

Budapest,
2008. szeptember 26.,
péntek

139. szám

Ára: 3045,- Ft

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
237/2008. (IX. 26.) Korm. r.	15201
37/2008. (IX. 26.) EüM r.	15229
27/2008. (IX. 26.) OKM r.	15243
16/2008. (IX. 26.) SZMM r.	15622
109/2008. (IX. 26.) AB h.	15622
110/2008. (IX. 26.) AB h.	15648
111/2008. (IX. 26.) AB h.	15650
112/2008. (IX. 26.) AB h.	15653
113/2008. (IX. 26.) AB h.	15655
114/2008. (IX. 26.) AB h.	15657
115/2008. (IX. 26.) AB h.	15660
116/2008. (IX. 26.) AB h.	15665
117/2008. (IX. 26.) AB h.	15669
118/2008. (IX. 26.) AB v.	15673
119/2008. (IX. 26.) AB v.	15674
84/2008. (IX. 26.) OGY h.	15675
85/2008. (IX. 26.) OGY h.	15675
86/2008. (IX. 26.) OGY h.	15675
87/2008. (IX. 26.) OGY h.	15675
88/2008. (IX. 26.) OGY h.	15676
89/2008. (IX. 26.) OGY h.	15676
90/2008. (IX. 26.) OGY h.	15676
91/2008. (IX. 26.) OGY h.	15676
92/2008. (IX. 26.) OGY h.	15677
93/2008. (IX. 26.) OGY h.	15677
94/2008. (IX. 26.) OGY h.	15677
95/2008. (IX. 26.) OGY h.	15677
96/2008. (IX. 26.) OGY h.	15677
97/2008. (IX. 26.) OGY h.	15678
98/2008. (IX. 26.) OGY h.	15678
99/2008. (IX. 26.) OGY h.	15679
A Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtási rendjéről	15201
A kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről szóló 40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet módosításáról	15229
A Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet módosításáról	15243
A 2009. évi munkaszüneti napok körüli munkarendről	15622
Az Alkotmánybíróság határozata	15622
Az Alkotmánybíróság határozata	15648
Az Alkotmánybíróság határozata	15650
Az Alkotmánybíróság határozata	15653
Az Alkotmánybíróság határozata	15655
Az Alkotmánybíróság határozata	15657
Az Alkotmánybíróság határozata	15660
Az Alkotmánybíróság határozata	15665
Az Alkotmánybíróság határozata	15669
Az Alkotmánybíróság végzése	15673
Az Alkotmánybíróság végzése	15674
Bencsik János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15675
Dr. Bóth János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15675
Dr. Deutsch-Für Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15675
Karsai Péter országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15675
Dr. Lázár János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15676
Dr. Lázár János országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15676
Dr. Simon Miklós országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15676
Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15676
Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15677
Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15677
Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15677
Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15677
Tasó László országgyűlési képviselő mentelmi ügyében	15678
Az Országgyűlés bizottságainak létrehozásáról, tisztségviselőinek és tagjainak megválasztásáról szóló 14/2006. (V. 31.) OGY határozat módosításáról	15678
A Nabucco földgázvezeték előkészítésének és megvalósításának folyamatát segítő eseti bizottság létrehozásáról	15678
A „Fogyasztóvédelmi eseti bizottság” létrehozásáról szóló 12/2007. (III. 7.) OGY határozat módosításáról	15679

A tartalomjegyzék a 15200. oldalon folytatódik.

TARTALOMJEGYZÉK

100/2008. (IX. 26.) OGY h.	A Gazdasági Versenyhivatal 2007. évi tevékenységéről és a verseny törvény alkalmazása során szerzett, a verseny tisztaságának és szabadságának érvényesülésével kapcsolatos tapasztalatokról szóló jelentés elfogadásáról	15679
101/2008. (IX. 26.) OGY h.	Az egy magyar vezetéssű afganisztáni tartományi újjáépítési csoport létesítéséről és működésének előkészítéséről szóló 2115/2006. (VI. 29.) Korm. határozat módosításáról szóló kormánydöntésről szóló beszámoló elfogadásáról.	15679
102/2008. (IX. 26.) OGY h.	Az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (ISAF) műveleteiben történő magyar katonai részvétel engedélyezéséről szóló kormánydöntésről szóló beszámoló elfogadásáról.	15680
103/2008. (IX. 26.) OGY h.	A NATO irányítású balkáni katonai béketámogató műveletekben részt vevő nemzetközi erőkben történő magyar katonai részvételéről szóló beszámoló elfogadásáról.	15680
201/2008. (IX. 26.) KE h.	Kitüntetés adományozásáról	15680
202/2008. (IX. 26.) KE h.	Kitüntetés adományozásáról	15681
203/2008. (IX. 26.) KE h.	Büntetés-végrehajtási vezérőrnagyi előléptetéséről	15681
204/2008. (IX. 26.) KE h.	Bírák felmentéséről és bírák kinevezéséről	15681
67/2008. (IX. 26.) ME h.	Szakállamtitkár megbízatásának megszűnéséről	15682
264/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15682
265/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15683
266/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15684
267/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15684
268/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15685
269/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15685
270/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15686
271/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15686
272/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15687
273/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15687
274/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15688
275/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15688
276/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15689
277/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15689
278/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15690
279/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15691
280/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15691
281/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15692
282/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15692
283/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15693
284/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15693
285/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15694
286/2008. (IX. 26.) OVB h.	Az Országos Választási Bizottság határozata.	15695

III. Kormányrendeletek

A Kormány 237/2008. (IX. 26.) Korm. rendelete

a Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtási rendjéről

A Kormány, az Alkotmány 35. §-ának (2) bekezdésében megállapított eredeti jogalkotói hatáskörében, az Alkotmány 35. §-a (1) bekezdésének *a)–b)* pontjában megállapított feladatkörében eljárva, valamint az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 124. §-a (2) bekezdésének *v)* pontjában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli el:

1. Fejezet

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A rendelet hatálya

1. §

E rendelet hatálya kiterjed

- a)* a Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében nyújtott támogatásból finanszírozott projekteket koordináló minden szervezetre és személyre,
- b)* a Svájci–Magyar Együttműködési Program által támogatásban részesülő minden természetes vagy jogi személyre és jogi személyiség nélküli szervezetre,
- c)* a Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében finanszírozott projektek értékelésében és megvalósításában, valamint ellenőrzésében részt vevő szervezetekre és személyekre, valamint
- d)* a Kifizető Hatóságra.

Értelmező rendelkezések

2. §

(1) E rendelet alkalmazásában

1. *állami támogatás*: az Európai Közösséget létrehozó Szerződés (a továbbiakban: EK Szerződés) 87. cikkének (1) bekezdése és az EK Szerződés 87. és 88. cikkének a csekély összegű támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2006. december 15-i 1998/2006/EK bizottsági rendelet szerinti támogatás;

2. *általános elvek*: a kibővült Európai Unió gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségei csökkentését célzó, a

Svájci Szövetségi Tanács és a Magyar Kormány között létrejött Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtásáról szóló, a 348/2007. (XII. 20.) Korm. rendelettel kihirdetett Keretmegállapodás 1. számú mellékletében rögzített irányelvek és stratégiák;

3. *Értékelő Bizottság*: a Keretmegállapodásban létrehozott, külön szabályzatban meghatározott összetételű szerv, amely megvizsgálja a Projekttervezetet a Keretmegállapodásban rögzített és egyes pályázati felhívásban meghatározott kritériumok alapján;

4. *földrajzi összpontosítás*: összpontosítás a két periférikus és kevésbé fejlett régióra (Észak-Magyarország és Észak-Alföld), amelyekben a Hozzájárulás legalább 40%-a kerül felhasználásra;

5. *gazdálkodó szervezet*: a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 685. §-ának *c)* pontjában meghatározott szervezet;

6. *Hozzájárulás*: a Svájc által biztosított, vissza nem térítendő pénzügyi hozzájárulás;

7. *igazolási jelentés*: a projektenkénti elszámoláshoz kapcsolódó ellenőrzési dokumentáció, amelyben a Közreműködő szervezetek a Nemzeti Koordinációs Egység számára tanúsítják a projektenkénti elszámolási dokumentáció valóságát alátámasztó ellenőrzések eredményeképpen az abban szereplő költségek elszámolási szabályok szerinti megfelelését;

8. *intézményfejlesztési projekt*: többek között képzésre, tanácsadásra, konferencia szervezésére irányuló projekt;

9. *Keretmegállapodás*: a 348/2007. (XII. 20.) Korm. rendelettel kihirdetett, a kibővült Európai Unió gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségei csökkentését célzó, a Svájci Szövetségi Tanács és a Magyar Kormány között létrejött Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtásáról szóló Keretmegállapodás, amely a Svájci–Magyar Együttműködési Program megvalósítására vonatkozó főbb keret-szabályokat tartalmazza;

10. *Kifizető Hatóság*: a Keretmegállapodás 2. számú mellékletében felsorolt feladatok ellátására létrehozott szerv, amely a Pénzügyminisztérium szervezeti keretei közt működik;

11. *Közbeszerzési eljárás*: a közbeszerzésről szóló 2003. évi CXXIX. törvény (a továbbiakban: Kbt.) és annak végrehajtási rendeletei szerinti eljárás;

12. *Közreműködő szervezetek (a továbbiakban: KSz)*: a Projektek végrehajtását végző Projekt Végrehajtók tekintetében bármely, a Nemzeti Koordinációs Egység felelőssége alatt vagy a Nemzeti Koordinációs Egység nevében eljáró köz- vagy magánszférába tartozó személy vagy szervezet. A Keretmegállapodás 2. és 3. számú mellékletében felsorolt feladatokat a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (a továbbiakban: NFÜ) elnöke által kijelölt, az NFÜ szervezeti keretei között működő szervezeti egység látja el;

13. *négy szem elve*: minden végrehajtási és pénzügyi tranzakció engedélyezését megelőzően az adott feladatot

ellátó személy munkáját egy másik személy teljeskörűen felülvizsgálja, beleértve az ellenőrzési listák és a kitöltési útmutatók alkalmazását is;

14. *Nemzeti Koordinációs Egység (a továbbiakban: NKE)*: a Keretmegállapodásban rögzítetteknek megfelelően, Magyarországon a Svájci–Magyar Együttműködési Program koordinációjáért felelős egység; a feladatot a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség elnöke által kijelölt szervezeti egység látja el;

15. *önálló projekt*: meghatározott célra rendelt, meghatározott szerepet betöltő feladatok egy egységet képező sorozata;

16. *Pályázati Alap*: egy világosan meghatározott cél érdekében létrehozott, szervezeteknek vagy intézményeknek támogatást nyújtó alap, mely elsősorban a több kis projektet tartalmazó programok költséghatékony adminisztrációját biztosítja. A támogatási összeget egy támogatóközvetítő szervezet osztja szét további pályáztatással;

17. *Pénzügyi ellenőrzési szervezet*: a Keretmegállapodás 2. számú mellékletének 5.6 pontjában rögzített ellenőrzési szervezet;

18. *Prioritási területek*: a Keretmegállapodás 1. számú mellékletében felsorolt területek;

19. *Projekt Előkészítési Megállapodás*: a Projekt Előkészítési Alap tekintetében a projekttervezet benyújtója és a KSz között kötött szerződés;

20. *Projekt Előkészítési Támogatás*: Projekt Előkészítési Alap terhére megítélt a Projekt Előkészítési Megállapodásban rögzített támogatás;

21. *Projekt Megállapodás*: egyrésztől Svájci Fejlesztési és Együttműködési Ügynökség (a továbbiakban: SFEÜ), illetve a Gazdasági Államtitkárság (a továbbiakban: GÁ), másrésztől az NKE vagy további szerződő felek között létrejött megállapodás, amely adott projektre vonatkozóan rögzíti a támogatás és a projektvégrehajtás feltételeit;

22. *Projekt Végrehajtó*: a Keretmegállapodás értelmében egy adott Projekt végrehajtásával megbízott bármely állami hatóság, bármely köz- vagy magántestület, melyet elismernek a Felek és megbíznak a Keretmegállapodás hatálya alá tartozó projekt végrehajtásával. Az állami támogatásokra vonatkozó szabályok esetén azonban Projekt Végrehajtón a projektgazdát is érteni kell;

23. *Projekttervezet*: a projekt kiválasztás fő szabályként kétfordulós eljárás tárgya. Az első fordulóban benyújtott projekttervezet tartalmazza valamennyi szükséges információt annak érdekében, hogy a javasolt projekt általános értékelése megvalósítható legyen és egy elvi döntésre kerülhessen sor;

24. *svájci hatóság*: a donor fél részéről eljáró hatóság, egyrészt a SFEÜ-n keresztül eljáró Svájci Szövetségi Külügyminisztérium és a GÁ-n keresztül eljáró Szövetségi Gazdasági Minisztérium, másrészt az NKE-vel történő kapcsolattartásért felelős Svájci Nagykövetség, valamint

az annak keretén belül működő Svájci Hozzájárulás Hivatala Budapest;

25. *Svájci Hozzájárulás Hivatala Budapest*: a budapesti Svájci Nagykövetség keretén belül működő, a Svájci Hozzájárulás lebonyolítását illetően a magyar intézmények és Svájc közötti kapcsolattartásért felelős iroda;

26. *támogatási ajánlat*: az NKE által támogatásra javasolt és donor svájci hatóság által elfogadott pályázatokra vonatkozó, a donor által megküldött, a támogatás nyújtásának részletes feltételeit tartalmazó dokumentum;

27. *Támogatási szerződés*: adott TKSZ és az általa további pályáztatással kiválasztott Projekt Végrehajtók által kötött, a pályázati alpból elnyert támogatás felhasználását szabályozó szerződés;

28. *Támogatásközvetítő Szervezetek (a továbbiakban: TKSz)*: nyílt eljárás alkalmával kiválasztott szervezet, feladata a Pályázati Alap és Ösztöndíjalap esetén a Pályázati Alap és Ösztöndíjalap keretében rendelkezésre álló támogatás további pályáztatással történő szétosztása;

29. *Technikai segítségnyújtás projekt*: a Technikai Segítségnyújtási Alap keretében megvalósuló projekt;

30. *Tematikai összpontosítás*: maximum nyolc prioritási területre történő összpontosítás, amely területeken a Hozzájárulás legalább 70%-a kerül felhasználásra;

31. *Végleges Projektjavaslat*: a projekt kiválasztás fő szabályként kétfordulós eljárás tárgya. Sikeres első forduló esetén kezdődhet meg a második forduló, amelyben egy Végleges Projekttervezet kerül benyújtásra;

32. *Végrehajtási Megállapodás*: a KSz és a Projekt Végrehajtó között a Projekt Megállapodás alapján kötött szerződés, amely rögzíti a felek jogait és kötelezettségeit a projekt végrehajtására vonatkozóan.

(2) E rendelet állami támogatásokra vonatkozó rendelkezései alkalmazásában

1. *acélipar*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 29. pontjában meghatározott fogalom;

2. *alapkutatás*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 2. pontjában meghatározott fogalom;

3. *általános képzés*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 38. cikk 2. pontjában meghatározott fogalom;

4. *bérlésköltség*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 15. pontjában meghatározott fogalom;

5. *célvállalkozás*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 8. pontjában meghatározott fogalom;

6. *fogyatékkal élő munkavállaló*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 20. pontjában meghatározott fogalom;

7. *hajógyártás*: a hajógyártáshoz nyújtott állami támogatásokról szóló keretszabály (2003/C 317/06) 3.1 pont (11) bekezdésében meghatározott tevékenység;

8. *halászathoz és akvakultúrához kapcsolódó tevékenység*: a halászati és akvakultúra-termékek piacának közös szervezéséről szóló 1999. december 17-i 104/2000/EK ta-

nácsi rendelet szerinti halászati és akvakultúra tevékenységet szolgáló beruházásokhoz, továbbá halászati termékek feldolgozását és forgalmazását szolgáló beruházáshoz kapcsolódó tevékenység;

9. *hátrányos helyzetű munkavállaló*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 18. pontjában meghatározott fogalom;

10. *immateriális javak*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 11. pontjában meghatározott fogalom;

11. *indulótőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 5. pontjában meghatározott fogalom;

12. *ipari kutatás*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 3. pontjában meghatározott fogalom;

13. *kilépési stratégia*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 7. pontjában meghatározott fogalom;

14. *kirendelés*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 6. pontjában meghatározott fogalom;

15. *kísérleti fejlesztés*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 4. pontjában meghatározott fogalom;

16. *kis- és középvállalkozás (a továbbiakban együttesen: kkv.)*: az a vállalkozás, amely a támogatási kérelem benyújtásának időpontjában megfelel a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. mellékletében meghatározott vállalkozások valamelyikének;

17. *kockázati tőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 27. pontjában meghatározott fogalom;

18. *közszolgáltatás*: az EK Szerződés 86. cikk (2) bekezdése szerinti általános gazdasági érdekű szolgáltatás;

19. *közvetlenül a beruházási projekt által teremtett munkahelyek*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 14. pontjában meghatározott fogalom;

20. *kutatási szervezet*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 1. pontjában meghatározott fogalom;

21. *kvázi-sajáttőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 2. pontjában meghatározott fogalom;

22. *K+F projekt támogatás*: alapkutatásra, ipari kutatásra vagy kísérleti fejlesztésre irányuló projekthez nyújtott támogatás;

23. *magasan képzett munkaerő*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 30. cikk 5. pontjában meghatározott fogalom;

24. *magán sajtótőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 3. pontjában meghatározott fogalom;

25. *magvető tőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 4. pontjában meghatározott fogalom;

26. *mezőgazdasági termék*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 22. pontjában meghatározott fogalom;

26. *mezőgazdasági termék feldolgozása*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 23. pontjában meghatározott fogalom;

27. *mezőgazdasági termék forgalomba hozatala*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 24. pontjában meghatározott fogalom;

28. *nagyberuházás*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 12. pontjában meghatározott fogalom;

29. *nehéz helyzetben lévő vállalkozás*: e rendelet mellékletében meghatározott vállalkozás. Egy kkv.-t akkor kell nehéz helyzetben lévőnek tekinteni, ha megfelel a 800/2008/EK bizottsági rendelet 1. cikk (7) bekezdésében meghatározott feltételeknek;

30. *növekedési tőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 6. pontjában meghatározott fogalom;

31. *referenciárata*: a támogatástartalom és az elszámolható költség jelenértékének kiszámításához használt mutatószám; amelyet az EK Szerződés 93. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 659/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról szóló 2004. április 21-i 794/2004/EK bizottsági rendelet 9. cikke, valamint a referencia kamatláb és a leszámítolási kamatláb megállapítási módjának módosításáról szóló 2008/C 14/02 számú bizottsági közlemény alapján az Európai Bizottság határoz meg, a pénzügyminiszter közleményt ad ki róla, valamint közzéteszi a Pénzügyminisztérium honlapján;

32. *saját forrás*: a Projekt Végrehajtó által a fejlesztési programhoz igénybe vett, támogatásnak nem minősülő forrás;

33. *saját tőke*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 28. cikk 1. pontjában meghatározott fogalom;

34. *súlyosan hátrányos helyzetű munkavállaló*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 19. pontjában meghatározott fogalom;

35. *szakképzés*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 38. cikk 1. pontjában meghatározott fogalom;

36. *szénipar*: az Egyesült Nemzetek Európai Gazdasági Bizottsága által a szén tekintetében megállapított nemzetközi kodifikációs rendszer értelmében kiváló minőségű, közepes minőségű és gyenge minőségű A és B csoportba sorolt szén kitermelése;

37. *szintetikusszál-ipar*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 30. pontjában meghatározott fogalom;

38. *támogatási intenzitás*: az EK Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004. (IV. 19.) Korm. rendeletben meghatározott fogalom;

39. *támogatástartalom*: az EK Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004. (IV. 19.) Korm. rendeletben meghatározott fogalom;

40. *támogatott területek*:

– az EK szerződés 87. cikk (3) bekezdés a) pontja szerint támogatott régiók: Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl,

– az EK szerződés 87. cikk (3) bekezdés c) pontja szerint támogatott régió: Közép-Magyarország;

41. *tárgyi eszköz*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 10. pontjában meghatározott fogalom;

42. *védett munkahely*: a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 21. pontjában meghatározott fogalom.

Összeférhetetlenség, adat- és titokvédelem

3. §

Az elbírálásban részt vevő szervekre és személyekre vonatkozó összeférhetlenségi szabályokra a közpénzekből nyújtott támogatások átláthatóságáról szóló rendelkezések irányadók.

4. §

A pályázatok elbírálásában részt vevő szervek és személyek a pályázatokat kizárólag azok elbírálására, továbbá a Svájci Hozzájárulásra vonatkozó előírások szerinti célokra használhatják fel.

2. Fejezet

PÁLYÁZTATÁS

A támogatás igénylésének feltételei, az igényelhető támogatás összege

5. §

(1) Pályázhat minden, a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező gazdálkodó szervezet, valamint magyar állampolgárságú vagy külön törvény alapján a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező természetes személy, amennyiben megfelel a pályázati felhívásban meghatározott feltételeknek. A lehetséges pályázók körét az egyes pályázati felhívások határozzák meg, a pályázók köre szűkíthető.

(2) Pályázati Alap támogatási formára az ennek keretében nyújtott támogatás további pályáztatás útján történő kiosztására vállalkozó TKSz-ek pályázhatnak.

6. §

(1) Pályázni a Keretmegállapodás 1. számú mellékletében felsorolt Prioritási területek valamelyikéhez illeszkedő, a támogatható projekt típusnak megfelelő pályázattal lehet. A támogatható projektek további szűkítése az egyes pályázati felhívásokban történik.

(2) A Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében elsősorban közcélú szolgáltató, alapvetően nem profit szerzésére irányuló tevékenység finanszírozható.

7. §

(1) Pályázatot önálló projekt és Pályázati Alap támogatási formában lehet benyújtani, figyelemmel a Keretmegállapodásban meghatározott egyedi projekt-, illetve programszemléletű megközelítésre.

(2) Amennyiben a pályázati felhívás erre lehetőséget ad, Végleges Projektjavaslat kidolgozására irányuló támogatásra (Projekt Előkészítési Alap) is lehet pályázni, a felhívásban meghatározott feltételek szerint. A Végleges Projektjavaslat kidolgozására irányuló támogatásra e rendeletnek az állami támogatási szabályok csekély összegű támogatásokra vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

(3) Az igényelhető támogatás összege egyedi projekt szemlélet megközelítés értelmében, egyedi projekt formában benyújtott pályázat esetén legalább 1 millió svájci frank lehet, a 3. számú prioritási területet kivéve, ahol ez a határ 5 millió svájci frank, figyelemmel a Keretmegállapodás 1. mellékletében rögzített prioritásterületekhez kapcsolódó támogatási összegre és a pályázati felhívásra.

(4) Az igényelhető támogatás összege programszemlélet megközelítésnek megfelelően benyújtott pályázat esetén legalább 4 millió svájci frank lehet, figyelemmel a Keretmegállapodás 1. mellékletében rögzített prioritásterületekhez kapcsolódó támogatási összegre és a pályázati felhívásra.

(5) A Pályázati Alap, az Ösztöndíj Alap, a Projektelőkészítő Alap és a Technikai Segítségnyújtási Alap keretében igényelhető támogatásokra e rendelet szerinti külön szabályok vonatkoznak.

8. §

(1) A Svájci–Magyar Együttműködési Program által a 2007–2012 közötti időszakra biztosított támogatás összegéből az egyes pályázatokra jutó támogatás összegének meghatározása a SFEÜ-n keresztül eljáró Svájci Szövetségi Külügyminisztérium és a GÁ-n keresztül eljáró Szövetségi Gazdasági Minisztérium egyedi, pályázatonként hozott határozata alapján történik.

(2) Az (1) bekezdés szerinti döntés előkészítésére az NKE a projekttervezetek és a Végleges Projektjavaslatok vizsgálata érdekében Értékelő Bizottságot hoz létre, amely kiválasztja azon projekttervezeteket, amelyeket a svájci hatóság felé végső döntésre felterjesztenek.

(3) A (2) bekezdés szerinti Értékelő Bizottság tagjai az NKE mellett – különösen – az alábbiak lehetnek:

- a) szakminisztériumok által jelölt képviselők,
- b) helyi, regionális szervek által jelölt képviselők,
- c) érdekképviseleti szervek, kamarák képviselői,
- d) civil szervezetek képviselői,
- e) egyéb, a svájci hatóság és az NKE által javasolt, az adott prioritási terület vonatkozásában érintett szervezetek képviselői.

(4) Az Értékelő Bizottságok pontos összetételét az egyes pályázati kiírások dokumentációjában kell rögzíteni.

9. §

(1) A Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében nyújtott támogatás összege – a (4) bekezdésben szabályozott eset kivételével – legfeljebb a pályázat teljes költségvetésének 60%-a lehet. A fennmaradó 40%-ot a pályázónak önerőként kell biztosítani.

(2) Azon Projektek esetében, amelyek költségvetési juttatás formájában kiegészítő támogatást kapnak nemzeti, regionális vagy helyi hatóságoktól, a támogatás összege – a (4) bekezdésben szabályozott eset kivételével – legfeljebb a teljes elszámolható költség 85%-a lehet.

(3) A Hozzájárulásból teljes mértékben finanszírozhatók: az intézményfejlesztés és technikai segítségnyújtás Projektek, nem kormányzati szervezetek által végrehajtott Projektek, valamint az 5-ös prioritási terület projektjei.

(4) Amennyiben a támogatási intézkedés az EK Szerződés 87. cikk (1) bekezdése hatálya alá tartozó állami támogatásnak, illetve csekély összegű támogatásnak minősül, a maximális támogatási intenzitást e rendelet 86–110. §-ai határozzák meg.

10. §

(1) A Keretmegállapodásban foglaltaknak megfelelően a Svájci–Magyar Együttműködési Program magyarországi működéséért teljes egészében az NKE felelős.

(2) Az NKE a Svájci–Magyar Együttműködési Program gyorsabb, hatékonyabb végrehajtása érdekében feladatait külső szervezet bevonásával is elláthatja. Amennyiben az NKE feladatait külső szervezet bevonásával látja el, e szervezetre az összeférhetlenségi, adat- és titokvédelmi szabályokat alkalmazni kell. Külső szervezet bevonása az NKE (1) bekezdésben említett teljes körű felelősségét nem érinti.

11. §

A Hozzájárulás elosztása nyílt pályáztatás útján történik. Ettől a svájci hatóság vagy az NKE döntése alapján el lehet térni a Keretmegállapodásban foglaltak szerint.

12. §

Az átláthatóságot, az esélyegyenlőséget és a megfelelő tájékoztatást a pályáztatási eljárás, illetve az egyedi projektkiválasztás során mindvégig biztosítani kell.

13. §

(1) A Hozzájárulás felhasználása során köteles a Keretmegállapodásban rögzített alapelveket figyelembe venni.

(2) A pályázati eljárás, illetve az egyedi projektkiválasztás során biztosítani kell, hogy a Hozzájárulás legalább 40%-a a földrajzi összpontosításnak megfelelően a két periférikus és kevésbé fejlett régiókban kerüljön felhasználásra, azaz az Észak-Magyarország és az Észak-Alföld régiókban.

(3) A pályázati eljárás, illetve az egyedi projektkiválasztás során biztosítani kell, hogy a Hozzájárulás legalább 70%-a a legfeljebb nyolc prioritási területen kerüljön felhasználásra.

A pályázatok benyújtása

14. §

A Hozzájárulásból elnyerhető támogatások megítélése kétfordulós eljárásban történik. Ettől a svájci hatóság vagy az NKE döntése alapján el lehet térni.

15. §

(1) A Projekttervezeteket és a Végleges Projektjavaslatokat a pályázati felhívásban meghatározott szempontoknak megfelelően e rendelet, a svájci hatósággal közösen kialakított eljárásrend, valamint a Keretmegállapodásban rögzített elvek alapján kell értékelni.

(2) A Végleges Projektjavaslatok értékelésére független értékelők és az értékelések minőségbiztosítását végző szakértők alkalmazásával, a Keretmegállapodásban foglalt célkitűzésekkel és elvekkel összhangban, elsősorban az alábbi szempontok alapján kerül sor:

a) a pályázat mennyire illeszkedik a Keretmegállapodás 1. számú mellékletében felsorolt prioritási területekhez,

b) a pályázat mennyiben valósít meg más támogatási formák által nem, vagy kevésbé támogatott, illetve ezekhez illeszkedő kiegészítő célokat,

c) a pályázat mennyiben járul hozzá a Program által meghatározott célkitűzésekhez, a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, valamint az ország/régió és a választott szektor fejlesztési stratégiáihoz,

d) költséghatékonyság,

e) fenntarthatóság.

16. §

A támogatásra javasolt projektek kiválasztására vonatkozó szabályokat a Keretmegállapodás és e rendelet alapján, a svájci hatóság az NKE-vel közösen alakítja ki.

17. §

A támogatásra javasolt projektek kiválasztásáról szóló döntésről az NKE annak meghozatalától számított 15 munkanapon belül írásban tájékoztatja a pályázókat.

18. §

(1) A támogatásra vonatkozó végső döntést a SFEÜ, illetve a GÁ hozza meg.

(2) A támogatásra javasolt pályázat, a támogatás feltételei és az ajánlat elfogadásának határideje a svájci hatóság által a Magyar Köztársaság részére tett, támogatási ajánlatban kerül meghatározásra.

(3) Amennyiben a Magyar Köztársaság – a pályázóval történt konzultációt követően – egyetért a támogatási ajánlatban foglalt feltételekkel, az NKE az adott pályázat vonatkozásában Projekt Megállapodást köt a SFEÜ-vel, illetve GÁ-val, amelyben rögzítik a támogatás igénybevételeinek pontos szabályait és a felek kötelezettségeit.

3. Fejezet

A PROJEKT MEGÁLLAPODÁS ÉS A VÉGREHAJTÁSI MEGÁLLAPODÁS

A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás megkötése

19. §

(1) A svájci hatóság által megküldött támogatási ajánlatot az NKE megküldi a pályázónak, és megszabja az ajánlat elfogadásának határidejét. A határidőt úgy kell meghatározni, hogy egyrészt a pályázónak elegendő idő álljon

rendelkezésre a támogatási ajánlat megfontolására, másrészt úgy, hogy a svájci hatóság által a Magyar Köztársaság számára előírt válaszadási határidő tartható legyen, de 30 naptári napnál hosszabb határidő nem állapítható meg.

(2) Amennyiben a pályázó a megadott határidőn belül nem válaszol, a támogatási ajánlat semmis.

(3) A pályázó által a támogatási ajánlat elfogadásáról adott nyilatkozat esetén az NKE kezdeményezi a svájci hatóságnál a Projekt Megállapodás megkötését. A projekt végrehajtásának ütemezését a KSz ellenőrzi és jóváhagyása esetén továbbítja az NKE-nek. A Projekt Megállapodás megkötését követően a KSz előkészíti a Végrehajtási Megállapodást a pályázati felhívás, a benyújtott pályázat, a támogatási ajánlat és a pályázó további szakmai információi alapján.

(4) A Projekt Megállapodást egyrészt a SFEÜ vagy GÁ, illetőleg nevükben a Svájci Hozzájárulás Hivatala, illetve a Svájci Nagykövetség, másrészt a Magyar Köztársaság képviselőjében az NKE írja alá.

20. §

(1) A Projekt Megállapodás aláírását követően a Végrehajtási Megállapodást a lehető legrövidebb időn belül, de legkésőbb a Projekt Megállapodás aláírását követő 30. napon alá kell írni.

(2) A Végrehajtási Megállapodást egyrészt a KSz arra jogosult vezetője, másrészt a Projekt Végrehajtó írja alá.

(3) A KSz megküldi a Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás másolatait az NKE-n keresztül a Kifizető Hatóság részére.

A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás módosítása

21. §

(1) A Projekt Végrehajtó köteles a Végrehajtási Megállapodás és a Projekt Megállapodás módosítását a módosítás okáról és körülményeiről való tájékoztatással a KSz-nél írásban kezdeményezni, ha

a) a projekt céljai vagy eredményei megváltoznak,

b) a projekt végrehajtásának Projekt Megállapodásban meghatározott kezdete, befejezése vagy ütemezése hat hónapot meghaladó mértékben változik,

c) a projekt egyes költségvetési fősorai között kumuláltan 15%-ot meghaladó költségvetési átcsoportosítás történik.

(2) Amennyiben a végrehajtás figyelemmel kísérése során a KSz tudomására jut, hogy az (1) bekezdés a)–d) pontjában felsorolt esetek valamelyike áll fenn, és a

Projekt Végrehajtó a Végrehajtási Megállapodás, illetve a Projekt Megállapodás módosítását nem kezdeményezte, azok módosítását a KSz a Projekt Végrehajtó előzetes tájékoztatását követően kezdeményezi.

(3) A KSz a Projekt Végrehajtó módosítási kérelmét saját véleményével együtt megküldi az NKE-nek. Amennyiben a módosítást a (2) bekezdés szerint a KSz saját hatáskörében kezdeményezi, kérelmét megküldi az NKE-nek.

(4) Amennyiben az NKE úgy ítéli meg, hogy a módosítási javaslat a projekt hatékony végrehajtásához szükséges és azt megfelelően biztosítja, a javaslatot saját jóváhagyásával végleges jóváhagyásra megküldi a Svájci Hozzájárulás Hivatalának. Ha a módosítási javaslat a projekt hatékony végrehajtásához nem szükséges vagy azt nem biztosítja megfelelően, az NKE a javaslatot elutasítja, és az elutasítás indokairól tájékoztatja a KSz-t.

22. §

(1) A Projekt Végrehajtó köteles a Végrehajtási Megállapodás módosítását a módosítás okáról és körülményeiről való tájékoztatással a KSz-nél írásban kezdeményezni, ha a Projekt Megállapodásban meghatározott célok, eredmények nem változnak, de

a) a projekt végrehajtásának Projekt Megállapodásban meghatározott kezdete, befejezése vagy ütemezése hat hónapot meg nem haladó mértékben változik,

b) a projekt egyes költségvetési fősorai között 15%-ot meg nem haladó költségvetési átcsoportosítás történik.

(2) Amennyiben a végrehajtás figyelemmel kísérése során a KSz tudomására jut, hogy az (1) bekezdés *a)–c)* pontjában felsorolt esetek valamelyike áll fenn, és a Projekt Végrehajtó a Végrehajtási Megállapodás módosítását nem kezdeményezte, a módosítást a KSz kezdeményezi.

(3) A Végrehajtási Megállapodás (1) bekezdés *a)–c)* pontjában meghatározott módosításának jóváhagyásáról a KSz saját hatáskörében dönt. E döntéséről, annak indokolásával együtt a KSz azonnal tájékoztatja az NKE-t.

(4) A Végrehajtási Megállapodás módosításának e rendeletben nem szabályozott kérdéseiben az adott Végrehajtási Megállapodás rendelkezései irányadóak.

23. §

A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás módosítását minden esetben írásba kell foglalni. A módosítási kérelem elutasítása esetén a KSz köteles a Projekt Végrehajtót az elutasítás indokairól írásban tájékoztatni.

24. §

A Projekt Végrehajtó a projekt céljait, eredményeit, költségvetését nem érintő adminisztratív változásokról a KSz-t a változás bekövetkeztétől számított 5 munkanapon belül írásban tájékoztatja.

A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás felfüggesztése, megszüntetése

25. §

(1) A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodást az azokban erre feljogosított szerv felfüggeszti

a) ha a projekt végrehajtása nem a Projekt Megállapodásban foglaltaknak megfelelően történik,

b) ha a Projekt Megállapodás, illetve a Végrehajtási Megállapodás felei nem tesznek eleget a Projekt Megállapodásban, illetve a Végrehajtási Megállapodásban foglalt kötelezettségeiknek,

c) a jelentéstételi kötelezettség nem teljesítése esetén,

d) szabálytalanság, illetve annak alapos gyanúja esetén,

e) valótlan adatok szolgáltatása esetén.

(2) A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás felfüggesztésének időszaka alatt az érintett projekt vonatkozásában kifizetés nem teljesíthető.

(3) Amennyiben a Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás felfüggesztésének alapjául szolgáló helyzetet orvosolták, a felfüggesztés okán nem folyósított kifizetések teljesíthetővé válnak, és folytatni kell a projekt végrehajtását a Projekt Megállapodással és a Végrehajtási Megállapodással összhangban.

26. §

(1) Amennyiben a 25. § (1) bekezdésének *a)–e)* pontjában meghatározott, a Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás felfüggesztésének alapjául szolgáló helyzet nem orvosolható, a Projekt Megállapodást és a Végrehajtási Megállapodást az azokban erre feljogosított szerv megszünteti.

(2) A Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás megszüntetése esetén a már folyósított támogatás teljes összegét vissza kell fizetni.

4. Fejezet

A PROJEKTEK VÉGREHAJTÁSA

Az egyes intézmények feladatai

27. §

(1) A Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtásában részt vevő intézmények a Keretmegállapodás-

ban foglalt feladataikat a következő tevékenységeken keresztül látják el.

(2) Az NKE

- a) megkötöi a Projekt Megállapodásokat,
- b) a 21. § (4) bekezdése szerint továbbítja a KSz által előzetesen ellenőrzött szerződésmódosítási kérelmeket a Svájci Hozzájárulás Hivatala részére,
- c) jóváhagyja a projekt előrehaladásáról szóló jelentéseket,
- d) megszervezi és vezeti a monitoring bizottsági üléseket,
- e) véglegesíti a programszintű éves jelentést és benyújtja svájci hatóság részére,
- f) megrendezi és elnöklí az éves megbeszéléseket,
- g) elkészíti a Svájci–Magyar Együtműködési Programra vonatkozó költségvetési előirányzat tervezetét,
- h) ellátja a Svájci–Magyar Együtműködési Programra vonatkozóan a nyilvánosság biztosításához szükséges feladatokat,
- i) külön előírások szerint monitoring rendszert működtet.

(3) Az NKE pénzügyi lebonyolításhoz kapcsolódó feladatai tekintetében

- a) elkülönített folyószámlát (továbbiakban: programszámla) nyit a Kincstárban a svájci hatóság által átutalt támogatások fogadására és visszafizetésére,
- b) intézkedik a svájci hatóság által átutalt támogatások fejezeti kezelésű előirányzat-felhasználási keretszámlára (továbbiakban: EFK) történő továbbutalásáról,
- c) hitelesíti a KSz által benyújtott elszámolásokat, és továbbítja azokat a svájci hatóság felé,
- d) ellenőrzi a pénzügyi lebonyolítás menetét.

(4) A KSz

- a) előkészíti a Végrehajtási Megállapodásokat, valamint a Projekt Előkészítési Megállapodásokat,
- b) a Projekt Végrehajtóval megkötöi a Végrehajtási Megállapodást, valamint megítélt projekt előkészítési támogatás esetén a Projekt Előkészítési Megállapodást,
- c) a 21–24. §-okkal összhangban közreműködik a Végrehajtási Megállapodás, illetve a Projekt Megállapodás módosításában,
- d) figyelemmel kíséri a végrehajtás menetét,
- e) tájékoztatást nyújt a Projekt Végrehajtónak a projektek lebonyolítására vonatkozó szabályokról,
- f) pénzügyi szempontból ellenőrzi az Időközi jelentéseket és a Projektzáró jelentést, továbbá nyomon követi e jelentéseken keresztül a projektek megvalósításához kapcsolódó mérföldkövekkel összhangban azok előrehaladását,
- g) beszámol a végrehajtás előrehaladásáról a monitoring bizottsági üléseken és az éves megbeszélésen,
- h) lebonyolítja a közbeszerzési eljárást, amennyiben annak értéke a nemzeti értékhatárt eléri, vagy egyébként nemzeti vagy közösségi eljárásrend alapján kell bonyolítani,

i) a nemzeti értékhatár alatti közbeszerzési eljárások lebonyolítását a Projekt Végrehajtó végzi el. Ez esetben a KSz a közbeszerzési eljárás megindítása előtt, majd a szerződéskötést megelőzően ellenőrzi a közbeszerzési dokumentumokat a közbeszerzésekre vonatkozó jogszabályoknak való megfelelés és a műszaki minőségbiztosítás szempontjából,

j) a Pályázati Alap esetén a pályázat közzétételét megelőzően ellenőrzi a pályázati dokumentációt, megfigyelőként jelen lehet a pályázatok értékelése során,

k) a projekt végrehajtásáról rendszeresen jelent az NKE részére,

l) adatot szolgáltat a programszintű Éves Jelentéshez,

m) kifizeti a Projekt Végrehajtóknak a Végrehajtási Megállapodásban meghatározott mértékű előlegeket, valamint a támogatások összegét a projektekre benyújtott elszámolások alapján, továbbá a megítélt projekt előkészítési támogatást,

n) eljárásrendjének megfelelő mértékben ellenőrzi a kifizetési kérelmeket, majd összeállítja a közös eljárásrend szerinti dokumentumokat.

(5) A TKSz további pályáztatással szétosztja a Pályázati Alap és Ösztöndíjalap esetén a Pályázati Alap és Ösztöndíjalap keretében rendelkezésre álló támogatást.

(6) A Kifizető Hatóság

a) ellenőrzi a Projekt Végrehajtó kifizetési kérelmének formai megfelelőségét,

b) benyújtja a megfelelő visszatérítési kérelmeket az alátámasztó dokumentációval együtt a svájci hatóság részére,

c) nyilvántartást vezet a svájci hatóságnak benyújtott visszatérítési kérelmekről,

d) a pénzforgalomról szóló időszakos jelentést ellenőrzi és megküldi az NKE részére.

A közbeszerzés

28. §

A Svájci–Magyar Együtműködési Program által támogatott projektek közbeszerzési eljárásai tekintetében a Kbt. Európai Unióból származó forrásból támogatott beszerzésekre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

29. §

(1) A Svájci–Magyar Együtműködési Program által támogatott projektek nemzeti értékhatárt elérő közbeszerzési eljárásai tekintetében a KSz jár el ajánlatkérőként oly módon, hogy a közbeszerzési eljárás alapján létrejött szerződés(ek)e)t a Projekt Végrehajtó javára köti meg úgy,

hogy a szerződés tárgyán a Projekt Végrehajtó szerezzon tulajdont vagy a Szerződésben meghatározott egyéb jogot.

(2) A Svájci–Magyar Együtműködési Program által támogatott projektek közbeszerzési eljárásai tekintetében nemzeti értékhatár alatt – tekintettel a Kbt. 40. §-ra is – a Projekt Végrehajtó jár el ajánlatkérőként.

(3) A (2) bekezdés szerinti esetben a KSz ellenőrzi a közbeszerzési eljárások lebonyolítását a közbeszerzésre vonatkozó jogszabályoknak való megfelelés és a műszaki minőségbiztosítás szempontjából. Annak érdekében, hogy a KSz e feladatát el tudja látni, a Projekt Végrehajtó együttműködik a KSz-szel. Ennek során benyújtja a KSz-hez a közbeszerzési eljárás dokumentumait előzetes ellenőrzésre a közbeszerzési eljárás megindítását, valamint a közbeszerzés eredményeként létrejövő szerződés megkötését megelőzően.

(4) A (2)–(3) bekezdés szerinti eljárás során a Projekt Végrehajtó biztosítja, hogy a KSz a közbeszerzési ajánlatok bontása és bírálata során megfigyelőként jelen lehessen. A KSz megfigyelője a bírálat menetéről jelentést készít a KSz vezetője számára, a jelentést egyidejűleg a Projekt Végrehajtónak is megküldi.

(5) Amennyiben a (2) bekezdés szerinti eljárásban a KSz megfigyelője eljárásrendi szabálytalanságot észlel, ezt jelentésében jelzi a KSz vezetőjének és a közbeszerzési bíráló bizottság elnökének.

(6) A közbeszerzési eljárások lebonyolítása során a KSz és a Projekt Végrehajtó további feladatait a Végrehajtási Megállapodás mellékletét képező megállapodás rendezi.

Jelentéstétel és monitoring

30. §

(1) A Projekt Végrehajtó és a TKSz a projekt végrehajtásáról a következő jelentéseket készíti:

- a) Időközi jelentés,
- b) Éves projektjelentés,
- c) Projektzáró jelentés.

(2) A jelentéstételi kötelezettség kezdő időpontja minden projekt esetében a kötelezettségvállalás, azaz a Projekt Megállapodás hatálybalépésének időpontja.

(3) A jelentéseket az NKE által meghatározott formátumban kell elkészíteni.

31. §

(1) A Projekt Végrehajtó és a TKSz Időközi jelentéseket készít a projekt előrehaladásáról, amelyek az NKE mo-

onitoring tevékenységének és az NKE visszatérítési kérelmének alapjául szolgálnak. Az Időközi jelentést a Projekt Megállapodásban meghatározott végrehajtási ütemezésnek megfelelően kell elkészíteni, és a jelentések legalább hathavonta esedékesek. A Projekt Végrehajtó és a TKSz az Időközi jelentéssel együtt nyújtja be a kifizetési kérelmet. Az Időközi jelentés benyújtásának határideje legkésőbb a végrehajtási ütemezés szerinti beszámolási időszakot követő 30. nap.

(2) Az Időközi jelentések tartalmazzák

a) a célzott eredményekhez és a végrehajtási ütemtervhez mért fizikai és pénzügyi előrehaladást, beleértve a számszerűsített célok mutatóit,

b) a célzott eredményektől és a végrehajtási ütemtervtől való eltéréseket, indokolással és a javasolt korrekciós intézkedésekkel együtt,

c) a 29. § (2) bekezdés szerinti közbeszerzési, valamint a tájékoztatással és nyilvánossággal kapcsolatos kötelezettségek teljesítését,

d) a ténylegesen fölmerült költségek és a vonatkozó kifizetések támogatási jogcím szerinti listáját, alátámasztva a kapcsolódó bizonylatokkal,

e) a kifizetett támogatásra jutó önerő kifizetésének igazolását a kapcsolódó bizonylatokkal,

f) az alátámasztó bizonylatok megfelelőségéről szóló könyvvizsgálói ellenőrzési jelentést a Végrehajtási Megállapodásban meghatározottak szerint,

g) a kifizetési kérelmet.

32. §

(1) A Projekt Végrehajtó és a TKSz a naptári év szerinti tizenkét havonta Éves projektjelentést készít, amelyhez nem kapcsolódik kifizetés. A Projekt Végrehajtó és a TKSz éves projektjelentése képezi alapját az NKE által készítendő Éves Jelentésnek. Az Éves projektjelentés benyújtásának határideje legkésőbb a beszámolási időszakot követő 30. nap.

(2) Az Éves projektjelentés tartalmazza

a) a projekt pénzügyi előrehaladásának összesített adatait a jelentési időszakra vonatkozóan, valamint a kötelezettségvállalás időpontjától a jelentés készítésének időpontjáig kumuláltan is,

b) a végrehajtási ütemtervhez mért fizikai és pénzügyi előrehaladást,

c) az aktuális és tervezett kiadások összehasonlítását,

d) a végrehajtási ütemtervtől való eltéréseket, ezek okait, a projekt előrehaladására gyakorolt lehetséges hatásait, valamint a projekt ütemterv szerinti eredményes megvalósítást veszélyeztető tényezők kiküszöbölésére tervezett intézkedések leírását,

e) a mennyiségi célok, illetve ahol lehetséges a végeredmény-indikátorokhoz mért előrehaladás elemzését,

f) a projekt jellegétől függően a kapcsolódó horizontális szempontok érvényesülésének részletes ismertetését,

g) a projekt lebonyolítását befolyásoló – az újonnan fölmerült és a korábban már azonosított – kockázatokat és a kezelésükre tervezett korrekciós intézkedések leírását.

33. §

(1) A Projekt Végrehajtó és a TKSz a projekttevékenység befejezését követően Projektzáró jelentést készít. A Projektzáró jelentés az utolsó Időközi jelentéssel és a végső pénzügyi jelentéssel képezi a végső kifizetés alapját. A Projektzáró jelentés benyújtásának határideje legkésőbb a projekttevékenység befejezését követő 60. nap.

(2) A Projektzáró jelentés tartalmazza

a) a pályázatban és a Projekt Megállapodásban foglalt átfogó célokhoz mért eredményeket,

b) a célzott eredményekhez, hatásokhoz és átfogó célokhoz mért végeredmények és hatások elemzését,

c) a pályázati felhívásban rögzített, kapcsolódó horizontális elvek teljesülését,

d) az eredmények fenntarthatóságának elemzését,

e) a végrehajtás során szerzett és a jövőben hasznosítható tapasztalatokat,

f) a projekt utánkövetésére vonatkozó javaslatokat.

34. §

A Projekt Végrehajtó és a TKSz által készített jelentések a 31. § (2) bekezdésében, a 32. § (2) bekezdésében és a 33. § (2) bekezdésében meghatározott információkat szövegesen és a megfelelő bizonylatokkal alátámasztva tartalmazzák.

A jelentések benyújtásának és kezelésének módja

35. §

(1) Az NKE a Keretmegállapodás 2. számú mellékletének 5.1 pontjában biztosított felhatalmazás alapján a jelentések fogadásával kapcsolatos feladatokat a KSz-re delegálja.

(2) Az (1) bekezdésnek megfelelően a projekt végrehajtása során készített valamennyi, a 31–33. §-okban meghatározott jelentést a Projekt Végrehajtó és a TKSz a KSz-hez nyújtja be. A KSz a jelentések pénzügyi ellenőrzését ellátja, továbbá nyomon követi a jelentéseken keresztül a projektek megvalósításához kapcsolódó mérföldkövekkel összhangban azok előrehaladását.

(3) A KSz az adott naptári negyedév során beérkezett Időközi jelentéseket a kapcsolódó dokumentumokkal

együtt továbbítja az NKE-nek a naptári negyedévet követő hónap 10. napjáig. Az NKE a dokumentáció beérkezését követő 15 munkanapon belül jóváhagyja az Időközi jelentéseket és továbbítja a hitelesített dokumentációt a Kifizető Hatóságnak, amely megküldi azt a svájci hatóság felé.

(4) A Projektzáró jelentést a Projekt Végrehajtó és a TKSz az utolsó Időközi jelentéssel együtt nyújtja be a KSz-nek, amely a jelentést továbbítja az NKE-nek. A Projektzáró jelentés esetében az NKE összefoglaló értékelést ad a projekt sikerességéről az utolsó Időközi jelentésben és a Projektzáró jelentésben szereplő adatok, valamint a projekt végrehajtása során szerzett saját tapasztalatai alapján. Az NKE a Projektzáró jelentést és az utolsó Időközi jelentést jóváhagyja, és a jóváhagyást követően továbbítja a Kifizető Hatóságnak, amely megküldi azt a svájci hatóság felé.

(5) Az Éves projektjelentést a KSz továbbítja az NKE-nek. Az Éves projektjelentést az NKE a jelentési időszakot követő 60 napon belül megküldi a svájci hatóság felé.

36. §

(1) Ha a Projekt Végrehajtó vagy a TKSz az Időközi jelentés, Éves projektjelentés vagy a Projektzáró jelentés (a továbbiakban együtt: projektjelentések) tekintetében jelentési kötelezettségét határidőben nem teljesíti, a KSz írásban felszólítja a jelentési kötelezettségének 15 napon belül történő teljesítésére.

(2) Ha a Projekt Végrehajtó vagy a TKSz jelentési kötelezettségének az (1) bekezdés szerinti határidőig sem tesz eleget, a KSz javaslatot tesz az NKE-nek a támogatás felfüggesztésére, indokolt esetben a Projekt Megállapodás megszüntetésére és a korábban már kifizetésre került támogatás visszafizetésének Projekt Végrehajtó általi kezdeményezésére.

(3) Amennyiben a KSz megállapítja, hogy a jelentés nem a megfelelő formában készült vagy hiányos, 15 napos határidő tűzésével a Projekt Végrehajtót vagy a TKSz-t hiánypótlásra szólítja fel. A hiánypótlás nem vagy nem megfelelő teljesítése esetén a (2) bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni.

(4) A KSz tájékoztatja a Projekt Végrehajtót vagy a TKSz-t, hogy a támogatás kifizetése érdekében milyen korrekciós lépéseket kell tennie, amennyiben a projektjelentések bármelyike alapján azt állapítja meg, hogy a célokhoz mért előrehaladás nem kielégítő, vagy az elvégzett tevékenységek nem állnak összhangban

a) a Projekt Megállapodásban foglalt,

b) a közbeszerzésre vonatkozó – amennyiben releváns –, illetve

c) a tájékoztatással és nyilvánossággal kapcsolatos előírások bármelyikével.

(5) Amennyiben az elvégzett tevékenységek és a (4) bekezdés *a)–c)* pontjában foglalt előírások összhangja korrekciós lépésekkel nem állítható helyre, a KSz kezdeményezi a támogatás felfüggesztését vagy a Végrehajtási Megállapodás és a Projekt Megállapodás – a korábban átutalt támogatási részletek visszafizetésének elrendelése melletti – megszüntetését.

37. §

(1) Az NKE az éves ülésre a Svájci–Magyar Együtműködési Program végrehajtásának áttekintése érdekében programszintű Éves Jelentést készít a projektjelentések és saját tapasztalatai alapján.

(2) Az Éves Jelentésben a következőkről kell beszámolni:

a) a Svájci–Magyar Együtműködési Program általános célkitűzései és a magyar célkitűzések megvalósítása érdekében tett lépések,

b) a Svájci–Magyar Együtműködési Program végrehajtásának a Stratégiai Keretszabályozásban foglaltakkal összevetett előrehaladási beszámolója,

c) a pályáztatás helyzete,

d) átfogó pénzügyi helyzet, a szerződéskötésre és a kifizetésekre, illetve a várható kifizetésekre és a Svájci–Magyar Együtműködési Program egészére vonatkozó kötelezettségvállalásra vonatkozó adatok,

e) a Svájci–Magyar Együtműködési Program keretében pályázó és támogatást elnyert szervezetek bemutatása,

f) a Svájci–Magyar Együtműködési Program keretében megvalósuló projektekkal érintett szervezetek bemutatása,

g) a közösségi politikákkal és jogszabályokkal való összhang, a közbeszerzési eljárásokat is beleértve,

h) az általános elvek érvényesülése,

i) a végrehajtás intézményrendszerének helyzete, valamint az adminisztratív kérdéseire vonatkozó jelentés,

j) a Svájci–Magyar Együtműködési Programmal és a végrehajtott projektekkal kapcsolatban a közvélemény tájékoztatásának stratégiája és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek,

k) a Pályázati Alapról, a Projekt Előkészítési Alapról, Technikai Segítségnyújtási Alapokról, valamint az Ösztöndíj Alapokról szóló jelentések,

l) a még nem lekötött összegek allokációjára vonatkozó javaslatok,

m) a Keretmegállapodás mellékleteinek áttekintése és szükség szerinti módosítása,

n) a következő évre vonatkozó munkaterv.

(3) A programszintű Éves Jelentést legkésőbb az éves monitoring megbeszélést megelőző 10. munkanapon meg kell küldeni az éves ülés minden résztvevőjének.

38. §

Az e rendeletben meghatározott jelentéseken túlmenően a svájci hatóság a Svájci–Magyar Együtműködési Program végrehajtásával összefüggésben bármikor további információt kérhet, amelyet az NKE-n keresztül kell részére megküldeni.

A Pályázati Alap támogatási formára vonatkozó különös szabályok

39. §

(1) Minden Pályázati Alap esetében az NKE egy Pályázati Alap Megállapodást készít, a SFEÜ által benyújtott minta alapján.

(2) A Pályázati Alap megállapodást az NKE, a SFEÜ, a KSz és a kiválasztott Pályázati Alap TKSz írják alá.

(3) A Pályázati Alap Megállapodásnak a Keretmegállapodásban rögzítettek szerint, tartalmaznia kell legalább a következőket:

a) a Pályázati Alap célkitűzéseit,

b) szervezeti felépítését, hatásköröket és felelősségi kérdéseket (beleértve az irányító- és a kis projekt elfogadó bizottság szervezését is),

c) a kis projektek értékelési és kiválasztási eljárásait (beleértve a kiválasztási kritériumot),

d) a társfinanszírozásra vonatkozó szabályokat,

e) a végrehajtási ütemtervet,

f) a Pályázati Alapra vonatkozó, elszámolható menedzsment és adminisztrációs költségeket,

g) a költségvetés és pénzügyi tervezést [beleértve az *f)* pont szerinti költségekre is kiterjedően],

h) a kifizetési és pénzügyi ellenőrzési eljárásokat,

i) a monitoring és az irányítás rendjét,

j) a jelentéstételi kötelezettség rendjét,

k) a nyilvánosságra vonatkozó intézkedéseket.

40. §

A Pályázati Alap támogatási forma célja olyan, a Keretmegállapodás 1. számú mellékletében meghatározott célterületekhez illeszkedő nonprofit jellegű kis projektek támogatása, amelyek támogatási igénye 10 000 és 100 000 svájci frank között van. E projektek támogatása az NKE által meghirdetett kétlépcsős eljárással kiválasztott Pályázati Alap TKSz közreműködésével történik.

41. §

A Pályázati Alap TKSz a Pályázati Alap keretében rendelkezésére álló összeg kedvezményezettjeit nyílt pályáz-

tatási eljárással választja ki. A Pályázati Alap TKSz által lebonyolított pályáztatási eljárást a KSz felügyeli.

42. §

(1) A kedvezményezettek kiválasztásának eljárásrendjét és a pályázati dokumentációt a KSz a pályázat közzétételét megelőzően jóváhagyja.

(2) A Pályázati Alap TKSz biztosítja, hogy a KSz a pályázati bíráló bizottságba megfigyelőt delegálhasson. A KSz megfigyelője a bírálatról jelentést készít a KSz vezetője számára, a jelentést egyidejűleg a Pályázati Alap TKSz-nek is eljuttatja. Amennyiben a KSz megfigyelője eljárásrendi szabálytalanságot észlel, ezt jelentésében jelzi a KSz vezetőjének és a pályázati bíráló bizottság elnökének.

43. §

(1) A kedvezményezettek kiválasztása során a Pályázati Alap TKSz a következő alapelvek szerint jár el:

- a) a pályázati lehetőség széles körű meghirdetése,
- b) a megfelelő verseny biztosítása,
- c) az érintett kiemelt támogatási terület, illetőleg földrajzi terület jellemzőinek figyelembevétele,
- d) átláthatóság.

(2) A Pályázati Alap TKSz a pályázatokkal kapcsolatos döntését mind a pályázónak, mind az NKE-nek megküldi.

44. §

A Pályázati Alap TKSz a KSz-nek a pályázók értesítését megelőzően megküldi a pályázatok értékeléséről készített teljes dokumentációt, a nyertes pályázatok listáját, valamint a Végrehajtási Megállapodások tervezetét. A Végrehajtási Megállapodásokat a Pályázati Alap TKSz a nyertes kedvezményezettekkel csak azt követően kötheti meg, hogy a KSz a Végrehajtási Megállapodások tervezetét jóváhagyta.

45. §

A Pályázati Alap TKSz a Pályázati Alap lebonyolításáért és a kedvezményezettek ellenőrzéséért teljes felelősséggel tartozik.

46. §

Az NKE a 27. § (2)–(3) bekezdésben rögzített feladatain túl a Pályázati Alapok tekintetében a következő feladatokat látja el:

- a) javaslatot tesz a Pályázati Alapok létrehozására,
- b) létrehozza a megfelelő pénzügyi ellenőrzési mechanizmusokat,
- c) képviselőt nevez ki az irányító-, és kis projekt elfogadó bizottságokba,
- d) ellenőrzi a Pályázati Alapok hatékony és eredményes felhasználását,
- e) a Pályázati Alapok végrehajtásának előrehaladásáról szóló jelentéseket rendszeresen, a szabálytalanságokról szóló jelentést azonnal megküldi a SFEÜ részére,
- f) elvégzi a pénzügyi ellenőrzést, valamint biztosítja a pénzügyi ellenőrzés ajánlásainak nyomon követését,
- g) információkat nyújt a Pályázati Alapokkal kapcsolatban a Hozzájárulásról szóló információs kampány részeként.

47. §

A Pályázati Alap TKSz a következő feladatokat látja el:

- a) teljes körűen irányítja a Pályázati Alapot,
- b) létrehozza a kis projekt irányító-, és elfogadó bizottságokat és ellátja a titkársági teendőket,
- c) a kis projektekre elkészíti a pályázati felhívásokat, a beérkezett projekttervezeteket rendszerezi, a projekttervezet követelményeinek való megfelelést ellenőrzi, és kiválasztási javaslatot tesz,
- d) létrehozza a kis projekteket végrehajtó szervezetekkel történő szerződéskötési megegyezéseket,
- e) alkalmazza az ellenőrzési rendszereket, és szükség szerint beavatkozik, az esetleges szabálytalanságokkal kapcsolatosan azonnal értesíti a KSz-en keresztül az NKE-t,
- f) rendszeresen jelentést tesz a KSz-en keresztül NKE részére, amely a szakmai előrehaladási jelentést és a pénzügyi jelentéseket tartalmazza,
- g) információt ad a KSz-en keresztül az NKE részére a Pályázati Alap végrehajtásával kapcsolatban.

Projekt Előkészítési Alap

48. §

(1) A végleges projekttervezetek kidolgozására a Projekt Előkészítési Alapból a pályázati felhívásnak megfelelően igényelhető pénzügyi támogatás a projekttervezet részeként.

(2) A Projekt Előkészítési Alap tekintetében az NKE és a svájci hatóság megállapodást köt, amely tartalmazza a Projekt Előkészítési Alap felhasználását.

(3) Az igényelt projekt előkészítési támogatás elfogadhatóságáról a SFEÜ vagy a GÁ dönt.

(4) A projekt előkészítését támogató pénzügyi segítségnyújtással kapcsolatos rendelkezésről szóló döntés a svájci hatóság által a projekttervezetről hozott végső döntés része.

Ösztöndíj Alap

49. §

(1) Az Ösztöndíj Alapból a svájci és magyar felsőoktatási vagy kutatási intézmények együttműködése eredményeként ezen intézményekbe felvételt nyert tanulók és kutatók részére, az oktatási és kutatási ösztöndíjakhoz nyújtható pénzügyi támogatás.

(2) Az Ösztöndíj Alap irányításának TKSz-e egy svájci, illetőleg egy magyar intézmény.

(3) Az Ösztöndíj Alapról szóló megállapodást a KSz készíti, a megállapodást az NKE, a KSz, a TKSz és a SFEÜ írja alá.

Technikai Segítségnyújtási Alap

50. §

(1) A Technikai Segítségnyújtási Alapból a Svájci–Magyar Együttműködési Program lebonyolításában részt vevő, a Keretmegállapodásban meghatározott hazai intézmények a Svájci–Magyar Együttműködési Program végrehajtása, monitorozása és ellenőrzése során felmerülő, a Keretmegállapodás 3. számú mellékletében rögzített kategóriákba tartozó tevékenységekkel kapcsolatos járulékos költségeiket fedezhetik.

(2) A Technikai Segítségnyújtási Alapról az NKE és a SFEÜ vagy a GÁ megállapodást köt.

51. §

(1) A technikai segítségnyújtási keretre történő pályázást a lebonyolításban részt vevő intézmények összehangolják. A technikai segítségnyújtásként elszámolható kiadások az 52. § (1) bekezdése szerinti költségvetési előirányzat terhére teljesíthetők.

(2) A technikai segítségnyújtásra vonatkozóan az NKE a fizetési kötelezettséget a szállító részére is teljesítheti központi költségvetési forrásból.

5. Fejezet

A KÖLTSÉGVETÉSI TERVEZÉS RENDJE

52. §

(1) A Svájci–Magyar Együttműködési Programból finanszírozott projektek támogatásait és bevételeit (beleértve szükség esetén az előre nem látható, a visszafizetéshez szükséges, illetve az árfolyam-különbözet fedezésére szolgáló összegeket) az NKE-nek az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Áht.), a végrehajtásáról rendelkező jogszabályok és az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Ámr.) szerinti tervezési tájékoztató előírásainak megfelelően egy előirányzaton kell megtervezni.

(2) A nem központi költségvetési szerv Projekt Végrehajtók esetén kizárólag a Svájci–Magyar Együttműködési Programból származó támogatásokat kell a projekt költségvetésben megjeleníteni.

53. §

Az NKE a projektek előkészítése, valamint végrehajtása során meggyőződik arról, hogy a projektek társfinanszírozását szolgáló önerő e rendeletben, valamint a Végrehajtási Megállapodásban és a támogatási megállapodásokban foglaltaknak megfelelően rendelkezésre áll.

54. §

(1) Az NKE felelős minden olyan adminisztratív lépés megtételéért, amely szükséges annak érdekében, hogy a Projekt Végrehajtók részére az előleg, valamint a támogatások kifizetéséhez szükséges összegek mindenkor rendelkezésre álljanak.

(2) A szakmai lebonyolításért felelős tárca fejezeti költségvetésért felelős vezetője az NKE részére beterjeszti a tervezési körirat közreadását követő 5 munkanapon belül adott projektre vonatkozó finanszírozási tervét és önerő igényét.

55. §

Amennyiben a Projekt Megállapodás, illetve a Végrehajtási Megállapodás a költségvetés tervezési időszakában még nem áll rendelkezésre, azonban megkötésük várható, és a tervezési tárgyévben tényleges kifizetés várható, a támogatás és – a központi költségvetési szerv Projekt Végrehajtók esetén – az önerő összegét az 54. § (2) bekezdés szerint a költségvetésben tervezni kell.

6. Fejezet

*A PÉNZÜGYI LEBONYOLÍTÁS RENDJE**Bankszámlák*

56. §

(1) A svájci hatóságtól érkező átutalások fogadására, illetve a szabálytalanul felhasznált vagy fel nem használt támogatások visszafizetésére az NFÜ által a Kincstárban nyitott forint bankszámla (a továbbiakban: program-számla) szolgál.

(2) Az NFÜ kezelésében lévő (bank)számla forintban vezetett (bank)számla, a vezetéséből adódó bármínemű költség elszámolása közvetlenül a központi költségvetés, Pénzügyminisztérium fejezet terhére történik.

(3) A Kincstár a bankszámlakivonatot egy eredeti példányban állítja elő, amelyet az NFÜ-nek küld meg.

57. §

(1) Az NFÜ EFK-t nyit a Kincstárban, amely előfinanszírozásra szolgál.

(2) Az EFK felett az NFÜ a KSz részére rendelkezési jogosultságot biztosíthat.

(3) Az EFK vezetésével kapcsolatos bármínemű költség elszámolása közvetlenül a központi költségvetés, Pénzügyminisztérium fejezet terhére történik.

(4) A Kincstár a bankszámlakivonatot két eredeti példányban állítja elő. Egy példányt az NFÜ-nek, egy példányt pedig a KSz részére küldi meg.

58. §

(1) Amennyiben a Projekt Végrehajtó költségvetési szerv, gondoskodik elkülönített (bank)számlák projektenkénti megnyitásáról a Kincstárban. Nem költségvetési szerv Projekt Végrehajtó gondoskodik elkülönített (bank)számlák projektenkénti megnyitásáról.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezései a Technikai Segítségnyújtás tekintetében Projekt Végrehajtó költségvetési szervre nem alkalmazandóak.

(3) Pályázati Alap esetén a Pályázati Alap TKSz gondoskodik két elkülönített, menedzsment költségek és továbbpályáztatásra szánt források kezelésére szolgáló (bank)számla megnyitásáról.

59. §

Az 56–57. §-okban említett (bank)számlákhoz kapcsolódó, a Kincstár által kiállított (bank)számlakivonatok adatait a bankszámla felett rendelkezőknek az információ-technológiai rendszerben a kézhezvételt követő 5 munkanapon belül rögzítenie kell.

*Előlegfizetés
és elszámolás a Projekt Végrehajtóval*

60. §

A KSz a Projekt Végrehajtók kifizetési kérelme alapján gondoskodik a Végrehajtási Megállapodásban meghatározott mértékű előleg EFK-ról történő átutalásáról.

61. §

(1) A pénzügyi rendezés során a már folyósított előleg összegének figyelembevétele a Projekt Megállapodás szerint történik.

(2) A KSz az igazolást követően utólagos finanszírozásra jóváhagyja a Projekt Végrehajtó által benyújtott időközi jelentést, és annak részeként az elszámolható költségeket tartalmazó pénzügyi elszámolást, és gondoskodik a támogatások összegének az EFK-ról a Projekt Végrehajtó (bank)számlájára történő átutalásáról.

(3) A KSz a Projekt Végrehajtó által benyújtott szakmai előrehaladási jelentés, valamint a pénzügyi elszámolás elbírálását 30 napon belül végzi el.

Elszámolás a svájci hatóságokkal

62. §

Az NKE svájci frankban számol el a svájci hatóságokkal.

63. §

Az NKE a Projekt Végrehajtók svájci frank és annak megfelelő forintösszeget tartalmazó kifizetési kérelmét – a 35. § (3) bekezdésben rögzítettek szerint – továbbítja a Kifizető Hatóságnak, amely azt formai ellenőrzés után eljuttatja a svájci hatóság részére.

64. §

A svájci hatóság részére benyújtott visszatérítési kérelmek kizárólag olyan összeget tartalmazhatnak, amely kifizetett és hitelesített költségekből áll, illetve amelyeket előleg igénylések, számlák vagy egyéb, gazdasági eseményt hitelesen dokumentáló bizonylatok támasztanak alá, és amelyek a támogatott projektekre vonatkozóan elszámolható költségnek minősülnek.

65. §

(1) A KSz a megfelelőnek igazolt és jóváhagyott – az NKE hitelesítési tevékenységéhez szükséges – elszámolásokat, a 35. § (3) bekezdésnek megfelelően megküldi az NKE-nek.

(2) Az NKE a beérkezett elszámolásokat számszakilag ellenőrzi, de a dokumentációban javítást nem végezhet. Az NKE az el nem fogadott elszámolásokat azok kézhezvételétől számított 10 munkanapon belül a KSz részére korrekcióra visszaküldi.

(3) Az NKE a 35. § (3) bekezdése szerint a jóváhagyott Időközi jelentéseket és Projektzáró jelentéseket a visszatérítési kérelemmel együtt eljuttatja a Kifizető Hatóság részére, amely 10 munkanapon belül megküldi azokat a svájci hatóság részére.

Támogatás rendezése

66. §

(1) A KSz a felelős vezető által aláírt, a Svájci–Magyar Együtműködési Program keretében biztosított támogatás összegét tartalmazó naptári negyed évre vonatkozó „Támogatásigénylés az NKE-től” bizonylatot és a kapcsolódó dokumentumokat megküldi az NKE-nek.

(2) Az NKE a „Támogatásigénylés az NKE-től” bizonylat jóváhagyását és a svájci hatóság által átutalt támogatások jóváírásáról szóló (bank)számlakivonat kézhezvételét követő 5 munkanapon belül gondoskodik a jóváírt támogatás teljes összegének továbbutalásáról az EFK javára projektenkénti bontásban.

7. Fejezet

*A KÖLTSÉGIGAZOLÁSI TEVÉKENYSÉGEK
RENDJE**Hitelesítés*

67. §

(1) Az NKE a Projekt Végrehajtóknál felmerült költség alapján a KSz által befogadott és ellenőrzött projek-

tenkénti kifizetési kérelmeket hitelesíti, és a Kifizető Hatóságon keresztül benyújtja a svájci hatóság részére.

(2) Az NKE a projektenként kiállított kifizetési kérelem alátámasztásához kapcsolódóan kiegészítő információt kérhet, melyet a KSz köteles az NKE rendelkezésére bocsátani.

(3) Az NKE a hitelesítési tevékenységének alátámasztása érdekében tényfeltáró látogatást tehet a pénzügyi lebonyolításban részt vevő KSz-nél. Az NKE előzetes értesítése alapján a KSz hozzáférést biztosít az NKE által írásban felhatalmazott személyek részére az elektronikus és papír formában rendelkezésre álló, a KSz igazoláshoz kapcsolódó dokumentumaihoz és adataihoz.

68. §

A KSz annak érdekében, hogy az NKE a pénzügyi lebonyolítás megfelelőségét meg tudja ítélni a visszatérítési kérelemnek a svájci hatósághoz történő benyújtását megelőzően

a) tájékoztatásul továbbítja az NKE részére a saját, ellenőrzési rendszerében elkészült, vagy egyéb, ellenőrzésre jogosult szervezetek által elkészített ellenőri jelentéseket, a jelentés kézhezvételét követő 5 munkanapon belül,

b) legkésőbb az első, az elszámolási dokumentáció alátámasztására szolgáló dokumentumok NKE-nek való benyújtása előtt 1 hónappal tájékoztatásul megküldi az NKE részére a vezetője által jóváhagyott működési kézikönyvet annak mellékleteivel és az ellenőrzési nyomvonallal együtt,

c) írásban tájékoztatja az NKE-t a működési kézikönyv és az ellenőrzési nyomvonal módosításáról, a módosítást követően 1 hónapon belül,

d) rendszeresen tájékoztatja az NKE-t a felmerült szabálytalanságok kezelése érdekében megtett intézkedésekről,

e) haladéktalanul írásban tájékoztatja az NKE-t a svájci hatóság által javasolt kiigazító intézkedések megvalósítása érdekében megtett lépésekről, illetve azokról az indokokról, amelyekre hivatkozva a KSz a javasolt intézkedéseket nem hozta meg.

Igazolás

69. §

(1) A KSz az NKE hitelesítési tevékenységének alátámasztására igazolási rendszert működtet.

(2) A KSz által kiállított igazolási jelentés tanúsítja, hogy

a) a Projekt Végrehajtó által benyújtott költségösszesítő összhangban van az alátámasztó dokumentumokkal,

számlákkal vagy egyéb gazdasági eseményt hitelesen dokumentáló bizonylatokkal,

b) az alátámasztó dokumentumok és bizonylatok ellenőrzése megtörtént, azok valóságosak, szabályosak és számszerűen pontosak,

c) az igényelt költségek a Svájci–Magyar Együttműködési Programra vonatkozó szabályok, elszámolhatósági útmutatók szerint elszámolhatónak minősülnek,

d) az igényelt költségek a Projekt Megállapodással és a Végrehajtási Megállapodással összhangban megvalósított projekt keretében merültek fel,

e) az egyéb forrásokból nyújtott társfinanszírozás rendelkezésre áll, valamint a nemzeti társfinanszírozás kifizetése megtörtént,

f) nyomon követi ezen jelentéseken keresztül a projektek megvalósításához kapcsolódó mérföldkövekkel összhangban azok előrehaladását.

(3) Pályázati Alap és Ösztöndíjalap esetén a KSz a TKSz által benyújtott kifizetési kérelem és a kapcsolódó dokumentumok igazolását látja el a (2) bekezdésben rögzítetteknek megfelelően.

HITELESÍTÉS ÉS IGAZOLÁS A TECHNIKAI SEGÍTSÉGNYÚJTÁSI ALAP ESETÉN

70. §

A Technikai Segítségnyújtási Alap esetén a hitelesítési tevékenységet az NFÜ látja el a 67–68. §-okban leírt eljárásrend szerint.

71. §

(1) Ha az 50. § (1) bekezdés szerinti tevékenységekhez kapcsolódó költségek a KSz-nél merülnek fel, a 69. §-ban foglalt igazolási tevékenységet az NKE látja el.

(2) Ha az 50. § (1) bekezdés szerinti tevékenységekhez kapcsolódó költségek az NKE-nél merülnek fel, a 69. §-ban foglalt igazolási tevékenységet a KSz látja el.

8. Fejezet

ELLENŐRZÉS

Pénzügyi irányítás és kontroll

72. §

(1) A pénzügyi irányítási és kontroll tevékenység tekintetében az Áht., valamint – az e rendeletben foglalt eltérésekkel – az Ámr. előírásai az irányadók.

(2) Az NKE, a KSz, illetve a TKSz kötelesek

a) olyan pénzügyi irányítási és kontroll rendszert kialakítani és működtetni, amely biztosítja, hogy a szervezetek tevékenysége szabályszerű és megfelelően szabályozott, gazdaságos, hatékony és eredményes legyen, az információk, beszámolók, jelentések és nyilatkozatok pontosak, megalapozottak és dokumentáltak legyenek és a megfelelő időben rendelkezésre álljanak,

b) a tervezés, a pályáztatás, a szerződéskötés, a pénzügyi lebonyolítás, számvitel és a monitoring feladatok megfelelő szabályozásáról a vonatkozó belső szabályzataikban és munkaköri leírásokban gondoskodni, figyelemmel arra, hogy az egyes feladatokat és azok ellenőrzését ugyanaz a személy nem végezheti,

c) tevékenységükre vonatkozóan biztosítani a négy szem elvének érvényesülését,

d) gondoskodni az ellenőrzési nyomvonal, a szabálytalanságkezelési és a kockázatkezelési eljárásrend kialakításáról, továbbá a közbeszerzési eljárások ellenőrzésének belső eljárásrendjének szabályozásáról, valamint az esetleges változások haladéktalan átvezetéséről.

(3) Az NFÜ és a KSz kötelesek a közreműködő szervezeti tevékenység bevételeire és kiadásaira elkülönített nyilvántartás vezetését biztosítani.

73. §

(1) Az NKE, a KSz és a TKSz gondoskodik annak ellenőrzéséről, hogy a szükséges önerő rendelkezésre áll, továbbá hogy a pályáztatás, közbeszerzés és a pénzügyi lebonyolítás megfelel

a) a versenypolitikai szabályoknak,

b) az állami támogatásokra, közbeszerzésre, környezetvédelemre, egyenlő bánásmódra, tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó előírásoknak,

c) a támogathatósági követelményeknek.

(2) A pénzügyi lebonyolítás során a KSz, illetve TKSz gondoskodik kockázatelemzés alapján kiválasztott, kifizetéseket megelőző helyszíni ellenőrzések lefolytatásáról, amelyek keretében ellenőrizni kell a projektek szerződéseknél megfelelő előrehaladását, valamint azt, hogy a benyújtott számla vagy egyéb gazdasági eseményt hitelesen dokumentáló bizonylat a valóságnak megfelel-e, összhangban van-e a szerződéses feltételekkel, továbbá a fizikai és teljesítmény mutatószámok teljesítésével.

74. §

A Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében megvalósuló projektekkal kapcsolatos a lebonyolításban

részt vevőknél keletkező dokumentumokat az adottprojekt pénzügyi lezárását követően 10 évig meg kell őrizni.

Könyvvizsgálói ellenőrzés

75. §

(1) Amennyiben a Projekt Megállapodás másként nem rendelkezik – a Technikai Segítségnyújtás Alap és a Projekt Előkészítési Alap kivételével –, egy pénzügyi ellenőrzési szervezet időközi könyvvizsgálói ellenőrzés(ek)e)t végez a két évnél tovább tartó és az 500 000 svájci frank keretösszeget meghaladó projektek esetében, és egy, a nemzetközi audit szabványoknak megfelelő végső pénzügyi ellenőrzést végez az összes projekt esetében.

(2) Az ellenőrzések során – az (1) bekezdésbe foglalt szervezet – ellenőrzési jelentéseket készít a támogatás korrekt felhasználásáról, javaslatokat tesz az ellenőrzési rendszer erősítésére, és jelent bármilyen vélt vagy valós csalást vagy szabálytalanságot.

(3) A Projekt Végrehajtó ezen könyvvizsgálói ellenőrzési jelentéseket az adott kifizetési kérelemhez csatolva, a KSz-en keresztül küldi meg az NKE-nek.

*A KEHI által végzett ellenőrzés,
ellenőrzési tervezés (éves terv)*

76. §

(1) A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (a továbbiakban: KEHI) az általa végzett kockázatelemzésen és reprezentativitási kritériumok teljesítésén alapuló mintavételezés alapján – a svájci hatóság észrevételeinek figyelembevételével – minden év január 31-ig elkészíti az éves ellenőrzési tervet, illetve – szükség esetén – annak módosítását.

(2) A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal a Svájci–Magyar Együttműködési Program tárgyevi ellenőrzéseire vonatkozó éves ellenőrzési tervet megküldi a pénzügyminiszternek és az NKE-nek minden év január 31-ig.

(3) Az NKE az éves ellenőrzési tervet a (2) bekezdésben foglaltakat követően haladéktalanul megküldi a svájci hatóság részére.

(4) A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség belső ellenőrzési egysége, valamint a KSz és a TKSz belső ellenőrzési részlegei által lefolytatott ellenőrzésekről szóló jelentést az NKE-n keresztül 40 napon belül megküldik a KEHI részére.

Rendszerellenőrzés és a projektek mintavételes ellenőrzése

77. §

(1) A Keretmegállapodás 2. számú mellékletének 5.5. pontja szerinti rendszerellenőrzéseket éves rendszerességgel a KEHI végzi el.

(2) A KEHI az (1) bekezdésben meghatározottak mellett elvégzi a teljes támogatható kiadások 15%-os mintavételes ellenőrzését.

(3) A Technikai Segítségnyújtás Alap és a Projekt Előkészítési Alap tekintetében a 75. § (1) bekezdéssel összhangban az ellenőrzéseket a KEHI folytatja le. Ezen ellenőrzéseket a KEHI legalább két évente elvégzi.

(4) A Projekt Végrehajtóval kötött Végrehajtási Megállapodásban, valamint a KSz-szel és a TKSz-szel kötött megállapodásokban ki kell kötni, hogy a Projekt Végrehajtó, illetve a KSz és a TKSz köteles az ellenőrzés érdekében a Kormány által kijelölt belső ellenőrzési szerv, a fejezetek ellenőrzési szervezetei, a Kincstár, illetve az NKE képviselőit ellenőrzési munkájukban a helyszínen is – a megfelelő dokumentumok, számlák, a program megvalósítását igazoló okmányok, bizonylatok rendelkezésre bocsátásával, illetve a fizikai teljesítés vizsgálatában – segíteni.

(5) A KEHI részére hozzáférést kell biztosítani a lebonyolítás során beérkezett, illetve keletkezett dokumentumokhoz.

(6) A Svájci–Magyar Együttműködési Programmal kapcsolatos KEHI által lefolytatott rendszerellenőrzéssel és mintavételes ellenőrzéssel kapcsolatos dokumentumokat az adott projekt pénzügyi lezárását követően 10 évig meg kell őrizni.

Intézkedési tervekre vonatkozó különleges szabályok

78. §

(1) Az NKE és a KSz, illetőleg a TKSz vezetője köteles valamennyi vonatkozó, a támogatás felhasználásával összefüggő ellenőrzési jelentés alapján a jelentés kézhezvételétől számított 30 naptári napon belül intézkedési tervet készíteni – amennyiben a jelentésben rá vonatkozó, intézkedést igénylő megállapítás, ajánlás vagy javaslat szerepel –, és felelős annak végrehajtásáért, nyilvántartásáért, illetve a végrehajtás nyomon követéséért.

(2) Az intézkedési terveket az (1) bekezdésben meghatározott szervezetek, azok elkészültét követő 15 naptári napon belül kötelesek megküldeni a KEHI részére.

(3) A KEHI a feltárt hiányosságok kapcsán elvégzett pénzügyi korrekciók megfelelőségét, és az esetleges rendszerjellegű hibák kiküszöbölése érdekében megtett intézkedéseket nyomon követi.

(4) Az (1) bekezdésben felsorolt szervek vezetője gondoskodik az intézkedési tervekben megfogalmazottak megvalósításának folyamatos nyomon követéséről, továbbá az intézkedési terv végrehajtásáról minden év január 31-ig tájékoztatja a KEHI-t.

Beszámolás

79. §

(1) A Keretmegállapodásnak megfelelően a KEHI minden év március 15-ig elkészíti az éves ellenőrzési tervvel összhangban, a megelőző év december 31-én záruló 12 hónapos időszak során végzett, a KEHI, illetve az NKE, a KSz valamint a TKSz által lefolytatott ellenőrzések eredményeit megállapító és a program irányítási és ellenőrzési rendszerében feltárt esetleges hiányosságokról, valamint az azokkal kapcsolatosan megtett intézkedésekről szóló éves ellenőrzési jelentést.

(2) A KEHI az adott ellenőrzési időszakban készített jelentések alapján elkészített összefoglaló ellenőrzési jelentést minden év március 20-áig véleményezés céljából megküldi az NKE és Kifizető Hatóság részére. Az NKE az összefoglaló ellenőrzési jelentést az éves jelentéssel egyidejűleg megküldi a svájci hatóság részére.

9. Fejezet

SZABÁLYTALANSÁGOK KEZELÉSE

80. §

Szabálytalanság a Svájci–Magyar Együttműködési Programra vonatkozó szabályok, a közösségi jog, a magyar jog, illetve a Projekt Megállapodásban és a Végrehajtási Megállapodásban foglaltak megsértése, amely eredményeképpen a Svájci Államszövetség vagy a Magyar Köztársaság pénzügyi érdekei sérülnek vagy sérülhetnek.

81. §

(1) Az NKE vezetője a projektek lebonyolítása során számára bejelentett szabálytalansági gyanú esetén

- a) kezdeményezi a szabálytalanság kivizsgálását,
- b) haladéktalanul gondoskodik a projektek előírásai szerinti, illetve a szabályszerű lebonyolítás érdekében szükséges korrekciókról,

c) a szabálytalanság-vizsgálati jegyzőkönyv alapján dönt a szabálytalansági vizsgálat lezárásáról,

d) szükség esetén kezdeményezi a szankciók foganatosítását.

(2) Az NKE a kivizsgált szabálytalansági gyanúról

- a) tájékoztatja az érintett magyar intézményeket,
- b) tájékoztatja a svájci hatóságot a Svájci–Magyar Együttműködési Programra vonatkozó szabályok szerint.

82. §

A KSz vezetője felelős

- a) a szabálytalanságok nyilvántartásáért,
- b) a szabálytalanságok kivizsgálásáért és a szükséges intézkedésekre vonatkozó javaslat elkészítéséért,
- c) a szabálytalanságokkal kapcsolatos döntések végrehajtásának nyomon követéséért, valamint
- d) a szabálytalanságokkal kapcsolatos jelentések összeállításáért az NKE részére.

83. §

Szabálytalanság esetén a következő intézkedések alkalmazhatóak:

- a) a Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás felfüggesztése,
- b) a Projekt Megállapodás és a Végrehajtási Megállapodás megszüntetése,
- c) a támogatási rendszerből történő kizárás,
- d) a büntető-, illetve polgári jogi eljárások kezdeményezése,
- e) a szabálytalanul felhasznált támogatás visszafizetése.

84. §

(1) Támogatás visszafizetési kötelezettségének megállapítása esetén a szabálytalanságért felelős, illetve annak hiányában a szabálytalanul felhasznált forrást folyósító fejezet költségvetéséből kell a visszafizetést, visszapótlást teljesíteni.

(2) Az (1) bekezdés szerinti visszafizetést, visszapótlást a szabálytalanul felhasznált támogatás céljával megegyező célú előirányzatról kell teljesíteni. Amennyiben ez nem lehetséges, úgy a visszafizetést, visszapótlást a Kormány által meghatározott előirányzatról kell teljesíteni.

(3) Amennyiben a szabálytalanságban érintett összeg behajtására, megtérítésére a későbbiekben sor kerül, úgy ezen összeget az (1) bekezdés szerinti fejezet (2) bekezdés szerinti előirányzata részére kell visszatéríteni.

85. §

(1) A szabálytalanul felhasznált támogatási összegek projektgazdáktól történő behajtását az NKE biztosítja.

(2) A KSz a fejezeti kezelésű előirányzat-felhasználási keretszámlán történt jóváírásról szóló bankszámlakivonat kézhezvételét követő 5 munkanapon belül visszautalja a behajtott összeg Svájci–Magyar Együttműködési Programra jutó részét az NKE megfelelő bankszámlájára.

(3) Az NKE gondoskodik a behajtott összegnek a svájci hatóság részére történő visszautalásáról a Svájci–Magyar Együttműködési Programra vonatkozó szabályok szerint.

10. Fejezet

*ALKALMAZANDÓ ÁLLAMI TÁMOGATÁSI
ÉS A RENDEZETT MUNKAÜGYI KAPCSOLATOKKAL
ÖSSZEFÜGGŐ SZABÁLYOK*

86. §

(1) A Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében megvalósuló projektekhez állami támogatás az EK Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004. (IV. 19.) Korm. rendelettel összhangban nyújtható.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározottakon túl az adott támogatási kategóriára vonatkozóan az alábbi előírásokat, az ott meghatározottak szerint kell alkalmazni:

a) regionális beruházási támogatás és foglalkoztatási támogatás esetében a 87–95. §-ban, illetve a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. fejezetében, valamint a II. fejezet 1. szakaszában foglaltak az irányadók,

b) hátrányos helyzetű, illetve fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához nyújtott támogatás esetében a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. fejezetében, valamint a II. fejezet 9. szakaszában, valamint az e rendelet 87. és 96–99. §-ában foglaltak az irányadók,

c) kutatási és fejlesztési és innovációs támogatás esetében a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. fejezetében, valamint a II. fejezet 7. szakaszában, valamint az e rendelet 87. és 100–106. §-ában foglaltak az irányadók,

d) képzési támogatások esetében a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. fejezetében, valamint a II. fejezet 8. szakaszában, valamint az e rendelet 87. és 107. §-ában foglaltak az irányadók,

e) csekély összegű támogatások esetében az EK Szerződés 87. és 88. cikkeiben foglaltaknak a csekély összegű (de minimis) támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2006. december 15-i 1998/2006/EK bizottsági rendeletben, valamint e rendelet 108. §-ában foglaltak az irányadók,

f) közszolgáltatások finanszírozása esetén támogatás az EK Szerződés 86. cikke (2) bekezdésének az általános gazdasági érdekű szolgáltatások működtetésével megbízott vállalkozásoknak közszolgáltatásért járó ellentételezés formájában nyújtott állami támogatásokra történő alkalmazásáról szóló 2005/842/EK bizottsági határozat szabályaival, valamint e rendelet 109. §-ában foglaltakkal összhangban nyújtható,

g) kockázati tőke formájában nyújtott támogatás esetén a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. fejezetében, valamint a II. fejezet 6. szakaszában, valamint az e rendelet 87. és 110. §-ában foglaltak az irányadók.

Általános szabályok

87. §

(1) E rendelet alapján nem nyújtható támogatás:

a) a 800/2008/EK rendelet 1. cikk (3) bekezdésében foglalt tevékenységekhez,

b) a 800/2008/EK rendelet 1. cikk (4) bekezdésében meghatározott célra,

c) a 800/2008/EK rendelet 1. cikk (6) bekezdésében meghatározott támogatásokra.

(2) E rendelet alapján nem lehet támogatást kifizetni olyan vállalkozás részére, amellyel szemben egy támogatást jogellenesnek és a közös piaccal összeegyeztethetetlennek nyilvánító bizottsági határozaton alapuló visszafizetésre kötelező határozat van érvényben.

(3) E rendelet alapján vissza nem térítendő támogatást lehet nyújtani.

(4) E rendelet alapján támogatás csak akkor ítéltető meg, ha a kedvezményezett még a beruházás megkezdése előtt a támogatás iránti kérelmét benyújtja. Nagyvállalkozás esetében a fentiekén kívül a kedvezményezett köteles bizonyítani, hogy a támogatás segítségével lényegesen megnövekszik a projekt mérete, kiszélesedik a tevékenység köre, növekszik a kedvezményezett által a projektre fordítandó összeg, lényegesen felgyorsult a projekt végrehajtási üteme, vagy regionális beruházási támogatás esetében a projekt a támogatás hiányában nem az érintett támogatott régióban valósult volna meg.

(5) Az e rendeletben szereplő, a 800/2008/EK bizottsági rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen nyújtott támogatás különböző elszámolható költségek esetén halmozható más, a 800/2008/EK bizottsági rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen nyújtott támogatással. Azonos, vagy részben azonos elszámolható költségek esetében a 800/2008/EK bizottsági rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen nyújtott támogatás abban az esetben halmozható más, a 800/2008/EK bizottsági rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen nyújtott támoga-

tással, illetve csekély összegű támogatással, ha az nem vezet a 800/2008/EK bizottsági rendelet szerinti legmagasabb támogatási intenzitás, illetve támogatási összeg túllépéséhez.

(6) Az (5) bekezdéstől eltérően fogyatékkal élő munkavállalóknak nyújtott támogatás az ugyanazon elszámolható költségek vonatkozásában halmozható a 800/2008/EK bizottsági rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen nyújtott egyéb támogatással, amennyiben az nem vezet az érintett munkavállalók alkalmazási idejének bármely időszakában a vonatkozó költségek 100%-át meghaladó támogatási intenzitáshoz.

(7) Az (5) bekezdéstől eltérően, amennyiben a célvállalkozás e rendelet 110. §-a szerinti kockázati befektetés intézkedés alapján kapott tőkét – az e rendelet 100–106. §-ai szerinti kutatás-fejlesztési támogatást kivéve – a tőkejuttatástól számított három éven belül a 800/2008/EK rendelet hatálya alá tartozó támogatási jogcímen támogatás iránti kérelmet nyújt be – a nyújtott tőke összegéig – támogatás intenzitását, vagy a maximális elszámolható költségeket 20 százalékkal csökkenteni kell.

Regionális támogatásokra vonatkozó szabályok

A beruházási és foglalkoztatási támogatásokra vonatkozó szabályok

A támogatás célja

88. §

E rendelet alapján beruházási támogatás csak abban az esetben nyújtható, ha a beruházás költségei az alábbi költségekből tevődnek össze:

a) tárgyi eszközbe vagy immateriális javakba történő beruházás, amely új létesítmény létrehozásához, meglévő létesítmény bővítéséhez, egy létesítmény termelésének további új termékekkel történő diverzifikációjához vagy egy meglévő létesítmény termelési folyamatának alapvető megváltoztatásához kapcsolódik, vagy

b) egy létesítményhez közvetlenül kapcsolódó befektetett eszközök beszerzése, amennyiben a létesítmény bezárásra került vagy bezárásra került volna, ha nem vásárolták volna fel és az eszközöket független beruházó veszi meg.

A támogatás mértéke

89. §

(1) Az egyes (azonos elszámolható költségekkel rendelkező) projektekhez nyújtható támogatás intenzitása nem haladhatja meg az EK Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről szóló 85/2004.

(IV. 19.) Korm. rendelet 30. § (1) bekezdésében meghatározott mértékeket. A támogatási intenzitást a tárgyi eszközbe és immateriális javakba történő beruházás elszámolható költségeinek hányadaként, illetve – közvetlenül a beruházási projekttel létrehozott munkahelyek esetén – az új munkavállaló két éves becsült bérköltségének hányadaként, vagy e fenti két módszer együttes alkalmazásával kell kiszámítani, feltéve, hogy a támogatás nem lépi túl a kétfajta számítás alkalmazásából eredő kedvezőbb értéket.

(2) Nagyberuházás esetén a támogatási intenzitás az (1) bekezdés alapján meghatározott támogatási intenzitás

a) 100 százaléka, jelenértéken 50 millió eurónak megfelelő forintösszegig,

b) 50 százaléka, jelenértéken 50 és 100 millió eurónak megfelelő forintösszeg közötti részre,

c) 34 százaléka, a jelenértéken 100 millió eurónak megfelelő forintösszeg feletti részre.

(3) Amennyiben a pályázó a pályázat benyújtásakor

a) kisvállalkozásnak minősül, akkor – szállítási ágazat és nagyberuházás kivételével – a támogatási intenzitás 20 százalékponttal,

b) közép vállalkozásnak minősül, akkor – szállítási ágazat és nagyberuházás kivételével – 10 százalékponttal növelt értéke az (1) bekezdésben meghatározott mértéknek.

(4) A mezőgazdasági termékek feldolgozásához, illetve forgalmazásához kapcsolódó beruházások esetén a maximális támogatási intenzitások az alábbiak:

a) amennyiben a kedvezményezett kkv., az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés *a)* pontja alapján támogatott területek esetében a támogatási intenzitás 50%, az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés *c)* pontja alapján támogatott területek esetében pedig 40%;

b) amennyiben a kedvezményezett által a 800/2008/EK bizottsági rendelet I. mellékletének megfelelően számított foglalkoztatottainak száma kevesebb, mint 750 fő és árbevétele kevesebb, mint 200 millió euró az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés *a)* pontja alapján támogatott területek esetében a támogatási intenzitás 25%, az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés *c)* pontja alapján támogatott területek esetében pedig 20%.

A támogatott beruházás elszámolható költségei

90. §

(1) A támogatást a tárgyi vagy immateriális beruházási költségek, illetve létesítmény felvásárlása esetén a felvásárlás költségei alapján kell kiszámítani.

(2) Elszámolható költségek a beruházás célját szolgáló tárgyi eszköznek a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: Sztv.) szerinti bekerülési értéke

a) a tárgyi eszköz vételára létesítmény felvásárlásakor,

b) immateriális javak közül a találmány, a szabadalom, a licenc és a know-how Sztv. szerinti bekerülési értéke, nagyvállalkozásnál legfeljebb az elszámolható költség 50 százalékáig (a továbbiakban: támogatható immateriális javak).

(3) A (2) bekezdés a)–b) pontjában meghatározott elszámolható költségek részletes felsorolását a pályázati dokumentáció tartalmazza. A pályázati dokumentáció az elszámolható költségek körét az (1)–(2) bekezdésben meghatározottaktól szűkebben is meghatározhatja.

(4) A támogatott projekt kapcsán beszerzett eszköznek újnak kell lennie, kivéve a felvásárlás, valamint az ingatlanvásárlás esetét, vagy amennyiben kkv. részesül támogatásban. Felvásárlás, ingatlanvásárlás, illetve kkv. által vásárolt használt eszköz támogatása esetén az ügylet, vagy az eszköz vásárlása kizárólag piaci értéken történhet.

(5) A földterülettől és épülettől eltérő eszközök bérletével kapcsolatos költségeket csak akkor lehet figyelembe venni, ha az pénzügyi lízing formájában valósul meg, és a szerződés tartalmazza az eszköznek a futamidő lejártá utáni megvásárlására vonatkozó kötelezettséget. Földterület és épületek bérlete esetén a beruházási projekt befejezésének várható időpontját követően a bérletnek nagyvállalatok esetében még legalább öt évig, míg kkv-k esetében három évig kell folytatódnia.

A beruházási támogatás igénybevételének alapvető feltételei

91. §

(1) A támogatás akkor vehető igénybe, amennyiben a kedvezményezett kötelezettséget vállal arra, hogy a beruházást annak befejezésétől (üzembe helyezés időpontjától) számított legalább öt évig – kkv-k esetében legalább három évig – fenntartja (kötelező üzemeltetési időszak) az érintett régióban.

(2) Az (1) bekezdésben megfogalmazott követelmény nem akadályozza a gyors technológiai változások miatt a meghatározott fenntartási időszak alatt korszerűtlenné vált eszköz cseréjét, amennyiben a fenntartási időszak alatt a gazdasági tevékenység fenntartása az érintett régióban biztosított. A korszerűtlenné vált üzem, illetve eszköz és cseréjét követő fenntartási időszakban a kedvezményezett az üzem vagy a fejlesztés cseréjére támogatásban nem részesülhet.

(3) A támogatás akkor vehető igénybe, ha a kedvezményezett a tárgyi eszközök és immateriális javak beszerzé-

sekor, illetve felvásárlás esetén az elszámolható költségek legalább 25%-át saját forrásból biztosítja.

(4) Az elszámolható költséget szokásos piaci áron kell figyelembe venni, ha az a kedvezményezett és a vele kapcsolatos vállalkozási viszonyban lévő személy között a szokásos piaci ártól eltérő áron kötött szerződés alapján merült fel.

(5) Az immateriális eszközök költségként csak akkor számolhatóak el, ha

a) kizárólag a regionális támogatásban részesülő létesítményben használják fel,

b) amortizálható eszköznek minősülnek,

c) piaci feltételek mellett olyan társaságtól szereztek be, amely felett a kedvezményezettnek külön jogszabály szerinti sem közvetlen, sem közvetett befolyása nincs,

d) a kedvezményezett immateriális eszközöként tartják nyilván, a kedvezményezett tulajdonát képezik nagyvállalatok esetén legalább öt, kkv-k esetében legalább három éven keresztül.

(6) A beruházáshoz kapcsolódóan csak az annak megvalósításához feltétlenül szükséges ingatlan megvásárlásának költsége számolható el.

(7) A vissza nem térítendő támogatás igénybevételével beszerzett tárgyi eszközök a zárójegyzéknyv felvételéig (a fenntartási időszak végéig) kizárólag a Végrehajtási Megállapodásban és a pályázatban meghatározott célokra megfelelően hasznosíthatók. Az előirányzatból támogatott beruházással létrehozott vagyon – amennyiben az a támogatási döntés kedvezményezettjének tulajdonába kerül – az Ámr. 89. §-ának (1) bekezdésében meghatározott feltételek mellett, a Végrehajtási Megállapodásban foglalt kötelezettségek lejártáig csak az NKE és/vagy a svájci hatóság előzetes jóváhagyásával idegeníthető el vagy adható bérbe. Ha az elidegenítéshez az NKE és/vagy a svájci hatóság hozzájárult, a támogatási döntés kedvezményezettje mentesül a támogatási összeg visszafizetésének kötelezettsége alól. Hozzájárulás hiányában a támogatási döntés kedvezményezettje köteles a tárgyi eszköz értékére eső támogatást a folyósítás(ok) időpontjától a támogatás összegének tényleges visszafizetése idejéig felszámított kamattal növelve az elidegenítés időpontjában érvényes jegybanki alapkamat kétszeresével növelt összegben visszafizetni.

92. §

(1) Beruházási támogatás nem nyújtható e rendelet alapján

a) azon projektekhez, amelyek esetében (az előkészítő tanulmányok kivételével) a program interneten történő, a 87. § (8) bekezdése szerinti közzététele előtt merültek fel költségek,

b) csőd-, felszámolási eljárás vagy végelszámolás alatt álló szervezetnek.

(2) Nem nyújtható támogatás továbbá az alábbi költségekre:

a) a szinten tartást szolgáló tárgyi eszközök bekerülési értéke, illetve vételára létesítmény felvásárlásakor,

b) a korábban már használatba vett olyan tárgyi eszköz bekerülési értéke, amelynek alapján a kedvezményezett, más gazdasági társaság vagy egyéni vállalkozó támogatást vett igénybe,

c) olyan tárgyi eszköz bekerülési értéke, amelyet a kedvezményezett csődeljárás vagy felszámolás alatt álló társaságtól szerzett be,

d) személygépkocsi bekerülési értéke.

93. §

(1) A támogatott projektek megkezdése időpontjának az alábbi időpontok minősülnek:

a) építési tevékenységet tartalmazó projekt esetén:

aa) az építési naplóba történt első bejegyzés időpontja (építési naplóval igazolva),

ab) olyan építési jellegű munkák esetében, ahol építési napló vezetése nem kötelező, ott a kivitelezői szerződés alapján a kivitelező nyilatkozata a munkálatok megkezdésére vonatkozóan,

b) gép, berendezés, anyag, termék beszerzését tartalmazó projekt esetén az első beszerzendő gép, berendezés, anyag, termék stb. megrendelése,

c) egyéb tevékenységhez kapcsolódó projekt esetén, amennyiben a szerződéskötést megelőzően megrendelésre kerül sor, ennek időpontja, előzetes megrendelés hiányában pedig a megvalósításra megkötött első szerződés létrejöttének napja,

d) amennyiben a pályázatban ismertetett projektet több célterületre (építés, gépbeszerzés vagy egyéb) kiterjedően valósítják meg, a projekt megkezdésének időpontja az egyes célterületeknek megfelelő tevékenységek kezdési időpontjai közül a legkorábbi időpont.

(2) A projekt előkészítő tanulmányok megrendelése, elkészítése nem minősül a fejlesztés, beruházás (1) bekezdésben meghatározott megkezdésének.

Újonnan létrehozott kisvállalkozások részére nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

A támogatás mértéke

94. §

(1) E rendelet alapján

a) az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés a) pontja alapján támogatott területeken újonnan létrehozott kisvállalkozások részére 2 millió euró,

b) az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés c) pontja alapján támogatott területeken újonnan létrehozott kisvállalkozások részére pedig 1 millió euró támogatás nyújtható.

(2) A támogatás éves összege nem haladhatja meg a fenti összegek 33%-át.

(3) A támogatási intenzitás az (1) bekezdés a) pontjában szabályozott esetben a vállalkozás megalakulását követő három évben nem haladhatja meg az elszámolható költségek 35%-át, az azt követő két évben pedig 25%-át. Az (1) bekezdés b) pontjában szabályozott esetben a támogatási intenzitás a vállalkozás megalakulását követő három évben nem haladhatja meg az elszámolható költségek 25%-át, az azt követő két évben pedig a 15%-át.

(4) A fenti támogatási intenzitások 5%-kal növelhetőek, amennyiben az EK Szerződés 87. cikk (3) bekezdés a) pontja alapján támogatott azon területeken, ahol az egy főre jutó GDP kevesebb, mint az EU 25 átlagának 60%-a, illetve ahol a népsűrűség alacsonyabb 12,5 lakosnál négyzetkilométerenként.

Elszámolható költségek

95. §

Támogatható költségek a kisvállalkozás létrehozásához közvetlenül kapcsolódó jogi, tanácsadói, konzultációs és adminisztratív költségek, valamint – amennyiben a kisvállalkozás létrehozását követő öt évben merülnek fel – az alábbi költségek:

a) a külső finanszírozás kamata és a saját tőkére jutó osztalék, amennyiben referencia-kamatlábbal számolt osztalékot nem haladja meg,

b) termelési létesítmény, illetve felszerelés bérleti díja,

c) energia-, víz- és fűtési díj, valamint adók – kivéve ÁFA és társasági adó – és adminisztratív díjak,

d) értékcsökkenés, a termelési létesítmény, illetve felszerelés bérleti díja, valamint a bérköltségek, amennyiben a beruházás vagy munkahely-teremtési intézkedés egyéb támogatásban nem részesült.

A hátrányos helyzetű, illetve fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

96. §

A hátrányos helyzetű, illetve fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához nyújtott támogatást hátrányos helyzetű munkavállalók felvételéhez, fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához, valamint fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatása többletköltségeinek elmentételezésére lehet nyújtani.

*A hátrányos helyzetű munkavállalók felvételéhez
bértámogatás formájában nyújtott támogatásokra
vonatkozó szabályok*

97. §

(1) A hátrányos helyzetű munkavállalók felvételéhez bértámogatás formájában nyújtott támogatás támogatási intenzitása nem haladhatja meg a felvételt követő legfeljebb 12 hónap, súlyosan hátrányos helyzetű munkavállalók esetében 24 hónap bérköltségének 50%-át. Ha a foglalkoztatás a fenti időszakoknál rövidebb, a támogatást arányosan csökkenteni kell.

(2) A hátrányos helyzetű munkavállaló felvételének az érintett vállalkozás munkavállalói létszámának nettó növekedését kell eredményeznie az előző 12 hónap átlagához viszonyítva, kivéve, ha a munkahely megüresedése önkéntes kilépés, munkaképtelenné válás, öregségi nyugdíjazás, önkéntes munkaidő-csökkentés vagy kötelezettségszegés miatti jogszerű elbocsátás és nem létszámleépítés következtében történt.

*A fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához
bértámogatás formájában nyújtott támogatásokra
vonatkozó szabályok*

98. §

(1) A fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához bértámogatás formájában nyújtott támogatás támogatási intenzitása nem haladhatja meg a bármely adott időszak – amely alatt a fogyatékkal élő munkavállaló foglalkoztatásban van – bérköltségének 75%-át. Ha a foglalkoztatás 12 hónapnál rövidebb, a támogatást arányosan csökkenteni kell.

(2) A hátrányos helyzetű munkavállaló felvételének az érintett vállalkozás munkavállalói létszámának nettó növekedését kell eredményeznie az előző 12 hónap átlagához viszonyítva, kivéve, ha a munkahely megüresedése önkéntes kilépés, munkaképtelenné válás, öregségi nyugdíjazás, önkéntes munkaidő-csökkentés vagy kötelezettségszegés miatti jogszerű elbocsátás és nem létszámleépítés következtében történt.

*A fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatása
többletköltségeinek ellentételezésére nyújtott
támogatásokra vonatkozó szabályok*

99. §

(1) A fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatása többletköltségeinek ellentételezésére nyújtott támogatás

támogatási intenzitása nem haladhatja meg az elszámolható költségek 100%-át.

(2) Elszámolható költségnek minősülnek a bérköltségeket kivéve azok a költségek, amely a nem fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásának költségein felül merülnek fel.

(3) Az elszámolható költségek a következők:

a) a helyiségek átalakításának költségei,
b) a kizárólag a fogyatékkal élő munkavállalók segítségével foglalkozó személyek alkalmazásához kapcsolódó költségek,

c) a fogyatékkal élő munkavállalók által használt berendezések átalakításának, vagy beszerzésének, vagy a szoftverek beszerzésének és érvényesítésének költségei,

d) amennyiben a kedvezményezett védett munkahelyeket biztosít, az érintett létesítmény létrehozásának, üzembe helyezésének vagy kibővítésének költségei, továbbá minden a fogyatékkal élő munkavállalók alkalmazásából közvetlenül eredő adminisztrációs és szállítási költség.

*A kutatás-fejlesztési támogatásokra vonatkozó
szabályok*

100. §

(1) A kutatás-fejlesztési támogatások esetén a kutatási és fejlesztési projekt támogatott részének teljes egészében a következő kutatásfajták egyikébe kell tartoznia:

a) alapkutatás,
b) ipari kutatás vagy
c) kísérleti fejlesztés.

(2) Abban az esetben, ha egy projekt több feladatot foglal magában, az egyes feladatokat minősíteni kell aszerint, hogy az (1) bekezdésben felsorolt kutatásfajták valamelyikébe tartoznak-e, vagy nem tartoznak azok egyikébe sem.

(3) A támogatási intenzitás nem haladhatja meg:

a) alapkutatásnál a támogatható költségek 100%-át,
b) ipari kutatásnál a támogatható költségek 50%-át,
c) kísérleti fejlesztésnél a támogatható költségek 25%-át.

A támogatási intenzitást külön kell megállapítani az egyes kedvezményezettekre, ideértve az (5) bekezdés b) pontjának *ba)* alpontja szerinti együttműködési projektben résztvevőket.

(4) Amennyiben olyan kutatási és fejlesztési projekt részesül támogatásban, amely kutatási szervezetek és vállalkozások együttműködésében valósul meg, az adott projekthez nyújtott közvetlen kormányzati hozzájárulás és – amennyiben támogatásnak minősül – a kutatási szervezetek projekthez nyújtott hozzájárulása nem haladhatja

meg az egyes kedvezményezettre alkalmazandó támogatási intenzitást.

(5) Az ipari kutatásra és kísérleti fejlesztésre a (3) bekezdésben megállapított támogatási intenzitások a következők szerint növelhetők:

a) amennyiben a támogatást kkv-nak nyújtják, a maximális támogatási intenzitás 10 százalékponttal növelhető a közép- és kisvállalkozások és 20 százalékponttal a kisvállalkozások esetében;

b) az elszámolható költségek 80%-ának megfelelő támogatási intenzitásig további 15 százalékpontos növelés adható, ha:

ba) a projekt legalább két, egymástól független vállalkozás tényleges együttműködésével valósul meg, és a következő feltételek teljesülnek:

baa) egyik vállalkozás sem viseli az együttműködésen alapuló projekt elszámolható költségeinek több mint 70%-át,

bab) a projekt legalább egy kkv-val folytatott együttműködésben valósul meg, vagy legalább két különböző tagállamban végzik, vagy

bb) a projekt egy vállalkozás és egy kutatási szervezet tényleges együttműködésével valósul meg, és a következő feltételek teljesülnek:

bbaa) a kutatási szervezet a támogatható projektköltségek legalább 10%-át viseli, és

bbbb) a kutatási szervezet jogosult a kutatási projektek eredményeinek közzétételére, amennyiben azok a szervezet által végzett kutatásból származnak, vagy

bbc) ipari kutatás esetében a projekt eredményeit széles körben technikai és tudományos konferenciák keretében vagy tudományos és műszaki folyóiratokban vagy szabadon hozzáférhető adattárakban (adatbankok, amelyekben bárki hozzáférhet a kutatási nyersadatokhoz) vagy nyílt és szabad forráskódú szoftvereken keresztül terjesztik.

(6) Az (5) bekezdés b) pontja ba) és bb) alpontjának alkalmazása szempontjából az alvállalkozásba adás nem minősül tényleges együttműködésnek.

(7) Az elszámolható költségek a következők:

a) személyi jellegű költségek (kutatók, technikusok és egyéb kisegítő személyzet, amennyiben a kutatási projektben foglalkoztatják őket) kizárólag a támogatott projektben való tevékenységük mértékéig,

b) az eszközök és felszerelések költségei, a kutatási projektben való használatuk mértékéig és idejére. Ha ezeket az eszközöket és felszereléseket nem használják teljes élettartamuk alatt a kutatási projektben, csak a kutatási projekt időtartamának megfelelő – a helyes számviteli gyakorlatnak megfelelően számított – amortizációs költség minősül elszámolható költségnek,

c) az épület és a földterület használatának költségei a projektben való használatuk mértékének és idejének megfelelően. Az épületek tekintetében csak a kutatási projekt

időtartamának megfelelő amortizációs költség minősül elszámolható költségnek. A földterület esetében az adásvétel költségei, illetve a ténylegesen felmerülő tőkeköltségek is elszámolhatók,

d) a szerződéses kutatás, műszaki tudás és a külső forrásokból piaci áron megvásárolt vagy licenz alapján felhasználható szabadalmak, amennyiben az ügyletre a piaci feltételeknek megfelelően került sor, és nem történt összejátszás, valamint a tanácsadás és ezzel egyenértékű szolgáltatások költségei, ha azokat kizárólag a kutatási tevékenységhez veszik igénybe,

e) további általános költségek, amelyek közvetlenül a kutatási projekt eredményeként merülnek fel,

f) egyéb működési költségek, beleértve az anyagköltségeket, a fogyóeszközök és hasonló termékek költségeit, amelyek közvetlenül a kutatási tevékenység eredményeként merülnek fel.

(8) Valamennyi elszámolható költségnek a kutatás és fejlesztés adott fajtájához kell kapcsolódnia.

A műszaki megvalósíthatósági tanulmányokhoz nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

101. §

(1) A műszaki megvalósíthatósági tanulmányokhoz nyújtott támogatások esetén a támogatási intenzitás nem haladhatja meg:

a) kkv-k esetében az ipari kutatási tevékenységeket előkészítő tanulmányok esetében a támogatható költségek 75%-át és a kísérleti fejlesztési tevékenységeket előkészítő tanulmányok esetében a támogatható költségek 50%-át,

b) nagyvállalkozásoknál az ipari kutatási tevékenységeket előkészítő tanulmányok esetében a támogatható költségek 65%-át, és a kísérleti fejlesztési tevékenységeket előkészítő tanulmányok esetében a támogatható költségek 40%-át.

(2) Elszámolható költségek a tanulmány költségei.

A kkv-k részére iparjogvédelmi jogokkal kapcsolatban felmerülő költségekhez nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

102. §

(1) A kkv-k részére iparjogvédelmi jogokkal kapcsolatban felmerülő költségekhez nyújtott támogatások esetén a támogatási intenzitás nem haladhatja meg a 100. § (3) és (5) bekezdése alá tartozó kutatási és fejlesztési támogatás azon intenzitását, amely az érintett ipari tulajdonjogokhoz elsőként vezető kutatási tevékenységekre vonatkozna.

(2) Az elszámolható költségek a következők:

a) az oltalomnak az első iparjogvédelmi hatóság által történő megítélését megelőzően felmerülő valamennyi költség, beleértve a bejelentés előkészítéséhez, benyújtásához és a vizsgálatához kapcsolódó költségeket, valamint az oltalom megadása előtt az iparjogvédelmi oltalom megszerzése iránti eljárásban felmerülő költségeket,

b) fordítási és egyéb költségek, amelyek az oltalomnak – az *a)* pontban szereplő iparjogvédelmi hatóságtól eltérő – másik iparjogvédelmi hatóság előtt, az oltalom megszerzésével vagy érvényesítésével kapcsolatban merülnek fel,

c) az oltalom megadása iránti hivatalos eljárásban, illetve az esetleges felszólalási eljárás során az oltalom érvényességének védelme érdekében felmerülő költségek, abban az esetben is, ha ezek a költségek az oltalom megadását követően merülnek fel.

A mezőgazdasági és halászati ágazatban nyújtott kutatási és fejlesztési támogatásokra vonatkozó szabályok

103. §

(1) A mezőgazdasági és halászati ágazatban nyújtott kutatási és fejlesztési támogatásoknál a támogatást valamely ágazat vagy alágazat valamennyi gazdálkodójának érdekeit figyelembe véve kell nyújtani.

(2) A kutatás megkezdése előtt az interneten közzé kell tenni a kutatás elvégzésére és annak céljára vonatkozó információkat. A közzétételnek tartalmaznia kell a várható eredmények hozzávetőleges időpontját és az interneten való közzétételének helyét, valamint utalást arra, hogy az eredmények ingyenesen állnak majd rendelkezésre. A kutatás eredményeit legalább 5 éves időszakon keresztül hozzáférhetővé kell tenni az interneten. Ezen eredményeket legkésőbb abban az időpontban kell közzétenni, amikor azokat közlik bármely szervezet tagjai részére.

(3) A támogatást közvetlenül a kutatási szervezet részére kell nyújtani, és az nem foglalhat magában mezőgazdasági termékek előállításával, feldolgozásával vagy forgalomba hozatalával foglalkozó vállalat részére nyújtott, a kutatással össze nem függő közvetlen támogatást, és nem jelenthet ártámogatást az ilyen termékek gyártói részére.

(4) A támogatási intenzitás nem haladhatja meg az elszámolható költségek 100%-át.

(5) Az elszámolható költségek a 100. § (7) bekezdésében említett költségek.

Fiatal innovatív vállalkozások részére nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

104. §

(1) Fiatal innovatív vállalkozások részére nyújtott támogatásoknál a kedvezményezettnek olyan kisvállalko-

zásnak kell lennie, amely a támogatás odaítélésének időpontjában legalább hat éve működik.

(2) A kedvezményezett kutatási és fejlesztési költségeinek az összes működési költség legalább 15%-át kell kitennie a támogatás odaítélését megelőző három év legalább egyikében, pénzügyi előzményekkel nem rendelkező induló vállalkozás esetében ugyanezen arányt a folyó pénzügyi időszak független könyvvizsgáló által hitelesített pénzügyi kimutatásban kell kimutatni.

(3) A támogatási összeg nem haladhatja meg az 1,5 millió eurót az EK Szerződés 87. cikke (3) bekezdésének *a)* pontja szerinti, eltérésre jogosult régiókban, illetve az 1,25 millió eurót az EK Szerződés 87. cikke (3) bekezdésének *c)* pontja szerinti, eltérésre jogosult régiókban.

(4) A kedvezményezett csak egyszer részesülhet a támogatásban azon időszak alatt, amikor fiatal innovatív vállalkozásnak minősül.

Az innovációs tanácsadási szolgáltatásokhoz és az innovációs támogató szolgáltatásokhoz nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

105. §

(1) A kedvezményezettek kkv-k.

(2) A támogatási összeg bármely hároméves időszakot tekintve kedvezményezettenként nem haladja meg a 200 000 eurót.

(3) A szolgáltató nemzeti vagy európai tanúsítvánnyal rendelkezik. Amennyiben a szolgáltató ilyen tanúsítvánnyal nem rendelkezik, a támogatási intenzitás nem haladhatja meg a támogatható költségek 75%-át.

(4) A kedvezményezettnek az állami támogatást a szolgáltatások piaci áron történő igénybevitelére kell felhasználnia, ha pedig a kedvezményezett nonprofit szervezet, akkor olyan áron, amely tartalmazza a teljes költséget, továbbá a méltányos árrést.

(5) Az elszámolható költségek a következők:

a) az innovációs tanácsadási szolgáltatások esetében a menedzsment tanácsadás, a technológiai segítségnyújtás, a technológiatranszfer szolgáltatások, a képzés, a beszerzési tanácsadás, a szellemi tulajdonjogok megszerzéséhez, védelméhez és kereskedelméhez, továbbá a licencszerződésekhez kapcsolódó, valamint a szabványhasználatra vonatkozó tanácsadás költségei,

b) az innovációs támogató szolgáltatások esetében az irodahelyiség, az adatbankok, a műszaki könyvtárak, a piackutatás, a laboratóriumhasználat, a minőségtanúsítás, a tesztelés és a tanúsítás költségei.

A magasan képzett munkaerő kölcsönzéséhez nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

106. §

(1) A kirendelt munkatárs nem helyettesíthet más munkaerőt, hanem új munkahelyet kell betöltenie a kedvezményezett kkv-nál, a kirendelő kutatási szervezetnél vagy nagyvállalatnál pedig azt megelőzően kétéves munkaviszonnyal kell rendelkeznie.

A kirendelt munkavállalóknak kutatási, fejlesztési vagy innovációs tevékenységet kell folytatniuk a támogatásban részesülő kkv-nál.

(2) A maximális támogatási intenzitás nem haladhatja meg a támogatható költségek 50%-át, legfeljebb 3 éves időszakra, vállalkozásonként és kölcsönzött személyként.

(3) Az elszámolható költségek a magasan képzett munkaerő kölcsönzésének és foglalkoztatásának a kkv-nál felmerülő költségei, beleértve a közvetítő ügynökség igénybevételeinek költségeit és a kirendelt munkatárs munkába járási juttatásait.

A képzési támogatásokra vonatkozó szabályok

107. §

(1) Képzési támogatást általános és szakosított képzéshez lehet nyújtani.

(2) E rendelet alapján képzési támogatás a kedvezményezett munkaviszonyban álló munkavállalók képzéséhez nyújtható.

(3) Elszámolható költségek:

- a) az oktatók személyi jellegű költségei,
- b) az oktatók és képzésben részt vevők utazási költségei, beleértve a szállásköltséget is,
- c) egyéb folyó költségek, úgymint a projekthez közvetlenül kapcsolódó anyagok, fogyóeszközök,
- d) az eszközök és felszerelések amortizációja, olyan mértékben, amennyire azokat kizárólag a képzési projekt céljaira használják,
- e) a képzési projekttel kapcsolatos tanácsadói szolgáltatások költségei,
- f) a képzésben részt vevők személyi jellegű költségei az a)–e) pontban felsorolt egyéb elszámolható költségek összegével egyező összegig. Csak a képzésben ténylegesen eltöltött idő vehető számításba, az ebből termelésben eltöltött idő vagy annak megfelelője levonása után.

(4) Az elszámolható költségeket dokumentált bizonyítékokkal kell alátámasztani, áttekinthetően és tételesen részletezve.

(5) Az egyes (azonos elszámolható költségekkel rendelkező) projektekhez nyújtható, bármely államháztartási

forrásból származó összes támogatás – beleértve a projekthez nyújtott csekély összegű támogatásokat is – intenzitása nem haladhatja meg a (6)–(7) bekezdésben meghatározott mértékeket.

(6) A maximális támogatási intenzitás

- a) általános képzéshez az elszámolható költségek 60%-a,
- b) szakosított képzéshez az elszámolható költségek 25%-a.

(7) A (6) bekezdésben meghatározott maximális támogatási intenzitásokat az elszámolható költségek 80%-áig lehet növelni a következők szerint:

- a) 10 százalékponttal a fogyatékkal élő vagy hátrányos helyzetű munkavállalóknak nyújtott képzés esetén,
- b) 10 százalékponttal, ha a támogatást közép- és kisvállalkozásoknak, 20 százalékponttal, amennyiben kisvállalkozásoknak nyújtják.

(8) Ha valamely támogatási projektben mind szakosított, mind általános képzési összetevők szerepelnek, amelyek a képzés támogatási intenzitásának a kiszámítása céljából egymástól nem választhatók el, vagy ha a támogatási projektben szereplő képzés szakosított, illetve általános jellege nem állapítható meg, a (6) bekezdés b) pontja szerinti szakosított képzésre vonatkozó támogatási intenzitásokat kell alkalmazni.

A csekély összegű támogatásokra vonatkozó szabályok

108. §

(1) A csekély összegű támogatás odaítélésének feltétele, hogy a kedvezményezett nyilatkozik arról, hogy az előző három pénzügyi évben általa igénybe vett csekély összegű támogatások támogatástartalma nem haladja meg a 200 000 eurónak megfelelő forintösszeget.

(2) A több részletben fizetendő támogatást az odaítélése időpontjában érvényes értékre kell diszkontálni.

(3) Minden egyes új csekély összegű támogatás odaítélésekor az adott pénzügyi évben, valamint az előző két pénzügyi év alatt odaítélt csekély összegű támogatás teljes összegét figyelembe kell venni.

(4) Az 1998/2006/EK rendelet 3. cikk 1. pontja szerinti kötelezettséget a támogatást nyújtó köteles teljesíteni.

A közszolgáltatások finanszírozására vonatkozó szabályok

109. §

(1) Közszolgáltatás finanszírozásához támogatást kizárólag a közszolgáltatás ellátásával megbízott vállalkozás kaphat.

(2) A közszolgáltatások ellátásáért nyújtott támogatás csak olyan mértékben korlátozhatja a versenyt, amely mindenképpen szükséges a feladat hatékony ellátásához.

(3) A támogatás mértéke ne haladja meg a közszolgáltatás ellátásának nettó költségét, azaz a közszolgáltatás működtetésével kapcsolatban felmerült költségek és az ezzel összefüggésben keletkezett bevételek különbségét, figyelembe véve egy, a közszolgáltatás ellátásához kapcsolódó sajáttőke-rész alapján várható ésszerű profitot is.

(4) A kedvezményezett a kapott támogatásról külön elszámolást köteles vezetni, amely elszámolás alapján a (2)–(3) bekezdésekben foglaltak teljesülése ellenőrizhető.

Kockázati tőke formájában nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok

110. §

(1) A kockázati tőke-támogatás üzleti alapon kezelt nyereségorientált magántőke befektetési alapon történő részvétel formájában valósul meg. A kockázati tőke-befektetés abban az esetben minősül nyereségorientáltnak és üzleti alapúnak, amennyiben az alábbi feltételek teljesülnek:

a) valamennyi befektetésre vonatkozóan készül üzleti terv, amely megállapítja a projekt előzetes életképességét,

b) létezik világos és reális kilépési stratégia minden egyes befektetésre vonatkozóan,

c) az alap kezelője és az alapon részt vevők közötti megállapodás meghatározza az alap célkitűzéseit és a befektetések javasolt időzítését, valamint előírja, hogy a vezetők javadalmazása teljesítményhez kötött,

d) a magánbefektetők képviseltetik magukat a döntéshozatalban,

e) az alapkezelés a legjobb gyakorlatok alkalmazásával és prudenciális felügyelet mellett történik.

(2) A kockázati tőke-intézkedés a támogatott területeken található kvv-k, illetve a nem támogatott kisvállalkozások esetében a magvető tőke, az indulótőke, illetve a növekedési tőke nyújtására korlátozódik, nem támogatott területeken található közép- és nagyvállalkozások esetében pedig a magvető, illetve indulótőke nyújtására korlátozódik.

(3) A befektetési alap által a célvállalkozások részére juttatott beruházási részösszegek bármely 12 hónap vonatkozásában nem haladhatják meg az 1,5 millió eurót.

(4) A befektetési alap finanszírozását legalább 30%-ban magánbefektetők útján kell biztosítani.

(5) A befektetési alap a célvállalkozásokba fektetett teljes költségvetésének legalább 70%-át sajáttőke, illetve kvázi-saját tőke formájában nyújtja.

Az állami támogatásokra vonatkozó közös szabályok

111. §

A kedvezményezett köteles a támogatással kapcsolatos okiratokat és dokumentumokat a támogatási döntés napjától számított tíz évig megőrizni.

112. §

A Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében annak a pályázónak nyújtható támogatás, aki megfelel az Áht. rendezett munkaügyi kapcsolatokra vonatkozó előírásainak.

11. Fejezet

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

113. §

Ez a rendelet a kihirdetését követő 8. napon lép hatályba.

114. §

A rendeletben szabályozott programból támogatást nyújtani 2012. június 13-ig lehet.

115. §

A Svájci–Magyar Együttműködési Program tekintetében az e rendeletben nem szabályozott kérdésekben a Kezretmegállapodásban rögzített szabályok az irányadók.

116. §

Ez a rendelet:

a) az EK Szerződés 87. és 88. cikkének a csekély összegű támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2006. december 15-i 1998/2006/EK bizottsági rendelet (HL L 379., 2006.12.28., 5. o.),

b) az EK Szerződés 86. cikke (2) bekezdésének az általános gazdasági érdekű szolgáltatások működtetésével megbízott vállalkozásoknak közszolgáltatásért járó ellentételezés formájában megítélt állami támogatásokra történő alkalmazásáról szóló 2005/842/EK bizottsági határozat (HL L 312., 2005.11.29., 67. o.), valamint

c) az EK Szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetők nyilvánításáról (általános csoportmentességi rendelet) szóló 2008. augusztus 6-i 800/2008/EK bizottsági rendelet (HL L 214/3., 2008.8.9.) hatálya alá tartozó támogatást tartalmaz.

Gyurcsány Ferenc s. k.,
miniszterelnök

Melléklet
a 237/2008. (IX. 26.) Korm. rendelethez

A „nehéz helyzetben lévő vállalkozás” fogalma

1. A nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatásokról szóló közösségi iránymutatás¹ 2.1 pontjának megfelelően e rendelet alkalmazásában akkor tekinthető egy vállalkozás nehéz helyzetben lévőnek, ha az képtelen – akár saját erejéből, akár pedig a tulajdonosai/résztvényesei vagy a hitelezői által biztosított források révén – arra, hogy megállítsa a veszteségek halmozódását, amely a hatóságok külső beavatkozása nélkül szinte teljes bizonyossággal azt eredményezné, hogy rövid vagy középtávon feladja üzleti tevékenységét.

2. E rendelet alkalmazásában valamely vállalkozás, méretétől, illetve a körülményektől függetlenül, akkor tekinthető nehéz helyzetben lévőnek, ha:

a) korlátolt felelősségi alapon működő társaság² esetén törzstőkéjének több mint a fele nincs meg³, és annak több mint egynegyede az előző 12 hónap során veszett el;

b) olyan társaság esetén, ahol legalább egyes tagok korlátlan felelősséggel bírnak a társaság tartozása tekintetében⁴, a társaság könyveiben kimutatott tőkének több mint a fele nincs meg, és annak több mint egynegyede az előző 12 hónap során veszett el; vagy

c) a hazai jog szerint az adott vállalkozás – függetlenül a vállalkozási formától – megfelel a felszámolási eljárás kritériumainak.

3. Egy vállalat a 2. pontban hivatkozott feltételek hiányában is nehézségben lévőnek tekinthető, különösen ak-

kor, ha egy vállalkozás nehéz helyzetére utaló szokásos jelek mutatkoznak, mint pl. a növekvő veszteségek, a csökkenő forgalom, a felhalmozódó leltári készletek, a fölös kapacitás, a lanyhuló pénzforgalom, a növekvő adósságok, az emelkedő kamatköltségek és a zuhanó vagy nullára leírt nettó eszközérték. Súlyos helyzetben nem kizárt, hogy a vállalkozás már fizetéseképtelenné vált, vagy a hazai jog alapján kollektív fizetéseképtelenségi eljárást indítottak ellene. Az utóbbi esetben ez az iránymutatás az ilyen eljárással összefüggésben nyújtott valamennyi olyan támogatásra vonatkozik, amelynek eredményeként a vállalkozás folytatni tudja üzleti tevékenységét. Egy nehéz helyzetben lévő vállalkozás mindenesetre csak akkor jogosult támogatásra, ha igazolni lehet, hogy képtelen saját erejéből, illetve a tulajdonosai/résztvényesei vagy a hitelezők által biztosított források bevonásával talpra állni.

4. E rendelet alkalmazásában az újonnan alapított vállalkozások még akkor sem jogosultak megmentési célú vagy szerkezetátalakítási támogatásra, ha induló pénzügyi helyzetük bizonytalan. Ez akkor fordul elő például, ha egy korábbi vállalkozás felszámolásából új vállalkozás jön létre vagy pusztán átveszi egy ilyen vállalkozás teljes eszköz-állományát. Elvileg egy vállalkozást a vonatkozó tevékenységi területen elkezdett műveleteitől számított első három éven keresztül tekintenek újonnan alapítotttnak. Csak ezen időszak után válik jogosulttá megmentési célú vagy szerkezetátalakítási támogatásra, feltéve ha:

a) e rendelet értelmében egy nehéz helyzetben lévő vállalkozásnak minősül, és

b) nem tartozik egy nagyobb üzleti csoporthoz⁵, kivéve az 5. pontban megállapított feltételeket.

5. Egy nagyobb vállalatcsoportba tartozó vagy általa átvett vállalat rendszerint nem jogosult megmentési célú vagy szerkezetátalakítási támogatásra, kivéve, ha a vállalat igazoltan saját működése, és nem a csoporton belüli önkényes költségfelosztás eredményeként jutott bajba, és a nehézségek túl súlyosak ahhoz, hogy csoportszinten megoldhatóak legyenek. Amennyiben a nehéz helyzetben lévő vállalat leányvállalatot hoz létre, a leányvállalat az öt ellenőrző nehéz helyzetben lévő vállalattal együtt csoportnak tekintendő és az e bekezdésben megállapított feltételeknek megfelelően támogatásban részesülhet.

¹ HL 2004/C 244/02.

² Ez különösen a legutóbb a 2003/51/EK irányelvvel (HL L 178., 2003.7.17., 16. o.) módosított 78/660/EGK tanácsi irányelv (HL L 222., 1978.8.14., 11. o.) 1. cikke (1) bekezdésének első albekezdésében említett társasági formákra vonatkozik.

³ A 2003. évi csatlakozási szerződéssel legutóbb módosított 77/91/EGK tanácsi irányelv (HL L 26., 1977.1.30., 1. o.) 17. cikkében foglalt rendelkezésekre hasonlóan.

⁴ Ez főként a módosított 78/660/EGK tanácsi irányelv 1. cikke (1) bekezdésének második albekezdésében említett társasági formákra vonatkozik.

⁵ Annak megállapítására, hogy egy vállalkozás független vagy egy csoport részét képezi-e, a 363/2004/EK (HL L 63., 2004.2.28., 20. o.) tanácsi rendelettel módosított 68/2001/EK rendelet (HL L 10., 2001.1.13., 20. o.) I. mellékletében megállapított feltételeket veszik figyelembe annak meghatározásához.

V. A Kormány tagjainak rendeletei

Az egészségügyi miniszter 37/2008. (IX. 26.) EüM rendelete

a kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről szóló
40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet módosításáról

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 247. § (2) bekezdés *d)* pontjának *da)* alpontjában kapott felhatalmazás alapján, az egészségügyi miniszter feladat- és hatásköréről szóló 161/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet 1. §-ának *a)* pontjában meghatározott feladatkörben eljárva a következőket rendelem el:

1. §

(1) A kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről szóló 40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet (a továbbiakban: R.) 9. § (1) bekezdésének felvezető szövege helyébe a következő rendelkezés lép:

„9. § (1) A kozmetikai termék csomagolásán és tárolóedényén – az *i)* pont esetében csak a csomagoláson, illetve ha a csomagolás és a tárolóedény azonos, a tárolóedényen – jól olvashatóan, közérthetően, egyértelműen és maradandóan fel kell tüntetni”

(2) Az R. 9. §-a (1) bekezdésének *c)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

[A kozmetikai termék egyedi csomagolásán jól olvashatóan, közérthetően, egyértelműen és maradandóan fel kell tüntetni]

„*c)* a csomagolás idején érvényes névleges tartalmat, tömeg vagy térfogat szerint megadva, kivéve az 5 g, illetve 5 ml alatti termék, az ingyenes minta, továbbá az egy alkalommal történő felhasználásra szolgáló termék esetében, illetve a darabonként árusított előre kiszerelt termék esetén, ha annak tömege vagy térfogata nem jellemző és a darabszámot a csomagoláson megjelenítik, azzal, hogy nem kell a darabszámot megjelölni, ha az kívülről könnyen megállapítható, vagy a terméket általában darabonként értékesítik;”

(3) Az R. 9. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Amennyiben a termék csomagolása és tárolóedénye nem azonos, a termék csomagolásán, amennyiben a termék csomagolása és tárolóedénye azonos, a tárolóedényen magyar nyelven kell feltüntetni az (1) bekezdés *a)*,

c), *e)*, *g)* és *h)* pontjában meghatározottakat, valamint a (3) bekezdésben szereplő rövidített tájékoztatót.”

(4) Az R. 9. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) Amennyiben a termék mérete miatt a tájékoztatás nem helyezhető el a csomagoláson vagy a tárolóedényen, az (1) bekezdés *h)* és *i)* pontjaiban foglaltakra vonatkozó tájékoztatót külön lapon, kártyán vagy szalagon mellékelni kell, és a vevő számára hozzáférhetően el kell helyezni a termék értékesítésére szolgáló polcon. A termék csomagolásán és tárolóedényén a felhasználó figyelmét fel kell hívni a tájékoztatás külön formájára rövidített tájékoztatóval vagy a 8. számú melléklet *A)* részében meghatározott szimbólummal.”

2. §

(1) Az R. 11. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(5) 2009. február 16. után nem adhatók el és nem adhatók át a végső felhasználóknak azok a termékek, amelyek 100 mg/kg koncentráció felett tartalmazzák a 3. számú melléklet 1. részének 102. referencia számú sorában szereplő anyagot.”

(2) Az R. 11. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(6) 2009. október 4. után nem adhatók el és nem adhatók át a végső felhasználóknak azok a termékek, amelyek a 3. számú melléklet 1. részének 45., 72., 73., 88., 89., 103–184. referencia számú soraiban jelölt anyagokat az ott megjelölt korlátozásoktól eltérően tartalmazzák.”

3. §

Az R. 15. §-a (4) bekezdésének *a)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

[Ez a rendelet a következő uniós jogi aktusoknak való megfelelést szolgálja:]

„*a)* a Tanács 76/768/EGK irányelve (1976. július 27.) a kozmetikai termékekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről, valamint annak a 79/661/EGK, 82/368/EGK, 83/574/EGK, 88/667/EGK, 89/679/EGK, 93/35/EGK tanácsi, a 2003/15/EK európai parlamenti és tanácsi és a 83/341/EGK, 83/496/EGK, 84/415/EGK, 85/391/EGK, 86/179/EGK, 86/199/EGK, 87/137/EK, 88/233/EGK, 89/174/EGK, 90/121/EGK, 91/184/EGK, 92/8/EGK, 92/86/EGK, 93/47/EGK, 94/32/EK, 95/34/EK, 96/41/EK, 97/1/EK, 97/45/EK, 98/16/EK, 98/62/EK, 2000/6/EK, 2000/11/EK, 2002/34/EK, 2003/1/EK, 2003/16/EK, 2003/80/EK, 2003/83/EK, 2004/87/EK, 2004/88/EK, 2004/93/EK, 2004/94/EK, 2005/9/EK, 2005/42/EK, 2005/52/EK, 2005/80/EK, 2006/65/EK, 2006/78/EK, 2007/1/EK, 2007/17/EK, 2007/22/EK,

2007/53/EK, 2007/54/EK, 2007/67/EK, 2008/14/EK, 2008/42 bizottsági irányelvekkel és a Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság csatlakozásának feltételeiről, valamint az Európai Unió alapját képező szerződések kiigazításáról szóló okmány II. melléklet 1. rész C. pontjával történt módosításai;”

4. §

Az R. 2. és 3. számú melléklete e rendelet *melléklete* szerint módosul.

5. §

(1) Ez a rendelet – a (2) és (3) bekezdésben foglalt kivételekkel – a kihirdetését követő nyolcadik napon lép hatályba.

(2) A 2. § (1) bekezdése és a melléklet 2. pontja 2008. november 16-án lép hatályba.

(3) A (4) bekezdés *b)* pontja, a 2. § (2) bekezdése, valamint a melléklet 1., 3. és 4. pontja 2009. április 4-én lép hatályba.

(4) Hatályát veszti az R.

a) 11. §-ának (7) bekezdése,

b) 3. számú melléklete 1. részének 68. referencia számú sora.

(5) Ez a rendelet 2009. április 5-én hatályát veszti.

6. §

A kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről szóló 40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet módosításáról szóló 3/2008. (I. 11.) EüM rendelet

a) 4. § (3) bekezdésében a „2009. január 19-én” szövegrész helyébe a „2009. március 19-én”,

b) 4. § (5) bekezdésében a „2009. január 20-án” szövegrész helyébe a „2009. március 20-án” szöveg lép.

7. §

Ez a rendelet a következő uniós jogi aktusoknak való megfelelést szolgálja:

a) a Bizottság 2007/53/EK irányelve (2007. augusztus 29.) a kozmetikai termékekről szóló 76/768/EGK tanácsi irányelv III. mellékletének a műszaki fejlődéshez történő hozzáigazítása céljából való módosításáról, helyesbítve az Európai Unió Hivatalos Lapjában (HL L 22., 2008. január 25. 21. oldal),

b) a Bizottság 2008/14/EK irányelve (2008. február 15.) a kozmetikai termékekről szóló 76/768/EGK tanácsi irányelv III. mellékletének a műszaki fejlődéshez történő hozzáigazítása céljából való módosításáról,

c) a Bizottság 2008/42/EK irányelve (2008. április 3.) a kozmetikai termékekről szóló 76/768/EGK tanácsi irányelv II. és III. mellékletének a műszaki fejlődéshez történő hozzáigazítása céljából való módosításáról.

Dr. Székely Tamás s. k.,
egészségügyi miniszter

1. Az R. 2. számú mellékletében az 1136. számú referencia sor helyébe a következő szöveg lép:
 „1136. Myroxylon pereirae; (Royle) Klotzch exsudatioja (perui balsam, nyers) (CAS-szám: 8007-00-9), amennyiben illatanyag-összetevőként használják.”
2. Az R. 3. számú mellékletének 1. része szerinti táblázat a 101. sort követően a következő, 102. referenciaszámú sorral egészül ki:

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
„102	Glioxál Glioxál (INCI) CAS-szám: 107-22-2 EINECS-szám: 203-474-9		100 mg/kg”		

3. Az R. 3. számú melléklete

a) 1. része szerinti táblázatának 45. referenciaszámú sora helyébe a következő szöveg lép:

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
„45	Benzil alkohol (10) CAS-szám 100-51-6	a) oldószer b) illatszer/aromás vegyületek/azok alapanyagai		b) Az anyag jelenlétét jelölni kell az összetevőknek a 6. cikk (1) bekezdésének g) pontjában említett felsorolásában: – a leöblítésre nem kerülő termékekben a 0,001%-ot, – a leöblítendő termékekben a 0,01%-ot”	

b) 1. része szerinti táblázatának 72. és 73. referenciaszámú sora helyébe a következő szöveg lép:

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
„72	Hidroxicitronellal CAS-szám 107-75-5	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 1,0%	a) b) Az anyag jelenlétét jelölni kell az összetevőknek a 6. cikk (1) bekezdésének g) pontjában említett felsorolásában: – a leöblítésre nem kerülő termékekben a 0,001%-ot, – a leöblítendő termékekben a 0,01%-ot	
73	Izoeugenol CAS-szám 97-54-1	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%	a) b) Az anyag jelenlétét jelölni kell az összetevőknek a 6. cikk (1) bekezdésének g) pontjában említett felsorolásában: – a leöblítésre nem kerülő termékekben a 0,001%-ot, – a leöblítendő termékekben a 0,01%-ot”	

c) 1. része szerinti táblázatának 88. és 89. referenciaszámú sora helyébe a következő szöveg lép:

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
„88	<i>d</i> -Limonene CAS-szám 5989-27-5			Az anyag jelenlétét jelölni kell az összetevőknek a 6. cikk (1) bekezdésének <i>g</i>) pontjában említett felsorolásában: – a leöblítésre nem kerülő termékekben a 0,001%-ot, – a leöblítendő termékekben a 0,01%-ot Peroxid-érték kevesebb, mint 20 mmol/L ^[11]	
89	Metyl 2-octynoat Metil-heptin-karbonát CAS-szám 111-12-6	<i>a</i>) Szájápolási termékek <i>b</i>) Egyéb termékek	<i>b</i>) 0,01% amikor önmagában használatos Amikor metil-oktin-karbonáttal együtt van jelen, az együttes szint a végtermékben nem haladhatja meg a 0,01%-ot (amelyből a metil-oktin-karbonát nem lehet több, mint 0,002%)	<i>a</i>) <i>b</i>) Az anyag jelenlétét jelölni kell az összetevőknek a 6. cikk (1) bekezdésének <i>g</i>) pontjában említett felsorolásában: – a leöblítésre nem kerülő termékekben a 0,001%-ot – a leöblítendő termékekben a 0,01%-ot”	

4. Az R. 3. számú mellékletének

a) 1. része szerinti táblázat a következő 103–184. referenciaszámú sorokkal egészül ki:

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
„103	Abies alba cone (Jegenyefenyő) tobozból készült olaj és kivonat CAS-szám 90028-76-5			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
104	Abies alba (Jegenyefenyő) tűből készült olaj és kivonat CAS-szám 90028-76-5			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
105	Abies pectinata (Fésűs jegenyefenyő) tűből készült olaj és kivonat CAS-szám 92128-34-2			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
106	Abies sibirica (Szibériai fenyő) tűből készült olaj és kivonat CAS-szám 91697-89-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
107	Abies balsamea (Balzsamfenyő) tűből készült olaj és kivonat CAS-szám 85085-34-3			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
108	Pinus mugo pumilio (Párnás törpefenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 90082-73-8			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
109	Pinus mugo (törpefenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 90082-72-7			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
110	Pinus sylvestris (Erdei fenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 84012-35-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
111	Pinus nigra (feketeenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 90082-74-9			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
112	Pinus palustris (Hosszúlevelű fenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 97435-14-8			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
113	Pinus pinaster (Partifenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 90082-75-0			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
114	Pinus pumila (Kék törpe cirbolya fenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 97676-05-6			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
115	Pinus species (Fenyőfélék) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 94266-48-5			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
116	Pinus cembra (Cirbolyafenyő) leveléből és ágából készült olaj és kivonat CAS-szám 92202-04-5			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
117	Pinus cembra (Cirbolyafenyő) leveléből és ágából acetaldehiddel készült kivonat CAS-szám 94334-26-6			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
118	Picea Mariana (Kanadai fekete luc fenyő) leveléből készült olaj és kivonat CAS-szám 91722-19-9			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címke felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
119	Thuja Occidentalis (Smaragd tuja) leveléből készült olaj és kivonat CAS-szám 90131-58-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
120	Thuja Occidentalis Stem (Oszlopos tuja) olaj CAS-szám 90131-58-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
121	3-Carene CAS-szám 13466-78-9 Trimetilbiciklo[4.1.0]hept-3-én izodiprén 2-hydroxyethyl butyl sulfide			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
122	Cedrus atlantica (Atlasz cédrus) fából készült olaj és kivonat CAS-szám 92201-55-3			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
123	Cupressus sempervirens (Fenyők, örökzöldek) leveleiből készült olajok és kivonatok CAS-szám 84696-07-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
124	Turpentine gum (<i>Pinus</i> spp.) Fenyők gyantás nedvéből előállított terpentín CAS-szám 9005-90-7			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
125	Turpentine (Terpentín) fenyők gyantás nedvéből készült olaj és olajpárlat CAS-szám 8006-64-2			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
126	Turpentine, (<i>Pinus</i> spp.) Fenyőfélékből gőz desztillációval készült Terpentín CAS-szám 8006-64-2			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
127	Terpénalkohol acetátok CAS-szám 69103-01-1			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
128	Szénhidrát alapú terpének CAS-szám 68956-56-9			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
129	Terpének és terpenoidok a III. melléklet 1. részének 167., 168. és 88. hivatkozási száma alatt felsorolt limonene (d-, l-, és dl-isomers) kivételével CAS-szám 65996-98-7			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
130	Terpene terpenoids sinpine Terpénvázas vegyületek CAS-szám 68917-63-5			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
131	(-Terpinene CAS-szám 99-86-5 p-menta-1,3-dién			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
132	(-Terpinene CAS-szám 99-85-4 p-menta-1,4-dién			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
133	Terpinolene CAS-szám 586-62-9 p-menta-1,4(8)-dién			Peroxid-érték kevesebb, mint 10 mmol/L ^[11]	
134	Acetyl hexamethyl indan CAS-szám 15323-35-0 1,1,2,3,3,6-hexametilindan-5-il metil-ke-ton	a) Leöblítésre nem kerülő termékek b) Leöblítendő termékek	a) 2%		
135	Allyl butyrate CAS-szám 2051-78-7 2-propenil butanoát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
136	Allyl cinnamate CAS-szám 1866-31-5 2-propenil 3-fenil-2-prope-noát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
137	Allyl cyclohexylacetate CAS-szám 4728-82-9 2-propenil ciklohexánacetát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
138	Allyl cyclohexylpropionate CAS-szám 2705-87-5 2-propenil 3-ciklohexánpro-penoát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
139	Allyl heptanoate CAS-szám 142-19-8 2-propenil heptanoát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
140	Allyl caproate CAS-szám 123-68-2 Allil hexanoát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
141	Allyl isovalerate CAS-szám 2835-39-4 2-propenil 3-metil-butanoát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
142	Allyl octanoate CAS-szám 4230-97-1 2-allil kaprilát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
143	Allyl phenoxyacetate CAS-szám 7493-74-5 2-propenil-fenoxi-acetát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
144	Allyl phenylacetate CAS-szám 1797-74-6 2-propenil benzénacetát			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
145	Allyl 3,5,5-trimethylhexanoate CAS-szám 71500-37-3			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
146	Allyl cyclohexyloxyacetate CAS-szám 68901-15-5			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
147	Allyl isoamyloxyacetate CAS-szám 67634-00-8			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
148	Allyl 2-methylbutoxyacetate CAS-szám 67634-01-9			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
149	Allyl nonanoate CAS-szám 7493-72-3			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
150	Allyl propionate CAS-szám 2408-20-0			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
151	Allyl trimethylhexanoate CAS-szám 68132-80-9			A szabad allilalkohol szintje az észterben kevesebb, mint 0,1%	
152	Allyl heptine carbonate CAS-szám 73157-43-4 Allil okt-2-inoát		0,002%	Ez az anyag nem használható együttesen semmilyen 2-alkinsav-észterrel (pl. metil heptin karbonáttal)	

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
153	Amylcyclopentenone CAS-szám 25564-22-1 2-pentilciklopentán-2-en-1-on		0,1%		
154	Myroxylon balsamum var. pereirae extracts és distillates CAS-szám 8007-00-9 Perui olajbalsam, párlata és kivonata		0,4%		
155	4-tert-Butyldihydrocinnamal-dehyde CAS-szám 18127-01-0 3-(4-tert-butilfenil)propion-aldehid		0,6%		
156	Cuminum cyminum terméséből készült olaj és kivonat CAS-szám 84775-51-9	a) Leöblítésre nem kerülő termékek b) Leöblítendő termékek	a) 0,4% köményolaj		
157	ds-Rose ketone-1 ^[12] CAS-szám 23726-94-5 (Z)-1-(2,6,6-trimetil-2-ciklo-hexén-1-il)-2-buten-1-on (cisz-a-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		
158	trans-Rose ketone-2 ^[12] CAS-szám 23726-91-2 (E)-1-(2,6,6-trimetil-1-ciklo-hexén-1-il)-2-buten-1-on (trans-YY-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		
159	trans-Rose ketone-5 ^[12] CAS-szám 39872-57-6 (E)-1-(2,4,4-trimetil-2-ciklo-hexén-1-il)-2-buten-1-on izodamaszkon		0,02%		
160	Rose ketone-4 ^[12] CAS-szám 23696-85-7 Trimetil-ciklohexa-1,3-dién-1-il)-2-buten-1-on (Damasz-kenon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
161	Rose ketone-3 ^[12] CAS-szám 57378-68-4 1-(2,6,6-Trimetil-3-ciklohexén-1-il)-2-buten-1-on (delta-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		
162	cis-Rose ketone-2 (12) CAS-szám 23726-92-3 1-(2,6,6-Trimetil-1-ciklohexén-1-il)-2-buten-1-on (cisz-YY-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb	b) 0,02%		
163	trans-Rose ketone-1 ^[12] CAS-szám 24720-09-0 1-(2,6,6-Trimetil-2-ciklohexén-1-il)-2-buten-1-on (transz-a-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		
164	Rose ketone-5 ^[12] CAS-szám 33673-71-1 1-(2,4,4-Trimetil-2-ciklohexén-1-il)-2-buten-1-on		0,02%		
165	trans-Rose ketone-3 ^[12] CAS-szám 71048-82-3 1-(2,6,6-Trimetil-3-ciklohexén-1-il)-2-buten-1-on (transz-delta-Damaszkon)	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,02%		
166	trans-2-hexenal CAS-szám 6728-26-3	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,002%		
167	l-Limonene CAS-szám 5989-54-8 (S)-p-menta-1,8-dién			Peroxid-érték kevesebb, mint 20 mmol/L ^[11]	
168	dl-Limonene (racém módosulata) CAS-szám 138-86-3 1,8(9)-p-Mentadién, p-Menta-1,8-dien (Dipentén)			Peroxid-érték kevesebb, mint 20 mmol/L ^[11]	
169	Perillaldehide CAS-szám 2111-75-3 p-menta-1,8-dién-7-al	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,1%		
170	Isobergamate CAS-szám 68683-20-5 Mentadién-7-metil formát		0,1%		

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
171	Metoxi diciklopentadién karboxaldehyd CAS-szám 86803-90-9 Oktahidro-5-metoxi-4,7-metano-1H-indén-2-karboxaldehyd		0,5%		
172	3-metilnon-2-enenitril CAS-szám 53153-66-5		0,2%		
173	Methyl octine carbonate CAS-szám 111-80-8 Metil non-2-inoát	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,002%, amikor önmagában használatos Amikor metil-heptin-karbonáttal együtt van jelen, az együttes szint a végtermékben nem haladhatja meg a 0,01%-ot (amelyből a metil-oktin-karbonát nem lehet több, mint 0,002%)		
174	Amylvinylcarbonyl acetate CAS-szám 2442-10-6 1-okten-3-il-acetát	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,3%		
175	Propylidenephthalide CAS-szám 17369-59-4 3-propilidén-ftalid	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,01%		
176	Isocyclogeraniol CAS-szám 68527-77-5 2,4,6-trimetil-3-ciklohexén-1-metanol		0,5%		
177	2-Hexylidene cyclopentanone CAS-szám 17373-89-6	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,06%		
178	Methyl heptadienone CAS-szám 1604-28-0 6-metil-3,5-heptadién-2-on	a) Szájápolási termékek b) Egyéb termékek	b) 0,002%		

[Referencia szám]	Hatóanyag neve	Korlátozások			Címkére felírandó felhasználási feltételek és figyelmeztetések
		alkalmazási terület és/vagy felhasználás	maximálisan megengedett koncentráció a végtermékben	egyéb korlátozások és követelmények	
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
179	p-methylhydrocinnamic aldehyde CAS-szám 5406-12-2 krezil-propion-aldehyd p-metildihydro-cinnamaldehyd		0,2%		
180	Liquidambar orientalis Balsam oil és extract CAS-szám 94891-27-7 (styrax)		0,6%		
181	Liquidambar styraciflua (Ámbrafa) balsam olaj és kivonat CAS-szám 8046-19-3 (styrax)		0,6%		
182	Acetyl hexamethyl tetralin CAS-szám 21145-77-7 CAS-szám 1506-02-1 1-(5,6,7,8-tetrahydro-3,5,5,6,8,8-hexametil-2-naftil)etán-1-on (AHTN)	Minden kozmetikai termék, a szájápolási termékek kivételével	a) Leöblítésre nem kerülő termékek: 0,1% kivéve: hidroalkoholos termékek: 1% finom parfüm 2,5% illatosított krém: 0,5% b) Leöblítendő termékek: 0,2%		
183	<i>Commiphora erythrea</i> engler var. <i>glabrescens</i> engler gum Mírha gyanta olaj és kivonat CAS-szám 93686-00-1		0,6%		
184	Opopanax chironium gyanta CAS-szám 93384-32-8		0,6%”		

b) 1. része szerinti táblázatot követő magyarázat a [11] sort követően a következő szöveggel egészül ki:

„[10] Tartósítószerként lásd a VI. melléklet, 1. rész 34. számnál.

[11] Ez a határérték a hatóanyagra vonatkozik, és nem a kozmetikai termékre.

[12] Az együttesen használt anyagok összege nem haladhatja meg a d) oszlopban szereplő határértékeket.”

**Az oktatási és kulturális miniszter
27/2008. (IX. 26.) OKM
rendelete**

**a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének
irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség
iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló
32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet
módosításáról**

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 94. §-a (1) bekezdésének a) pontjában kapott felhatalmazás alapján, az oktatási és kulturális miniszter feladat- és hatásköréről szóló 167/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet 1. §-ának a) pontja szerinti feladatkörömben eljárva a következőket rendelem el:

1. §

A Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet (a továbbiakban: Irányelv) 1. §-a a következő (5) és (6) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Az iskola pedagógiai programja és helyi tanterve tartalmazza a kisebbség nyelve és irodalma, valamint a kisebbségi népismeret oktatását az 1. évfolyamtól a 12., illetve 13. évfolyamig. A képzési idő egészére kiterjedő egységes fejlesztési folyamat négy képzési szakaszra oszlik, az Irányelv 2. számú mellékletének III. részében meghatározott fejlesztési feladatok e szakaszokhoz kapcsolódnak. Az egyes szakaszokon belül az életkori sajátosságok figyelembevételével az iskolai évfolyamok tananyaga és fejlesztési feladatai egymásra épülnek. Az iskola a kisebbségi nyelv és irodalom, valamint a kisebbségi népismeret tantárgy tananyagának oktatását az Irányelvben meghatározott időponttól eltérő időpontban is megkezdheti azzal a megkötéssel, hogy az e tantárgyak oktatására előírt időkeret a tanulmányi idő átlagában nem csökkenhet, és az egyes képzési szakaszok végére biztosítania kell a meghatározott fejlesztési feladatok teljesítését, továbbá be kell tartani a tanulók heti és napi terhelésére vonatkozó, a közoktatásról szóló törvény által meghatározott előírásokat.

(6) Ha a kisebbséghez tartozó tanulók szülei kezdeményezik a kisebbségi nyelv és a kisebbségi kultúra tanítását, és ez az (5) bekezdésben meghatározottak szerint nem oldható meg, az iskola a fenntartó által biztosított időkeret, annak hiányában a nem kötelező tanórai foglalkozások időkerete terhére, a pedagógiai programban meghatározottak szerint, legalább heti két órában megszervezi a felkészítést. A kisebbségi nyelv és kultúra oktatásában való

részvételtől tanúsítvány állítható ki, illetve e tantárgyból a tanuló saját kérésére osztályozó vizsgát tehet.”

2. §

Az Irányelv a következő 6. §-sal egészül ki:

„6. § E rendeletnek – a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelet 5. és 6. számú mellékletével megállapított – 2. számú melléklet II. és III. része alapján az iskolák a 2009/2010. tanévben vezetik be az átdolgozott helyi tantervüket felmenő rendszerben.”

3. §

(1) Az Irányelv 2. számú melléklete I. részének

a) II. A kisebbségi oktatás tartalmi követelményei cím és az azt követő bevezető része helyébe e rendelet 1. számú melléklete lép.

b) II. A kisebbségi oktatás tartalmi követelményei cím

A) Az anyanyelv (kisebbség nyelve) és irodalom pont 3. alpontja helyébe e rendelet 2. számú melléklete lép.

c) II. A kisebbségi oktatás tartalmi követelményei cím

B) A magyar nyelv és irodalom és a kisebbségi anyanyelv kapcsolata pontot követő szöveg helyébe e rendelet 3. számú melléklete lép.

d) II. A kisebbségi oktatás tartalmi követelményei cím

C) A kisebbségi népismeret pont 1. alpontja helyébe e rendelet 4. számú melléklete lép.

(2) Az Irányelv 2. számú mellékletének II. része helyébe e rendelet 5. számú melléklete lép.

(3) Az Irányelv 2. számú mellékletének III. része helyébe e rendelet 6. számú melléklete lép.

4. §

(1) Ez a rendelet a kihirdetését követő 8. napon lép hatályba.

(2) E rendelet hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti az Irányelv 2. számú melléklete I. rész II. fejezet C) pontjának 6. alpontja.

(3) E rendelet a hatálybalépését követő napon hatályát veszti.

Dr. Hiller István s. k.,
oktatási és kulturális miniszter

1. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„II. A kisebbségi oktatás fejlesztési feladatai

A kisebbségi oktatás fejlesztési feladatai a Nemzeti alaptanterv fejlesztési feladatait veszik alapul, egészítik ki, biztosítva ezáltal, hogy a kisebbségi oktatásban részt vevő tanulók a más iskolákba járó tanulókkal azonos esélyek mellett készülhessenek fel az érettségi vizsgára, illetve a felsőfokú iskolai tanulmányok megkezdésére. E mellett a kisebbségi oktatás felkészít a kisebbség anyanyelvi és irodalmi és népismereti (történelmi, földrajzi, kulturális) tananyagból is – az érettségi vizsga vizsgaszabályzatában megfogalmazott kisebbségi anyanyelvi, irodalmi és népismereti fejlesztési feladatokra való figyelemmel – az érettségi vizsgára. Az iskola pedagógiai programja a kisebbségi oktatási formához igazodóan tartalmazza a kisebbség nyelve, az irodalom és a népismeret oktatását felmenő rendszerben, az 1. évfolyamtól a 12., illetve a 13. évfolyamig a rendelkező rész 1. §-ának (5) bekezdésében megengedett eltérések figyelembevételével.

Az anyanyelv (kisebbség nyelve) és irodalom, valamint a kisebbségi népismeret tartalmát közös és kisebbségenként differenciált részletes fejlesztési feladatok határozzák meg.

Az anyanyelv (a kisebbség nyelve) és irodalom, valamint a népismeret oktatásához szükséges részletes fejlesztési feladatokkal nem rendelkező kisebbségek esetében a helyi tanterv az e melléklet II. részében megfogalmazott anyanyelv (a kisebbség nyelve) és irodalom, valamint a kisebbségi népismeret közös fejlesztési feladatai alapján készíthető el.”

2. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„3. Az anyanyelv (a kisebbség nyelve) és irodalom oktatása igazodik a kisebbségi oktatás formáihoz.

a) A hagyományos nyelvoktató és a bővített nyelvoktató oktatási formában a kisebbségi nyelv és irodalom helyi tantervét az e rendelet részeként meghatározott kisebbségi nyelv és irodalom közös fejlesztési feladatai, illetve a kisebbség nyelvén és magyar nyelven kisebbségenként meghatározott részletes fejlesztési feladatok alapján kell megalkotni. A fejlesztési feladatok meghatározásának alapja az aktív nyelvhasználat, a szókincsfejlesztés, valamint a tanulók életkori sajátosságait figyelembe vevő kommunikációs képességek fejlesztése.

b) Az anyanyelven (kisebbség nyelvén) és a két nyelven folyó oktatási formában az anyanyelv és irodalom helyi tantervét az e rendelet részeként meghatározott anyanyelv és irodalom közös fejlesztési feladatai, illetve az adott kisebbség nyelvén és magyar nyelven kisebbségenként meghatározott részletes fejlesztési feladatok alapján kell elkészíteni. A fejlesztési feladatok meghatározása a tanulók meglévő nyelvismeretére építve fejleszti a tanulók szóbeli és írásbeli kommunikációs képességét, a hangzó és írott szövegek ismeretét, megértését és gyakorlati alkalmazását. Az irodalmi művek ismeretén keresztül hozzájárul az egyén kulturális önazonosságának kialakításához, a kreativitás és az esztétikai érzék fejlesztéséhez.”

3. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„Tekintettel arra, hogy a kisebbségi oktatás célja a kisebbségi önazonosság megőrzése és erősítése, a magyar nyelv és irodalom fejlesztési feladatainak az iskola pedagógiai programjában, helyi tantervében történő megjelenítése során figyelembe kell venni, hogy a kisebbség nemzeti identitás szempontjából egy másik nemzet kultúrájához, nyelvéhez, irodalmához köthet.”

4. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„1. A kisebbségi népismeret közös, az adott kisebbség nyelvén és magyar nyelven kisebbségenként meghatározott részletes fejlesztési feladatok a Nemzeti alaptanterv több műveltségi területéhez kapcsolódnak (különösen a Magyar nyelv és irodalom, Ember és társadalom, Ember és természet, Természetismeret, Földünk és környezetünk, Művészetek), azok tartalmához és szerkezetéhez igazodnak.”

5. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„II. RÉSZ

KÖZÖS FEJLESZTÉSI FELADATOK

*Anyanyelv (a kisebbség nyelve) és irodalom***(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)**

Az anyanyelv és irodalom fejlesztési feladatai megegyeznek a Nemzeti alaptanterv Magyar nyelv és irodalom műveltségterület általános fejlesztési feladataival, azzal az értelemszerű eltéréssel, hogy azokat az adott kisebbség nyelvére és az adott nyelvű irodalomra kell vonatkoztatni. A kerettantervben az adott nyelv irodalmára vonatkozó, minden iskolában kötelezően tanítandó tananyagot kell feltüntetni.

Az anyanyelvű, illetve a kétnyelvű oktatási formában, a világirodalomra vonatkozó ismeretek taníthatók a kisebbség nyelvén.

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása
2. Olvasás, írott szöveg megértése
3. Írás, szövegalkotás
4. A tanulási képesség fejlesztése
5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről
6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése
7. Az ítéloképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

Az önkifejezéshez és a társas-társadalmi párbeszédhez szükséges szóbeli nyelvi képességek fejlesztése. A beszéd partnerekhez alkalmazkodó, a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi magatartás kialakítása. Hangzó szövegek verbális és nem verbális kódjainak megértése. Törekvés a megértésre, a megértési hibák reflexiója, korrigálása.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Gondolatok, információk, érzelmek, vélemények egyszerű és hatékony közlése.	Gondolatok, érzelmek, szándékok egyszerű, érthető és hatékony közlése változatos kommunikációs helyzetekben.	Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben.	A kommunikációs folyamat összetevőinek felismerése. Árnyalt, rugalmas alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben.
Törekvés az érzékletességre. A különféle mondatok felismerése, helyes használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Törekvés a kifejező és mások számára érthető beszédre.	Törekvés a pontosságra, a mondatok változatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Kérdések, válaszok megfogalmazása, a hallottak kiegészítése. Törekvés a jól formált beszédre, a megfelelő artikulációra.	A tudatos nyelvhasználat, a közlési cél és szándék szerint. Mindennapi élmények összefüggő és önálló elmondása. Törekvés a nyelvi igényes és helyes beszédre. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző beszéd (helyes mondat és szövegfonetikai eszközök).	Pontosság, érzékletesség és a lényeg kiemelése a beszédben. Szándékos törekvés a változatosságra, a beszédpartnerek figyelmének megragadására és lekötésére. Változatosság. Alkalmazkodás a beszédpartnerek figyelmének, érdeklődésének változásaihoz.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A szóhangsúly helyes alkalmazása a mondatok különféle fajtáiban és a közlés szándéka szerint. Törekvés a kifejező és mások számára érthető beszédre.	Törekvés a kifejező és mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszédre, a nyelv hangzóinak helyes ejtésére. A kiejtett hang és a betűk közötti kapcsolat, eltérés érzékelése.	A közlés tartalma és a beszélő szándéka közötti kapcsolat felismerése. Az egyéni beszédsajátosságok megfigyelése.	Kifejező és mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszéd. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtémód eszközeinek biztonságos alkalmazása. A kiejtés egyéni és a nyelvet anyanyelvként beszélők sajátosságainak ismerete, törekvés ezek tudatos használatára és fejlesztésére.
A szóhasználat, a kiejtés, testbeszéd összehangolása a kifejezendő tartalommal és a hallgatóval.	A szóhasználat, a kiejtés, a testbeszéd, az arcjáték, a szemkontaktus összehangolása különféle beszédhelyzetekben.	A testbeszéd, az arcjáték néhány jelének ismerete, törekvés ezek tudatos alkalmazására. A gesztusokkal való kommunikáció lehetőségének megtapasztalása.	A testbeszéd, a térközsabályozás és szóhasználat, a szöveg hangzása és a gesztusok összehangolt alkalmazása különféle kommunikációs helyzetekben. A szöveg tartalmát megerősítő és megkérdőjelező gesztusok ismerete és törekvés ezek tudatos használatára. Ezek megértése (dekódolása) hétköznapi kommunikációs helyzetekben, a tömegkommunikációban, verbális, hangzó és képi szövegekben; a művészetben (pl. film, színház, fotó, képzőművészet).
Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgető társra. Rövid hallott szöveg lényegének, érzelmi tartalmának megértése. folyó beszélgetésben és vitában. Saját vélemény megfogalmazása.	Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása. Saját vélemény megfogalmazása és megvédése a témának és beszédhelyzetnek megfelelően.	Beszédpartnerrel való együttműködés. Érvelés: érvék felkutatása. Törekvés empátikus viszony kialakítására beszélgetésben. Mások véleményének meghallgatása, megértése és tömör reprodukálása többszereplős helyzetekben.	Érvelés: érvék felkutatása, rendszerezése. Együttműködés csoportos beszélgetésben, vitában. Az eltérő vélemény figyelmes és türelmes meghallgatása, tisztelete, adott esetben tömör reprodukciója. Saját vélemény megvédése vagy korrekciója, felismerése.
Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, versmondás, helyzetgyakorlat). Olvasmányok tartalmának felidézése.	Törekvés a hallgatósághoz, beszédhelyzethez való alkalmazkodásra. Dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás). Memoriterek szöveghű ismerete.	A látottak (átéltek) és a feltételezések tudatos nyelvi megkülönböztetése. Memoriterek szöveghű tolmácsolása kifejező szövegmondással, megjelenítéssel. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás, diákszínpadi előadás).	Élménybeszámolók, különféle beszédműfajok hétköznapi kommunikációs helyzetekben. Memoriterek szöveghű tolmácsolása a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásával, tudatos szövegmondással.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

A korosztály képességeinek megfelelő olvasási és szövegértési képességek folyamatos differenciálása és mélyítése. Az értő hangos és néma olvasás, a megértés szóbeli és írásbeli alkalmazása, az elemi feladatmegoldástól a beszélgetésen át az önálló írásműig. A szerzői álláspont azonosítása, a mondottakhoz való viszony értékelése, a szövegben kifejtett vélemény bírálata.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A tanult betűk összeolvasása. Szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos olvasása. Megfelelő tempójú hangos és néma olvasás gyakorlása különböző rövidebb szövegeken a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.	Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása. Szövegértési képességek folyamatos differenciálása és mélyítése.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Az anyanyelvű (adott nyelvű) irodalom legjelentősebb írói és költői műveiből vett szövegek biztonságos, értelmező felolvasása.	A szöveg minél teljesebb megértését biztosító hangos és néma olvasás folyamatos gyakorlása.
Különböző mondatfajták (pl. kijelentő, kérdő) hanglejtésének megfigyelése és reprodukálása. Egyszerű szövegek szó szerinti jelentésének megértése.	Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival. Az aktív szókincs gazdagítása az olvasás által, az olvasottak megjelenítése (az üzenet, élethelyzetek, érzelmek, emberi kapcsolatok kifejezése).	Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek lehetséges jelentéseinek csoportos, egyéni, irányított és önálló megértése, ennek gyakorlása. A szövegben ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetésének és megértésének gyakorlása, ismerkedés a szövegértési technikákkal.	A szó szerinti és a metaforikus jelentések megkülönböztetése, a ki nem fejtett tartalmak felismerése a szöveg alapján, megértésük, értelmezésük. A szövegértési technikák ismeretének bővítése, gyakorlása, alkalmazása.
Az aktív szókincs gazdagítása az olvasott szövegekkel összefüggésben.	Az aktív és passzív szókincs gazdagítása különböző szövegösszefüggésekben.	Az aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.	A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően.
	Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése, összefoglalása.	Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése, a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása (pl. a téma megállapítása, a lényeg kiemelése, adatkeresés, válasz kérdésekre, vázlatkészítés, összefoglalás).. Irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek felismerése. Szöveg és kép összjátékának viszonyának megfigyelése. Ábrák, illusztrációk értelmezése.	Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének és jelentésrétegeinek feltárása és értelmezése. A művek műfaji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása (pl. a kontextus, a téma, a műfaj megállapítása, új és ismert közléselem elkülönítése, logikai összefüggések felismerése, jelentésrétegek feltárása). A vizuális közlés verbális és nem verbális elemei, tipográfia. Az IST (információs társadalom technológiai) műfajainak megfelelő olvasási szokások gyakorlása.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szövegekben megjelenő szereplők cselekedeteiről, helyzetekről, magatartásokról.	Néhány mondatos vélemény szóbeli és írásbeli megfogalmazása az olvasott szövegek szereplőinek cselekedeteiről, nézeteiről, a szövegekben megjelenő emberi helyzetekről.	Különböző vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok megfigyelése, vélemény megfogalmazása szóban és írásban. A tájékoztató és véleményközlő műfajok közötti különbség (pl. hír, kommentár).	Szövegek kapcsolatának és különbségének felismerése és értelmezése a hasonlóságok felismerése, értelmezése és kritikája szóban és írásban.
			Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat, nyelvi stílusrétegeket reprezentáló szövegek megismerése, sajátosságai felismerése, értelmezése.

3. Írás szövegalkotás

Az anyanyelvű írásbeliség normáinak megismerése, az életkornak és az oktatás igényeinek megfelelő írástechnika, olvasható betűformák, esztétikus íráskép, lényegkiemelő, áttekinthető jegyzetelés és vázlatkészítés. Biztos probléma látás, érzékeny helyesírás. Szövegtípusok és műfajok széles körének alapos ismerete. Saját álláspont pontos, önálló kifejtése, kiegészítés, újírás, kreatív írás.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az írás jelrendszerének elsajátítása a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.	Megfelelő tempójú, rendezett írásmód gyakorlása.	Az írás használata az önkifejezés eszközeként.	Olvasható, esztétikus, hatékony egyéni írásmód.
Mondatalkotás, néhány mondat összekapcsolásával szövegalkotás.	Az írástechnika továbbfejlesztése, tanulási igényeknek megfelelő alkalmazása.	A jegyzetelés alapjainak elsajátítása.	Lényegkiemelő áttekinthető önálló jegyzetelési technika kialakítása.
Különböző szövegminták megfigyelése műfaji és szövegszerkesztési szempontból. A szöveg tagolásának gyakorlása. Rövid szövegek alkotásának gyakorlása (pl. kisebb leírás, rövid elbeszélés, egy-két soros jellemzés).	Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés). Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a rövidebb leírás, elbeszélés, jellemzés műfajában.	Szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegtípusokban és műfajokban (a leírás, a különböző nézőpontú elbeszélés és jellemzés gyakorlása, ismertetés és vélemény készítése stb.).	Világos szövegalkotás, kifejezőkészség a hétköznapi és társadalmi (közösségi) élet minden fontos területén és műfajában (pl. levél, önéletrajz, kérvény, pályázat, jellemzés, leírás).
A tanultak alkalmazása rövid fogalmazásokban.	Nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása fogalmazásokban, írásbeli szövegekben. Helyesírás diktálás után.	A nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek és a nyelvi elemek különböző stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása a fogalmazásokban, kreatív szövegalkotásban.	A nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási biztonság fejlesztése, gyakorlása az írásbeli szövegalkotásban. A helyesírás értelem tükröző szerepének megértése és tudatos alkalmazása.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
	Az önkifejezés képessége, kreativitás különböző műfajokban (szövegek átírása, olvasott művekhez különböző befejezések készítése, a történet folytatása, rimes játékok stb.). Önkontroll, szövegjavítás fokozott önállósággal.	Az önkifejezés képessége és a kreativitás különböző műfajokban (párbeszéd írás, dramatizálás, párbeszédes forma átírása epikus formába, érvelés stb.). Gondolatok, érzelmek, képzetek kifejezése különböző nézőpontból. A helyzetnek, szándéknak megfelelő stílus, forma biztonságos használata.	Önkifejező és kreatív szövegalkotás (pl. élmény-szerű személyes történet elbeszélése, verses-rimes szövegek alkotása, szövegek átírása különböző nézőpontokból stílus- és hangnemváltással, sajtóműfajok gyakorlása) Törekvés a személyiséget kifejező egyéni stílusra.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Az alpműveltség elsajátításához szükséges tudás megszerzésének és feldolgozásának csoportos és egyéni technikái, a technikák megismerése és gyakorlása.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása (pl. kép és szöveg kapcsolata, könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés).	Az önálló feladatvégzés lépései. A tanulási stratégia fokozatos kialakítása. A könyvtárhasználattal kapcsolatos ismeretek bővítése.	Az önálló feladatvégzés, információszerzés a korosztálynak készült segédkönyvek használata (szótárak, lexikonok).	Verbális és nem verbális információk célszerű gyűjtésének és rendszerezésének gyakorlása. Múzeumi információk feldolgozása.
Ismeretek, adatok (hangzó és képi) információk feldolgozásának gyakorlása.	Önálló ismeretszerzés gyakorlása (megadott témához könyvek keresése).	Adatok, ismeretek gyűjtése különböző információhordozókról csoportosan és önállóan. A gyűjtött ismeretek rendezése.	Különböző információhordozók célszerű használata. A felhasznált információk jelölése, források megadása.
Vázlatkészítés irányítással. Vázlatok szűkítése, önálló bővítése megadott szempontok szerint.	Vázlat felhasználása különböző témájú szövegek megértéséhez, megfogalmazásához.	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.	Önálló vázlatkészítés adott feladathoz illetve témához, a vázlat alapján különböző szövegfajták alkotása.
	Ismerkedés különböző információhordozókkal (vizuális, audiovizuális, elektronikus, Internet, CD-ROM).	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, készítése különböző szempontok szerint.	Önálló összefoglalás, lényegkiemelés, adatok rendszerezése, álláspontok elkülönítése.
		Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és lényegkiemelés gyakorlása.	Önálló jegyzetkészítés, kulcsszavak kiemelése, tagolás.

5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről (a kisebbség nyelvéről)

A szövegre, annak felépítésére, működésére, jelentésére és stílusára vonatkozó ismeretek alkalmazása a szövegalkotásban és a szövegek megértésében, elemzésében. A nyelvi kultúra fejlesztése, birtoklása megalapozza a tanulók sikeres szocializációját, hozzájárul megfelelő önértékelésük kialakulásához, biztosítja az igényes önkifejezés lehetőségét.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Nyelvi-nyelvtani jelenségek felismerése a gyakorlati tudás alapján (pl. hang, szó, mondat; rövid és hosszú hangok, magán- és mássalhangzók).	A nyelvi egységek közötti egyszerűbb összefüggések felismerése (pl. rendszerszerű összefüggések felfedezése a hangok között, a szavak között, a szavakat alkotó szóelemek között).	A nyelvi egységek szövegbeli (kommunikációbeli) szerepének a megfigyelése.	A nyelv több szempontú megközelítése (a nyelv mint jelrendszer, nyelv és gondolkodásnyelv és cselekvés, nyelv és kreativitás) A nyelvtani ismeretek önálló alkalmazása a nyelvi-nyelvhasználati jelenségek megközelítésében.
Jelentések megadása a diák saját szavaival. Az aktív és a passzív szókincs folyamatos bővítése, szókincsgyakorlatok.	Ismerkedés egynyelvű szótárak, diákoknak szánt kézikönyvek használatával.	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok, a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentésének, valamint a nyelvi szerkezetből, formából fakadó jelentésnek a megismerése.	Jelentéstani és pragmatikai alapfogalmak önálló használata szövegek, kommunikációs események kritikai megközelítésében.
Gyakorlottság a szövegalkotásban a korosztály által jól ismert nyelvhasználati színtereken. Különböző műfajú, hangnemű szövegekben az eltérő nyelvhasználat érzékelése, a jól felismerhető különbségek megfigyelése.	Különböző nyelvváltozatokat képviselő konkrét példák alapján a nyelv és a nyelvhasználat rétegzettségének a megtapasztalása, felismerése (különösen a szókincs területén).	Alapvető tájékozottság a mindennapi kommunikációs és az irodalmi stílusjelenségek körében.	A kommunikációs események és a szövegalkotás önálló elemzése-értékelése az elsajátított (szövegtani, jelentéstani-pragmatikai, stilisztikai, retorikai) ismeretek kreatív alkalmazásával. Gyakorlottság az ismeretek alkalmazásában különböző típusú és műfajú szövegek alkotása során.
	Egy-egy korábbi évszázadban született szöveg megfigyelése, a mai és a korábbi nyelvállapot különbségének a felismerése a korosztálynak megfelelő szinten.	Példák (régebbi korok szövegei, szövegrészei) alapján a nyelvi állandóság és változás megfigyelése a mai állapottal való összevetés során, elsősorban a szókincsben és a tanult nyelvtani jelenségek szintjén.	Az adott nyelv eredetének, a nyelvcsaládba tartozás bizonyító eljárásainak a megismerése. A nyelvi állandóság és változás okainak kutatása adatok alapján (pl. forrásokkal, kézikönyvhasználattal).
Az anyanyelv (kisebbség nyelve) és a magyar nyelv különbségének a felismerése, ennek megfogalmazása a diák saját szavaival (pl. ezt magyarul úgy mondjuk, hogy...).	Annak felismerése, hogy az anyanyelv (kisebbségi nyelv) nyelv ismerete miben segíti, miben nehezíti a magyar nyelv elsajátítását.	Az anyanyelvi (kisebbségi nyelvi) és a magyar nyelvi ismeretek összevetésének a képessége, az egyes jelenségek egyre pontosabb megnevezése.	Az anyanyelvhez (kisebbségi nyelvhez) és a magyar nyelvhez kötődő sajátosságok összevetése.

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

Az olvasás, mint műélvezet megtapasztalása, az olvasás iránti igény felkeltése. Az irodalom sajátos kifejezési formáinak felismerése, megértése és értelmezése. A művek és a műfajok hagyományai, mint a műalkotás megértésének egyik vonatkozási pontja. Érzékenység az irodalmi művekben megjelenő értékek, problémák, kérdések és kétségek felfedezésére.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Az olvasás iránti igény felkeltése.	Az olvasással kapcsolatos érzelmi és gondolati érdeklődés fenntartása. Az irodalmi alkotások és az adott nép szellemisége közötti összefüggés felismerése.	Annak megtapasztalása és tudatosítása, hogy az elemző, értelmező olvasás elmélyíti az élmény- és tapasztalatszerzést, hozzájárul az adott nép szellemiségének megismeréséhez.	Annak megtapasztalása és tudatosítása, hogy az irodalomolvasás érzelmi, gondolati, erkölcsi, esztétikai élmények, a károsodásmentes tapasztalatszerzés forrása, amely az ön- és világertelmezés, az önmeghatározás mással kevésbé helyettesíthető lehetőségét kínálja.
Ismerkedés változatos ritmikai, zenei formálású lírai művekkel.	A lírai művek közös és önálló olvasása. Témájának és hangulatának, hangnemének felismerése.	A lírai mű beszédhelyzete, a megszólító-megszólított viszony néhány jellegzetes típusának megismerése és azonosítása. Téma, hangnem, beszédhelyzet és műfaj összefüggéseinek megfogalmazása néhány jellegzetes példán.	A lírai beszéd mód változatainak általános értelmezése. A költői én megkülönböztetése néhány, különböző korban született költeményben.
A költői nyelv néhány sajátosságának megfigyelése. Rövidebb epikai művek, népköltészeti alkotások, elbeszélések olvasása.	Néhány fontosabb költői kép felismerése. Elbeszélő művek közös és önálló olvasása, feldolgozása tanári segítséggel, csoportosan és egyénileg. A megtapasztalt formák alkalmazása a mindennapi történetmondásban, a kreatív írásban.	Elbeszélő művek önálló olvasása, feldolgozása a klasszikus és a kortárs felnőtt és ifjúsági irodalom köréből.	A költői nyelvhasználat összetettségének felismerése, értelmezése. A megtapasztalt formák és stilisztikai, nyelvi sajátosságok alkalmazása a mindennapi történetmondásban és a kreatív írásban.
Történetek főszereplőinek azonosítása.	A szereplők külső és belső jellemzőinek azonosítása.	A jellemzés főbb eszközeinek azonosítása.	A tettek és a szavak közötti viszony szerepének felismerése a jellemzésben; az irónia. Az elbeszélői szólam és a szereplői szólam viszonyának vizsgálata.
Törekvés a történet idejének és helyszínének azonosítására. A cselekmény kezdő- és végpontjának megállapítása.	Az idő és tér egyértelműen megjelölt mozzanatainak azonosítására. A tetőpontok, fordulópontok és kitérők érzékelése.	A közvetett idő- és tér megjelölések azonosítása, ebből következtetések levonása. Az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés.	Az idő- és tér megjelöléseknek vagy ezek hiányának értelmezése. A történetmondás, idő-, tér- és cselekményszervezés, illetve jellemalkotás közötti különbségek megfigyelése.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Népi játékok, dramatizált formák (pl. meserészletek) olvasása, illetve előadása.	Elbeszélések és elbeszélő költemények részleteinek, illetve köznapi helyzeteknek a dramatizált megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása. Szituációk és instrukciók értelmezése és megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek önálló olvasása, feldolgozása. Komikus helyzetek és jellemek értelmezése. Drámai szituációk feszültségforrásainak azonosítása.
A szóbeli költészet és az írásbeliség, a népköltészet és a műköltészet különbségeinek megtapasztalása néhány példa alapján.	Az új szóbeliség, az elektronikus kommunikáció és tömegkommunikáció néhány új formájának megfigyelése.	A reklám és a popzene új szóbeli költészete. Annak érzékelése, hogy az irodalom szóbelisége nem pusztán archaikus jelenség.	Tájékozódás az elektronikus tömegkommunikáció és az irodalom kölcsönhatásának új jelenségeiről. A szóbeli költészet, a népköltészeti hagyomány hatásainak ismerete. Regiszterkeverés, adaptációk.
Néhány alapvető irodalmi téma, emberi alaphelyzet felismerése az olvasott művek alapján.	További alapvető témák megismerése, újabb olvasmányok a már megismert témakörökből.	A kisebbségi, a magyar és a világirodalom néhány jelentős témája és formai hagyománya. Ismerkedés egy-két korstílussal, a korstílus és egy-egy mű közötti összefüggéssel.	Az olvasott, különböző korú és világlátású művekben megjelenített témák, élethelyzetek, motívumok, formai megoldások közötti kapcsolódási pontok felismerése. Az olvasott művek többféle értelmezési kontextusban való elhelyezésének képessége (pl. tematikus-motivikus, műfaji, életműbeli, konvenciótörténeti, stílusirányzati, eszmetörténeti elhelyezés). Történeti és aktuális olvasatok.
A mű számunkra közvetlenül adott (szó szerinti) jelentésének megfogalmazása. A történet, az alapézés, alaphangulat megfogalmazása.	Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok, más irodalmi és nem irodalmi, verbális, hangzó és képi szövegek bevonásának segítségével.	Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek bevonásának segítségével.	Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek, megismert irodalmi konvenciók és elemzési technikák bevonásának segítségével. A jelentéstulajdonítás során kapcsolatkeresés az európai és a magyar irodalom nagy hagyományaival, kódjaival.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Önálló gondolkodás, az önkifejezés kultúráltsága, a kulturális és történeti másság felismerése, megértése és erre épülő tisztelete. A saját kultúra sokrétű ismeretén nyugvó képesség a különbözőség felismerésére és megértésére. Önálló ítéletalkotás társadalmi, történeti, morális és esztétikai kérdésekről. Képesség a konfliktuskezelésre és az önálló ismeretszerzésre.

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
A szép és csúnya fogalmának használata a mindennapi élmények kapcsán.	Rövid vélemény megfogalmazása az élmények és olvsmányok hatásáról.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása.	Igény és képesség az ízlés önálló fejlesztésére. Etikái és esztétikai tudatosság. Az ízlés kontextuális függőségének megértése (kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság).
A szomorú és vidám megkülönböztetése beszédhelyzetekben.	A humor szerepének érzékelése a korosztálynak megfelelő szövegek kapcsán.	Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye.	Differenciált szövegek elemzésének képessége.
A jó és a rossz megkülönböztetése mindennapi élmények és irodalmi élmények kapcsán.	Az önálló gondolkodás és véleményformálás képességének kialakítása.	Az önálló gondolkodás és véleménynyilvánítás, különböző esztétikai normákhoz kapcsolódó művek összehasonlítása.	A mű befogadásának közösségi és egyéni aspektusa: az elsajátítás és a kreativitás kettősségének megértése a művek befogadásában.
A jó és a rossz fogalmainak használata.	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítélkezés mint cselekedet felismerése különféle műalkotásokban.	Az igazság és a nézőpont, a személyes és közösségi igazság konfliktusainak megértése különféle szövegekben.	Az igazság, a morál az egyén és a társadalom életében. A tudatos, jogkövető és morális cselekvés elsajátítása, a morális kérdésekben való tájékozódás igénye és képessége.
A mindennapi konfliktusok átélése játékokkal (bábjáték, helyzetgyakorlat).	Konfliktuskezelési képességek fejlesztése.	Törekvés az egyéni és közösségi konfliktusok kezelésére.	Egyéni konfliktuskezelési stratégiák és eljárások kialakítása.
		Kulturális különbség mint világlátás és mint életforma, az identitás mint konfliktusforrás különféle szövegekben.	A másság befogadása, kezelése. Más kultúrák megismerésének igénye.

A kisebbségi nyelv és irodalom

(Hagyományos nyelvoktató és bővített nyelvoktató forma)

A fejlesztési feladatok szerkezete

A fejlesztési feladatok minden nyelvelsajátítási szinten a következő egységekből állnak:

- beszédértés,
- beszédképesség,
- olvasásértés,
- írás.

Fejlesztési feladatok

A kisebbségi nyelv tanításának és tanulásának alapvető célja a kommunikatív nyelvi kompetenciák kialakítása. A kommunikatív nyelvi kompetencia fogalma azonos a használható nyelvtudással. Az adott szituációnak megfelelő nyelvhasználati képességet jelentik, amelyek mérése és értékelése a négy nyelvi alapkészségen (hallás, beszéd, olvasás és írás) keresztül lehetséges. A kommunikatív nyelvi kompetenciák fejlesztése a következőket jelenti:

(1) a kötelező oktatás végére a tanulók legyenek képesek a kisebbségi nyelvet másodnyelvként személyes, oktatási, közéleti és szakmai kontextusban megfelelően használni;

(2) a nyelvtanulás során a tanulóban alakuljon ki és maradjon ébren a kedvező attitűd és motiváció a nyelvtanulás, a kisebbségi nyelv, az azon a nyelven beszélő emberek és kultúrájuk megismerésére, az identitástudat fejlesztésére;

(3) a tanulók legyenek képesek nyelvtudásukat egész életükön át önállóan fenntartani, fejleszteni.

A nyelvtanulás folyamata a NAT bevezetőben megfogalmazott kulcskompetenciákra épül, melyek magukba foglalják az alaptanterv műveltségi területeinek tartalmait, ismereteit és a fejlesztendő készségeket, képességeket. A kommunikatív nyelvi kompetencia integrálja a tanulási képességet és az anyanyelvi kompetenciát.

Az alaptanterv a közoktatás kétéves szakaszaira (6., 8., 10. és 12. évfolyamok végére) minden diák számára a minimális szintet határozza meg, melyet a négy alapkészség területén kell teljesíteni. A helyi tantervekben a lehetőségeknek megfelelően ennél magasabb szint is előírható egy vagy több alapkészség területén. A kisebbségi nyelv követelményeit szintén a helyi tantervekben kell meghatározni. A témaköröket és a tanterv egyéb tartalmait az alaptantervre épülő programoknak kell meghatározniuk.

A szintek összhangban vannak az európai hatfokú skálán meghatározott szintekkel. A hagyományos kisebbségi nyelvoktatás esetén a tankötelezettség végére a tanulónak magasabb szintű, önálló nyelvhasználóvá kell válnia (B2). A bővített kisebbségi nyelvoktatás esetén az európai hatfokú skálán a mesterfokú nyelvhasználói szintek elérése (C1, C2) a közoktatásban alapfeladat. Az alaptantervi követelmények az általános iskola végére minden diák számára legalább a B1 vagy B2 szint elérését tűzik ki célul. A 9–12. évfolyamra az európai középszint (B2) vagy a mesterfokú nyelvhasználói szint (C1 vagy C2) elérése a cél.

Kisebbségi nyelv	6. évfolyam	8. évfolyam	12. évfolyam
Hagyományos nyelvoktató forma	A1	B1	B2
Bővített nyelvoktató forma	A2	B2	C1, C2

Az európai minimumszint fele: A1

Ezen a szinten a diák megérti és használja a gyakoribb mindennapi kifejezéseket és a nagyon alapvető fordulatokat, amelyeknek célja a mindennapi szükségletek konkrét kielégítése. Be tud mutatkozni, és be tud mutatni másokat. Képes egyszerű interakcióra, amennyiben a másik személy lassan, világosan beszél és segítőkész.

Beszédértés

Megérti a tanár egyszerű utasításait, az ismerős szavakat, fordulatokat, melyek személyére, családjára, közvetlen környezetére, a kisebbségre vonatkoznak. Legyen képes megoldani a hallás utáni értési feladatokat.

Beszédképesség

Képes legyen megszólalni a kisebbség nyelvén, fokozatosan növekedjen beszéd bátorsága és önbizalma. Képes legyen egyszerű beszélgetésben részt venni, amennyiben a partner lassan, jól artikulálva beszél. Képes feltenni és megválaszolni egyszerű kérdéseket ismerős témára és helyzetre vonatkozóan. Lakóhelyét, ismerőseit képes egyszerű fordulatokkal

leírni, információt adni és kérni valós beszédhelyzetekben. Megértési problémák esetén tudjon segítséget kérni. Mondjon el emlékezetből néhány dalt, mondókát, verset az adott nyelven.

Olvasásértés

Megérti az ismerős szavakat, egyszerű mondatokat feliratokon, reklámokban, katalógusokban. Ébredjen fel érdeklődése népcsoportja kultúrája iránt. A megértést cselekvéssel, szóban vagy írásban jelezze vissza. Legyen gyakorlata egyszerű, ismert nyelvi elemekből álló szöveg néma olvasással történő megértésére. Tudjon egy adott szövegből egyszerű információkat kiemelni.

Írás

Képes a kisebbségi nyelven egyszerű szöveg lemásolására és tollbamondás után helyes leírására. Tudjon egyszerű, tényszerű információkat írni az adott nyelven. Képes minta alapján több mondatból álló, összefüggő szöveget írni (párbeszéd, üzenet, üdvözlő képeslap, bemutatkozás). Képes egyszerű nyomtatványt kitölteni.

Az európai alapszint: A2

Ezen a szinten a diák megért olyan mondatokat és gyakrabban használt kifejezéseket, amelyek az őt közvetlenül érintő területekhez kapcsolódnak: nagyon alapvető személyes és családdal kapcsolatos információk, a kisebbségre vonatkozó információk, vásárlás, helyismeret, állás, foglalkozás. Az egyszerű és begyakorolt nyelvi helyzetekben tud kommunikálni úgy, hogy egyszerű és direkt módon információt cserél családi, kisebbségi vagy mindennapi dolgokról. Tud egyszerű nyelvi eszközöket használva beszélni saját háttéréről, szűkebb környezetéről, a kisebbségi közösségről és a közvetlen szükségleteivel kapcsolatos dolgokról.

Beszédértés

Megérti a leggyakoribb fordulatokat és szókinccset, ha számára ismert, közvetlen dologról és a kisebbségi közösségről van szó. Megérti a rövid, világos és egyszerű üzenetek, bejelentések, egyéb gyakori szövegek lényegét.

Beszédképesség

Részt tud venni egyszerű, begyakorolt, hétköznapi témáról szóló beszélgetésben, mely közvetlen információcserét igényel ismert tevékenységgel kapcsolatban. Képes magát megértetni társasági beszélgetésben. Röviden le tudja írni például családját, lakóhelyét, a kisebbségi közösséget, tanulmányait.

Olvasásértés

Megérti rövid, egyszerű szövegek, köztük történetek lényegét. A kért információt ki tudja keresni. Képes a kisebbségi nyelven való kifejező olvasásra (megfelelő hangsúlyokkal, a szöveg lényegének visszaadásával).

Írás

Rövid feljegyzéseket, üzeneteket, magánlevelet tud írni.

Az európai középszint: B1 (önálló nyelvhasználó)

Ezen a szinten a diák megérti a fontosabb információkat a világos, standard szövegekben, amelyek ismert témáról szólnak és gyakori helyzetekhez kapcsolódnak a munka, az iskola, a szabadidő, a kisebbség helyzete terén. Elboldogul a legtöbb olyan helyzetben, amely a nyelvterületre történő utazás során adódik. Egyszerű, összefüggő szöveget tud alkotni ismert vagy az érdeklődési körébe tartozó témában. Le tudja írni az élményeit, a különböző eseményeket, álmokat, a reményeit és ambícióit, továbbá röviden meg tudja indokolni a különböző álláspontokat és terveket.

Beszédértés

A köznyelvi beszédet főbb vonalaiban megérti, ha az rendszeresen előforduló, számára ismert témáról szól. Megérti a legfontosabb információkat olyan rádió- és tévéműsorokban, melyek aktuális eseményekről, illetve az érdeklődési köréhez vagy tanulmányaihoz kapcsolódó témákról, a kisebbségről szólnak, és melyekben viszonylag lassan és világosan beszélnek.

Beszédképesség

Részt tud venni a nyelvterületen utazás közben felmerülő helyzetekben, valamint ismerős, mindennapi témákról adódó beszélgetésekben felkészülés nélkül. Egyszerű, összefüggő fordulatokkal el tudja mondani élményeit, célja-

it. Röviden meg tudja indokolni és magyarázni a véleményét, el tud mondani egy történetet, és véleményét meg tudja fogalmazni.

Olvasásértés

Megérti olyan nyelvileg összetettebb szövegek lényegét, illetve a bennük lévő információt, melyek hétköznapi témákkal kapcsolatosak, gyakori témákkal foglalkoznak. Képes a szövegeket feldolgozni (tanórán tanári segítséggel, illetve házi olvasmányként). Megérti az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló írásokat. Képes néhány irodalmi alkotás (vers, novella, elbeszélés, regény) értelmezésére az adott népcsoport kultúrájából. A kisebbségi népcsoport nyelven olvassa a hazai és az anyanemzet irodalmát, annak fontosabb témáit be tudja mutatni.

Írás

Meg tud fogalmazni egyszerű, rövid, összefüggő szöveget ismert, hétköznapi témákban. Képes az adott nyelv alapvető nyelvi és nyelvhelyességi törvényszerűségeinek alkalmazására. Össze tudja hasonlítani a magyar nyelvet és a kisebbségi nyelvet. Be tud számolni élményeiről, véleményéről. Az adott nép kultúrájáról szóló alkotásokon keresztül be tudja mutatni az adott nép szellemiségét. Tudásszintjének megfelelően képes egyszerűbb szövegek fordítására.

Az európai középszint: B2 (önálló nyelvhasználó)

Ezen a szinten a diák megérti az összetett konkrét vagy elvont témájú szövegek gondolatmenetét, beleértve a szakterületének megfelelő szakmai beszélgetéseket, a kisebbségpolitikai aktuális témákat is. Folyamatos és természetes interakciót tud kezdeményezni és fenntartani anyanyelvű és kisebbségi autentikus beszélővel, mely egyik félnek sem megterhelő. Képes világos és részletes szöveget alkotni széles témakörben, véleményét képes aktuális témákról kifejteni a lehetséges előnyök és hátrányok részletezésével.

Beszédértés

Megérti a hosszabb előadást, képes követni az összetett érvelést. Megérti a rádió és tévé aktuális eseményekről szóló hírműsorait, valamint a köznyelvet használó játékfilmek többségét. Követni tudja az autentikus kisebbségi vagy anyanemzetből származó beszélő gondolatmenetét.

Beszédképesség

Folyékonyan és természetesen tud beszélgetést folytatni kisebbségi és anyanemzetből származó beszélőkkel mindennapi témákról felkészülés nélkül. Részletesen ki tudja fejteni, meg tudja indokolni, magyarázni és védeni a véleményét, el tud mondani egy történetet, be tud számolni aktuális kisebbségpolitikai eseményekről.

Olvasásértés

Megérti a jelenkor problémáival kapcsolatos szövegek (cikkek, beszámolók, narratívák) lényegét, illetve a bennük lévő információt, érvelést. Megérti az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló irodalmi prózai szövegeket.

Írás

Képes világosan fogalmazni részletes, összefüggő szöveget a jelenkor problémáival és érdeklődésével kapcsolatos témákban. Vissza tudja adni írásban is egy-egy a kisebbség nyelvén írt irodalmi alkotás lényegét. Be tud számolni élményeiről, képes kifejteni véleményét, érvelni egy álláspont mellett és ellen. Fordítási feladatok megoldásokra képes mindennapi és aktuális témákban.

A mesterfokú nyelvhasználói szintek (C1–C2)

Elérésük a bővített kisebbségi nyelvvoktatás célja a kötelező iskoláztatás végére. A követelményeket a helyi tantervekben kell meghatározni úgy, hogy a kompetenciák legalább negyven százalékát az adott kisebbség nyelvével, irodalmával, kultúrájával kapcsolatos témakörök követelményei szerint lehessen mérni.

A kisebbségi népismeret

(Minden oktatási forma számára)

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Ismeretszerzés, tanulás
2. Kritikai gondolkodás
3. Kommunikáció

4. Tájékozódás térben-időben
5. A tartalom kulcselemei
6. Reflexiót irányító kérdések

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése: a népcsoport életmódja, a család és környezet kisebbségi kötődése, a zenei és a tradicionális népi kultúra. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Segédkönyvek, atlaszok, gyermeklexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése: a népcsoport nyelvhasználati sajátosságai. Információk gyűjtése adott témához. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben: projektek tervezése és végrehajtása a népcsoport sajátos életmódjával, a család és környezete kisebbségi kötődésével kapcsolatban.</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. Információk gyűjtése a kisebbség múlt és jelen életéről, nyelvhasználati sajátosságairól az iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumban, a kisebbség lakóhelyein. A gyűjtött adatok felhasználása projektek, bemutatók tervezésénél és végrehajtásánál. Mutassa be a kisebbség lakóhelyeit, magyarázza az életmód és környezet közötti fontosabb összefüggéseket. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>	<p>Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből. Információk gyűjtése adott témához, projekthez könyvtárban, médiatárban, múzeumban, az interneten. A gyűjtött információk önálló rendszerezése, értelmezése és bemutatása. Tudja magyarázni a kisebbség szimbólumait, bemutatni jelentősebb ünnepeit, szokásait. A történelmi múlt rekonstruálása különböző jellegű források alapján. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>

2. Kritikai gondolkodás

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán). Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, jelenségekről és személyekről.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A kisebbség híres képviselőinek tettei a közösség formálása érdekében. Híres emberek, történelmi személyiségek, hétköznapi emberek jellemzése. A kisebbség életéből vett jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi, a kisebbség szempontjából sorsdöntő jelenség kapcsán. Érvek és ellenérvek gyűjtése.</p>	<p>A kisebbség (és az anyanemzet) kulturális életének, kiemelkedő eseményeinek elbeszélése. Jelenetek eljátszása különböző szempontokból, részvétel regionális fesztiválokon, kulturális eseményeken. Önálló vélemény és kérdések megfogalmazása a kisebbség elmúlt és jelen sorsával, sorsfordulóival kapcsolatban. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. A kisebbség történelmének, társadalomföldrajzának ismerete. Jelenségek tárgyhiű és kritikai bemutatása, sorsfordulók értelmezése. Az anyaország történelme és társadalomföldrajza jellegzetes vonásainak bemutatása.</p>	<p>Társadalmi-történelmi problémák felismerése és megfogalmazása, a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése. Önálló állásfoglalás és érvelés, különböző, a kisebbség sorsát meghatározó nézetekről, cselekedetéről. Szépirodalmi, publicisztikai, kisebbségpolitikai munkák összevetése, kritikai feldolgozása. Szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. Kisebbségi társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. A hazai kisebbségi és emberi jogi rendszer értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.</p>

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
			Az adott kisebbség nemzetközi kapcsolatainak kritikai bemutatása múltban és jelenben. Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről. Azok összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján. A jövő trendjeinek felvázolása. Az adott kisebbség anyaországon kívüli jelenlétének ismerete, bemutatása, a megismert jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint.

3. Kommunikáció

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Beszélgetés az adott kisebbség életével kapcsolatos témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről. Rajz készítése kisebbségi témáról. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése.	Beszélgetés és vita egy-egy kisebbséget érintő témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely kisebbségi témáról. Rajz készítése kisebbségi témáról. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.	Események, történetek elbeszélése a kisebbséget érintő témában emlékezetből élőszóban. Vitás kérdések, vélemények felvetése, megbeszélése. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely kisebbségi témáról. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.	Beszélgetés és vita egy-egy kisebbségpolitikai, emberi jogi témáról. A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével, a tolerancia gyakorlása. Beszámoló, kiselőadás tartása a kisebbségi irodalomból, a kisebbségi publicisztikából, a sajtó, a rádió- és a tévémsorok alapján. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló és magyarázat készítése.

4. Tájékozódás térben – időben

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: óra, perc, év, hónap, hét, nap. Korosztályokra vonatkozó meghatározások megismerése, alkalmazása (kicsi, fiatal, öreg). Viszonyítások gyakorlása: most, előbb, később, régebben. Események időrendbe állítása. Egyszerű térképek legfontosabb elemeinek felismerése: államhatárok, települések, vizek, domborzati jelölések. Helyszínek modellezése (pl. vázlatrajz, terepasztal, makett)</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Rokonsági fokok, elnevezések ismerete a kisebbség nyelvén. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p>	<p>A történelmi korszakok nevének használata. A kisebbségi történelem kiemelkedő történelmi és társadalmi eseményeinek ismerete. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p>	<p>A történelmi korszakok nevének használata. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel. Néhány kiemelt esemény időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időponthoz képest. Események, jelenségek, személyek időrendbe állítása. Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. A történelmi tér változásainak leolvasása (pl. nemzetiségek megoszlását ábrázoló) térképekről. Egyszerű térkép-vázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>
	<p>Egyszerű kronológiai számítások. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p>	<p>Egyszerű kronológiai számítások. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p>	
	<p>A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Egyszerű alaprajzok készítése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése (pl. régi falusi házak, településrajzok) Történelmi helyszínek modellezése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása.</p>

5. A tartalom kulcselemei

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Legyen alkalom néhány híres ember (tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők) tevékenységével, jellemvonásával való megismerkedésre. A mai gondolkodás és életmód összehasonlítása a korábban élő emberekével. A nemzeti ünnepekhez és jelképeikhez kapcsolódó eseményekkel való megismerkedés. Beszélgetések az illemszabályokról, külső és belső jellemvonásokról, a barátságról és a rászorulóknak segítségéről. Ismeretszerzés a lakóhely múltjáról, természeti értékeiről, a helyi hagyományokról. A kisebbségi népszokásokkal, valamint a hagyományos mesterségekkel való ismerkedés. Beszélgetés az iskolai élet legfontosabb szabályairól.	Legyen alkalom a tanulóknak ismereteket szerezni a nemzetiségi helyi hagyományokról, kulturális emlékhelyekről, a lakóhely múltjáról. A történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák. A mai gondolkodás, életfelfogás és életmód összehasonlítása a korábban élő emberekével (pl. lakóhely típusa, családi élet, több generáció együttléte). A kisebbségi népszokások ápolása, valamint a hagyományos mesterségek megismerése, jellemzése. Ismerkedés a történelem és tudomány egy-két kiemelkedő személyiségével.	Legyen alkalom a tanulóknak ismereteket szerezni a kisebbség helyi és magyarországi hagyományairól, kulturális emlékhelyeiről, múltjáról és a megóvásukra tett erőfeszítésekről (fenntartásuk problémái, asszimiláció). A történelmi múlt és művelődéstörténet egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében. Ismerkedés a kisebbségi történelem és tudomány kiemelkedő személyiségeivel. A szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a közösségen belül (pl. vegyes házasságok, anyanyelv ápolása. A kisebbség érdekképviselői feladatainak ismeret. Nemzetiségi nyelvű médiák ismerete (pl. újság, rádió- és televíziós program).	Legyen alkalom a tanulóknak ismereteket szerezni a nemzetiségi helyi hagyományokról, kulturális emlékhelyekről, a lakóhely múltjáról, országos rendezvényekről. Ismerjék a művelődéstörténetet, a kisebbség történetének fontosabb fordulópontjait. Ismerjék meg a 20. század néhány jelentős történelmi, irodalmi személyiség átfogó pályaképét. Folytassanak kommunikációt olyan témakörökről, mint érdekképviselet, az érdekképviselet lehetőségei, az önazonosság vállalása és a kettős kötődés kérdése, a hagyományok ápolásának és átadásának nehézségei (pl. vegyes házasságban, szórványban). Ismerjék meg a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényt, továbbá az állami, társadalmi intézmények a kisebbségi jogokkal kapcsolatos hatáskörét és a kulturális autonómia fogalmát.

6. A reflexiót irányító kérdések

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Válaszkeresés kérdésekre: – jellemző tulajdonságok – hasonlóságok és különbségek keresése másokhoz képest – saját képességeim – nem vagyok képes – milyen szeretnék lenni – a szabályok fontossága	Legyen alkalom a tanulóknak arra, hogy választ keressenek az alábbi és hasonló kérdésekre: – Melyek az egyéni és családi (öröklött) tulajdonságaim? Kire hasonlítok? – Emberek közti hasonlóságok és különbségek – Hogyan nyilvánulnak meg a kommunikációban, öltözködésben az életkorok sajátosságai? – Hogyan lehet a hagyományokat továbbadni? – Lehet-e helye a régi tárgyknak a modern lakásban? – Melyek a nemzetiség jellemzői?	Legyen alkalom a tanulóknak arra, hogy választ keressenek az alábbi és hasonló kérdésekre: – Miként élhetnek együtt különböző kultúrák, népek? – Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kapcsolatoknak? – Mi a hit, a vallás szerepe a szórványban élő kisebbségek életében? – Hogyan lehet a hagyományokat megőrizni és továbbadni? – Hogyan lehet fenntartani a kapcsolatot az anyanemzettel?	Legyen alkalom a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők: – Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? – Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? – Melyek az érdekképviselet lehetőségei – Milyen lehetőségek vannak az anyanemzettel való kapcsolattartásra? – Hogyan lehet a hagyományokat továbbadni? Lehet-e helye a régi tárgyknak a modern lakásban? – Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak?

6. számú melléklet a 27/2008. (IX. 26.) OKM rendelethez

„III. rész

RÉSZLETES FEJLESZTÉSI FELADATOK KISEBBSÉGENKÉNT

A) BOLGÁR KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Bolgár nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédképesség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlése, részvétel párbeszédekben a beszélő szándékának megértésével.	Egyszerű, érthető és hatékony közlés változatos kommunikációs helyzetekben. Tájékozódás a beszédhelyzetekben - a kommunikáció tárgyának és céljának meghatározása.	Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben. Vitakészség problémamegoldás céljából.	A kommunikációs folyamat összetevőinek felismerése, alkalmazkodás különféle beszédhelyzetekhez. A szöveg műfaji sajátosságainak felismerése és elemzése. Részvétel problémamegoldó vitában.
A különféle mondatok felismerése, helyes használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően, egyszerű mondatok összetetté fűzésének készsége.	Törekvés a pontosságra és a lényeg kiemelésére. A különféle mondatok változatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Adekvát beszédviselkedés eltérő körülmények között. A bolgár beszédetikett fordulatainak elsajátítása.	A különféle mondatok változatos és tudatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Adekvát válasz irodalmi kérdésre, annak műfaji sajátosságainak figyelembevételével. A szövegszerkezet és a nyelvi fordulatok ismerete.	Pontosság, érzékletesség és a lényeg kiemelése a beszédben. Törekvés a változatosságra, a beszédpartnerek figyelmének lekötésére. A bolgár irodalmi nyelv és a funkcionális stílusok ismerete. A bolgár nyelv rétegnyelveinek megkülönböztetése. Stílus és beszédműfaj helyes használata.
Törekvés a kifejező és mások számára érthető beszédre, a megfelelő hangképzésre, beszédleghzésre és hangoztatásra.	Törekvés a jól formált beszédre és a megfelelő artikulációra. Figyelem a beszédtempó, a hangmagasság, a hangerő és a hanglejtés alkalmazására. A bolgár intonáció használata a különböző mondatfajtákban.	Törekvés a nyelvileg igényes és helyes beszédre. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtés mód eszközeinek alkalmazása. A bolgár szórend, illetve mondat helyes intonációjának ismerete.	Kifejező és mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszéd. Az egyéni beszéd-sajátosságok ismerete, törekvés az egyéni adottságok kihasználására. A szünet, a hangsúly, a beszédtempó, a hangmagasság tudatos használata és az abban rejlő

		A bolgár és a magyar hangrendszer azonosságainak és eltéréseinek ismerete. A bolgár hangtörvények alkalmazása a beszédben.	kommunikációs lehetőségek megfigyelése és alkalmazása. Metakommunikációs jelek összehasonlítása és megkülönböztetése a bolgár és a magyar nyelvben.
			A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtémód eszközeinek adekvát alkalmazása.
A nem verbális kommunikáció néhány elemének megfigyelése (pl. a testbeszéd). Törekvés a helyes szóhasználatra, a kiejtésre, testbeszédre. Hasonlóságok és eltérések felismerése a bolgár és a magyar udvariassági beszédfordulatok között.	A testbeszéd, az arcjáték, a szemkontaktus működésének megfigyelése. A szóhasználat, a kiejtés, a testbeszéd összehangolása különféle beszédhelyzetekben.	A testbeszéd, az arcjáték néhány jelének ismerete, törekvés ezek tudatos alkalmazására.	A szóhasználat, a szöveg hangzása és a gesztusok összehangolt alkalmazása különféle kommunikációs helyzetekben. A szöveg tartalmát megerősítő és megkérdőjelező gesztusok ismerete, törekvés ezek tudatos használatára.
Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra. Rövid hallott szöveg lényegének, érzelmi tartalmának megértése. Egyenes beszéd függő beszéddé alakítása. A megfelelő nyelvi eszközök használatának a saját gondolatok kifejezésére új szituációban.	Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása. Az információ tartalmi összefoglalásának készsége.	A beszédpartnerrel való együttműködés. Érvelés: érvek felkutatása, vélemény, állásfoglalás kialakítása. Törekvés empátiikus viszony kialakítására a beszédpartnerrel. Állandó szókapcsolatok megértése és használata; ekvivalensek találása a magyar nyelvben.	Érvelés: érvek felkutatása, rendszerezése, vélemény, állásfoglalás kialakítása, továbbfejlesztése, logikus gondolatmenet kialakítása. Az értő figyelem alkalmazása.
Mindennapi élmények, mozgóképélmények és olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása. Elbeszélő szöveg részletes és rövid elmondása; szövegalkotás képsorozat alapján, irányított szöveg fogalmazása.	Törekvés a hallgatósághoz, a beszédhelyzethez való alkalmazkodásra. A beszélő fellépésének, szóbeli viselkedésének megfigyelése. Ismert szöveg részletes tartalmi összefoglalásának készsége. Tudományos és művészi leírás megértése, fontosabb elemeinek reprodukálása.	A látottak (átéltek) és a feltételezések tudatos, nyelvi megkülönböztetése. Különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazása és értékelése. Tájékozódás tömegkommunikációs szituációban.	A látottak (átéltek) és a feltételezések megkülönböztetése élménybeszámolóknak. Tolmácsolás magyarról bolgárra és bolgárról magyarra a két nyelv sajátosságainak szem előtt tartásával.
Részvétel a tanulócsoportban folyó beszélgetésben és vitában. Saját vélemény megfogalmazása. A társadalmi érintkezés alapszókincsének használata.	Saját vélemény megfogalmazása és megvédése egy-egy érv említésével a témának és a beszédhelyzetnek megfelelően. Mások véleményének meghallgatása, megértése többszereplős helyzetekben.	Mások véleményének meghallgatása, megértése és tömör reprodukálása többszereplős helyzetekben. A saját vélemény újrafogalmazása adott szempont szerint. Szabad elmélkedés erkölcsi-etikai vagy	Együttműködés csoportos beszélgetésben, vitában. Az eltérő vélemény figyelmes meghallgatása, tömör reprodukciója. Saját vélemény megvédése vagy korrekciója, a hibás következtetések, megalapozatlan ítéletek felismerése.

		általános kulturális problémáról.	
Ismert szövegek megjelenítése dramatikus játékkal. Memoriterek ismerete és különféle dramatikus formák kipróbálása. A bolgár és a magyar szókincs közös jellemzőinek felismerése. A szavak közvetlen és átvitt értelmének megértése.	Memoriterek szöveghű ismerete. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, versmondás).	Memoriterek szöveghű tolmácsolása kifejező szövegmondással, megjelenítéssel. Különféle dramatikus formák kipróbálása. Különböző stílusú és műfajú szövegek befogadása és alkotása.	Memoriterek szöveghű tolmácsolása a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásával, tudatos szövegmondással. Az európai hatfokú skálán a mesterfokú nyelvhasználói szintek, ún. C1 és C2 szint követelményeinek teljesítése.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az olvasás jelrendszerének elsajátítása, a tanult betűk összeolvasása, szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos olvasása.			
Az életkornak megfelelő olvasási tempó néma és hangos olvasásnál. Értő és kifejező olvasás bolgár kiejtéssel.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek biztonságos, értelmező felolvasása.	A szöveg minél teljesebb megértését biztosító hangos és néma olvasás folyamatos gyakorlása. A szerző kommunikatív szándékának megértése.
Kétnyelvű és helyesírási szótár használatának készsége. A bolgár és a magyar szókincs közös jellemzőinek felismerése.	Szótár (kétnyelvű, értelmező, szinonima stb.) és enciklopédia használata. Szinonimák, antonimák, homonimák működése a tanulók aktív szókinésében.	Idegen szavak szótárának és enciklopédiák használata.	Készség a tudományos stílus műfajainak megértésére és alkotására: annotáció, rezümé. Az érvelő, leíró és elbeszélő (narratív) szöveg funkciójának megértése.
A különböző mondatfajták hanglejtésének megfigyelése és reprodukálása a hangos olvasásban.	Elmélkedés szövegének felépítési készsége - a téma meghatározása és megfogalmazása, tézis, érvelés, összegzés. Tananyag elemzésének készsége.		Érvek kiválogatásának és rendezésének készsége egyes témák bizonyítására; tézisek meghatározása, összegzése a tudományos szöveg elemzésében.
Egyszerű szövegek szó szerinti jelentésének megértése.	A szó szerinti jelentésen túli jelentések megértésének gyakorlása. A szövegben kifejtett információk visszakeresése. Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival. A szavak alap- és átvitt jelentésének megértése és	Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek jelentéseinek irányított és önálló megértése. A szövegben ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetése és megértése, ismerkedés a szövegértési technikákkal.	A szó szerinti és a metaforikus jelentések megkülönböztetése, a ki nem fejtett tartalmak felismerése a szöveg alapján, megértésük, értelmezésük. A szövegértési technikák ismeretének bővítése, gyakorlása, alkalmazása.

	helyes használata bolgár szövegekben.		
	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének megtapasztalása szépirodalmi és nem szépirodalmi olvasmányokban tanári irányítással, csoportosan és egyéni munkával.	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének felismerése szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegekben tanári irányítással és önállóan.	
Az aktív szókincs gazdagítása az olvasott szövegekkel összefüggésben.	Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása különböző szövegösszefüggésekben. A bolgár és a magyar nyelv szókincse közötti interferencia leküzdése.	Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.	A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. Kevésbé ismert szókincsű szövegek megértése egyéni munkával.
A hangos és a néma értő olvasás gyakorlása. Rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló megértése néma olvasással.	Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése, összefoglalása.	Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése, a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása.	Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének, jelentésrétegeinek feltárása és értelmezése. A művek műfaji természetének megfelelő szöveg-feldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása.
	Az irodalmi szövegben megjelenő egyszerűbb alakzatok felismerése és értelmezése (pl. hasonlat, metafora; ismétlés, fokozás). Szövegek műfaji különbségének érzékelése.	Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése és értelmezése. Szöveg és kép viszonyának megfigyelése. Ábrák, illusztrációk értelmezése. Különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbség megfigyelése.	Különböző stílusok és stílusrétegek felismerésének gyakorlása különböző rendeltetésű szövegekben, alkalmazásuk a szóbeli és írásbeli kommunikációban. A vizuális közlés verbális és nem verbális elemei, tipográfia. Az IST (információs társadalom technológiai) műfajainak megfelelő olvasási szokások gyakorlása.
	Rövidebb és hosszabb művek önálló elolvasása házi olvasmányként, a cselekmény utólagos felidézése, a szereplők cselekedeteinek, jellemének megértése. Az olvasás örömeinek megtapasztalása.	Rövidebb és hosszabb irodalmi és nem irodalmi szövegek önálló olvasása házi olvasmányként, a szöveg feldolgozása megadott szempontok szerint.	A művek műfaji természetének megfelelő szöveg-feldolgozási eljárások, megközelítési módok gyakorlása. A szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegekben megjelenített értékek, erkölcsi kérdések, motivációk, magatartásformák felismerése, értelmezése.
		Rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő nyelvhasználatú (rég, archaizáló) szövegek megismerése, megértésük gyakorlása.	A mai nyelvhasználattól eltérő (rég, archaizáló) szövegek megértésében szerzett tapasztalatok bővítése. Régebbi korokból származó

			szövegek önálló megértése szótár, lexikon használatával.
Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szövegekben megjelenő szereplők cselekedeteiről, helyzetekről, magatartásokról.	Néhány mondatos vélemény szóbeli és írásbeli megfogalmazása az olvasott szövegek szereplőinek cselekedeteiről, nézeteiről, a szövegekben megjelenő emberi helyzetekről.	Különböző vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok megfigyelése, vélemény megfogalmazása szóban és írásban.	Különböző olvasott vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok felismerése, értelmezése és kritikája különféle műfajokban.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az írás jelrendszerének (cirill ábécé) elsajátítása a diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével.			
Az eszközszintű íráshasználat fokozatos kialakítása. A szavak helyes elválasztásának elsajátítása.	Az írástechnika továbbfejlesztése: a tanulási igényeknek megfelelő és rendezett írásmód gyakorlása.	Olvasható, esztétikus írásmód a tanulási szintnek megfelelően. A jegyzetelés alapjainak elsajátítása.	Olvasható, esztétikus, hatékony egyéni írásmód. Lényegkiemelő, áttekinthető önálló jegyzetelési technika kialakítása.
Mondatalkotás, ill. szövegalkotás néhány mondat összekapcsolásával.	Vázlat összeállításának és a szöveg felépítésének készsége. Saját és idegen szöveg szerkesztésének készsége.		
A szöveg tagolásának gyakorlása. Rövid szövegek alkotásának gyakorlása (pl. kisebb leírás, rövid elbeszélés, egy-két soros jellemzés).	Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés, illetve üdvözlés, meghívó, hirdetés, távirat megfogalmazása). Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a rövidebb leírás, elbeszélés, jellemzés műfajában.	A szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. a leírás, a különböző nézőpontú elbeszélés és jellemzés gyakorlása, ismertetés és vélemény készítése). Idézetek helyes alkalmazása.	Világos szövegalkotás, kifejezőkészség a hétköznapi és a társadalmi (közösségi) élet minden fontos területén és műfajában (pl. levél, önéletrajz, kérvény, pályázat, jellemzés, leírás). A tudományos stílus megértése és létrehozása (rezümé, recenzió bibliográfia készítése). Publicisztikai műfajok megértésének és alkotásának készsége. A művészi stílus eszközeinek megértése.
A tanultak alkalmazása rövid fogalmazásokban. Különböző szövegminták (levél, üdvözlőlap, leírás) írásának elsajátítása.	Nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása a fogalmazásokban, írásbeli szövegekben. Fordítás magyarról bolgárra szótár segítségével.	A nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek és a nyelvi elemek tudatos alkalmazása a fogalmazásokban, a kreatív szövegalkotásban. Fordítás szótár	A nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási biztonság fejlesztése, gyakorlása az írásbeli szövegalkotásban. A helyesírás értelemtükröző szerepének megértése és

		segítségével, nyelvi fordulatok helyes átültetése magyarról bolgárra.	tudatos alkalmazása. Szóképek és alakzatok felismerésének készsége a művészi stílusban.
	Az anyaggyűjtés és -elrendezés alapjainak megismerése, anyaggyűjtés gyermekek számára készült lexikonokból, kézikönyvekből, tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Rövidebb beszámolók anyagának összegyűjtése, rendezése és írásba foglalása tanári irányítással, csoportosan és önállóan. Kreatív szövegalkotás.	Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő, terjedelmesebb szövegek írására. Hosszabb felkészülést igénylő esszé, pályázat, értekezés, műértelmezés megalkotásának gyakorlása.

4. A tanulási képesség fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása (könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés, gyermeklexikonok).	Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek elkülönítése és gyakorlása (a könyvtárhasználat alapjai).	Az önálló feladatvégzés, információgyűjtés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, gyakorlása.	Verbális és nem verbális információk célszerű gyűjtésének, rendszerezésének és felhasználásának gyakorlása. A könyvtárismeret bővítése, gyakorlása, múzeumi információk.
	Gyermekeknek szóló ismeretterjesztő művek, lexikonok, szótárak megismerése, használata.	Elemi gyakorlottság az információ felhasználásában, a források megjelölésében.	Az információ-felhasználás további normáinak megismerése, alkalmazása (a források megjelölése, az idézés szabályai, jegyzetek készítése).
Vázlatkészítés tanári irányítással. Vázlatok önálló bővítése, szűkítése megadott szempontok szerint.	Vázlat felhasználása különböző témájú, műfajú szövegek megértéséhez, megfogalmazásához.	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.	Önálló vázlatkészítés adott feladathoz, témához, a vázlat alapján különböző műfajú szövegek alkotása.
	Az összefoglalás sajátosságainak és szerepének megismerése, megértése.	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás készítése megadott szempontok alapján tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Az összefoglalás műveletének gyakorlása, önálló alkalmazása (pl. a lényeg kiemelése, időrend követése, adatok rendszerezése, álláspontok elkülönítése).
		Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása.	Az önálló jegyzetkészítés gyakorlása tanári segítséggel és a nélkül (pl. kulcsszavak kiemelése, szerkezeti tagolás).
		Az információ kritikai befogadásának megalapozása.	Felkészülés az információ értékének, jelentőségének felismerésére, értékelésére, kritikájára.

5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A névszók megértése és helyes használata tárgyak és jelenségek leírásánál. A bolgár és a magyar névszók összehasonlítása gyakorlati szinten.	A magyar nyelv és a bolgár nyelv tantárgyból tanult alapvető nyelvi fogalmak jelölésére szolgáló bolgár terminusok megértése.	A bolgár nyelv alapfogalmainak és törvényszerűségeinek helyes alkalmazása.	A bolgár nyelv nyelvtanának ismerete és helyes alkalmazása.
Az igék használatának megértése a bolgár nyelvben. Az ige személyéről, számáról és idejéről tanultak felhasználása új beszédhelyzetekben. A jelen, jövő, befejezett és folyamatos múlt idő használata. Igeidők együttes használata hétköznapi helyzetekben.	Az ige személyéről, számáról és idejéről tanultak felhasználása új beszédhelyzetekben. Szóképesség igekötők és főnévképzők segítségével. Egy szó több alakjának megkülönböztetése. A szó alapalakjának meghatározása; ismeretlen szavak alapalakjának felismerése kétnyelvű és helyesírási szótárban.	A műfajok stílusjegyeinek pontos használata szóban és írásban.	A köznyelvi és irodalmi fogalmak megértése, meghatározása és helyes használata. A szókinccs gazdagítása a szinonimák, antonimák, homonimák használata segítségével.
Kijelentő, kérdő, felszólító és felkiáltó mondatok képzése és használata. A bolgár szórend és intonáció használata a mondatban.	A névszók nem és szám szerinti egyeztetése; hátravetett névelős alakok helyes használata. A névszók és az ismert összetett névszói alakok helyes kiejtése és írása. A bolgár nyelv hangtörvényeinek alkalmazása.	A magyar és a bolgár nyelv nyelvtani szerkezetének összehasonlítása és megkülönböztetése.	A bolgár irodalmi nyelvi fejlődés főszakaszainak ismerete a középkortól a napjainkig.
Jelentések megadása a diák saját szavaival. Az aktív és a passzív szókinccs folyamatos bővítése, szókinccsgyakorlatok.	Gyakorlottság a szavak jelentésviszonyainak a feltérképezésében a korosztály szintjén (pl. az egy- és többjelentésű szavak felismerése, rokon értelmű szavak gyűjtése).	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok, a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentésének, valamint a nyelvi szerkezetből, formából fakadó jelentések megismerése.	A szöveg nyelvi egységeinek és szerkezeteinek jelentéséből, illetve a kommunikáció nem nyelvi eszközeiből és egyéb tényezőiből fakadó jelentések, jelentésviszonyok feltérképezése, alkalmazása.
Az írás jelrendszerének a megismerése, a kiejtés és az írás megfelelésének, illetve különbözőségének a megfigyelése, néhány alapvető helyesírási szabály megismerése.	A helyesírás további alapvető szabályainak a megismerése és alkalmazása. Ismerkedés helyesírási kézikönyvekkel. Javítás tanári irányítással és önállóan.	A helyesírási rendszer grammatikai meghatározottságának felismerése, az ismeretek bővítése. Gyakorlottság a helyesírási kézikönyvek használatában. Javítás tanári irányítással és önállóan.	Nyelvhelyességi problémák önálló megoldása (szóban és írásban egyaránt). Önálló kézikönyvhasználat mellett törekvés a kifogástalan helyesírású szöveg megírására.

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Érdeklődés felkeltése a bolgár népköltészeti hagyomány, a mesék és a gyermekirodalom alkotásai iránt.	Bolgár népmesék befogadása. A mesélő és a hallgató szerepének megértése. A tanulság levonása. Mesék elmesélése, fogalmazása. A bolgár és a magyar népmesék tartalmának összehasonlítása. Az egyes népmesefajták sajátosságainak megismerése.	A bolgár középkori kultúra esztétikai és poétikai elveinek megértése. A szépprózai és költői alkotások műfaji sajátosságainak felismerése.	Szépirodalmi szövegek megértése és értelmezése. Erkölcsi-etikai problémamegoldó vitakészség gyakorlása.
Ismerkedés változatos ritmikai, zenei formálású lírai művekkel.	Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek közös és önálló olvasása a bolgár, a magyar és világirodalom köréből.	Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek olvasása és feldolgozása, a zenei és ritmikai eszközök típusainak azonosítása, funkciójuk, hangulati hatásuk felismerése a tanult művekben.	A líra különböző műfajainak megismerése, válogatott művek olvasása, feldolgozása. A lírai beszédmód változatainak értelmezése.
A költői nyelv néhány sajátosságának megfigyelése. A versszak felismerése, egyszerű jellemzése.	Néhány fontosabb költői kép és alakzat felismerése, szerepük megfigyelése. Ismerkedés különböző lírai műfajokkal. A versszak és a nagyobb szerkezeti egységek viszonyának megértése.	A főbb költői képek és alakzatok jellegzetességek azonosítása, jelentésteremtő szerepének megértése a lírai szövegben. A verses műfajok megismerése és azonosítása, tartalmi és formai sajátosságaik megértése. A kompozíciós egység és a versszakok viszonyának, ill. kompozíciós elemeinek felismerése.	Költői képek és alakzatok, szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása, megértése. A költői nyelvhasználat összetettségének megismerése. Törekvés a műnemek és a műfajok közötti kapcsolatok megértésére. Versszervező elvek felismerése és értelmezése.
Olvasonapló készítése.	A műalkotás teljes értékű befogadásának előkészítése. A műalkotás részleges megértése, tartalmi vázlat összeállításának elsajátítása. Együttérzés és morális választás, a jó és a rossz elkülönítése.	Az irodalmi műben tárgyalt erkölcsi problémák megértése és feltárása. A konfliktusok elemzése; a szereplők tulajdonságainak és viselkedésének kommentálása.	Az európai kulturális folyamat fejlődési szakaszainak értelmezése és a bolgár irodalom helyének meghatározása. A bolgár irodalom irányzatainak megismerése.
Törekvés az önkifejezésre versmondás, mesék és gyermekirodalmi művek dramatisztikájával.	A bolgár szépirodalom elbeszéléseinek befogadása. Az elbeszélés sajátosságainak elemzése.	Saját vélemény megfogalmazása a mű szereplőivel kapcsolatban.	A szép, a tragikus, a komikus alapvető esztétikai kategóriáinak értelmezése.
Annak megállapítása, hogy ki beszél el a történetet.	A szerzői beszéd és a szereplők monológjainak funkcionális elkülönítése. Az irodalmi hős jellemzése.	Igazság, fikció, valóság elkülönítése és az irodalom világának megértése.	A bolgár és magyar irodalmi folyamatok összehasonlító elemzése az európai kulturális irányzatok keretein belül.
Történetek főszereplőinek azonosítása.	Epikai művekben a helyzet, a helyszín, a szereplők, a	A jellemzés főbb eszközeinek azonosítása.	A művészi szöveggörnyezet

	cselekményelemek megnevezése.		kommunikatív felépítésének feltárása, a művészi tér és idő értelmezése, valamint a történet és elbeszélés menetének meghatározása.
A cselekmény kezdő- és végpontjának megállapítása.	A szerkezetet alkotó elemek felismerése az olvasmányélmény és az olvasottakról való beszélgetés során: a szereplők, a főhős életútja, a cselekmény menete, fordulatai, a mű kezdete és befejezése.	A közvetett idő- és térmegjelölések azonosítása, ebből következtetések levonása. Törekvés az idő- és térmegjelölések értelmezésére. Az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés érzékelése.	Az előreutalások, késleltetések és az elbeszélő művek motivikus-metaforikus szintjének értelmezésére való törekvés. A művészi megnyilatkozás szerkezetének megértése a szóképeken és alakzatokon, valamint prozódiai eszközökön keresztül.
Népi játékok, dramatizált formák (pl. meserészletek) olvasása, illetve előadása.	Néhány bolgár közmondás ismerete. Versek memorizálása. Elbeszélések és elbeszélő költemények részleteinek, illetve köznap helyzeteknek a dramatizált megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása. Szituációk és instrukciók értelmezése és megjelenítése. Jelenetek dramatizálása, megzenésített versek ismerete.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek önálló olvasása, feldolgozása. Komikus helyzetek és jellemek értelmezése.
A szóbeli költészet és az írásbeliség, a népköltészet és a műköltészet különbségeinek megtapasztalása néhány példa alapján.	Az új szóbeliség, az elektronikus kommunikáció és tömegkommunikáció néhány új formájának megfigyelése.	Annak érzékelése, hogy az irodalom szóbelisége nem pusztán archaikus jelenség. Az elektronikus információhordozók szerepe az élményszerű irodalomtanításban.	Tájékozódás az elektronikus tömegkommunikáció és az irodalom kölcsönhatásának új jelenségeiről. A szóbeli költészet, a népköltészeti hagyomány hatásainak ismerete.
A mű közvetlenül adódó (szó szerinti) jelentésének, ill. a történet, az alapézés, alaphangulat megfogalmazása.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok, illetve más olvasmányélmények vagy hangzó és képi szövegek bevonásával.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek bevonásával.	Törekvés a közvetlenül adódó jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok és más tanult irodalmi művek, megismert irodalmi konvenciók és elemzési technikák bevonásával. Kapcsolatkeresés az európai és a magyar irodalom nagy hagyományaival, kódjaival.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A szép és a csúnya fogalmainak használata mindennapi élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	Rövid, néhány mondatos vélemény megfogalmazása az élmények és olvasmányok hatásáról.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek különbözőségének megértése és elfogadása.	Az ízlés kontextuális függőségének megértése (kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság). A bolgár és a magyar, ill. más kulturális regiszterek keveredésének felismerése korunk kultúrájában, igény

			és képesség az ízlés önálló fejlesztésére.
A szomorú és a vidám megkülönböztetése különféle verbális, hangzó és képi szövegekről folytatott beszélgetésekben.	A humor kiemelt szerepének érzékelése a mindennapokban (pl. vicc) és a műalkotásokban a korosztály érdeklődésének megfelelő néhány szöveg kapcsán.	A helyzet- és jellemkomikum a művészetben, a szerzői modalitás különféle formáinak azonosítása, jelentésteremtő szerepük felismerése (pl. irónia, gúny).	Az összetett modalitású szövegek elemzésének képessége, a humor kulturális és időbeli változékonyságának felismerése (azonosságok és eltérések a bolgár-magyar viszonylatban). A humor kommunikációs funkcióinak megismerése és alkalmazása saját szövegek alkotásában.
Az esztétikai nézőpont megalapozása: a szép megtapasztalása a természeti környezetben, a mindennapi élet tárgyaiban és különféle művészeti ágakhoz tartozó, az életkornak megfelelő néhány műalkotásban.	Részvétel a tanulócsoportban folyó beszélgetésben és vitában a mindennapok, művek és olvasmányok kiváltotta élményekről. Mások véleményének meghallgatása, megértése.	Egymástól lényegesen különböző esztétikai normákhoz kapcsolódó művek összehasonlítása, a művészi és nem művészi szépség változékonyságának megtapasztalása.	A műalkotás mint normakövető és normákat megújító jelenség; új és régi párbeszédének átélése a művészetben. A mű befogadásának közösségi és egyéni aspektusa; az elsajátítás és a kreativitás kettősségének megértése a művek befogadásában.
A műélvezet minél gyakoribb átélése a belefeledkezés, a játék, a kaland, a képzelet, a ritmus és a zene révén.		Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye, a hatás reflektálása csoportos beszélgetésben és önálló szöveg alkotásával.	Különféle műfajú, más-más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása, a mű hatása mint műfaj- és médiumfüggő tapasztalat.
A jó és a rossz fogalmainak használata mindennapi élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítékezés mint cselekedet felismerése mindennapi szövegekben és különféle műalkotásokban.	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különféle szövegekben.	Az igazság, a morál az egyén életében és a társadalomban. Jog és erkölcs kapcsolata. A tudatos, jogkövető és reflektáltan morális cselekvés elsajátítása, a morális kérdésekben való tájékozódás igénye és képessége.
Mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékkal, különféle dramatikus formák kipróbálása révén (pl. bábjáték, helyzetgyakorlat).	A nem saját álláspont megjelenítésének, átélésének képessége, az empátia fontosságának átélése a közösség életében.	Különféle konfliktuskezelési eljárások megfigyelése és reflexiója különböző műalkotások és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	Igény a társadalmi, közösségi és egyéni konfliktusok háttérének megértésére. Egyéni konfliktuskezelési eljárások kialakítása.
	Más korokban született mindennapi szövegek, tárgyak és műalkotások idegenségének megtapasztalása.	Az életkorfüggő szemlélet megfigyelése irodalmi és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	A történeti másság befogadói aktivitást követelő szerepének tudatosulása. A történeti érzék tudatos és önálló fejlesztése.
	A különböző kultúrák eltérő létmódjának, szemléletének megtapasztalása néhány példa alapján (bolgár és magyar viszonylatban).	A kulturális különbség mint világlátás, mint életforma és mint érték megismerése, a kulturális sokszínűség, mint közösségépítő erő megfigyelése különféle	A művészet kultúraalkotó szerepének megfigyelése és tudatosítása. A kultúrák közötti átjárás korlátainak felismerése, más kultúrák megismerésének igénye.

		szövegekben, illetve a helyi bolgár közösség példáján.	A kulturális értékképződés folyamatára való reflektálás, az abban való részvétel igénye.
--	--	--	--

1.2 Bolgár nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Rövid szóbeli közlések megértése. A szavak jelentésének megértése mondatban és rövid szövegben. Legalább 10 bolgár közmondás és szólás ismerete. Az elemi társalgás alapvető szókészletének ismerete. Válasz a feltett kérdésekre néhány egyszerű mondatdal. A kijelentő, kérdő, felkiáltó és felszólító mondatok felismerése. Témakörök: ismerkedés: bemutatkozás, köszönés, közvetlen környezet: család, lakás, iskola, évszakok, a bolgárkertész fogalma.</p>	<p>Gondolatok befogadása és átadása párbeszéd formában a hivatalos és nem hivatalos kommunikációban. Párbeszéd megértése és összeállítása a mindennapos kommunikációs helyzetekben. Élmények szóbeli elbeszélése. Közbeszédi közlések megértése - hivatalos és nem hivatalos kommunikáció. Tájékoztatói készség egy adott beszédhelyzetben. A szavak jelentésének megértése mondatban és rövid szövegben. Olyan szavak, amelyek nem fordíthatók le magyar nyelvre - személynevek, városok, folyók, hegyek stb. nevei; a bolgár pénznevek. Témakörök: ismerkedés: bemutatkozás, köszönés, közvetlen környezet: család, lakás, iskola, évszakok, szakmák, magyarországi bolgárok hagyományos szakmai, a bolgárkertész fogalma.</p>	<p>Gondolatok befogadása és átadása párbeszéd formában a hivatalos és nem hivatalos kommunikációban. Beszédfordulatok elsajátítása a bolgár beszéd etikett köréből. A bolgár és magyar folklórban közös mesék megértése; közmondások és szólások. Témakörök: Család, iskola, pályaválasztás, hagyományos és modern szakmák, utazás, egészség, sport, kultúra, a bolgár kisebbség intézményei és közösségei.</p>	<p>Bolgár anyanyelvű előadások szövegének követése (film, színház, hírek, rádió- és TV műsor). Hazai és idegen szavak. Nemzetközi kulturális szókincs.</p>

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismerkedés - beszédfordulatok. Hivatalos és nem hivatalos megszólítások. Önmaga és a család bemutatásának készsége. Néhány gyermekvers előadása könyv nélkül. Kérdés és válasz az időponttal kapcsolatban. Bolgár mintájú dátum írása és kimondása. Kérdésfeltevés kérdőszavakkal. Kérdésfeltevés kérdőszavakkal. Kérés, köszönet, felszólítás kifejezésének módjai. Az igenlés és tagadás formái. Rövid párbeszéd összeállítása. Részvétel rövid párbeszédekben. Versek kifejező előadása könyv nélkül. Számolási készség és a sorrendiség jelölése.</p>	<p>Részt vesz egyszerű beszélgetésekben. Feltesz és megválaszol kérdéseket. Beszédfordulatok elsajátítása a bolgár beszéd etikett köréből. Saját megnyilatkozás felépítése - bevezető mondat, rövid tárgyalás, összegzés. Ismerkedés - beszédfordulatok. Hivatalos és nem hivatalos megszólítások. Kérés, köszönet, felszólítás kifejezésének módjai. Udvariassági fordulatok - <i>kérem, szíveskedjék</i> stb. Szokványos kifejezések vásárláskor. Fogalmazás saját élményről. Különböző mondatfajták használata: kijelentő, kérdő, felkiáltó és felszólító. Rövid párbeszéd összeállítása. Versek kifejező előadása könyv nélkül. Számolási készség és a sorrendiség jelölése. A szókincs aktivizálása szinonimák, antonimák és homonimák segítségével. Szinonimák használata. Ellentétes jelentésű szópárok felismerése. A melléknevek fokozásának megértése és használata. A nembeli különbségek érzékelése végződés nélküli névszóknál. Kicsinyítő képzős névszók képzésének és használatának készsége. Névszók helyes használata számnevek után.</p>	<p>Megérteti magát társasági beszélgetésekben. Valamely esemény előadásának készsége néhány mondatban. Saját megnyilatkozás felépítése - bevezető mondat, rövid tárgyalás, összegzés. Fogalmazás szóban kép alapján néhány mondatban. A hangsúlyos és hangsúlytalan magánhangzók tiszta kiejtésének készsége. A homonimák jelentésének megértése. Ismert szavak átvitt jelentésének megértése. Rövid párbeszéd összeállítása. Versek kifejező előadása könyv nélkül. Helyes kiejtés és hangsúlyozás.</p>	<p>Szövegalkotás meghatározott stílusban és műfajban tekintettel a tanulók kommunikatív szükségleteire. A két nyelv lexemái közötti interferencia leküzdése. Helyes intonáció. Önálló kapcsolatteremtés, vélemény fogalmazása és védeése, esemény elmesélése a megfelelő szókincs használatával. Részletesen kifejti, megindokolja és megvédi véleményét. Tolmácsolási gyakorlatok.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az életkornak megfelelő optimális olvasási tempó hangtalanul és fennhangon. Olvasás bolgár kiejtéssel - pontosan és folyékonyan. Kifejező olvasás. Rövid szöveg témájának meghatározása, a szöveg alap gondolatának megértése.</p>	<p>Az életkornak megfelelő optimális olvasási tempó hangtalanul és fennhangon. Olvasás bolgár kiejtéssel - pontosan és folyékonyan. Kifejező olvasás. Rövid szöveg témájának meghatározása. A szöveg alap gondolatának megértése. A szöveg bekezdésekre osztása. Népköltési és rövid gyermekirodalmi művek szövegének megértése. Tájékozódás bolgár tankönyvekben, segédletekben stb. Rövid tudományos-tankönyvi szöveg megértése.</p>	<p>Megérti a rövid, egyszerű szövegek, történetek lényegét. Tájékozódás bolgár tankönyvekben, segédletekben stb. A szavak átvitt értelmének megértése a bolgár nyelvben. Értelmező szótár használata. Rövid tudományos-tankönyvi szöveg megértése. Kifejező olvasás, versek, dalok, játékok előadása könyv nélkül. Irodalmi mű részletének dramatizálása.</p>	<p>Megérti a jelenkor problémáival kapcsolatos szövegek lényegét, a bennük lévő információt, érvelést. Szépirodalmi szövegek megértése és értelmezése. A lényeg kiemelése. Összegzés. Ismeretlen szépirodalmi szöveg folyékony olvasása. Megértése szótár segítségével. Szótár használata tudományos és szépirodalmi szövegek fordítására. Tankönyvi szöveg fordítása szótárral tanult tantárgyból. Tudományos és szépirodalmi szöveg fordítása.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A bolgár ábécé ismerete. A hangok helyes jelölése betűkkel. A cirill ábécé grafikus jeleinek megfelelő használata. A zöngés mássalhangzók helyes kiejtése és írása a szó végén. Rövid szöveg hibátlan leírása tollbamondással. A szavak helyesírása többes számban. Helyes intonáció és az írásjelek használatának készsége a különböző mondatfajták végén. A vessző az egyszerű mondatban.</p>	<p>Képes egyszerű nyomtatványt kitölteni, rövid üdvözlét megírni. Szöveg írásos megformálásának készsége a bolgár beszéd etikettnek megfelelően - gratuláció meghívás, hirdetés, levél stb. Saját szöveg szerkesztésének készsége. Helyesírási szótár használatának készsége. A bolgár nyelv helyesírási normáinak betartása. Vessző az összetett mondatban a viszonyító névmások és határozószók előtt.</p>	<p>Szöveg írásos megformálásának készsége a bolgár beszéd etikettnek megfelelően - gratuláció meghívás, hirdetés, levél, rövid feljegyzés, üzenetek stb. Vessző az összetett mondatban a viszonyító névmások és határozószók előtt. Saját szöveg szerkesztésének készsége. Helyesírási hibák kijavításának készsége. Helyesírási szótár használatának készsége.</p>	<p>Képes világosan fogalmazni részletes, összefüggő szöveget a jelenkor problémáival és érdeklődésével kapcsolatos témákban. Beszámol élményeiről, kifejti véleményét, érvel egy álláspont mellett és ellen. Önállóan jegyzetel. A tanult nyelvhelyességi és helyesírási normákat betartja a bolgár nyelvben. Írásjeleket helyes használja az összetett mondatban. Helyes intonáció és az egyenes beszéd rögzítése írott szövegben különböző módokon. Fordítás szótár segítségével.</p>

2. Bolgár népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés a személyes beszélgetésekből, képek megfigyeléséből, valamint hallott vagy olvasott szövegekből. Kulcsszavak keresése szövegben. Élethelyzetek megfigyelése. Atlaszok, lexikonok használata.</p> <p>Szülők, rokonok, család megnevezése. Önálló tájékozódás ismert környezetben. Útmutatás alapján az ismeretlen környezetben való tájékozódásra vonatkozó feladatok megoldása.</p> <p>Információ szerzése a közvetlen közösségről (pl. kik a tagjai, mikor és hol találkoznak, mivel foglalkoznak).</p> <p>A családban hagyományosan megült ünnepekhez kapcsolódó szokások gyűjtése.</p> <p>Információk gyűjtése a bolgár nép történetéről családból és történelmi olvasmányokból.</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, tömegkommunikációs eszközökből. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.</p> <p>A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Információk gyűjtése adott témához.</p> <p>A bolgár család és nemzetség szerkezete. A távolabbi rokon és családi kapcsolatok megkülönböztetése és megnevezése. Tanúsítson érdeklődést saját és híres bolgár személyek nemzetsége iránt.</p> <p>Gyűjtőtevékenység a magyarországi bolgárok nemzetségei között.</p> <p>Családfa összeállítás.</p> <p>Információk gyűjtése a környezetről (pl. falurész, püctér, templom, temető, erdő, szántó, rét, folyó, hegy stb.).</p> <p>A bolgár népdalok különböző fajtáinak megfigyelése: ünnepekhez és szokásokhoz kapcsolódók, mitikus, mindennapokról szólók, történelmi és hősi témájúak.</p> <p>A műalkotások megkülönböztetése fajta, műfaj, anyag, technika, kifejezőeszközök alapján.</p> <p>A bemutatott műalkotások felismerése, megnevezése.</p>	<p>Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése. A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p> <p>Anyaggyűjtés a magyarországi bolgárok családi és közösségi szokásairól. Gyűjtson a tömegkommunikációs eszközökből nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó híreket.</p> <p>Szülőhely (melyik bolgár vidékről származik a családom) - adatgyűjtés könyvtárban, médiatárban, múzeumban.</p> <p>Információgyűjtés egy adott problémáról segédkönyvekből, azok rendszerezése szóban.</p> <p>A férfi és női népviselethez kapcsolódó fogalmak elsajátítása és a különböző régiók viseleteinek megkülönböztetése. Ismerje el az összefüggéseket a település típusa és a lakosság foglalkozása, az életmód és a lakás berendezése, az épület rendeltetése és annak szerkezete között.</p> <p>Tudjon saját szavaival elemezni egy műalkotást.</p>	<p>Anyaggyűjtés a bolgárok hagyományos szokásrendszeréről: Családi szokások (pl. születés, esküvő, temetés). Naptári ünnepekhez kapcsolódó szokások (pl. karácsony, újév, tavaszi ünnepi ciklus - Trifon-nap, Baba Marta, Lázár-nap, húsvét, Szent György-nap, nyári-őszi ünnepi ciklus - Enjo-nap, Illés-nap, Dimitar-nap).</p> <p>Hivatalos bolgár ünnepek: történelmi esemény és az ünneppel kapcsolatos szimbolika. (Pl. március 3. - a felszabadulás napja, május 24. - a bolgár kultúra és a szláv írásbeliség ünnepe, szeptember 6. - Bulgária egyesítése, szeptember 22. - Bulgária függetlenségének napja).</p> <p>Olvasson és magyarázzon különböző forrásokat, történelmi térképeket, képes és elektronikus adatok.</p> <p>Értelmezze az információk és fogalmak tartalmát a tanult eseményeket ábrázoló festmények és karikatúrák, film és videó anyagok alapján.</p> <p>Információgyűjtés adott témához, projekthez könyvtárban, médiatárban, múzeumban, az interneten.</p> <p>A gyűjtött információk önálló rendszerezése.</p> <p>A tanultakat új feladathelyzetekben is használni tudja.</p>

		<p>Rádió- és TV műsorok tudatos választása.</p> <p>Műsorválasztási stratégiák fejlesztése. Alakuljon ki a különböző információs források használatának képessége:</p> <p>sajtó, rádió, televízió, internet, könyvtárak.</p> <p>A tömegkommunikációs közlések helyes értelmezésének, kritikus megfigyelésének gyakorlása.</p> <p>A történelemtudomány módszereinek (kronológia, összehasonlítás, grafikonok, családfák, történelmi térképek stb.) alkalmazása tanári segítséggel.</p>	
--	--	--	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>Mesehősök és történelmi szereplők megkülönböztetése.</p> <p>Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p> <p>A család és a rokonság életének fontos eseményei (pl. születésnapok, ünnepek, fontos évfordulók), saját élmények feldolgozása.</p> <p>Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p> <p>Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására.</p> <p>A bolgár népviselet jellemző sajátosságainak megkülönböztetése, összehasonlítása más népek viseletével.</p> <p>Fiatalabbak és idősebbek öltözködésének különbségei, a múlt és a jelen összehasonlítása: az öltözködés kultúrája. A bolgár és a magyar családok szokásainak összehasonlítása saját tapasztalatok, elbeszélések, képek alapján.</p> <p>Egy adott személy (pl. történelmi személy,</p>	<p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése.</p> <p>Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.</p> <p>Ismerje és használja az alapvető történelmi fogalmakat a feladatok leírásánál és megoldásánál.</p> <p>Ismerje fel az ellentmondásokat és az egybeeséseket ugyanannak az eseménynek különböző információs forrásokban található leírásában.</p>	<p>Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>Többféle képpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.</p> <p>Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása.</p> <p>Az információforrások kritikus kezelése.</p> <p>Szépirodalmi szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából.</p> <p>Feltevések megfogalmazása az egyének, csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>Különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása.</p> <p>A hagyományos és a mai szokásrendszer összevetése.</p> <p>Mutasson rá a bolgár elemekre az ünneprendszerben, és vonja le a következtetést az</p>

<p>A megkeresztelkedés okainak elemzése. A különböző etnikai csoportok, amelyek a nemzet kialakításában részt vettek, szerepe, együttélésének tárgyalása.</p>	<p>irodalmi hős) jellemzése, környezeti tényezők elemzése a személyiség kialakulásában. A nemzet, nemzeti kisebbség fogalmának tisztázása és helyes használata. A különböző népcsoportok - trákok (öslakosság), szlávok, bolgárok - szerepének tárgyalása a bolgár nemzet kialakításában. A környezet és a gazdasági helyzet összefüggéseinek felismerése. Történelmi fogalmak. A bolgár múlttól szóló elbeszélések elemzése, személyiségek történelmi szerepének jellemzése. A monda, a legenda megkülönböztetése a valóságtól. Különböző források adatainak összehasonlítása, a bennük rejlő hasonlóságok és különbségek felismerése. Megadott mutatók alapján történelmi események összehasonlítása. Népköltészeti alkotásokban pozitív és negatív hősök tulajdonságainak elemzése (pl. becsületesség, eszesség, ravaszság, kapzsiság, hazugság, tolvajlás stb.). Pozitív és negatív hősök csoportosítása. Művekről megalkotott vélemény megfogalmazása.</p>	<p>A bolgár diaszpóra fogalmának értelmezése. A bolgár és a magyar szokások interferenciájának megfigyelése. Az asszimiláció fogalmának megvitatása. A bolgár kultúra, mint Európa és a keresztény világ része. Az elsajátított tananyaghoz fogalmazzon meg kérdéseket, és tegye fel azokat diáktársainak korrek formában. Legyen fogalma az ember szerepéről a környezet átalakításában. A bolgár képzőművészet elhelyezése Európa és a világ művészetének kontextusába. A gondolkodásmód, a kulturális különbségek és a mű közötti összefüggés felismerése. A műelemzés legfontosabb módszereinek elsajátítása. Művészeti stílusok és irányzatok összehasonlítása. A bolgár motívumok felfedezésének gyakorlása a művészetben. Tudjon saját szavaival elemezni egy műalkotást. Fogalmazzon meg a tanult történelmi eseményekkel, alakokkal, eszmékkel, fogalmakkal kapcsolatos kérdéseket.</p>	<p>asszimiláció mértékéről. A megemlékezések és az ünnepek értelmezése (pl. szertartások, dalok, táncok, viselet, szimbolika, helye a szertartásrendszerben szempontjából). Elemesse Bulgária természeti kincsekkel való ellátottságát és a világgazdaságtól való függését. Magyarázza meg a gazdaság ágazati és területi struktúráját. A gazdasági ágazat, város, ország, régió földrajzi jellemzése. Fejtse ki véleményét a tanult földrajzi objektumok alapján, és tudja azt racionálisan és emocionálisan bizonyítani és megvédeni. Helyezze el az időben a kultúra területén kiemelkedő alkotókat, és kösse őket konkrét történelmi szöveghez. Konkrét történelmi kérdés szóbeli és írásbeli kidolgozásához tudjon érveket megfogalmazni, és tudjon azokat bizonyítani. A hagyomány és a modernitás fogalmának pontosítása, azok összefüggése. Kelet és Nyugat, centrum és periféria fogalmának eredetének és jelentésének értelmezése. Az oktatási és kulturális intézmények szerepének értékelése a kisebbség kulturális autonómiájának biztosításában.</p>
---	---	--	--

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. Saját	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról.	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról.	Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról.

<p>vélemény érthető megfogalmazása. Események, történetek elbeszélése élőszóban. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal. Események, történetek, jelenségek mozgásos megjelenítése.</p> <p>Különböző családtagok megszólítása különböző szituációkban. Rajzolja le a családot és a családtagokat jellemző kort, szakmát, kedvenc időtöltést arra utaló elemeivel.</p> <p>A legfontosabb állami jelképek értelmezése és az azokkal kapcsolatos helyes magatartás. Bulgária himnuszának eléneklése. Ismerje a bolgárok hagyományait és ünnepeit, és tudjon mesélni róluk.</p> <p>A bolgár népzene és műzene hallgatása, összehasonlítása. Tetszés-nem tetszés kifejezése kulturált módon. Ritmikus mozdulatok zenére, táncmozdulatok. Az alapvető mozdulatok és lépések elsajátítása és gyakorlása. Érdeklődés kialakulása a leghíresebb bolgár együttesek iránt. A népi horók táncolása.</p>	<p>A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Ünnepek és hagyományok betartása a közösségi és a magán életben: ünnepi és mindennapi viselet, ünnepi ételek, családi ünnepek, a (mező) gazdasági évvel kapcsolatos ünnepek - a magyarországi bolgárok ünnepei (pl. Trifon-nap, Dimitar-nap stb.). Alapvető történelmi szókincs segítségével mesélje el a történelmi eseményeket; ismerje az adatok forrásait. Képzletbeli utazás Bulgáriában és azokon a területeken, ahol bolgárok élnek és ennek elmesélése támpontok alapján. A bolgár népzene jellemző egyenetlen 5/8-os és 7/8-os ritmusok megfigyelése és utánzása mozgással és hangzással.</p> <p>A bolgárok újjászületéskori mindennapjai (pl. oktatás, ruházkodás, viselkedés, érdeklődési kör, modernizációs törekvések, európai integrálódás), valamint történelmi események elmesélése és jellemzése.</p> <p>A polgárosodás korának jellegzetes szereplői (pl. a kereskedő, a tanár, az iparos, a pap, a forradalmár, az újságíró) pozícióiból való helyzetelemzés, érvelés.</p>	<p>A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Fogalmazás írása, rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Tudja elmesélni egy közösségi ünnep fő mozzanatait emlékezetből. A különböző régiókból idetelepült bolgárok szokásainak tárgyalása (közös vonások, különbségek), a közösség fogalmának megfogalmazása.</p> <p>Hagyományos és elektronikus média. Bolgár nyelvű médiák Magyarországon. Az anyaország médiái ismerése. Információ-hozzáférés módszereinek gyakorlása. Anyanyelvű információhoz való jog megfogalmazása.</p> <p>A bolgár tánc alapvető ritmikus mozdulatainak elsajátítása. Egyes, páros és kőrtáncok gyakorlása.</p>	<p>A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása, érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével. Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban. A különböző információforrások, történelmi összefüggések szóbeli kifejtése. Beszámoló, kiselőadás megtartása. Esszé írása történelmi-társadalmi témákról, cáfolatok kifejtése, következtetések levonása. Történelmi, társadalmi témák vizuális ábrázolása. Rajzos vázlat, folyamatábra, diagram készítése. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tábló készítése.</p> <p>Rendelkezzen a tömegkommunikációs eszközök tudatos használatának képességével. A pravoszláv vallás, mint a nemzeti identitás történelmi megőrzője. A nemzeti egyház szerepe a közösség formálásában. A civil szervezetek szerepe a modern társadalomban. Jogok és kötelességek, a jogbiztosítékok, az állami és a civil szféra közötti kapcsolat. A tömegtájékoztatás (pl. sajtó, rádió, televízió, információs és interaktív hálózatok) és a közvélemény. A média hatása a közösségek formálódása és az emberi érintkezésre.</p>
---	--	---	--

	<p>Tömegtájékoztatási eszközök használata a múlt és a ma megismeréséhez.</p> <p>Könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása, információkeresés katalógusban és kézikönyvekben.</p> <p>A hagyományos és elektronikus médiában az értelmes kifejezés és a helyes értelmezés elsajátítása.</p>		
--	---	--	--

4. Tájékozódás térben-időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év.</p> <p>Időhatározó kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.) voltam, amikor szüleim gyerekek (fiatalok stb.) voltak, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, amikor karddal harcoltak stb., nagyon régen.</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p>	<p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p>	<p>Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p>	<p>Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására.</p> <p>Az idő ábrázolása tér- vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p>
<p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Tájékozódás Európa és Bulgária térképén. A felszíni formák és vizek megfigyelése. Bulgária főbb városainak elhelyezkedése a térképen. Tájékozódás a domborzati és vízrajzi térképen és főbb jelek használata.</p>	<p>A bolgár társadalmi fejlődés egyes szakaszainak megkülönböztetése az <i>évtized, század, korszak</i> fogalmak segítségével. A fontosabb történelmi események és korszakok kronológiai sorrendbe állítása.</p> <p>Az egyidejű történelmi események felismerése, ugyanabban a korban élt történelmi személyiségek megnevezése. Az írott történelmi szövegek fajtáinak megkülönböztetése (pl. a korabeli és a később keletkezettek). A történelmi dokumentumok részleteiből, képekből, egyszerű</p>	<p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p> <p>Állítson össze kronológiai és szinkrontáblázatokat a tanult eseményekről és személyiségekről.</p> <p>Állapítsa meg a bolgár, magyar és a világtörténelem eseményeinek egyidejűségét és vesse össze azokat.</p>	<p>A világtörténet, az európai történelem, a magyar és a bolgár történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p>

	<p>táblázatokból információk gyűjtése.</p> <p>Események elhelyezése a történelmi sorrendben. A megismert események helyének megmutatása a történelmi térképen, értelmezése.</p> <p>A történelmi események egyidejűségének felismerése grafikus ábrázolása (idővonal, táblázatok, oszlopok) és az információk leolvasása.</p> <p>Tanári kérdések segítségével a történelmi események elmondása.</p>		
	<p>A földrajzi térkép elemzése, a földrajzi objektumok felismerése. Vaktérkép rajzolása és kitöltése.</p> <p>Bulgária jellemző domborzati formái (pl. síkságok, hegységek, folyók, természeti tájak) jellemzése és összehasonlítása. A tények és az események felismerése új információk alapján.</p>	<p>A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről.</p> <p>Egyszerű alaprajzok készítése.</p> <p>Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása.</p> <p>Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból.</p> <p>Egyszerű térkép vázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - egy-egy bolgár híres ember (pl. művész, feltaláló, tudós, szent, uralkodó, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma; - egy-egy történelmi eseménnyel, különösen a nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó eseményekkel megismerkedjenek; - kommunikációt folytassanak olyan kérdésekről, mint a általános 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a helyi bolgár hagyományokról, a bolgárok múltjáról; - megismerjenek néhány mondát, elsősorban a bolgártörténelemből; - a történelmi múlt egy-egy darabját mélységében tanulmányozzák (pl. felvilágosodás-kori bolgár város jellegzetes szereplőivel, mindennapjaival); - egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a helyi bolgárok, múltjáról; - a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák; - további ismereteket szerezzenek a bolgár állam és a bolgár nép történetének 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a helyi bolgár hagyományokról; - egy-egy történelmi témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történelmi ökológia köréből – különös tekintettel a kisebbségi léte vonatkozó kérdés körben) mélységében tanulmányozzanak; - további ismereteket szerezzenek a bolgár állam és a bolgár nép történetének

<p>és egyes nemzetekre vonatkozó (bolgár, magyar) viselkedési és illemszabályok, és ebből fakadó félreértések, a kölcsönösség szerepe az illemben, a külső és belső jellemvonások, a jó és rossz tulajdonságok, a rokonság, a barátság, a rászoruló segítése;</p> <p>- megismerkedjenek a helyi bolgár hagyományokkal, néhány történettel a magyarországi bolgárok múltjából;</p>	<p>(pl. lakóhelyek fejlődése, az öltözködés különböző korszakokban, a higiéniai szokások);</p> <p>- ismereteket szerezzenek a bolgár állam és a bolgár nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a bolgár történelem kiemelkedő személyiségeivel;</p>	<p>fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a bolgár történelem kiemelkedő személyiségeivel;</p> <p>- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban;</p>	<p>fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a bolgár történelem kiemelkedő személyiségeivel;</p> <p>- ismereteket szerezzenek a határon túli bolgárok történetéről és kultúrájáról;</p>
<p>- megismerkedjenek néhány bolgár népszokással, a hagyományos mesterségekkel;</p> <p>- megismerjék az iskolai élet legfontosabb szabályait, és megvitassák azok szerepét, jelentőségét.</p>	<p>- ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős eseményeiről és ezen belül a Balkán (Bizánc, Oszmán birodalom) fejlődésének egyes állomásaival;</p> <p>- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban;</p> <p>- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek a bolgár népszokásokról, a hagyományos életmódról;</p> <p>- ismerkedjenek a magyarországi bolgárok életével, kultúrájával;</p> <p>- tájékozódjanak arról, hogyan élnek napjainkban az emberek - és különösen a gyerekek - különböző országokban, pl. Bulgáriában;</p> <p>- ismerjék az alapvető fogyasztói magatartásmintákat;</p> <p>- egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám és marketinghatások szerepét.</p>	<p>- ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól;</p> <p>- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az emberi és kisebbségi jogok; nemzetközi humanitárius jog alapelvei;</p> <p>- szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein;</p> <p>- ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helyállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.</p>	<p>- ismereteket szerezzenek a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek történetéről;</p> <p>- megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival, az európai kisebbségek helyzetével és védelmével;</p> <p>- megismerjék néhány jelentős történelmi személyiség átfogó pályaképét;</p> <p>- elemezzék a globális problémák, mindenekelőtt az ökológiai válság és az információs forradalom társadalmi-történelmi összefüggéseit; és ezeknek ráhatása a kisebbségi létre.</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a mai magyar és bolgár (európai, kelet-európai) társadalom és gazdaság, a vállalkozás, a munkavállalás, Bulgária, Magyarország és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviseletek;</p> <p>- ugyancsak kommunikációt</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - ismerjék az alapvető fogyasztói magatartásmintákat; - egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám és marketinghatások szerepét. 	<p>folytassanak olyan témakörökről, mint napjaink nemzetközi konfliktusai, továbbá a demokrácia, az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok, a fegyveres konfliktusok és a nemzetközi humanitárius jog alkalmazása, továbbá a természeti és az emberek által okozott katasztrófák és a humanitárius segítségnyújtás.</p>
--	--	--	---

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<ul style="list-style-type: none"> - Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. - Milyen jellemző tulajdonságai vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól? - Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes? - Milyen szeretnék lenni? - Miért van szükség szabályokra? - Mit jelent az, hogy bolgárok vagyunk? 	<ul style="list-style-type: none"> Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. - Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól? - Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek? - Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek? - Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése? - Miért vannak szegények és gazdagok? - Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi életét és kultúráját? - Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen élik át? 	<ul style="list-style-type: none"> Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. - Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg? - Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókért? - Van-e fejlődés a történelemben? - Miért vannak háborúk? - Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében? - Mitől függhet az egyes emberek, embercsoportok érdekei? - Miért vannak gazdag és szegény országok? - Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra? - Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében? - Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek? 	<ul style="list-style-type: none"> Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők. - Vannak-e abszolút erkölcsi értékek? - Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog? - Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak? - Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? - Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi determinizmus? - Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? - Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen értelmezik? - Mi az erőszak szerepe a történelemben?

Български език и литература

(За училища с преподаване на роден език и двуезични училища)

Задачи за развитие

1. Създаване и разбиране на устен текст

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Елементарно, разбираемо и успешно предаване на мисли, информации, чувства и мнения, участие в диалози с разбиране на комуникативната цел на говорещия.	Елементарна, разбираема и успешна комуникация в различни речеви ситуации. Ориентация в речевата ситуация, определяне на предмета и целта на комуникацията.	Адаптация към факторите на комуникативния процес в различни речеви ситуации. Умения за участие в дискусии с цел разрешаване на проблеми.	Разпознаване на съставните части на комуникативния процес, адаптация към различни речеви ситуации. Разпознаване и анализ на жанровите особености на текста. Умения за участие в дискусии за разрешаване на проблеми.
Разпознаване вида на различните изречения и тяхната правилна употреба относно комуникативните цели и намерения; умения за свързване на прости изречения в сложно.	Стремеж към точност и извличане на същността. Разнообразна употреба на различните видове изречения въз основа на комуникативните цели и намерения. Адекватно речево поведение при различни обстоятелства. Възприемане на речеви формули от българския речев етикет.	Разнообразна и съзнателна употреба на различните видове изречения въз основа на комуникативните цели и намерения. Умения за създаване на текст съобразно с жанровите особености на отговор на литературен въпрос; познаване на структурата на текста и езиковите похвати.	Точност, детайлност и подчертаване на същността в речта. Стремеж към разнообразие, към привличане на вниманието на партньора. Познаване на българския литературен език и на функционалните стилове. Различаване на различните стилове на българския език. Правилна употреба на стиловете и речевите жанрове.
Стремеж към изразителна и разбираема реч, правилно учленяване на звуковете, дишане, издържане на звука.	Стремеж към правилно произношение и артикулация. Правилна употреба на темпото, тембъра, интонацията. Употреба на българска интонация при различни видове изречения.	Стремеж към езикова изразителност и правилна реч. Употреба на произношение, което правилно отразява комуникативната цел на говорещия и съдържанието на текста. Познаване на българския словоред и правилната интонация на изречението. Осмисляне на връзките	Изразителна и разбираема за околните, езиково изразителна и правилна реч. Познавания за индивидуалните речеви особености, стремеж за използването им. Съзнателна употреба на темпото, тембъра, интонацията, познаване и използване на комуникативните им възможности. Прилика и разлика между метакомуникативните

		между българската и унгарската звукова система. Прилагане на българските звуковите закони в речта.	сигнали в българския и унгарския език.
Наблюдаване на някои елементи на невербална комуникация (пр. езикът на тялото). Стремеж към правилна употреба на думи, произношение, жестове. Долавяне на прилики и разлики между българските и унгарските стандартни начини за изразяване на учтивост и др.	Наблюдаване на механизмите на жестовете, мимиката, погледа. Координация на вербалните и невербалните средства на комуникация при различни речевни ситуации.	Познания за някои значения на жестовете, мимиката, стремеж към съзнателната им употреба.	Координирана употреба на вербалните и невербалните средства на комуникация при различни речевни ситуации. Познания за различните видове жестове, стремеж за тяхната съзнателна употреба.
Изслушване на събеседник (възрастен или връстник). Разбиране на същността и емоционалното съдържание на кратък, вербален текст. Умения за превръщане на пряка реч в непряка; подбор и комбинация на езикови средства за изразяване на свои мисли в нова ситуация.	Кратко обобщение на вербален текст. Умения за резюмиране на информация.	Сътрудничество със събеседника. Гърсене на аргументи, изграждане на мнение. Стремеж за създаване на емпатична връзка със събеседника. Разбиране и използване на български фразеологизми; намиране на еквиваленти в унгарския език.	Намиране и систематизиране на аргументи, изграждане и разгръщане на мнение и становище, изграждане на логично становище.
Разказване на съдържанието на събития от всекидневието, четива или филми. Подробно и сбито преразказване на повествователни текстове. Умения за съчиняване по дадено начало или по серия картини.	Приспособяване към слушателите и речевата ситуация, наблюдаване на вербалното поведение на говорещия. Умения за подробен преразказ на познат текст, умения за сбит преразказ. Възприемане на научно и художествено описание, възпроизвеждане на научно описание и на елементи на художествено описание.	Съзнателно, езиково разграничаване на видяното (преживяното) и предположимото. Прилагане и оценка на комуникативни техники на различните говорни стилове. Ориентиране в ситуацията на масовата комуникация.	Разграничаване на видяното (преживяното) и предположимото в свободен разказ. Превод от унгарски на български и от български на унгарски, отчитайки особеностите на двата езика.
Участие в разговор и дискусия в класа. Формулиране на собствено мнение. Употреба на основния речников фонд на обществената комуникация.	Формулиране и аргументиране на собствено мнение, въз основа на темата и речевата ситуация. Изслушване и разбиране на мнението на другите в ситуация с повече от един събеседник.	Изслушване, разбиране и кратко резюме на мнението на другите в ситуация с повече от един събеседник. Свободно размишление върху морално-етичен или общокултурен проблем.	Участие в групов разговор или дискусия. Внимателно изслушване на различните мнения и кратката им репродукция. Защита или корекция на собственото мнение, разпознаване на погрешните и необосновани изводи.

Драматизация на познати текстове. Познаване на текстове и изпробване на различни драматични форми. Откриване на общото между български и унгарски лексеми. Разбиране на прякото и преносното значение на думите.	Рецитиране на текстове, изпробване на различни драматични форми (куклен театър, стихотворения).	Изразително рецитиране на текстове. Изпробване на различни драматични форми. Рецепция и съставяне на текстове от различни стилове и жанрове.	Изразително рецитиране на текстове с правилна употреба на фонетичните средства. Покриване на нормативните изисквания за владене на език по шестобалната европейска скала, т. нар. C1 и C2.
--	---	--	--

2. Четене, разбиране на писмен текст

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Усвояване на системата от сигнали на четенето, изчитането на буквите, четене на глас на думи, словосъчетания, изречения.			
Оптимален за възрастта темп на четене наум и на глас. Четене с разбиране и с българско произношение. Изразително четене.	Четене на различни текстове на ум и на глас. Гладко и изразително четене на познат текст.	Четене на различни текстове на ум и на глас. Четене с логическо ударение на познати, различни по стил и жанр текстове.	Упражнение на четенето на ум и на глас, с цел колкото се може по-пълно разбиране на текста. Разбиране на комуникативното намерение на автора на текста.
Умения за работа с двуезичен и правописен речник. Откриване на общото между български и унгарски лексеми. Разбиране на прякото и преносното значение на думите.	Употреба на речник (двуезичен, тълковен, синонимен) и енциклопедия. Функциониране на синоними, антоними и омоними в активния речник на учениците.	Употреба на речник на чужди думи и енциклопедии.	Умения за разбиране и създаване на жанрове на научния стил: анотация, резюме. Разбиране на функцията на аргументативния, описателния и повествователния (наративния) микротекст.
Наблюдаване и репродукция на интонацията на различните видове изречения при четене на глас.	Умения за структуриране на текст разсъждение – определяне и формулиране на тема, теза, аргументи, обобщение. Умения за анализ на урочна статия.		Умения за подбор и подреждане на аргументи за доказване на отделни подтеми; определяне на тези и подтези, обобщаване в микротекстове на научния текст.
Разбиране на конкретното значение на кратки текстове. Четене с разбиране, преразказ на прочетен текст с насочващи въпроси. Проверка на разбирането с помощта	Упражнения за разбиране на преносното значение на думите. Намиране на дадена информация в определен текст. Опознаване на основите на техниките за разбиране на текст. Правилно и	Разбиране на литературни и други текстове под ръководство или самостоятелно. Извличане и разбиране на преносното значение на думи в даден текст. Опознаване на	Различаване на прякото и метафоричното значение, разпознаване, разбиране и анализ на преносното съдържание в текста. Разширяване на познанията за техниките на разбиране на текст.

на задачи за писане и рисуване.	целесъобразно използване на основното и преносното значение на думи в български текстове.	техниките за разбиране на текст.	
	Опознаване на взаимовръзките между езиковите средства и значението в художествено-литературни и други текстове, под ръководство на учителя (групово или индивидуално).	Разбиране на взаимовръзките между езиковите средства и значението в художествено-литературни и други текстове, под ръководство на учителя или самостоятелно.	
Обогатяване на активния речников фонд с помощта на прочетените текстове.	Обогатяване на активния речников фонд в различен текстов контекст. Преодоляване на интерференцията между българския и унгарския речников фонд.	Обогатяване на активния речников фонд със самостоятелна работа.	Обогатяване на речниковия фонд с всички подстилове на българския език. Разбиране на по-трудни текстове с индивидуална работа.
	Разпознаване и анализ на по-простите изразни средства в литературните текстове (сравнение, метафора, повторение.) Разпознаване на стиловете на различни текстове.	Разпознаване и анализ на по-простите изразни средства в литературните текстове. Наблюдаване на взаимовръзката между текст и илюстрация. Анализ на илюстрации и скици. Установяване на разликите между стила на различни текстове.	Опознаване на различните стилове и подстилове в текстове с различно предназначение, прилагане на познанията при усна или писмена комуникация. Вербални и невербални елементи на визуалното съобщение, типография. Упражнение на стил на четене, отговарящ на технологиите на информационното общество.
	Самостоятелно четене въкъщи на кратки и по-дълги произведения, разбиране на сюжета, на характера и действията на героите.	Самостоятелно четене въкъщи на кратки и по-дълги литературни и други произведения, обработване на текст според дадени критерии.	Упражнение на техниките и методите за обработка на текст, отговарящи на жанровите особености на произведението. Разпознаване и анализ на ценности, въпроси от етично естество, мотивация, поведение в дадено литературно произведение.
		Опознаване и разбиране на текстове, използващи език, различен от всекидневния (архаичен или архаизиращ).	Разширяване на познанията за архаичните текстове. Самостоятелно разбиране на текстове от по-стари епохи с помощта на речник или енциклопедия.

Формулиране на мнение от 1-2 изречения за действията, ситуацията, поведението на героите в произведенията.	Формулиране на мнение от няколко изречения за действията, възгледите и човешките ситуации в произведенията.	Сравнение на различни мнения, наблюдаване на разликите и приликите, формулиране на мнение.	Сравняване, разпознаване, анализ и критика на разликите и приликите на различни светогледи в прочетения текст.
--	---	--	--

3. Създаване на писмени текстове, калнопис и правопис

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Усвояване на графичните знаци на кирилицата, в съответствие с индивидуалните особености на учениците.			
Адекватна употреба на графичните знаци на кирилицата. Пренасяне на части на думата на нов ред.	Доразвиване на писмената техника: упражняване на писането, според учебните потребности.	Четлив, естетичен почерк, отговарящ на учебната степен. Усвояване на основите на водене на записки.	Четлив, естетичен, индивидуален почерк. Изграждане на самостоятелна, ефикасна техника на водене на записки. Извеждане на същественото.
Съставяне на изречение и на кратък текст.	Умения за съставяне на план и структуриране на текст. Умения за редактиране на собствен и чужд текст.		
Упражнения за структуриране на текст. Кратко описание в 6-8 изречения по дадена тема с насочващи въпроси и самостоятелно.	Създаване на различни текстове (напр. кратко описание, съчинение, характеристика, писане на поздравление, покана, обява, телеграма и др.). Прилагане в житейски ситуации на уменията за създаване на текст.	Упражняване на уменията за създаване на различни видове текстове (описание, съчинение, характеристика, рецензия). Правилна употреба на цитати.	Създаване на текст, писмено изразяване във всички сфери на всекидневния живот (писмо, автобиография, конкурс, характеристика, описание). Умения за разбиране и създаване на жанрове на научния стил (анотация, резюме, рецензия, библиография). Умения за разбиране на публицистични жанрове: статия, очерк, фейлетон. Разбиране на средствата на художествения стил.
Умения за писмено оформяне на текст според българския речев етикет – поздравление, писмо, описание и др.	Прилагане на познанията за граматика, правопис, езикови правила в съчинения и писмени текстове. Превод от унгарски на български с помощта на речник.	Съзнателно прилагане на познанията за граматика, правопис, правоговор в съчинения и при творческо създаване на текстове. Превод от унгарски на български с помощта на речник, като се вземат предвид	Съзнателно прилагане на знанията за граматическите, правоговорните и правописните правила. Създаване на творчески текст. Умения за разпознаване на тропи и фигури в художествения стил.

		особеностите на двата езика.	
	Опознаване на основните техники на събиране и обработване на информация, събиране на материали от наръчници и енциклопедии, предназначени за деца с помощта на учителя, групово или самостоятелно.	Събиране, систематизиране и писмено обобщаване на материали с цел съставяне на кратък текст. Създаване на творчески текст.	Подготовка за създаване на по-дълъг текст, изискващ събиране на повече материали и самостоятелна работа. Упражнение за създаване на текст, изискващ по-дълга подготовка като есе, анализ на литературно произведение, научна статия и др.

4. Развитие на умения за учене

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Основи на самостоятелната работа: посещение в библиотека, заемане на книги, употреба на детски енциклопедии.	Разграничаване и упражняване на различните стъпки на самостоятелната работа (основни познания за работа в библиотека).	Опознаване и упражняване на методите на самостоятелната работа, на събирането на информации и знания.	Упражнения за събиране, систематизиране и употреба на вербална и невербална информация. Разширяване на познанията за работа в библиотека, събиране на информация в музей.
	Познаване и употреба на енциклопедии, речници и научно-популярни произведения за деца.	Елементарни умения за употребата на информация и отбелязване на източниците.	Опознаване и приложение на нормите при употреба на информация (източници, правила на цитиране, водене на записки).
Съставяне на конспект под ръководство на учителя, разширяване или съкращаване на конспект по определени критерии.	Използване на конспект за формулиране и разбиране на различни текстове.	Самостоятелно съставяне на конспект на кратък текст.	Самостоятелно съставяне на конспект по дадена задача или тема, създаване на различни текстове по конспект.
	Опознаване и разбиране на особеностите на обобщението.	Опознаване на особеностите на обобщението, съставяне на обобщение по определени критерии под учителско ръководство в групово и самостоятелна работа.	Упражняване на съставяне на обобщение и неговото приложение (извличане на същността, следване на хронология, систематизиране на данни, разграничаване възгледи).
		Водене на записки под ръководство на учителя, упражнение на сбит преразказ и извличане на същността.	Упражняване на самостоятелното водене на записки под ръководство на учителя или самостоятелно (ключова информация, структуриране на текст).

		Основи на критическото възприемане на информация.	Познания за стойността и значението на информацията, нейното оценяване и критика.
--	--	---	---

5. Езикова култура, познания за родния език

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Разбиране и правилно използване на имената при описание на предмети и явления. Сравняване на практическо равнище на имената в българския с имената в унгарския език.	Разбиране на български термини за означаване на основни езикови понятия, изучавани и по унгарски, и по български език.	Умение за правилна употреба на основните понятия и закономерности на българския език.	Познаване и правилно прилагане на българската граматика.
Разбиране и използване на глаголи в българския език. Използване на изученото за лице, число и време на глагола в нови речеви ситуации. Употреба на сегашно, бъдеще, минало свършено и минало несвършено време. Съвместна употреба на глаголните времена при разказване на случки от живота.	Умения за образуване на думи с помощта на представки и наставки. Различаване на формите на една дума. Умения за правилен изговор и за правопис на сродни думи. Определяне на основната форма на думата; разпознаване на основната форма на непознати думи в двуезичен и правописен речник.	Правилна и точна употреба на стилистичните особености на жанровете в устната и писмена реч.	Разбиране, дефиниране и правилна употреба на понятия от говоримия и литературния език. Обогащаване на речниковия запас посредством употребата на синоними, антоними и омоними.
Умения за образуване и употреба на съобщително, въпросително, подбудително и възклицателно изречение. Използване на български словоред и интонация в изречението.	Съгласуване на имената по род и число; правилно членуване. Правилен изговор и правопис на имената и на познатите сложни именни названия.	Установяване на приликите и разликите в структурата на българския и унгарския език.	Разграничаване на основните периоди в развитието на българския език от средновековието до наши дни.
Обясняване на значения със собствените думи на ученика. Разширяване на активния и пасивния речников фонд, лексикални упражнения.	Умения за установяване на значенията на думите, отговарящи на възрастта на учениците (пр. еднозначни и многозначни думи, събиране на синоними).	Упражнения върху значенията на думите, разбиране на значението на единици, по-малки или по-големи от думата; опознаване на значението на езиковата структура и форма.	Анализ и приложение на значенията, произтичащи от значението на езиковите единици и структури, както и от не езиковите фактори на комуникацията.
Опознаване на знаковата система на писането, наблюдаване на съответствията и разликите между	Опознаване и прилагане на правописни правила, употреба на правописен речник, поправка на грешки под ръководство	Разбиране на граматичната обусловеност на правописната система, разширяване на	Самостоятелно разрешаване на правоговорни проблеми устно и писмено. Стремех към написване

произношението и писането, познания за няколко елементарни правописни правила.	на учителя и самостоятелно.	познанията. Автоматизирана употреба на правописен речник, поправяне на грешки под ръководство на учителя и самостоятелно.	на текст без граматични грешки при самостоятелна употреба на правописен речник.
--	-----------------------------	--	---

6. Литературна култура, анализ на литературно произведение

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Интерес към народната поетична традиция; към четенето на приказки и детска литература.	Възприемане на български народни приказки. Осмисляне на ролята на разказвача и на слушателя. Извличане на поука. Преразказване и съчиняване на приказки. Сравняване на сюжети на приказки от българския и унгарския фолклор. Осмисляне на особеностите на отделните видове народни приказки.	Разбиране на принципите на естетиката и поетиката на българската средновековна култура. Познание на специфичните жанрови особености на художествената проза и на поетичните творби.	Разбиране и тълкуване на художествени текстове. Умения за участие в дискусии за разрешаване на нравствено-етични проблеми.
Опознаване на лирични произведения с разнообразни ритмични и музикални форми.	Самостоятелно и групово четене на лирични произведения с разнообразни ритмични и музикални форми от българската, унгарската и световната литература.	Четене и анализ на лирични произведения с разнообразни ритмични и музикални форми, разпознаване на видовете им и емоционалното им влияние в анализирания произведения.	Опознаване на различните лирични произведения, четене и анализ на избрани произведения. Анализ на вариантите на лиричния тон.
Наблюдаване на някои особености на поетичния език. Разпознаване на строфа, кратък анализ.	Разпознаване на някои по-важни поетични описания и форми. Разучаване на различните лирически жанрове. Разбиране на взаимовръзката между строфата и по-големите структурни единици.	Разпознаване на по-важните поетични образни и художествени средства, разбиране на тяхното значение в лирическия текст. Опознаване на поетичните жанрове, разбиране на особеностите на формата и съдържанието им. Разкриване на взаимовръзките между композиционните единици и строфата, разпознаване на композиционните елементи.	Разпознаване и разбиране на лексикалните и синтактичните особености на поетичните образни и художествени средства. Усвояване на комплексността на поетичния език. Разбиране на връзката между жанрове и поджанрове. Разпознаване и анализ на структурата на стихотворението.

Оформяне на читателски дневник.	Умения за цялостно възприемане на художествено произведение. Умения за разбиране на отделните части на художествената творба и съставяне на план за преразказ. Умение за съпричастност и морален избор, разбиране за добро и зло.	Разбиране и разискване на нравствени проблеми в литературното произведение. Анализирание на конфликтите в творбата; коментар на качествата и поведението на героите.	Осмисляне на етапите в развитието на европейския културен процес и определяне на мястото на българската литература. Разбиране на спецификата на литературните течения в българския литературен процес.
Стремеж към самоизразяване чрез рецитиране, драматизиране на приказки и детски литературни творби.	Възприемане на разкази от българската художествена литература. Анализ на разказ.	Изразяване на собствено мнение и отношение към героите на творбата.	Осмисляне на основни естетически категории – прекрасно, трагично, комично.
Осмисляне кой разказва историята.	Осмисляне на функциите на речта на автора и на речта на героя. Характеристика на литературен герой.	Разграничаване на истина, измислица, действителност и осмисляне на света на литературата.	Сравнителен анализ на българския и унгарския литературен процес в рамките на европейския културен процес.
Разпознаване на главните герои в дадено произведение.	Определяне на мястото на действието, главните герои, сюжетните моменти на епическо произведение.	Разграничаване на основните елементи на анализа на литературно произведение.	Умения за разкриване на комуникативната структура на художествения контекст, за осмисляне на художественото пространство и време; за изясняване на сюжета и фабулата.
Установяване на началната и крайната точка на действието.	Разпознаване на елементите на структурата въз основа на прочетеното и на свободен разговор: герои, жизнен път на главния герой, ход на действието, обрати, начало и край на произведението.	Разпознаване на описаното пространство и време, формулиране на изводи. Опит за анализ на времево-пространствените критерии.	Опит за анализ на мотивационно-метафоричното ниво на повествователно произведение. Възприемане на замисъла и структурата на художествения текст посредством художествените образи, поетичните форми и средствата на прозодията.
Четене и драматизиране на народни игри, части от приказки и др.	Да познава няколко български поговорки. Да умее да рецитира наизуст стихотворения. Драматизирано представяне на разкази, поеми или всекидневни ситуации.	Драматизиране и самостоятелно четене на отделни сцени, диалози, познаване на музикални произведения и песни, създадени по литературни творби. Анализ и представяне на инструкции и ситуации.	Самостоятелно четене и обработване на драматизирани сцени, диалози, драматични произведения. Анализ на комичните ситуации и характери.

Разбиране на разликите между народната и художествената поезия.	Наблюдаване на някои от новите форми на електронната и масовата комуникация.	Ролята на електронните носители на информация в обучението по литература.	Ориентация в новите явления и взаимовръзките между електронните носители на информация и литературата. Познания за влиянието на народната поетична традиция.
Формулиране на прякото (буквално) значение на произведението, на сюжета, основните чувства и настроения.	Стремеж за разгръщане на прякото значение, за обобщение въз основа на личен опит, други четива, вербални или визуални текстове.	Стремеж за разгръщане на прякото значение, за обобщение въз основа на личен опит и други литературни произведения.	Стремеж за разгръщане на прякото значение, за обобщение въз основа на личен опит и други литературни произведения, познати литературни конвенции и техники на анализ. Връзки с традициите на унгарската и световната литература.

7. Критичност, умения за морална, естетическа и историческа преценка

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Употреба на понятията за красиво и грозно в разговори на всекидневна тема.	Формулиране на кратко мнение от няколко изречения за всекидневни преживявания или четива.	Разбирате и толериране на различията във вкусовете преценки.	Разбиране на контекстуалната зависимост на вкуса (зависимост от културни, исторически, обществени, семейни, индивидуални фактори). Разбиране на смещението на различните (български, унгарски и др.) културни регистри в модерната култура; самостоятелно развиване на вкусовете преценки.
Различаване на доброто и злото в разговор върху вербални и визуални текстове.	Възприятие на важната роля на хумора във всекидневието и в литературните произведения, интересни за дадената възраст.	Комичното в характера на героите и в ситуациите, разпознаване на различните форми на авторската позиция, разбиране на ролята им в изграждане на значението (напр. ирония, подигравка).	Умение за анализ на текстове със сложна модалност, разпознаване на културната и времевата променливост на хумора (прилики и разлики между българския и унгарския хумор). Опознаване на комуникативната функция на хумора и прилагането ѝ при писане на собствени текстове.

Обосноваване на естетическата позиция: възприятие на красивото в природата, във всекидневните предмети и в произведенията на изкуството, разбираеми за дадената възраст.	Участие в дискусия в класа за емоциите, предизвикани от всекидневието, от литературните и др. произведения на изкуството. Изслушване и разбирането на становищата на другите.	Сравняване на произведения, представящи корено различни естетически позиции; възприятие на променливостта на художествената и нехудожествена красота.	Обществен и индивидуален аспект на възприятието на художественото произведение. Осмисляне на понятията за “научаване” и “креативност” при възприемане на художественото произведение.
Изпитване на художествена наслада посредством потапянето в играта, чрез приключението, фантазията, ритъма и музиката.		Самостоятелна рецепция на художественото произведение, отражение на въздействието му при групов дискусия или самостоятелно създаване на текст.	Сравнение на произведения, принадлежащи към различни жанрове, влияние на художественото произведение в зависимост от жанровите особености.
Употреба на понятията за добро и зло в разговор на всекидневна тема.	Разпознаване на доброто, злото, истината и правдивостта във всекидневни и художествени текстове.	Истина и гледна точка: разбиране на конфликта между индивидуалната и колективната правдивост в различни текстове.	Истина и морал в живота на индивида и в обществото. Връзка между право и морал. Усвояване на съзнателно законосъобразно морално поведение, потребност и способност за ориентиране по въпросите на морала.
Разиграване на всекидневните конфликти с помощта на драматични форми (куклен театър, ситуационна игра).	Способност за представяне и осмисляне на чуждо становище, разбиране на значението на емпатията в живота на общността.	Наблюдаване на различни методи за разрешаване на конфликти в нехудожествен текст и в художествени произведения.	Стремение за разбиране на причините на обществените, общинските и индивидуалните конфликти. Изграждане на индивидуална стратегия за разрешаване на конфликтите.
	Възприемане на разликите в начина на живот и светогледа при различните култури (напр. по отношение на българската и унгарската култура).	Опознаване на културните различия като светоглед, начин на живот и ценностна система; наблюдаване на културното многообразие в изграждането на дадена общност по примера на българската общност в Унгария или в различни текстове.	Наблюдаване и осъзнаване на ролята на изкуството за създаване на културата. Разбиране на границите между различните култури, потребност от опознаване на други култури. Потребност за участие в процеса на създаване на културни ценности в българо-унгарски аспект.

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

(За училища с преподаване на унгарски език и училища за допълнително обучение по роден език)

Задачи за развитие

1. Създаване и разбиране на устен текст

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Разбиране на кратки устни съобщения.</p> <p>Разбиране на значението на думите в изречение и кратък текст.</p> <p>Познаване на поне 10 български пословици и поговорки. Езиков запас за минимално общуване.</p> <p>Отговор на зададен въпрос с няколко прости изречения. Различаване на употреба на различни видове изречения – съобщително, въпросително, възклицателно и подбудително.</p> <p>Теми: запознаване: представяне, поздрав; околна среда: семейство, дом, училище, сезони; понятието български градинар.</p>	<p>Разбиране на съобщения от разговорно-битовата сфера – в официално и в неофициално общуване.</p> <p>Разбиране и съставяне на диалози в разговорно-битовата сфера на общуване. Устен разказ по преживяно.</p> <p>Възприемане и предаване на мисли в диалогична форма в официално и неофициално общуване.</p> <p>Умения за ориентиране в конкретната речева ситуация. Разбиране значението на думите в изречение и кратък текст. Думи, които не се превеждат на унгарски език – собствени имена на хора, на градове, на реки, на планини и др.; названия на българските пари.</p> <p>Теми: запознаване: представяне, поздрав; околна среда: семейство, дом, училище, сезони, професии; традиционни професии на българите в Унгария, понятието български градинар.</p>	<p>Възприемане и предаване на мисли в диалогична форма в официално и неофициално общуване.</p> <p>Възприемане на речеви формули от българския речев етикет. Разбиране на приказки, общи за българския и унгарския фолклор; пословици и поговорки.</p> <p>Теми: семейство, училище, професионална ориентация, традиционни и съвременни професии, пътуване, здраве, спорт, култура, институции и общности на българите в Унгария.</p>	<p>Разбиране на текста на предавания на роден език (филм, театър, новини, програми по радиото и телевизията).</p> <p>Домашни и чужди думи. Международна културна лексика.</p>

2. Коммуникативно-речева компетентност

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Запознаване – речеви формули. Официални и неофициални обръщения. Умения за представяне на себе си и на своето семейство. Изразително изпълнение на няколко детски стихотворения наизуст. Въпроси и отговори, свързани с времето. Записване и изговаряне на датата по български образец. Поставяне на въпрос с <i>кой, какъв?, колко?</i> Поставяне на въпрос с <i>къде?, кога?, как?</i> Начини за изразяване на молба, благодарност, заповед. Форми за потвърждаване и отричане. Съставяне на кратки диалози. Участие в кратки диалози. Изразително изпълнение наизуст на стихотворения. Умения за броене и означаване на поредност.</p>	<p>Взема участие в обичайни разговори. Задаване и отговор на въпроси. Възприемане на речеви формули от българския речев етикет. Структуриране на собствено изказване – въвеждащо изречение, кратко изложение, обобщение. Запознаване – речеви формули. Официални и неофициални обръщения. Начини за изразяване на молба, благодарност, заповед. Учтиви форми: <i>моля, заповядайте и др.</i> Стандартни изрази при пазаруване. Съчинение по преживяно. Употреба на различни видове изречения – съобщително, въпросително, възклицателно и подбудително. Съставяне на кратки диалози. Изразително изпълнение на стихотворения наизуст. Умения за броене и означаване на поредност. Активизиране на речника чрез синоними, антоними и омоними. Използване на синоними. Разпознаване на антонимни двойки. Степени за сравнение на прилагателни имена. Съществителни имена от женски род без окончание. Умалителни съществителни имена. Бройни числителни имена за лица.</p>	<p>Да умее да се изказва в общи разговори. Умение за разказ на събитие с няколко изречения. Структуриране на собствено изказване – въвеждащо изречение, кратко изложение, обобщение. Съчинение по картина с няколко изречения. Умения за чисто изговаряне на ударени и неударени гласни. Разбиране на значението на омоними. Разбиране на преносното значение на познати думи. Съставяне на кратък диалог. Изразително изпълнение на стихотворения наизуст. Правилно и изразително произношение.</p>	<p>Създаване на текст в определен стил и жанр с оглед на комуникативните потребности на учениците. Преодоляване на интерференцията между лексемите в двата езика. Правилна интонация. Самостоятелно установяване на контакт, формиране и аргументиране на собствено мнение, анализ на събитие с употребата на подходяща лексика. Умение за подробно излагане, аргументиране и защита на собствено мнение. Упражнения за превод.</p>

3. Четене с разбиране

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Оптимален за възрастта темп на четене наум и на глас. Четене с българско произношение – точно и плавно. Изразително четене. Определяне на темата на кратък текст, разбиране на основната мисъл на текста.</p>	<p>Оптимален за възрастта темп на четене наум и на глас. Четене с българско произношение – точно и плавно. Изразително четене. Определяне на темата на кратък текст, разбиране на основната мисъл на текста.</p> <p>Умения за разделяне на кратък текст на абзаци. Разбиране на текстове от народното творчество и кратки произведения на детската литература. Ориентиране в български учебници, помагала и пр. Разбиране на кратък научен текст от учебник.</p>	<p>Умение за разбиране на кратки, обикновени текстове, за възприемане на смисъла на разказа.</p> <p>Ориентиране в български учебници, помагала и пр. Разбиране на преносното значение на думи в българския език. Работа с тълковен речник. Разбиране на кратък научен текст от учебник. Изразително четене, изпълнение на стихотворения, песни, драматизации наизуст. Драматизация на части от литературни произведения.</p>	<p>Умение за разбиране на смисъла на разкази, свързани със съвременните проблеми, както и на информацията и на аргументите, съдържащи се в тях. Разбиране и тълкуване на художествени текстове. Извличане на основната идея. Обобщение. Плавно четене на непознат художествен текст. Разбиране с помощта на речник. Работа с речник при превод на научни и художествени текстове. Превод на текстове от учебник, отговарящи на комуникативните потребности на учащите се. Превод на научен и художествен текст.</p>

4. Писане

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Познаване на българската азбука. Правилно означаване на звуковете с букви. Адекватна употреба на графичните знаци на кирилицата. Правилно изговаряне и писане на звучни съгласни в края на думата. Писане без грешка на кратък текст при диктовка. Правилно писане на думи в множествено число. Правилна интонация и умения за употреба на препинателни знаци в края на различните видове изречения. Запетая в простото изречение. Да умее да пише научените думи и да ги включи в познат текст.</p>	<p>Да умее да попълва обикновени формуляри, да пише кратки поздравления.</p> <p>Умения за писмено оформяне на текст според българския речев етикет – поздравление, покана, обява, писмо и др. Умения за редактиране на собствен текст. Умения за работа с правописен речник. Спазване на правописните норми на българския език. Запетая в сложното изречение пред относителните местоимения и наречия.</p>	<p>Умения за писмено оформяне на текст според българския речев етикет – поздравление, покана, обява, писмо, кратка бележка, съобщение и др. Запетая в сложното изречение пред относителните местоимения и наречия.</p> <p>Умения за редактиране на собствен текст. Умение за поправка на правописни грешки. Умения за работа с правописен речник.</p>	<p>Да умее ясно и подробно да се изразява върху теми, свързани със съвременните проблеми и собствените интереси. Да умее да разказва своите преживявания, да излага мнението си, да аргументира за и против дадено гледище. Самостоятелно водене на записки. Спазване на изучените правоговорни и правописни норми в българския език. Поставяне на препинателни знаци в сложното изречение. Правилна интонация и умения за въвеждане на пряка реч в писмен текст по различен начин. Превод с помощта на речник.</p>

Българско народознание

(За всички форми на обучение)

Задачи за развитие

1. Усвояване на знания, учене

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Усвояване на знания в резултат на лични разговори, наблюдение на илюстрации, от устен или писмен текст. Наблюдение на жизненни ситуации. Употреба на атласи и лексикони. Родители, роднини, род – назоваване. Да усвои основните форми на ориентация и комуникация в позната среда. Да изпълнява по указание задачи, свързани с ориентацията в непозната среда. Събиране на информация за близката среда (напр. кои са членовете ѝ, кога и къде се срещат, какво правят). Проучване на обичаите, свързани с празниците, отбелязвани по традиция в семейството.</p>	<p>Усвояване на знания в резултат на лични разговори, от устен или писмен текст, филми, средствата за масово осведомяване. Наблюдение на формите на човешкото поведение в различни жизненни ситуации. Четене с разбиране на текстове по определена тема. Търсене на ключови думи и ключови изречения в текста. Събиране на информация по определена тема. Структура на българското семейство и род. Да умее да различава и назовава роднинските и семейни връзки от по-широк кръг и да се ориентира в тях. Да проявява интерес към рода си и родовете на известни български личности. Събирателска дейност сред българските родове в Унгария. Съставяне на родословно дърво.</p>	<p>Наблюдение на формите на човешкото поведение в различни жизненни ситуации. Четене с разбиране на текстове по определена тема. Приложение на наученото в нови ситуации. Събиране на материали за обичаите – семейни и обществени – на българската общност в Унгария. Събиране на материали от средствата за масово осведомяване, отнасящи се до малцинствата. Роден край (от кой български край произхожда моето семейство) – събиране на данни от библиотека, мултимедиен продукт, музей.</p>	<p>Събиране на сведения за традиционна обичайна система на българите. Семейни обичаи (напр. раждане, сватба, погребение). Календарни обичаи (напр. Коледа, Нова година, пролетен обичаен цикъл – Трифоновден, Баба Марта, Лазаровден, Великден, Гергьовден; лятно-есенен обичаен цикъл – Еньовден, Илинден, Димитровден).</p>
		<p>Да подбират информация по определен проблем от справочници и да я систематизират в устна форма. Да различава характерните особености на българската национална носия.</p>	<p>Официални български празници – историческо събитие и символика, свързана с празниците (напр. 3 март - Ден на освобождението, 24 май - Празник на българската култура и славянската писменост, 6 септември - Съединение на България, 22 септември</p>

		Да умее да прави връзка между типа на селището и поминъка на населението, начина на живот и обзавеждането на жилището, предназначението на сградата и нейното устройство.	- Обявяване на българската независимост).
			Да четат и коментират различни видове източници, исторически карти, картини и електронни данни. Да интерпретират информация и извеждат съдържанието на понятия от художествени картини и карикатури, отразяващи изучавани събития. Събиране на информация по определена тема или проект в библиотека, мултимедийни
Събиране на данни за историята на българския народ в семейството и от исторически четива.	Да добият знания за средата (напр. махали, мегдани, църкви, гробища, гори, ниви, ливади, реки, планини и др.). Да различават основните видове български народни песни: празнично-обредни и митични, битови, песни с историческа и героическа тематика. Диференциране на художествените произведения по вид, жанр, материали, техники, изразни средства. Разпознаване на изучени художествени изображения.	Анализ на художествено произведение със свои думи. Съзнателен подбор на програмите по радиото и телевизията. Развитие на стратегии за подбор на програми. Да се формират умения за ползване на различни източници на информация: печат, радио, телевизия, интернет, библиотеки.	продукти, музеи, по Интернет. Самостоятелно систематизиране на събрания материал. Прилагане на усвоените знания в нови ситуации.

2. Критично мислене

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
Самостоятелно формулиране на въпроси по определена тема. Установяване на разлика между героите от	Самостоятелно формулиране на въпроси по определена тема. Извличане на същественото от	Извличане на същественото от писмен и устен текст, определяне на ключово изречение, сбит	Определяне на ключово изречение, сбит преразказ, преразказ на текст по зададени критерии. Анализ на

<p>приказките и историческите личности. Анализ на мотивите за действие и поведение на участниците в реалните събития. Осмисляне на връзката между причина и следствие. Формиране на самостоятелно мнение за събития, явления и личности.</p> <p>Аргументиране на собствено мнение.</p> <p>Да отбелязва и да умее да разполага във времето важни събития от живота на семейството и рода (рождени дати, празници, важни годишнини), като се опира на житейския си опит. Разказване на случки от ежедневието от гледната точка на различните участници.</p> <p>Да анализират причините за покръстването на българите. Да се изгради представа за разнообразните етнически елементи, които вземат участие във формирането на народността.</p>	<p>писмен и устен текст. Осмисляне на връзката между причина и следствие.</p> <p>Аргументиране на собствено мнение.</p> <p>Аргументирано опровержение на противоположно мнение.</p> <p>Да различава характерните особености на българската национална носия, прилики и отлики с националното облекло на други националности.</p> <p>Различия в облеклото на млади и стари, сравнение на миналото с настоящето: култура на облеклото.</p> <p>Сравнение между обичаите на българското и унгарското семейство въз основа на собствен опит, разкази и илюстрации.</p> <p>При характеристика на дадена личност (историческа, литературен герой) да анализира ролята на произхода и средата за формиране на личността на елементарно ниво.</p> <p>Изясняване и правилна употреба на понятията нация, национална малцинствена общност.</p> <p>Да познават отделните елементи, участвали във формирането на българската народност и тяхната роля - българи, славяни и траки (местно население). Връзка между околната среда и стопанските традиции.</p> <p>Да разпознават съдържанието на историческите понятия.</p> <p>Установяване на</p>	<p>преразказ, преразказ на текст по зададени критерии. Различаване на реални и фиктивни елементи в текста.</p> <p>Анализ на мотивите за действие и поведение на историческите личности.</p> <p>Формулиране на теза за историческия фон, предпоставките и причините за определени общественосторически явления.</p> <p>Аргументиране “за” и “против” дадена теза.</p> <p>Да разпознава и оперира с основни исторически понятия при описание и решаване на познавателни задачи. Да открива противоречия и съвпадения при описанието на едни и същи събития от различни източници на информация.</p> <p>Формиране на понятието за българска диаспора.</p> <p>Наблюдения върху интерференцията на български и унгарски обичаи. Понятие за асимилация. Да конструира линия на времето, да съставя хронологични и синхронни таблици на изучаваните събития и личности. Да установява синхрон и да съпоставя събития от българската, унгарската и общата история. Българската култура – част от Европа и християнския свят. Да формулира въпроси върху изученото учебно съдържание и да ги поставя на съучениците си в коректна форма. Да се изгради понятие за ролята на човека в преобразуването на околната среда.</p> <p>Поставяне на</p>	<p>многопластови текстове, които имат разнообразни интерпретации.</p> <p>Сравнение на различни исторически явления.</p> <p>Критично използване на изворите. Анализ на художествени текстове, филми и т.н. от гледна точка на историческата им достоверност.</p> <p>Формулиране на теза за мотивите за действие на личности, групи и институции. Сравнение на различни ценностни системи, изясняване на собствена ценностна система.</p> <p>Да съпоставя традиционната и съвременната обичайна система. Да откроява българските елементи в празничната система на общността и да прави изводи за степента на асимилация.</p> <p>Да възприема честванията и празниците в тяхната цялост (напр. ритуали, песен, танц, облекло, символика, място в ритуалната система).</p> <p>Да анализира ресурсната осигуреност на България и нейната зависимост от световното стопанство. Да обяснява характерните черти в отрасловата и териториалната структура на стопанството. Да прави географска характеристика на стопански отрасъл, град, страна, регион. Да изразява свои мнения въз основа на изучените географски обекти, които да умее да доказва</p>
--	---	--	---

	<p>различие между историческо и легендарно.</p> <p>Да съпоставя данни от различни източници, като открива прилики и отлики между тях. Да сравнява събития по зададени показатели. Да анализира положителните и отрицателните качества в народното творчество, които се описват чрез героите (напр. доблест, ум, хитрост, алчност, лъжливост, крадливост и др.) Да групират положителните и отрицателните герои. Формулиране и изказване на мнение за художествено произведение.</p>	<p>българското изобразително изкуство в контекста на европейското и световното изкуство. Установяване на взаимозависимост между начина на мислене, културните различия и художественото произведение. Усвояване на основните методи на анализ на произведения. Изграждане на умения за сравняване на различни художествени стилове и направления. Откриване на българските мотиви в съвременното изкуство. Анализ на художествено произведение със свои думи. Да формулира въпроси относно изучавано историческо събитие, личност, идея, понятие.</p>	<p>и да отстоява рационално и емоционално. Да локализира във времето значими творци на културата и да ги свързва с конкретен исторически текст.</p> <p>Да формулира въпроси относно изучавано историческо събитие, личност, идея, понятие. Да формулира аргументи и привежда доказателства при устни и писмени изложения по конкретен исторически въпрос.</p> <p>Уточняване на понятията традиция и модерност и взаимовръзката между тях. Произход и значение на понятията Изток и Запад. Център и периферия. Роля на образователните и културни институции за осигуряване на културната автономия на малцинството.</p>
--	---	---	---

3. Речева комуникация

1-4. клас	5-6. клас	7-8. клас	9-12. клас
<p>Провеждане на разговори и дискусии по дадена човешка, обществена или историческа тема. Ясно формулиране на собственото мнение. Устен разказ на събития, случки. Изготвяне на предмети с традиционна техника. Игрово възпроизвеждане на събития и явления.</p> <p>Обръщение към различните членове на семейството в различни ситуации. Да нарисува</p>	<p>Провеждане на разговори и дискусии по дадена човешка, обществена или историческа тема. Разграничаване на обективното аргументиране от личните нападки. Търпеливо изслушване на чуждото мнение и вземането му под внимание. Писмено съчинение на обществено-историческа тема. Изготвяне на скица. Изготвяне на модели, макети, копия</p>	<p>Провеждане на разговори и дискусии по дадена човешка, обществена или историческа тема. Разграничаване на обективното аргументиране от личните нападки. Ясно формулиране на собственото мнение. Търпеливо изслушване на чуждото мнение и вземането му под внимание. Изготвяне на писмено съчинение, рисунка на обществена или историческа тема.</p>	<p>Провеждане на разговори и дискусии по дадена човешка, обществена или историческа тема. Разграничаване на обективното аргументиране от личните нападки. Ясно формулиране на собственото мнение. Търпеливо изслушване на чуждото мнение и вземането му под внимание. Изясняване на различията в хода на спора и развитие на собствената позиция,</p>

<p>семейството си, изобразявайки характерната за отделните му членовете възраст, професия, любимо занимание.</p> <p>Познаване и тълкуване на основните отличителни знаци на българската държавност и свързаните с тях форми на поведение. Да умее да пее химна на България.</p> <p>Слушане и сравняване на българска народна и композиторска музика. Даване културен израз на отношението към музикалното произведение - харесване, нехаресване.</p> <p>Ритмични движения с музика, танцови движения. Да овладее техниката на основните движения и стъпки. Създаване на интерес към най-известните български ансамбли. Танцуване на народни хора.</p>	<p>на предмети. Изготвяне на предмети с традиционна техника.</p> <p>Празници и традиции: празнично и ежедневно облекло, празнични ястия, семейни празници, трудови празници, свързани със стопанския календар – празници на българите в Унгария (Напр. Трифоновден, Димитровден и др.)</p> <p>Да извършва елементарни описания на случки и събития, употребявайки ограничен исторически речник; да разпознава източници на информация -</p> <p>Да извършва мислено пътешествие из забележителни места в България и териториите, където живеят българи и да съставят разказ въз основа на ключови думи.</p> <p>Да изпълнява подражателно на детски музикални инструменти характерните за българската народна музика неравноделни ритми 5/8 и 7/8.</p> <p>Новото ежедневие на българина през Възраждането (напр. образование, облекло, поведение, интереси, стремеж за модернизация и приобщаване към европейския свят). Хората на новото време (напр. търговецът, даскалът, еснафлията, свещеникът, революционерът, вестникарят).</p> <p>Да се изградят навици за</p>	<p>Изготвяне на предмети с традиционна техника.</p> <p>Да умее да разкаже по памет основните моменти от даден празник на общността. Обичаи от различни региони на преселилите се в Унгария българи (обща характеристика, различия), формулиране на понятието за общност.</p> <p>Традиционни и електронни медии. Медии на български език в Унгария. Медиите на родината-майка. Достъп до информация. Правото за достъп до информация на роден език. Овладяване на основните ритмични движения на българските танци. Упражняване на единични танци, танци по двойки и на хоро.</p>	<p>вземайки предвид мнението на другите. Устен разказ на събития и случки по памет. Устен анализ на различните извори на информацията и на историческите зависимости. Изготвяне на съобщение, доклад. Писане на есе на историческа и обществена тематика, формулиране на опровержение, извличане на заключения. Визуално изображение на исторически и обществени теми. Изготвяне на скица, схема, диаграма. Изготвяне на табло от самостоятелно събрани снимки, картини.</p> <p>Да умее да ползва средствата за масово осведомяване. Осъзнаване ролята на православието като средство за национално оцеляване през вековете. Роля на националната църква във формирането на общността. Ролята на обществените организации в съвременното общество. Права и задължения, правови гаранции, контакти и взаимодействия между държавната и цивилната сфера. Масмедии (печат, радио, телевизия, информационни и интерактивни мрежи) и формиране на общественото мнение. Ролята на медиите при формирането на общността и в човешките взаимоотношения.</p>
---	--	--	---

	<p>ползване на средствата за осведомяване за опознаване на миналото и настоящето.</p> <p>Създаване на умения за ползване на библиотека, търсене на информация по каталог и справочни издания. Усвояване на умения за правилно изразяване и тълкуване на информацията, получена от масмедиите.</p>		
--	---	--	--

4. Ориентиране във времето и пространството

1-4 клас	5-6 клас	7-8 клас	9-12 клас
<p>Използване на понятия за обозначаване на времето: минута, час, ден, седмица, месец, година. Използване на изрази за обозначаване на времето: когато бях малък (ходех в детската градина), когато родителите ми са били деца (млади и т.н.), когато баба и дядо са били деца, когато са се сражавали със саби и пр., много отдавна. Употреба на изрази като преди това, след това, по същото време, сега, някога, в далечното минало.</p>	<p>Употреба на изрази за обозначаване на време като преди това, след това, по същото време, сега, някога, в далечното минало.</p>	<p>Определяне на хронологията на събитието спрямо друго известно събитие, явление.</p> <p>Познаване на точното разположение във времето на особено важни събития, явление. Разполагане на новото учебно съдържание във времето спрямо познати ключови събития.</p>	<p>Употреба на наименованията на исторически епохи и периоди за обозначаване на историческото време. Графично изобразяване на времето, подреждане на хронологически данни. Познаване на точното разположение във времето на особено важни събития, явление. Разполагане на новото учебно съдържание във времето спрямо познати ключови събития. Разположение на събития, явления, личности и т.н. във времето.</p>
<p>Разположение на събития, явления, личности и т.н. във времето.</p> <p>Да умее да се ориентира по картата на Европа и на България. Да различава географските форми – планини, равнини, реки, морета. Да познава разположението на главните градове в България. Да умее да се ориентира по географската карта и да</p>	<p>Да различава отделни етапи от развитието на българското общество с помощта на понятията <i>десетилетие</i>, <i>век</i>, <i>период</i>.</p> <p>Да подрежда в хронологическа последователност важни исторически събития и периоди.</p> <p>Да открива синхронност на историческите събития и да посочва исторически личности, живели в един и същ</p>	<p>Да изобразява прости карти. Да познава основните символи на картата: води, повърхнина, държавни граници, селища.</p> <p>Да конструира линия на времето, да съставя хронологични и синхронни таблици на изучаваните събития и личности. Да установява синхрон и да съпоставя събития от българската, унгарската и общата история.</p>	<p>Анализ на различния ритъм на световната европейската, унгарската и българската история във времето и взаимното им влияние.</p>

<p>познава основните й символи.</p>	<p>период. Да различава видове писмени исторически текстове (свидетелства на епохата и създадени от дистанцията на времето). Да извлича информация, съдържаща се във фрагменти от исторически документи, картини, елементарни таблици; Да установява синхронност на исторически събития и да я представя графично (линия на времето, таблици, колони) и описателно. Да прави устни описания на исторически събития като се опира на подпомагащи въпроси.</p>		
	<p>Да работи с географска карта, да показва правилно географски обекти. Да попълва и оформя контурна карта. Да характеризира типични за България географски обекти (напр. равнина, планина, река, природен пейзаж) и да ги сравнява. Да разпознава факти и събития въз основа на информация за тях.</p>	<p>Откриване на картата на изучените обекти. Разчитане на събития и явления по историческата карта. Съставяне на прости схеми. Отнасяне на събитията към изучените местности.</p>	<p>Съпоставяне на историческите карти на различни епохи, разкриване на причините за промените. Избор на най-подходяща карта за проследяване на дадено събитие от различни атласи. Съставяне на прости карти въз основа на информация от текстов извор.</p>

5. Ключови елементи на съдържанието

1-4 клас	5-6 клас	7-8 клас	9-12 клас
<p>Учениците да имат възможност да се запознаят с живота, дейността, характера на популярни личности (напр. артисти, откриватели, учени, светци, владетели, политици) и на тази основа да стигнат до извода, че в миналото</p>	<p>Учениците да имат възможност да - натрупат по-нататъшни знания за местните български обичаи, за миналото на българите; - да се запознаят с легенди, преди всичко от българската история; - да изучат по-задълбочено обособено</p>	<p>Учениците да имат възможност да - натрупат по-нататъшни знания за миналото на местните българи; - да проучат задълбочено ограничен във времето и пространството исторически откъс;</p>	<p>Учениците да имат възможност да - натрупат по-нататъшни знания за местните български обичаи; - задълбочено да проучат определена историческа тема (в сферата на политиката, икономиката, обществото, науката,</p>

хората са живели и мислели по различен начин; във връзка с дадено историческо събитие, особено по повод националните празници и техните символи, да опознаят и	по време и място явление от историческото минало (напр. характерните участници в живота на възрожденския български град, тяхното ежедневие);		техниката или историята на културата – с особено внимание към проблема на малцинствата)
- да обсъдят въпроси като нормите на поведение на различни народи (българи, унгарци) и произтичащите от това недоразумения, ролята на взаимодействието при поведението, вътрешни и външни черти на характера, добри и лоши качества, роднинство, приятелство, помощ за нуждаещите се, - да се запознаят с местните български обичаи, с елементи от историята на българите в Унгария,	- да проследят задълбочено промените в дадено явление през различните епохи (напр. промяната в облеклото през различните епохи, хигиенните навици); - да се запознаят с основни моменти от историята на българския народ и българската държава, с изтъкнати личности от българската история;	- да натрупат по-нататъшни знания за основни моменти от историята на българския народ и държава, да се запознаят с изтъкнати личности от българската история; - да се запознаят с ежедневието на хората в различни епохи и култури;	- да натрупат по-нататъшни знания за основните моменти от историята на българския народ и държава, да се запознаят с изтъкнати личности от българската история; - да се запознаят с историята и културата на българите в чужбина;
- да се запознаят с някои български народни обичаи, и традиционни занаяти; - да научат основните правила за поведение в училище и да обсъдят тяхната роля и значение.	- да се запознаят с най-важните събития от европейската история и най-вече с отделните етапи от развитието на Балканите (Византия, Османската империя); - да се запознаят с ежедневието на хората през различни епохи и в различни култури;	- да се запознаят с политическите конфликти (революции, войни) и тяхното въздействие върху ежедневието и нравите на хората;	- да се запознаят с историята на националните и етнически малцинства в Унгария; - да се запознаят с големите политически, обществени и ценностни конфликти на XX век, със състоянието на малцинствата в Европа и тяхната защита;
	- да анализират случки от миналото от гледна точка на различните участници; - да разширят знанията си за българските народни обичаи, за традиционния начин на живот; - да се запознаят с живота на българите в Унгария и тяхната култура;	да анализират случки от миналото от гледна точка на различните участници; - в зависимост от равнището на подготовката да дискутират теми като различията между хората, отношенията между половете, личност и общество, икономически въпроси, демократията, човешките и малцинствени права; основи на международното хуманитарно право;	- да се запознаят подробно с жизнения път на няколко значими исторически личности; - да анализират глобалните проблеми и преди всичко общественото-историческите последици от екологичната криза и информационния бум, както и тяхното въздействие върху живота на малцинствата.

	<p>- да съберат информация за живота на хората и особено на децата в наше време в различни държави, напр. в България;</p> <p>- да усвоят основни норми на потребителя;</p> <p>- чрез конкретни примери да анализират ролята на рекламата и маркетинга.</p>	<p>- да осъзнаят човешките измерения на свободата и отговорността в различните области на частния и обществения живот;</p> <p>- да се запознаят със ситуации от ежедневието и живота, които дават възможност за нравствена оценка на значението на човешкото достойнство, както и на проблемите свързани с тях;</p> <p>- да усвоят основни норми на потребителя;</p> <p>- чрез конкретни примери да анализират ролята на рекламата и маркетинга.</p>	<p>- в зависимост от степента на подготовката си да дискутират теми като човешкият разум, морала, сексуалността, днешното българско и унгарско (европейско, източно-европейско) общество и стопанство, бизнеса, наемния труд, политическата система на България, Унгария и Европейския съюз, защита на интересите;</p> <p>- да дискутират теми като международните конфликти на нашето време, демокрацията, човешките права, основните права и свободи, въоръжените конфликти и приложението на международното хуманитарно право, природни и причинени от човека катастрофи и оказване на хуманитарна помощ;</p>
--	--	--	--

6. Въпроси за размишление

1-4 клас	5-6 клас	7-8 клас	10-12 клас
<p>Да се даде възможност на учениците да търсят отговори на въпроси като:</p> <p>- Какви характерни качества притежават? По какво приличат на останалите? По какво се различават от тях?</p> <p>- На какво съм способен? На какво не съм способен?</p> <p>- Какъв бих желал да бъда?</p> <p>- Защо има нужда от правила?</p> <p>- Какво означава, че сме българи?</p>	<p>Да се даде възможност на учениците да търсят отговори на въпроси като:</p> <p>- Какво представлява човекът? По какво се различава от животните?</p> <p>- По какво си приличаме всички? На какво се дължат различията между хората?</p> <p>- Защо мислят по различен начин хората от различни възрасти?</p> <p>- От какво зависи оценката на решенията и делата?</p> <p>- Защо има бедни и богати?</p>	<p>Да се даде възможност на учениците да търсят отговори на въпроси като:</p> <p>- Какво означава, че всеки човек има право на достойнство?</p> <p>- Какво може да направи отделния човек за другите, за общността, за нуждаещите се?</p> <p>- Има ли развитие в историята?</p> <p>- Защо има войни?</p> <p>- Каква е ролята на природната среда в живота на отделните държави и цивилизации?</p>	<p>Да се даде възможност на учениците да търсят отговори на въпроси като:</p> <p>- Има ли абсолютни нравствени норми?</p> <p>- Защо възникват противоречия между правото и морала?</p> <p>- Какви са пътищата за самореализация?</p> <p>- Може ли да има човек повече групови идентичности?</p> <p>- В какъв аспект може да се говори за причинно-следствени връзки в историята?</p> <p>- Съществува ли исторически детерминизъм (предопределеност)?</p>

	<p>- В каква степен природната среда определя ежедневието и културата на хората?</p> <p>- Защо различните хора преживяват по различен начин едно и също историческо събитие или явление?</p>	<p>- От какво се определят интересите на отделния човек и на човешките общности?</p> <p>- Защо има бедни и богати държави?</p> <p>- До каква степен “великите личности” могат да въздействат върху историческите събития и процеси?</p> <p>- Каква е ролята на вярата и на религията в живота на отделните хора и на обществата?</p> <p>- Има ли цел човешкият живот, човешката история?</p>	<p>- Как могат да съжителстват различните култури, религии, народи?</p> <p>- Какви са възможностите и пречките за общуване между различните култури?</p> <p>- Защо различните хора интерпретират различно едни и същи исторически събития или явления?</p> <p>- Каква е ролята на насилието в историята?</p>
--	--	--	--

B) CIGÁNY KISEBBSÉGI OKTATÁS

1. Beás nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kisebbségi kiegészítő oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>A tanuló legyen képes gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlésére. Merjen a tanuló az adott nyelven megszólalni, fokozatosan növekedjen beszédbátorsága és önbizalma. Értse meg és tudja követni</p>	<p>A tanuló képes egyszerű, érthető és hatékony közlésre változatos kommunikációs helyzetekben. A tanuló legyen képes hétköznapi beszédhelyzetekben, beszédhelyzetekben való részvételre és,</p>	<p>Legyen képes alkalmazkodni a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben. Legyen képes a tanuló beás nyelven egyszerű szöveg lemásolására és tollibamondás után annak helyes leírására.</p>	<p>A kommunikációs folyamat összetevőit ismerje fel a tanuló Tudjon árnyaltan, rugalmasan alkalmazkodni a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben. Legyen képes beszélgetni</p>

<p>a tanár egyszerű utasításait. Tudjon egyszerű módon kérdezni, válaszolni, információt adni, kérni valós beszéd-helyzetekben. Legyen képes megoldani hallás utáni értési feladatokat. Megértési problémák esetén tudjon segítséget kérni.</p> <p>Tanuljon meg emlékezetből néhány dalt, mondókát, verset beás nyelven. <i>Értse meg a tanult témákhoz kapcsolódó ismerős szavakat, fordulatokat.</i></p>	<p>megnyilatkozásra valamint és ellentmondásra. Tudjon részt venni hétköznapi témák - kommunikációs helyzetgyakorlataiban. Legyen képes információ átadására, élmények elmesélésére. Tudjon tárgyról, állatokról, személyekről rövid leírást készíteni.</p> <p><i>Értse meg az ismerős szavakat, fordulatokat, amelyek személyére, családjára, közvetlen környezetére vonatkoznak.</i></p>	<p>Tudjon egyszerű, tényleges információkat írni beás nyelven. Legyen képes minta alapján több mondatból álló, összefüggő szöveget írni (párbeszéd, üzenet, üdvözlő képeslap, bemutatkozás). <i>Értse meg a leggyakoribb fordulatokat és szókinccset, ha számára ismert, közvetlen dologról van szó. Értse meg a rövid, világos és egyszerű üzenetek, bejelentések, egyéb gyakori szövegek lényegét.</i></p>	<p>különböző partnerekkel, információkat szerezni, azokat pontosan átadni. Tudjon látottakkal, hallottakkal kapcsolatos véleményeket beszerezni. Legyen képes érdeklődés, kívánság, igény megfogalmazására Tudjon magáról információkat átadni. Ismerje az udvarias kifejezőmód verbális és nonverbális eszközeit. Tudjon röviden beszámolni, tudósítani fontos, érdekes iskolai vagy egyéb eseményekről. Ismerje az informatív és „csevegő” beszélgetés közti különbséget. A továbbtanulás, az önéletrajz, a kérelem szókinccsét ismerje. Főbb vonalaiban értse meg a köznyelvi beszédet, különösen, ha gyakran előforduló, számára ismert témáról szól. Értse meg a legfontosabb információkat olyan rádió- és tévéműsorokban, amelyek aktuális eseményekről, illetve az érdeklődési köréhez vagy tanulmányaihoz kapcsolódó témákról szólnak, és amelyekben viszonylag lassan és világosan beszélnek.</p>
--	--	--	---

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Törekedjen a tanuló az érzékletességre. Legyen képes a különféle mondatok felismerésére, azok helyes használatára a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Törekedjen a tanuló a kifejező és mások számára érthető beszédre.</p>	<p>A tanuló törekedjen a pontosságra, az érzékletességre és a lényeg kiemelésére. Legyen képes a különféle mondatok változatos használatára a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Törekedjen jól formált</p>	<p>A tanuló törekedjen különféle mondatok változatos és tudatos használatára a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Törekedjen a nyelvileg igényes és helyes beszédre. Törekedjen a szöveg tartalmát és a</p>	<p>A tanuló legyen pontos, érzékletes és tudja kiemelni a lényegét a beszédben. Szándékosan törekedjen a változatosságra, a beszédpartnerek figyelmének megragadására és lekötésére.</p>

<p>Igazodjon el a hétköznapi élethelyzetekben. Legyen képes ismert szövegek rövid összefoglalására. Tudjon képekről röviden beszélni, egyszerű szóbeli leírást készíteni.</p> <p>A mesélő személyét tudja változtatni.</p> <p>A gyakran használt igék ragozását, a ragozott igealakokat, a segédigéket helyesen használja.</p> <p>Különböző igeidejű alakok képzésében szerezzen egyre nagyobb jártaságot.</p> <p>Legyen képes az olvasott művek (mesék, mondák, történetek) tartalmának összefoglalására, a cselekmény rövid, vázlatos ismertetésére az igeidők helyes használatával</p> <p>Tudjon rövid meséket, meserészleteket elmondani</p> <p>Tudjon egyszerű kérdéseket feltenni és azokra válaszolni.</p>	<p>beszédre és megfelelő artikulációra. Figyeljen a beszédtempó, a hangmagasság, a hangerő és a hanglejtés megfelelő alkalmazására.</p> <p>Az üdvözlés, búcsúzás, jókívánság kifejezésében jártas legyen.</p> <p>Tudjon röviden bemutatkozni.</p> <p>Mondatok, rövid szövegek megértésére legyen képes és tudjon válaszolni a szövegekre vonatkozó kérdésekre.</p> <p>Képek alapján legyen képes összefüggő leírást adni.</p> <p>A tárgyalat témákkal kapcsolatban tudjon összefüggő mondatokat alkotni.</p> <p>Legyen képes egyszerű nyelvi kontaktust teremteni, és párbeszédet alkotni.</p> <p>Tudjon képről, rajzról összefüggően beszélni, elkezdett történetet folytatni.</p> <p>Rövid történetek, mesék eljátszására legyen képes.</p> <p>Vegyén részt egyszerű beszélgetésekben, ha a partner lassan, jól artikulálva beszél. Tudjon feltenni és megválaszolni egyszerű kérdéseket ismerős témára és helyzetre vonatkozóan.</p> <p>Lakóhelyét, ismerőseit egyszerű fordulatokkal tudja leírni.</p>	<p>beszélő szándékát tükröző kiejtés mód eszközeinek alkalmazására (helyes hangképzés, a mondat- és szövegfonetikai eszközök megfelelő alkalmazása).</p> <p>Az egyéni beszéd-sajátosságok megfigyelésére legyen képes. Tudjon rövid beszámolót adni, tudósítani hallott, olvasott vagy átélt aktuális és érdekes eseményről - utalás érzelmekre, lelkiállapotra.</p> <p>Szövegfajtákat ismerje fel.</p> <p>Tudjon egyes nyelvi eszközöket udvarias kifejezéseket, kötőmódot használni.</p> <p>Egyszerű, összetett mondatok képzésével és használatával legyen tisztában.</p> <p>Az elöljárószókat és kötőszókat ismerje és helyesen használja.</p> <p>Különböző igemódok közötti különbségeket ismerje.</p> <p>Vegyén részt egyszerű, begyakorolt, hétköznapi témáról szóló beszélgetésben, amely közvetlen információserét igényel ismert tevékenységgel kapcsolatban. Értesse meg magát a társasági beszélgetésekben.</p> <p>Röviden tudja leírni például a családját, lakóhelyét, tanulmányait.</p>	<p>Törekedjen a változatosságra és legyen képes alkalmazkodni a beszédpartnerek figyelmének, érdeklődésének változásaihoz.</p> <p>Tudjon kifejezően és mások számára érthetően, nyelvileg igényesen és helyesen beszélni. Tudjon megfelelően gazdálkodni a hangerejével. Az egyéni beszéd-sajátosságokat ismerje, törekedjen az egyéni adottságok kihasználására és a beszéd lehetőségeinek tágítására.</p> <p>A szünet, a hangsúlyváltás, a beszédtempóváltás, a hangmagasságváltás és a hanglejtés modulációjának használatában rejlő kommunikációs lehetőségek megfigyelésére legyen képes és tudja ezeket alkalmazni.</p> <p>A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtés mód eszközeit biztonságosan alkalmazza. Kiejtésének egyéni sajátosságait ismerje és törekedjen azok tudatos használatára és fejlesztésére. Hétköznapi témákban kötetlen beszélgetés folytatásában legyen egyre biztosabb és önállóbb.</p> <p>Tudja részletesen bemutatni magát és családját.</p> <p>Kapcsolatteremtések, beszélgetések során tudjon kérdéseket feltenni, érdeklődést, kívánságot kifejezni, információt kérni és adni saját magával és másokkal kapcsolatban.</p> <p>Eseményekről, saját élményekről, a benyomások érzelmek, lelkiállapot bemutatásával</p>
---	--	--	--

			<p>szóban és írásban mesélni legyen képes, és tudja használni a metakommunikációs jeleket.</p> <p>Az elbeszélés, tudósítás és leírás jellemzőinek ismerje fel tudja a, szövegfajtákat megkülönböztetni.</p> <p>Elbeszélések, rövid történetek, filmek tartalmi összefoglalójára legyen képes.</p> <p>Egyéni véleményét tudja kifejezni és megvédeni.</p> <p>Az udvarias kifejezéseket, fordulatokat gyűjtse és , memorizálja különböző szituációkban.</p> <p>Tudjon ismeretlen szöveget folyamatosan, és helyesen hangsúlyozni.</p> <p>Tudjon beásul interjút készíteni - az alanyhoz illő szavak és stílus eszközök kiválasztásával.</p> <p>Az igemódokat helyesen használja a módbeli segédigékkel.</p> <p>Legyen kész tolmácsolási feladatok végzésére egyszerű helyzetekben.</p> <p>Tudjon részt venni a nyelvterületen utazás közben felmerülő helyzetekben, valamint ismerős, mindennapi témákról adódó beszélgetésekben felkészülés nélkül.</p> <p>Egyszerű, összefüggő fordulatokkal tudja elmondani élményeit, céljait. Röviden indokolja meg és magyarázza meg a véleményét. Tudjon elmondani egy történetet, és véleményét tudja meg tudja fogalmazni.</p>
--	--	--	---

3. Olvasásértés

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Legyen képes a tanuló az olvasás jelrendszerének elsajátítására egyéni sajátosságainak figyelembevételével. A tanult betűket tudja összeolvasni. Szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos olvasására legyen képes. Gyakorolja a hangos és a néma olvasást különböző rövidebb szövegeken egyéni sajátosságainak figyelembevételével.</p> <p>Legyen képes a szöveg minél teljesebb megértését biztosító hangos és néma olvasás folyamatos gyakorlására. Gazdagítsa aktív szókincsét az olvasott szövegekkel összefüggésben. Legyen képes az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlására. Ébredjen fel a tanuló érdeklődése népcsoportja kultúrája iránt. Ismerje fel és értse meg a leírt szavakat, kifejezéseket. A megértést cselekvéssel, szóban, írásban jelezze vissza. Legyen képes beás nyelven szöveg felolvasására életkorának megfelelően. Tudjon a szövegből egyszerű információkat kiemelni. Legyen gyakorlata egyszerű, ismert nyelvi elemekből álló szöveg néma olvasással való megértésében. Ismerje fel és értse meg az ismerős szavakat, és a viszonylag igen egyszerű mondatokat.</p>	<p>A tanuló legyen képes különböző szövegek néma és hangos olvasására, ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasására, a szó szerinti jelentésen túli lehetséges jelentések létezésének megtapasztalására, megértésük gyakorlására, a szövegben kifejtett információk visszakeresésére. Ismerkedjen meg a szövegértési technikák alapjaival. Legyen képes az aktív és a passzív szókincs gazdagítására különböző szövegösszefüggésekben. Törekedjen rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasására, a fontosabb gondolatok kiemelésére, összefoglalására. Az irodalmi szövegben megjelenő egyszerűbb képeket, alakzatokat ismerje fel és tudja őket értelmezni (pl. hasonlat, metafora; ismétlés, fokozás). Legyen képes ismert és ismeretlen szöveg (vers és próza) olvasására, előadására, dramatizálására). Tudjon történeteket, meséket, mondákat olvasni, értse meg őket, valamint tudjon erről beszélni. Rövid, személyesen átélt események elmesélésére legyen képes. Mondások, nyelvi játékok, történetek feldolgozásában legyenek tapasztalatai.</p> <p>Tudjon információkat kigyűjteni irodalmi</p>	<p>A tanuló legyen jártas a különböző szövegek néma és hangos olvasásában, ismert tartalmú szövegek biztonságos, értelmező felolvasásában. Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek lehetséges jelentéseinek csoportos, egyéni, irányított és önálló megértésében és gyakorlásában. A szövegben ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetésének és megértésének gyakorlása, ismerkedés a szövegértési technikákkal. Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása önálló munkával. Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése, a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása (pl. a téma megállapítása, a lényeg kiemelése, adatkeresés, ok-okozati kapcsolatok, válaszadás kérdésekre, vázlatkészítés, összefoglalás). Legyen képes az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerésére és értelmezésére. Szöveg és kép összjátékának, viszonyának megfigyelésére, különféle ábrák, illusztrációk értelmezésére. Tudjon a tanuló nyelvileg összetettebb szöveget is feldolgozni (tanórán tanári segítséggel, illetve házi olvasmányként). Ismerjen meg néhány irodalmi alkotást (verset,</p>	<p>A tanuló képes egy szöveg minél teljesebb megértését biztosító hangos és néma olvasásra. A szó szerinti és a metaforikus jelentéseket meg tudja különböztetni, a ki nem fejtett tartalmakat felismeri a szöveg alapján, megérti és értelmezni is képes. A szövegértési technikák ismeretének bővítésére, gyakorlására, alkalmazására képes. Szókincsét folyamatosan gazdagítja a nyelv minden rétegére kiterjedően. A különböző műveltségi területek szókincsét minél pontosabban használja írásban és szóban. Kevésbé ismert szókincsű szövegeket megért egyéni munkával; felkészül az élethosszig tartó tanulás feladataira. Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének, jelentésrétegeinek feltárására és értelmezésére alkalmas kompetenciákkal rendelkezik. A művek műfaji természetének megfelelő szöveg-feldolgozási eljárásokat ismeri és alkalmazni tudja (pl. a kontextus, a téma, a műfaj megállapítása, új és ismert közléselemek elkülönítése, logikai összefüggések felismerése, jelentésrétegek feltárása). Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képeket, alakzatokat felismerni és értelmezni tudja. A szöveg és a kép</p>

	<p>művekből egy adott témához. A szótár használatával ismerkedjen. Értse meg az ismerős szavakat, egyszerű mondatokat feliratokon.</p>	<p>népmesét, mondókát, népdalt, novellát, elbeszélést, regényt) a beás népcsoport kultúrájából. Legyen igénye beás nyelven való olvasásra. Legyen képes a tanultak köréből bármelyik típusú szöveget kifejezően felolvasni (megfelelő hangsúlyokkal, a szöveg lényegének visszaadásával). Megérti rövid, egyszerű szövegek, köztük történetek lényegét. A kért információt ki tudja keresni.</p>	<p>összjátékának, viszonyának megfigyelésére, a különféle ábrák, illusztrációk értelmezésére felkészült. Különféle szövegek olvasására, feldolgozására képes. Az értelem szerinti hangsúlyozást, lényegkiemelést jól alkalmazza. Az elkezdett szövegek kiegészítésére, átalakítására, befejezésére képes. Fontos és mellékes események információkat ki tud a szövegből emelni és azokat értelmezni is képes. Megérti olyan szövegek lényegét, illetve a bennük lévő információt, amelyek hétköznapi témákkal kapcsolatosak, gyakori témákkal foglalkoznak. Megérti az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló írásokat.</p>
--	--	--	---

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az írás jelrendszerét elsajátította egyéni sajátosságainak figyelembevételével. Az eszközszintű íráshasználat fokozatos kialakult a tanulónál. A mondatalkotásban, néhány mondat összekapcsolásában és egyszerű szövegek alkotásában jártas. Különböző szövegmintákat képes megfigyelni és műfaji és szövegszerkesztési szempontból. Megkülönböztetni. A szöveg tagolásában jártasságot szerez.</p>	<p>A tanuló képes írástechnikáját továbbfejleszteni: a tanulási igényeknek megfelelő és rendezett az írásmódra törekszik. Tud rövidebb szövegeket alkotni különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés). Személyes és olvasmányélményeit képes megfogalmazni a rövidebb leírás, elbeszélés, jellemzés műfajában. Személyesen átélt vagy hallott események</p>	<p>A tanuló írásmódja olvasható, esztétikus a tanulási szintnek megfelelően. A jegyzetelés alapjait elsajátította Rendelkezik szövegalkotási képességgel különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. a leírás, a különböző nézőpontú elbeszélés és jellemzés gyakorlása, ismertetés és vélemény készítése). A tanuló képes a beás nyelv alapvető nyelvi és nyelvhelyességi törvényszerűségeinek alkalmazására. Tud</p>	<p>A tanuló írásmódja olvasható, esztétikus a tanulási szintnek megfelelően. A jegyzetelés alapjait elsajátította. Szövegalkotása világos, kifejezőkészsége kialakult a hétköznapi és a társadalmi (közösségi) élet minden fontos területén és műfajában (pl. levél, önéletrajz, kérvény, pályázat, jellemzés, leírás). Beszámolók írásos megfogalmazására felkészült, az interjú készítésének alapjait elsajátította.</p>

<p>Rövid szövegek alkotására képes (pl. kisebb leírás, rövid elbeszélés, egy-két soros jellemzés).</p> <p>A tanuló képes beás nyelven egyszerű szöveg lemásolására és tollbamondás után annak helyes leírására. Tud egyszerű, tényleges információkat írni beás nyelven.</p> <p>Képes minta alapján több mondatból álló, összefüggő szöveget írni (párbeszéd, üzenet, üdvözlő képeslap, bemutatkozás).</p> <p>A tanult szavakat le tudja írni, ismerős szövegbe be tudja írni.</p>	<p>reprodukálásában jártasságot szerez szóban és írásban egyaránt. Rövid leírás készítésében jártas. A különböző események, folyamatok leírásánál az időrendiséget betartja.</p> <p>A fogalmazás szerkezeti elemeinek ismerje (bevezetés, tárgyalás, befejezés).</p> <p>A levélírás, a levél szerkezeti felépítését elméletben ismerje és a gyakorlatban is tudja alkalmazni.</p> <p>A személyes és hivatalos levél, a kérvény műfajának ismerveit tudja.</p> <p>Levelezést tudjon folytatni magyarországi és külföldi beás gyerekekkel - egyelőre közösségi formában.</p> <p>Képes egyszerű nyomtatványt kitölteni, rövid üdvözlőt megírni.</p>	<p>összehasonlítást tenni a magyar, a beás és az általa tanult más nyelv(ek) között.</p> <p>A beás nép kultúrájáról szóló alkotásokon keresztül ismeri a beás kultúrát, a kétnyelvűség előnyeit. Képes legyen tudásszintjének megfelelően egyszerűbb szövegek fordítását megoldani.</p> <p>Legyen képes visszaadni írásban is egy-egy irodalmi alkotás lényegét, mondanivalóját.</p> <p>Rövid feljegyzéseket, üzeneteket, magánlevelet tudjon írni.</p>	<p>Tények valóságú és pontos leírására képes az időrendi betartásával. A beszélt és az írott nyelv közötti különbséget felismeri.</p> <p>Meg tud fogalmazni egyszerű, rövid, összefüggő szöveget ismert, hétköznapi témákban. Beszámol élményeiről, véleményéről.</p>
--	--	---	---

Bővített nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló törekedjen a helyes szóhasználatra, a kiejtésre, testbeszédre. Tudjon figyelni a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra. Rövid hallott szövegek lényegének, érzelmi tartalmának megértésére felkészült.</p> <p>Ismerje a napszaknak megfelelő, s a napszaktól függetlenül használatos üdvözlési és búcsúzkodási formákat.</p>	<p>A tanuló legyen képes ismert és ismeretlen szöveg (vers és próza) olvasására, előadására, dramatizálására).</p> <p>Szerezzen egyre nagyobb jártasságot történetek, mesék, mondák, olvasásában és tartalmi megértésében, valamint az erről való beszédben.</p> <p>Személyesen átélte események elmesélésére legyen képes.</p> <p>Mondások, nyelvi játékok,</p>	<p>Tudjon beszélni magáról, családjáról valamint életének, eddigi pályafutásának fontosabb állomásairól. Legyenek információi közvetlen lakóköznyezetéről, tudjon említést tenni az ott található nevezetességekről, szolgáltatásokról és szórakozási lehetőségekről.</p> <p>Képes iskolájáról,</p>	<p>A tanuló tudjon az élet hétköznapi témáiról beszélgetni, könnyen tudja követni a mások között folyó beszélgetést elvont, összetett, ismeretlen témákban.</p> <p>Viszonylag könnyen tudjon követni: előadást, beszélgetést, vitát, s az élénk társalgásba képes kapcsolódni.</p> <p>Tudja a beás nyelv különböző dialektális</p>

<p>Az óravezetés kifejezéseit értse meg. Tudjon bemutatkozni, másokat bemutatni. A mindennapi élet leggyakoribb szavait ismeri és alkalmazni képes. Különböző személyekkel kapcsolatos információk átadására képes A beás nyelv hangzóképletét ismeri, a nyelv hanglejtését, ritmusát érzi, érzékeltetni képes auditív és vizuális eszközök felhasználásával. A helyes artikuláció fokozatos elsajátítására törekszik. Megfigyelések, élmények rövid szóbeli közlésében jártas. Képes az ismerethordozók képeinek, ábráinak leírására. A szűkebb környezetünkhöz tartozó személyek/szülők, testvérek egyszerű külső jellemzését meg tudja tenni. A szűkebb környezetét le tudja írni. Rövid jókívánságokat ki tud fejezni. Hétköznapi szituációkban rövid párbeszédet alkotásában, eljátszásában egyre nagyobb jártasságot szerez. Képes adott témáról való beszélgetni, képekről, rajzokról rövid szövegeket alkotni. Az események elmondásakor az időrendet be tudja tartani. Tud néhány rövid beás mondókát, mesét, verset és dalt. Egyszerűbb számolási feladatok elvégzésére képes beás nyelven.</p>	<p>történetek feldolgozásában minél nagyobb jártasságot szerezzen. Tudjon információkat gyűjteni irodalmi művekből egy-egy adott témához. A szótár használatában egyre nagyobb jártasságot szerezzen.</p>	<p>érdeklődéséről, időbeosztásáról és szabadidős elfoglaltságairól szót ejteni. Tudjon utazási szokásairól beszélni, egy-egy utazás előkészületeinek folyamatáról reális beszámolót adni. A technikai eszközök mindennapjainkban, valamint az ő életében betöltött szerepéről is lehessen vele beszélgetést folytatni.</p>	<p>változatain folyó beszélgetést követni. Megérti a konkrét és elvont témájú átlagos sebességű bejelentéseket. A rádió vagy egyéb hangzó felvételt képes legyen megérteni és érzékeltetni a beszélő hangulatát. A vele társalgást folytató beszélő attitűdjét és üzeneteit érezze, melyekre ha kell, verbális választ is tudjon adni. Világos, részletes leírást, bemutatást tudjon adni összetett témákkal kapcsolatban. A megadott témákat képes legyen általánosabb nézőpontból is tárgyalni. Képes legyen elmagyarázni álláspontját, világosan érvelni különböző témákban. Folyamatosan és természetesen részt tudjon venni a különböző témájú társalgásokban. Folyékonyan, erőfeszítés nélkül bejelentést tudjon tenni, hangsúllyal és hanglejtéssel kifejezve a jelentés finomabb árnyalatait. A gondolati és formai tagolás beszédében megfelelő legyen: legyen bevezetés, tárgyalás és befejezés előadásában. Képes legyen folyékonyan, helyesen és hatékonyan használni a beás nyelvet, gondolatait, álláspontját következetesen, folyamatosan ki tudja fejteni. Bonyolultabb, váratlan elemeket is tartalmazó feladatokat sikeresen meg tudja oldani. Értse meg a hosszabb előadást, képes legyen követni az összetett érvelést. Értse meg a rádió és tévé aktuális</p>
---	---	--	--

			eseményekről szóló hírműsorait, valamint a köznyelvet használó játékfilmek többségét.
--	--	--	---

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Mindennapi élmények, mozgóképélmények és olvasmányok tartalmának felidézésére, elmondására felkészült legyen</p> <p>Képes legyen ismert szövegek megjelenítésére dramatikus játékkal.</p> <p>Memoriterek (költemények, prózai szövegek) ismerjen.</p> <p>Különféle dramatikus formák kipróbálására képes legyen (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, versmondás, helyzetgyakorlat).</p> <p>A tanuló tudjon kérdésekre válaszolni, amelyek saját személyéhez, közvetlen környezetéhez és hétköznapi tevékenységeihez kapcsolódnak.</p> <p>Képes legyen lassú beszédtempójú általános párbeszéd (eladó-vásárló, orvos-beteg, szülő-gyerek stb.) tényszerű információinak megértésére.</p> <p>Jártasságot szerezzen beás nyelven hallott szövegek megértésében. Képes legyen lassú beszédtempójú narratív szöveg tényszerű információinak megértésére. Képes legyen a kulcsinformációk kiszűrésére, valamint az elhangzott szövegekkel kapcsolatos feladatok megoldására.</p>	<p>Egyre nagyobb jártasságot szerezzen hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalásában.</p> <p>Törekedjen a hallgatósághoz, a beszédhelyzetekhez alkalmazkodni az árnyalatok érzékeltetésével.</p> <p>Képes legyen a beszélő fellépését, szóbeli viselkedését megfigyelni.</p> <p>Saját vélemény megfogalmazására és megvédésére képes egy-egy érv említésével képes legyen a témának és a beszédhelyzetnek megfelelően. Mások véleményét tudja meghallgatni, megérteni többszereplős helyzetekben</p> <p>Memoritereket szöveghűen ismerjen.</p> <p>Különféle dramatikus formák kipróbálására képes legyen (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás).</p> <p>A helyes mondatlejtés és artikuláció fokozatos elsajátítására törekedjen.</p> <p>Az üdvözlés, búcsúzás, jókívánság kifejezésében jártassága legyen.</p> <p>Be tudjon mutatkozni pár mondatban.</p> <p>Mondatok, rövid szövegek megértésére legyen felkészült, tudjon</p>	<p>A beszédpartnerrel legyen képes együttműködni.</p> <p>Tudjon érvelni, legyen képes: érvek felkutatására, vélemény, állásfoglalás kialakítására.. Törekedjen empatikus viszony kialakítására a beszédpartnerrel.</p> <p>A látottak (átéltek) és a feltételezések (pl. következtetések, hipotézisek) tudatos, nyelvi megkülönböztetésére legyen képes.</p> <p>Különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazásában és értékelésében szerezzen jártasságot (pl. a szándék, a hatáskeltés eszközei a kommunikáció eredményessége szempontjából).</p> <p>Mások véleményét hallgassa meg, értse meg és tömören reprodukálni is tudja többszereplős helyzetekben. A saját véleményét újra tudja fogalmazni adott szempont szerint.</p> <p>Memoritereket szöveghűen tudja visszaadni kifejező szövegmondással, megjelenítéssel.</p> <p>Különféle dramatikus formák kipróbálására legyen képes (pl. helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás, diákszínpadi előadás). A tanuló érje el</p>	<p>A tanuló képes legyen érvelés: érvek felkutatására, rendszerezésére, vélemény, állásfoglalás kialakítására, továbbfejlesztésére, logikus gondolatmenet kialakítására. Törekedjen a rendszeres önreflexióra és önkorrekcióra. Az értő figyelem alkalmazása.</p> <p>Képes legyen a látottak (átéltek) és a feltételezések (pl. következtetések, hipotézisek) megkülönböztetésére az élménybeszámolóokban.</p> <p>Különféle beszédműfajok kommunikációs technikáit és értékelését hétköznapi kommunikációs helyzetekben, a tömegkommunikációban, verbális, hangzó és képi, valamint digitális szövegekben; a művészetben (pl. film, színház, fotó, képzőművészet) alkalmazni tudja.</p> <p>Alakuljon ki jártassága a memoriterek szöveghű tolmácsolásában a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásában, tudatos szövegmondásban. A tanuló az elhangzott kérdésekre megfelelően tudjon válaszolni. A tanuló törekedjen aktívan részt venni a beszélgetésben, és a kommunikációs</p>

<p>Tudjon magyar nyelven megadott irányítási szempontok alapján beszélgetést kezdeményezni egyszerű szituációkban egyenrangú partnerek között (tényközlés, helyzetleírás, utasítás kérése), illetve alá-fölérendeltségi viszonyban álló partnerek (helybéli-idegen, tanári-útbaitás, kikérdezés, egyszerű utasítások adása, tájékoztatás, tanácsadás) közreműködésével. Képes legyen egyszerű bemutatást igénylő önálló beszédproduktumra - nyelvi stimulus alapján (kép, ábra).</p>	<p>válaszolni a szövegekre vonatkozó kérdésekre. Képek alapján néhány mondatos összefüggő beszédre legyen képes. A tárgyalt témákkal kapcsolatban tudjon összefüggő mondatokat alkotni. Képes legyen egyszerű nyelvi kontaktust teremteni, és párbeszédet alkotni. Tudjon képről, rajzról összefüggően beszélni, elkezdett történetet folytatni. Rövid történetek, mesék eljátszásában legyen egye nagyobb a jártassága.</p>	<p>kommunikációs célját, a lényeges információkat tudja közölni partnerével. A beszélgetésben igyekezzen aktívan részt venni, és általában megfelelően alkalmazza a kommunikációs stratégiákat. A tanuló törekedjen a témának és a közlési szándéknak megfelelő szókincs használatára. A célnyelvi udvariasság alapszabályait általában megfelelően legyen képes alkalmazni. Az egyszerű nyelvtani struktúrák helyes használatára törekedjen. Tudjon megfelelő beszédtempóval minél kifogástalanabb kiejtéssel és hanglejtéssel, az egyre jobban érzékelhető anyanyelvi hatás elérésére törekedni. Legyen képes az érthető és követhető beszédre.</p>	<p>stratégiákat megfelelően alkalmazza. A tanuló legyen képes a nyelvtani struktúrákat minél jobban használni. A tanuló a képi információ és az irányító szempontok felhasználásával tudja önállóan bemutatni a témát. Mondanivalóját általában logikusan és összefüggően tudja kifejezni. A tanuló törekedjen a megfelelő beszédtempó használatára, a helyes kiejtés és hanglejtés elsajátítására. A tanuló beszéde legyen érthető és követhető. Folyékonyan és természetesen vegyen részt anyanyelvi beszélgetésben mindennapi témákról felkészülés nélkül. Részletesen tudja kifejezni, megindokolni, megmagyarázni és megvédeni a véleményét, el tudjon mondani egy történetet.</p>
--	--	---	---

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló legyen jártas a hangos és néma értő olvasásban. Legyen képes rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló megértésére csendes olvasással. Legyen képes egy-két mondatos vélemény megfogalmazására az olvasott szövegekben megjelenő szereplők cselekedeteiről, helyzetekről,</p>	<p>A tanuló egyre nagyobb jártassággal rendelkezzen a hangos és néma értő olvasás gyakorlásában. Rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló megértésére legyen képes csendes olvasással. Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasására legyen képes, a fontosabb gondolatok kiemelését,</p>	<p>A tanuló legyen képes irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasására és megértésére, a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazására (pl. a téma megállapítása, a lényeg kiemelése, adatkeresés, ok-okozati kapcsolatok, válaszadás kérdésekre, vázlatkészítés, összefoglalás). Tudjon összevetni különböző</p>	<p>Tudja szókincsét folyamatosan gazdagítani a nyelv minden rétegére kiterjedően. A különböző műveltségi területek szókincsét minél pontosabban használja írásban és szóban. Kevéssé ismert szókincsű szövegeket legyen képes megérteni egyéni munkával; készüljön fel az élethosszig tartó tanulás feladataira. Gazdagítsa folyamatosan</p>

<p>magatartásokról. A beás nyelv hangjait ismerje fel, A beás nyelv szavait hangsúlyait érezze és egyre nagyobb biztonsággal és pontossággal alkalmazza. A magyartól eltérő beás hangokat pontosan ejtse (ã, î) a betűket pontosan ismerje fel. A beás abc-t ismerje. Legyen képes rövid szótagok, szavak képzésére. Törekedjen a helyes mondatintonáció fokozatos elsajátítására. Törekedjen az értő olvasásra és annak fejlesztésére. Az életkornak meg-felelő szöveg néma olvasására legyen képes. A megértés ellenőrzését egyszerű feladatokkal tudja egyre önállóbban elvégezni. Törekedjen a folyamatos olvasásra. Ismerjen az életkorának megfelelő mesék, versek, fordítások közül néhányat és azok feldolgozásában legyen jártas.</p>	<p>összefoglalását egyre nagyobb pontossággal tudja elvégezni. Szövegek műfaji különbségét érzékelje (pl. mese és dokumentum, lírai költemény és elbeszélés). Legyen képes rövidebb és hosszabb művek (pl. mesék, igaz történelem) önálló elolvasására házi olvasmányként, a cselekmény utólagos felidézésére, a szereplők cselekedeteinek, jellemének, kifejtett és ki nem fejtett nézeteinek megértésére. Tapasztalja meg az olvasás örömeit. Legyen képes néhány mondatos vélemény szóbeli és írásbeli megfogalmazása az olvasott szövegek szereplőinek cselekedeteiről, nézeteiről, a szövegekben megjelenő emberi helyzetekről. A tanuló tudjon nyelvileg összetettebb szöveget is feldolgozni (tanórán tanári segítséggel, illetve házi olvasmányként). Ismer néhány irodalmi alkotást (verset, népmesét, mondókát, népdalt, novellát, elbeszélést, regényt) a beás népcsoport kultúrájából. Fokozatos igénye legyen beás nyelven való olvasásra. Legyen képes a tanultak köréből bármelyik típusú szöveget kifejezően felolvasni (megfelelő hangsúlyokkal, a szöveg lényegének visszaadásával).</p>	<p>véleményeket, ismerje fel és figyelje meg a különbségeket és hasonlóságokat, legyen képes vélemény megfogalmazására szóban és írásban. Ismerjen rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő nyelvhasználatú (pl. régi, archaizáló beás mesék) szövegeket, megértésüket gyakorolja segédeszközökkel (pl. egynyelvű szótárak, jegyzetek). Különböző véleményeket tudjon összevetni, különbségeket és hasonlóságokat megfigyelni, véleményt megfogalmazni szóban és írásban. A tanuló az olvasás során tudja az egyszerű nyelvi eszközök széles skáláját rugalmasan alkalmazni. Értsen meg igényesebb, hosszabb szövegeket. Egy-egy szöveg rejtett jelentéstartalmait is érzékelje. Gyorsan át tudjon olvasni hosszú és összetett szövegeket és találja meg a lényeges részleteket Viszonylag folyékonyan legyen képes elolvasni ismeretlen történeteket, törekedjen megfelelő kiejtést, beszédtempót alkalmazni.</p>	<p>szókincsét a nyelv minden rétegére kiterjedően. A különböző műveltségi területek szókincsét tudja minél pontosabban használni írásban és szóban. Kevésbé ismert szókincsű szövegeket képes legyen megérteni egyéni munkával; készüljön fel az élethosszig tartó tanulás feladataira. Tudja szókincsét folyamatosan gazdagítani a nyelv minden rétegére kiterjedően. A különböző műveltségi területek szókincsét tudja minél pontosabban használni írásban és szóban. Kevésbé ismert szókincsű szövegeket értsen meg egyéni munkával. Készüljön fel az élethosszig tartó tanulás feladataira. Különböző olvasott véleményeket tudjon összevetni a különbségeket és hasonlóságokat ismerje fel, értelmezze és kritizálja a különféle műfajokban. A tanuló legyen képes átlagos beszédtempóban narratív, leíró vagy érvelő általános szöveg értő olvasására. Képes legyen az általános szöveg tényszerű és implikált információinak megértésére. Gyorsan át tudjon olvasni hosszabb és összetettebb szövegeket is, melyekben megtalálja a lényeges részleteket. A rejtett jelentés-tartalmakat is érzékelje az olvasott szövegben. A tanuló olvasási tempója, kiejtése és hanglejtése legyen megfelelő. Olvasása legyen érthető és követhető. Értsen meg a jelenkor problémáival kapcsolatos</p>
--	--	--	--

			szövegek (cikkek, beszámolók, narratívák) lényegét, illetve a bennük lévő információt, érvelést. Értse meg az eseményekről, érzelmekről, véleményekről szóló irodalmi prózai szövegeket.
--	--	--	--

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló legyen képes a tanultak alkalmazására rövid fogalmazásokban. A beás nyelv alapszókincséhez tartozó szavakat tudja leírni. Rövid mondatokat tudjon másolni. Írott szövegek, nyomtatott szövegek másolására, szövegek tollibamondás utáni írására és emlékezetből való írásra legyen képes. Tudja helyesen a vonalvezetést és a betűkötést. Tudjon képekről szavakat, kifejezéseket írni. Ismerje a sorba rendezés, mondatalkotás, központosítás fogalmait. Egyszerű hétköznapi események, ismeretközlő szövegek leírására legyen képes. A levél, a levélforma, a levélírás módjait ismerje. Rövid üdvözletek, jókívánások kifejezésében legyen jártas.</p>	<p>Képes legyen képes a beás nyelv nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismereteinek alkalmazására.</p> <p>Ismerje meg az anyaggyűjtés és elrendezés alapjait. Tudjon anyaggyűjtés végezni gyermekek számára készült szótárakból, kézikönyvekből, tanári irányítással, csoportosan és önállóan.</p> <p>A tanuló képes legyen egyszerű, összefüggő szöveget alkotni ismert témában. Képes legyen leírni élményeket, eseményeket, ambíciókat. Tudjon leírni egy történetet. Ki tudja fejteni véleményét egy adott témáról. Ismerős témában lényegre koncentráló részlet leírást tudjon adni, amelyben kifejti érvelését és érveket szolgáltat az olvasó számára. Írásművének formai tagolása legyen megfelelő. A szöveg felépítését, az irányító szempontok elrendezését</p>	<p>Képes legyen a beás nyelv nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismereteinek alkalmazására a fogalmazásokban, a kreatív szövegalkotásban. Kreatívan ki tudja magát fejezni különböző műfajokban (pl. párbeszédek írása, dramatizálás, párbeszédes forma átírása epikus formába, érvelés). Gondolatok, érzelmek, képzetek kifejezésében jártas különböző nézőpontok figyelembe vételével.</p> <p>Legyen képes emberi magatartásformák leírására, jellemzésére.</p> <p>A magán- és közéletben használatos különböző szövegek: hivatalos és magánlevél, kérvény, pályázat, kérdőív elkészítésben szerezzen jártasságot.</p> <p>Tudjon szótár segítségével fordítási gyakorlatokat végezni.</p>	<p>Képes legyen a beás nyelv nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási szabályait pontosan alkalmazni a szövegalkotásban. Képes legyen a helyesírás értelemtükröző szerepének megértésére és tudatos alkalmazására. Törekedjen az önkifejező és kreatív szövegalkotásra (pl. élményszerű személyes történet elbeszélése, verses-rímes szövegek alkotása, szövegek átírása különböző nézőpontokból stílus- és hangnemváltással, sajtóműfajok gyakorlása). Törekedjen a személyiséget kifejező egyéni stílusra. Készüljön fel a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő, terjedelmesebb szövegek (pl. beszámoló, ismertetés, mese) leírására. Hosszabb felkészülést igénylő munkák, pályázatok, megalkotásában legyen jártassága. A tanuló tudjon világos, jól szerkesztett részletes</p>

	<p>legyen képes logikusan elkészíteni. A tanuló megfelelő nyelvi eszközök használatával valódi szöveget hozzon létre.</p>		<p>szöveget alkotni összetett témákban. A szövegalkotás során megbízhatóan alkalmazza a kohéziós eszközöket. Összetett témákat világos, jól szerkesztett módon tudjon kifejtani. Kiegészítő gondolatok, érvek és megfelelő példák felhasználásával tudja kifejtani és tudja alátámasztani nézeteit. A tanuló tudja megfelelően használni a szövegösszefüggés tartalmi és nyelvi elemeit: jöjjön létre a szövegkohézió. A szöveg formai jegyei teljesen megfeleljenek a szövegfajtának, hangneme a közlési szándéknak és a címzetthez való viszonyinak. A szöveget a témának és a közlési szándéknak megfelelő változatos szókincs jellemezze. A tanuló változatos nyelvtani struktúrákat használjon, valamint mondatszerkesztése is változatos legyen. A komplex kommunikációs készségeket feltételező műfajokban képes legyen szövegek közvetítésére anyanyelvről célnyelvre. Képes legyen világosan fogalmazni részletes, összefüggő szöveget a jelenkor problémáival és érdeklődésével kapcsolatos témákban. Tudjon beszámolni élményeiről, tudja kifejti véleményét, érveljen egy álláspont mellett és ellen.</p>
--	---	--	---

2. Cigány/Romani nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kisebbségi kiegészítő oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló lakókörnyezetére, családjára, iskolájára vonatkozó szavak, szófordulatok megértése.</p>	<p>A diák megérti a tanult témakörökhöz kötődő szavakat, szófordulatokat, egyszerű kérdéseket és utasításokat. Képes rövid válaszadásra. Egyszerű megnyilatkozásait az alábbi témakörökben fejezi ki: lakás, család, közlekedés, iskola, tevékenységek, természeti környezet, idő, időjárás, társadalmi közeg, nemzetiség(i) fiatalok élete, saját élettörténetek.</p>	<p>Megérti a köznyelvi beszédet, a standard szövegek fontosabb információit. Beszédértése elsősorban a gyakori, az életszerű témakörökre vonatkozik: család, iskola, munka, szabadidő, sport, kultúra, média, közlekedés, egészségvédelem. Megérti a (nemzetiségi; cigány) rádió- és tévéműsorok aktuális híreit, riportjait. A lassúbb tempójú, jól artikulált közlésekben érti a hanglejtést és a beszédszándék összefüggését. Érdeklődési köréhez tartozó témákban a szövegösszefüggésből jól ki tudja következtetni beszélgetőtársa mondanivalóját. Helyesen értelmezi a CD-re, vagy hangkazettára rögzített szövegek tartalmát.</p>	<p>Megérti a mindennapi életben előforduló ismerős vagy ismeretlen, konkrét vagy absztrakt témakörök szövegeit pl. munka világa, kapcsolatok más emberekkel (magánélet és közélet), szolgáltatások és kereskedelem, környezetvédelem, globalizáció, Európai Unió nemzetközi és nemzeti kultúrák közötti együttműködés, emberi jogok, a fiatalok problémái, barátság, szerelem a cigányság jövője, a cigány nyelv szerepe a sajátos civilizációs értékek felfedezésében és felismerésében, modern irodalmi alkotások, egészségügy, oktatásügy, munka és szórakozás (régén és ma). Képes konkrét és elvont témájú szövegek, bonyolultabb érvelések megértésére, azok összegzésére egyéni véleményalkotással. Erti a szakmai (tudományos, művészeti, nyelvi) előadásokat és beszélgetéseket, és önállóan összegzi a közvetített tudástartalmakat. Képes a cigány nyelvű rendezvények, irodalmi estek, színházi előadások (irodalmi összeállítások) filmek megértésére. Hallás után a CD-re, hangkazettára rögzített hanganyagokat is jól értelmezi.</p>

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Képes egyszerű kérdéseket feltenni, és azokra a válaszokat megformálni. Egyszerű megnyilatkozásait helyes kiejtéssel és hanglejtéssel fejezi ki. Egyszerű kifejezései életrajzára, családjára, közvetlen környezetére és közösségére vonatkoznak.</p>	<p>A tanuló képes egyszerű interakcióra, kérdésfeltevésre és feleletadásra, közvetlen környezetének a leírására. Tud köszönni, bemutatkozni, kívánságokat és kéréseket megfogalmazni, információkat adni és befogadni. Képes bekapcsolódni egy-egy rövidebb párbeszédbe, és egyszerű közlésformában elmesélni saját élményeit.</p>	<p>A tanuló feltalálja magát a különböző kommunikációs szituációkban, önállóan társalog, vitatkozik, és logikusan érvel, főleg a valós élethelyzeteket tartalmazó témákban (lásd 1. pont). Egyszerűbb mondat szerkesztéssel képes beszámolni a saját élményeiről, tapasztalatairól, céljairól, szülőföldjéről és nemzetiségéről, etnikumi hovatartozásáról (magán) életéről, érdeklődési köréről. Tájékozódik és felvilágosítást ad, kérdez és válaszol, kívánságokat és udvarias formulákat fogalmaz meg. Tudatosan törekszik a helyes mondatformálásra, az egyszerű, de összefüggő szövegszerkesztésre, a világos beszédre. Képes helyes kiejtéssel és hangsúllyal beszélni, önálló véleményt formálni, egy rövid történetet elmesélni. A szóbeli kommunikációban a romani nyelv leglényegesebb szociolingvisztikai normáihoz igazodva vesz részt.</p>	<p>A fenti témakörökben természetes interakciót kezdeményez és tart fenn a romani nyelvet folyamatosan beszélő partnerrel. A szóbeli kommunikációban mindig a romani nyelv releváns szociolingvisztikai normáihoz igazodva vesz részt. Az anyanyelv és a célnyelvi kultúra általában előforduló eltérő fogalmait, jelenségeit, tárgyait mindig képes az idegen nyelven összehasonlítani, elmagyarázni vagy körülírni. Képes saját álláspontját megindokolni, megmagyarázni és megvédeni. Egyedül emeli ki, és összegzi az irodalmi és nem-irodalmi szövegek lényegét. Tud logikusan felépített beszámolót készíteni, és azt nyelvileg igényes formában közvetíteni. Romani nyelvű interjú készítését közéleti személyiségekkel. Hétköznapi témákban tolmácsolni képes magyarról romanira, romaniról magyarra. Helyes hangsúllyal, mondatfűzéssel és dallammal mesél történeteket, olvasmányélményeket.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Megérti a mindennapi élethez tartozó, egyszerű szöveget. Képes az adott szöveg megfelelő tempójú olvasására és egyszerű információinak kiemelésére.	Jó kiejtéssel, hangsúlyozással és helyes ritmusban tud olvasni. Megérti az egyszerű mondatokat, feliratokat, reklámokat és a fenti témakörök szövegeit. Ezekből rövidke párbeszédet alkot. Az első pontban megadott témakörök szövegeit jól értelmezi. Össze tudja foglalni, miről szól a szöveg, és ki tudja emelni a legfontosabb információkat.	Jól tájékozódik a romani nyelvű nyomtatványokban. Képes helyes hangsúllyal elolvasni nemcsak az ismert, hanem az ismeretlen szövegeket is. Érti a bennük rejlő információ lényegét. Képes a tartalom összegzésére és önálló véleményalkotásra. Érti a hazai cigány/roma alkotók pl. gyermekverseit, meséit, elbeszéléseit, valamint a hazai cigány/roma lapok romani nyelvű cikkeit. Hangos olvasáskor jól érzékelteti a szerző szándékát.	Biztonsággal olvas átlagos nehézségű, mindennapi és általános témákhoz kapcsolódó szövegeket. Képes a különböző modern romani nyelvű irodalmi alkotások értő- és érző olvasására, s azok üzenetének megfejtésére. Megérti a (magyarországi) cigány/roma szerzők műveit, s mély lelki affinitással, de tudatosan átgondolva tárja fel üzeneteket a nyelvről, az identitástudatról, a múlttól és a jelenről. Figyelemmel kíséri a romani nyelvű sajtót és szakirodalmat is olvas (az internetről is).

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A tanuló írása olvasható, rendezett. Képes a számára gyakori használatú szavak helyes írására és hibátlan szövegmásolásra. Az ismert kifejezéseket mondatokká, egyszerű szöveggé formálja.	Képes rövid üdvözet, kifejezés megírására, s a használt alapszavak helyes írására. Ki tud tölteni egyszerű nyomtatványokat, és meg tud fogalmazni rövidebb üzeneteket. Lassúbb tempójú diktáláskor jól alkalmazza a helyesírási szabályokat. Törekedjen az egyszerű gondolatokra és egyszerű megfogalmazásokra. Ha úgy érzi, hogy valamit nem tud helyesen kifejezni, próbálja meg másképpen megfogalmazni, körülírni.	A fenti témakörökben (lásd 1. pont) képes írásos közlésben kifejezni gondolatait, érzéseit, vágyait, ambícióit. Véleményét érthetően tudja indokolni, magyarázni. Képes önálló fogalmazás, levél, rövidebb referátum megírására a szövegszerkesztési formák betartásával. Olvasásélményeiből és hétköznapi témákból egyaránt tud rövid, de logikusan felépített fogalmazást írni. A helyesírási szabályokat következetesen alkalmazza. Szövegalkotását jó nyelvtani biztonság jellemzi.	Képes arányosan tagolt, részletesen kidolgozott, beszédszándékát világosan közlő fogalmazás megírására. Természetes könnyedséggel ír önéletrajzot, kérvényt, elismervényt, valamint értekezést és esszét is. Tud bármely témakörben összefüggő, jól érvelő szövegeket szerkeszteni, gondolatait nyelviileg helyes formába önteni. Szóhasználatja igényes. Jól ismeri a különböző írástechnikákat, és a szakirodalom felhasználásával önálló referátumot állít össze. Szótársegítségével idegen szakszövegeket is képes lefordítani.

Bővített nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló érti a közvetlen környezetével (szülőföld, család, nemzetisége, etnikum) és a mindennapi tevékenységével kapcsolatos szövegeket.</p>	<p>A tanuló képes az alábbi témakörökhöz kapcsolódó szövegek megértésére: a lakóhely és környezete, otthon, iskola, baráti kapcsolatok, szabadidő, ügyintézés, vásárlás, betegség, közlekedés, média, kultúra, kisebbségismeret (családi ünnepek, hagyományok, életvitel). Felismeri a szavak változó jelentését a különböző szövegek környezetben. Érzékeli a fő mondanivaló és a másodlagos információk közötti különbséget.</p>	<p>Megérti a bonyolultabb tartalmú és nyelvezetű, valamint a szakmai tartalmú rádió- és televíziós műsorokat, filmeket. Az alábbi témakörökben anyanyelvű beszélővel képes társalogni: a hagyományos és a modern társadalom; a nemzedékek közötti párbeszéd; tanulmányok; oktatás, a jövő lehetőségei; az informatika világa; egy határok nélküli Európa; a cigány/roma kultúra helye és értékei az európai és egyetemes kultúra kontextusában. Jól érti a hosszabb előadásokat, bonyolultabb érveléseket, a különböző típusú szövegeket. A többjelentésű szavakat a szövegek környezetben helyesen értelmezi. Érti a romani nyelvű szakmai előadásokat, és esteket, színházi bemutatókat. Élvezi a romani nyelvű irodalmi esteket, színházi bemutatókat (dramatizált népszokásokat, népjátékokat). Az ismeretterjesztő és játékfilmek tartalmát is megérti. A nem megfelelő szöveg-felépítés szinte sohasem gátolja az értésben.</p>	<p>Képes a legkülönbözőbb témakörű konkrét vagy absztrakt szövegek megértésére. Ismeri és önállóan értelmezi a cigány/romani irodalom különböző műfajú alkotásait. Képes szakmai szövegek, recenziók megértésére. Érti a cigány nyelvű filmeket, színházi előadásokat. A nyelvi kontextusból jól ki tudja következtetni beszélgetőtársa mondanivalóját, még nem világosan tagolt szöveg esetén is, ezért nem vagy alig kell visszakérdezni. Az övétől eltérő beszédritmus, hangjelzés nem okozhat megértésbeli nehézséget.</p>

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Képes egyszerűbb párbeszédre, információcserére (kérdésfeltevésre és válaszadásra).</p>	<p>Képes bekapcsolódni egy hétköznapi társalgásba, információkat befogadni és átadni. A beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket használ. Helyesen ejti ki a romani főneveket; helység és tulajdonneveket.</p>	<p>Folyékonyan, természetesen kommunikál és vitázik a partnerével, sőt az anyanyelvű beszélővel is. Érveit és ellenérveit világosan fogalmazza meg. Élménybeszámolóiban és különböző történetek elmesélésekor a szókincsét változatosan alkalmazza, és törekszik az árnyalt kifejezőmódra. Törekszik a helyes szórendre, hangsúlyra és hanglejtésre. A szóbeli kommunikációban a romani nyelv leglényegesebb szociolingvisztikai normáihoz igazodva vesz részt. Beszédszándékait képes megfelelő módon kifejezni a kommunikációs célnak megfelelően kiválasztott nyelvi funkciók segítségével.</p>	<p>A cigány/romani nyelvet jól beszélő partnerrel interakciót kezdeményez és tart fenn az alábbi témakörökben: munka világa, kapcsolatok más emberekkel (magánélet és közélet), szolgáltatások és kereskedelem, globalizáció; Európai Unió; környezetvédelem; nemzetközi és nemzeti kultúrák közötti együttműködés; emberi jogok; a fiatalok problémái; barátság; szerelem; a cigány/roma etnikum jövője; a romani nyelv szerepe a sajátos civilizációs értékek felfedezésében és felismerésében; modern irodalmi alkotások; egészségügy; oktatásügy; munka és szórakozás. Szövegformálás szakkifejezések használatával. A szóbeli kommunikációban mindig a romani nyelv releváns szociolingvisztikai normáihoz igazodva vesz részt. A stílus változatok széles skáláját az udvariasság és a társas érintkezés fontos szabályainak megfelelően valamint a társadalmi kapcsolatok különbségeinek figyelembevételével alkalmazza. Az anyanyelv és a célnyelvi kultúra általában előforduló eltérő fogalmait, jelenségeit, tárgyait mindig képes az idegen nyelven összehasonlítani, elmagyarázni vagy körülírni.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű nyelvezetű szövegeket képes folyamatosan és helyes mondatdallammal olvasni. Megpróbálja összefoglalni, hogy miről szól a szöveg.	Az ismert szövegeket helyes hangsúllyal és mondatdallammal olvassa el. Idegen szövegekből is képes kiemelni a lényegi elemeket, felismeri a szerzői üzenetet.	Képes a különböző szövegfajták felismerésére, és a bennük lévő tartalom, információ, érvelés fogadására. Érti a szakmai szövegben rejlő közlést és az irodalmi művek mögöttes jelentését. Képes a szakmai és a szépirodalmi szövegek tartalmi összegzésére.	Képes komplex szövegek értő-érző olvasására és azok önálló értelmezésére. Érti a jelenség mögötti lényegét a különböző műfajú alkotásokban. Természetességgel olvassa a magyarországi romani nyelvű publikációkat, sajtótermékeket, és érti azok nyelvezetét. Nyitott a külföldi romani nyelvű újságcikkek, irodalmi szövegek, internet hírek olvasására. Témák széles körében képes hírek, cikkek tartalmának és fontosságának meghatározására, és annak eldöntésére, hogy a feladat megoldásának céljából mely részleteket kell alaposabban tanulmányoznia.

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Képes szövegek hibátlan másolására és a megtanult szavak helyes írására. Egyszerű mondatait fokozatosan bővíti, majd szöveggé szerkeszti.	Képes önálló szövegformálásra, történetek, valós vagy fiktív események leírására. A formai követelmények betartásával tud hivatalos és magánleveleket írni. Írásos munkáiban a tanult szövegszerkesztési és helyesírási szabályok alkalmazására törekszik. Szókincsbeli korlátait megpróbálja körülírással és átfogalmazással kompenzálni.	Részletes fogalmazásaiban meg tudja teremteni a szöveg kohézióját, és érthető, gördülékeny stílusban ír. Szókincsének helyes használatával fejti ki véleményét (érveit és ellenérveit) aktuális témákról. Saját emlékeiről és álmairól kifejezően fogalmaz. Értő-érző befogadóként ír olvasmányélményéről, vagy egy-egy cigány/roma szerző alkotásainak mögöttes jelentéséről. A szövegszerkesztésben a nyelvtani, helyesírási szabályokat tudatosan és helyesen alkalmazza. Szövegalkotását jó nyelvtani biztonság jellemzi.	Tud bármely témakörben összefüggő, logikusan érvelő szöveget alkotni. Képes önálló műértelmezésre, stilisztikai, nyelvtani, helyesírási szempontból egyaránt igényes dolgozat (értekezés, esszé, referátum stb.) írására. Tanulmányozza a modern szakirodalmat, és szótár segítségével idegen szövegeket is képes lefordítani. Képes érzékeltetni az alapvető stílusbeli különbségeket. Képes romani nyelvű levelezéseket bonyolítani határon innen és túl.

3. Cigány népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből: A szülők, rokonok család megnevezése cigányul és magyarul. A családban üzött foglalkozások a múltban és a jelenben, valamint azok nyelvjárási megnevezése.</p> <p>Ismeretszerzés tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből: A település jelentősebb épületei. Ismerkedés régi, illetve ma is élő hagyományokkal, szokásokkal. Roma jelképek: zászló, himnusz ismertetése. A történetek olvasása, a cigányok igaz történetei. Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése: A cigány népcsoport életmódja, a család és környezet kisebbségi kötődése. A szülőfalu lakóinak etnikai hovatartozása. A cigány családi ház jellegzetessége. A szülőfaluban ismeretes közmondások, népdalok, vallási dalok, mondókák, mesék, találós kérdések, népi játékok, időjósítások, nyelvtörök, valamint ősi cigány ételek elnevezése, egyszerű ételreceptek gyűjtése. A cigány meséken keresztül az elődök kultúrájának megismeréséhez való kedv felébresztése. A hagyományokhoz kapcsolódó gyermekversek,</p>	<p>A cigány család és nemzetség szerkezete. A távolabbi rokon és családi kapcsolatok megkülönböztetése és megnevezése. Gyűjtő tevékenység tanári irányítással a magyarországi cigányok nemzetségei között. Családfa összeállítása. A földrajzi térkép elemzése, a cigányság népvándorlásának útvonala. Tájékozódás India, Európa és Magyarország térképén. A felszíni formák és vizek megfigyelése. India és Magyarország főbb városainak elhelyezkedése a térképen. Az egyidejű történelmi események felismerése, ugyanabban a korban élt történelmi személyiségek megnevezése. Az írott történelmi szövegek fajtáinak megkülönböztetése (pl. a korabeli és a később keletkezettek). A történelmi dokumentumok részleteiről, képekből, egyszerű táblázatokból információk gyűjtése. Tanári kérdések segítségével a történelmi események elmondása. A cigány népdalok, balladák különböző fajtáinak megfigyelése: ünnepekhez és szokásokhoz kapcsolódók, mítikus, mindennapokról szóló,</p>	<p>Anyaggyűjtés a magyarországi cigányok családi és közösségi szokásairól. Gyűjtsön tömegkommunikációs eszközökből a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó híreket. Szülőhely (cigány tradicionális szokások) - adatgyűjtés könyvtárban, médiatárban, múzeumban.</p> <p>Ismerje fel az ellentmondásokat és az egybeeséseket ugyanannak az eseménynek különböző információs forrásokban található leírásában. Tudjon saját szavakkal elemezni egy műalkotást. Rádió- és TV műsorok tudatos választása. Műsorválasztási stratégiák fejlesztése. Alakuljon ki a különböző információs források használatának képessége: rádió, televízió, internet, könyvtárak. A tömegkommunikációs közlések helyes értelmezésének, kritikus megfigyelésének gyakorlása. Történelemtudomány módszereinek (kronológia, családfák, történelmi térképek stb.) alkalmazása tanári segítséggel. Saját családfa készítése. A kapitalizmus hatása a magyarországi cigány kisebbségre. Ismerje a szomszédos országok roma</p>	<p>A magyarországi cigány kisebbség történelmi, tárgyi, és szellemi örökségének, értékeinek bemutatása. Tájékozódás a cigány művészetben (irodalom, zene, tánc, képzőművészet), történelemben. A nyelvtudás és az identitástudat összefüggésének felismerése. A témával kapcsolatos írások, filmek megtekintése, könyvek olvasása. Művek elemzése. Kiselőadás tartása magyarországi cigányok kulturális életéről, saját tapasztalatok bemutatásával. Ismerjék a cigány színházi törekvéseket, a jellemzőbb szintársulatokat. Betekintés a történelmi múltba. (Az 1848-as forradalom és a cigányok. Az első világháború és a cigányok.) A nemzetiségek együttélése, egymásrataltsága a háborúk idején. A cigányok történelmi szerepének felismerése. Kisebbségek élete és helyzete ma Magyarországon és Európában. Aktuális kisebbségpolitikai kérdések tanulmányozása. Információk szerzése a kisebbségi önkormányzatok szerepéről. Ismeretszerzés a magyarországi cigányok politikai, jogi, kulturális érdekképviseletéről, az</p>

<p>képeskönyvek bemutatása. Nyelvhasználat a családon belül és kívül. A cigány nyelv otthon és az iskolában.</p>	<p>történelmi és hősi témájúak. A műalkotás megkülönböztetése fajta, műfaj, anyag, technika, kifejezőeszközök alapján. A bemutatott műalkotások felismerése, megnevezése. Hazai cigány népviseletek: motívumok, színek. A legjellemzőbb férfi és női öltözék tartozékainak megnevezése cigányul és magyarul. A cigány nyelvhasználat sajátosságainak megismerése.</p>	<p>lakosságának jellemző népviseletét.</p>	<p>Országos Cigány Önkormányzat megalakulásáról. A gyűjtött információk önálló rendszerezése. Ismerje az állami, kormányzati és társadalmi intézmények a kisebbségi jogokkal kapcsolatos hatáskörét és a kulturális autonómia fogalmát. Ismerjék a régi cigány házak alaprajzát és a jellemző építészeti anyagokat. Ismerjék a cigányok benső igazságszolgáltatás céljára működtetett Romani Kris-Cigány Törvény szerepét, jelentőségét. Írásbeli és recens források elemzése alapján értsék a vajdák szerepét a roma közösségekben.</p>
--	---	--	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Kérdések megfogalmazása a cigány népszokásokkal kapcsolatban. A magyar és a cigány szokások összehasonlítása, különbségek felismerése elsősorban a nyelv és a szó-kásrendszer tekintetében. A család és a rokonság életének fontos eseményei (pl. születésnapok, ünnepek, fontos évfordulók), saját élmények feldolgozása. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. A népköltészet alkotások szépségének és a hagyományápolás fontosságának megértése. A népköltészet alkotásokban a pozitív és a negatív hősök tulajdonságainak elemzése (pl. becsületesség, eszesség, ravaszság, kapzsiság,</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a cigány népcsoportok vándorlásával és a magyarországi cigányok letelepedésével kapcsolatban. Híres emberek, történelmi személyiségek, hétköznapi emberek jellemzése, szerepük a cigány kisebbség formálásában, identitástudat felébresztésében. A magyarországi cigányok élete régen és ma. A különbségek, változások felismerése és a cigányság szempontjából sorsdöntő változások megfogalmazása. A cigány nyelv különböző dialektusai között fennálló hasonlóságok és különbségek megértése. Beszélgetés a magyar és más idegen nyelvből történő jövevényszavak átvételének szükségességéről, okairól.</p>	<p>A cigány-magyar együttélés kölcsönhatásának ismerete. A kisebbségi lét által meghatározott társadalmi és egyéni lehetőségek, nehézségek ismerete. Önálló vélemény megfogalmazása a cigány kisebbség múltbeli és jelen sorsával kapcsolatban. A cigány kultúra, mint Európa és a keresztény világ része. A megkeresztelkedés okainak elemzése. Az elsajátított tananyaghoz fogalmazzon meg kérdéseket, és tegye fel azokat diáktársainak korrek formában. A cigány képzőművészet elhelyezése Európa és a világ művészetének kontextusában. A gondolkodásmód, a kulturális különbségek és a</p>	<p>Kérdések és vélemények megfogalmazása a cigányság sorsfordulóival kapcsolatban. A különböző korszakok alakjainak tevékenységének és eszméinek elemzése. Állásfoglalás a különböző, a cigány kisebbség sorsfordulóját meghatározó nézetekről, cselekedetekről. Irodalmi alkotások, publicisztika, filmek szövegeinek vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. A cigányok, mint társadalmi csoport, intézmények viselkedésének elemzése. A magyarországi kisebbségi és emberjogi rendszer értékelése. Megalapozott, hiteles kisebbségkép kialakítása. Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről</p>

<p>hazugság, tolvajlás stb.). A pozitív és a negatív hősök csoportosítása.</p>		<p>mű közötti összefüggés felismerése. A műelemzés legfontosabb módszereinek elsajátítása. Művészeti stílusok és irányzatok összehasonlítása. A cigány motívumok felfedezésének gyakorlása a művészetben. Tudjon saját szavaival elemezni egy műalkotást. A cigány kisebbség szerepe a nemzetközi kapcsolatokban. A település nyelvjárása és a nemzetközi cigány nyelvújítás törekvéseinek ismerete.</p>	
--	--	--	--

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Különböző családtagok megszólítása különböző szituációkban. Rajzolja le a családját, a családtagokat jellemző kort, szakmát, kedvenc időtöltést arra utaló elemeivel. Magyarországon lévő cigány települések és földrajzi adottságainak megismerése a tanórákon és az idős személyekkel történő beszélgetésekből. A településen gyűjtött cigány közmondások, dalok, mondókák, versek, játékok tanulása.</p> <p>Hagyományok felelevenítése. Régi húsvéti és karácsonyi ajándékok, fenyőfadíszek elkészítése. Egyes mesék dramatizálása. Húsvéti és karácsonyi ünnepekhez kapcsolódó mondókák tanulása. A legfontosabb állami jelképek értelmezése és azokkal kapcsolatos helyes magatartás. A cigány himnusz eléneklése.</p>	<p>Beszélgetés a cigányok egykori hétköznapjairól. Beszélgetés és vita a cigány gasztronómiai szokásokról. A cigány konyha berendezéseinek, régi konyha eszközeinek, azok használatának bemutatása. Rajzkészítés a régi konyhai eszközökről. Ételreceptek gyűjtése. A cigány és a magyar ételek összehasonlítása. A cigány tánc alapelemeinek megismerése. A páros tánc, botoló és a körtánc közötti különbség felismerése. A cigány népviselet ruhadarabjainak cigány és magyar nyelven történő felsorolása ... Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről; ismerje az adatok forrásait - képzeletbeli utazás azokon a területeken, ahol cigányok éltek és ennek elmesélése támpontok alapján.</p>	<p>A cigány irodalom szerepe és helye a világban. A legfontosabb cigány írók műveinek felsorolása. A megismert műveken keresztül a költő, író céljainak, törekvéseinek felismerése, megfogalmazása. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása Magyarországon élő, nagy és kisegyházi vallási felekezethez tartozó cigányok életéről. A nemzeti és etnikai kisebbség, nemzet, anyanyelv fogalmának ismerete. Beszámoló az önálló gyűjtő munkáról tanórán. Színjátékok előadása az iskolai rendezvényeken. Hazai és külföldi cigány népdalok, néptáncok megismerése és bemutatása a település rendezvényein, hazai és külföldi fesztiválokon.</p>	<p>A tanult történelmi eseményekkel, eszmékkel és fogalmakkal kapcsolatos kérdések önálló megfogalmazása. Véleményalkotás és vita egy-egy aktuális kisebbségpolitikai kérdéssről. Mások véleményének elfogadása, a tolerancia gyakorlása. Beszámolók készítése a néprajzi kutatómunka eredményéről. Kiselőadás tartása a cigány kulturális életéről a cigány nyelvű sajtó, a rádió- és tévéműsorok alapján. Önállóan gyűjtött anyagból projektbemutató vagy kiállítás megrendezése.</p>

4. Tájékozódás térben-időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata romani, beás és magyar nyelven. Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi (amikor beszélni tanultam, amikor óvoda voltam, amikor iskolás lettem) voltam, amikor szüleim gyerekek (fiatalok stb.) voltak, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, amikor karddal harcoltak, amikor autók helyett szekerekkel jártak, amikor zokni helyett kapcát viseltek, stb., nagyon régen. Viszonyítások gyakorlása családi ünnepekhez és jeles napokhoz kapcsolódva: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Ismert roma költők, írók és folklór kutatók időrendbe állítása.</p> <p>Az adott település térképének másolása kézi munkával. A vizek, domborzatok jelölése, a szomszédos települések határvonalai.</p> <p>Az adott település nevezetesebb épületeinek valamint a cigányok és más nemzetiségek által tömbszerűen lakott részek modellezése (pl. vázlatrajz, terepasztal, makett).</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata romani, beás és magyar nyelven.</p> <p>Időmeghatározás: más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. Zsigmond király László vajda és nepe számára adományozott menlevele, I. Ferdinánd rendelkezése a cigányok adómentességéről, Izabella királynő rendelkezései a cigányokról, stb.)</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>A feudális korszak idején néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete a cigány kisebbséggel kapcsolatosan. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>Egyszerű kronológiai számítások az említett rendelkezések között.</p> <p>Tájékozódás India Európa és Magyarország térképén. A felszíni formák és vizek megfigyelése. India és Magyarország főbb városainak elhelyezkedése a térképen.</p> <p>Ismert cigány képzőművészek születési helyének megkeresése a</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata romani, beás és magyar nyelven</p> <p>Időmeghatározás:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a cigányok Európába érkezésük előtt, - a cigányok megjelenése Európa országaiban, különös tekintettel a Balkánon. <p>Az idő ábrázolása tér- vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete, mint pl. a cigányok megjelenése a Bizánci Birodalomban, Konstantinápolyban. A cigányokra vonatkozó népelnevezések ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>Egyszerű kronológiai számítások végzése a cigány nép európai megjelenésének majd üldöztetésének időpontjai között.</p> <p>A magyarországi cigányok a felvilágosodás korában.</p> <p>Európai történelmi atlasz tanulmányozása, a cigányok vándorlásának nyomon követése. Az útvonal kézzel történő megrajzolása. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p> <p>A tanult országok, ismertebb települések megkeresése a térképen. Események, jelenségek megjelölése történelmi térképeken. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Történelmi helyszínek modellezése.</p>	<p>A cigány nép élete a burzsoá Magyarországon. E történelmi korszak elnevezésének használata a történelmi idő tagolására.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete, mint pl. az első országos cigány összeírás, a cigányok letelepítéséről szóló rendeletek, a vándoripar korlátozása. A tanult időpontokhoz történő kötése.</p> <p>Ebben a korban ismert cigányzenészek időrendbe állítása.</p> <p>A II. világháború koncentrációs táborainak cigány áldozatai Európában. Ismerjék az ezzel kapcsolatos politikát, rendelkezéseket. Elemezzék és értelmezzék a világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem, valamint a romákkal és szintikkel kapcsolatos történelem eltérő időbeli ritmusát és kölcsönhatásait. A cigányok helyzete 1945 után. A cigányok helyzetének változása az 1961-es párthatározat után.</p> <p>Az említett időszakok történelmi térképeinek elkészítése, összehasonlítása, a változások hátterének feltárása.</p> <p>A történelmi tér változásainak leolvasása különböző (pl. népsűrűséget, vallási megoszlást ábrázoló) térképekről.</p>

	térképen. Események, jelenségek megjelölése a történelmi térképeken. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése. Történelmi helyszínek modellezése.	Események, rendeletek kapcsolása a tanult helyekhez.	Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból, statisztikákból. Használják az interneten található forrásokat.
--	--	--	--

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - egy-egy hazai és külföldi roma híres ember (pl. művész, feltaláló, tudós, szent, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma; Ismerkedés régi, illetve ma is szokásban lévő hagyományokkal, szokásokkal. Roma jelképek: zászló, himnusz ismertetése. A Roma Kultúra Napjának megünneplése; <p>- kommunikációt folytassanak olyan kérdésekről, mint a hagyományos roma kultúra által méltányolt viselkedési és illemszabályok a patyiv- becsület, tisztesség szerint. A kölcsönösség szerepe az illemben, az idők tisztelete, a külső és belső jellemvonások, a jó és rossz</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a különböző cigány csoportok népi és magas kultúrát érintő hagyományairól, a lakóhely múltjáról cigány vonatkozásban, továbbá jellegzetes cigány mesterségekről és mai megélhetési lehetőségekről, az azokat fenyegető veszélyekről, - a cigányok történelmi múltjának egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. a cigányok magyarországi megjelenéseinek időpontjai, hagyományos mesterségei); <p>- egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák (pl. cigányokkal kapcsolatos rendelkezések, a tiszta és a tisztátalansággal kapcsolatos szokások alakulása);</p> <p>- ismereteket szerezzenek a feudális korszak idején néhány kiemelt eseményről,</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a hazai cigány hagyományokról, múltjukról. Továbbá a környék, a lakóhely cigány csoportjairól, cigány hagyományos mesterségekről és mai megélhetési módokról, természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; - a cigányok a felvilágosodás korában: egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák; - egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák; <p>- további ismereteket szerezzenek a cigányok történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a cigány történelem kiemelkedő személyiségeivel;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek a hazai és az európai cigány zene múltjáról, jelenéről és</p>	<p>Betekintés a történelmi múltba. A nemzetiségek együttélése, egymásra utaltsága a háborúk idején. A cigányok történelmi szerepének felismerése. Kisebbségek élete és helyzete ma Magyarországon és Európában.</p> <p>Aktuális kisebbségpolitikai kérdések tanulmányozása. Információk szerzése a cigányokat támogató állami alapítványok szerepéről. A magyarországi cigányok aktivizálódásának bekapcsolódásáról a demokratizálódási folyamatban.</p> <p>Ismeretszerzés a magyarországi cigányok politikai, jogi, kulturális érdekképviseletéről</p> <p>- egy-egy cigányokkal kapcsolatos témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a lakhatás, az egészségügy, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet) mélységében tanulmányozzanak;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a hazai cigányok történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő cigány személyiségeivel;</p> <p>- legyenek képesek önálló vélemény megfogalmazására</p>

<p>tulajdonságok, a rokonság, a barátság, a rászorulóknak segítése; a kisebbségi lét megélése;</p> <p>- megismerkedjenek néhány helyi roma jellegzetes hagyománnyal, néhány történettel a lakóhely múltjából a cigányok első megjelenését érintve, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeivel;</p>	<p>rendelkezéseiről, intézkedéseiről, ismert ma élő cigány képzőművészek életrajzának ismerete,</p> <p>- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek cigány és más nemzetiségi népszokásokról, a hagyományos életmódról;</p> <p>- ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzetiségiek életével, kultúrájával, közös múltjukkal;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a kisebbségi lét, az előítélet, az identitás, a nemek közötti kapcsolatok, a gazdálkodás kérdései;</p> <p>- a média szerepe a hazai kisebbségek megismertetésében;</p> <p>- a cigányság szempontjából sorsdöntő változások megfogalmazása.</p>	<p>kiemelkedő képviselőiről;</p> <p>- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak a roma emberek hétköznapijai a különböző európai országokban és</p> <p>korokban, kultúrákban;</p> <p>- ismereteket szerezzenek a cigányokat ért negatív sztereotípiákról, politikai intézkedésekről, konfliktusokról (feketeigazolvány, üldöztetés), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól;</p> <p>- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból a többség-kisebbség vonatkozásában;</p> <p>- ismerkedjenek a kisebbségi önkormányzatok működésével, hatáskörével;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a rasszizmus, a cigány nő szerepe a tradicionális kultúra értékei szerint élő családban, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a cigány munkanélküliség, foglalkoztatottság, a demokrácia és az emberi jogok; nemzetközi humanitárius jog alapelvei;</p> <p>- ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségekre és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal</p>	<p>a cigány kisebbséget érintő, a jövőjét meghatározó kisebbségpolitikáról. A magyarországi kisebbségi és ember jogi rendszer értékelése.</p> <p>Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek a romani és a beás nyelv standardizálási törekvéseiről, ismerjék a magyar és európai költők cigányokról szóló alkotásait;</p> <p>- ismerjenek néhány cigányokról szóló szociográfiai írást. Tudjanak azokról következtetéseket megfogalmazni, önálló véleményt alkotni;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az erkölcs, a szexualitás hagyományos cigány közösségekben és azokon kívül, a munkavállalás lehetőségei, Magyarország és az Európai Unió romákkal kapcsolatos politikai rendszere, az érdekképviseletek.</p>
---	---	--	--

		kapcsolatos problémákra. Legyen képes megfelelő módon érvelni, vitatkozni. Objektívan értékelni, bírálni. Legyen alkalmuk megismerkedni a Néprajzi Múzeum cigány gyűjteményének anyagával.	
--	--	---	--

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>- Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Milyen jellemző tulajdonságai vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól?</p> <p>- Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes?</p> <p>- Milyen szeretnék lenni?</p> <p>- Miért van szükség szabályokra?</p> <p>- Mit jelent az, hogy cigány, roma, beás, szinto, gazho, stb.?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Ki a cigány? Ki a magyar? Ki a francia, Ki az eszkimó, ki a busman, stb.?</p> <p>- Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek?</p> <p>- Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek?</p> <p>- Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése?</p> <p>- Miért vannak szegények és gazdagok?</p> <p>- Milyen mértékben határozza meg a lakókönyezet az emberek mindennapi életét és kultúráját?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg?</p> <p>- Hányféle identitása lehet egy embernek?</p> <p>- Miért nem viselnek háborút a cigányok?</p> <p>- Milyen szerepet játszik a média a cigányok megítélésében?</p> <p>- Mitől függhnek az egyes emberek, embercsoportok érdekei?</p> <p>- Miért vannak gazdag és szegény országok? Miért vannak munkanélküliek?</p> <p>- Mi a hit, a vallás szerepe a cigányok életében?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Vannak-e abszolút erkölcsi értékek? Melyek a cigány kultúra értékei?</p> <p>- Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog? Milyen a megítélése a Cigány Törvénynek (Romani Kris) és a Magyar Igazságszolgáltatásnak?</p> <p>- Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? Van e szabad identitásválasztás? Milyen megnyilvánulási lehetőségei vannak a cigány identitásnak?</p> <p>- Haladhat-e kényszerpályán egy ország történelme?</p> <p>- Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak?</p> <p>- Mi az erőszak szerepe a történelemben?</p> <p>- Hogyan változott az állam szerepe a történelemben a cigányokkal kapcsolatosan?</p>

1. Lyimbá sî Literaturá bǎjásilor

Sjé trébujé szǎ styijé dîn lyimbá dǎ bǎjás în iskulyé hungyé învăcă lyimbá bǎjásilor dǎ lá 1 pîn lá 12 usztájurj

Lokurilye, hungyé înr-átitye sjászurj învăcă lyimbá dǎ bǎjás, înr kityé sî pǎ áltilye lyimbé

1. Sjé trébujé szǎ prisjápǎ

Dǎ lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dǎ lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dǎ lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dǎ lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Sjé gîngyestyé, sjé styijé, sjé szîmcǎ trébé szǎ nyé gyep ǎ styut, kum máj patyé proszt sî szǎ prisjipény toc.</p> <p>Trébujé szǎ szǎ-nduré kupiji pǎ lyimbá dǎ bǎjás szǎ szfătijászckǎ, tot máj binyé fǎr dǎ frikǎ, mésj szǎ ájvé lá szfătijǎlá.</p> <p>Trébujé szǎ prisjápǎ, sî szǎ fákǎ, sjé zîsjé méstyéru-n iskolǎ</p> <p>Trébujé szǎ styijé-ntribǎ, szǎ szpujé, sjé áré dǎ gînd, szǎ gye, sî szǎ sjeje ku vorbé ázsutor.</p> <p>Trébujé szǎ fákǎ feladaturj, pǎ kǎré ásǎ ly-áhugyé. Dákǎ sjévǎ nu prisjepé, trébujé szǎ styijé-ntribǎ, sjé, kum szǎ fákǎ</p> <p>Trébujé szǎ-nvecé dîn kǎp bǎjisestyé arékic kîntyisj, versurj sî arékityé puvésty sî szkurtyé, sî lunzsj.</p> <p>Trébujé szǎ lyé prisjepé vorbilye sjé szǎ lyégǎ lá témé dǎ sjé ǎny învăcát.</p>	<p>Kum máj patyé proszt szǎ nyé zíkǎ sjé áré dǎ gînd înr szituáciourj, sjé patyé szǎ fîjé u noj. Trébé szǎ szǎ-nduré kupiji pǎ lyimbá dǎ bǎjás szǎ szfătijászckǎ, tot máj binyé fǎr dǎ frikǎ, mésj szǎ ájvé lá szfătijǎlá.</p> <p>Trébujé szǎ prisjápǎ, sî szǎ fákǎ, sjé zîsjé méstyéru-n iskolǎ</p> <p>Trébujé szǎ styijé-ntribǎ, szǎ szpujé, sjé áré dǎ gînd, szǎ gye, sî szǎ sjeje ku vorbé ázsutor.</p> <p>Trébujé szǎ fákǎ feladaturj, pǎ kǎré ásǎ ly-áhugyé. Dákǎ sjévǎ nu prisjepé, trébujé szǎ styijé-ntribǎ, sjé, kum szǎ fákǎ.</p> <p>Trébujé szǎ-nvecé dîn kǎp bǎjisestyé arékic kîntyisj, versurj sî arékityé puvésty sî szkurtyé, sî lunzsj.</p> <p>Toc lyé prisjepé vorbilye, kǎré zǎ cînyé kǎ kupil, dǎ sjé-j vorbǎ.</p>	<p>Trébujé szǎ-s áflyé vorbé înr-áfelyé szituáciourj, înr sjé felyé inkǎ n-o foszt.</p> <p>Ásǎ trébujé szǎ szfătijászckǎ, kit toc szǎ prisjápǎ.</p> <p>Szkurt szǎ pǎrászkǎ, sj-o vǎzut, ahuzît, o umǎrát, o pǎcît – ásǎ, kit szǎ styijény átunsj sj-o szîmcît.</p> <p>Szǎ styijé, sjé fel szévegurj jestyé</p> <p>Trébujé szǎ styijé, sjé fel szabályurj jestyé înr lyimbǎ, ku sjé fel vorbé patyé sjévǎ mîndru szǎ zíkǎ, kum szǎ hǎsznǎlászckǎ vorbilye, kǎ: ǎm dǎ gînd szǎ, trébujé szǎ ...</p> <p>Trébujé szǎ styijé szǎ szkrijé zsjosz dǎ sj-ány szfătijit.</p> <p>Trébujé szǎ styijé, kum szǎ sz-áretyé, dákǎ kînd nu-sz kunuszkuc hungyivǎ.</p> <p>Trébujé szǎ styijé, kum szǎ fǎsjé, sî kum szǎ hǎsznǎlestyé mondaturj /frázé/ szkurtyé sî lunzsj</p> <p>Szǎ styijé sjé fel ǎsz, sî kum szǎ hǎsznǎlestyé vorbilye, kǎ: înr, lá, dǎpǎ, pǎ/ sî, dá, mágǎ ...</p> <p>Trébujé szǎ kunaszckǎ, sjé fel vorbé jestyé sî înr sjé fel dobǎ szǎ hǎsznǎlestyé vorbilye, kînd înrtribǎny:</p>	<p>Styijé, kum trébujé szǎ szfătijászckǎ. Szǎ kunastyé szusz, sî styijé ku sjinyé, kum trébé szǎ szfătijászckǎ.</p> <p>Szǎ szfătijászckǎ ku multyé felurj dǎ aminy.</p> <p>Szǎ patǎ înrtribǎ, sjé nu styijé, sî szǎ patǎ szpunyé, sjé ǎlcî nu styijé</p> <p>Szǎ patǎ prisjepé, ǎlcî sjé gîngyestyé d-ásztǎ sj-or vǎzut, sî sj-or áhuzît.</p> <p>Szǎ patǎ înrtribǎ rîmnyǎlá ǎlcîlor, sî szǎ-s szpujé lu ǎlc, jél lá sjé rîmnyestyé.</p> <p>Szǎ szpujé ǎlcîlor, sjinyé-j jél.</p> <p>Kum szǎ szfătijény ku domnyi sî ku damnyilye.</p> <p>Interju, riporturj dǎ sj-o foszt înr iskolǎ, o înr sát.</p> <p>Vorbilye, sjé trébujé szǎ szfătijény dǎ învăcǎlá, sî dǎ iskolǎ.</p> <p>Szǎ szkrijény curriculum vitae, sî kǎrtyé lu iskulyé.</p> <p>Sjé trébujé szǎ styijé, dîn sj-or umǎrát.</p> <p>Prisjepé sjé szfătijestyé pǎ lîngǎ jél, dákǎ dǎ témǎ kunuszkutǎ-j vorbǎ.</p> <p>Prisjepé dǎ sjé szfătijestyé înr rádió sî înr tévé.</p>

		<p>sjé fásj, sj-áj fākut, sjé vij fásjé, sj-ás fásjé. Lyé prisjepé pä vorbilye, káré în multyé rîndurj lyé hásznlîny.</p>	
--	--	---	--

2. Sjë trébujé sză sză zîkă

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Trébujé sză sză-ngribászskă áje sză zîkă sjé áré dă gînd. Trébujé sză kunaszskă szusz k-on mmondât sjé patyé sză zîkă, s-ásă sză-s ályágă d-întri mondaturilye. Trébujé ásă sză szfătijászskă, kit toc sză-l prisjápă. Trébujé sză pată szfătiji ku nyészskáj felurj dă aminy dă kusztu-s, sjé kusztă. Trébujé sză pată umără ku mésj puvestyé kunuszskutyé, sî sză szfătijászskă d-áhestyé. Sză szkrijé zsjosz, sjé pä formé vegyé s-în szkrijetură, s-în vorbă. Sză szkrijé fogalmazásurj în rînd, styijind, sjé-j înnentyé sî sjé-j în mirzsuk, sî sjé-j lá szfărsît. Sză je dă vestyé, sjé fel dă kártyijé umără. Sză pată styimbă szerepurj, sjinyé părestyé. Sză szkrijé kártyijé lu urtăsj, lu părinc Sză styijé hásznlî konzsugăre, verbé, verbé dă ázsutor. Sză fākă bényé verbé în dobé. Sză părászskă szkurt, sj-or umărăt lung, sî sză hásznlászskă bényé dobilye. Sză părászskă puvesty szkurtyé înrézsj. Trébé sză styijé înrîbă dă ákarsjé.</p>	<p>Trébujé ánume áje sză zîkă sjé áré dă gînd., d-áje ásă sză-s ályágă dîn mondaturj, kit māj binyé sză-s pată árătă sjé gîngyestyé. Ásă sză szfătijászskă, kit toc sz-l áhudă binyé, sză-s dăstyigă gură, sî kum trébujé ásă dă tăré, k-afel gláj kum trébé sză sză-nvecé szfătiji. Trébujé sză styijé szfătiji ku gláj māj bun zî dîn zî Kiszintălă, urîngyălă sză styijé. Trébujé sză styijé kum nyé kunustyény ku sjinyivă în 6-8 frázé. Trébujé sză prisjápă frázé sî szévegurilye szkurtyé, sî dăp-áje trébujé sză răspondă lá înrîbălă Trébujé sză szfătijászskă dăszpri formé în 3-4 frázé. Sză fākă frázé ună dăpă áltă dă sj-o foszt vorbă Sză szfătijászskă ku mākarsjinyé, s-în kuszt, sî dîn gînd. Sză părászskă dăpă formé o dăpă nyészskáj vorbé. Sză sză zsjé înr-on szerep dăp-o puvásztă. Trébé sză pată szfătiji ku ákarsjinyé pä lyimbásztă. Dākă l-înrăbă patyé dă váloszurj. Ís patyé szkrijé zsjosz loku, hungyé ságyé, sî lyé patyé árătă kunuszskuci lu álc.</p>	<p>Sză lukré ku vorbilye sjé zîsjény în multyé rîndurj în kuszt. Sză-s je rîszu în szfătijălă, sză szfătijászskă, sî sză vitatkuzászskă. Dă sjigogyi, sjé-j dă vorbă în kuszt. Sză szpujé lu álcî, sjé áhéje nu styijé. Sză părászskă, sj-or păcît. Sză szkrijé zsjosz sj-or vâzut, pä sjinyé kunastyé. Patyé szfătiji ku aminy pä lyimbásztă dă témă, káré dă kuszt ászună, sî dākă l-înrăbă jél szîngurj patyé dă váloszurj.</p>	<p>Aje trébujé sză pată zîkă sjé áré dă gînd. Kum patyé sză- sză-ngribászskă mîndru ku vorbé multyé sză szfătijászskă, sî kum māj patyé sză-l bázsjé számă álcî. Sî jél trébé sză bázsjé számă pä ált, sî lá ásztă sză-s gyirágă szfátu. Mîndru sî kum māj patyé făr dă hibé sză szfătijászskă, kit toc sză vādă, kă ji-j fontos sjé zîsjé. Ásă tăré sză szfătijászskă, kum trébujé. Nisj māj însjét, nisj māj tăré. Kum māj patyé sză bázsjé számă sjé fel vorbé styijé sî p-estyé sză lyé hásznlászskă tot l-a témă, dākă patyé. Kînd szfătijestyé nu-j szlobod sză sză mujté sjé māj tăré, pä sjé fel gláj szfătijestyé, kit māj binyé sz-ázsangă ku vorbé sjé áré dă gînd sz-ázsangă. Sză sză-styijé sză-s áretyé ku csalădu-s ună în 18 – 20 mondaturj Dākă sză kunastyé ku sjinyivă, sză sză-nduré sză-ntrebé, sză styijé māj mult dă jél; sză styijé sză-ntrebé sî sză sjeje, sjé-j trébujé dă lá álc Sză styijé sză părászskă, sj-o păcît, sj-o vâzut, sj-ahuzît, kum sză szîmčă – p-ásztă sî ku vorbé sî în szkrisz sză styijé sz-áretyé Sză styijé sză fākă vâzlaturj, sî sj-o vâzut sză</p>

			<p>styijé szá szkrijé zsjosz Szá styijé, sjé-j puvásztá, szkrijuturá, dín káré sjévá putyény styi, sí sjé fel szkrijiturj jestyé máj. Puvésty, szkrijiturj szkurtyé, filmurj – szá styijé szá părăszkă ku arékityé vorbé. Sjë gîngyestyé szá styijé szá zîkă, dá sí áje, pāntru sjé gîngyestyé ásá. Sjë fel vorbé trébujé szá zîkă în arékityé lokurj. Szá styijé szá umiré, kum trébujé áfel szévegurj, káré nu lyé kunastyé. Sjë gîngyestyé, szá pată szá szkrijé zsjosz. Szá styijé szá-ntrebé dă lá sztrăjin, sj-áré dă gînd, ku vorbé, sjé trébujé. Áfelyé vorbé szá hăsznălăszkă, káré trébujé. Szá styijé szá-ntarkă dîn lyimbă dă bájás în ungur, dăkă trébujé. Îs patyé zîkă véleményu dă sjé gîngyestyé, o patyé szá părăszkă vál-on térténet.</p>
--	--	--	---

3. Kum trébujé szá styijé szá umiré

Dă lá 1 pîn lá 4 usztăjurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztăjurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztăjurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztăjurj
<p>Trébé szá lyé kunaszka bétiurtilye, kă făr dă jelyé nu patyé umără. Trébé szá styijé dă jelyé sí trébé szá lyé pată umără ună. Patyé szá umiré o vorbă, arékityé vorbé, monaturj kit tot sz-ăhudă. Dăkă trébujé sí-nsjét patyé styi umără. Trébé szá szá- nvecé sí szá umiré o tără o însjét dá sí szá prisjăpă sjé umără. On széveg szá pată kum máj binyé s- ásá, s-ásá umără. Sză kunaszka kum máj patyé multyé vorbé dîn szkrijiturj, sí szá styijé sjé</p>	<p>Szévegurilye kunuszkyté sí sjé nu-sz kunuszkyté (kîntyisj sí puvésty dă umărăt, dă zskăt în szerepurj). Kupiji, káré băjisestyé- nvacă, trébujé szá styijé szá umiré áfel széveg, káré ocără máj gro äj (în iskulă ku äzsutălă dă méstyérj, ákásză ku äzsutălă ältuluj) Trébujé szá kunaszka arékityé versurj, regényurj, puvésty dîn kultură bájásilor. Sză äjvé vojé szá umiré băjisestyé</p>	<p>Multyé felurj dă szévegurj szá styijé szá umiré sí pă-n sjét, sí kit szá –sz-ăhudă Szévegurilye kunuszkyté sí sjé nu-sz kunuszkyté (kîntyisj sí puvésty dă umărăt, dă zskăt în szerepurj). Sză umiré, sí szá prisjăpă sí szá părăszkă puvésty lunszj. Sză părăszkă, sj-o păcît. Sză lukré ku vorbilye, ku zskurlye, sí ku puvéstyilye. Sză-s äsztrîngă vorbilye héj fontos dîn puvésty, sí</p>	<p>Kum máj binyé patyé szá styijé umără sí szá prisjăpă sjé ásá îj äszkunsz în szévegurilyestyé. . Kum máj binyé patyé szá szá- nvecé kum patyé máj repé szá prisjăpă sjé-j szkrisz n szévegurilyestyé. Tot máj multyé vorbé szá-nvecé, szá pată szá prisjepé pă toc, sí p-ăhélye, káré pă lyimbăszta älmîntrilye ku älyé vorbé o szfătijestyé. Trébé szá pată lukrá ku szévegurj, káré nu lyé kunastyé, sí szá styijé sjé kum szá făkă. Nu-j</p>

<p>kum szá lyé hásznlászka p-estye. Ku vojé szá ájvé dá gînd szá styijé sí máj mult dá bájás. Szä kunaszka sí szá prisjápä vorbä szkriszä. Sz-äretyé ku vorbé, ku szkrijiturä o ku fäkäturä, sjigogyi, sj-or prisjiput d-înr-äje, sj-or umärät. Trébujé szá styijé umärä bájisestyé ásá, kum umärä toc înr vrisztä lor. Dîn sj-or umärät, trébujé nu numä szá prisjápä, dá sí szá zikä szkurt,dä sj-o foszt vorbä. Szä szá-nvecé binyé szá prisjápä, sjé umärä însjët.</p>	<p>Trébujé szá styijé szá umiré szusz mîndru sjévä d-înr-äje, sj-or învácät</p>	<p>dîn kîntyisj. Szä styijé hásznläli kényve, há ku vorbilye bájásilor.</p>	<p>szlobod szá mujtyé, kã on om înr kuszt kit kusztä uvig învácä sjévä Kînd umärä trébé szá styijé sjé áré dá gînd szkrijitori szá nyé zikä, l jé fel mifaj szá cînyé dá sjé umärä, sjé fel formé putyény áflä înr szévegurilyestyé, sí trébé szá gusjászka pãntru sjé-sz estye sí nu áltýé înr szévegusztä. Däkä înr-on széveg jestyé arékityé rajzurj, sí pö-estye trébé szá lyé prisjepé. Áku má trébé szá styijé szá umiré sí szá lukré ku multýé felurj dá szévegurj. Szä umiré ku mésj sí ku gláj, sí szá prisjápä, sjé-j fontos. Szä szfärsászka szévegurilye, sj-or foszt kizdilityé. Sjé-j fontos, sjé nu. Nu numä áfelyé szévegurj trébé szá prisjápé, káré înr multýé rîndurj vinyé elé înr kuszt, dá sí p-elye, káré numä unyirj. Prisjepé nu numä vorbilye, dá sí szkrijiturilye, káré d-äje-s szkrisjé, kit szá patä szá ny-äretyé sjinyivä, kînd, sjé szîmcä.</p>
--	---	---	--

4. Kum trébujé szá szkrijé

Dä lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dä lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dä lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dä lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Toc kupij trébé szá lyé kunaszka béturilye, s-átunsj, däkä jestyé káré înr-ásztä k-on pik máj szlábj äsz. Tot máj binyé trébé szá styijé szá szkrijé. Kum máj binyé patýé szá-nvácä szá szkrijé mondaturj, káré szá cînyé unä, sí on széveg szá fásjé dîn jelyé. Trébujé szá styijé sjé fel szkrijturj patýé szá fíjé, sí estye kum szá kunastyé szusz, kum</p>	<p>Sí máj binyé trébé szá styijé szá szkrijé, sí szá bázsjé számá kum szá ujtä áfärä szkrijiturä-j. Däkä trébé szá patä szá szkrijé szévegurj szkurtyé, o térténeturj misj, o däkä trébé szá patä szá szkrijé zsjosz dá sjinyivä arékityé mondaturj. Înr osztájurilyestyé má trébujé szá styijé szá szkrijé zsjosz szkurt, däkä l-înrábä sj-o umärät, o sj-o pácît, sj-o</p>	<p>Ásá szá szkrijé, kit toc szá patä umärä, sí kum máj patýé sí mîndru szá szkrijé. Sí máj binyé szá styijé szévegurj szá fäkä sí szá bázsjé számá înr káré széveg pä sjé trébé szá je számá. Szä szkrijé zsjosz, sj-or pácît, o sj-or áhuzît Szä szkrijé zsjosz înr rînd, sj-o foszt sjász dîn sjász, zî dîn zî, án dîn án. Szä styijé, sjé trébujé szkrisz înnentyé, înr mirzsuk, sí lá szfärsît.</p>	<p>Ásá szá szkrijé dá mîndru szá fíjé, sí toc szá-l patä umärä. Däkä áhugýé sjévä, szá patä szkri zsjosz szkurt, sj-áhugýé. Sjé szkrijé toc szá prisjápä, sí lá ákarkaré témä dá kuszt szá cînyé sjévä, trébujé szá styijé szá szkrijé zsjosz. Trébé szá styijé sjé fel äj szkrijé: Curriculum vitae, Riportu, Interjuu, Protokolu. Dä sjé-j ált, kînd szfätijény, sí kînd</p>

<p>ász fákutyé, sjé kum szkrijé: hungyé trébé bétu-l mik o bétu-l méré szá pujé, kum szá kizdilestyé, kum szá szfarsestyé on mondat. Trébujé szá styijé szá szkrijé zsjosz on széveg, káré nu-j ro gro, s-átunsj, kînd numá-l vegyé, dá s-átunsj, kînd l-áhugyé. Trébujé szá styijé szkri bájisestyé d-într-on széveg – sjé-j ánume fontos. Trébujé szá-nvecé, kum szá szkrijé o kártyijé, o sjé szkrijény, kînd ku sjinyivá nyé kunustyény, o lu sjinyivá vorbã-j mănãny, o îtribãny dã lá sjinyivá sjévã. Dãkã on széveg kunuszkut kãpãtã, trébé szá styijé szá-l umplyéku vorbé, dãkã jestyé arékityé, káré ásã trébé szá lyé bãzsjé îñ szévegusztã.</p>	<p>szãmcît. Trébujé szá styijé szá szkrijé zsjosz on széveg, káré nu-j ro gro, s-átunsj, kînd numá-l vegyé, dá s-átunsj, kînd l-áhugyé. Trébujé szá styijé szkri bájisestyé d-într-on széveg – sjé-j ánume fontos. Trébujé szá-nvecé, kum szá szkrijé o kártyijé, o sjé szkrijény, kînd ku sjinyivá nyé kunustyény, o lu sjinyivá vorbã-j mănãny, o îtribãny dã lá sjinyivá sjévã. Dãkã-s kãpãtã vãl-on pipãros szkurt, trébujé szá-l patã umplã áfãrã, o lu sjinyivã szá-j szkrijé o kártyijé szkurtã.</p>	<p>Kum szá szkrijény o kártyé lu sjinyivã Kum szkrijény pipãrasîlye lá tanács, lá zsîndãrj, lá iskolã. Szã szkrijé o kártyijé lu kupij dã bãjãs îñ Ungureme o îñ áltã cãrã. Szkrijiturj nu ro lunszj, izeneturj, kãrc trébujé szá styijé szá szkrijé.</p>	<p>szkrijény. Dãkã sjévã o umãrát szkurt trébé szá patã szkri dã ásztã. Dãkã sjévã o pãcît, o dãkã sjévã áré dã gînd szá nyé zikã dã sjévã, trébujé szá patã szá szkrijé zsjosz.</p>
---	---	---	--

1.2. Lokurilye, hungyé mój îñ multyé sjászurj învãcã lyimbã dã bãjãs, dãkit kum or szuktulit

1. Sjé trébujé szá prisjãpã

Dã lá 1 pîn lá 4 usztãjurj	Dã lá 5 pîn lá 6 usztãjurj	Dã lá 7 pîn lá 8 usztãjurj	Dã lá 9 pîn lá 12 usztãjurj
<p>Toc trébujé szá styijé binyé hãsznãli vorbilye, binyé szá lyé zikã sî fãr dã vorbã áje szá-ny-ãretyé, sjé zîsjé ku vorbé. Trébé szá bãzsjé számã hãlãlãnt sjé zîsjé, ákãr sjé fel dã bãtîrn ãj- patyé szá fîjé ku jél d-o vîrsztã, o mój bãtîrn sjinyivã Sjé ahuzît, áje szá prisjãpã, sî szá styijé dã sjé-j îñ szévegulã vorbã.</p>	<p>Szévegurilye kunuszkutyé sî sjé nu-sz kunuszkutyé (kîntyisj sî puvesty dã umãrát, dã zszakãt îñ szerepurj). Szã umiré, sî szá prisjãpã sî szá pãrãszkã puvesty lunszj. Szã pãrãszkã, sj-o pãcît. Szã lukré ku vorbilye, ku zsokurlye, sî ku puvestyilye. Szã-s ásztrîngã vorbilye</p>	<p>Káré bájisestyé-nvãcã trébé szá styijé szfãti dãkã lyé-ntrãbã sjinyé-sz jéj, hungyé sãgyé, sjé lukrã. Trébé szá styijé însjét szá szfãtijãszkã, sî szá prisjãpã dãkã trébé ásã fãkã, kãkînd jél ár fî (doktoru-bityãgu, pãrînci-kupilu, bultãsu o káré lá boltã kumpãrã).</p>	<p>Kupiji káré bájisestyé-nvãcã szá styijé dã kuszt szá szfãtijãszkã ku ákãrsjinyé sî szá prisjãpã ãlc sjé zîsjé s-átunsj, kînd dã sjévã mój témã gre, o kînd dã témã, káré nu kunastyé szfãtijestyé ãlcî. Káré bájisestyé-nvãcã fãr dã grou szá styijé d-o témã szîngurj szá szfãtãszkã, sî ku ãlc szá</p>

<p>Trébujé szá styijé: Kum dăgyény lu unápált bună zuă, sî sjé zîsjény, kînd nyé aflăny ku sjinyivă, o mirzsjény dă hungyivă. Sjé zîsjé méstyéru în iskulă, kînd sjász dă bájás ávény. Kum nyé kunustyény ku sjinyivă. Sjé fel vorbē dă bájás zîsjény în multyé rîndurj, dákă dă sjinyivă szfătijény, sî dákă dă sjinyivă sjévă zîsjény. Sjé fel hangurj äsz în lyimbă dă bájás, kum äszună lyimbă dă bájás, äsztă kum putyény vigye ku oty, sî kum putyény ähuzî ku uretyé. Kum zîsjé vorbilye mîndru sî binyé bájási. Kum szá pärény d-äje sj-ány väzut, sj-ány päcît. Sjé szá szpunyény, dákă szfătijény d-o formă. Kum trébujé szá-ly-ärätány p-eje, karé lá csalădu nosztru szá cînyé /tătă, mămă, frăc, szurorj.../. Kum szá ny-ärätány loku, hungyé sägyény. Kum szá-j kivinyiny sjévă bun lu sjinyivă. Arékityé vorbē, mondaturj /frázé/, karé în multyé rîndurj häsznăliny în kuszt - kupiji trébujé szá styijé sî szá zîkă, sî sz-äretyé-n zsok. Dákă válo témă vinyé-n vorbă, o válo formă, rajzurj vegyé, kum trébujé d-äje szá szfătijászskă. Dákă sjévă pärestyé într-äje rînd szá zîkă sjigogyi, kum o foszt. Arékityé puvésty, versurj, kîntyisj bájisestyé, ocără szá számălászskă bájisestyé.</p>	<p>hég fontos dîn puvésty, sî dîn kîntyisj. Szá styijé häsznăli kényve, hă ku vorbilye bájásilor.</p>	<p>Trébé kum máj binyé szá prisjápă szévegurj sjé bájisestyé ähugyé. Ar trăbujă szá prisjápă dă sjé-j vorbă în szévegurilyestyé. Trébé szá styijé dă sjé szfătijestyé, sî arékityé informaciourj, karé-sz fontosé szá-j vijé-n firé dăpă sj-ahuzît, sî szá pată szá fákă feladaturj, karé szá cînyé lá sjé ahuzît. Trébé szá styijé szá szfătijászskă ku aminy, dákă ij szpusz ungurestyé dă sjé szá szfătijászskă ku jēj, karé ku jél oformă-sz (dákă lînrăbă szá szpjé sjé trébé, szá szpujé sjévă sjé styijé, szá-j zîkă lu sjinyivă sjévă sjé trébujé. Dákă nu-j ku sjinyivă într-on rang, s-ätunsj trébé szá styijé szévă szá zîkă bájisestyé: nu styijé sjé hungyéj sî is sjeré äzsutore, o däl á jél întrăbă sjévă sjinbyivă, karé nu-j kunuszku, o méstyér – sî karé învácă szfătijestyé, o sjinyivă nu styijé pä hungyé szá mărğă, întrăbă sjé hungyé-j. Trébé szá styijé szá szfătászskă s-ätunsj, dákă ásă vegyé sjévă o ly-ärătă sjévă. Arékityé vorbē sî d-ähéstyé trébé szá styijé szá zîkă sjévă. Patyé szá fîjé äsztă o formă, o äkăr vâl-o äbră.</p>	<p>pată szfăti, dákă-ntrăbă dă lá jél sjévă szá pată szá zîkă válosz. Karé bájisestyé-nvácă szá styijé făr dă groutătyé szá prisjápă pä bájás, karé älfel szfătijestyé bájisestyé - kă muntyényi, o älc bájás. Dákă sjinyivă sjévă bájisestyé zîsjé, karé-nvácă bájisestyé, trébé în usztăjusztă szá prisjápă, sj-or ähuzît. Dákă în rádio ähugyé kă bájisestyé szfătijestyé, trébé szá prisjápă, dă sjé-j vorbă äkulo, sî trébé szá szîmcé dîn szfătijălă, sjé fel vojé äré bájási, karé-n rádió szfătijestyé. Karé bájisestyé-nvácă sî ku sjinyivă szfătijestyé, trébé szá-l prisjápă sî szá je dă vestyé sjé fel vojé äré älä, ku sjinyé szfătijestyé, sî dákă trébé dă äsztă sî szá szfătijászskă patyé. Karé bájisestyé-nvácă trébé szá styijé szá szfătijászskă d-o témă ásă, kit toc szá-l prisjepé, s-ätunsj, dákă témăszttă nu-j ásă kunuszku. Karé bájisestyé-nvácă trébé szá styijé sî d-äfelă témă szá szfătászskă, karé nu-j ásă ärapé lá jél. Karé bájisestyé-nvácă trébé szá styijé dă äkăr sjé felă témă szá szfătijászskă. Ätunsj szá-s je rîszu äfără dîn szfătijălă kînd trébé, dă äkăr sjé-j vorbă. Karé bájisestyé-nvácă trébé szá szfătijászskă ásă dă äkăr sjé, kit nyime szá nu je dă vestyé, kă äsztă luj grou ji-j, sî dîn szfătu-j sjigogyi szá prisjápă, s-äje, sjé nu zîsjé uvig äfără numă pä styut dă.</p>
---	---	---	---

			<p>Dákã szfãtíjestyé trébé szã gíngyãszkã, sjé áré dã gínd szã zíkã, sí szfãtu-j szã ájvé ku sjé szã kizdilestyé, ku sjé szã szfãrsestyé, sí sjé-j ín mirzsjuk.</p> <p>Styjíé ásã szã szfãtíjãszkã, kit szãzsongã, sjé áré dã gínd: szã-l prisjãpã, sí pã jél sí pã szfãtu-j.</p> <p>Nisj átunsj nu pãcã nyimik, kínd íntr-áfel lok áj, pã sjé n-avut dobã szã szã gátyé. Trébé szã prisjãpã, dákã sjinyã ocãrã máj lung bszfãtíjestyé dã sjévã. Dákã vegyé o áhugyé sjévã dín tévé sí dín rádió, o ákár vál-on film trébé szã prisjãpã dã sjé-j vorbã íntr-estyé, sjé kum vinyé unu dãpã álту.</p>
--	--	--	---

2. Sjë trébujé szã szã zíkã

Dã lá 1 pín lá 4 usztãjurj	Dã lá 5 pín lá 6 usztãjurj	Dã lá 7 pín lá 8 usztãjurj	Dã lá 9 pín lá 12 usztãjurj
<p>Toc kupij trébé szã styjíé pãri sj-or pãcít, sj-or umãrát, áhuzít. Dákã szévegurj kunuszkyté kãpãtã, trébé szã patã szã-ny-ãretyé díntr-estyé jeleneturj. Trébé szã-nvecé arékityé versurj, puvesty, kíntyisj sí szã styjíé fãr dã kényvé. Ín usztãjurilyestyé mult trébé szã szã zasjé ku pãpusj, fãr dã vorbé szã-ãretyé térténeturj sí versurj szã zíkã.</p> <p>Trébé szã styjé szã szfãtãszkã dã jéj, dã csalãdu-j, dã kusztu-j o dã áje sjé fontos j-o foszt ín lukru, ín kuszt.</p> <p>Szã styjíé szfãtíji dã aminy ku kãré sãgyé, o</p>	<p>Dákã áhugyé on széveg, toc trébé szkurt szã styjíé szã pãrãszkã. Toc trébé szã bãzsjé szãmã lu sjiny szfãtíjestyé, sí ásã szã fãkã ásztã, kit toc sí szã-ãpusjé szusz sjé áré dã gínd szã lyé zíkã. Dákã szfãtíjestyé, trébé szã styjíé kum szã szã cìjé, sí dã ált szã patã szã bãzsjé szãmã, kínd szfãtíjestyé. Sjé gíngyestyé szã patã szã zíkã, dákã sjinyivã nu-j dã gyiriptãtyé íntr-ãsztã, s-átunsj szã styjíé sjé trébujé szã zíkã. Szã bãzsjé szãmã álcí sjé zísjé sí szã ly-ãhudã, kum tébé. Szã styjíé multyé szévegurj, versurj dín kãp. Arékityé formé szã styjíé</p>	<p>Trébé szã bãzsjé szãmã sí pã hãlãlãnt, ku sjinyé szfãtíjestyé. Szã styjíé sjé szã zíkã, kínd ku sjinyivã nu prisjepé unã, sí kum szã szpújé - jél kum gíngyestyé, ásã, kit sjigogyi pã lok szã fíjé. Szã styjíé sjé-j ín jevé sí sjé numã gíngyesyé dã sjévã. Trébé szã styjíé szfãtíjãlã sjé felã patyé szã fíjé, sí kãré kum szã ujtã áfãrã. Trébé szã szã-nvecé toc, kum sz-ãhudã álc sjé zísjé, sí kum szã zíkã, jéj kum szã gíngyestyé dã ásztã. Dákã kumvã sz-ãstyimbã ku dobã sjé ín kãp gíngye, szã styjíé d-ãasztã kum szã nyé gyed ã styut. Multyé versurj, szévegurj trébé szã styjíé dín kãp, sí</p>	<p>Trébé szã-s styjíé szpunnyé sjé gíngyestyé dã vál-o témã, sí pãntru sjé ásã gíngyestyé. Dákã álmintrilye szã gíngyestyé, kákum ínntenyé, sãtunsj szã styjíé dã ásztã kum szã szfãtíjãszkã. Trébé uvig szã bãzsjé szãmã sjé kum zísjé, sí dákã sjévã sz-ãstyimbã, szã-s patã ástyimbã sí vorbilye ásã, kum sí estye sz-ãstyimbã. Dákã dã sjévã nyé pãrestyé, szã styjíé szã nyé szpújé sjé o vãzut ánume, sí sjé gíngyestyé dã ásztã, sí szã nu szã szã kivirlãszkã íntr-ãasztã. Szã styjíé szfãtíji dã filmurj, dã formé o dã ákãrsjé, sjé vegyé sí sjé umãrã. Trébé szã styjíé versurj,</p>

<p>káré pã língã jél kusztã sí lukrã. Szã styijé szfãti dã lok hungyé sãgyé, szã pãrászkã sjé-j p-ákulo, sjé fel lokurj mĩndré jestyé, sjé fel boltyé o ákãrsjé, dã káré j-ár fi vojé szã szfãtãszkã. Szã styijé pã hungyé or szuktulit szã márgã tĩnyiri, kĩnd áré rãgãz.</p> <p>Kupijji, káré bãjisestyé-nvãcã trébé szã styijé szã szfãtãszkã dã iskolã huĩgyé umblã. Dã sjé ji-j drãg, dã sjé nu ji-j drãg ákulo. Kum umblã sí kitã dobã szã cĩnyé-n iskolã, sí sj-or szuktulit szã fãkã, kĩnd áré rãgãz.</p> <p>Kupijistye trébé szã styijé szã pãrászkã, kum or szuktulit szã utuzãszkã, dãkã merzsjé hungyivã. Sjé fãsjé mãy ínti, kum szã gãtã pã kãlyé. Sjé, kum vinyé unu dãpã áltã trébé szã styijé szã pãrászkã. Sjé fel lok áré ãn kusztu kupijilor technikã sí d-ãsztã szã fĩjé szlobod szã lyé-ntrebé ákãrsjinyé.</p>	<p>kĩnd szã zskã, átunsj sjé kum szã zĩkã, sz-ãretyé, szã fãkã, kit toc áje szã prisjãpã sjé jél áré dã gĩnd szã szpujé.</p> <p>Szã kunaszskã, sí szã patã zĩsjé hãngurilye ãn lyimbã bãjãsilor.</p> <p>Kĩnd kupilu ãntrãbã sjévã, trébujé szã prisjãpã, álcĩ sjé ãj rãszpungyé, o sjé sjeré dã lá jél o-j purunsjestyé.</p> <p>Trébujé szã styijé ãntribã o szã rãszpundã, kĩnd ãj vorbé dã nyãmurj, dã szãtu, dã lukru, dã gãrd, dã pãduré, dã vremé, dã szãnãtãtyé o dã kĩntyisj</p> <p>Sjé, kum szã rãszpundã, kĩnd szfãtijestyé ku sjinyivã, kĩnd ãj vorbã d-ãhéstye.</p> <p>Szã szfãtijãszkã ku sjinyivã dĩn gĩnd dãpã 4-5 frãzé, sj-ahuzĩt.</p> <p>Szã rãszpundã ku frãzé unã dãpã áltã.</p> <p>Szã pãrászkã szkurt, sj-ahuzĩt lung.</p>	<p>unyirj mã nu numã vorbilye trébé szã lyé styijé, dã trébé szã szã zsjãjé ku glãju-j, ku tyéptu, ku mĩnyilye o sí ku vorbilyestyé.</p> <p>Kupijji, káré-nvãcã bãjisestyé szã prisjãpã ku héjelãnc, sjé trébé patyé szã zĩkã bãjisestyé, sí d-ãje sí szã gye vãlosz styijé.</p> <p>Kĩnd sjinyivã bãjisestyé szfãtijestyé, sí kupijji káré ãnvãcã ãs je rĩszu dĩn szfãtijãlã, sí sjé áré dã gĩnd patyé szã zĩkã lu toc.</p> <p>Kupijji, káré bãjisestyé-nvãcã styijé sjé fel vorbé trébé sí kum trébé szã hãsznãlãszkã, kit szã lyé prisjepé toc.</p> <p>Unyirj patyé fi kã nu áflã vorbilye, káré ánume ár trãbujji, sí dar k-on pik mãy grou szã szã prisjãpã ku héjelãnc.</p> <p>Patyé fi arékiç kupij, káré bãjisestyé ãnvãcã ãn multyé rĩndurj ászã katã vorbilye, kit szã patã zĩkã sjé áré dã gĩnd, sí unyirj trébé mãy ãn multyé rĩndurj szã zĩkã, sjé áré dã gĩnd, szã-l prisjepé.</p> <p>Styijé kĩnd, kum szã szfãtãszkã ku aminyi, sí dã lu toc uminyije.</p> <p>Patyé fi kã fãsjé arékityé hibé, dã estye nu-sz ászã mãy, kit szã nu lyé prisjepé ákãrsjinyé.</p> <p>Ászã repé szfãtijestyé, kum trébé, unyirj dar ocãrã mãy sí repé ár putye szã szfãtãszkã.</p> <p>Mãy binyé szã je dã vestyé kĩnd szfãtijestyé, kã nu-j bãjãsz, dã d-ãje toc ãl prisjepé.</p>	<p>térténeturj dĩn kãp, sí nu numã szãl lyé zĩkã, dã sí szã szã zsjãjé ku estyie, kĩnd lyé zĩsjé.</p> <p>Kupijji káré bãjisestyé-nvãcã szã styijé dã kuszt szã szfãtijãszkã ku ákãrsjinyé sí szã prisjãpã álc sjé zĩsjé s-átunsj, kĩnd dã sjévã mãy témã gre, o kĩnd dã témã, káré nu kunastyé szfãtijestyé álcĩ.</p> <p>Káré bãjisestyé-nvãcã fãr dã grou szã styijé d-o témã szĩngurj szã szfãtãszkã, sí ku álc szã patã szfãti, dãkã-ntrãbã dã lá jél sjévã szã patã szã zĩkã vãlosz.</p> <p>Káré bãjisestyé-nvãcã szã styijé fãr dã grouãtyé szã prisjãpã pã bãjãsz, káré álfel szfãtijestyé bãjisestyé - kã muntyényĩ, o álc bãjãsz.</p> <p>Dãkã sjinyivã sjévã bãjisestyé zĩsjé, káré-nvãcã bãjisestyé, trébé ãn usztãjusztã szã prisjãpã, sj-or áhuzĩt.</p> <p>Dãkã ãn rádió áhugyé kã bãjisestyé szfãtijestyé, trébé szã prisjãpã, dã sjé-j vorbã ákulo, sí trébé szã szĩmcé dĩn szfãtijãlã, sjé fel vojé áré bãjãsi, káré-n rádió szfãtijestyé.</p> <p>Káré bãjisestyé-nvãcã sí ku sjinyivã szfãtijestyé, trébé szã-l prisjãpã sí szã je dã vestyé sjé fel vojé áré álã, ku sjinyé szfãtijestyé, sí dãkã trébé dã ászã sí szã szfãtijãszkã patyé.</p> <p>Káré bãjisestyé-nvãcã trébé szã styijé szã szfãtijãszkã d-o témã ászã, kit toc szã-l prisjepé, s-átunsj, dãkã témãszã nu-j ászã kunuszãkutã.</p>
--	---	--	--

			<p>Karé bājisestyé-nvácã trébé szá styijé sí d-áfelã témã szá szfätáskã, káré nu-j ásã árapé lá jél.</p> <p>Karé bājisestyé-nvácã trébé szá styijé dã ákarsjé felã témã szá szfätijáskã.</p> <p>Átunsj szá-s je rîszu áfãrã dîn szfätijálã kînd trébé, dã ákarsjé-j vorbã.</p> <p>Karé bājisestyé-nvácã trébé szá szfätijáskã ásã dã ákarsjé, kit nyime szá nu je dã vestyé, kã ásztã luj grou ji-j, sí dîn szfätu-j sjigogyi szá prisjãpã, s-ãje, sjé nu zîsjé uvig áfãrã numã pã styut dã.</p> <p>Dãkã szfätijestyé trébé szá gîngyászkã, sjé áré dã gînd szá zîkã, sí szfätu-j szá ájvé ku sjé szá kizdilestyé, ku sjé szá szfãrsestyé, sí sjé-j în mirzsjuk.</p> <p>Styijé ásã szá szfätijáskã, kit sz-ázsungã, sjé áré dã gînd: szá-l prisjãpã, sí pã jél sí pã szfätu-j.</p> <p>Nisj átunsj nu pãcã nyimik, kînd înr-áfel lok ãj, pã sjé n-avut dobã szá szá gátyé.</p> <p>Trébujé szá patã szá szfätijáskã ku aminy, káré pã lyimbilyestyé lyé kunastyé, sí szá prisjãpã sjé zîsjé, sjé înrãbã.</p> <p>Trébé szá lyé zîkã dãkã sjévã álmintrilye gîngyestyé, o szá styijé szá nyé zîkã vál-on térténet.</p>
--	--	--	--

3. Kum trébujé szá styijé szá umiré

Dã lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dã lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dã lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dã lá 9 pîn lá 12 usztájurj
Sí însjét sí tãré, kit toc sz-ãhudã trébé szá umiré.	Mult trébé szá umiré sí însjét, sí tãré, kit toc szá-ly-ãhudã kum umãrã.	Trébé szá styijé umãrã s-áfelyé szévegurj, dîn sjé patyé styi mult sjé	Kum mãy patyé szá kunaszãkã sí mãy multyé vorbã navé, káré pã

<p>Arékityé térténeturj szkurtyé trébé szá syijé ásá umără însjét, kit dăp-aje szá nyé pată zîsjé je or umărăt. Trébé szá pată ku arékityé mondaturj szá nyé zîkă sj-or umărăt, sjin yé sj-o păxît, sj-o făkut în tértébnét, sj-o umărăt.</p> <p>Ku vojé szá ájvé dă gînd szá styijé sí máj mult dă bájás. Sză kunaszká sí szá prisjápă vorbă szkrisză. Sz-áretyé ku vorbé, ku szkrijitură o ku făkătură, sjigogyi, sj-or prisjiput d-într-aje, sj-or umărăt. Trébujé szá styijé umără bájisestyé ásá, kum umără toc în vrîsztă lor. Dîn sj-or umărăt, trébujé nu numă szá prisjápă, dă sí szá zîkă szkurt, dă sj-o foszt vorbă. Sză szá-nvecé binyé szá prisjápă, sjé umără însjét.</p>	<p>Trébé sí szá prisjápă-kum máj binyé patyé – dă sjé umără. Dákă trébé patyé szá părăszká sjé-j máj fontos într-on széveg, sjé nu. Trébé szá styijé sjé fel szévegurj jestyé – sjé felă-j o puvásztă, o on térténet, în karé nyé părestyé sjinyivcă, kumvá sjé o păcît. Trébé szá-s pată zîsjé sjé gîngyestyé dă aminy dă sjé o umărăt, sjé fel ász, gyiriptátyé or ávut, kînd or făkut sjévă, o nu. Sză-j fîjé lu toc drág szá umiré, szá pată számcî, kă ásztăr o binyé-j, dákă-j ásá.</p> <p>Kupiji, karé bájisestyé-nvácă, trébujé szá styijé szá umiré áfel széveg, karé ocără máj gro äj (în iskulă ku ázsutălă dă méstyérj, ákásză ku ázsutălă áltuluj). Trébujé szá kunaszká arékityé versurj, regényurj, puvésty dîn kultură bájásilor. Sză ájvé vojé szá umiré bájisestyé Trébujé szá styijé szá umiré szusz mîndru sjévă d-într-aje, sj-or învácăt.</p>	<p>inká n-or styur, o dîn kuszt, dă sjé d-întri ujságurj patyé umără. Trébé szá styijé dă sjé fel témă or umărăt, sjé o styut dîn sj-o umărăt, sjé gîngyestyé dă sj.o umărăt, gyirépt äj, o nu. Dákă szévegurj dă kînvă áhugyé sí d-într-estye tot máj multyé szá styijé, sí szá pată kută în kényvé ku vorbé, szá styijé dă sjé szfătijestyé estye.</p> <p>Karé bájisestyé-nvácă în usztájusztă má trébé szá styijé umără mîndru szîngur, sí ákarsjé trébujé szá pată umără, szá szá vądă, kă mult sjigogyi o umărăt má.</p> <p>Szá styijé dă sj-o umărăt sí szá prisjápă, kum máj binyé szá patyé.</p> <p>Dákă szévegurj máj szkurtyé dă máj grelyé umără, s-átunsj szá styijé, dă sj-o umărăt, dă sj-o foszt vorbă în szévegurilyeje.</p> <p>Trébé szá fîjé gátă szá prisjápă s-áfelyé szévegurj, în karé jestyé vorbé pă karé nu lyé kunastyé. Pă lîng-estye trébé szá prisjápă dă sjé merzsjé vorbă, sí trébé szá styijé szá fákă áfelyé feladaturj.</p>	<p>multyé lokurj szá hăsznălestyé sí în szfătijălă sí în szkrijitură.</p> <p>Pă lok szá lyé hăsznălászká uvig vorbilyestyé.</p> <p>Szá pată sí szîngurj lukră k-on széveg, sí szá styijé, kă pînsjé nu muriny, uvig învácăny sjévă nou. Kum máj patyé szá fîjé sí máj multyé vorbé navé în káp lu toc. Vorbilyestyé uvig binyé szá lyé hăsznălászká, sí szá styijé pă karé lok, kăeré vorbé szá cînyé, sjé hungyé-j szlobod, hungyé nu-j szlobod szá zîkă sjinyivă.</p> <p>Karé bájisestyé-nvácă patyé ásá umără, kit sí jél, sí karé l-áhugyé szá-l prisjepé, sjé umără.</p> <p>Dákă umără sjévă s-aje prisjepé, dă sjé-j vorbă într-ásztă.</p> <p>Repé styijé umără ákăr szkurtyé, ákăr k-ocără máj grelyé szévegurj, în karé je dă vestyé, sjé-j fontos, sjé nu.</p> <p>Nu numă äje prijsepé, sjé sz-áhugyé, sí äje, sjé szá szîmcé trébé.</p> <p>Kum umără, sí sjé máj repé umără în rînd äj. Toc îl prisjepé sí l-áhugyé kînd umără.</p> <p>Prisjepé sjé kum äj în kuszt, sjé áku kusztăny, sí umără dă ásztă sí kényvé sí ujsgurj, prisjepé sjé-sz într-estye ákăr sjé fel szévegurj äsz.</p>
--	---	---	---

4. Kum trébujé szá szkrijé

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Sj-o-nvácát, styijé szá szkrijé szkurt zsjosz.</p> <p>Trébujé szá styijé szá szkrijé zsjosz on széveg, káré nu-j ro gro, s-átunsj, kînd numá-l vegyé, dá s-átunsj, kînd l-áhugyé.</p> <p>Trébujé szá styijé szkri bájisestyé d-într-on széveg – sjé-j anume fontos.</p> <p>Trébujé szá-nvece, kum szá szkrijé o kártyijé, o sjé szkrijény, kînd ku sjinyivá nyé kunustyény, o lu sjinyivá vorbă-j mănăny, o întribăny dă lá sjinyivá sjévá.</p>	<p>Binyé lyé hăsznălestyé szabályurilye sjé dă szkrijitură o dă grămmatikă o-nvácát sî întribăny, sjé fásjé, estye binyé lyé hăsznălestyé.</p> <p>Sjé áré dă gînd szá szkrijé întribăny felă szévegurj, styijé szá fákă, sî nyé dă înnăpoj sjé gîngyestyé, sjé szîmcă dă sjévá.</p> <p>Styijé kum szá fásjé o szkrijitură, sî styijé dîn káré kényvé sjé patyé styi, sjé áflă întribăny lexikon, o dîntr-on szotăr.</p> <p>Dîntr-estye sî szîngurj, sî pă lîngă méstyéru binyé patyé lukrá.</p> <p>Káré bájisestyé-nvácă întribăny usztájusztă má trébé szá styijé, sjé kum szá szkrijé bájisestyé.</p> <p>Trébé szá styijé pântru sjé szá szkrijé o vorbă ásă, kum szá szkrijé pă lyimbă dă bájás, sî kînd szfătijestyé o szkrijé szá cîjé întribăny fîré, sî áje sjé kum szá szkrijé, kum szá zîkă sî dă sjé.</p> <p>Káré bájisestyé-nvácă trébé szá styijé kártyijé szá szkrijé, întribăny kuszto o dă sjé-j szkrijé elé patyé szá szkrijé.</p> <p>Trébé szá styijé kum szá ujtă o kártyijé áfără, sî káré bájisestyé-nvácă sî jél patyé áfelă kártyijé szá szkrijé.</p> <p>Szá styijé, kum szá hăsznălestyé szotărurilye sî-ntr-ásztă szá ájvé styut.</p>	<p>Binyé lyé hăsznălestyé szabályurilye sj-o-nvácát, styijé pă káé lok sjé patyé szá szkrijé, sjé nu, kă átunsj ált ny-ár jilinti. Îs patyé szkrijé zsjosz gîndurilye, sî sjé szîmcă binyé nyé dă înnăpoj.</p> <p>Káré bájisestyé-nvácă întribăny usztájusztă má trébé szá styijé, sjé kum szá szkrijé bájisestyé.</p> <p>Trébé szá styijé pântru sjé szá szkrijé o vorbă ásă, kum szá szkrijé pă lyimbă dă bájás, sî kînd szfătijestyé o szkrijé szá cîjé întribăny fîré, sî áje sjé kum szá szkrijé, kum szá zîkă sî dă sjé.</p> <p>Káré bájisestyé-nvácă trébé szá styijé kártyijé szá szkrijé, întribăny kuszto o dă sjé-j szkrijé elé patyé szá szkrijé.</p> <p>Trébé szá styijé kum szá ujtă o kártyijé áfără, sî káré bájisestyé-nvácă sî jél patyé áfelă kártyijé szá szkrijé.</p> <p>Szá styijé, kum szá hăsznălestyé szotărurilye sî-ntr-ásztă szá ájvé styut.</p>	<p>Szabályurilye sjé dă szkrijitură, dă grămmatikă o-nvácát binyé lyé styijé întribăny szkrijiturilye sjé fásjé.</p> <p>Nu numă szkrijé zsjosz, sj-o văzut, sj-ahuzît, sj-o szămcît, dá ásztă ásă szkrijé, kit toc ásă szá prisjápă, kăkînd sî jéj âkulo ár fi</p> <p>,o sjévá ált sjé inkă n-o făkut, trébé szá szkrijé.</p> <p>Ku dobă îs áflă toc vorbilye, káré ny-âzsută szá styijény, sjé, sjinyé o szkrisz, k-âfel numă jél o szuktulit szá szkrijé.</p> <p>foszt, o ár fi văzut, dă sjé întribăny szkrijitură o umărăt.</p> <p>Patyé sî szîngurj lukrá, styijé sjé, hungyé szá katyé.</p> <p>Dăkă trébé patyé sî máj lung szá szkrijé, sî nu ji-j frikă, kînd vâl-on palyázat</p> <p>Káré bájisestyé-nvácă – sî szá szkrijé patyé, dăkă d-o témă-j vorbă.</p> <p>Kînd szkrijé, sjigogyi ásă trébé szá fîjé ună lyigăt, kit szá stye szkrijitură ună.</p> <p>D-o témă gre ásă styijé szá szkri, kit sjigogyi szá vądă, szá prisjápă dă sjé-j vorbă.</p> <p>Sjé gîngyestyé d-o témă ásă szkrijé kit toc szá prisjápă, sî pă lîngă ásztă styijé máj sjé szá szkrijé âkulo, kit lu toc szá fîjé kunusztut, sjé áré dă gînd.</p> <p>Uvig ásă szkrijé, kit szkrijitură-j szá-j âretyé, sjé áré dă gînd szá zîkă, sî lu sjiny szá szkrijé.</p> <p>Káré szkrijé styijé, sjé</p>

			<p>kum szá szkrijé zsjosz, sí sjé fel vorbé szá hásználászká l-a témã.</p> <p>În szkrijiturã ásã szkrijé sjigogyi, kit toc szá ájvé vojé szá-j umiré szkrijiturã.</p> <p>Dákã trébé sí p-áje-j gátã kit d-într-o lyimbã pã hájálántã szá-ntarkã szévegurj.</p> <p>Gátã-j szá szkrijéákárkînd sí dã bájurj, sjé îñ zilyilyestyé ávény, sí d-áje, jél sjé, kum szá gîngyestyé d-ásztã.</p>
--	--	--	--

Romanyi shib thaj literatura

(La romanya shibako siklyilo sittyarimo thaj o avribuxlyardya shibako sittyarimoski forma)

Siklya shibako sittyarimaski forma

Kodol trabi save trubul te vazdas

1. Vorbisarimasko hatyarimo

Bersha 1-4.	Bersha 5-6.	Bersha 7-8.	Bersha 9-12.
<p>O shavoro te hatyarel kodol vorbi save kodole krujos ande savo beshel, save pa lesko nyepetos, pa leski shkola phenenpe. Gindongo,informacijengo, hatyarimasko haj velemenyongo avri phenimasko zhanipo pe shukar thaj mishto avri phendyi romanyi shib</p>	<p>O shavoro hatyarel kodol vorbi pa save sittyilas, kodol khelyimaske phendipe, skurti pushipe thaj mujdinipe. Zhanel skurti palpale phendipe te phenel. Jekhutne avriphendipe zhanel te phenel pa kakal temi: kher, nyepeto, zhalimo, shkola, kerelipe, naturalno krujipe, zenimasko krujipe, nacionalipengo ternyipo trajo, peske trajoski pecipija. Ashundo skurto phendipe vorbasa kethanes hutyeldes. Te sidyarel karing kodo ke le ashunarin te inkrel anglal</p>	<p>Hatyarel le sakke dyeseski vorba, e standardo borbimaske majtrubulune infirmaciji. La vorbako hatyarimo majanglal pe le butivar ashunde thaj pe le trajoske temi phenenpe: nyepeto, shkola, butyi, slobodo vrama, sporto, kultúra, medija, sastyimasko losaripo. Hatyarel le romane radijovos thaj le tevevoske dumi, kadalenge nyevipe, riporton. Le majloke, shukares phende, mishto mujarde phendipende hatyarel hatyarel le glasosko bangdyaripe, thaj la vorbako sokamipengo</p>	<p>Hatyarel le majbut fali temenge phendipen pl. krujosko losaripe, globalizacija, Europako Junajto mashkar le nacionaia thaj mashkar lethemutne kulturi kethaneskeripe, manushenge krisa, le ternyimatonge gindura, amalipe, kamipe thaj leromengo avelipe, la romanya shibako phenipe anda kodi ke soski czvilizacija arakhel opre, thaj ke soske lashipe zhanel opre te arakhel,,moderno literaturakeiskiripe, sastyimo, bisastyimaske draba, sittyarimaski grizha, butyi thaj vojako keripe</p>

	<p>jakha. Te lel sama pe le vorbengo shukarimo. Te inkrel anglal jakha kodo ke sar thaj soskoj kodo manush kon ashunelles. Te zhanel te phenel pepesko velemenyo kade sar so e vorba delpes, kana si te losarel pesko chachipe. Te kandel kavere zhenengi vorba vi atunchi kana majbut zhene vorbin jekhvarsa. Kodol vorbengo zhanipe, save aba jekhvar sittyilas. Te probalil avri majbut dramatikusa formi (papushengo khely, ushalyinako khely, bivorbako khely, situaciji, te zhanel te gichil avri butya.</p>	<p>kethanes ashipes. Mishto hatyarel po CD-vo thaj pej glasoski kazeta phendo vorbimasko phenipe.</p>	<p>(dulmut thaj akanak). Zhanel mashkar le konkreta thaj le bikonkreta trabi, majphare gindura te hatyarel, kodol te alosarel jakhavrestar thaj zhenutnyi vorba te phenel pa kodol. Hatyarel le zhanimaske (godyaverimasko, artisticko, shibako) angledinyipen thaj vorbisaripen, korkoro zhanel te kethesarel kadal zhanimaske indepeste inkerdiyipen. Zhanel pej romanyi shib phende teatrounyi, literaturaki (literatuake kethanes asharipe) filmon te hatyarel. Zhanel ta hatyarel pala o ashunipe le CD-von, le kazetten, kadalengo glaso mishto te hatyarel.</p>
--	--	---	--

2. Vorbisarimaske firma

Bersha 1-4.	Bersha 5-6.	Bersha 7-8.	Bersha 9-12.
<p>Si les putyara ke bibare pushipe te shaj shol opre thaj pe kodol o phendipo mishto te arakhely. Peske biphare phendipe lashe avriphenipesa thaj lashe grajoske bandyarimasa zhanel te phenel. Leske biphare phendipe pe leske trajosko-rajzo, pe lesko nyepeto, pe lesko majpashutno krujo thaj pe lesko butzhenipo erelpes. Te phagrelpes pe kodi ke te shaj hatyaren les. Sa kaverutni phendipengo opre pinzharimo, te zhanel kodol mishto te hasnil, kade sar so perelpes karing kodo ke so si le phendipesko cilo, thaj so kamel kadalasa te resel.</p>	<p>Lashe avriphendipesa, pizdinya vorbasa thaj lashe ritmosa zhanel te ginavel. Hatyarel le bibare mondaton, opreiskirpen, le reklamon thaj le katka majopre tele iskiripme temonge phendipen. Anda kadal skurti, dozheneg vorbisaripen zhanel te kerel. Le ande o angluno punto dine temengen phendipen mishto hatyarel. Kaversaroske ginajimata bivirbako thaj bare moske ginajimasa te zhanel hatyarindos te ginavel. Te zhanel opre te pinzharel kodo so pala le vorbi inkrelpes ande o vorbisaripe, kadala trabako butivar keripe. Angle rodipe kodole informacijengo phendipe, so ando ginajipe andre ashel. Pinzhardyisajvipe kodole teknikonca save</p>	<p>Mishto arakhel pesko than ande la romanya shibako iskirime lila. Zhanel lashe glasosa te ginavel na feri le pinzharde, ba vi le bipinzharde skirimata. Hatyarel le ande kadal informaciji garade phendipe. Si les putyara karing kodi ke te hatyarel kodolengo phendipe so ande o iskiripe andre inkrelpes thaj zhanel korkoro lasho gindo te phenel pa kadal trabi. Hatyarel le kherutne themeske romane literaronge iskirimata pl. shavorenge poemi, paramichi, vorbimaski literatura thaj le kherutne themeske romanya shibake nyevipenge iskirimata. Bare mosa kana ginavel mishto hatyaravavel kodi ke so kamel te phenel peska vorbasa amenge o literari.</p>	<p>Ande kadal majopral tele iskirime temengo krujo naturalno interaktno kopchija kecol thaj inkrel opre kodole zhenesa kon e romanyi shib de furt zhanel te vorbil peske amalesa. Ande la vorbaki komunikacija sakattyivar la romanya shibasa relevansho socialno lingvistikake normi lashardes lel pesko than ando vorbisaripe. Le vorbisarimaske shtiloske kaversarimaske boldyimasatar pe buxlyi shkala patyivales, la patyivaka krisasa thaj le butzhenendar kaversar vorbisarimos inkrel anglal jakha, kadale sakattyivar si les putyere pej strejino shib pherdal te boldel, thaj kethanes te pasharel, krujal te vorbil kodol or te zhanel avri te virbil kodol. Si les putyara karing kodi ke</p>

	<p>trubunpe karing kodo te hatyaras jekhavres. Shibake chokaja thaj kadale vorbenge phendipeske hatyaripe, kadale butyango pinzharipe. Shukare thaj na shukare iskirmasko pinzharimo kade, sar so o sittyari phenel, vi gruposki, thaj vi korkorutnya butyasa. O aktivno thaj o passzivno vorbengo barvarardype sa majbut fali ginajimenca.</p>		<p>pesko chachipe te zanel te losarel, te zanel te shol pasha kado chachpo vorba te vazdel. Korkoro zanel avri te vazdel thaj vi boto tekidel la literaturako thaj la naliteraturako iskirmasko chachipo. Zanel logikasa opre vazdino phendipe te kerel, thaj kodo ande e shib barimasa te phenel. Zanel pej romanyi shib interjuvo te kerel ekhe bare manushesa. Ande sakke dyeseski butyi zanel te tolmachisarel paj ungriko shib pej romanyi, taj paj romanyi shib pej ungriko. Lashe glasoska vorbasa, phendipeske shukarimasa, thaj gilyabisarimasa zanel te paramichisarel pecipenge traben, zanel te vorbil pa peske ginajimatonge shukaripe.</p>
--	---	--	--

3. Ginajimasko hatyarimo

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>Hatyarel o bobaro phendipo. Siles putyara p epe kodi ke o bibaro phendipe zhanimaske temposa zhanelte ginavel, thaj anda kadal le bibare informaciji avri te vazdel. Te phagrel pes pe kodo ke shukares te vorbil, kade, ke vi kavera zhene te shaj hatyarenles. Te phagrel pes pe kodo ke mishto te hatyartyol lesko glaso, mishto te lel andre o ajero, mishto te phenel avri le vorbi.</p>	<p>Lashe avriphendipesa thaj shukare ritmosa zanel te ginavel. Hatyarel le bibare phendipen, opreiskiren, reklamon thaj kodol butyango sijipe so katka majopral iskirime si. Anda kadal skurti, dozhenenge vorbisaripen zanel te kerel. So ande o angluno punto tele si iskirime kodol mishto zanel te hatyarel. Maj skurti shukare iskirimatongo thaj shukare iskirinde alavengo ginavivpe korkoro, le maj trubunde vorbengo avri vazdipe, thaj kodolengo kethanes xutyelipe. Ande le iskirinde butya sikadyile na phare kipongo, formengo opre pinzharipe thaj kadalengo hatyaripe (pl. facaipe, metafora; inkejokharipe, vazdipe).</p>	<p>Mishto zanel te arakhel pesko than ande la romanya shibatar iskirime lila. Siles putyara mishto te xatyarel thaj lashe gasosa te ginavel, na feri le pinzharde, ba vi le bipinzharde iskirimata. Hatyarel kodol informaciji ande kadal iskirimata garadyon. Siles putyara pe kodi ke so ande o iskiripe andre inkrelpes kethanes te zanel te xutyel, thaj vi pe kodi si les putyara ke korkoro, anda peski godyi te zanel pa kadal trabi te phenel pesko gindo. Siles putyara pe kodi ke le kherutne themeske romane literaronge iskiripen pl.: shavorenge poemi, paramichi, vorbengephendipen, ba vi le romane zhurnalonge</p>	<p>Siles putyara pe kodi ke le sakofali moderna romane literaturake iskiripen godyasa thaj anda pesko jilo te zanel te ginavel. Kadale iskirimatongi sirma, la sirmako hatyarimo mishto zanel te hatyarel ande peski godyi. Hatyarel le (ungrikone themeske) romanya shibasa iskirisarde literaronge tele iskirime butyan. Kadal bare thaj pherde jilesa hatyarel, bare gindosa phutrel avri kadalengi sirma, savasa o literari amenge kamel te phenel: pa e shib, pa o identiteto, pa e puranyi vrama, thaj vi pa e akanakutnyi, nyevi vrama. Zanel angla le jakha te inkrel la romanya shibaki zhurnalistika thaj kadalako andralutno phendipe mishto</p>

	Vorbengo hatyaripe ande sa kaversarutne mifajura(paramicha, dokumentacija, lira).	iskirimata te xatyarel.. Kana bare mosa ginavel, atunchi te hatyarel kodo so le literara kamen te phenen amenge.	zhanel avri te ginavel inke v i pa o (internetu).
--	---	--	---

4. Iskirimo

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>Le sittyardine shavoresko iskirimo shaj ginaven, lashardoj anda le iskirimaski kris. Siles putyara pe kodi ke kodol vorbi save butivar hasnil, mishto thaj bidosales te zhanel tele te iskiril. Te zhanel le pinzharde vorbi bidoshasa te kerel vorbisarimaske. Le pinzharde vorbi phendipenge zhanel te kerel, lila zhanel anda kadal kethanes te asharel. Te lel sama pe kodo ke le na vorbenca avri phende butyange dikhipe (pildasa: le truposki vorba). Te phagrelpes pe kodo ke le vorbi mishto te phenel avri, vi pe o avri phendipo, vi pe le truposke vorbi.</p>	<p>Siles putyara pe kodi ke skurti dobrojipen, avriphendipen te iskiril, le butivar hasnime fundutne vorbi mishto zhanel. Avri zhanel te pherel na phare pizdine lila, thaj tele zhanelte iskiril na phare sirni, lokes ando por phende vorben la iskirmaska krisasa zhanel mishto te iskiril. Sakttyivar andre zhanel te inkrel le iskirimaski kris. Maj lungi thaj maj skurti butyango (pl. novella, ternyimatongo regenyi) korkorutno ginavipe sar khereski butyi. Kodola trabako palpale phendipe so ando iskiripe andre ashel. Te hatyarel kodole zhenengo gindo so ande o iskirimo khelenpe. Pa kadale zhenengo gindopa lengo hatyaripo. Le iskirimaska teknikako majdur vazdipe kade sar so le sittyimasko trubulipe mangelpes. Maj skurtone iskirimatongo keripe ande sakaver trabengo tipusho thaj ande sakaver mifajura (pl. skurto teleiskirimo, majskurto vorbisaripe, unyi lineongo lasharimo). Zhenutno thaj ginavipeske elmenyongo kethanes kidipe, kadalengo majskurto tele iskirisaripe ande vorbisarimasko mifajo. Shibako thaj iskirimasko zhanipo shiblasharimaski butyi ande tele iskirime butya.</p>	<p>Ande kodol temi so katka majopral si tele ramome(dikh 1. punto) zhanel peske gindura, peske jileke hatyarip, pesko doro, peske phagrima ande iskirimaste te te pashlyarel pej hirtyija. Peske gindura hatyarimasa zhanel te dosharel, avri te phenel. Zhanel korkoro te kerel ekh lil te pherel peske gindosa, kado vi tele zhanel te iskiril. Siles putyara pe kodi ke korkoro te zhanel te iskiril ekh lil, majskurto referato thaj kado kade te iskiril tele, sarso e kris kadi angle iskiril. Anda kodol trabi so ginadas, thaj anda le kurkeske dyesenge temi zhanel skurti, ba godyaveres gindome ramomato te iskiril. Le iskirimaski kris sajekhvar andre zhanel te inkrel.</p>	<p>Putyara si les egonaliasa alome, xurde avri lashardo, lashe gindosa avrigichime te iskiril.. Na phares zhanel te iskiril tele peske trajosko rajzo, mangimasko birovutno lil, pinzharavadosko lil, thaj vi godyaver vorbenge phendipe zanel shukares tele te iskiril. Zhanel ande basoski tema vazdinya vorbasa kethanesxutyeldo, shukar thaj lasho shukaripes te iskiril. Ande kadal temi zhanel kethanes te asharel peske gindura, vi anda la shibaka krisake formi angle te kidel. Mishto pinzharle le majbut fali iskirimatonge formi, thaj le purane iskirimas opre zhanel te hasnil ande kadal trabi. Zhanel referato te asharel kethanes anda kadal butya. Alavareske zhutimasa zhanel vi strejini iskirimata tele te boldel pej romanyi thaj pej ungriko shib.</p>

Buxlyardya shibake sittyarimaske formi

1. Vorbisarimasko hatyarimo

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>O shavoro hatyarel kodol vorbi, save leske majpashutne krujalipesa arakhadymaski phuv, nyepeto, nacionaln o cinyipe, etnikumo)thaj le sakkone dyeseska butyasa kethanes shaj kopchime vorbisarimasa sile kethanes phangle. Te lel sama pe peske amalengi thaj vi pe le barengi vorba. Ashundyi skurto vorbako phendipe thaj le ginajimasko palpale phendipesko zhanipe, kodo te zhanel te serol pe kadal trabi, te zhanel vi maj palal te phenel kadal palpale.</p>	<p>O sittyardo shavores si kattyi putyara te zhanel te hatyarel kodol phendipe, save karing kakal temi phandenpe: kodo than kaj beshel thaj kodolesko krujalipe, khere, skola, amalimaski kopchija, slobodo vrama, peski personalno lilvalyi butyi, kinelipe, nasvalyipe, zhalipe, mediija, kultúra, nacionalipe-cinyitnyimasko pinzharipe (nyepetoske bare dyesa, puranyimata sartrajipe) Opre pinzharel le vorbengo boldyisarimasko phendipe ande le sakavera iskirime trabengo krujo. Hatyarel o majbaro ande peste inkeravado thaj vi o dujtuno informacijako sarsope, mashkar kadal duj so si o kaversaripe. Ashundo skurto phendipe pes avri sikavipe kreativno butyi ande sakaversoske mifajura (pl. butyango pherdal iskirisaripe, ginade butyango sa kaversarutno agoraripe,</p>	<p>Hatyarel vi le majphare, la shibake vorbi, inke vi la skmunye: radiovoske, televizicka, thaj vi le filmon. Pa kadal katka telal teliskirime temi vi la daka shibasa vorbisarenca zhanel te del дума: O moderno thaj le puranyimasko themutno citojeno, godyaverimata; o sittyarimo, la avelutnya vramake shajipe, la informatikaki luma; ekh granyica europa; la romanya kulturako than mashkar la europake thaj mashkar la jekhlumaki kultúra, ande kadalengo konteksto. Mishto hatyarel vi le majlungi angledinyipe, le kethanes hamime pengodyavarisarde, le kaversoskimasa tipizalime iskirimaton.. Le majbutipes ahatarde vorban ande pengoramome krujo, vi kodo godyasa hatyarel. Hatyarel la romanya shibake shpecialna anglevorbisarimata, teatroske andresikadyipe (dramatizalime niputne khelyipe). Vi le pinzharimaske thaj le filmonge pa soste vorbin mishto hatyarel. O na feder borbisarimasko kethanes phendipe chikana na kerel leske dosh ande kodi ke te hatyarel ke so phenen.</p>	<p>Siles putyara pe kodi ke le majbut kaversarimaske temenge phendipen te hatyarel. Pinzharel, taj vojpestar oprapinzarel la romanya literaturake samajkaversarune mifajonge keripen. Zhanel la sakmake iskiripen, recenzipen thaj kodolen vi hatyarel. Hatyarel la romanya shibake filmon, le teatroske angledinyipen. Andel konttextura mishto zhanel avri te hatyarel anda peske vorbisarimaske amaleske vorbi kodo, so kodo kamel te phenel, inke vi atunchi, te kodoleske vorbi na dosta mishto sile rigatarde, anda kadi nichu, vaj dabe trubul palpale te pushel lestar kodo ke so phendas. Kathar leske vorbisarimasko ritmo, la romanya shibako, thaj la romanya vorbako bangardiyimo nashtig kerel leske dosh ande kodi ke chio hatyarel kodoles</p>

2. Vorbisarimaski forma

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>Siles putyara pe na pharo dozhenengo vorbipe, siles putyara jekhe duhosa te vorbil (pushipen te zhanel opre te shol, thaj te zhanel pel pushipe vorba te del). Sakke dyeseske lashipe, filmongo lashipo thaj le ginajimasko tartalmosko palpale serolipe, kadalesko phendipo.</p>	<p>Andre zhanel te kopchisarelpe ande ekh sakkedyesesoko vorbisaripe, informaciji andre te xutyel, thaj vi pherdal te del. Kade sar so o vorbisaripe mukhelpes zhanel avri te vorbilpes. Mishto zhanel avri te phenel le romane anava, inke vi le gavenge, foronge, vulyicenge anava.</p>	<p>Shipetosa, naturasa zhanel te vorbil thaj te xalpe peske amalesa, ba inke vi kodolesa kaske e romanyi shib daki shib silyi. Peske phendipe thaj peske mostar ashade phendipen uzhes, luminasa zhanel kethanes te kidel. Ande peske pherdal trajinde thaj kavera pecipijenge phendipen shukares zhanel, buxlya vorbasa zhanel te phenel, lsarel pe kodi ke lesko phendipe ushoro thaj ulado te avel. Sama lel pe le vorbengo rindo, pe lengo pizdipo glaso, pe le glasosko bangardyaripe. Ande la vorbaki komunikacija la romanya shibaki majfeder trubunde sociolingvistikake normi andre inkrel kana vorbil. Peska vorbake phendipen sakattyivar zhanel la komunikacijake ciloske mishto alosarimasa mishto zhanel la shibaka komunikacijake azhutimasa avri te alosarel.</p>	<p>Kodolesa kon mishto zhanel te vorbil e romanyi shib interno akciovo lel te kerel thaj kadi kopchija vi opre zhanel te inkrel ande kakal temi save katka phenenpe: Globalizacija; europako junajto; amare krujosko losarimo; mashkar le internacionalna thaj vi mashkar le nacionalna kulturi kethanes zhanel te kerek butyi; zhenimaske krisa; le ternyimatonge problemi; amalipe; kamipe; le romane cinutnyimasko aveluno trajo; la romanya shibaki butyi ande le romengo civilizalimaske kuchipengo opre arakhipes; moderna literaturake butya; sastyimaske trabi; sistyarimaske trabi; butyi thaj lashi voja. Kadalenge iskirimasko mishtos keripe, la sakmako vorbengo hasnipe.</p>

3. Ginajimasko hatyarimo

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>Na phara shibasa iskirisarde traqbi zhanel jekhe glasosa thaj uzha vorbasa te ginavel. Kothe te avel thaj te lel pesko than ande kodo grupo kajso sittyol, te vorbil lenca, te xalpe lenca. Pesko gindo te zhanel te phenel mashkar kadal zhene. Le ginavipeske szemnongo sittyipe la shavorenge</p>	<p>Le pinzharde iskirimaton lashe glasosa thaj phendipeska gilyasa zhanel te ginavel. Vi anda strejino iskirimo zhanel avri te vazdel le majlashe phendipen, opre pinzharel le iskiritoresk sirma.</p>	<p>Opre zhanel te pinzharel inke vi le maj kaversar soske iskirimata, thaj kodol andreinkeripe, informaciji, phendipen pa soste kadal iskirimata vorbin, opre zhanel te pinzharel. Hatyarel kodol trabi save ande le sakmake vorbi sile garade thaj vi ande la literurake iskirimata hatyarel kodol butya save palal sile</p>	<p>Siles pinzharimo karing kodo ke kompleksa butya hatyarasa thaj godyasa te ginevel, kodol korkoro kethanes zhanel te xutyel, thaj te hatyarel kodo, so kodol kamen te phenen. Hatyarel kodo so pala o sikadyimo ande peste inkrel le maj kaversarutne mifajutne kerimaske trabi. Naturalno vojasa ginavel kodol lila saven le</p>

<p>zhenutnengo zhanimasko anglal jakha inkeripesa. Le sittyile betivengo kethanes kinajipe. Vorbi, vorbenge kethanes keripe, Mondatongo bare mosa ginavipe. Bare mosko thaj mucime ginavipesko sittyipe. Sa majkaverutne skurti iskirimatongo, le shavorenge zhanimaske anlal jakha inkerdes.</p>		<p>phendine. Siles putyara pe kodi ke ande la sakmake thaj ande la literaturae iskirimata so si tele iskirime kodol voj kethanes zhanel te xutyel.</p>	<p>ungrikone themeske romane publikaciji iskirin, zhanel thaj hatyarel le nyevipengi romanyi shib. Ande la vorbaki kommunikacija sakattyivar andre inkrel la romanya shibaka sociolingvistikake karing pasharde normi lasharde del e duma.</p>
---	--	--	--

4. Iskirimo

Bersh 1-4.	Bersh 5-6.	Bersh 7-8.	Bersh 9-12.
<p>Zhanel iskirimatong bidoshasa pa kaver lileste pherdal te iskiril, thaj lesittyile vorben mishto zhanel tele te iskiril. Le skurti phendipen sa majfeder avri zhanel te buxlyarel, thaj ala kado phendipes zhanel te kerel anda kodol. Pinzharde iskirimatosko sikadyipe dramatikikone khelyimasa. Anda pesko seroipe te zhanel te phenel poemi, paramichi thaj majdu. kadalengo pinzharimo. Majbut dramatzalime formengo avri zumavipe(pl. papushenge khelyimasa, ushalyinako-, mucimasko-, poemako phendipe, kadalengo khelyipe). Sa kaverutne mondatfajtong(pl. avri phendo, puhimasko) glasosko dikhipa thaj palpale phendes. Bare mosa ginavipesko zhanipe. Slabi vorbengo hatyariimo.</p>	<p>Siles putyara pe kodi ke korkoro te asharel kethanes intregi vorbengo kethanes asharmo, picipijako vaj fiktivno perimaske trabi tele te iskiril.kodola formasa savi krisakij, zhanel te iskiril colaxako thaj zhenimasko lil te skiril. Ande kodol butya save tele iskiril andre inkrel kodol iskirimaske krisa save sittyilas. Pe kodi phagrelpes ke kadal iskirimaske krisa sa-sa andre te inkrel.</p>	<p>Ande peske pestar-iskirisarde butya zhanel te kerel le iskirimasko kethanes xutyelipes, thaj ande shukar, mishto hatyardo shtilo zhanelte iskiril. Peska vorbake mishtos boldkerimasa phenel avri pesko chachimo (la vorbake krisa, le kadalesa mostar asharde krisa) pa-pa'k aktualno tema. Pa peske dulmutane vrami, pa peske sune shukarimasa del duma. Kade sar hatyari, thaj kade sar duhostar vazdo manush, kon andre zhanel te xutyel, thaj kadalasa zhanel te iskiril pa peske ginade shukarimata vaj pa-pa'k (ungrikone themeske) romengi literaroski butyi, pa kodi ke so si ande kadi butyi palalutnes avriphendino. Ande le iskirimata la shibake krisen, le iskirimaske krisen zhanimasa thaj mishto hamil opre tha kethanes.</p>	<p>Zhanel ande basoski tema kethanes xutyeldes, logikasa phendo iskirimato te kerel. Siles putyara pe kodi ke korkoro te zhanel te hatyaravavel articka butya, vi anda stilistika, vi sar shibako lashes iskirimo vazdino butyipe (godyaveripe, shukar iskiripe, referato) te iskiril. Sittykerel e moderno literatura, alavaresa inke vi strejino iskirimas tele zhanel te boldel. Si les putyara te hatyarel kodol majtrubulutne shtilonge trabi, save rigataren jekhares. Zhanel pej romanyi shib lilaripen te kerel pej granyica akordal thaj intyal</p>

Styut dă cîgány**Sjë trébujé sză styijé dă cîgány în iskulyé tatyé dă lá 1 pîn lá 12 usztájurj****1. Sjë sză styijé, sjé sză-nvecé**

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Trébé sză-nvecé mult dîn szfătijălă ku cîgány.</p> <p>Kum lyé tyámă pă pârinc, sjé fel nyámurj patyé sză ájvé sjynyivă – vorbilye sză styijé sî lăkătărestyé sî băjisestyé. Sjë lukrá kînvă cîgányi, dă áku sjé fásjé, sî sjé fel numé áré lukrurilye, sjé cîgányi fásje sî áku fásjé.</p> <p>Kum patyé sjé patyé învacă dîn formé, dîn kăsj, kulyibj, sj-or râmăsz szusz, dăkă lyé bágă számă.</p> <p>Sjë fel kăsj jestyé pă lokurj, hungyé ságyé, káré sză lyágă lá cîgány, sjé fel hagyományurj sî szokásurj áré s-áku, káré inkă kusztă.</p> <p>Trébé sză styijé kupiji sjé fel jelurj áré cîgányi: zăszlou, himnuszú sză-l kunaszka. Sză umiré dă cîgány sjé dă cîgány or szkrisz. Kum sză cînyé în kuszt kînd, sjé fásjé. Sză bázsjé számă cîgányi, kum kusztă, kum sză lyágă l-a-n lok, lá család sî lá cîgány.</p> <p>Sză styijé în szát, hungyé ságyé sjé fel aminy kusztă. Sjë fel kăsj áré cîgányi</p> <p>Sză styijé în szát, hungyé ságyé sjé fel kîntyisj kîntă, sjé kîntă în biszerikă, sjé fel puvesty áré, sjé fel vorbé zîsjé, sjé fel vorbé dă szusz, dîn sjé trébé sză gusjászkă sjévă áfără, kum</p>	<p>Trébé sză styijé, sjé fel äj on család sî o vigă lá cîgány.</p> <p>Sjë fel vorbé ávény pă nyámurj sî káré nu sză cînyé ása árapé lá családú nosztru.</p> <p>Ku ázsutălă méstyérilor sză márgă lá cîgány sî sz-ádunyé uná, sză bázsjé számă kusztu cîgányilor.</p> <p>Sză-s fákă lyémnu toc kupij, pă káré sză vegyé nyámu totu.</p> <p>Sză rajzuláskă kálye, pă káré cîgányi kînvă or purnyit sî or umblăt.</p> <p>Sză styijé toc kupij, hungyé-j India, sî sză sză kunaszka întri orszáurj dă Europă sî în Ungureme.</p> <p>Sză styijé, sjé fel eseményurj, lokurj or foszt dă kînvă, sî aminy kunuszkuč kînd or kusztăt, kum sză cînyé lá eseményurilyestyé.</p> <p>Sză styijé, sjé fel szkrijiturj or râmăsz pă noj dă kînvă (sză styijé, káré în sjé-j áltă, káré o năszkut máj înti, dă sjé).</p> <p>Dăkă vegyé sjévă szkrijitură o o formă dă mult sză pată sză zikă sjévă dă estye.</p> <p>Dăkă méstyéri întrăbă, sză pată sză părăszkă, sjé kum o foszt dă kînvă.</p> <p>Sză styijé sjé fel kîntyisj áré cîgányi, sî în sjé árunkă în sjé nu pă unápălt, káré sză</p>	<p>Trébé sz-ádunyé uná sjé styijény dă cîgány, káré în cāră nasztră kusztă, sjé fel szokásurj áré în család, sî sjé fel szokásurj jestyé întri cîgány.</p> <p>Sz-ádunyé uná hirurilye dîn tévé, rádio, ujságurj sî máj dîn sjé patyé, káré dă cîgány sî dă aminy ászună, káré-sz pucîny în cāră nasztră.</p> <p>Pă lok hungyé ány năszkut, sjé fel szokásurj, hagyományurj áré cîgányi, sz-ásztrîngă uná sjigogyi sjé dîn kényvtăr o dîn muzeumurj dîn filmurj patyé ádună uná.</p> <p>Sză vądă sî sză je dă vestyé dăkă on hir álmintrilye äj szkrisz zsjosz pă dauă lokurj, sî sză styijé, k-ásztă ása nu-j în rînd.</p> <p>Sză pată sză szfătijászkă d-o formă o dă ákăr sjé fel alkotás.</p> <p>Ku firé sză ályágă dîn adásurj dă rádio sî dă tévé.</p> <p>Sză styijé dă sjé sî sî áré dă gînd sză vądă în tévé.</p> <p>Sză styijé dîn sjé sjé patyé sză-nvecé, kum trébé sz-áhudă rádiou, sză vądă tévé, sză umiré kényvé o în sză katyé pă internet.</p> <p>Sză styijé d-într-estye sjé kum trébé sză prisjápă.</p> <p>Ku ázsutălă méstyérilor sză styijé, sză-s fákă lyémnă dă család, o arékityé ályté táblázaturj, grafikonurj dă trébujé sî</p>	<p>Sză styijé sî lu ált sză ly-áreyté kusztu cîgányilor în Ungureme, sză styijé dă dobă dă kînvă, sjé fel szokásurj, hagyományurj áré, dă sjé nu-j szlobod nyime sză sză mujtyé.</p> <p>Trébé sză fijé dă kultură cîgányilor dă szkrijitură, dă lutyălă, dă rajzulălă, dă dobă dă kînvă.</p> <p>Trébé sză styijé, kă lyimbă sî máj täre ny-árătă lá sjinyé nyé cînyény</p> <p>Sză lyé kunaszka szkrijiturilye, filmurilye, kényvilye, káré dă cîgány szfătijestyé.</p> <p>Sză styijé sză szfătijászkă dă estye. Sză styijé sză-áreyté lu álc, káré nu styijé mult dă kusztu cîgányilor sî kultură lor.</p> <p>Sză styijé sî d-áje în színház sj-or ázsunsz, sj-or fákut cîgányi, sî sză lyé kunaszka pă cîgányi, káré în színház sză zsakă.</p> <p>Trébé sză styijé, sjé o foszt kînvă. (Cîgányi în 1848 sî în háborou-l dă I.)</p> <p>Kum kusztă lîngă unápălt aminy sî kum sză cînye uná kînd háborou-jră.</p> <p>Sjë fel lok áve cîgányi în dobilyestyé în cāră nasztră.</p> <p>Kusztu aminyilor, káré-sz pucîny într-o cāră áku în Ungureme sî în ályté cārj în Europă.</p> <p>Trébé sză styijé dă politikă sjé în dobásztă</p>

<p>sză zsakă kupiji, kînd, sjé or szuktulit sză zîkă dă vremé, sjé fel mănăkjă áré, p-estye kum lyé tyămă, sî arékityé mănăkjă, káré nu-sz ro grelyé, sză lyé sî szkrijé zsjosz, sză styijé, kum sză fásjé.</p> <p>Dîn puvésty sză kunaszka kultură cîgányilor dă kînvă, sî sză ájvé ánume vojé sză sză kunaszka ku kultură dă cîgányilor dă kînvă.</p> <p>Sză lyé kunaszka pă versurilye pă káré lu kupijilor zîsj lyé zîsje kînvă sî lyé zîsjé áku, sî sză lyé kunaszka pă kényilye, in káré sză áflă versurilyestye. Sză styijé kupiji, sjé fel lyimbé szfătijestyé cîgányi in család, sî kînd nu-sz in család. Kum sî sjinyé szfătijestyé lăkătărestyé sî bájisestyé. Kum szfătijestyé ákásză sî in iskulă.</p>	<p>cînyé lá szărbătorj, lá szokásurj o lá sjinyivă, káré kînvă kunuszku ajră o sjévă máré lukru o făkut, o dar nyimik máré lukru nu sză lyăgă lá numilye-j. Sză styijé sjé-j áfel lukră pă sjé in uminyijé cînyény, sjé nu. Sjé fel lukrurj jestyé, ku sjé fel anyagurj o teknikă lukră aminyistye dákă alkotásurilye-j vigyény. Sză lyé kunaszka szusz alkotásurilye pă káré má ly-o văzut sî sză styijé á lu sjinyé-sz, sî sjé fel numé áré.</p> <p>Sză styijé kum sză gătă, sjé fel calyé partă in cără nasztră cîgányi sî álcî, in sjé árunká estye lá unápălt, in sjé nu, sjé fel formé, szinurj áré estye.</p> <p>Kum sză gătă on cîgán su o cîgánkă sjé fel dărburj dă calyé áré, kum äsz vorbilyestye unguestyé, lăkătărestyé sî bájisestyé. Kum szfătijestyé cîgányi, kum lyé putyény kunustyi szusz pă szfătijălă.</p>	<p>sză lyé styijé estye árunká, kum trébé, sî sză styijé sjé, kînd o foszt, kum vinyé unu dăpă áltu in dobă. Sză styijé sjé fel kuszt áré áku cîgányi, sî áve māj dă mult in Ungureme.</p> <p>Sză lyé kunaszka pă cîgányi, káré intri cărj pă lîngă Ungureme ságyé. Jéj kum kusztă, kum sză gătă.</p>	<p>fásjé cîgányi sî álcî in cără nasztră.</p> <p>Trébé sză styijé dă énkorményzaturj pucînyilor, sî dă lok sjé estye áré. Trébé sză styijé cîgányi pă sjé fel lokurj áré aminy, káré păntu jéj lukră sî in politikă, sî in kultură sî in gyiriptátyé.</p> <p>Trébé sză styijé dă énkormányzat cîgányilor in cărăsztă – kum sz-o făkut sî păntu sjé.</p> <p>Sjé informaciourj or áduat ună dă lá cîgány, dă cîgány sză pată bázsjé számă.</p> <p>Sză styijé, sjé gîngyestyé in-tr-o cără, kînd dă autonomijă szfătijestyé, sî sjé sză cînyé lá vorbásztă, sjé nu dă ákárjsjé szfătijény- patyé fi ásztă mákăr sî autonomijă in kultură.</p> <p>Sî sză styijé kînvă, kum sză épitkize, sjé fel kásj o kulyibj in fásje cîgányi sî dîn sjé.</p> <p>Sză styijé kînvă, kum fásje gyiriptátyé cîgányi – kum fásje Lyezsjé in-tri cîgány sî sjé fel lukru áve. Dîn szkrijiturj sî dîn puvésty sză styijé sî sză prisjepé, sjé fel lukru áve vujvodu in trij cîgány.</p>
---	--	---	--

2. Kum trébé sză sză gîngyászka

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Trébé sză styijé sză-ntrebé dă kusztu cîgányilor, sjé fel szokásurj áré.</p> <p>Trébé sză lyé styijé árunká szokásurilye unguurilor sî szokásurilye cîgányilor, sză vądă in sjé-sz estye áltýé, in sjé nu- in sjé-j áltă lyimbă unguurilor sî lyimbă cîgányilor.</p>	<p>Sză styijé sză-ntrebé dă cîgány, kum or ázsunsz sî dă hungyé or purnyit, pîn in Ungureme or ázsunsz.</p> <p>Sză styijé dă aminy kunuszku. Dă kînvă, sî dîn zilyilyestyé- sză styijé dă jéj sjé fel ászră/ász, sjé fel lukru or făkut/fásjé, kum sză ujtă/sză ujtă áfără, sî sjé or făkut, kit</p>	<p>Sză styijé kum kusztă lîngă unápălt unguur sî cîgányi. Dă sjé äsz in māj lok grou aminy, káré māj pucîny äsz in-tr-o cără, dăkit káré-sz mulcînsj.</p> <p>Trébé sză-s pată zîsjé sjé gîngyestyé sî sjé ár in-tribă dă kusztu cîgányilor dă kînvă o dă kusztu, sjé áku áré.</p>	<p>Sj-ár in-tribă sî sj-ár zîsjé dákă dă kusztu cîgányilor ár trăbuji sză szfătijászka.</p> <p>Trébé sză styijé szfătijă dă dobilye, kînd uvig ált sztătýe in mirzsuk, sî ált trăbuje sză fákă cîgányi.</p> <p>Trébé sză styijé sză zîkă, sjé gîngyestyé dă lukrurj, sjé păntu cîgány or făkut, o sjé tără ly-o-styimbăt</p>

<p>Sjé fel szárbátorj jestyé in kusztu nosztru – in család sí in nyámurj (zuá dá nászku, szárbátorj) - sjé styijé s-áhéstye kupij - in családurilye lor sjé fel szárbátorj ász.</p> <p>În kuszt sjé patyé szá fijé-szá szfätijászka d-ásztá sí szá lyé zsaká p-estye ásá, dá uvig in ált lok szá zsaká.</p> <p>Trébé toc szá lyé kunaszka sí szá je dá vestyé sjé máj mîndré-sz alkotásurilye aminyilor, cigányilor, sí trébé szá lyé páziny p-estye szá nu szá szá mujtyé.</p> <p>În alkotásurilyestye szá je dá vestyé sjinyé-sz aminy buny, sjinyé-sz réj, sí sjé fel ász. (aminy ku uminyijé, ku firé, omu-l márgyol, sí káré sjigogyi áré dá gînd, o káré-j misjunosz, lotru...) Szá lyé putyény ályezsjé dîn jéj aminy buny sí aminy réj.</p>	<p>numé szá ájvé, sí szá fijé pá jéj îmmârec aminy lá sjinyé szá cînyé.</p> <p>Kusztu cigányilor in Ungureme dá kînvá sí áku. Sjé-jrá álmintrilye, sjé-j s-áku ásá. Sjé sz-o-stymbát, sí sjé o vizitit lá ászta- dá estye szá styijé szfätiji. Szá styijé sjé fel lyimbé szfätijestyé cigányi, sjé árunká sjé nu intri lyimbilyestye. Sjé szá fásjény ku vorbilye káré nu-sz in lyimbá nasztrá – trébé szá lyé lony dîn lyimbá áltá estye, o nu?</p>	<p>Kulturá cigányilor szá cînyé lá kulturá dá Európá, sí lá lumecára, káré-j butyizatá.</p> <p>Szá styijé pântru sjé szá butyizestyé aminy. Lá sjé invácá szá styijé szá întrebé dá lá urtásji-j, ásá, kit sjigogyi pá lok szá fijé. Szá styijé dá fistyálá cigányilor sí dá álfelyé alkotásurj in Európá sí in lumecára szá-j áflyé lok. Szá je dá vestyé kum szá gîngyestyé aminy, in sjé vegyé ált, in sjé nu-sz oformá alkotásurilyestye. Trébé szá-nvecé, kum trébé szá nyé lunzsjiny l-a-n alkotás.</p> <p>Szá patá szá pujé lîngá unápált arékityé alkotásurj sí szá styijé in sjé nu-sz oformá.</p> <p>Szá je dá vestyé, dá sjé szá cînyé on alkotás dá cigány, sjé fásjé ászta szá fijé. Szá styijé ku vorbilye luj szá szfätijászka d-on alkotás.</p> <p>Sjé fel lok áré cigányi in szervezeturj in lumecára. Hungyé ságyé, trébé sz-o kunastyé pá lyimbá sjé szfätijestyé pá lokulá cigányi, sí sjé fásjé, kit lyimbásztá szá nu szá mujtyé.</p>	<p>loku cigányilor. Szkrijiturj in kényvé, versurj sí szkrijiturj in ujságurj, szévegurj filmilor szá patá szá vádâ ásá, kit szá styijé, gyirépt áj sjé áratâ in-tr-estye, o nu.</p> <p>Cigányi, ká aminy, káré szá cînyé l-a-n csoport in-tr-o cára, kum szá cînyé, sjé kum fásjé.</p> <p>Szá patá szá vádâ sjé-j binyé, sjé nu in lukru, káré pântru aminy sí pântru aminy, káré-sz pucîny in-tr-o cára fásjé.</p> <p>Szá styijé szfätiji d-áje kum kusztá aminy in-tr-o cára, sí kum ár ttrâbuji szá kustyé.</p> <p>Szá ájvé informáciourj d-áje sjé fel lukru or fâkut sí fásjé pântru aminy sí pântru aminy, káré-sz pucîny in-tr-o cára.</p>
---	--	---	--

3. Szfätijálá

Dá lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dá lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dá lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dá lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Trébé szá styijé, kum lyé tyimány pá cigányi in-tr-on család, dáká ávény dá gînd szá lyé zîsjény sjévá. Trébé szá-s rajzulászka családú ásá, kit szá szá vádâ pá formá kicînsj ász, dá kic áj ász, sjé lukrá, sjé</p>	<p>Szá styijé szfätiji dá kusztu cigányilor dá kînvá.</p> <p>Szá styijé szfätiji dá mänkârj cigányilor.</p> <p>Szá styijé sjé fel kunyhábâ áve kînvá cigányi, kum firbe, kum kusje – szá</p>	<p>Sjé fel lok áré irodalomu cigányilor in lumecára.</p> <p>Szá styijé suruli sjinyé-sz máj kunuszku dîn szkrijitorj dá cigány in lumecára.</p> <p>Szá styijé, sjé áve dá gînd szá nyé pârászka</p>	<p>Szá styijé in-tribá dáká dá kînvá invácá sjévá sí áré dá gînd szá tyijé sjé kum o foszt.</p> <p>Szá ájvé vélemény sí szá styijé ku sjinyivá szfätiji, dáká trébé szá szá vitatkozáska ku sjinyivá</p>

<p>fásjé ku vojé, kînd áré rágáz. Sză lyé kunaszka lokurilye în Ungureme, hungyé cigány mulc ságyé. P-estye sí dîn iskulă sză lyé kunaszka, sí sză umblyé p-ákulo sí sză szfătijászka ku cigány bătîrny.</p> <p>Sz-ádunyé uná kîntyisj, versurj, puvésty, sjigogyi áfel, sjé pă lokurilyestye inká kunastyé.</p> <p>Sză szfătijászka, kit sză nu mujtyé dă hagyományurilye dă kînvă.</p> <p>Sză styijé, sjé szuktule sză fákă kînvă lá pásty, lá krisjun, sjé fel ajándékurj fásje, kum sză gătă pă szărbătorilyestye.</p> <p>Arékityé puvésty sză styijé puvistyí sí sză sză zsjé în jelyé ku urtásj.</p> <p>Sză styijé, sjé szuktule sză zíkă cigányi lá pásty, lá krisjun – sí d-într-estye sză-nvecé arékityé.</p> <p>Sză styijé, sjé fel jelurj áré cigányi sí p-estye sză lyé pată lu álc árătă sí sză je számă dă jelyé.</p> <p>Sză-l styijé kîntă kîntyiku, himnsuzu cigányilor.</p>	<p>styijé sză ly-áretyé estye lu álc.</p> <p>Sză styijé sză rajzulászka sjé hăsznăle, în sjé fel edényurj firbe, kusje în kunyhábă cigányi.</p> <p>Sz-ádunyé uná arékityé recepturj dă kînvă.</p> <p>Sză vądă în sj-ész oformă mănărilje cigányilor sí ungurilor, sí în sjé nu.</p> <p>Sjé fel zsokurj áré cigányi- sză lyé kunaszka pă héj māj usuré pásurj.</p> <p>Zsokurilye sjé dujinsj, zsoku sjé ku bată zsakă, o zsoku, pă káré mulcînsj într-on kér îl zsakă- sză lyé kunaszka sí sză lyé kunaszka szusz.</p> <p>Sză styijé pă lyimbilye cigányilor sí ungurestyé sză szpujé sjé fel calyé partă cigányi.</p> <p>Sză styijé sză szfătijászka d-áje, sj-o szîmcît átunsj, kînd o foszt sz-ádunyé kîntyisj, puvésty, sí sză szpujé sj-o văzut, sj-o styut dă lá sjinyé sj-o nvăcăt, sí sză pată pări kînvă kum sí pă hungyé kusztă cigányi.</p>	<p>szkrijitori în szkrijturj sí în versilye. Sză styijé szfătiji dă áje, kînd o foszt sz-ádunyé uná puvésty o kîntyisj, s-átunsj sj-o văzut, sj-o styut.</p> <p>Sză szkrijé o szkrijitură dă kusztu cigányilor, káré în Ungureme lá vál-o biszerikă máré o mikă sză cînyé.</p> <p>Sză styijé, káré lyimbă o cînyé o cără dă lyimbă dă mămă.</p> <p>Sză pată szfătiji, sj-o styut, sj-o văzut, kînd întri cigány o umblăt.</p> <p>Pă rendezvényurj sză áretyé sjévă zsokătură sjé ásă or ádunăt uná hungyivă.</p> <p>Sză kunastyé arékityé dîn kîntyisj, sí dîn zsokurj dă cigány sí dîn Ungureme sí dîn áltyé cărj, sí ásă sză lyé-nvecé, kit sí sză lyé pată árătă p-on fesztivál ákăr ákásză, ákăr în áltă cără, dákă trébé.</p>	<p>dákă d-áfelă témă-j vorbă, káré dă cigány ászună.</p> <p>Sjé álcî zîsjé sză pată áhuzî, sí sză pată dă sí lu álc gyirépt, sză lyé bázsjé számă sí pă álcî.</p> <p>Sză fákă szkrijiturj dă kăjilye, kînd lá cigány o umblăt, sí sză szkrijé zsjosz, sj-o ázsunsz, sj-o styut.</p> <p>Sză cijé eléadás dă kusztu cigányilor ásă dă bágă számă, sjé szkrijé sí ujságurilye sí tévé, sí rádiu.</p> <p>Dîn sj-o ádunăt uná sză pată szîngurj árătă, o dákă áfel anyag adunăt uná, átunsj sză pată sză pujé áfără, kit toc sză vądă.</p>
--	---	--	---

4. Sză styijé în sjé fel dobă sí-n sjé fel lok umblă

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Trébé sză styijé, kum szfătijestyé dă dobă pă lyimbă dă lăkătărj, pă lyimbă dă bájásj o pă lyimbă dă ungurj. Ku sjé fel vorbé szfătijestyé dă dobă: kînd mik ájram (kînd mă-nvăcăm sză szfătijészka, kînd în uvodă umblăm, kînd ám kizdilit sză umblu în iskulă), kînd pârinci méj inká kupij (tînyirj) ászră,</p>	<p>Trébé sză styijé, kum szfătijestyé dă dobă pă lyimbă dă lăkătărj, pă lyimbă dă bájásj o pă lyimbă dă ungurj.</p> <p>Ku sjé fel vorbé szfătijestyé dă dobă: eseményurilye dă kînvă, o dă áfel lukru sjé styijény kînd o foszt (kînd Zsigmond j-o dát</p>	<p>Trébé sză styijé, kum szfătijestyé dă dobă pă lyimbă dă lăkătărj, pă lyimbă dă bájásj o pă lyimbă dă ungurj.</p> <p>Ku sjé fel vorbé szfătijény dă dobă:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pînsjé cigányi n-or ázsunsz în Europă - kînd cigányi or ázsunsz în cărilye dă Europă, dă māj binyé în cărilye lu Balkán. 	<p>Kusztu cigányilor în Ungureme în dobă dă burzsoáziă. Sjé kum szfătijestyé dă dobăszta, sí kum o lyăgă lá jéj, sj-or trikut dă kînvă.</p> <p>Nyészkaej eseményurj o lukrurj trébé sză styijé sí kînd o foszt: ká dobă, kînd ly-or szkrisz uná pă cigányi, kînd or năszkut rendeleturilye, kit sză lyé</p>

<p>kínd mosu sí masá inká kupij ászrá, kínd ku kardurj szá bátye, kínd ínká nu ku atávé, ku kárj ku káj umblá. Sí kínd fār dā zokni ubelyé bāgá ín szjzmé, ro dā mult. Szā styijé, kum szá szfātijény dā dobā, dākā o lyigāny l-a szārbātārē ín család o lá zilyé máj - máj ínti dākit, dāp-āje, átunsj, kínd, áku, máj dā mult, ro dā mult.</p> <p>Szkrijtorj dā cigány kunuszkuc sí káré pā cigány lyé kutute szá lyé kunaszka sí szá lyé patā punyé-n rínd kum or nāszkut. Szā patā szá fākā ku mīnā térképu lokuluje, hungyé ságyé. Szā patā jilili ápile sī gyálurilye, sí loku, pín o cārā szá cínyé, sí szá styijé sjé fel cārj āsz pā līngā cārāszta. Szā styijé, sjé fel kās̄j kunuszkutyé-sz pā lokulá, hungyé ságyé, sí hungyé szá áflā, hungyé ságyé cigányi o vál-o lumé áltā pā līngā ungurj pā lokusztā. (szā patā szá fākā dā estye rajzurj, maketurj...)</p>	<p>cīgányilor sí lu vujvodu kártyijé, ín sjé o lāsztát szá fījé toc szlubozsj vujvodu pā káré László il tyimá sí pā lume luj;o sjé o dát királu Ferdinánd dā elsé, káré ly-o mintijit pā cigányi sí n-o trébujit szá plātyászkā adou, o rendelkezésurilye dā cigány lu kirilicī Izabella . Szā patā árunk sí szá prisjepé vorbilye: máj ínti, dāp-āje, átunsj, máj dā mult, ro dā mult.</p> <p>Ín dābā dā feudalizm sjé or pācīt cigányi, sjé fel eeményurj or foszt átunsj, káré szá lyágā lá jéj. Sj-or ínvácát, szá styijé lyigā lá dobā. Szā patā szá mālī, sjé kínd o foszt, sí d-átunsj kitā dobā o trikut.</p> <p>Trébé szá styijé hungyé-j Indija sí hungyé-j</p>	<p>Kum árātāny dobā ku lukrurilye sí ku adaturilye dā mult sí d-āku.</p> <p>Arékityé eseményurj, káré-sz fontosé: ká dobā kínd or ázsunsz cigányi pā loku bizāncilor, ín Konstantinápoly. Kum lyé tyimá sí lyé tyámā pā cigány pāstyí tot. Sj-or ínvácát trébé szá styijé szá pujé toc kupij ín dobā, kínd o foszt, sjé o foszt átunsj. Szā patā szá mālī kitā dobā o trikut d-átunsj, kum cigányi or ázsunsz ín Európā sí kínd lyé zāvārle, lyé mīnā d-āisj.</p> <p>Kum kusztā cigányi ín dobā kínd ín Ungureme toc sz-or dāstyisz otyi, sj-o foszt, kum zīs̄jé: felvilāgosodás. Szā styijé umārā dīn térképu-l dā kīnvā, pā káré patyé kutā pā hungyé or umblāt cigányi. Kályásztā sí jéj szá patā rajzuli ku mīnā. Szā styijé p-on térkép, sjé árātā: ku sjé árātā ápā mārē, gyālu o válye, pín kit szá cínyé o cārā sí ku sjé ny-árātā ászta, sí kum jililestyé lokurilye, hungyé aminyi kusztā. Cārilye sí lokurilye dā sjé or ínvácát, trébé szá styijé árātā pā térképurj. Sjé kínd o foszt szá patā umārā zsjosz dā pā térképurj káré dā dobā dā kīnvā āsz fākutyé. Szā patā szá mālī, sjé dāpártyé-sz lokurilye dā unápált. Dākā trébé szá patā lokurilyestyé árātā. Szā styijé lá lokurilyestyé rendeleturj, eseményurj lyigā.</p>	<p>lyágā pā cigányi l-a-n lok, szá nu mergā tot uvig d-on lok pā hālālánt, sí dobā, kínd nu lyé lāsztā pā cigányi ásā szá lukré, kum árē dā gīnd. Dā sj-or ínvácát szá patā lyigā lá dobā, kínd o foszt. Szā lyé kunaszka sí szá lyé patā punyé ín rínd ín dobā pā lutási, káré átunsj kusztā sí lutyé.</p> <p>Szā styijé ín háborou-l dā II. kicīnsj or murit d-íntri cigány ín Európā. Szā styijé sjé fel rendelkezésurj jestyé sjé lá ászta szá lyágā. Szā styijé szfātiji dā eseményurilyestyé sí szá prisjepé sjé, pāntru sjé o foszt. Szā styijé, sjé pāntru sjé o foszt dā kīnvā sí-n Európā sí ín Ungureme sí szá styijé sjigogyi, sjé dā cigány ászunā. Sjé fel kuszt áve dāpā 1945. Kum sz-o-styimbát kusztu cigányilor dāpā hotāruzatou l ín 1961.</p> <p>Szā styijé, sj-o foszt ín ánurilyestyé dā háborou, sí</p>
---	---	--	--

	<p>Ungureme dáká ís kápätä o kártä dä Europä.</p> <p>Szä styijé pä hungyé-j ápä, pä hungyé-j vályé.</p> <p>Szä styijé sjé fel városurj márj äsz ín Indija sí ín Europä sí pestye trébé sí szä-ly-äretyé p-on térkép, dákä trébé.</p> <p>Szä styijé cigányi karé dín mivészet kusztä kînd sí hungyé or nâszkut, sí szä patä árätä lokurilyestyé p-on térkép.</p> <p>Szä styijé szä jililâszkâ arékityé eseményurj márj dä kînvä o lokurj pä térkép.</p> <p>Szä styijé estye sjé dâp-árté-sz dä unápält.</p> <p>Szä styijé szä rajzulâszkâ on lok, o szä fâkâ on rajz dä szobä, dákä trébé.</p>		<p>szä lyé patä lyigä lá dobä sí szä lyé árunkä lá unápält, sí szä styijé, sjé pântru sjé o foszt.</p> <p>Szä styijé umärá dä pä térkép sjé, kum sí hungy o foszt dä kînvä.(kicînsj sägye p-on lok, lá sjé fel biszerikâ szä cînye.</p> <p>Szä styijé l-a témä, sjé fel térkép äj mäj bun, karé formä, sjé fel adaturj árätä mäj mult.</p> <p>Szä lyé styijé hâsznâli adaturilye, sjé pä internet äflä.</p>
--	---	--	---

5. Rîszurilye dä fund dä sjé-j vorbä

Dä lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dä lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dä lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dä lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Kupiji szä szä patä kunastyé ku cigány kunuszkuc ákár dîn cära naszträ, ákár dîn áltä cära (ákár szkrijitor, ákár fisto, kîntor o ákár sjinyé patyé szä fijé cigánusztä).</p> <p>Szä styijé dä kusztu-j, dä lukru-j, sí szä patä prisjepé, kum kusztä dä kînvä aminyi, sí kum szä gîngye dä lukru átunsj, sí kum äku.</p> <p>Szä styijé, sjé fel szokásurj äszrá átunsj, sjé fel äsz äku. Szä lyé kunaszkä pä jelurilye, karé ín kusztu cigányilor sjévä zîsjé: zászlou, himnuszu.</p> <p>Szä nu mujtyé kîndä-j zuä dä kulturä cigányilor, sí sz-o cîjé pä zuasztä.</p>	<p>Szä patä szä-nvecé kupiji dä älyté kulturé, sí dä hagyományurj älcilor, dä älc cigány, dä történetu lokuluj, hungyé sägyé – kînd or vinyit, kum kusztä äkulo cigányi, sjé fel lukru fâsje kînvä, äku dîn sjé kusztä, sí kum kusztä.</p> <p>- szä styijé dä kusztu cigányilor dä kînvä - ásä dä binyé, kit szä patä prisjepé toc, sjé, dä sjé o foszt.</p> <p>(kînd or vinyit cigányi ín Ungureme, sjé fel lukrurj fâsje cigányi dä kînvä...),</p>	<p>Szä ávény szä lyé-mbistyény pä kupijistye, kit sí mäj mult szä äjvé dä gînd:</p> <p>- szä styijé sí mäj mult dä hagyományurilye lu cigányilor, karé-n Ungureme sägyé.</p> <p>- szä styijé sí mäj mult dä dobä ín sjé kînvä sägye cigányi. Sí trébé szä styijé kum mäj patyé mäj mult dä cigány, ku karé kupiji într-o lok sägyé dä lukrurj, sjé fâsje, kum kusztä, ín sjé fel lok sägyé äku, sjé jilintestyé o patyé jilinti báj ín kusztu lor sí kum lyé patyé estye ukulyi.</p> <p>Cigányi ín dobä lu felvilágosodás:</p> <p>Dîn ejilyestyé arékítä dobä sí mäj binyé kunastyé, däkit pä hálälântä, sí styijé, sjé pântru sjé o foszt.</p>	<p>Szä styijé dä dobä, sj-o trikut Szä styijé kum kusztä aminyi, karé lá älfelä lumé szä cînye, sí kum sz-ázsutä, kînd háborou äjrá.</p> <p>Szä styijé, sjé fel lok äve cigányi ín dobä, sj-o trikut. Kum kusztä sí sjé fel lok áré aminyi héj pucîny ín Ungureme sí ín Europä.</p> <p>Szä styijé d-äje, sjé gîngyestyé politikä dä aminy pucîny. Szä äjvé informaciourj dä alapitványurj, karé ly-ázsutä pä cigány.</p> <p>Kum szä patyé äpukä cigányi ín folyamaturilyeje, kit sí jéj szä-s je rîszu dîn lukrusztä.</p> <p>Szä styijény dä cigány, ín Ungureme sjé fel politikä, kulturä sí gyirépturj áré, szä styijé kit o témä, karé szä lyägä lá cigány, kum szä patyé înväcä kum mäj binyé</p>

<p>- szá szfätijászkä dä kulturä sî ásá sî dä kulturä cîgányilor, kä sî ásztä áré hagyományurj, kä áltä kulturä, sî patykä jēj áltkum szá cînyé, álfelyé szabályurj áré kînd szfätijestyé o kînd äsz ku unápält – sî ált trébé szá fäkä kä lá älc, ált gîngyestyé dä uminyijé, däkit älc aminy.</p> <p>Toc trébé szá cîjé în uminyijé pä unápält sî pä bätîrny, nu nyisz oformä toc nisj d-áfärä, nisj pä d-înlontru, ávény sî bunyé sî relyé szokásurj, dá pä nyám sî pä urtásj sî pä szárásj trébé szá-ly-ázsutäny, sî trébé szá prisjipény, kä ált lok áré înr-o cärä káré-sz pucîny, sî ált lok áré, káré nu.</p> <p>-trébé szá szá kunastyé ku arékityé hagyományurj, káré înrî cîgány inkä pîn dä zuä dä äsztäz jestyé, trébé szá styijé arékityé puvésty sî térténeturj dä dobájé, kînd or vinyit pä lokulä cîgányi, sî trébé szá styijé, sjé szá áretyé lu älc, däkä pä lokusztä vinyé sjinyivä, káré nu-j kunuszkut, szá styijé sjé szá vädä, hungyé szá márgä, kit mîndru szá vädä.</p>	<p>- on lukru kum s-o-nstyimbät în dobilye. (sjé fel intézkedésurj or ádusz pântru cîgány, kum szá fäsje sjinyivä csiszt o szpurkát.)</p> <p>- szá styijé dä eseményurilye, káré în dobä dä feudalizm or foszt, sî s-äku styijényä dä estye, szá styijé dä mivészurj dä cîgány,</p>	<p>- sî máj mult styijé däkit pîn äku dä kusztu cîgányilor dä kînvä, sî înväcä dä cîgány, káré mult or fäkut pântru cîgány;</p> <p>- sî mj mult szá styijé dä lutyälä sî dä zené cîgányilor, káré nu numä înr- cärä naszträ, dá pästyî máj mult szá styijé dä lutyälä sî dä zené cîgányilor, káré nu numä înr cärä naszträ, dá pästyî tot înr lume cärä kunuszkuc äsz.</p> <p>- trébé szá styijé, kum kusztä cîgányi dä kînvä, sjé fel kulturä äve átunsj nu numä lá noj, dá sî înr cärj dä Europä.</p> <p>- szá styijé kînvä kum lyé bántäle pä cîgányi, sjé fäsje ku jēj, kum lyé cînye dä ált, sjé báj äve cîgányi ku aminyi, káré nu-szrä cîgány: (cîgányi kápätä igazolvány nyégru, sî lyé zävärle dä pä lok, hungyé sägye.)</p>	<p>szä patyé.(patyé fi äsztä témä káré lá politikä, lá gäzdäsijjé, lá cärä, o lá lok dä säzut, lá szänätätyé sî lá technikä o lá kulturä szá lyägä);</p> <p>- szá patä sî máj mult szá styijé dä eseményurj înr cärä káré lá cîgány szá lyägä.</p> <p>- szá styijé dä cîgányi, káré mult or äzsunsz dä kînvä, sî-sz kunuszkuc.</p> <p>- szá-s patä zikä, sjé gîngyestyé dä politikä pucînyilor. Szä styijé dä gyirépt cîgányilor sî dä gyirépt aminyilor înr Ungureme.</p> <p>Szá styijé dä politikä sî dä gyirépturj, sjé înr zilyilyestyé ly-äzsunszjä pä cîgány.</p> <p>- szá styijé kum máj patyé máj mult dä äje, kum sztä lyimbä dä läkätärj sî lyimbä dä bájäs, kum sztä szkrijiturä lyimbisztorä, szá lyé kunaszkä pä szkrijiturilye sî pä versurilye pä lyimbilyestyé sî înr cärä naszträ sî înr Europä.</p> <p>Szá styijé arékityé szkrijiturj, káré dä cîgány</p>
---	---	---	--

	<p>- szá pată szá prisjápă térténeturj dă kînvă álmin trilye, ása, dă tot đîn ált lok szá ujtă pã sjévã, dă sjé-j vorbã.</p> <p>- szá styijé kum máj patyé máj mult dă szokásurj dă álc aminy, sí dă szokásurilor dă cîgány, dă kusztu lor</p> <p>- szá styijé máj sjé fel lumé ságyé în szát, o város hungyé nyi-j kászã, sí jéj kum kusztã, sjé-j oformã în kusztu lor, în kulturã lor sí în kulturã nasztrã?</p> <p>- szá ájvé dobã szá szfătijászka dă áfelyé témã, kã dă sjé nu-sz oformã aminyi, sjé fel lukru áj, kînd întri mulcînsj tu lá pucîny szá tyé cîj, ám dă gînd ákulo, szá mã cu, o nu, Kum kusztã lîngã unápãlt cîgányi sí cîgãnsjilye, sjinyé sjé fel lok áré.,</p>	<p>Szá prisjepé szévegurj, în káré putyény umãrá dă mulcîny-pucîny.</p> <p>- szá styijé, kum lukrã énkormányzaturilye, pã sjé áré gyirépt</p> <p>- szá ájvé dobã szá szfătijászka dă áfelyé témã, kã: dă sjé nu-sz oformã aminyi, pãntu sjé lyé zãvãrlestyé pã cîgány, lyé cînyé ált, sjé fel lok áré o cîgãnkã întri cîgány, káré inkã ása kusztã, kum kusztã kînvã toc, kum kusztã lîngã unápãlt sí bágã számã unápãlt on cîgãn sí mulc cîgány, kum lukrã ku bány, kum sí hungyé lukré, sjé-j ku cîgány, káré n-áré lukru.</p> <p>- sjé fel gyirépt áré aminyi sí sjé trébé szá fãkã, kit oformã szá fijé, szá kustyé lyezsje aminyilor s-átunsj, dákã dă cîgány áj vorbã.</p> <p>- szá styijé, kã jestyé eseményurj, kînd kusztu nu-j usuré întri cîgány sí kár nu-sz cîgány, kînd szá vegyé, kã pã cîgány nu lyé cînyé oformã ku toc, pãnt-asztã nu patyé kusztã uvig în putujãlã lîngã unápãlt, s-átunsj vegyé, sjé fontos áj szá nyé sztãtyény loku, sí kã máré báj patyé szá fijé, dákã mágã nu nyé sztãtyény loku.</p> <p>- szá-s patã zîsjé sjé gîngyestyé, szá szá patã vitatkuzi, dákã trébé, kum trébé, sí szá patã szá vãdã sjigogyi ánume, kum áj, sí nu kum jél ár vegyé.</p> <p>- Szã patã szá márgã în Néprajzi Múzeum, szá vãdã sj-or ádunát unã dă cîgány, sí kum ly-árátã pã cîgány lu álc.</p>	<p>or szkrisz, sí-sz gyirépc. Szá styijé đîn sjé, sjé patyé szá fijé, d-on lukru sjé gîngyestyé - sí kum patyé lu álc szá lyé gye pã styut.</p> <p>- Szã styijé szfătiji d-áfelyé témã, kã erkélcsu, kã szekszu o lá cîgány, o lá álc aminy, sí máj szá styijé szfătiji dă lukru, kum patyé on om szá-s áflyé áflyé lukru, sã stye în lukru o în Ungureme o în Unio în Europã, kum sztã politikã cîgányilor, kum lyé bágã számã pã cîgányi.</p>
--	---	---	---

	<p>sjinyé kum szá bänujé ku bányi</p> <p>- sjé fel lok áré média într-áje, kit sí álc szá lyé pată kunustyi pã cigányi în cărăa – sjé ár trăbujî almintrilye szá fâsjény, kit loku cigányilor álfel szá fijé.</p>	
--	---	--

6. Sză-ntribăny ása, kit szá pată szá szfătijászka d-ásztá

Dă lá 1 pîn lá 4 usztájurj	Dă lá 5 pîn lá 6 usztájurj	Dă lá 7 pîn lá 8 usztájurj	Dă lá 9 pîn lá 12 usztájurj
<p>Szá ájvé kupiji dobă szá szfătijászka dă estye:</p> <p>- Sjë fel kupij äsz jėj sí pã d-înlontru, sí d-áfără.</p> <p>- În sjé árunk jo lá ált om, în sjé nu?</p> <p>- În sjé misz jo ált, ká jél/je?</p> <p>- Sjë pot szá fák jo, sjé nu pot szá fák?</p> <p>- Sjë fel om ám dă gînd szá fju?</p> <p>- Sjë ám dă gînd szá fju?</p> <p>- Trébé szá ávény szabályurj o nu?</p> <p>- Sjë zîsjény, sjé gîngyény, dákă vorbilyestye lyé zîsjény, o ly-áhuzîny, ká: cigán, lăkătár, bájás, szinto, gádzso ...</p>	<p>Szá szfătijászka sí szá áflyé váloszurj:</p> <p>Sjinyéj cigán? Sjinyé-j ungurj? Sjinyé-j frâncuz, sjinyé-j eszkimo, busman o ákârsjinyé...</p> <p>În sjé nyisz toc oformă. Dă sjé nu nyisz în sjigogyi toc oformă? Dă sjé nyé gîngyiny toc oformă.</p> <p>Dă sjé jestyé gâzdâsj, dă sjé jestyé szárâsj?</p> <p>Kum ny-âzsută loku hungyé sâgyény szá nyé cînyény loku-n rînd, sí gură tyisztă.</p>	<p>Szá pată kutá sí szá áflyé váloszurj pã sjé ár întribă:</p> <p>- Kum szá prisjepé äsztă, kă tot om äj oformă, sí pã tot om trébé în uminyijé szá-l cînyény.</p> <p>Lă sjiny szá patyé sz szá cîjé într-o dobă on om-patyé fi sí ungurj sí cigán într-o dobă.</p> <p>- Dă nu merzsjé-n háborou cigányi?</p> <p>- Kum ly-âzsută média pã cigány?</p> <p>- Dă sjé nu szá gîngyestyé toc oformă, dă sjé gîngyestyé arékie ált, dăkit héjelânc.</p> <p>- Dă sjé jestyé cârj gâzdâsjé sí cârj szárâsjé.</p> <p>- Dă sjé jestyé aminy făr dă lukru?</p> <p>- Sjë fel lok áré biszeriká sí Dimizou în kusztu lu arékie cigány?</p>	<p>Szá pată szá katyé sí szá áflyé váloszurj pã estye:</p> <p>- Jestyé áfelyé lukrurj, kâré uvig äsz fontosé? Dă sjé-j fontosă kultură cigányilor?</p> <p>- Kum patyé kirili jeve sí gyiréptu?</p> <p>Kum szá gîngyestyé sí kum ápukă pã lyezsje cigányilor (Romani Kris) sí gyirépturilye în Ungureme?</p> <p>Kum szá patyé lyigă on om lá aminy, lá kâré szá cînyé.</p> <p>- Putyény szá nyé cînyény ákulo, hungyé ávény dă gînd, o nu?</p> <p>Kum patyé on cigán - cigán szá fijé?</p> <p>- Patyé szá márgă o lumé pã kályé, pã kâré nu-j szlobod?</p> <p>- Kum patyé kusztă kulturilye sí aminyi lîngă unápált, kâré lá álfelyé biszerisj szá cînyé.</p> <p>Sjë fel lehetéségurj jestyé o nu-sz kit kulturilye szá szá áflyé sí szá kustyé pâlîngă unápált. - Pã sjé-j bună szilă în eseményurj dă kînvă?</p> <p>Kum sz-o styimbát în dobă dă kînvă loku cări dákă pã cigány lyé bágány számá.</p>

Romano minoritetikano sityaripe romano selikano pinzharimo

Kompetenciji

1. Informaciji, sityaripe

1-4. klasso	5-6. klasso	7-8. klasso	9-12. klasso
<p>Szityimo andal vorbisarimata: La familajake thaj le nyamonge anava romanes thaj ungrika. La familijake butya, profesiji dulmut thaj akanak, thaj lenge anava ando dialekto. Sityimo andal objekteengo, kherengo, kipongo dikhimo: Le gavesko, vaj le forosko maj pinzharde khera. Sityimo anda dulmutani thaj akanutni tradicija. Romane simbolumura: flako thaj himno. Le historijango ginavimo, le romenge chache historiji. Te dikhen, sar trajon le manusha, soske attitudi si len: Sar trajon le rom, sosko kontakto si la familija le gazhenca. Soske nacji trajon ando gav. Sar kerenas le rom le khera, soske karakteri si le romane kheren. Te kiden romane proverbii, gilya, khangerake gilya, shavorenge poezii paramichi, garadune lava, selikane khelimata, vramake drabarimata thaj dulmutane romane xabena thaj kodolenge receptura, save ando gav pinzharen. T'avel len voja te pinzharen e dulmutani</p>	<p>Soski si e romani familija thaj o nepeto: Kon si le maj durutne thaj le maj pashutne nyamura, so si lenge anava. Le sityarenca te kiden kethane, hoj soske romane nepetura si ando Ungriko Them. Kon sas dulmut thaj kon si akanak andej familija. Te dikhen e geografijaki karta/mapa thaj te den analiza, hoj te zhanen karing phimas dulmut le roma. Te pinzaren la Indijaki, la Europaki thaj le Ungrikone Themeski karta/mapa. Te dikhen, soske plaja, cine plaja, xara, paja si pej Phuv. Te zhanen, kaj si la Indijake thaj le Ungrikone Themeske maj bare forura pej karta. Te zhanen, soske historiji sas thaj soske historijake manusha trajonas ande kodi vrama pala so vorba si. Soske historijake iskirimata sas dulmut thaj ando nakhlo shelibersh. Te kiden informaciji andal historijake dokumentura, andal kipura thaj andal tabli. Te zhanen te phenen la historijake pecipiji, kana le sityara pushen len. Te dikhen, soske romane gilya, balladi si pel bare dyesa, soske si mitologikane, soske si sakone dyesende thaj soske si historikane.</p>	<p>Te kiden maj but informaciji kathar le ungrika roma pala e tradicija ande familia thaj ando kethanimo. Te kidel andaj televizija, anda o radiovo thaj anda o interneto informaciji palal nacionalne thaj etnikane minoriteti. Arakhadyimasko than (romane tradicionalne krisa) - te kiden informaciji andej biblioteka, andej media thaj anda o muzeumo. Te pinzharel le paradoksura thaj le konkurenciji ande jekh pecipe, save ande kaver thaj kaver iskirimata si. Te zhanel te analizalil peske vorbanca jekh artoski butyi. Sama te lel pe kodo, hoj soske programura alosarel anda o radiovo thaj andaj televizija. Te zhanel, sar trubul te labjarel o radiovo, e televizija, o interneto thaj e biblioteka. Te hatyarel mishto la medijake informaciji thaj te lel sama pe kodol kritikasa. Te pinzharel la historijake metodura (kronologija, kethanemezimo, grafikonura, kon sas andej familija dulmut thaj akanak, historijake karta, thaj maj dur.) thaj o</p>	<p>Te pinzharel o terno, hoj soske historiji, objektura thaj soske dyelura mukhle pe amende amare phure roma. Te pinzharel o romano artistimo (literatura, bashajimo, khelimo, piktorengo artistipo) thaj te pinzharel le romengi historija. Te zhanel, hoj sosko kontakto si mashkar e shib thaj mashkar e identiteta. Te pizharel kodola iskirimata, filmura thaj ginadya, save ande kadi tema kerde. Te den analiza pal le iskirimata, pal le filmura thaj pal le ginadya. Te inkren cino angladimo, vorba pala le romengo trajo thaj kultura ando Ungriko Them thaj te zhanen te vorbin pala pengi eksperienca. Te pinzharen, hoj sosko sas o drom e romane teatrosko. Te zhanen soske romane teatrura si. Te sityon andaj historija. (E revolucija ande 1848-to bersh thaj le rom. O angluno lumako marimo thaj le roma.) Sar trajonas kethane le nacji telal marimata. Te pinzharen le romenge karakteri andej historija. Sosko trajo thaj situacia si le minoriteten adyes ando Ungriko Them thaj ande Europa. Te pinzharen le aktualne pushimata pal e</p>

romani kultura perdal pal le paramichi. Te sikaven andre kasave kiposke ginadya/pustika save pala e tradicija thaj pala e shavorenge poemi vorbin. Savi shib vorbinen la familiasa thaj kodole manushenca, kon naj ande familija. E romani shib andej familija, khere, thaj andej shkola.	Soske artistikane butya si, soske falura, soske formi, soski matura, soski teknika thaj sar kerdine kodol. Te pinzharen le artistikane butya, so sikaven lenge. Romane selikane gada ando Ungriko Them: motivumura thaj ranga. Soske romane karakterikane gada phiraven le mursha thaj le zhulya, te zhanen lenge anava vi romanes thaj vi ungrika. Te pinzharen la romana shibake specifikumura.	sityari te zhutil ande kado. Kon sas ande peski familija dulmut thaj kon si akanak. So sas thaj so si le romenca ando kapitalizmo. Te pinzharel kodole romenge selikane gada, kon perdal e granyica trajon .	minoritetengi politika. Te kiden informaciji pala kodo, hoj so keren le minoritetenge autonomiji. Te pinzharen, sar prezentativen le Ungrikone Themeske romengo intereso andej politika, andej kris, andej kultura thaj te zhanen sostar thaj sar alosarde le Themeski Romani Autonomija. Kodole informaciji, so kethane kidine te zhanen te shuven ande jekh sistema. Te pinzharen, hoj ande soski relacia si thaj soski kompetencia si mashkar o ungriko stato, rajipe thaj mashkar le minoritetenge hakaja. Te pinzharen, hoj so si e kulturalno autonomija. Te pinzharen sar mezinaz kodola khera ande soste dulmut beshenas le roma. Te zhanen, hoj andar soste vazdenas le purane khera. Te pinzharen e Romani Kris, so o chachipo rodel mashkar le roma. Te zhanen, sostar si vasno kadi tradicia mashkar le roma. Ande purane iskirimata te roden thaj te hatyaren, hoj kon alosarde le vajden thaj so sas lengi butyi mashkar le roma.
--	---	---	--

2. Kritikano gindisarimo

1-4. klasso	5-6. klasso	7-8. klasso	9-12. klasso
Te zhanel te pushel pala e romenge tradiciji. Te zhanen te shuven pasha jekhaver le ungrika thaj le romane tradiciji, te zhanen hoj ande soste sikaven diferenciji le duj kulturi anglunes ande shib thaj ande tradicija La familijake thaj le nyamoske maj vasne	Te zhanel te pushel vi korkorri pala kodo, hoj kaj phinas dulmut le rom thaj sar line penge than ando Ungriko Them. Te pinzharel bare manushen thaj historijake manushen thaj sakone dyesenge manushen. So si lenge karakteri andej identiteta.	Te pinzharel kodo, hoj sar trajon kethane le roma thaj le ungrika manusha. Te zhanen sostar si pharo le minoritetengo trajo ando dostipen, soske shajimata si le manushen. Te zhanel te vorbil thaj te pushel vi korkorri pala kodo, hoj sar trajonas dulmut thaj sar trajon	Te zhanel te pushel thaj te vorbil pala kodo, hoj kana thaj sar paruvdyolas le romengo trajo. Soske manusha kerenas butyi ande kodol vrami thaj soske ideji sas len. Te phenel peska godyatar, hoj soske historiji, ideji sas, save paruvnas le romengo

<p>dyesa (rakhadyimaske dyesa, bare dyesa, vasne dyesa ando kalendari, thaj maj dur).</p> <p>Te zhanel te vorbil pala kodo, hoj so pecil ande sakone dyesengo trajo, te zhanel te khelelpe ande kaver thaj kaver karakteri.</p> <p>Te haljuvel o shavoro, hoj sostar si vasno thaj shukar le selikane poeziji, thaj sostar si te las sama pe amari tradicija.</p> <p>Te zhanel te del analiza andel selikane poeziji pal le pozitiva thaj negativa bare manusha. (Kon si patyivalo, godyaver, buzhanglo, xoxamno, chor thaj maj dur.)</p> <p>Te shuvel ande jekh grupa le lashe (pozitiva) thaj ande kaver grupa le nasule (negativa) manushen.</p>	<p>Le romengo trajo ando Ungriko Them dulmut thaj adyes.</p> <p>Te pinzharel kodola diferenciji thaj paruvdyimata, save vasne si kaj kodo, hoj le romengo trajo maj lasho te kerdyol</p> <p>Te hatyarel, hoj ande soste sikaven jekh thaj ande soste sikaven diferenciji le dialektura ande romani shib.</p> <p>Vorbisarimo pala kodo, hoj sostar trubul perdal te las kaver lava anda ungriko shib thaj anda kaver shiba.</p>	<p>akanak le rom.</p> <p>E romani kultura jekh kotor si andej europaki kultura thaj andej devlikani luma. Te zhanen, hoj sostar si vasno le romenge o bolimo.</p> <p>So aba sityilas o terno/i te zhanel korekto pushipo te del pala kodo le amalenge.</p> <p>Kaj si o romano artistipo andej europako thaj andej lumako konteksto.</p> <p>Te pinzharel, hoj sosko kontakto si mashkar le kulturangi diferenciji, mashkar o gindisarimo thaj mashkar o artistikano produktumo. Te sityol, hoj soske metodosa trubul te analizalil jekh artistikano produktumo.</p> <p>Te zhanel, hoj soske shtilushura thaj tendenciji si. Te avel e ternes praktika, hoj te pinzharel le romane motivumura ando artistipo..</p> <p>Te zhanel te del analiza peske godyatar pala jekh artistikano produktumo. Le romengi funkcia ando mashkarthemutno kontakto.</p> <p>Te pinzharel le gavesko vaj le forosko romano dialekto, thaj vi e mashkarthemutni tendencia pal e romani shib.</p>	<p>trajo.</p> <p>Te zhanel kritikasa te dikhel le literaturake tekstura, e publicistika, le filmonge tekstura kade, sar chachikanes sas andej historija.</p> <p>Le roma sar dostikano grupo, te del analiza pal le instituciji, save ando kontakto si le romenca.</p> <p>Te phenel so gindyinela pala minoritetenge thaj manushikane hakaja ando UngrikoThem.</p> <p>Te pinzharel chaches le minoritetengi situacija.</p> <p>Te avel le ternen jale informaciji pala le minoritetengi politika thaj pala aktualne manushikane hakaja.</p>
---	--	---	---

3. Komunikacija

1-4. klaso	5-6. klaso	7-8. klaso	9-12. klaso
<p>Sar trubul te akharas la familijange zhenen ande kaver thaj kaver situacija.</p> <p>Te rajzolim/chitril peska familija, sode bershengej, soski butyi keren, so kamen te keren ande slobodo vreme.</p> <p>Te pinzare, soske plaja, cine plaja, xara, plaja si andel romane gava, save si ando Ungriko Them.</p>	<p>Vorbisarimo pala romengo sakone dyesengo trajo.</p> <p>Vorbisarimo thaj diskursija pala romani gastronomija. Te zhanel te sikavel, hoj so sas thaj so si ande romani kinda, soske vasura, sosa kiradine thaj sosa xanas dulmut le rom.</p> <p>Te keren chitripo pala</p>	<p>E romani literaturaki situacija andej luma.</p> <p>Te pinzharel le maj vasnone romane iskiritoren thaj iskiritorican, te zhanel te phenel poemi, novelli, iskirimata, ginadya kathar lende.</p> <p>Anda kodol poemi, novelli, ginadya, so aba pinzhardas, te zhanel te</p>	<p>Te zhanen te pushen korkorri anda kodol historiji, ideji so sityile.</p> <p>Te zhanel te phenel thaj diskursija te putrel pala kodo, hoj so gindil palaj aktualno politika vash le minoriteti Te zhanel te toleralil kavrengo gindo, vorba.</p> <p>Te zhanel te iskiril pala kodo, hoj soski</p>

<p>Te pinzharel kadale pe sityimasko chaso thaj te vorbisarel vi le phure manushenca pal kadala. Te sityol kasave proverbi, gilya, poemi, khelimata, save ando gav vaj ando foro kidenas.</p> <p>Le tradiciji: Te keren dulmutane patradayake thaj krechunoske denipe/padarki. Te dramatizalin unyi paramichi. Te sityon kessave skurti poezii, save patradayate thaj krechuneste phenenas dulmut le rom. Te hatyaren le statoske maj vasne simbolumura thaj te pinzharen, hoj so si kadalenca e lashi attituda. Te zhanen te gilyaben o romeno himno.</p>	<p>dulmutane kindake objektura, vasura. Te pushen thaj te kiden xabenenge receptura. Te dikhen, soske-j le romane xabena thaj soske-j le ungrika xabena. Te pinzharen o romano khelipo, le majanglune elementi. Te pinzharen e diferencia kanak: kethane khelel o rom thaj e romnyi, kanak rovlyasa khelel o mursh, kanak krujal ashen thaj kade khelen. Te phenen le romane selikane gadenge anava vi romanes thaj vi ungrika. Te zhanel te vorbil pala kodo, hoj soske empiriji kidas korkorri, so sityilas anda kodo, te pinzharel e „xaing” katar le informaciji kidas. Ando gindo te dromel pe kodol teritoriji, kaj le roma trajonas dulmut, te zhanel pala kado te vorbil.</p>	<p>phenel le iskiritorengo gindo. Te zhanel te vorbil, pala peski eksperienca, thaj pala peski dzsantrikani butyi kanak materiali, informaciji rodelas. Te zhanel te iskiril pala kasave romengo trajo, kon ande cini thaj bari relegiji si. Te vorbil pala peski cini dzhantrikani butyi. Te keren teatro thaj te sikaven cine teatroske-kotora ande shkola. Te zhanel, hoj so si o nacionalno thaj o etnikano minoriteto, so si e nacia, so si la daki shib. Te pinzharen le Ungrikona Themeske thaj le kavre themenge romane gilya thaj khelimata, te sikaven kodole ando gav vaj ando foro, pel festivalura ando Ungriko Them vaj ande kaver thema.</p>	<p>etnografijaki butyi kerdas, thaj so rakhlas. Te inkrel cino angladimo pala le romengo kulturalno trajo andal nyevimata, so romanes iskirinde, thaj anda o radiovo, andaj televizija. Te sikavel andre jekh projekto anda kodol butya, so korkorri kidas kethane vaj te kerel jekh ekspozicija.</p>
--	---	---	---

4. Te zhanen kaj thaj kanak so pecisajlas.

1-4. klaso	5-6. klaso	7-8. klaso	9-12. klaso
<p>Te labjaren kodola lava save pe vramake pinzharipe zhanas romanes, bejashicka thaj ungrika. Te labjaren la vramake vorbi thaj idiomi: kana cino/i simas (kana sityilem te vorbij, kana andej xurdyelin phiros, kana andej shkola gelem) kana muri dej thaj muro dad shavora sas, kana terne sas, kana muri mami thaj muro papo shavora sas, kana xanresa marenaspe, kana ande autovenge thana vurdonenca phirnas, kana na sas chorapa/zokniva thaj patave phiravenas, Te keren relacia perdal e</p>	<p>Te labjaren kodola lava save pe vramake pinzharipe zhanas romanes, bejashicka thaj ungrika. Te labjaren la vramake vorbi thaj idiomi pala pinzharde historiji. (Kana o Zsigmond kraj lil das le László vajdaske thaj leske niposke, kana o I. Ferdinand mukhlas le romenge te na potyinen e taksa. La Izabella krajaskinyake krisa pala roma, thaj maj dur.) La vramake idiomi: maj anglal, maj palal, akanak, maj dulmut, zurales dulmut.</p>	<p>Te labjaren kodola lava save pe vramake pinzharipe zhanas romanes, bejashicka thaj ungrika. La vramake vorbi thaj idiomi: - le rom, angla kodo, kana andej Europa resle. - le rom, kana resle ande le Europake thema, thaj ando Balkano. Te keren chitripe pala e vrama vizualnone instrumentonca, te shuven ande jekh sistema la kronologijake elementi. Te pinzharen unyi vasne historijengi vrema (Kana resle le rom ando Bizanc, ando Konstantinapoly.)</p>	<p>Le romengo trajo ando Ungriko Them, kana but barvale manusha trajonas kathe, ande burzhuazia. Te labjaren kadi vorba - burzhuazia- kanak sityon kadale bershengi historija. La vramako anav thaj la vramake kotora andej historija. Te pinzharen unyi maj bare pecimata, thaj kodolengi vrama (Kana anglunes iskirinde kethane le romen, le krisa pala kodo, hoj kaj si te beshen zorasa le rom, kana chi mukhline len butyi te keren, thaj maj dur.) Te sityon e vrama kadale</p>

familijake bare dyesa: maj anglal, maj palal, akanak, maj dulmut, bares/zurales dulmut.	Te pinzharen pala roma unyi historiiji anda o feudalizmo. Te zhanen kadalengi vrama. Te dikhen anda e kronologiako ashpekto, hoj sode vrema nachilas mashkar kadala pecimata. Te pinzharen la Indijaki, la Europaki thaj le Ungrikone Themeski karta/mapa. Te dikhen le plaja thaj le paja. Te zhanen, kaj si la Indijake thaj le Ungrikone Themeske maj bare forura pej karta/mapa. Te zhanen te sikaven pej karta le pinzharde romane dombenge rakhadyimaske thana. Te sikaven le historiiji pe historijaki karta. Te avel len praktika te dikhen soske dur si kadala thana jekhavrestar pe karta. Te chitriken pal e karta. Te keren modello pala historijake thana.	Te pinzharen soske nava, etimologiji denas thaj den le romen. So sityile te zhanen te shuven andej vrama. Te zhanen te dikhen ande kronologia, hoj kanak resle le roma ande Europa thaj sode bersha nakhle zhikaj zorasa nashade len kothar. Le roma ando Ungriko Them ando 18 -to shelibersh. Te pinzharen la europaki historijaki karta, te zhanen karing phirnas dulmut le rom. Te chitriken vastesa o drom. Te pinzharen pej karta: le plaja, le paja, le gava, le forura thaj le themeske granyici. Te roden le thema thaj le pinzharde forura pej karta, pala soste aba sityile. Te zhanen te sikaven pecimata, historiiji histirorikani karta. Te zhanen te ginaven le durimata pej historikani karta. Te keren modelo pala historijake thana. Te zhanen te phanden le historiiji, krisa karing kodola thana kaj so kadala pecisajle vaj iskirisarde.	pecimatongi. Ande burzhuazia pinzharde bashalnen te shuven ande kronologia pala kodi, hoj kanak biandyile. Le rom, kon mule ando lageri, ando dujto lumako marimo, andej Europa. Te pinzharen e politika thaj le krisa pala kado. Te keren analiza thaj te hatyaren e lumaki historiija, e europaki historiija, e ungriko historiija thaj le romengi, le sintongi historiija ande kaver ritmo andej vrama thaj kadalengo kontakto. Le romengi situacija pala 1945-to bersh. Sar paruvdyilas le romengi situacija pala e partoski thami, so ando 1961-to bersh iskirinde. Te keren karta pala le historjiake vrami, thaj te zhanen te phenen, hoj sostar sas kadala parujipe ande politika pal le roma.. Te zhanen te phenen pala e karta, sar paruvelas pes e historijaki data (pala kasave mape save sikaven, hoj sode zhene beshen ande jekh gav, foro, them, soske relegiji si kothe) Te zhanen te alosaren e maj lashi karta kaj e tema anda atlasura thaj anda shtatistiki. Te labjaren le informaciji po interneto.
---	--	---	--

5. Le maj vasne elementi ando ander

1-4. klasso	5-6. klasso	7-8. klasso	9-12. klasso
T'avel shajimo le shavoren pe kodo, hoj te pinzharen unyi bare romen, romnyan , kon ando Ugriko Them thaj ande kaver thema trajonas.(artista, dzhantrikano manush,	T'avel shajimo le shavoren pe kodo, hoj te pinzharen maj mishto le romane grupura, kodolengi kultura, tradicija. Te pinzharen lengi gaveski vaj le foroski historiija anda le	T'avel shajimo le ternen pe kodo, hoj te pinzharen maj dur le Ungrikone Themeske romane tradiciji, historiiji. Te pinzharen hoj soske roma beshen pasha lengo gav vaj foro. Te	Te pinzharel la historijaki dulmutani vrama. Sar trajonas kethane le naciji telal marimaske vrami. Te pinzharen le romengo historijako karaktero. Le minoritetengo trajo thaj lengi situacija adyes

<p>sunto manush, politikari.) Te pinzharen lengo trajo, lengi butyi, sosko manush, manushni sas, thaj te zhanen vi kodo, hoj le manusha dulmut na kade trajonas thaj gindisarenas, sar adyes. Te pinzharen dulmutane thaj adyesutne tradicii thaj krisa. Te pinzharen le romane simboli: flako, himno. Te inkren o Dyes e Romani Kulturako.</p>	<p>romengo ashpekto. Te pinzharen karakterikane romane butya, profesiji, sar zhanen te trajon andaj pengi butyi le rom. Te pinzharen xor jekh-jekh kotor anda e romengi historija. Te zhanen o than thaj e vrama kadalengo. (Kana avile ando Ungriko Them le roma, soske tradicionalne butya sas len.)</p>	<p>pinzharen lengi tradaiconalno butyi thaj sar zhanen te trajon andaj pengi butyi so akanak keren. Te pinzharen la naturake avuciji, thaj te zhanen, hoj si te las sama pej natura. Le rom ando 18 -to shelibersh: Te pinzharen le romengi historija vi andej kadi vrama thaj te dikhen sar paruvdyilas le romengi situacia andej kadala bersha.</p>	<p>ando Ungriko Them thaj andej Europa. Te aven len informaciji pal e adyesutni politika pal le roma. Te kiden informaciji pala statoske fundaciji, save le romen zhutisaren thaj so si lengo karaktero.</p>
<p>Te vorbisaren pala kodo, hoj soske attitudi si te inkras ande romani kultura, so si e patyiv, thaj sakones si te patyivaras. Te zhanen, hoj si te patyivaras le phuren, hoj so si o lashimo thaj o nasulimo ando manush, hoj si te zhutisaras le nyamon, le amalene, le nasvalen, le chorren. Te zhanen, hoj sar trajon le minoriteti. Te pinzharen unyi gaveske vaj foroske romane tradicii, unyi pecimata anda o gav, vaj anda o foro, kaj trajon, te zhanen kanak resle ande kodo gav le roma thaj le krujalimaske, la naturake maj bare avuciji.</p>	<p>Sar paruvdyonas le dyelura andel romengo trajo, kado trubul te zhanen ande maj but vrami te dikhen. (le gazhikane krisa, save pala e romengo trajo arakhadyile, o uzhimu thaj o marhimo andej romani kultura)</p>	<p>Te sityon maj dur pal e romengi historija, te pinzharen kodola elementi save maj feder vasne si ande romengi historia. Te pinzharen bare manushen andaj romengi historija. Te pinzharen o romano bashajimo vi le Ungrikone Themesko thaj vi ande Europa. Te pinzharen shunde romane bashalnen. Te pinzharen, hoj sar trajonas dulmut le rom ande sakone dyesende andel Europake thema, vrami thaj kulturi. Te pinzharen le negativi stereotipiji, so le romen resenas, politikake butya, konfliktura (kalo lil, nashajimo).</p>	<p>So kerde le roma vash e demokracija. Te aven len informaciji pala kodi hoj soski politika, kris, kultura zhutil le romengo trajo maj anglal te zhal. Te pinzharen jekh-jekh tema, so pala le rom vorbin (poltika, ekonomija, dostipe, sastyimaski traba, zhanimo, tehnika vaj kulturaki historija). Te sityon maj dur palal ungrikone statoski thaj le romengi historija. Te pinzharen bare romane manushen, kon ando Ungriko Them trajonas.</p>
<p>Te pinzharen unyi gaveske vaj foroske romane tradicii, unyi pecimata anda o gav, vaj anda o foro, kaj trajon, te zhanen kanak resle ande kodo gav le roma thaj le krujalimaske, la naturake maj bare avuciji.</p>	<p>Te pinzharen unyi krisa anda o feudalizmo. Te pinzharen unyi pinzharde artisten/domben, kon vi adyes trajon, thaj te pinzharen kodolengi biografija.</p>	<p>Te pinzharen o romano bashajimo vi le Ungrikone Themesko thaj vi ande Europa. Te pinzharen shunde romane bashalnen. Te pinzharen, hoj sar trajonas dulmut le rom ande sakone dyesende andel Europake thema, vrami thaj kulturi. Te pinzharen le negativi stereotipiji, so le romen resenas, politikake butya, konfliktura (kalo lil, nashajimo). Te gindyinen thaj te vorbinen pala dulmutane historiji anda e gazhengo thaj anda le romengo konteksto.</p>	<p>Te zhanen te vorbinen pala minoritetengi politika. So gindyinen von. Te den godyi pala kodo, hoj soski politika si pala roma thaj pala kavera miniriteti ando Ungriko Them. Ande kado koteksto te pinzharen vi le manushikane hakaja. Te pinzharel le minoritetikani politika ande sakone dyesende.</p>
<p>Te pinzharen unyi gaveske vaj foroske romane tradicii, unyi pecimata anda o gav, vaj anda o foro, kaj trajon, te zhanen kanak resle ande kodo gav le roma thaj le krujalimaske, la naturake maj bare avuciji.</p>	<p>Te vorbinen pala e historiji andal dulmutane vrami kade, hoj na numa pala jekhe manusheski rig dikhen so, thaj sar pecijlas. Te zhanen maj but krisa, tradicii kathar e romani thaj kathar e gazhikani kultura. Te pinzharen kodolengi kultura thaj historia kasa ande jekh gav vaj foro beshen. Te zhanen te vorbisaren pala kodi tema, hoj sostar si diferencija mashkar le manusha, soko-j le minoritetengo trajo so si e stereotipija thaj e prekonceptija, so si e identiteta, sosko kontakto si mashkar le mursha thaj mashkar le zhulya; sar</p>	<p>Te pinzharen le minoritetengi autonomijaki butyi. Te zhanen te vorbisaren andej tema, hoj sostar si diferencija mashkar le manusha, so si o rasizmo, so si la romnyako karaktero ande tardicionalno romani kultura, so si e relacija mashkar o manush thaj mashkar o kethanipe, sar gindisaren le rom pala</p>	<p>Te pinzharen, hoj sar kamen te keren la romana shibaki thaj la bejashaki stenderdizacija. Te pinzharen ungrikone thaj europake poetonge poemi, save palal rom vorbin. Te pinzharen unyi sociografiji, save palal rom vorbin. Te zhanen konkluziji te phenen, thaj vi korkorri te gindisaren, te vorbin pala</p>

gindisaren le rom pal' le love. Soske informaciji del e medija pal le minoriteti. Te vorbisaren pala kodo, hoj so trubulas karing kodo, hoj le romengo trajo maj lasho te avel.	love, bibutyake manusha mashkar le rom, sar thaj kaj zhanen te keren butyi le rom, e demokracija thaj le manushenge krisa. Te pinzharen kodole phare situaciji, konfliktura, save sikaven amenge, hoj sostar si te zhutisaras jekhavres, thaj sikaven vi le problemi. Te zhanel lashe modosa te vorbil thaj diskursija te kerel, objektivo te dikhel le dyelura. T'avel shajimo pe kodo, hoj te pinzharen la Etnografijake Muzeumosko romano kidimo.	kodol. Te zhanen te vorbin andej tema: etika, sekso, mashkar kasave roma kaj zhuvel e traducionalno romani kultura thaj mashkar kodola kaj na zhuvel aba. Sar thaj kaj shaj keren butyi le rom. E Europaki Unija thaj o Ungriko Them soski politikani shtruktura sikavel pal le roma.
---	---	--

6. Pushimata save dominansha si ande refleksia

1-4. klaso	5-6. klaso	7-8. klaso	9-12. klaso
T'avel le shavoren shajimo pe kodo, hoj te zhanen te vorbin pal kasave pushimata: Soske karakterikane atributumura siles/sila? Ande soste mezinav kasavo/i sar le kavera? Ande soste si diferencija ande mande thaj ande kavera? So zhanav te kerav? So nashtig te kerav? Sosko/i kamos t'avav? Sostar trubun le formuli? So si kodo, hoj rom, bejashi, sinto, gazho thaj maj dur.?	T'avel len shajimo pe kodo, hoj te zhanen te vorbin pal kasave pushimata: Kon si o rom? Kon si o ungro? Kon si o francicko? Kon si o eskimovo? Kon si o bushmano, thaj maj dur? Ande soste mezinav jekhavera? Kathar si mashkar le manusha le diferenciji? Sostar gindisaren kavre modosa/kavesgata le terne thaj le phure manusha? Kathar so umblal hoj so phenas thaj so keras? Sostar si chorre thaj barvale manusha? Sode procento pherel o krujalimo, kaj beshas andel manushengo sakone dyesengo trajo thaj andej kultura?	T'avel len shajimo pe kodo, hoj te zhanen te vorbin pal kasave pushimata: So si kodo, hoj sakone manushen egalno honoro/patyiv trubul? Kettyi identiteta shaj avel jekhe manushes? Sostar chi keren marimo ande luma le rom? Sosko karaktero sikavel e medija ande romengi konkluzija? Kathar umblan le manushenge thaj le manushenge gruponge interesi? Sostar si barvale thaj chorre thema? Sostar si bibutyake manusha thaj manushnya? So si e patyajimo, e relegia andel romengo trajo?	T'avel len shajimo pe kodo, hoj te zhanen te vorbin pal kasave pushimata: Si absolutne dyelura, andej etika? So si la romana kulturake avuciji? Sostar shaj avel paradokso situacia mashkar e etika thaj mashkar e kris. So gindin palaj Romani Kris thaj palaj Ungriko Kris? Sode identiteta shaj avel jekhe manushes? Shaj alosaras slobodes e identiteta? Soske shajipe si te sikavdyol e romani identiteta? Sar shaj zhal le themeski historija? Sar shaj trajon kethane kavera kulturi, relegiji, nipura? Soske shajipe si la komunikacija mashkar le kulturi? Vaj sostar si kade, hoj nashtig keras kommunikacija mashkar lende?

Sostar si agresija andej historija?
Sar paruvdyilas le statosko karaktero andej historija pal le roma?

C) GÖRÖG KISEBBSÉGI OKTATÁS

1. Görög nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A görög nyelv magyartól eltérő hangjainak helyes kiejtése.			
A görög és a magyar mondathangsúly közti különbségek megfigyelése. Különböző mondatfajták helyes hangsúlyozása.	Szavak, szókapcsolatok, mondatok helyes hangsúlyozása a közlési szándéknak megfelelően.	A görög kiejtés és hangsúlyozás sajátosságainak ismerete és tudatos használata a hétköznapi beszédben.	A hangsúlyozás tudatos használata a szöveg stílusának függvényében.
A nem verbális kommunikáció alapvető elemeinek (pl. az „igen” és a „nem”) megfigyelése, értése.	A nem verbális kommunikáció alapvető elemeinek helyes használata.	A beszéd és a gesztusok harmonikus és tudatos összehangolása egyszerűbb szituációkban.	A beszéd és a gesztusok harmonikus és tudatos összehangolása bármely szituációban.
Alapvető szóbeli közlések, utasítások megértése.	A mindennapi élettel kapcsolatos rövid hallott szöveg megértése, összefoglalása.	Bonyolultabb hallott szöveg megértése, értelmezése, összefoglalása.	Bonyolultabb hallott szöveg megértése, értelmezése, visszaadása a részletekre is kiterjedően.
Napszaknak, alkalomnak megfelelő köszönések, egyszerű társalgási formulák megértése és alkotása.	Hétköznapi szituációkban párbeszéd folytatása, szabad beszélgetés. Arra alkalmas szöveg átalakítása párbeszédes formába.	Párbeszéd folytatása a tanulót érintő vagy érdeklő témáról. Szabad beszélgetés folytatása.	Együttműködés az osztályban zajló beszélgetésben, önálló vélemény nyilvánítása vitában, érvelés. Különböző stílusárnyalatok használata. Megadott témáról rövid, de igényes referátum készítése, és szabad előadása.
Képes megérteni a tanóra vezetésének kifejezéseit. Egyszerű kérdések intézése	A tanár tananyaggal kapcsolatos görög nyelvű, egyszerű magyarázatainak,	A tanár nehezebb görög nyelvű magyarázatainak megértése, követése. Ezekre	A tanár valamennyi görög nyelvű magyarázatának megértése. Képes

a tanárhoz és az osztálytársakhoz. Megnevezni az iskolában használatos eszközöket. Felsorolni a tanult tárgyakat.	utasításainak megértése. Ezekre képes egyszerűen reagálni, kérdést feltenni. Képes egyszerűen kifejezni az iskolához, a tantárgyakhoz, osztálytársakhoz való személyes viszonyát.	megfelelően képes reagálni, kérdést feltenni. Beszámolni órarendjéről, osztályáról, továbbtanulási terveiről. Ezekkel kapcsolatos érzelmek, vélemény kifejezése.	beszámolni órarendjéről, továbbtanulási szándékairól, beszélni foglalkozásokról, diák és nyári munkáról, ezzel kapcsolatos tapasztalatairól, véleményéről, érzelmeiről.
Képes bemutatkozni és bemutatni más személyeket (név, életkor, lakcím, foglalkozás, hobbi).	A tanulóval, családjával, barátokkal történekről beszámoló. Szűkebb környezet (családtagok, barátok, lakóhely, iskola stb.) bemutatása. Egyszerű, de összefüggő beszéd. Események időrendi sorrendjének betartása. Képek leírása egyszerű szavakkal, mondatokkal. Eseményekkel kapcsolatos érzelmek, vélemény egyszerű formában történő kifejezése.	Részletes beszámoló a tanuló szűkebb és tágabb környezetében történekről. Az alábbi témák rövid, összefüggő kifejtése: család, iskola, otthon, napirend, szabadidő, időjárás, közlekedés, vásárlás, egészség, betegség, nyaralás, sport, jövőbeli tervek, stb. Kulturális programról (színház, mozi, koncert, kiállítás, stb.) beszámoló. Képek részletes leírása. Önálló véleményalkotás. Álláspont indoklása. Egyszerű érvelés, részvétel vitában.	Folyamatos, választékos, pontos beszéd az alábbi témákban: Család, barátok: belső és külső tulajdonságok, családi és nemzeti ünnepek, hagyományok, önéletrajz, személyes tervek, családi szerepek, nemi szerepek. Otthon, lakóhely, időjárás, munka és szabadidő, nyaralás és utazás, egészség-betegség, vidék és város, növény- és állatvilág, környezetvédelem, vallás, stb. Bármilyen témájú (kultúra, politika, gazdaság, sport, történelem, földrajz stb.) és jellegű autentikus szöveg, hírek kiértékelése. A tömegkommunikáció és a művészetek szókincsének ismerete és használata. Összehasonlító elemzés. Önálló állásfoglalás. Logikus érvelés.
Egyszerű versek, párbeszéd betanulása. Egyszerű szerepjátékok.	Versek, párbeszéd betanulása. Egyszerű dramatikus formák gyakorlása (szituációs játék, bábjáték)	Versek kifejező visszaadása. Dramatikus formák gyakorlása (szerepjáték, rövid jelenetek előadása)	Versek tudatos és kifejező visszaadása. Dramatikus formák gyakorlása (diákszínpad, előadás, improvizáció)
Görögország és Magyarország, továbbá a két főváros megnevezése görögül, helyük megmutatása térképen.	Ismeri az európai országok görög neveit, Görög- és Magyarország nagyobb városainak görög nevét.	Képes röviden beszélni Görögország és Magyarország földrajzáról, egyes történelmi állomásairól, megnevezni Európa országait, azok fővárosait, az Európai Unió országait.	Képes az európai térképen biztonsággal mozogni, elmondani Európa egyesülésének lényegesebb momentumait, Magyar- és Görögország csatlakozásának idejét és körülményeit, továbbá történelmük főbb állomásait, gazdasági helyzetük főbb jellemzőit.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A görög betűk helyes (össze)olvasása.			
Szavak, szószerkezetek, mondatok hangos olvasása helyes artikulációval és intonációval. A görög mondatközi és mondatvégi írásjelek megfelelő olvasása.	Helyes hangsúly és hanglejtés gyakorlása.		
Életkornak megfelelő szövegek olvasása helyes artikulációval és intonációval.	Tanult szavak és kifejezések felismerése és megértése. Különböző szövegek (hétköznapi és szépirodalmi) kifejező olvasása.	Különböző szövegfajták (hétköznapi és szépirodalmi) felismerése és értelmező, önálló olvasása.	Bármely (főleg irodalmi) szöveg kifejező, értelmező felolvasása.
Egyszerű szövegek szó szerinti jelentésének megértése.	A metaforikus jelentés létezésének felismerése.	Különböző szövegfajták szó szerinti és metaforikus jelentésének megértése. Szövegösszefüggés megfigyelése	A metaforikus jelentés elkülönítése a szó szerinti jelentéstől. A ki nem fejtett tartalmak megértése és kikövetkeztetése szövegösszefüggés alapján.
Aktív szókincs gyarapítása tanári segítséggel.	Aktív és passzív szókincs gyarapítása tanári segítséggel.	Aktív és passzív szókincs gyarapítása önállóan, kétnyelvű szótár használata.	Aktív és passzív szókincs gyarapítása önállóan, egynyelvű szótár használata.
Kulcsinformációk kikeresése a szövegből. Egyszerű kérdésekre válaszadás.	Szövegekkel való foglalkozás gyakorlatok alapján: információk kiemelése, olvasottak alapján egyszerű kérdésekre válaszadás, kérdésfeltevés, rövid összefoglalás.	Keresett információ kiemelése a szövegből. A szöveggel kapcsolatos egyszerű/nehezebb feladatok megoldása, kérdésfeltevés, vázlatkészítés, tartalom összefoglalása. Szövegértelmezési technikákkal való ismerkedés.	Bármilyen témájú és jellegű autentikus szöveg, újság- és folyóiratcikk olvasása, az arra vonatkozó kérdések megválaszolása, kérdésfeltevés, vázlatkészítés, tartalom összefoglalása, értelmezése. Szövegértelmezési technikák körének tágitása.
Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szöveg tartalmáról, szereplőiről és helyzetükről.	Szöveggel kapcsolatos néhány mondatos vélemény megfogalmazása.	Önálló vélemény bővebb kifejtése az olvasott szövegről, vélemény egyszerű indoklása.	Önálló véleményalkotás bármilyen fajtájú szövegről, különböző vélemények, kritikák összehasonlítása, logikus érvelés.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A görög abc kis- és nagybetűinek elsajátítása (a	Megfelelő tempójú és rendezettségű írás, másolás.	Önálló kézírás kialakulása.	Lendületes és olvasható önálló kézírás kialakítása.

magyar abc betűitől eltérő betűk biztonságos használata).			
A görög nyelv hangjainak, az abc betűinek és ismert szavaknak leírása tollbamondás után.	Rövid ismert görög szöveg leírása diktálás után.	Tanult témákon alapuló hétköznapi szöveg leírása diktálás után.	Bármilyen témájú (hétköznapi és szakszöveg) idegen görög szöveg helyes leírására tollbamondás után.
		Hallott vagy olvasott szöveg lejegyzetelése tanári segítséggel.	Hallott vagy olvasott szöveg lejegyzetelése önállóan.
Tanult szavak behelyettesítése ismerős szövegbe. Ismert görög szöveg fordítása görögrol magyarra.	Ismert szövegek fordítása görögrol magyarra és magyarról görögre kétnyelvű szótárral. Eligazodás a szótárban. A fontosabb szótári jelek ismerete.	Görög nyelvű általános témájú szövegek fordítása magyarra szótár segítségével. Magyar nyelvű általános témájú szövegek fordítása görögre szótár segítségével.	Önálló fordítás segédeszközök igénybevételével. Magyar szöveg szabad fordítása görög nyelvre szótár nélkül. Műfordítási alapismeretek.
Egyszerű képekről rövid mondatok alkotása, sorba rendezése. Képek vagy kérdések alapján egyszerű nyelvezetű fogalmazás. Képes röviden bemutatkozni írásban.	Több mondatból álló egyszerű, összefüggő fogalmazás írása képek segítségével vagy megadott kérdések alapján hétköznapi témákban. A szöveggel kapcsolatos egyszerűbb feladatok megoldása. Rövid leírás, jellemzés. Rövid írásbeli élménybeszámoló.	Fogalmazás írása képek segítségével vagy önállóan. Olvasott, látott, hallott szöveg írásbeli összefoglalása helyes időhasználattal. Lényeg kiemelése. Hiányos történet kiegészítése. Részletes leírás, jellemzés. Részletes élménybeszámoló írásban.	Önálló fogalmazáskor „görögös” nyelvtani szerkezetek és kifejezések használata. A magyar nyelvtani rendszertől eltérő jelenségek bővítése (pl. műveltető és szenvedő igeszemlélet, előidejűség és régmúlt kifejezésére használt múlt idő). Ismeretlen szövegelemek jelentésének kikövetkeztetése a szövegösszefüggésből. A szöveggel kapcsolatos feladatok megoldása. Kreatív írás.
Ünnepi levelezőlap, rövid üdvözlés írása.	Diáklevelezés. Rövid levél, üdvözlés írása, egyszerű nyomtatványok kitöltése.	Baráti és hivatalos levél írása szabadon vagy megadott téma alapján. Alkalmi üdvözlés írása. Helyes címzés.	Rövid önéletrajz megírására formai követelmények alapján, terveinek bemutatására írásban, baráti és hivatalos témájú levél, kérvény, pályázat írása. Sajtóműfajok gyakorlása.

4. Ismeretek a görög nyelvről

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerűbb, különböző stílusú görög szövegekben az eltérő nyelvhasználat érzékelése, az alapvető különbségek megfigyelése.	Konkrét irodalmi példák alapján képes felismerni a nyelv és a nyelvhasználat rétegezettségét.	A görög nyelv változásának nyomon követése az ókortól a katharevuszán át a dimotikiig az ismert szókincs és a tanult nyelvtani jelenségek alapján.	Képes röviden beszámolni a görög nyelv eredetéről, felsorolni a görög nyelv változásának főbb állomásait az ókortól máig. Képes beszélni a katharevusza (tudós nyelv)

			és a dimotiki (népnyelv) híveinek harcáról, arról, hogyan lett a dimotiki Görögország hivatalos nyelve. Bármely görög szöveget elhelyezni korban.
--	--	--	---

5. Ismeretek a görög irodalomról

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Mesék, állatmesék, mondókák, képregények, versek, rövid elbeszélések olvasása a népköltészet és a műköltészet köréből.	Mesék - népmesék és műmesék - olvasása, elmesélése. A görög mítoszok olvasása egyszerűsített formában. Különböző műfajú epikai művek (népmese, műmese, mítosz) felismerése, műfajuk meghatározása. Az olvasott epikai művekben a cselekmény, szereplők; mesélő megnevezése. A népköltészet és a műköltészet megkülönböztetése. Változatos tematikájú versek meghallgatása, olvasása. A vers formai jegyeinek felismerése (versszak, ritmus, rím).	Különböző epikai művek legfontosabb fajtáinak felismerése. Művek mondanivalójának, témájának megfogalmazása. Művek elemzése meghatározott szempontok alapján. Lírai költemények értő olvasása, felolvasása, elemzése.	A görög irodalom történetének áttekintése: az ókori szerzőktől és dialektusoktól napjaink irodalmáig. Képes a tanuló a görög irodalom adott korszakának áttekintő elemzésére, továbbá egy konkrét mű rövid bemutatására. Az irodalmi alkotások három fő műfaji csoportba sorolása. A magyar és a görög irodalom összehasonlítása, párhuzamok, hasonlóságok keresése.

6. A tanulási képesség fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Ismerkedés a könyvtárral (tanári vagy könyvtárosi segítséggel).	Ismerkedés a tudatos könyvtárhasználattal. Információgyűjtés tanári segítséggel.	Könyvtár önálló, tudatos használata. Információgyűjtés irányítottan és önállóan. Információk rendezése, felhasználása.	Önálló és tudatos könyvtárhasználat, információgyűjtés görög nyelvű szakkönyvekből (lexikon-enciklopédia használat, egynyelvű szótárak használata). Információ kreatív felhasználása.
Ismerkedés (képi és hangzó) információhordozókkal.	Különböző információhordozók irányított használata.	Különböző információhordozók célszerű használata az életkornak megfelelően.	
Ismerkedés görög nyelvű programok használatával számítógépen.	Számítógépen játék- és oktatóprogramok használata tanári segítséggel.	Görög nyelvű CD-ROM használata, tanulás görög nyelvű CD-ROM segítségével.	Az internet és görög nyelvű oktatóprogramok tudatos használata.

	<p>Információgyűjtés az internet görög nyelvű oldalairól tanári segítséggel.</p> <p>A magyar abc-től eltérő betűk és ékezetek használatának gyakorlása, pár szavas szöveg írása,</p>	<p>Információgyűjtés az internet görög nyelvű oldalairól önállóan.</p> <p>Egyszerű szövegek megalkotása számítógépes program segítségével.</p>	<p>A magyar abc-től eltérő betűk és ékezetek helyének biztos ismerete a billentyűzeten, a hallott vagy olvasott görög szöveg legépelése és megszerkesztése számítógépen.</p>
Ismerkedés egyszerűbb memorizálási technikákkal.	További memorizálási technikák elsajátítása.	Tanult memorizálási technikák alkalmazása, önálló technikák kialakítása.	Tanult és önálló memorizálási technikák tudatos használata.
Egyszerű vázlat készítése tanári segítséggel.	Vázlat bővítése, szűkítése. Összefoglalás vázlat alapján.	Vázlatkészítés, összefoglalás önállóan. Jegyzetkészítés tanári segítséggel.	Vázlat célirányos felhasználása, összefoglalás tudatos gyakorlása, önálló jegyzetkészítés.

2. Görög népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanulók egyszerű ismeretszerzés céljából, bemutatkoznak egymásnak, elmondják, hogy Magyarországon hol laknak. Megmutatják a térképen, honnan származik családjuk. Behoznak görögországi fényképeket, családi emléktárgyakat, és elmesélik azok történetét.</p> <p>Rövid történeteket mondanak el a könyvekben, és az osztály falain látható képekről, nemzeti hősről.</p> <p>A tanulók ókori állatmeséket, rövid mítoszokat, népszokásokról és szentekről szóló legendákat, népmeséket, és gyermekverseket olvasnak. Görög zenét és dalokat hallgatnak, részt</p>	<p>A tanulók ismeretszerzés céljából megtekintik a környezetükben található első görög diaszpóra emlékeit. Megfigyelik az ortodox templomok külső és belső ismérveit.</p> <p>Legendák olvasása az ortodox egyház nagy szentjeiről. Történelmi dalok, legendák olvasása Konstantinápoly elestéről, képekből, filmekből és a tömegkommunikációs eszközökből több ismeretet szereznek a kor történelmi eseményeiről. A görög történelem sorsdöntő eseményeit megörökítő, egyszerűbb nyelvű irodalmi alkotások, legendák, kleftisz-dalok olvasása az ókortól napjainkig (pl. perzsa háborúk, Nagy Sándor hódításai, Konstantinápoly</p>	<p>Ismeretszerzés személyes görögországi és magyarországi beszélgetésekből, tárgyak, képek épületek, műemlékek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>Információk gyűjtése az első és második görög diaszpóra múlt és jelen életéről, nyelvhasználati sajátosságairól az iskolai könyvtárban, a miskolci Ortodox Múzeumban (ahol régi iskolai füzetek is vannak), az Görög Kisebbségi Önkormányzat folyóirataiban, a Magyar Rádió Görög Nemzetiségi Műsorából.</p> <p>Az írások a görög nyelvhasználati</p>	<p>Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, a görögséghez fűződő tárgyak, képek, épületek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, tömegkommunikációs eszközökből, filmekből.</p> <p>Adott témához információk gyűjtése, projekthez könyvtárban, múzeumban, médiatárban, az interneten. A görög történelem áttekintő ismerete, különös hangsúllyal a magyarországi görögség sorsát befolyásoló eseményekre, mint a polgárháború, 67-es diktatúra, illetve minden történelmi korszakot érintő filmek megtekintése.</p>

<p>vesznek a március 25-dikei és az október 28-dikai nemzeti ünnepeken. Megfigyelik, hogyan ünnepelnek, szórakoznak a görögök.</p> <p>Lerajzolják a Görögország, Magyarország és az Európai Unió zászlóját, elénekelik a nemzeti himnuszokat, mondanak pár szót a költőjükről és zeneszerzőjükről.</p> <p>A gyerekek a családdal és az iskolával együtt készülnek a karácsonyi és húsvéti ünnepekre, és ismereteket, tapasztalatokat szereznek a görög szokásokról, hagyományokról.</p>	<p>eleste, 21-es szabadságharc, kis-ázsiai katasztrófa, világháborús évek).</p> <p>Ismereteket szerez az európaiság fogalmáról, Magyarország és Görögország helyéről és szerepéről a kontinensen.</p> <p>A tanultak felhasználása projektek tervezésében és készítésében a görögség sajátos életmódjával, a család és környezete kisebbségi kötődésével kapcsolatban.</p>	<p>sajátosságainak a megfigyelésére is alkalmasak.</p> <p>A tanuló ismeri mindkét hazájának, Görögországnak és Magyarországnak, európai uniós történetét és ismereteket szerez az integráció folyamatáról.</p> <p>A gyűjtött adatok felhasználása projektek, bemutatók megtervezésénél és végrehajtásánál. A tanuló mutassa be a görögség főbb lakóhelyeit, magyarázza az életmód és környezet közötti fontosabb összefüggéseket (kereskedelmi központok, ipari, illetve mezőgazdasági területek).</p>	<p>Önálló képet tudnak alkotni a tanulók az európai uniós tagság előnyeiről és képesek az európai uniós internetes portálokon megtalálható, korosztályuknak megfelelő programok között eligazodni (pl. kisebbségi nyelvtanítást ösztönző csereprogramok).</p> <p>A gyűjtött információk önálló rendszerezése, értelmezése és bemutatása. Meg tudja magyarázni a görögség szimbólumait, bemutatni jelentősebb ünnepeit, néphagyományait és szokásait. A tanultak felhasználása új feladathelyzetben.</p>
---	---	--	---

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanulók kérdéseket tesznek fel egymásnak a családjukról, görögországi származásukról, jelenlegi lakóhelyükről. Véleményt nyilvánítanak környezetükről, tanulmányi kirándulásaikról, anyanyelvi táborokról, görögországi utazásaikról és élményeikről.</p> <p>A tanulók eljátsszák az ismert ókori állatmeséket, mitológiai történeteket, Jézus születéséről szóló legendát, farsangi dalokat és maskarás játékokat. Karácsonyi és húsvéti kalandák előadására készülnek.</p> <p>Elmondják véleményüket, hogy hogyan ábrázolják a</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalat témával kapcsolatban. (Az első görög diaszpóráról, a görög történelem sorsdöntő eseményeiről, a görög nyelvről és irodalomról). Megvitatják a görögség ismert képviselőinek tetteit a közösség formálása érdekében. Magyarországi görög híres emberek, történelmi személyiségek, hétköznapi emberek jellemzése (pl. Szinasz, Zavirasz, Hadzisz, a görög nyelv művelői, színművészek, képzőművészek, irodalmárok, sportolók, a stb.).</p> <p>A különbségek felismerése és a változások nyomon</p>	<p>A kisebbség és az anyanemzet kulturális életének, kiemelkedő eseményeinek megvitatása (hangversenyek, színházi bemutatók, könyv- és képzőművészeti kiállítások, évfordulók, sportesemények).</p> <p>Aktív részvétel az iskola görög nyelvű színjátszó csoportjaiban. Jelenetek eljátszása, részvétel regionális fesztiválokon, kulturális eseményeken.</p> <p>Önálló vélemény és kérdések megfogalmazása a görögség múltját és jelenét illetően. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. A görögség történelmének, társadalomföldrajzának</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a görögség sorsfordulóival kapcsolatban. Önálló állásfoglalás és érvelés, különböző, a görögség sorsát meghatározó nézetekről, cselekedetekről. Szépirodalmi, publicisztikai kisebbségpolitikai munkák összevetése, kritikai feldolgozása. Szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. Részvétel és kezdeményező kedv a színjátszó csoportok munkájában (színdarabírás, színjátszás, kritikák megjelentetése, szervezői munka).</p> <p>Önálló vélemény</p>

<p>könyvek a görög hősokeket, s milyennek képzelik őket ők maguk.</p>	<p>követése egy-egy történelmi, a kisebbség szempontjából sorsdöntő jelenség kapcsán (pl. a katonai diktatúra bukása Görögországban, 1974-ben, a kisebbségi önkormányzatok megalakulása 1995-ben, Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz 2004-ben).</p>	<p>ismerete. Jelenségek tárgyú és kritikai bemutatása, sorsfordulók értelmezése (pl. kis-ázsiai katasztrófa, polgárháború). Az anyaország történelme és társadalomföldrajza jellegzetes vonásainak bemutatása.</p> <p>A magyarországi görög kisebbséget képviselők főbb feladatainak ismerete és értékelése (Önkormányzatok, iskola, ifjúsági szervezetek, táncsoportok).</p>	<p>megfogalmazása a görögséget érintő eseményről, jelenségekről, ismert kisebbségi személyekről. A magyarországi kisebbségi és emberi jogi rendszer értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján. A görögség nemzetközi kapcsolatainak kritikai bemutatása a múltban és ma. Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről. Azok összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján. A jövő trendjének felvázolása. A görögség anyaországon kívüli jelenlétének ismerete, bemutatása. Alapvető ismeretek szerzése a Külföldön Élő Görögök Titkárságáról, a Görögök Világszövetségéről, annak ifjúsági tagozatáról, tevékenységük kritikai bemutatása.</p>
---	---	---	---

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés a görög közösség problémáiról, terveiről. A tanulók, ha nem értenek valamit, tegyenek fel kérdéseket tanítóiknak, szüleiknek, és nyilvánítsák ki saját véleményüket az adott témáról. Készítsenek osztálykiállításokat tanulmányi kirándulásaikról, nyelvi táborokról, ünnepi szerepléseikről, görögországi utazásaikról, stb., és tartsanak kis élménybeszámolókat ezekről. Készítsenek különböző anyagokból: zászlókat,</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy a görög kisebbséget érintő témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétel (pl. milyen műsorok legyenek a görög hagyományörző összejöveteleken és milyen a nemzeti ünnepeken). Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről (pl. görög közmondások, naptárak, receptek, képeslapok, növényhatározók stb.).</p>	<p>Események, történetek elbeszélése a kisebbségeket érintő témában, előszóban. Vitás kérdések, vélemények felvetése, megbeszélése. Szóbeli beszámoló a saját gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről (pl. hétköznapi szavak dimotiki és katharevusza formáinak a gyűjtése). Fogalmazás írása valamely görög kisebbségi témáról. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy kisebbségpolitikai, emberi jogi témáról. A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével, a tolerancia gyakorlása.</p> <p>Beszámoló, kiselőadás tartása a görög irodalomból, műfordításból, a publicisztikából, a sajtó, a rádió- és a tévéműsorok alapján (görögországi, diaszpóra, magyarországi).</p>

kalikancarosokat, tavaszköszöntő fecskét mártisszal, Kira szarakoszi bábut, húsvéti gyertyákat, tojásokat stb. Ezeknek az eseményeknek, történeteknek, szokásoknak mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése. Rajzok készítése görög népviseletekkel, hangszerekkel, másolatok tájakról, műemlékekről, szobrokról, tárgyakról, stb., és rövid beszámolók alkotásaikról.	Fogalmazás írása valamely görög kisebbségi témáról (pl. a görög iskola és a szülők kapcsolata, a család részvétele a közösségi életben, nyelvi táborok értékelése). Rajz készítése görög kisebbségi témáról (pl. görög sportnapok, iskolai farsang, báránysütés). Görög tárgymásolatok, hímezések készítése. Rövid történetek, jelenetek eljátszása.	Mutassák be származási helyük (görögországi falujuk, megyéjük, tájegységük) jellemző népviseletét, táncait és tanítsák is meg azokat osztálytársaiknak.	A magyarországi görögöket ábrázoló önállóan gyűjtött képekből tabló, kiállítás és magyarázat készítése. Görögország tájegységeinek jellemző népművészeti motívumait hasonlítsák össze, keressen párhuzamokat és hasonlóságokat azok között. Hasonlítsák össze továbbá a magyar és a görög népművészeti alkotásokat is (jellemző hangszerek, népdalszövegek, népviselet).
--	--	---	--

4. Tájékozódás térben-időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Megtanulják a tanulók az időre vonatkozó kifejezéseket: perc, óra, nap, hét, hónap, év és kifejezéseket ezekkel a fogalmakkal kapcsolatban és ismerős környezetükre vonatkozóan, pl.: amikor nagyszüleim gyerekek voltak, nagyon régen az ókori görögök idejében. Idő meghatározása a tanulók által készített órával (pl. fából, papírból, műanyagból)</p> <p>Események, jelenségek, személyek stb. időrendbe állítása, pl. családi történések.</p> <p>Ismerkedés Görögország földrajzi térképével, azok másolása, kiszínezése kézi munkával. A térképen felismerik a tengert, a hegységeket, Görögország fővárosát és az ország határait. települések.</p>	<p>A tanulók bővítik az idő tagolására szolgáló kifejezések használatát: perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő.</p> <p>Képesek időben elhelyezni fontosabb görög történelmi eseményeket (pl. Nagy Sándor uralkodása idején, a polgárháború után). Krisztus előtt, Krisztus után.</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Az idő ábrázolása játékkal és vizuális eszközökkel (pl. időszalag készítése).</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek készítése vagy másolása kézi munkával. A térkép domborzati elemeinek biztos ismerete, pl. Görögország határai és az ország szomszédjai. A tanult helyek megkeresése a térképen (pl. történelmi helyek, tanulók</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések biztos és gyakori használata: pl. hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő, a múltban, Krisztus előtt, Krisztus után. Ismert események időbeli meghatározása, mint pl. a görög diaszpóra életének mérföldkövei, Görögország történelmének főbb állomásai.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Egyszerű kronológiai számítások és különböző események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása.</p> <p>Európa, Görögország térképének másolása kézi munkával. A térkép elemeinek biztos ismerete: Görögország folyóinak és tengereinek, határainak felismerése.</p> <p>A tanult helyek</p>	<p>Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására (pl. Bizánc kora, Török Hódoltság kora).</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Fontosabb események, jelenségek időpontjának ismerete, azok elhelyezése egymáshoz viszonyítva (a görög szabadságharc éveit).</p> <p>A világtörténet, az európai történelem, a görög történelem és a helytörténet eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak értelmezése (pl. a 2. világháború és annak folytatása görög polgárháborúban).</p> <p>Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p> <p>Különböző időszakok történelmi térképeinek</p>

	felmenőinek szülőhelye, a görög kisebbség lakóhelyei Magyarországon térképén). Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről (pl. az újkori Görögország első és második fővárosa). Távolságok számítása történelmi térképeken (Görögországon és Európán belül).	megkeresése a térképen (pl. a görög diaszpóra letelepedésének útvonalán létesült görög falvak, közösségek). Események, jelenségek leolvasása Európa, Magyarország és Görögország történelmi térképéről. Történelmi helyszínek modellezése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.	összehasonlítása (pl. Bizánc területi változásai az évszázadok során), a változások hátterének feltárása. Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból. Vaktérképeken tanult helyek bejelölése és azokhoz jelentősebb eseményekhez való társítása (pl. Akropolis, Krétai irodalmi és művészeti központja).
--	---	---	---

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - egy-egy görög híres ember (pl. művész, felfedező, feltaláló, tudós, szent, uralkodó, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma; - nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó eseményekkel megismerkedjenek (március 25. és október 28.); - beszélgessenek olyan kérdésekről, mint a viselkedési és illemszabályok a görög és a magyar viselkedésformák közötti hasonlóságok és különbségek (pl. étkezési szokások), a kölcsönösség szerepe az illemben, külső és belső jellemvonások, a 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a görög hagyományokról, a görög diaszpóra lakóhelyének múltjáról, az azokat fenyegető veszélyekről; - megismerjenek néhány görög történelmi mondát és mítoszt; - a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. Athéni aranykor, mükénéi kultúra, az 1823-as szabadságharc éveit); - ismereteket szerezzenek a görög állam kialakulásának és történetének fontosabb fordulópontjairól és kiemelkedő személyiségeiről; - ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további mély ismereteket szerezzenek a görög hagyományokról, a görög diaszpóra lakóhelyének múltjáról, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről (pl. a görög Beloianisz falu elnéptelenedése); - a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. a Balkán-félsziget, unióinak harcai az egyes időszakokban); - egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák; - további ismereteket szerezzenek a görög állam és nép történetének fontosabb fordulópontjairól és görög történelem kiemelkedő 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a görög diaszpóra lakóhelyének múltjáról, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; - egy-egy történelmi témát vagy időszakot (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történelmi ökológia köréből) átfogóan tanulmányozzanak és összehasonlítsanak; Ilyen lehet pl. a demokrácia születése és fejlődése görög földön; - további ismereteket szerezzenek a görög állam és a görög nép történetének fontosabb fordulópontjairól, ismerjék a görög ókori, bizánci és újkori történelem kiemelkedő személyeit;

<p>jó és rossz tulajdonságok, a rokonság, a barátság, a rászorulókat segítése;</p> <p>- megismerjék a magyar és a kisebbségi iskola életének legfontosabb szabályait</p>	<p>- különböző korokban és országrészekben (pl. kontinensen, szigeteken, a városállamok, Nagy Sándor idejében, a török hódoltság, a 20. században);</p> <p>- megvitathassák melyik történelmi szereplő nézőpontját fogadják el;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek a görög és nemzetiségi népszokásokról, a hagyományos életmódról;</p> <p>- ismerkedjenek a görög etnikai kisebbségek életével, beszélgetést folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya,</p> <p>- ismerjék az alapvető fogyasztói magatartásmintákat, egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám szerepét.</p>	<p>személyiségeiről;</p> <p>- további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és azok hatásáról a görög történelem alakulásában;</p> <p>- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak a görög emberek hétköznapijai a különböző korokban (pl. a 1. és 2. diszpóra élete Magyarországon, a tanulók nagyszüleinek élete),</p> <p>- továbbá politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól;</p> <p>- önállóan értelmezzenek múltbeli eseményeket saját nézőpontjuk alapján;</p> <p>- megfelelő szinten tudjanak beszélgetni és vitázni olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya,</p> <p>- a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az emberi jogok; nemzetközi humanitárius jog alapelvei</p> <p>- szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein;</p> <p>- egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám és marketinghatások szerepét.</p>	<p>- további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős eseményeiről és Görögország helyéről azokban, továbbá a görögök szerepéről az Európán kívüli civilizációk életében (görög demokrácia, Nagy Sándor terjeszkedése és városalapításai, a 2. világháborús Antant tagság);</p> <p>- ismereteket szerezzenek a görög diaszpóra történetéről és kultúrájáról világszerte;</p> <p>- a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek történetéről;</p> <p>- megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival (pl. gyarmatosítás, világháborúk, nukleáris hatalmak, nemzetközi katonai szövetségek) és azok globális következményeivel (pl. munkaerőpiac alakulása, rasszizmus, terrorizmus);</p> <p>- vitassanak meg olyan témákat, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a munkavállalás, Magyarországon, Görögországban és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviseletek, a demokrácia, az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok, a fegyveres konfliktusok és a nemzetközi humanitárius jog alkalmazása;</p> <p>- szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein;</p> <p>- ismerjék az alapvető fogyasztói</p>
--	--	---	--

			magatartásmintákat és egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám és marketinghatások szerepét.
--	--	--	---

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>- Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy válassz keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Milyen jellemző tulajdonságai vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól?</p> <p>- Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes?</p> <p>- Milyen szeretnék lenni?</p> <p>- Miért van szükség szabályokra?</p> <p>- Mit jelent az, hogy kétnemzetiségűek (görögök és magyarok) vagyunk?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy válassz keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól?</p> <p>- Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek?</p> <p>- Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek?</p> <p>- Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése?</p> <p>- Miért vannak szegények és gazdagok?</p> <p>- Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi életét és kultúráját?</p> <p>- Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen élik át?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy válassz keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg?</p> <p>- Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulóért?</p> <p>- Van-e fejlődés a történelemben?</p> <p>- Miért vannak háborúk?</p> <p>- Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében?</p> <p>- Mitől függhet az egyes emberek, embercsoportok érdekei?</p> <p>- Miért vannak gazdag és szegény országok?</p> <p>- Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra?</p> <p>- Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében?</p> <p>- Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy válassz keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Vannak-e abszolút erkölcsi értékek?</p> <p>- Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog?</p> <p>- Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak?</p> <p>- Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek?</p> <p>- Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi determinizmus?</p> <p>- Haladhat-e kényszerpályán egy ország történelme?</p> <p>- Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak?</p> <p>- Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen értelmezik?</p> <p>- Mi az erőszak szerepe a történelemben?</p>

Ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία

Στόχοι ανάπτυξης

1. Προφορική ικανότητα, κατανόηση, ερμηνεία και δημιουργία προφορικού λόγου

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Η σωστή προφορά των φωνηέντων της ελληνικής γλώσσας που διαφέρουν από εκείνα της ουγγρικής γλώσσας.</p> <p>Παρατήρηση των διαφορών του τονισμού των ελληνικών και των ουγγρικών προτάσεων. Σωστός τονισμός των διάφορων προτάσεων.</p> <p>Παρατήρηση και κατανόηση των βασικών στοιχείων της σωματικής επικοινωνίας (π.χ. του ΝΑΙ και του ΟΧΙ)</p> <p>Κατανόηση απλού προφορικού λόγου, βασικών οδηγιών.</p> <p>Κατανόηση και δημιουργία διάφορων χαιρετισμών και απλών εκφράσεων της καθημερινής συνομιλίας.</p> <p>Ο μαθητής να καταλαβαίνει τις εντολές του δασκάλου. Να κάνει απλές ερωτήσεις στον δάσκαλο και τους συμμαθητές του. Να ξέρει τα ονόματα των αντικειμένων του σχολικού εξοπλισμού. Να γνωρίζει τα ελληνικά ονόματα των</p>	<p>Σωστός τονισμός των λέξεων, φράσεων και προτάσεων σύμφωνα με τον στόχο του προφορικού λόγου.</p> <p>Σωστή χρήση των βασικών στοιχείων της σωματικής επικοινωνίας.</p> <p>Κατανόηση σύντομων προφορικών κειμένων που έχουν σχέση με την καθημερινή ζωή, και η περίληψή τους.</p> <p>Διάλογος σε καθημερινές καταστάσεις, ελεύθερη συζήτηση. Μετατροπή κατάλληλου κειμένου σε μορφή διαλόγου.</p> <p>Κατανόηση απλών επεξηγήσεων και εντολών του δασκάλου που γίνονται στα ελληνικά και αφορούν τη διδακτέα ύλη. Ο μαθητής να είναι ικανός να ανταποκρίνεται ανάλογα και να κάνει ερωτήσεις.</p>	<p>Γνώση των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής προφοράς και του τονισμού, και η συνειδητή τους χρήση στην καθημερινή ομιλία. Συνειδητή εναρμόνιση της ομιλίας και των χειρονομιών σε απλές καταστάσεις.</p> <p>Κατανόηση, ερμηνεία και σύντομη περίληψη δύσκολων προφορικών κειμένων.</p> <p>Διάλογος σε θέματα που αφορούν ή ενδιαφέρουν τον μαθητή. Ελεύθερη συζήτηση.</p> <p>Κατανόηση και παρακολούθηση των δύσκολων επεξηγήσεων του καθηγητή που γίνονται στα ελληνικά. Ο μαθητής να είναι ικανός να ανταποκρίνεται ανάλογα και να κάνει ερωτήσεις.</p>	<p>Συνειδητή χρήση του τονισμού ανάλογα με το ύφος του κειμένου.</p> <p>Συνειδητή εναρμόνιση της ομιλίας και των χειρονομιών σε οποιαδήποτε κατάσταση.</p> <p>Κατανόηση και ερμηνεία δύσκολων προφορικών κειμένων και η περίληψή τους συμπεριλαμβανομένων και των λεπτομερειών. Συμμετοχή στην συζήτηση που γίνεται στην τάξη, έκφραση γνώμης, επιχειρηματολογία. Χρήση διαφορετικών υφών.</p> <p>Επεξεργασία σύντομης, αλλά ποιοτικής εισήγησης με καθορισμένο θέμα και η ελεύθερη παρουσίασή της.</p> <p>Κατανόηση και παρακολούθηση κάθε λογής επεξηγήσεων του καθηγητή που γίνονται στα ελληνικά. Ο μαθητής να είναι ικανός να μιλάει για το ωρολόγιο πρόγραμμά του, τα μελλοντικά του</p>

<p>μαθημάτων.</p> <p>Να είναι ικανός να συστηθεί και να συστήσει άλλους (όνομα, ηλικία, διεύθυνση, επάγγελμα, χόμπι)</p> <p>Αποστήθιση απλών ποιημάτων και διαλόγων. Απλά παιχνίδια ρόλων.</p>	<p>Μπορεί να εκφράζει με απλό τρόπο την προσωπική του σχέση με το σχολείο, τα μαθήματα και τους συμμαθητές του.</p> <p>Αναφορά στα καθημερινά σύμβαντα της ζωής του μαθητή, της οικογένειας και των φίλων του.</p> <p>Περιγραφή στενού περιβάλλοντος (μελών της οικογένειας, φίλων, κατοικίας, σχολείου, κτλ.)</p> <p>Απλός αλλά συνεχής προφορικός λόγος. Τήρηση της χρονικής σειράς των γεγονότων.</p> <p>Περιγραφή εικόνων.</p> <p>Να εκφράζει με απλό τρόπο τα συναισθήματα και τη γνώμη του σχετικά με ορισμένα σύμβαντα.</p> <p>Αποστήθιση ποιημάτων, διαλόγων. Εξάσκηση απλών δραματικών μορφών (παιχνίδια ρόλων, κουκλοθέατρο)</p>	<p>Να μιλάει για το ωρολόγιο πρόγραμμα και τα μελλοντικά του σχέδια σχετικά με τις σπουδές.</p> <p>Λεπτομερής αναφορά στα σύμβαντα του εγγύς και του ευρέως περιβάλλοντος του μαθητή.</p> <p>Σύντομη αλλά συνεχής προφορική παρουσίαση των παρακάτω θεμάτων: οικογένεια, σχολείο, σπίτι, καθημερινό πρόγραμμα, καιρός, ψώνια, συγκοινωνία, υγεία, αρρώστια, διακοπές, αθλητισμός, μελλοντικά σχέδια, κτλ.</p> <p>Αναφορά σε πολιτιστικά προγράμματα (Θέατρο, κινηματογράφος, συναυλία, έκθεση, χορός, κτλ.)</p> <p>Λεπτομερής περιγραφή εικόνων.</p> <p>Έκφραση προσωπικής γνώμης. Αιτιολόγηση της άποψης. Απλή επιχειρηματολογία, συμμετοχή σε συζήτηση.</p> <p>Εκφραστική απαγγελία ποιημάτων. Εξάσκηση απλών δραματικών μορφών (σύντομα θεατρικά παιχνίδια, σκετς)</p>	<p>σχέδια σχετικά με τις σπουδές, τα διάφορα επαγγέλματα, και τις θερινές δουλειές. Να μιλάει για τις εμπειρίες του και να εκφράζει τη γνώμη και τα συναισθήματά του σχετικά με το θέμα. Συνεχής, ακριβής, εκλεκτή ομιλία για τα εξής θέματα: Οικογένεια, φίλοι και ο χαρακτήρισμός τους (εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά), οικογενειακές και εθνικές γιορτές, παραδόσεις, βιογραφικό σημείωμα, προσωπικά σχέδια, οικογενειακοί ρόλοι, ρόλος των φυλών, τόπος κατοικίας, καιρός, δουλειά και ελεύθερος χρόνος, διακοπές και ταξίδι, υγεία και αρρώστια, επαρχία και πόλη, χλωρίδα και πανίδα, προστασία του περιβάλλοντος, θρησκεία, κτλ.</p> <p>Ερμηνεία αυθεντικών κειμένων, ειδήσεων με ποικίλη θεματολογία (πολιτισμός, πολιτική, οικονομία, αθλητικά, ιστορία, γεωγραφία).</p> <p>Γνώση και χρήση του λεξιλογίου των ΜΜΕ και των καλών τεχνών.</p> <p>Συγκριτική ανάλυση. Έκφραση προσωπικής άποψης. Λογική επιχειρηματολογία.</p> <p>Συνειδητή και εκφραστική απαγγελία ποιημάτων. Εξάσκηση απλών δραματικών μορφών (θεατρικά παιχνίδια, σκετς,)</p>
--	--	---	--

<p>Να ξέρει να δείχνει στο χάρτη τη θέση της Ελλάδας και της Ουγγαρίας καθώς και των πρωτευουσών τους. Να ξέρει την ελληνική ονομασία των δύο χωρών και των πρωτευουσών τους.</p>	<p>Ο μαθητής να γνωρίζει την ελληνική ονομασία των χωρών της Ευρώπης και των μεγάλων πόλεων της Ελλάδας και της Ουγγαρίας.</p>	<p>Να είναι ικανός να μιλάει σύντομα για τη γεωγραφία και τα ιστορικά ορόσημα της Ελλάδας και της Ουγγαρίας. Να είναι ικανός να ονομάζει στα ελληνικά τις χώρες της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις πρωτεύουσές τους.</p>	<p>Να γνωρίζει καλά τον χάρτη της Ευρώπης, να μιλάει για τα κυριότερα στάδια της ενοποίησης της Ευρώπης, τις ημερομηνίες και τις συνθήκες ένταξης της Ελλάδας και της Ουγγαρίας, καθώς και τα σημαντικά στάδια της ιστορίας τους, και τα κυριότερα χαρακτηριστικά της οικονομικής τους κατάστασης.</p>
---	--	---	--

2. Ανάγνωση και κατανόηση γραπτού λόγου

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Σωστή ανάγνωση των ελληνικών γραμμάτων. Ανάγνωση λέξεων, φράσεων και προτάσεων με σωστό τονισμό και ορθοφωνία. Σωστή ανάγνωση των σημείων στίξης. Ανάγνωση κειμένων ανάλογα με την ηλικία του μαθητή, με σωστό τονισμό και ορθοφωνία.</p>	<p>Εξάσκηση σωστού τονισμού.</p>		
<p>Κατανόηση της κατά λέξη σημασίας απλών κειμένων.</p>	<p>Αναγνώριση και κατανόηση των γνωστών λέξεων και εκφράσεων. Εκφραστική ανάγνωση διάφορων ειδών κειμένου (καθημερινού και λογοτεχνικού).</p>	<p>Αναγνώριση και εκφραστική, ερμηνευτική ανάγνωση διάφορων ειδών κειμένου (καθημερινού και λογοτεχνικού).</p>	<p>Εκφραστική, ερμηνευτική ανάγνωση κάθε λογής (κυρίως λογοτεχνικού) κειμένου.</p>
<p>Εμπλουτισμός του ενεργητικού λεξιλογίου με τη βοήθεια του δασκάλου.</p>	<p>Εμπλουτισμός του ενεργητικού και παθητικού λεξιλογίου με τη βοήθεια του δασκάλου.</p>	<p>Εμπλουτισμός του ενεργητικού και παθητικού λεξιλογίου χρησιμοποιώντας διγλωσσα λεξικά.</p>	<p>Διαχωρισμός της κατά λέξη και της μεταφορικής έννοιας. Κατανόηση των άγνωστων στοιχείων του κειμένου και συμπεράσματα από τα συμφοραζόμενα. Εμπλουτισμός του ενεργητικού και παθητικού λεξιλογίου χρησιμοποιώντας μονόγλωσσα λεξικά.</p>
<p>Συλλογή βασικών πληροφοριών από γραπτό κείμενο. Απάντηση σε απλές ερωτήσεις.</p>	<p>Ενασχόληση με γραπτά κείμενα με βάση διάφορες ασκήσεις: συλλογή πληροφοριών, απαντήσεις σε απλές ερωτήσεις, δημιουργία ερωτήσεων, σύντομη περίληψη.</p>	<p>Ανάδειξη συγκεκριμένης πληροφορίας από το κείμενο. Λύση απλών / δύσκολων ασκήσεων σχετικά με το κείμενο, δημιουργία ερωτήσεων και επισκόπησης, περίληψη περιεχομένου.</p>	<p>Ανάγνωση και ερμηνεία αυθεντικών κειμένων με οποιοδήποτε θέμα, και άρθρων από εφημερίδες και περιοδικά, απάντηση στις αντίστοιχες ερωτήσεις, δημιουργία ερωτήσεων, επισκόπηση, περίληψη του περιεχομένου.</p>

Διατύπωση γνώμης με λίγα λόγια σχετικά με το περιεχόμενο του κειμένου, τα πρόσωπα και την κατάσταση τους στο κείμενο.	Διατύπωση σύντομης προσωπικής γνώμης σχετικά με το κείμενο.	Συνάντηση με τις διάφορες μεθόδους της ερμηνείας κειμένων. Λεπτομερής γνώμη σχετικά με το κείμενο. Απλή αιτιολόγηση της προσωπικής άποψης.	Διεύρυνση του κύκλου των μεθόδων της ερμηνείας κειμένων. Διατύπωση της λεπτομερούς προσωπικής άποψης σχετικά με οποιοδήποτε κείμενο, σύγκριση των διάφορων απόψεων και κριτικών. Λογική επιχειρηματολογία.
---	---	--	--

3. Δημιουργία γραπτού λόγου, γραπτή εικόνα, ορθογραφία

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
Εκμάθηση μικρών και κεφαλαίων γραμμάτων του ελληνικού αλφάβητου (σωστή χρήση των γραμμάτων που διαφέρουν από το συγγρικό). Γραφή καθ'υπαγόρευση των ελληνικών φθόγγων, γραμμάτων και γνωστών λέξεων.	Γραφή και αντιγραφή με καλό ρυθμό και καλαίσθητη μορφή. Γραφή σύντομου γνωστού ελληνικού κειμένου καθ'υπαγόρευση.	Διαμόρφωση γραφικού χαρακτήρα του μαθητή. Γραφή καθημερινού κειμένου με βάση γνωστά θέματα καθ'υπαγόρευση. Ο μαθητής να κρατά σημειώσεις με βάση γραπτό ή προφορικό κείμενο με τη βοήθεια του δασκάλου.	Διαμόρφωση καλαίσθητου και ευανάγνωστου γραφικού χαρακτήρα του μαθητή. Σωστή γραφή άγνωστου ελληνικού κειμένου οποιοδήποτε χαρακτήρα (καθημερινού και ειδικού) καθ'υπαγόρευση. Ο μαθητής να κρατά σημειώσεις αυτοδύναμα με βάση γραπτό ή προφορικό κείμενο.
Ο μαθητής να συμπληρώνει τα κενά γνωστού κειμένου με γνωστές λέξεις. Μετάφραση γνωστού ελληνικού κειμένου στα ουγγαρέζικα.	Μετάφραση γνωστών κειμένων από τα ελληνικά στα ουγγρικά και από τα ουγγρικά στα ελληνικά χρησιμοποιώντας δίγλωσσα λεξικά. Σωστή χρήση του λεξικού. Γνώση των σημαντικότερων ενδείξεων του λεξικού.	Μετάφραση ελληνικών κειμένων γενικού χαρακτήρα στα ουγγρικά με τη βοήθεια λεξικού. Μετάφραση ουγγρικών κειμένων γενικού χαρακτήρα στα ελληνικά με τη βοήθεια λεξικού.	Αυτοδύναμη μετάφραση με βοηθητικά μέσα. Ελεύθερη μετάφραση ουγγρικού κειμένου στα ελληνικά χωρίς λεξικό. Βασικές αρχές μετάφρασης λογοτεχνικών έργων.
Σύνταξη σύντομων προτάσεων με βάση απλές εικόνες και τοποθέτησή τους σε σωστή χρονική σειρά. Απλή γραπτή έκθεση βασισμένη σε ερωτήσεις ή εικόνες.	Γραφή απλής αλλά συνεκτικής έκθεσης με καθορισμένο θέμα με βάση ερωτήσεις ή εικόνες. Λύση απλών ασκήσεων σχετικά με το κείμενο.	Έκθεση με ερέθισμα εικόνων ή αυτοδύναμα. Περίληψη γραπτού και προφορικού κειμένου που διαβάστηκε ή ακούστηκε προηγουμένως, με σωστή χρήση χρόνων. Υπογράμμιση της κύριας σκέψης. Συμπλήρωση ελλιπούς ιστορίας.	Χρήση χαρακτηριστικών ελληνικών γραμματικών δομών και εκφράσεων σε έκθεση. Διεύρυνση των φαινομένων που διαφέρουν από το ουγγρικό γραμματικό σύστημα (π.χ. μέση και παθητική φωνή, παρακείμενος και

Γραφή ευχετήριας κάρτας και σύντομου χαιρετισμού.	Σύντομη περιγραφή, χαρακτηρισμός.	Λύση εύκολων ασκήσεων σχετικά με το κείμενο.	υπερσυντέλικος). Κατανόηση άγνωστων στοιχείων του κειμένου, συμπεράσματα από τα συμφραζόμενα. Λύση ασκήσεων σχετικά με το κείμενο.
	Σύντομη γραπτή αφήγηση συμβάντων. Αλληλογραφία μαθητών. Σύντομο γράμμα, ευχετήρια μηνύματα. Συμπλήρωση απλών εντύπων.	Λεπτομερής περιγραφή, χαρακτηρισμός. Λεπτομερής γραπτή αφήγηση συμβάντων.	Δημιουργική γραφή.

4. Γνώσεις για την ελληνική γλώσσα

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
Αναγνώριση των διάφορων χρήσεων της γλώσσας σε ποικίλα απλά ελληνικά κείμενα. Παρατήρηση βασικών διαφορών.	Ο μαθητής να είναι ικανός να αναγνωρίζει τη διαστρωμάτωση της γλώσσας και της χρήσης της με βάση συγκεκριμένα λογοτεχνικά παραδείγματα.	Παρακολούθηση των αλλαγών της ελληνικής γλώσσας από τα αρχαία χρόνια μέσω της καθαρεύουσας ως τη δημοτική, βασισμένη στο γνωστό λεξιλόγιο και τη γραμματική.	Ο μαθητής να μιλάει σύντομα για την προέλευση της ελληνικής γλώσσας, να αναφέρεται στα διάφορα στάδια της εξέλιξής της από τα αρχαία χρόνια ως τις μέρες μας. Να μιλάει για τη μάχη μεταξύ των οπαδών της καθαρεύουσας και της δημοτικής και το πώς καθιερώθηκε η δημοτική ως επίσημη γλώσσα της Ελλάδας. Τοποθέτηση οποιουδήποτε ελληνικού κειμένου στην αντίστοιχη χρονική περίοδο.

5. Γνώσεις για την ελληνική λογοτεχνία

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
Ανάγνωση παιδικών ρητών, παραμυθιών, δημοτικών τραγουδιών, σύντομων διηγημάτων και ποιημάτων από την ελληνική λογοτεχνία.	Ανάγνωση και αφήγηση δημοτικών και έντεχνων παραμυθιών. Ανάγνωση ελληνικών μύθων σε απλουστευμένη μορφή. Αναγνώριση και	Αναγνώριση κυριότερων ειδών επικών έργων. Περίληψη και ανάλυση λογοτεχνικών έργων με βάση καθορισμένα κριτήρια. Χηρή ανάγνωση και	Ανασκόπηση της ιστορίας της ελληνικής λογοτεχνίας: από τους αρχαίους συγγραφείς και τις διαλέκτους μέχρι τη σύγχρονη λογοτεχνία. Ο μαθητής να είναι

<p>προσδιορισμός διαφόρων ειδών επικών έργων (δημοτικά και έντεχνα παραμύθια, μύθος). Προσδιορισμός της υπόθεσης, των προσώπων και του αφηγητή. Αναγνώριση διαφοράς μεταξύ δημοτικής και έντεχνης ποίησης. Παρακολούθηση και ανάγνωση ποιημάτων με διάφορα θέματα. Αναγνώριση ορισμένων ιδιαιτεροτήτων των ποιημάτων (στροφή, ρυθμός, ομοιοκαταληξία).</p>	<p>ανάλυση λυρικών έργων.</p>	<p>ικανός να κάνει ανάλυση μιας περιόδου της ελληνικής λογοτεχνίας καθώς και να παρουσιάσει σύντομα ένα ορισμένο έργο. Κατάταξη των λογοτεχνικών έργων στα τρία κύρια λογοτεχνικά είδη. Σύγκριση της συγγραφικής και της ελληνικής λογοτεχνίας, αναζήτηση ομοιοτήτων, παραλληλισμού.</p>
--	-------------------------------	---

6. Ανάπτυξη της ικανότητας μάθησης

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Γνωριμία με τη βιβλιοθήκη (με τη βοήθεια του δασκάλου ή του βιβλιοθηκάρου).</p>	<p>Γνωριμία με τη συνειδητή χρήση της βιβλιοθήκης. Συλλογή πληροφοριών με τη βοήθεια του δασκάλου.</p>	<p>Αυτοδύναμη, συνειδητή χρήση της βιβλιοθήκης. Συλλογή πληροφοριών με βοήθεια και αυτοδύναμη. Τακτοποίηση και χρήση των πληροφοριών.</p>	<p>Αυτοδύναμη και συνειδητή χρήση της βιβλιοθήκης. Συλλογή πληροφοριών από ελληνικά ειδικά βιβλία (χρήση δίγλωσσων και μονόγλωσσων λεξικών, ερμηνευτικών-ετυμολογικών λεξικών), εγκυκλοπαιδειών). Δημιουργική χρήση των πληροφοριών.</p>
<p>Γνωριμία με οπτικούς και ακουστικούς φορείς δεδομένων.</p>	<p>Καθοδηγημένη χρήση διάφορων φορέων δεδομένων.</p>	<p>Χρήση διάφορων φορέων δεδομένων σύμφωνα με την ηλικία του μαθητή.</p>	
<p>Γνωριμία με τη χρήση ελληνικών προγραμμάτων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.</p>	<p>Χρήση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παιχνιδιών στον υπολογιστή με τη βοήθεια του δασκάλου. Συλλογή πληροφοριών από τις ελληνικές ιστοσελίδες του διαδικτύου με τη βοήθεια του δασκάλου. Εξάσκηση στη χρήση των γραμμάτων και τόνων που διαφέρουν από τα συγγραφικά, γραφή σύντομου κειμένου με τη βοήθεια εκπαιδευτικών</p>	<p>Χρήση ελληνικών CD-ROM, μαθήματα και μάθηση με τη βοήθεια ελληνικών CD-ROM. Συλλογή πληροφοριών από τις ελληνικές ιστοσελίδες του διαδικτύου αυτοδύναμη. Δημιουργία απλών κειμένων με τη βοήθεια εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον υπολογιστή.</p>	<p>Συνειδητή χρήση του διαδικτύου και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον υπολογιστή. Γνώση της θέσης των γραμμάτων και τόνων στο πληκτρολόγιο που διαφέρουν από το συγγραφικό αλφάβητο, δακτυλογράφηση και επιμέλεια ελληνικού κειμένου που ακούστηκε ή διαβάστηκε προηγουμένως.</p>

	προγραμμάτων στον υπολογιστή.		
Συνάντηση με τη μνημοτεχνική.	Εκμάθηση περισσότερων μνημοτεχνικών.	Εφαρμογή των γνωστών μνημοτεχνικών, δημιουργία προσωπικών μνημοτεχνικών.	Συνειδητή εφαρμογή των γνωστών και των προσωπικών μνημοτεχνικών.
Σύνθεση απλής επισκόπησης με τη βοήθεια του δασκάλου.	Διεύρυνση και στένεμα της επισκόπησης. περίληψη με βάση την επισκόπηση.	Αυτοδύναμη σύνθεση επισκόπησης, αυτοδύναμη περίληψη. Ο μαθητής κρατά σημειώσεις με τη βοήθεια του δασκάλου.	Συνειδητή χρήση της επισκόπησης, εξάσκηση στην περίληψη. Ο μαθητής κρατά σημειώσεις αυτοδύναμα.

Ελληνική λαογνωσία (Για όλες τις μορφές της μειονοτικής εκπαίδευσης)

Στόχοι ανάπτυξης

1. Απόκτηση γνώσης, μάθηση

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Οι μαθητές προκειμένου να γνωριστούν μεταξύ τους, συστήνονται, μιλάνε για τον τόπο όπου κατοικούν στην Ουγγαρία. Δείχνουν στον χάρτη από που κατάγονται οι πρόγονοί τους. Φέρνουν στην τάξη φωτογραφίες από την Ελλάδα, οικογενειακά κειμήλια και άλλα αντικείμενα και μιλάνε για την ιστορία τους.</p> <p>Οι μαθητές αφηγούνται σύντομες ιστορίες για τους εθνικούς ήρωες και τις εικόνες που βρίσκονται είτε στα βιβλία είτε στην τάξη. Διαβάζουν τους μύθους του Αισώπου και άλλους σύντομους λαϊκούς μύθους, θρύλους για λαϊκά έθιμα και για αγίους και ποιηματάκια για παιδιά. Ακούνε ελληνική μουσική, συμμετέχουν στις εθνικές γιορτές της 25^{ης} Μαρτίου και της 28^{ης} Οκτωβρίου. Παρατηρούν πώς γιορτάζουν και γλεντάνε οι Έλληνες.</p>	<p>Με σκοπό να αποκτήσουν γνώσεις, οι μαθητές επισκέπτονται τα μνημεία της πρώτης ελληνικής διασποράς στην περιοχή που μένουν. Παρατηρούν τα χαρακτηριστικά, εξωτερικά και εσωτερικά γνωρίσματα των ορθόδοξων ναών.</p> <p>Ανάγνωση λαϊκών μύθων, θρύλων για τους μεγαλομάρτυρες αγίους της ορθόδοξης εκκλησίας. Ανάγνωση ιστορικών τραγουδιών, θρύλων για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, απόκτηση περισσότερων γνώσεων για τα ιστορικά γεγονότα της εποχής εκείνης μέσα από εικόνες, ταινίες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων, θρύλων, κλέφτικων τραγουδιών με θέμα τα κυριότερα ορόσημα της ελληνικής ιστορίας από την αρχαιότητα ως σήμερα (π.χ. οι περσικοί πόλεμοι,</p>	<p>Απόκτηση γνώσης δια μέσου συζήτησης με Έλληνες από την πατρίδα και την Ουγγαρία με την άμεση παρακολούθηση αντικειμένων, εικόνων, κτηρίων και μνημείων, από αφηγητικά κείμενα, ταινίες και τα ΜΜΕ.</p> <p>Συλλογή πληροφοριών για τη ζωή της πρώτης και της δεύτερης διασποράς (για το παρελθόν και το παρόν τους), για τις γλωσσικές ιδιαιτερότητές τους στη βιβλιοθήκη του σχολείου, στο Ορθόδοξο Μουσείο (όπου βρίσκονται και παλιά σχολικά τετράδια), στα περιοδικά της Αυτοδιοίκησης και από το Ελληνόφωνο Πρόγραμμα του Ουγγρικού Ραδιοφώνου. Χρησιμοποίηση των στοιχείων στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση εργασιών και παρουσιάσεων.</p> <p>Ο μαθητής γνωρίζει την ιστορία των δύο του</p>	<p>Απόκτηση γνώσης από καθοδηγούμενες συζητήσεις, αντικείμενα, εικόνες, άμεση παρακολούθηση κτηρίων, από αφηγητικά κείμενα που ακούστηκαν ή διαβάστηκαν προηγουμένως, από τα ΜΜΕ και ταινίες.</p> <p>Συλλογή πληροφοριών για ένα ορισμένο θέμα, για μια εργασία από τη βιβλιοθήκη, το μουσείο, τα αρχεία των ΜΜΕ και από το Διαδίκτυο.</p> <p>Γνωρίζει την ιστορία του ελληνισμού σε βάθος, με έμφαση στα γεγονότα που επηρέασαν την πορεία του ελληνισμού της ουγγρικής διασποράς, όπως ο εμφύλιος πόλεμος, η δικτατορία του 67, καθώς και προβολή ταινιών με θέμα ελληνικά ιστορικά γεγονότα κάποιας εποχής.</p> <p>Οι μαθητές έχουν μια άποψη για τα πλεονεκτήματα και το τι σημαίνει να είσαι υέλος</p>

<p>Ζωγραφίζουν την ελληνική, την ουγγρική σημαία καθώς και τη σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τραγουδάνε τους εθνικούς ύμνους, λένε λίγα λόγια για τους ποιητές και τους μουσικοσυνθέτες των έργων αυτών.</p> <p>Τα παιδιά προετοιμάζονται για τα Χριστούγεννα και για το Πάσχα μαζί με τις οικογένειές τους, αποκτώντας γνώσεις πάνω στα ελληνικά έθιμα και στην ελληνική παράδοση.</p>	<p>οι εκστρατείες του Μεγαλεξάνδρου, η Άλωση της Κωνσταντινούπολης, η Επανάσταση του '21, η Μικρασιατική Καταστροφή, τα χρόνια των Παγκοσμίων πολέμων.</p> <p>Απόκτηση γνώσεων για την έννοια της Ευρώπης, τη θέση και τον ρόλο της Ουγγαρίας και Ελλάδας στην ήπειρο.</p> <p>Χρησιμοποίηση των γνώσεων στο σχεδιασμό και στην πραγματοποίηση των εργασιών σχετικά με τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής των Ελλήνων και τους στενούς δεσμούς της οικογένειας με την κοινότητα.</p>	<p>πατρίδων μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την πορεία και ιστορία της ένταξής τους.</p> <p>Ο μαθητής να παρουσιάσει τους κύριους τόπους κατοικίας του ελληνισμού, να εξηγήσει τους κυριότερους συσχετισμούς μεταξύ τρόπου ζωής και του περιβάλλοντος (εμπορικά κέντρα, βιομηχανικές και αγροτικές περιοχές).</p> <p>Τα γραπτά έργα είναι κατάλληλα για την παρατήρηση των ιδιαιτεροτήτων της χρήσης της ελληνικής γλώσσας.</p>	<p>σημαίνει να είσαι μέλος της ΕΕ και μπορούν να προσανατολίζονται με ευχέρεια στις επίσημες ιστοσελίδες της Ε. Ε. (π.χ. να βρουν προγράμματα ανταλλαγής που ενθαρρύνουν την εκμάθηση μειονοτικών γλωσσών).</p> <p>Αυτοτελής κατάταξη, ερμηνεία και παρουσίαση των συλλεγμένων πληροφοριών. Ο μαθητής να εξηγήσει τα σύμβολα του ελληνισμού, να παρουσιάσει τις κυριότερες γιορτές και τα έθιμα. Εφαρμογή των γνώσεων στις ασκήσεις.</p>
--	---	---	--

2. Κριτική σκέψη

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους για τις οικογένειές τους, την ελληνική τους καταγωγή και τον τόπο όπου κατοικούν. Σχηματίζουν γνώμη για το περιβάλλον τους, για τις εκπαιδευτικές εκδρομές και κατασκηνώσεις, τα ταξίδια που έκαναν στην Ελλάδα και για τις εμπειρίες τους.</p> <p>Οι μαθητές ανεβάζουν παραστάσεις με θεματολογία παρμένη από τους μύθους του Αισώπου, ιστορίες από την μυθολογία, την γέννηση του Χριστού, αποκριάτικα τραγούδια και παιχνίδια με μεταμφιέσεις.</p> <p>Προετοιμάζονται για να τραγουδήσουν τα κάλαντα των Χριστουγέννων και του Πάσχα.</p> <p>Λένε τη γνώμη τους για</p>	<p>Αυτοτελής διατύπωση ερωτήσεων σε σχέση με θέματα προς συζήτηση (π.χ. η πρώτη ελληνική διασπορά, τα ορόσημα της ελληνικής ιστορίας, η ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία). Η δραστηριότητα γνωστών εκπροσώπων του ελληνισμού που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της μειονότητας. Παρουσίαση διασήμων Ελλήνων της Ουγγαρίας, ιστορικών προσώπων και καθημερινών ανθρώπων (π.χ. Σίνας, Ζαβήρας, Χατζής, ηθοποιοί, καλλιτέχνες, αθλητές κτλ.).</p> <p>Αναγνώριση διαφορών και παρακολούθηση των αλλαγών με αφορμή ένα ιστορικό φαινόμενο που έπαιξε καθοριστικό ρόλο</p>	<p>Παρουσίαση της πολιτιστικής ζωής της μειονότητας και της πατρίδας και των σημαντικότερων γεγονότων (συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, καλλιτεχνικές εκθέσεις, εκθέσεις βιβλίων, επέτειοι, αθλητικές εκδηλώσεις).</p> <p>Δραματοποίηση σκηνών, συμμετοχή σε τοπικά φεστιβάλ και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Διατύπωση γνώμης σχετικά με την πορεία και τα ορόσημα του ελληνισμού στο παρελθόν και στο παρόν.</p> <p>Συλλογή επιχειρημάτων για να στηρίξει ο μαθητής την προσωπική του γνώμη. Γνώσεις για την ιστορία του ελληνισμού και την κοινωνική του γεωγραφία. Παρουσίαση</p>	<p>Αυτόβουλη διατύπωση ερωτήσεων σχετικά με τα ορόσημα του ελληνισμού. Έκφραση προσωπικής γνώμης και επιχειρηματολογία για διάφορες απόψεις και δράσεις που καθόρισαν την πορεία του ελληνισμού. Σύγκριση και κριτική επεξεργασία λογοτεχνικών έργων και έργων της μειονοτικής πολιτικής. Εξέταση από άποψη ιστορικής αξιοπιστίας κειμένων, ταινιών κτλ.</p> <p>Διατύπωση προσωπικής γνώμης για γεγονότα, φαινόμενα που αφορούν τον ελληνισμό και γνωστούς εκπρόσωπους της μειονότητας. Αξιολόγηση της ουγγρικής πολιτικής απέναντι στις μειονότητες και τα ανθρώπινα</p>

τον τρόπο παρουσίασης των Ελλήνων ηρώων στα βιβλία και το πώς τους φαντάζονται οι ίδιοι.	στην πορεία της μειονότητας (π.χ. η πτώση της Χούντας στην Ελλάδα το 1974, η ίδρυση των μειονοτικών αυτοδιοικήσεων το 1995, η ένταξη της Ουγγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004).	φαινομένων με ακρίβεια και κριτική, ερμηνεία ορόσημων (π.χ. η Μικρασιατική Καταστροφή, εμφύλιος πόλεμος). Παρουσίαση της ιστορίας της πατρίδας και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της κοινωνικής της γεωγραφίας.	δικαιώματα βασισμένη στο σύστημα αξιών του μαθητή. Κριτική παρουσίαση των διεθνών σχέσεων του ελληνισμού στο παρελθόν και στο παρόν. Ο μαθητής να είναι ενήμερος για επίκαιρα γεγονότα της μειονοτικής πολιτικής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Να κάνει τη σύγκρισή τους με βάση διαρθρωτικά και λειτουργικά κριτήρια. Σκιαγράφηση της τάσης του μέλλοντος. Γνώση και παρουσίαση της παρουσίας του ελληνισμού εκτός από τα σύνορα της πατρίδας. Απόκτηση βασικών γνώσεων για τη Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, το τμήμα νεολαίας του ΣΑΕ και κριτική παρουσίαση της δραστηριότητάς τους.
--	---	---	---

3. Επικοινωνία

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
Συζήτηση για τα προβλήματα και τις προοπτικές της ελληνικής κοινότητας. Αν οι μαθητές δεν καταλαβαίνουν κάτι, να κάνουν ερωτήσεις πάνω στο συγκεκριμένο θέμα στους δασκάλους και τους γονείς τους και να σχηματίσουν δική τους γνώμη. Να διοργανώνουν εκθέσεις στην τάξη βασισμένες στις εντυπώσεις τους από τις εκπαιδευτικές εκδρομές και κατασκηνώσεις, τις παραστάσεις τους στις γιορτές και τα ταξίδια τους στην Ελλάδα κτλ. και να μιλάνε για τις εμπειρίες τους. Να φτιάχνουν από διάφορα υλικά σημαίες,	Συζήτηση για θέματα που αφορούν την ελληνική μειονότητα. Κατανομή διατύπωση προσωπικής γνώμης με επιχειρήματα. Παρακολούθηση των απόψεων των άλλων (π.χ. ποια κομμάτια να μπουν στο πρόγραμμα των ελληνικών παραδοσιακών βραδιών και εθνικών γιορτών). Προφορική αναφορά στις προσωπικές εμπειρίες, και τις γνώσεις προσωπικής συλλογής του μαθητή (π.χ. ελληνικές παροιμίες, ημερολόγια, συνταγές, καρτ-ποστάλ, κατάλογος φυτών κτλ.). Γραπτή έκθεση για κάποιο θέμα σχετικά με την ελληνική μειονότητα.	Προφορική αφήγηση γεγονότων και ιστοριών με θέματα που αφορούν τη μειονότητα. Διατύπωση ερωτήσεων που προκαλούν συζήτηση. Προφορική παρουσίαση των γνώσεων προσωπικής συλλογής του μαθητή (π.χ. συλλογή μορφών καθημερινών λέξεων στη δημοτική και στην καθαρεύουσα). Γραπτή έκθεση πάνω σε κάποιο θέμα που αφορά την ελληνική μειονότητα. Δραματοποιημένη παρουσίαση γεγονότων, ιστοριών και φαινομένων. Παρουσίαση των χαρακτηριστικών	Συζήτηση για θέματα της μειονοτικής πολιτικής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης διευκρίνιση των διαφορών στις γνώμες, εμπλουτισμός της προσωπικής άποψης και ανάπτυξη της γνώμης των άλλων, εξάσκηση της ανοχής. Να κάνει ο μαθητής μια παρουσίαση για την ελληνική λογοτεχνία, τη μετάφραση λογοτεχνικών έργων, τα δημοσιογραφικά είδη, τον τύπο βασισμένη στα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα.

<p>καλικαντζάρους, χελιδόνια με μάρτη, την Κυρά Σαρακοστή, πασχαλινά κεριά, αυγά κτλ. Δραματοποιημένα παρουσίαση των παραπάνω γεγονότων, μύθων και εθίμων με χορούς. Να κάνουν ζωγραφιές με λαϊκές φορεσιές, λαϊκά μουσικά όργανα, τοπία, μνημεία, αγάλματα, αντικείμενα κτλ. και να περιγράψουν τα έργα τους.</p>	<p>(π.χ. η σχέση μεταξύ του ελληνικού σχολείου και των γονιών, η συμμετοχή της οικογένειας στη ζωή της κοινότητας, η αξιολόγηση των κατασκηνώσεων). Ζωγραφιές με θέματα της ελληνικής μειονότητας (π.χ. ελληνικοί αθλητικοί διαγωνισμοί, αποκριάτικο πάρτι στο σχολείο, ψήσιμο αρνιού κτλ.), αντίγραφα ελληνικών αντικειμένων, κεντήματα. Δραματοποίηση σύντομων ιστοριών και σκηνών.</p>	<p>φορεσιών και χορών του τόπου καταγωγής τους (του χωριού, δήμου ή διαμερίσματος).</p>	<p>(της Ελλάδας, της διασποράς και της Ουγγαρίας). Σύνταξη και δημιουργία ταμπλό και επεξηγήσεων από φωτογραφίες των Ελλήνων της Ουγγαρίας.</p>
--	---	---	--

4. Προσανατολισμός σε χρόνο και τόπο

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Οι μαθητές μαθαίνουν τις έννοιες σχετικά με το χρόνο, όπως: λεπτό, ώρα, μέρα, εβδομάδα, μήνας, χρόνος, καθώς και φράσεις, όπως π.χ. όταν οι παππούδες μας ήταν νέοι, πριν από πολλά χρόνια, στα χρόνια της αρχαιότητας.</p> <p>Εξάσκηση με ρολόγια που φτιάχνουν οι μαθητές από ξύλο, χαρτί ή πλαστικό. Καταχώρηση φαινομένων, γεγονότων, προσώπων σε χρονολογική σειρά. Π.χ. οικογενειακές ιστορίες.</p> <p>Γνωριμία με τον γεωγραφικό χάρτη της Ελλάδας, αντιγραφή του. Οι μαθητές αναγνωρίζουν στον χάρτη τις θάλασσες, τα βουνά, την πρωτεύουσα της Ελλάδας και τα σύνορα της χώρας.</p>	<p>Οι μαθητές μαθαίνουν να εκφράζουν τον χρόνο με περισσότερες φράσεις. Όπως: λεπτό, ώρα, μέρα, εβδομάδα, μήνας, χρόνος, δεκαετία, αιώνας.</p> <p>Μπορούν να τοποθετούν σε χρόνο τα πιο σπουδαία γεγονότα της ιστορίας των Ελλήνων, όπως, π.χ. κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Αλέξανδρου, μετά τον εμφύλιο πόλεμο, προ Χριστού, μετά Χριστόν.</p> <p>Εξάσκηση λέξεων και φράσεων που εκφράζουν χρόνο: πριν, μετά, τώρα, την ίδια ώρα, πριν από πολλά χρόνια, παλιά.</p> <p>Επικόνιση του χρόνου με οπτικά παιχνίδια (π.χ. με διάγραμμα). Καταχώρηση φαινομένων, γεγονότων, προσώπων σε χρονολογική σειρά.</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν και αντιγράφουν απλούς γεωγραφικούς χάρτες και αναγνωρίζουν τα στοιχεία των χαρτών, όπως: τα βουνά, τα σύνορα ή τις</p>	<p>Οι μαθητές ξέρουν να εκφράζουν με σιγουριά τον χρόνο με φράσεις. Όπως: λεπτό, ώρα, μέρα, εβδομάδα, μήνας, χρόνος, δεκαετία, αιώνας στο παρελθόν, προ Χριστού, μετά Χριστόν.</p> <p>Μπορούν να τοποθετούν σε χρόνο και τόπο τα πιο σπουδαία γεγονότα της ιστορίας των Ελλήνων και των προγόνων τους, όπως: τα ορόσημα της ιστορίας της ελληνικής διασποράς, τους σταθμούς της ελληνικής ιστορίας.</p> <p>Απεικόνιση του χρόνου με οπτικά παιχνίδια. Απλοί χρονολογικοί υπολογισμοί και καταχώρηση φαινομένων, γεγονότων, προσώπων σε χρονολογική σειρά.</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν και αντιγράφουν απλούς γεωγραφικούς χάρτες της Ελλάδας και Ευρώπης. Αναγνωρίζουν με σιγουριά τα στοιχεία των χαρτών, όπως: τα βουνά, τα σύνορα,</p>	<p>Χρησιμοποίηση ονομάτων ιστορικών εποχών και περιόδων για την έκφραση του χρόνου. Π.χ. στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, κατά τη διάρκεια του Βυζαντίου.</p> <p>Επικόνιση του χρόνου με οπτικά παιχνίδια και απλοί υπολογισμοί (π.χ. με διάγραμμα).</p> <p>Καταχώρηση με σιγουριά φαινομένων, γεγονότων, προσώπων σε χρονολογική σειρά και κατανόηση του πώς αλληλοεπηρεάζονται αυτά. Για παράδειγμα: τα χρόνια του αγώνα της ελληνικής απελευθέρωσης, αλλά και γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας, όπως ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και η συνέχειά του στον ελληνικό εμφύλιο. Ανάλυση των διαφορών ιστορικών, πολιτιστικών και πολιτικών, καθώς και οικονομικών φαινομένων, πώς αλληλοεπηρεάζονται αν και δεν συμβαίνουν ταυτόχρονα. Σύγκριση ιστορικών</p>

	<p>γειτονικές χώρες της Ελλάδας. Βρίσκουν τα μέρη που μαθαίνανε. Π.χ. ιστορικά μέρη, το χωριό των προγόνων τους στο χάρτη της Ελλάδας ή τις πόλεις και τα χωριά της ελληνικής διασποράς στο χάρτη της Ουγγαρίας.</p> <p>Εξιστόριση ιστορικών γεγονότων από ιστορικούς χάρτες. Π.χ. η πρώτη και δεύτερη πρωτεύουσα της σύγχρονης Ελλάδας και οι αγώνες που οδήγησαν στην απελευθέρωση της χώρας.</p>	<p>τις θάλασσες ή τις γειτονικές χώρες της Ελλάδας. Βρίσκουν τα μέρη που μαθαίνανε.. Όπως για παράδειγμα τους οικισμούς στη διαδρομή της ελληνικής διασποράς.</p> <p>Εξιστόριση ιστορικών γεγονότων από ιστορικούς χάρτες της Ελλάδας, της Ουγγαρίας και της Ευρώπης.</p> <p>Να συνδέουν ιστορικά γεγονότα με τους τόπους τους. Υπολογισμός αποστάσεων σε γεωγραφικούς και ιστορικούς χάρτες Ελλάδας και Ευρώπης.</p>	<p>χαρτών από διαφορετικές περιόδους και εποχές της ιστορίας. Όπως οι αλλαγές της επέκτασης του Βυζαντίου κατά των αιώνων καθώς και ανάλυση των αιτιών αυτών των αλλαγών.</p> <p>Επιλογή του πιο κατάλληλου χάρτη για συγκεκριμένα θέματα και περιόδους της ελληνικής ιστορίας.</p> <p>Οι μαθητές βρίσκουν ή σημειώνουν γνωστούς από το σχολείο τόπους και πόλεις στον χάρτη και τα ταιριάζουν με τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα. Όπως, η χρυσή εποχή της αρχαιότητας, το λογοτεχνικό, καλλιτεχνικό κέντρο της Κρητικής αναγέννησης.</p>
--	---	---	--

5. Τα στοιχεία-κλειδιά του περιεχομένου

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να:</p> <ul style="list-style-type: none"> -γνωριστούν με τη ζωή, τα χαρακτηριστικά και το έργο διάσημων Ελλήνων και Ούγγρων καλλιτεχνών, επιστημόνων, βασιλιάδων και να καταλάβουν ότι παλιά ο κόσμος ζούσε διαφορετικά, -να γνωριστούν με γεγονότα που έχουν σχέση με τα εθνικά σύμβολα και εθνικές γιορτές του ελληνοισμού, όπως 25^η Μαρτίου, 28^η Οκτωβρίου, - να συζητήσουν θέματα όπως οι διαφορές και ομοιότητες ανάμεσα στους κανόνες του σαβουάρ-βιβρ στην Ελλάδα και Ουγγαρία. Π.χ. συμπεριφορά γύρω από το τραπέζι, 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να:</p> <ul style="list-style-type: none"> αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις για τις ελληνικές παραδόσεις, το παρελθόν της ελληνικής διασποράς της Ουγγαρίας και τους κινδύνους που την απειλούν, -να γνωρίσουν μερικούς ελληνικούς μύθους και θρύλους, -να γνωριστούν σε βάθος με ένα κομμάτι του ιστορικού παρελθόντος, όπως π.χ. η Χρυσή εποχή της αρχαίας Αθήνας, τα χρόνια της επανάστασης. -να μάθουν τους σημαντικότερους σταθμούς της δημιουργίας του ελληνικού κράτους και τα μεγάλα πρόσωπά του, - να αποκτήσουν γνώσεις 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να:</p> <ul style="list-style-type: none"> αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις για τις ελληνικές παραδόσεις, το παρελθόν της ελληνικής διασποράς της Ουγγαρίας και τους κινδύνους που την απειλούν. Π.χ. Τι θα γίνει με το ελληνικό χωριό Μπελογιάννης αν το εγκαταλείπουν κι άλλοι; - να γνωριστούν σε βάθος με ένα κομμάτι του ιστορικού παρελθόντος, όπως π.χ. οι αγώνες των Βαλκανικών Ενώσεων στις διάφορες περιόδους, - να μελετήσουν τη διαμόρφωση διάφορων φαινομένων στο χρόνο, - να μάθουν τους σημαντικότερους σταθμούς της δημιουργίας του 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να:</p> <ul style="list-style-type: none"> αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις για τις ελληνικές παραδόσεις, το παρελθόν της ελληνικής διασποράς της Ουγγαρίας και τους κινδύνους που την απειλούν και τις προσπάθειες για τη διατήρησή τους. - να γνωριστούν σε βάθος με ένα κομμάτι του παρελθόντος, όπως π.χ. η γέννηση και ανάπτυξη της δημοκρατίας στον ελλαδικό χώρο, - να μάθουν τους σημαντικότερους σταθμούς της δημιουργίας του ελληνικού κράτους, καθώς και τις μεγάλες μορφές της αρχαιότητας, της Βυζαντινής και σύγχρονης

<p>- να συζητήσουν θέματα όπως καλά και κακά χαρακτηριστικά, οι συγγενείς, η φιλία, η βοήθεια των αδυνάμων,</p> <p>-να γνωριστούν με τους βασικούς κανόνες του σχολείου της μειονότητας.</p>	<p>για το πώς ήταν η καθημερινότητα των ανθρώπων σε διάφορες περιόδους της ιστορίας. Π.χ. στη στεριά ή στα νησιά, παλιά στις πόλεις των ελληνικών φυλών, κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Αλέξανδρου, της Τουρκοκρατίας ή στον 20ο αιώνα,</p> <p>-να συζητήσουν με ποιανού ιστορικού προσώπου τη γνώμη συμφωνούν,</p> <p>-να αποκτήσουν κι άλλες πιο βαθιές γνώσεις για τα έθιμα της διασποράς και του ελληνισμού, τον παραδοσιακό τρόπο ζωής,</p> <p>-να γνωριστούν με τα παραδοσιακά φαγητά της μειονότητας,</p> <p>-να συζητήσουν θέματα όπως, οι διαφορές μεταξύ ανθρώπων, οι σχέσεις μεταξύ των δύο φυλών και των μελών μιας κοινότητας.</p>	<p>ελληνικού κράτους και τις μεγάλες μορφές του, καθώς και τους ηγέτες της ελληνικής επανάστασης.,</p> <p>- να αποκτήσουν περαιτέρω γνώσεις για τους σημαντικότερους σταθμούς της ευρωπαϊκής ιστορίας και την επίδρασή τους στην ελληνική ιστορία,</p> <p>- να αποκτήσουν γνώσεις για το πώς ήταν η καθημερινότητα των ανθρώπων σε διάφορες περιόδους της ιστορίας. Π.χ. της πρώτης και δεύτερης διασποράς, των παππούδων των μαθητών,</p> <p>- καθώς και για πολιτικές συγκρούσεις, όπως επαναστάσεις, εξεγέρσεις, πολέμους, και για την επίδρασή τους στην καθημερινότητα των ανθρώπων,</p> <p>-να ερμηνεύσουν τις διάφορες αντίθετες απόψεις ιστορικών προσώπων και να πάρουν το μέρος κάποιας πλευράς, εξηγώντας γιατί,</p> <p>-να ξέρουν να συζητούν με επιχειρήματα και σε βάθος θέματα όπως, οι διαφορές μεταξύ ανθρώπων, οι σχέσεις μεταξύ των δύο φυλών και των μελών μιας κοινότητας,</p> <p>- καθώς και την δημοκρατία, διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις, ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία και η ευθύνη,</p> <p>-να ξέρουν μέσω ενός παραδείγματος να ερμηνεύσουν τον ρόλο των διαφημίσεων.</p>	<p>ελληνικής ιστορίας,</p> <p>- να αποκτήσουν περαιτέρω γνώσεις για τους σημαντικότερους σταθμούς της ευρωπαϊκής ιστορίας και για τον ρόλο της Ελλάδας σε αυτήν αλλά και σε άλλους μη ευρωπαϊκούς πολιτισμούς. Π.χ. η ελληνική δημοκρατία, η επέκταση του κράτους του Μ. Αλέξανδρου, οι πόλεις που ίδρυσε ή ο ρόλος της χώρας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο στην πλευρά της Άνταντ,</p> <p>-να αποκτήσουν γνώσεις για την ιστορία και πολιτισμό της διασποράς παγκοσμίως. καθώς και για τις εθνικές μειονότητες της Ουγγαρίας,</p> <p>- να γνωρίσουν τις μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις του 20^ο αιώνα, όπως οι αποικίες, παγκόσμιους πολέμους, πυρηνικές δυνάμεις, διεθνείς στρατιωτικές ενώσεις, καθώς και τις επιπτώσεις των γεγονότων αυτών. Π.χ. ρατσισμός, τρομοκρατία, ανεργία,</p> <p>- να συζητήσουν θέματα, όπως η ηθική, ο σεξουαλισμός, η νοημοσύνη, η εύρεση εργασίας στην Ουγγαρία και Ελλάδα, το πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης,</p> <p>- καθώς και η διεκδίκηση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των βασικών δικαιωμάτων ελευθερίας, των δικαιωμάτων των διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων όταν υπάρχουν ένοπλες συγκρούσεις,</p> <p>- να μπορούν να</p>
--	---	--	--

			<p>αντιμετωπίζουν προβλήματα με ανθρώπινες διαστάσεις της ελευθερίας και ευθύνης σε διάφορους τομείς της ατομικής και κοινωνικής ζωής,</p> <p>-να ξέρουν τις συμπεριφορές καταναλωτών και μέσω ενός παραδείγματος να ερμηνεύσουν τον ρόλο των διαφημίσεων.</p>
--	--	--	--

6. Ερωτήσεις που κατευθύνουν τα ανακλαστικά

Σχολικές τάξεις 1-4.	Σχολικές τάξεις 5-6.	Σχολικές τάξεις 7-8.	Σχολικές τάξεις 9-12.
<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά τους; - Σε τι μοιάζω και σε τι διαφέρω από τους άλλους; - Σε τι είμαι ικανός να κάνω; - Σε τι δεν είμαι ικανός να κάνω; - Πώς θα ήθελα να είμαι; - Γιατί χρειαζόμαστε κανόνες; 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Τι είναι ο άνθρωπος; - Σε τι διαφέρει από το ζώο; - Σε τι μοιάζουμε όλοι εμείς, οι άνθρωποι; - Από πού προέρχονται οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων; - Γιατί σκέφτονται με διαφορετικό τρόπο οι άνθρωποι διαφορετικής ηλικίας; - Από τι εξαρτάται η κρίση μας για τα πράγματα και τις πράξεις; - Γιατί υπάρχουν φτωχοί και πλούσιοι; 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Τι σημαίνει ότι ο κάθε άνθρωπος δικαιούται ίσον αξιοπρέπεια ; -Τι μπορεί να προσφέρει κάποιος στους συνανθρώπους του, την κοινότητά του; - Υπάρχει ανάπτυξη στην ιστορία; - Γιατί υπάρχουν πόλεμοι; - Τι ρόλο παίζει το φυσικό περιβάλλον στη ζωή μιας χώρας, ενός πολιτισμού; 	<p>Να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήσεις, όπως :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Υπάρχουν απόλυτες ηθικές αξίες; -Γιατί μπορεί να βρεθούν σε αντίφαση ηθική και δίκαιο; -Πόσες κοινοτικές ταυτότητες μπορεί να έχει ο κάθε άνθρωπος;
<ul style="list-style-type: none"> - Τι σημαίνει να έχεις δύο εθνικότητες; (ελληνική και ουγγρική) 	<ul style="list-style-type: none"> - Γιατί έχουν οι άνθρωποι διαφορετικές απόψεις για τα διάφορα ιστορικά γεγονότα; 	<ul style="list-style-type: none"> - Από τι εξαρτιούνται τα συμφέροντα ενός ανθρώπου, μιας ομάδας; - Γιατί υπάρχουν φτωχές και πλούσιες χώρες; - Σε ποιο βαθμό επιδρούν οι μεγάλες μορφές στα γεγονότα και στην ροή της ιστορίας; - Ποιος είναι ο ρόλος της πίστης, της θρησκείας στη ζωή του κάθε ανθρώπου και της κοινωνίας; - Έχει στόχο η ανθρώπινη ζωή και η ιστορία; 	<ul style="list-style-type: none"> - Με ποια έννοια μπορούμε να μιλούμε για σχέσεις αιτιών – αιτιατών στην ιστορία; Υπάρχει άραγε ντετερμινισμός στην ιστορία; - Μπορεί να προχωρήσει η ιστορία μιας χώρας σε αναγκαστικά πλαίσια; - Πώς μπορούν να συμβιώνουν διάφοροι πολιτισμοί, θρησκείες και λαοί; Ποιες είναι οι δυνατότητες και τι εμπόδια υπάρχουν στην επικοινωνία μεταξύ των πολιτισμών;

			- Πώς γίνεται να κατανοούν διαφορετικά το ίδιο ιστορικό γεγονός ή φαινόμενο διάφοροι άνθρωποι; - Ποιος είναι ο ρόλος της βίας στην ιστορία;
			- Πώς επηρεάζει η γεωπολιτική θέση τις δυνατότητες ενός κράτους, μιας περιοχής (Η ναυτική δύναμη της Ελλάδας; τα προτερήματα της αγροτικής οικονομίας στην Ουγγαρία) ; - Πώς άλλαξε ο ρόλος του κράτους στην ιστορία; - Η επίδραση των αξιών ή των συμφερόντων είναι ισχυρότερη στις κοινωνίες διαφορετικών εποχών;

D) HORVÁT KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Horvát nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

Az önkifejezéshez és a társadalmi párbeszédhez szükséges szóbeli nyelvi képességek fejlesztése. A beszédpartnerekhez alkalmazkodó, a beszédhelyzetnek megfelelő, artikulált nyelvi magatartás kialakítása. Hangzó szövegek verbális és nem verbális kódjainak megértése és értelmezése, a hangzó szöveg különféle kommunikációs helyzetekben, beszédszándékokkal és célokkal. Törekvés a megértésre, a kommunikációs zavarok felismerése és korrigálása. Nyelvi magabiztos kommunikáció, a nem verbális eszközök tudatos használata. Törekvés a nyelvi igényes és helyes írásbeli és szóbeli nyelvhasználatra.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam.	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlése.	Eligazodás a mindennapi beszédhelyzetekben. Gondolatok, érzelmek, óhajok közlése változatosan és érthetően.	Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez konkrét beszédhelyzetben.	A kommunikációs folyamat tényezőinek és funkcióinak ismerete. Alkalmazkodás a megnyilatkozás tárgyához, funkciójához, a hallgatóhoz. Az

			írásbeli és élőszóbeli megnyilatkozás, valamint a magán és nyilvános nyelvhasználat közti különbségek ismerete és tudatos alkalmazása.
Különbféle mondatok felismerése (kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó) helyes használata a közlés szándékának megfelelően (kérés, óhaj, nemtetszés, kérdés).	A különböző modalitású mondatok változatos használata a közlés szándékának megfelelően. Kérdések, válaszok megfogalmazása, részvétel a beszélgetésben.	Mindennapi élmények összefüggő és önálló elmondása összetett mondatokkal. Olvasott és hallott szöveg reprodukálása.	Lényegretörő, pontos kifejezőmód, valamint a lényeg kiemelése a beszédben. Tudatos törekvés a gondolatok választékos kifejezésére változatos formában alkalmazkodva a hallgató (beszédpartner) érdeklődéséhez, figyelméhez (szándékolt hatás).
Törekvés a kifejező, és mások számára érthető beszédre. Törekvés a megfelelő hangképzésre, beszédlegzésre és hangoztatásra.	Törekvés a kifejező, mások számára érthető, nyelvi igényes és helyes beszédre, a nyelv hangzóinak helyes kiejtésére. Elemi udvariassági formák ismerete és használata.	A közlés tartalma és a beszélő szándéka közötti kapcsolat felismerése, s ennek érdekében a mondat- és szövegfonetikai eszközök megfelelő alkalmazására való törekvés (beszédtempó, hanglejtés, szó- és mondathangsúly, hangerő, hangszín, szünet, hanglejtés).	A mindenkori beszédhelyzetnek megfelelő az anyanyelv hangzásbeli és nyelvhelyességi sajátosságait figyelembe vevő igényes, érthető beszéd. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kifejezőmód eszközeinek biztos alkalmazása.
Élmények elmondása néhány összefüggő, egyszerű mondattal.	Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása. Saját vélemény megfogalmazása és indoklása a témának és beszédhelyzetnek megfelelően. Mások véleményének meghallgatása és megértése.	Mások véleményének meghallgatása, megértése, esetleg cáfolása és tömör reprodukálása többszereplős helyzetekben. Önálló véleményalkotás érveléssel.	Együttműködés csoportos beszélgetésben, vitában. Mások véleményének meghallgatása és tisztelete. Saját vélemény megvédése (érvelés), esetleg korrekciója. A kommunikációs zavarok, konfliktusok felismerése, feloldásának képessége.
Nem verbális kommunikáció néhány elemének megfigyelése (pl. testbeszéd). Törekvés a helyes szóhasználatra, kiejtésre, testbeszédre tanári irányítással.	A szóhasználat, a gesztusnyelv és a mondatfonetikai eszközök összehangolása a tartalommal a beszédhelyzetnek megfelelően.	A gesztusnyelv néhány jelének (mimika, szemkontaktus) ismerete és tudatos használata a különféle beszédhelyzetekben.	A szóhasználat, a gesztusnyelv és a szövegfonetikai eszközök összehangolt alkalmazása különféle beszédhelyzetben. A gesztusok szerepének ismerete, megértése és azok tudatos használata (a mondanivaló megerősítése, megkérdőjelezése, a szavak helyettesítése).

			Megértésük a hétköznapi kommunikációs helyzetekben, valamint a művészi alkotásokban.
<p>Ismert szövegek megjelenítése dramatikus játékkal. Memoriterek (költemények, prózai szövegek) ismerete. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. bábjáték, árnyjáték, némajáték, versmondás, helyzetgyakorlat.)</p> <p>Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra. Rövid hallott szövegek lényegének, érzelmi tartalmának megértése tanítói segítséggel.</p> <p>Mindennapi élmények, mozgóképélmények és olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása egyéni sajátosságok figyelembevételével.</p>	<p>Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. olvasmányok párbeszédeinek eljátszása, versmondás, bábjáték, helyzetgyakorlat).</p>	<p>Memoriterek szöveghű kifejező elmondása, interpretációja. Különféle dramatikus formák kipróbálása (pl. vers- és prózamondás, diákszínpadi előadás, népi szokások előadása).</p>	<p>Memoriterek szöveghű elmondása, interpretációja a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásával.</p>

2. Olvasás, írott szöveg megértése

A különböző korosztályok képességeinek és az oktatási igényeknek megfelelő olvasási és szövegértési képességek folyamatos differenciálása és mélyítése. A hangos és néma olvasás megfelelő tempójának elsajátítása, az ily módon olvasott különböző szintű (terjedelem, bonyolultság, műfaj, cél) szövegek megértése, összehasonlítása. Képesség az olvasott szöveg szóbeli és írásbeli alkalmazására, tartalmának elbírálására (állásfoglalás, önálló véleményalkotás).

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam.	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az olvasása jelrendszerének elsajátítása a tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével.</p> <p>A tanult betűk összeolvasása. Szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos olvasása.</p> <p>Hangos és néma olvasás gyakorlása különböző rövidebb szövegeken a</p>	<p>Tartalmilag ismert szöveg folyékony, helyes, érthető egyenletes tempójú hangos olvasása, értelmezése. Néma olvasással olvasott szöveg tartalmának elmondása.</p>	<p>Ismeretlen prózai szöveg folyékony, érthető olvasása helyes kiejtéssel. Néma olvasás szövegértéssel.</p>	<p>Irodalmi és egyéb szövegek értelmező olvasása és megértése.</p>

tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével.			
Egyszerű szövegek szó szerinti jelentésének megértése tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével.	Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival. Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése (pl. hasonlat, metafora, ismétlés, fokozás).	Szépirodalmi szövegek értelmező olvasása, azok önálló és csoportos feldolgozása, megértése tanári irányítással. Ismerkedés a szövegértési technikákkal. Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése és értelmezése (pl. hasonlat, metafora, ismétlés, fokozás).	A szöveg elsődleges és metaforikus jelentésének megkülönböztetése, a ki nem fejtett tartalmak felismerése. A szövegértési technikákkal kapcsolatos ismeretek bővítése, alkalmazása.
Az aktív szókinccs gazdagítása a tanult, feldolgozott szövegeken keresztül.	Az aktív és passzív szókinccs gazdagítása, az életkori sajátosságokhoz igazodó szak- és irodalmi kifejezések ismerete, azok használata az irodalmi szövegek feldolgozását követően. A mindennapi kommunikációban használatos szókinccs biztos használata.	Az aktív és passzív szókinccs gazdagítása önálló munkával (ajánlott olvasmányok, könyvtári munka, gyermeklapok).	A szókinccs folyamatos és tudatos gazdagítása valamennyi nyelvi rétegre, stílusfajta terjedően. Törekvés az elsajátított szókinccs pontos, a stílusnak és a megnyilatkozás tárgyának, funkciójának, a hallgatónak megfelelően írásban és szóban.
Olvasmány tartalmának elmondása 4-5 összefüggő mondatral a kép, illetve a vázlat alapján a szövegben előforduló szavak kifejezések használatával.	Rövid szépirodalmi és népköltészeti szövegek önálló olvasása, lényegük kiemelése, annak tömör megfogalmazása.	Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése. A szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása (témamegjelölés, lényegkiemelés, adatkeresés, ok-okozati összefüggések, vázlatkészítés).	A különböző műfajú szövegek szerkezetének és jelentésrétegeinek feltárása és értelmezése. A műfajnak megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása (kontextus, logikai összefüggések, műfaji jellemzők).
Különböző mondatfajták (pl. kijelentő, kérdő) hanglejtésének megfigyelése és reprodukálása a hangos olvasásban. Az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlása. A hangos és néma olvasás gyakorlása. Rövid szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló megértése csendes olvasással.	Szövegek műfaji különbözőségeinek érzékelése (pl. népmese, lírai költemény, elbeszélés, dokumentum).	A különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbségek megfigyelése és felismerése (pl. elbeszélés, útleírás, tudósítás).	A különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbségek felismerése és alkalmazása.

Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szövegekben megjelenő szereplőkről, cselekedeteikről, magatartásukról.	A feldolgozott olvasmányok cselekményének rövid ismertetése. A főszereplők rövid jellemzése. Saját vélemény megfogalmazása a szereplők cselekedeteiről, a szövegben megjelenő élethelyzetekről.	Önálló vélemény alkotása és megfogalmazása az olvasott irodalmi művekről.	A különböző olvasott vélemények összevetése, a különbségek és hasonlóságok felismerése és értelmezése.
		Rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő nyelvhasználatú szövegek (pl. régi, archaizáló) megismerése, megértésük gyakorlása.	Rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő nyelvhasználatú szövegek (pl. régi, archaizáló) megismerése, megértésében szerzett ismeretek gyarapítása. Régebbi korokból származó szövegek önálló megértése segédeszközök segítségével (pl. szótárak).
			Korstílusok, stílusirányzatok jellemzőinek, valamint a stílusrétegek sajátosságainak felismerése reprezentatív szövegekben.

3. Írás, szövegalkotás

A horvát anyanyelvű írásbeliség normáinak megismerése, az életkornak és az oktatás igényeinek megfelelő írástechnika, olvasható betűformák, esztétikus íráskép, lényegkiemelő, áttekinthető jegyzetelés és vázlatkészítés, biztos helyesírás. A szövegtípusok és műfajok alapvető ismerete, normakövető írásmód az alapvető műfajokban. Saját álláspont pontos, változatos kifejtése.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam.	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Betűtanulás, a horvát nyelv alapvető jellemzőinek elsajátítása és alkalmazása a tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével.	Megfelelő tempójú olvasható, rendezett külalakú írás.	Az írás használata az önkifejezés eszközeként.	Olvasható, esztétikus íráskép.
Az eszközszintű íráshasználat fokozatos kialakítása.	A tanult nyelvtani ismeretek tudatos alkalmazása.		
Rövid szövegek alkotásának gyakorlása (pl. kisebb leírás, rövid elbeszélés, egy-	Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegfajtákban (leírás,	Szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegfajtákban (leírás,	Jó szövegalkotási és -szerkesztési képesség különböző műfajokban

két soros jellemzés) tanári irányítással.	elbeszélés, jellemzés). Személyes és olvasásélmények megfogalmazása a megjelölt szövegfajtákat alkalmazva.	különböző nézőpontú elbeszélés, jellemzés, ismertetés).	(levél, önéletrajz, kérvény, jellemzés, leírás stb.), témában a magán- és közéletben.
Mondatalkotás, néhány mondat összekapcsolásával szövegalkotás a tanulók egyéni sajátosságának figyelembevételével.	Helyesírás diktálás után. A helyesírás szabályainak készségi szintű használata az aktív szókinésben.	A tanult nyelvtani, helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek tudatos alkalmazása a fogalmazásokban.	A nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek biztos és tudatos használata.
	Kreatív szövegalkotás (olvasott művekhez befejezések készítése, a történet folytatása). Önkontroll, helyesírási hibák felfedezése, önálló javítása.	Az önkifejezés képessége és kreativitás különböző műfajokban (párbeszéd írás, párbeszéd átírása elbeszélő formába). Gondolatok, érzelmek kifejezése különböző nézőpontból.	Az önkifejezés képességének és a kreativitás fejlesztése különböző műfajokban (párbeszéd írás, párbeszéd átírása elbeszélő formába). A publicisztikai műfajok (hír, tudósítás, hirdetés) jellemzőinek ismerete és alkalmazása a gyakorlatban. Törekvés a személyiséget kifejező egyéni stílusra.
		Az anyaggyűjtés elrendezése alapjainak megismerése, anyaggyűjtés gyermekek számára készült lexikonokból, egyéb forrásokból tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek (pl. beszámoló, ismertetés, esszé) írásra. Hosszabb felkészülést igénylő esszé, műértelmezés alkotásának gyakorlása.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Az alpműveltség elsajátításához szükséges tudás megszerzésének és feldolgozásának csoportos és egyéni technikái, ezek megismerése, használatuk gyakorlása.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam.	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása (pl. kép és szöveg kapcsolata, könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés, gyermeklexikonok).	Az önálló feladatvégzés gyakorlása (pl. könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés).	Az önálló feladatvégzés, információgyűjtés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, gyakorlása (pl. szótárak, lexikonok, egyéb ismerethordozók) használata.	Verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk gyűjtésének, szelekciójának, rendszerezésének és felhasználásának gyakorlása. A könyvtárismeret bővítése, múzeumi információk feldolgozása.
Tapasztalatszerzés, ismeretek adatok,	Az önálló feladatvégzés gyakorlása (pl. könyvek	Adatok, ismeretek gyűjtése különböző	Különböző információhordozók

információk gyűjtése (könyv- és könyvhasználat, verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk feldolgozásának gyakorlása).	keresése megadott témához). Tapasztalatszerzés különböző információhordozók működéséről, használatáról.	ismerethordozókból tanári segítséggel.	célszerű használata az életkornak megfelelő önállósággal.
	Gyermekeknek szóló ismeretterjesztő művek, lexikonok, szótárak megismerése, használata.	Elemi gyakorlottság az információ felhasználásában, a források megjelölésében.	Az információfelhasználás néhány további normájának megismerése, alkalmazása (pl. a források megjelölése, az idézés formai és etikai szabályai; jegyzetek készítése).
Vázlatkészítés tanári irányítással.	Vázlat felhasználása különböző témájú és műfajú szövegek megértéséhez.	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.	Önálló vázlatkészítés adott feladathoz, témához, a vázlat alapján különböző műfajú szövegek alkotása.
	Ismerkedés különböző ismerethordozókkal (pl. vizuális, audiovizuális, internet, CD-ROM).	Egyszerűbb szövegek vizuális átlátása, ábrák, illusztrációk értelmezése szövegösszefüggésben.	Verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk egyszerre való látása (pl. illusztráció, ábra, grafikonok, tipográfia), megértése és értelmezése szövegösszefüggésben.
	Az összefoglalás sajátosságainak és szerepének megismerése, megértése.	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás készítése, gyakorlása megadott szempontok alapján tanári irányítással, csoportosan és önállóan.	Az összefoglalás sajátosságainak gyakorlása és önálló alkalmazása (pl. a lényeg kiemelése, időrend követése, adatok rendszerezése, álláspontok elkülönítése).
		Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása.	Az önálló jegyzetkészítés gyakorlása tanári segítséggel (pl. kulcsszavak kiemelése, szerkezeti tagolás).
		Az információ kritikus befogadásának megalapozása (azonos tájű különböző forrásból származó rövidebb információk összevetése tanári irányítással csoportosan).	Felkészülés az információ jelentőségének felismerésére, értékelésére, kritikájára.

5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről

A mai horvát nyelv árnyalt és igényes használatához szükséges nyelvtani ismeretek elsajátítása, a szöveg felépítésére működésére, jelentésére és stílusára vonatkozó ismeretek alkalmazása a szövegalkotásban, a szövegek megértésében és elemzésében. Annak felismerése, hogy a nyelv a kommunikáció eszköze, de egyben társadalmi jelenség is, hogy nyelv jelrendszer, melynek közösségi összetartó ereje van, hogy közvetíti a világra vonatkozó tudást, a hagyományt. A nyelvi kultúra birtoklása, fejlesztése megalapozza az egyén sikeres

szocializációját, hozzájárul önértékelésünk kialakításához, önbecsülésünk fejlesztéséhez, és biztosítja az igényes önkifejezés lehetőségét is.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Mondat, szó, szótag, magánhangzó és mássalhangzó felismerése; az "r" magánhangzói szerepe. A lj, č, é hangok és az ije/je alternáció helyes kiejtése.	A mondat szerkesztés szabályainak ismerete. A különböző nyelvi szintek (hang, szó, szó szerkezet, mondat, szöveg) közötti összefüggések felismerése.	A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek megfigyelése (az azonos szófajba tartozó szavak jellemzői, alakbeli viselkedésük; az azonos szerkezetű, de különböző modalitású mondatok megfigyelése; szerkezetek átalakítása). A nyelvi egységek szövegbeli viselkedésének megfigyelése.	A nyelv több szempontú megközelítése (a nyelv mint jelrendszer, nyelv és társadalom, nyelv és kreativitás). A nyelvtani ismeretek önálló alkalmazása. A horvát nyelv típusához kapcsolódó alapvető ismeretek.
A névszók és az ige helyes alkalmazása a mondatban. A segédige különírása az igétől, a li kérdőszó helyesírása. Az aktív és passzív szókincs folyamatos bővítése, szókincs gyakorlatok. Nyelvi igényes minta követése a beszédben.	A szófajokkal kapcsolatos ismeretek bővítése, szófajok szerepe a mondatban. Ismerkedés a szótárak használatával.	A szavak jelentésével kapcsolatos gyakorlatokon keresztül a hangalak és jelentés viszonyának megfigyeltetése.	A szó hangalakja és jelentése közti összefüggés felismerése, a jelentés szerkezetének ismerete és alkalmazása a szövegalkotásban (kommunikációban).
Szövegalkotási gyakorlatok a tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével, életkorának megfelelő nyelvhasználati területeken.	A nyelv rétegzettségének megfigyeltetése példákon keresztül és felismerése (nyelvváltozatok) különös tekintettel a szókincsre.	A horvát irodalmi nyelv és nyelvjárásai közti alapvető különbségek.	Gyakorlottság a szövegtani, jelentéstani, pragmatikai, stilisztikai ismeretek alkalmazásában a különböző szövegtípusokban és műfajokban.
	A nyelv változásának felismerése egy korábbi és jelenkori szöveg összehasonlításával, a köztük fennálló (elsősorban szókincsbeli) különbségek megfigyelése útján.	Példák alapján a nyelv változásának és állandóságának megfigyelése (elsősorban a szókincs és a tanult nyelvtani jelenségek terén) különböző korokból származó szövegek összehasonlításával.	A horvát nyelv eredetének és helyének ismerete az indoeurópai és a szláv nyelvcsaládban.
A horvát és a magyar nyelv közti különbségek felismerése, ezek megfogalmazása az életkorának megfelelően. (pl. horvátul, úgy mondjuk, hogy...)	A horvát és a magyar nyelv eltéréseivel kapcsolatos ismeretek bővítése.	A horvát nyelvi és magyar nyelvi ismeretek összevetésének képessége, az egyes jelenségek egyre pontosabb megnevezése.	A horvát és a magyar nyelv sajátosságainak összevetése, a különböző nyelvtípusból adódó eltérések megfogalmazása.

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

Az irodalom mint művészet befogadásának megalapozása és fejlesztése. Az olvasás mint műélvezet megtapasztalása, az olvasás iránti igény felkeltése. Az irodalmi sajátos kifejezési mód formáinak felismerése, összehasonlítása, megértése és értelmezése. A műnemek és műfajok jellemzőinek megismerése. Érzékenység az irodalmi művekben megjelenő értékek, problémák felfedezésére, ismerkedés horvát, a magyar, az európai és világirodalom alkotásaival, alkotóival, korszakaival.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az olvasás megszerettetése, az iránta való igény felkeltése.	Az olvasás mint esztétikai, érzelmi és gondolati élmény-forrás tudatosítása.	Az olvasás mint különböző élményforrás ébrentartása, mely hozzájárul az adott nép szellemiségének megismeréséhez.	Az igényes ízlésnek és célnak megfelelő olvasásra való ösztönzés. Annak tudatosítása, hogy az irodalmi élmény az emberi élet folyamatos tapasztalatszerzésének forrása: érzelmek, eszmék, gondolatok, élethelyzetek, konfliktusok, cselekedetek.
Ismerkedés a lírai művekkel (versek, mondókák, kiszámolók az anyaország és hazai horvát mű- és népköltészetből), azonosulás a bennük kifejezett érzelmekkel.	A lírai mű témájának, üzenetének, hangulatának és hangnemének felismerése.	A lírai mű témájának, üzenetének, hangulatának és hangnemének megfogalmazása. A lírai hős megjelenési formáinak (költői szerep) azonosítása. A tartalom és forma (műfaj) összefüggésének felismerése.	A lírai mű témájának, üzenetének, hangulatának és hangnemének, értelmezése, megfogalmazása, személyes értékítélet vele kapcsolatban. A lírai én megkülönböztetése különböző korokban született költeményekben.
A költői nyelv néhány sajátosságának megfigyelése.	Néhány fontosabb költői kép és alakzat felismerése, szerepük, hangulati hatásuk megfigyelése.	A főbb költői képek és alakzatok szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása a lírai művekben.	A főbb költői képek és alakzatok szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása, jelentéstömörítő szerepük megértése a tanult versekben. A költői nyelvhasználat összetettségének felismerése, a grammatikai eszközök funkciójának értelmezése.
	Ismerkedés különböző lírai műfajokkal.	Lírai és nem lírai verses műfajok megismerése és azonosítása, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságaik megértése.	Lírai és nem lírai verses műfajok megismerése, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságaik megértése. Törekvés a műnemek és műfajok közötti kapcsolatok megértésére.
A versszak felismerése, egyszerű jellemzése (sorok száma,	A versszak és a nagyobb szerkezeti egységek viszonyának megértése.	A kompozíciós egység és a versszakok viszonyának felismerése (pl. tematikus	A lírai művek értékszerkezetének felismerése. Versszervező

hosszúsága, szótagszáma).		szerkezet, tér- és időszerkezet, logikai szerkezet).	elvek felismerése és értelmezése különböző korok műveiben.
Rövidebb epikai művek olvasása (mű- és népmesék, elbeszélések, gyermekregény-részlet a hazai horvát és az anyaországi irodalomból).	Az epikai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása tanári segítséggel, csoportosan és egyénileg.	Az epikus művek cselekményének elmondása, a szereplők jellemzése, az üzenet megfogalmazása közösen és önállóan példák alapján. Önálló mesealkotás.	Az epika jellemzői, epikus műfajok, az epikus kompozíció, a nyelvi sajátosságok ismerete. A megismert formák és stilisztikai, nyelvi sajátosságok alkalmazása a mindennapi történetmondásban és a kreatív írásban.
Az olvasott történetek főszereplőinek azonosítása.	A szereplők külső és belső tulajdonságainak megfogalmazása.	A jellemzés legfontosabb eszközeinek ismerete a közösen és egyénileg feldolgozott művek alapján.	A jellemzés eszközeinek ismerete és alkalmazása az irodalmi művekben, valamint a mindennapi életben. Különböző korok embertípusa jellemzőinek összevetése a kor társadalmának, gazdaságának és politikájának tükrében.
Törekvés a történet idejének és helyszínének azonosítására. Annak megállapítása, hogy ki beszéli el a történetet. A cselekmény kezdő- és végpontjának megállapítása.	Az idő és tér egyértelműen megjelölt mozzanatainak azonosítása.	Törekvés az idő- és térmegjelölések értelmezésére. Az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés érzékelése.	Az elbeszélő, tér, idő, cselekmény; az elbeszélő nézőpontja, az epikai közlés formáinak ismerete és alkalmazása az epikus művek értelmezése során.
	Az elbeszélő és a drámai művek sajátosságainak megfigyeltetése.	Az elbeszélő és a drámai művek sajátosságainak azonosítása példákon keresztül.	A dráma jellemzői, a drámai kompozíció, drámai műfajok; a drámai közlés formái, stílusbeli jellemzői; a drámai hős; a drámai tér és idő; a dráma és színház.
Népi játékok, dramatizált formák (mesék, bábjátékok, verses formák) olvasása és előadása.	Elbeszélések és elbeszélő költemények részleteinek, valamint köznapi helyzetek dramatizált megjelenítése.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása és előadása. Szituációk és instrukciók értelmezése. Szituációs játékok.	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek önálló olvasása, feldolgozása. Komikus helyzetek és jellemek értelmezése (helyzetkomikum, jellemkomikum, nyelvi komikum). A konfliktus szerepe a drámai műben. A tragikus hős. A katarzis.
Anyaországi és hazai horvát népköltészeti alkotások megismerése (népmese, népdal kiszámoló, találós kérdés, közmondás).	A népköltészet és a műköltészet alapvető különbségeinek megtapasztalása példák alapján.	A modern kor nyelvi sajátosságai. Az elektronikus kommunikáció (SMS, rövidítések, e-mail stb.) és tömegkommunikáció formáinak megfigyelése.	Az elektronikus ismerethordozók (CD-rom, DVD, videó) által nyújtott lehetőségek az ismeretszerzésben. Az elektronikus ismerethordozók és a nyomtatott irodalom viszonya.

			A modern kor és a népköltészet kapcsolata.
Néhány alapvető irodalmi téma, élethelyzet felismerése az olvasott művek alapján.	További alapvető irodalmi témák megismerése.	A horvát, a magyar és a világirodalom néhány jelentős témája és formai hagyománya. Egy-egy mű alapján egy-két korstílus alapvető jegyeinek felismerése.	A horvát, a magyar és a világirodalom alkotásaiban megjelenített témák, élethelyzetek, motívumok, formák közötti kapcsolatok felismerése. Az olvasott művek többféle megközelítésének képessége különböző műértelmezési szempontok alapján (tematikus-motivikus, műfaji, életműbeli, stílusirányzati, eszmetörténeti kontextus).
A mű szó szerinti jelentésének megfogalmazása. A történet, az alapézés, az alaphangulat megfogalmazása.	Törekvés az olvasott művek tartalmának, üzenetének, alapézésének árnyaltabb megfogalmazására. Személyes tapasztalatok, élethelyzetek összekapcsolása az irodalmi művekben megjelenő élethelyzetekkel.	Törekvés az irodalmi művekben megjelenő jellemek, élethelyzetek, attitűdök általánosítására, a mondanivaló árnyalt kifejezésére.	Törekvés az irodalmi művekben megjelenő jellemek, élethelyzetek, attitűdök általánosítására, a mondanivaló árnyalt kifejezésére. Tájékozódás az irodalmi folyamatokban. Jártasság és egyéni ízlés érvényre juttatása az összehasonlító műelemzésben. Az irodalmi művek elemző-értelmező tevékenysége révén a személyes ítélet, értékválasztás és érzelem kifejezése.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Önálló gondolkodás, az önkifejezés kulturáltsága, a kulturális és történeti másság felismerése, megértése és erre épülő tisztelete. A saját kultúra sokrétű ismeretén nyugvó képesség a különbözőség felismerése és megértésére. Annak tudatosítása, hogy a másság elfogadása elsősorban ismeretekre alapul. Önálló ítéletalkotás társadalmi, történeti, morális és esztétikai kérdésekről, a vélemény érvelő kifejtésének és védelmének képessége különféle kulturális, etikai, esztétikai normák és kultúrtörténeti ismeretek alapján. A műalkotások aktív befogadása, igény és fogékonyság a műélvezetre, a műalkotás fiktív létmódjának megértése. Képesség a konfliktuskezelésre és az önálló ismeretszerzésre.

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam.	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A szép és a csúnya fogalmának használata a mindennapi élmények kapcsán folytatott beszélgetésben.	Rövid, néhány mondatos vélemény megfogalmazása az élmények és olvasmányok kapcsán.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek és különbözőségek megértése és elfogadása.	Az ízlés kontextuális függőségének megértése (kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság). Annak felismerése, hogy korunk

			kultúrájában különböző értékű kulturális elemek vannak jelen, igény és képesség az ízlés önálló fejlesztésére.
A szomorú és vidám megkülönböztetése különféle hangzó és képi szövegekről folytatott beszélgetésben.	A humor szerepének érzékelése a mindennapokban (pl. vicc) és a műalkotásokban a korosztály érdeklődésének megfelelő néhány szöveg kapcsán.	A helyzet- és jellemkomikum a művészetben, a szerzői kifejezőmód különféle formáinak azonosítása (pl. irónia, gúny).	Az összetett modalitású szövegek elemzésének képessége. A humor kommunikációs funkcióinak megismerése és alkalmazása saját szövegek alkotásában.
A szép megtapasztalása a természeti környezetben, a mindennapi élet tárgyaiban és a különféle művészeti ágakhoz tartozó, az életkornak megfelelő néhány műalkotásban.	Részvétel a tanulócsoporthoz folyó beszélgetésben és vitában a mindennapok, művek és olvasmányok kiváltotta élményekről. Mások véleményének meghallgatása megértése.	Egymástól lényegesen eltérő különböző esztétikai normákhoz kapcsolódó művek összehasonlítása, a művészi és nem művészi szépség különbségének megtapasztalása.	A műalkotás mint normakövető és normákat megújító jelenség; az új és a régi egyidejű jelenlétének átélése a művészetben. A mű befogadásának közösségi és egyéni aspektusa.
A műélvezet minél gyakoribb átélése a játék, képzelet, ritmus és zene révén.		Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye, a hatás megfogalmazása csoportos beszélgetésben és önálló szövegalkotásban.	Különféle műfajú, más-más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása; a mű hatása, mely függ a műfajtól és médiumtól. Sokoldalú, kifinomult kulturális fogyasztási szokások kialakítása és folyamatos bővítése.
A jó és a rossz fogalmainak használata a mindennapi élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítélkezés mint cselekedet felismerése mindennapi szövegekben és különféle műalkotásokban.	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különféle szövegekben.	Az igazság, a morál az egyén életében és a társadalomban. A jog és a morál összefüggéseinek megfogalmazása. A tudatos, jogkövető és morális cselekvés elsajátítása, a morális kérdésekben való tájékozódás igénye és képessége.
Mindennapi konfliktusok átélése dramatikus játékkal (helyzetgyakorlat, bábjáték).	Mások álláspontja megjelenítésének átélése az empátia fontosságának átélése a közösség életében.	Különféle konfliktuskezelési eljárások megfigyelése és reflexiója különböző műalkotások és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	Igény a társadalmi, közösségi és egyéni konfliktusok háttérének megértésére. Egyéni konfliktuskezelési eljárások kialakítása.
	Más korokban született mindennapi szövegek, tárgyak és műalkotások másságának megtapasztalása.	Az életkorfüggő szemlélet megfigyelése irodalmi és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	A történeti másság befogadói aktivitást követelő szerepének tudatosulása. A történeti érzék tudatos és önálló fejlesztése.

	A különböző kultúrák eltérő létmódjának, szemléletének megtapasztalása néhány példa alapján. A horvát és a magyar kultúrákincs hasonlóságának megfigyelése néhány népszokáson és műalkotáson keresztül.	A kulturális különbség mint életforma és mint érték megismerése, a kulturális sokszínűség mint közösségépítő erő megfigyelése különféle szövegekben. A horvát és magyar kultúra közös és eltérő vonásainak azonosítása.	A művészet kultúraalkotó szerepének megfigyelése és tudatosítása. A kultúrák közötti átjárás korlátainak felismerése, más kultúrák megismerésének igénye. A horvát és magyar nép közös és eltérő kulturális, valamint történeti vonásainak azonosítása több évszázados együttélésük tükrében.
--	---	---	---

1.2. Horvát nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű utasítások, kérdések, szavak megértése. A nem verbális kommunikáció (testbeszéd, mimika...) néhány elemének megfigyelése.	Egyszerű megnyilatkozások, kérdések, válaszok megértése. Hallás utáni szövegre adott feladatsor megoldása.	Köznyelvi beszéd megértése ismert témáról gyakran előforduló helyzetekben. Ilyen témáról szóló rádió- és tévéműsorok lényegének megértése. Szóbeli üzenetek megértése.	Horvát nyelvű előadások gondolatmenetének követése, a rádió, tévé és a digitális technika által közvetített hírek követése és megértése, játékfilmek tartalmának megértése. A horvát irodalmi alkotások (normatív nyelvű és egyes nyelvjárási) megértése. Horvát színházi előadások és irodalmi estek tartalmának megértése és követése.

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Helyes kiejtés a mindennapi kommunikációban. Törekvés a kifejező, és mások számára érthető beszédre. A kérdésfeltevés és válaszadás gyakorlása megfelelő hanglejtéssel a mindennapi kommunikációban, információkérés	Helyes kiejtés és hanglejtés a mindennapi kommunikációban. Egyszerű megnyilatkozás a megjelölt témákban.	Részvétel a megjelölt témáról szóló beszélgetésben használva a már tanult kifejezéseket, fordulatokat. Saját élmény, gondolat,	Részvétel a mindennapi kommunikációban (párbeszéd, információcsere) anyanyelvi partnerrel az elsajátított szókincs

<p>és adás jellegzetes szófordulatok alkalmazásával rövidebb irodalmi mű (népköltészeti alkotás) és néhány közmondás, népdal, népi játék és találós kérdés ismerete.</p>	<p>Memoriterek szövegű ismerete néhány vers, közmondás és találós kérdés ismerete. Különböző dramatikus formák (bábjáték, árnyjáték, némajáték stb..) kipróbálása, helyzetgyakorlat</p>	<p>vélemény, érzés egyszerű és világos kifejezése, megfogalmazása a beszédhelyzetnek megfelelően egyszerű és összetett mondatokban helyes szóhangsúllyal és intonációval.</p> <p>Verses és prózai művek (vagy azok részleteinek) memorizálása. Törekvés a megfelelő artikulációra, a beszédtempó, hangerő, hangmagasság, hanglejtés alkalmazása.</p>	<p>felhasználásával. Gondolatok, érzelmek, élmények, vélemény megfogalmazása és kifejezése, valamint indoklás, érvelés összetett mondatokban. Történet elmondása, olvasottak, látottak, hallottak kapcsán kérdések összeállítása.</p> <p>Törekvés a változatosságra, érzékletességre, a lényeg kiemelésére a beszédben.</p>
--	---	--	---

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Megfelelő tempójú hangos olvasás, helyes kiejtéssel. Az egyszerű szöveg megértésének szóban vagy írásban történő visszajelzése. Az adott szöveg (felirat, reklám) egyszerű információinak kiemelése. Hangos és néma olvasás gyakorlása. Különböző mondatfajták megfigyelése és reprodukálása a hangos olvasásban.</p>	<p>Ismeretlen szöveg megfelelő tempójú olvasása helyes kiejtéssel, valamint a központozás szabályainak betartásával. Az olvasott szövegek tartalmának tömör elmondása, a szövegből információk visszakeresése. Ismert tartalmú szövegek értelmező, hangos olvasása.</p>	<p>Hosszabb, nyelviileg összetettebb ismert és ismeretlen szöveg folyékony értő olvasása megfelelő szóhangsúllyal, intonációval. Az olvasott szöveg megértése, valamint lényegének kiemelése, események, érzelmek, vélemények megértése. Ezen szövegek feldolgozása tanári segítséggel. Néhány irodalmi alkotás (vers, novella, regény) értelmezése az anyaországi és a magyarországi horvát irodalomból. Ezen műalkotások bemutatásának képessége. Az aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.</p>	<p>Különböző korok olvasott szövegeinek (irodalmi alkotások, egyéb szövegek) lényegének kiemelése, tartalmának összefoglalása, stílusának felismerése, műfajának megállapítása. A szövegek feldolgozása tanári segítséggel és a nélkül (megadott szempontok alapján). Irodalmi alkotások (vers, novella, regény), publicisztikai művek, értelmezése az anyaországi és a magyarországi horvát irodalomból. Ezen műalkotások bemutatásának képessége.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A korosztálynak megfelelő tempójú olvasható írás. Az alapszókincs szavainak helyes írása tollbamondás után, valamint egyszerű szövegek hibátlan másolása. Meghatározott témában bemutatkozás, üdvözlő képeslap, üzenet. Egyszerű mondatos szöveg írása az ismert szavak felhasználásával. A rendezett írásmód kialakítása	Kép alapján összefüggő szöveg alkotása egyszerű mondatokkal. Rövid fogalmazás készítése valamely személyes – és olvasmányélményről. A horvát helyesírás normáinak követése. Anyaggyűjtés gyermekek számára készült lexikonokból, kézikönyvekből csoportosan vagy önállóan.	Leírás készítése, élmény és rövid történet írása a horvát nyelv helyesírási és nyelvhelyességi normáinak betartásával. Levélírás különböző közlésfajták alkalmazásával (élmények, események, jellemzés, párbeszéd). Egyszerű szöveg írásbeli fordítása.	Különböző szövegművek alkotása (magán- és hivatalos levél, leírásfajták, önéletrajz). Hosszabb szöveg alkotása a horvát kisebbség aktuális problémáiról. Horvát nyelvű irodalmi művek és publicisztikai alkotások mondanivalójának, hangulatának kifejezése összefüggő szövegben összetett mondatok alkalmazásával. A velük kapcsolatos személyes vélemény, álláspont kifejtése. Fordítási feladatok megoldása mindennapi és aktuális témákban. Olvasható, áttekinthető írásképp valamint önálló jegyzetelési technika kialakítása.

Bővített nyelvoktató forma**Fejlesztési feladatok****1. Beszédértés**

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Rövidebb szövegek megértése, melyek a tanuló közvetlen környezetével (család, otthon, iskola, egészség, természet, közlekedés), a horvát nemzetiség életével és mindennapi tevékenységével kapcsolatosak. Az alapszókincs szavainak megértése, melyek a fenti témakörökkel kapcsolatosak.	Az előző évfolyamok témaköreivel kapcsolatos hosszabb szövegek megértése, illetve a következő témakörökben: munka, kultúra, társadalmi élet.	Előadások gondolatmenetének követése, a rádió- és tévéműsorok híreinek követése és megértése, játékfilmek tartalmának megértése. A horvát irodalmi alkotások (normatív nyelvű és egyes nyelvjárási) megértése. Horvát színházi előadások és irodalmi estek tartalmának megértése és követése.	Különböző témakörű, műfajú szövegek megértése. Az anyaországi és a magyarországi horvát reprezentatív irodalmi alkotások ismerete, a horvát nyelvi sajátosságok felismerése a mindennapi és a művészi nyelvhasználatban, a tömegkommunikációban. Horvát nyelvű filmek, színházi előadások, irodalmi beszélgetések, szakmai előadások követése és megértése.

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Részvétel a mindennapi kommunikációban (párbeszéd, információcsere) az 1. pontban felsorolt témakörökben. Néhány állandósult szókapcsolat, nyelvi fordulat ismerete. 4-5 rövidebb irodalmi mű (népköltészeti alkotás) ismerete. Figyelem a gondos hangképzésre, hangoztatásra, szóképzésre.</p>	<p>A már megjelölt témában 8-10 mondatos összefüggő megnyilatkozás. Élmények, történetek elmondása egyszerű összefüggő mondatokkal. Verses és prózai memoriterek szöveghű ismerete. Törekvés a megfelelő beszédtempó, hangerő, hangmagasság, hanglejtés alkalmazására.</p>	<p>Részvétel a mindennapi kommunikációban (párbeszéd, információcsere) anyanyelvi partnerrel az elsajátított szókincs felhasználásával. Gondolatok, érzelmek, élmények, vélemény, megfogalmazása és kifejezése, valamint indoklás, érvelés összetett mondatokban a témának megfelelően. Történet elmondása, olvasottak, látottak, hallottak kapcsán kérdések összeállítása és feltevése Nyolc vers és 15 prózai, illetve drámai mű memorizálása, ügyelve a kifejező szövegmondásra.</p>	<p>Beszélgetés, személyes élmény, önálló véleményformálás az 1. pontban megjelölt témákban a horvát nyelv sajátosságainak ismeretében 15-20 összetett mondatban szakkifejezések használatával. Törekvés a kifejező, nyelvi igényes és helyes beszédre, tolmácsolásra.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismert szöveg folyamatos, értő olvasása megfelelő szóhangsúllyal és hanglejtéssel. Az olvasott szöveg tartalmának elmondása egyszerű mondatokkal, egy-két mondatos vélemény megformálása.</p>	<p>Néma olvasás az olvasottak tartalmának értésével. Az olvasmányok feldolgozása szóban és írásban tanári segítséggel. Néhány mondatos vélemény megfogalmazása szóban és írásban. A különböző segédeszközök (szótárak...) használata.</p>	<p>Különböző korok olvasott szövegeinek (irodalmi alkotások, egyéb szövegek) lényegének kiemelése, tartalmának összefoglalása. A szövegek feldolgozása tanári segítséggel és a nélkül (megadott szempontok alapján). Irodalmi alkotások (vers, novella, regény), publicisztikai művek, értelmezése az anyaországi és a magyarországi horvát irodalomból. Ezen műalkotások bemutatásának képessége. Horvátországi gyermeklapok) cikkeinek értő olvasása.</p>	<p>Komplex szövegek, művek értő olvasása, azok önálló feldolgozása a tanórán és házi olvasmányként. A jelentős anyaországi és magyarországi horvát irodalmi alkotások olvasása (vers, novella, elbeszélés, regény, dráma, népköltészeti műfajok), ismerete, azok értékeinek felismerése és megfogalmazása, azokról saját vélemény formálása. Jellegzetes nyelvjárási műalkotások értő olvasása, lényegük megértése, jelentőségük felismerése. Horvátországi folyóiratok, valamint a magyarországi horvátok</p>

		Rövidebb szövegek elolvasása házi olvasmányként, ezek – megadott szempontok szerinti – feldolgozása.	hetilapjának olvasása és megértése, véleményformálás róluk. A különböző műveltségi területek szókincsének minél pontosabb használata.
--	--	--	---

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az alapszókincs szavainak helyesírása tollbamondás után, valamint egyszerű szövegek hibátlan másolása. Kép alapján 6-8 mondatos összefüggő szöveg alkotása egyszerű mondatokkal. Egyszerű tömondatok különböző mondatrészekkel való bővítése. A szöveg tagolásának kialakítása	A horvát helyesírás normáinak követése. Beszédszituációk alkotása. 9-12 mondatos szöveg alkotása személyes élmény, illetve az olvasott szöveg alapján. Egyszerű nyomtatvány kitöltése. Különböző témájú üdvözlő, gratuláció megfogalmazása. Különböző szövegtípusok felismerése és írása	Különböző szövegművek alkotása (magán- és hivatalos levél, leírásfajták, önéletrajz). Hosszabb szöveg alkotása a horvát kisebbség aktuális problémáiról. Horvát nyelvű irodalmi művek és publicisztikai alkotások mondanivalójának, hangulatának kifejezése összefüggő szövegben összetett mondatok alkalmazásával. A velük kapcsolatos személyes vélemény, álláspont kifejtése. Fordítási feladatok megoldása mindennapi és aktuális témákban. Rövidebb beszámolók anyagának összegyűjtése, rendezése, írásba foglalása egyénileg vagy csoportosan.	Az anyaországi és magyarországi horvát irodalmi alkotások önálló feldolgozása, értelmezése különböző szempontok alapján (vers, novella, elbeszélés, regény, dráma, népköltészeti műfajok), értékeinek felismerése és megfogalmazása, azokról saját vélemény formálása. Különböző írástechnikák (összefoglalás, adatok rendszerezése, feldolgozása, tömörítés, jegyzetelés) alkalmazása. Nyelvtani, nyelvhelyességi, helyesírási és stilisztikai ismeretek biztos alkalmazása az írásbeli szövegalkotás alkalmával. Szövegek fordítása szótárhasználattal.

2. Horvát népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Helyi népdalok, népi gyermekjátékok, néptáncok, népszokások	Tájékozódás Magyarország térképén: a magyarországi horvát települések horvát	A hazai horvátok életmódjával, szellemi és anyagi kultúrájával	Képesség a hazai horvátság, az anyanemzet múltjára és jelenére,

<p>ismerete és előadása. Helyi népviselet, munkaeszközök, horvát elnevezéseinek, valamint népi gyermekjátékok, közmondások és találós kérdések gyűjtése. Ünnepekhez (pl. karácsony, újév) kapcsolódó köszöntők ismerete, előadása. Vallási ünnepek étkezési szokásainak (pl. asztalterítés), jellegzetes ételeknek gyűjtése és ismerete. Az egyes ünnepekhez kapcsolódó szimbólumok megismerése. Jellegzetes helyi lakóházak és a hozzájuk tartozó gazdasági és egyéb épületrészek feltérképezése, megismerése (séta a faluban, fényképek gyűjtése, személyes beszélgetések). Tapasztalatszerzés a helyi horvátság életmódjáról. Az ünnepekhez kötődő ajándékok és díszek készítése. Az otthon, a haza, a szülőföld, az anyaország, anyanemzet fogalma.</p>	<p>nevének ismerete és meghatározása, valamint az adott horvát népcsoport (zalai kájhorvát, gradistyei horvát, bunyevác, sokác, rác, bosnyák) helyhez kötése. A hazai horvátok életmódjával, szellemi és anyagi kultúrájával kapcsolatos ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, olvasott szövegekből, fényképekből, filmekből és más tömegkommunikációs eszközökből. Az egyes horvát népcsoportok nyelvhasználati sajátosságainak megfigyelése. Horvátország szimbólumainak ismerete. A tanultak, tapasztaltak felhasználása feladathelyzetekben: élmény elmondása, projekt munka. Jelentősebb népszokások (karácsonyi, húsvéti, pünkösdi) dramatizált előadása. Népi motívumok, eszközök, lakóházak, berendezési tárgyak népviseleti ruhadarabok stb. megjelenítése különböző képzőművészeti technikákkal (pl. rajzolás, festés, mozaik, magvakból való kirakás). Az otthon, a haza, a szülőföld, az anyaország, anyanemzet fogalma.</p>	<p>kapcsolatos ismeretek bővítése személyes beszélgetésekből, olvasott szövegekből, fényképekből, filmekből és más tömegkommunikációs eszközökből. Információk gyűjtése a magyarországi horvátok múltjáról és jelenéről, nyelvi sajátosságairól. Az anyaországi történelem jelentősebb eseményeinek, a horvát-magyar ezer százalékos együttélés jelentős kapcsolódási pontjainak ismerete. A megszerzett tudás (információk, adatok) felhasználása különböző helyzetekben. A magyarországi horvátok intézményeinek (Országos Horvát Önkormányzat, helyi kisebbségi önkormányzat, Magyarország Horvátok Országos Szövetsége, Horvát Színház, Horvát Tudományos Intézet, MTV és Rádió Horvát Szerkesztősége, Croatica, Hrvatski glasnik, múzeumok, iskolák) ismerete. A szűkebb régió jellemzőinek ismerete, képesség annak bemutatására. Saját családfa bemutatása. Az otthon, a haza, a szülőföld, az anyaország, anyanemzet fogalma.</p>	<p>szellemi és tárgyi kultúrájára, valamint nyelvére vonatkozó ismeretszerzésre különféle forrásokból, azok rendszerezése, értelmezése és felhasználása. Képesség párhuzam vonására a magyarországi horvátok és az anyanemzet, valamint a magyarság történelmi helyzete, életmódja és kultúrája között. A magyarországi horvátok és az anyanemzet kultúrájának ismerete. A magyarországi horvátok jogainak, társadalmi szerveződésének (horvát kisebbségi önkormányzatok, civil szervezetek, kulturális egyesületek) ismerete. Érvelés, személyes vélemény megfogalmazása, annak megvédése a hazai kisebbség életével kapcsolatos döntésekkel, eseményekkel, megnyilvánulásokkal kapcsolatban. Kisebbség-tudatos élet, magatartás elsajátítása: horvátként magyar állampolgár vagyok, aki az EU-ban is érvényesülhetek kétkultúrájúsággal, kétnyelvűséggel, s idegennyelv-tudással. Saját kultúrámat, anyanyelvemet, megtartom, ápolom, továbbfejlesztem, a többségi és más nemzetét tiszteletben tartom, ápolom. Az otthon, a haza, a szülőföld, az anyaország, anyanemzet fogalma.</p>
---	---	---	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban (pl. miért került a karácsonyi asztalra kalács, szerszám, szemtermés), asztal alá szalma, álarc/busó a mohácsiak arcára). A népszokások kapcsolata a népi élettel, a vallással megjelenített szokásokon keresztül. Az emberi valóság és vágyak megjelenése a szokásokban, népköltészeti alkotásokban néhány kifejező példa alapján (népdal, népmese, adoma, szokás, ünnep).</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A magyarországi horvátok neves egyéniségei magatartásának, cselekedeteinek értelmezése, melyek jelentősen befolyásolták népünk életkörülményeit, társadalmi érvényesülését. Híres történelmi és közéleti személyiségek, valamint a hétköznapi emberek jellemének legfontosabb elemei. Annak felismerése, hogy a horvát kisebbség (és az anyanemzet) együttélése, kapcsolata során adódhatnak olyan helyzetek, melyek megítélése különböző lehet. Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Népszokások elbeszélése, eljátszása.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. Az egyes horvát népcsoportok társadalmi helyzetéből és nyelvi jellemzőiből következő sajátosságainak megismerése. A kisebbségi lét által meghatározott társadalmi, és egyéni lehetőségek, korlátok ismerete. A fentiekkel kapcsolatban saját vélemény kialakítása, érvekkel való alátámasztása. A horvát-magyar együttélés kölcsönhatásának felismerése. Az anyaország és a haza (Magyarország) állampolgárainak, gazdaságának, természetének stb. értékei, azok védelme, kölcsönhatása, az emberi jogok védelme. Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. Az információforrások kritikus kezelése. Állásfoglalás megfogalmazása és érvelés a hazai horvátság sorsfordulóival kapcsolatban. A horvát és a magyar történelem összefonódása, majd önálló fejlődése forrásmunkák alapján. Az anyaországi történelem jelentősebb eseményeinek, a horvát-magyar ezer százéves együttélés jelentős kapcsolódási pontjainak elemzése. A két nép irodalmának egymásra hatásának bizonyítása példákon keresztül A magyarországi horvátok jogainak, társadalmi szerveződésének elemzése, következtetések levonása és megfogalmazása. Önálló gondolatok megfogalmazása a magyarországi horvátok jövőjére vonatkozóan. Javaslatok megfogalmazása a hazai horvátok identitástudatának megtartása, fejlesztése és kialakítása érdekében (pl. családi nevelés, az iskola szerepe, horvát önkormányzatok, civil szervezetek és kulturális egyesületek feladatai). A hazai kisebbségi és emberjogi rendszer értékelése a saját értékrendnek megfelelő</p>

			<p>szempontok alapján. A horvát kisebbség nemzetközi kapcsolatainak kritikai bemutatása múltban és jelenben.</p> <p>Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről. Azok összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján.</p> <p>A horvát kisebbség anyaországon kívüli jelenlétének ismerete, bemutatása, a megismert jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint. Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására. Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) használata.</p>
--	--	--	--

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés horvát kisebbségi témáról. A beszélgetésben a megszerzett ismeretek alkalmazása, felhasználása.</p> <p>Kérdések feltevése, a válaszok megértése a személyes beszélgetések kapcsán, melyek a horvát kisebbség életmódjára, kultúrájára vonatkoznak. Szóbeli beszámoló a gyűjtésekről, személyes beszélgetésekről.</p> <p>A horvát kisebbség</p>	<p>Beszélgetés horvát kisebbségi témáról. A beszélgetésben a megszerzett ismeretek alkalmazása, felhasználása.</p> <p>Kérdések feltevése, a válaszok megértése a személyes beszélgetések kapcsán, melyek a horvát kisebbség életmódjára, kultúrájára vonatkoznak.</p> <p>Szóbeli beszámoló a gyűjtésekről, személyes beszélgetésekről.</p> <p>A horvát kisebbség életmódja, szokásai</p>	<p>Az egyes horvát népcsoportok társadalmi helyzetéből és nyelvi jellemzőiből következő sajátosságainak bemutatása.</p> <p>A kisebbségi lét által meghatározott társadalmi, és egyéni lehetőségek, korlátok megfogalmazása. A fentiekkel kapcsolatban saját vélemény kialakítása, érvekkel való alátámasztása.</p> <p>Beszélgetés a horvát-</p>	<p>Részvétel beszélgetésben és vitában a kisebbségeket érintő politikai és emberjogi témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása.</p> <p>A beszélgetés, vita folyamán önálló vélemény kifejtése, annak érvekkel való alátámasztása, esetleg saját vélemény módosítása mások érvelése következtében.</p> <p>Toleráns magatartás a vita folyamán.</p>

életmódja, szokásai megjelenítése nyelvi eszközökkel (dramatikus előadás, élménybeszámoló). Nem nyelvi (képzőművészeti és táncművészeti) kommunikáció a tapasztaltakról, gyűjtöttekről (rajzolás, festés, mozaik, tánc stb.)	megjelenítése nyelvi eszközökkel (dramatikus előadás, élménybeszámoló). Fogalmazás írása valamely társadalmi, népismereti témáról. Nem nyelvi (képzőművészeti és táncművészeti) kommunikáció a tapasztaltakról, gyűjtöttekről (rajzolás, festés, mozaik, tánc stb.) Versek, mesék, történetek, népdalok előadása tanórán és iskolai rendezvényeken.	magyar együttélés kölcsönhatásáról. Események, történetek, jelenségek, népviseletek bemutatása iskolai rendezvényeken. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely társadalmi, népismereti témáról. Rajz készítése népismereti témáról. Események, népszokások dramatikus megjelenítése.	Beszámoló, kiselőadás tartása horvát irodalomból, néprajzi témából, publicisztikából, illetve a tévé- és rádióműsorok alapján. A különböző információforrások elemzéséből levont következtetések, illetve különféle összefüggések szóbeli kifejtése. Önállóan gyűjtött képekből esetleg tárgyakkal összeállítást, tábló készítése. Események, népszokások dramatikus megjelenítése.
--	---	--	---

4. Tájékozódás térben-időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az idő tagolására szolgáló horvát nyelvű kifejezések helyes használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év. Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi voltam, amikor szüleim gyerekek voltak, amikor nagyszüleim fiatalok voltak, valamikor régen... Viszonyítások gyakorlása: nagyon régen, régebben, korábban, később, most, előbb; itt, ott, balra, jobbra, előttem, mögöttem, távolabb, közelebb. Események (pl. egy-egy népszokás, tevékenység, egyházi ünnepek), tárgyak (pl. földművelési eszközök, fonással kapcsolatos szavak), személyek (pl. írók, költők, néprajzkutatók) időrendbe állítása.	Az idő tagolására szolgáló horvát nyelvű kifejezések bővítése: évtized, évszázad. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. Krisztus előtt, Krisztus után, a horvát honfoglalás után). Viszonyítások gyakorlása: nagyon régen, régebben, korábban, később, most, előbb; itt, ott, balra, jobbra, előttem, mögöttem, mellettem, távolabb, közelebb. A horvát történelem néhány kiemelt eseménye időpontjának ismerete. Horvátország térképének másolása kézi munkával megjelölve a legjelentősebb földrajzi elemeket [nagy folyók, hegyek, tenger, tájegységek (pl. Szlavónia, Dalmácia, Muraköz) nagyobb városok]. Neves magyarországi és horvátországi személyiségek: írók, költők, festők, zeneszerzők, tudósok,	Az idő tagolására szolgáló horvát nyelvű kifejezések bővítése: évtized, évszázad. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. Krisztus előtt, Krisztus után). A horvát történelem néhány kiemelt eseménye időpontjának ismerete. Események, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. A tanult helyek megkeresése térképen. Események kapcsolása a tanult helyekhez. Tájékozódás Magyarország térképén: a magyarországi horvát települések megkeresése a térképen, az adott horvát népcsoport (zalai kájhorvát, gradistyei horvát, bunyevác, sokác, rác, bosnyák) helyhez kötése. Horvátország földrajzi, éghajlati (kontinentális, mediterrán, hegyvidéki) zónáinak meghatározása térképen.	A horvát történelem korszakai nevének ismerete és használata. A magyarországi horvátok története periódusainak megnevezése, a fontosabb események idejének meghatározása. Időbeli párhuzam vonása a horvát és magyar nép történelme között (pl. a nemzettudat ébredésének kora, jellegzetességei, a nemzeti nyelv hivatalossá tételének ideje). A horvát és magyar nép történelme, irodalma időbeli ritmusának elemzése a nyugat-európaihoz viszonyítva. Az elemzés alapján következtetések levonása, a társadalmi-gazdasági-történelmi összefüggéseinek tükrében. Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. A magyarországi horvátok helyzetének

	feltalálók szülőhelyének megkeresése térképen. A magyarországi horvátok kulturális értékeit gyűjtő múzeumok színhelyének meghatározása térképen. Események kapcsolása a tanult helyekhez.		elemzése népszámlálási adatok tükrében (<i>diagramok, statisztikai adatok</i>).
--	---	--	--

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<ul style="list-style-type: none"> • Egy-két horvát (magyarországi és horvátországi) híres ember (művész, tudós, szent, uralkodó, politikus) életének, tevékenységének, jellemvonásainak megismerése, amely példaképként szolgálhat. • Annak láttatása, hogy a mai ember másként él, gondolkodik, mint régen. • Egy-egy történelmi esemény, különösen a nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó esemény megismerése. • A helyi hagyományokkal, a lakóhely múltjával, természeti értékeivel való ismerkedés. • Horvát népszokásokkal, mesterségekkel való ismerkedés. • Az iskolai élet legfontosabb szabályainak, azok szerepének és jelentőségének ismerete (pl. mindkét nép egyházi és állami ünnepeinek tisztelete és megünneplése, mindkét nép szokásainak gyakorlása). 	<ul style="list-style-type: none"> • További ismeretek szerzése a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megvalósításukra tett intézkedésekről. • Néhány monda ismerete a horvát történelemből. • A horvát történelem egy-egy térben és időben határolt darabjának mélyebb tanulmányozása (pl. Zvonimir királysága, a horvát megújulás kora – illirizmus). • Ismeretek szerzése a horvát állam és a horvát nép történetének legfontosabb fordulópontjairól, a horvát történelem kiemelkedő személyiségeinek megismerése. • Ismeretek szerzése a magyarországi horvátok múltjáról és jelenéről (életmód, mesterségek, népművészet, nemzeti ételek, népszokások). • Beszélgetés folytatása az emberek közötti különbségekről, az egyén és a közösség viszonyáról (az egyén a közösség tagja, az egyéni és közösségi érdek, a lakóhely nemzetiségi összetételéről és a köztük kialakult kapcsolatokról, valamint 	<ul style="list-style-type: none"> • További ismeretek szerzése a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megvalósításukra tett intézkedésekről. • A horvát történelem egy-egy térben és időben határolt darabjának mélyebb tanulmányozása. • További ismeretek szerzése a horvát állam és a horvát nép történetének legfontosabb fordulópontjairól, a horvát történelem kiemelkedő személyiségeinek megismerése. • További ismeretek szerzése a magyarországi horvátok múltjáról és jelenéről (életmód, mesterségek, népművészet, nemzeti ételek, népszokások). • Ismeretek szerzése a két állam, a két nép történelmi konfliktusairól. • Ismerkedés a lakóhelyen élő nemzetiségek életével, kultúrájával, közös múltjával, jövőképeivel. • Beszélgetés folytatása az emberek közötti különbségekről, az egyén és a közösség viszonyáról (az egyén a közösség tagja, az egyéni és közösségi érdek, a lakóhely 	<ul style="list-style-type: none"> • További ismeretek szerzése a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megvalósításukra tett intézkedésekről. • A horvát történelem egy-egy témájának (politikai, gazdasági, társadalmi tudományos-technikai, művelődéstörténeti) mélyebb tanulmányozása. • További ismeretek szerzése a horvát állam és a horvát nép történetének legfontosabb fordulópontjairól, a horvát történelem kiemelkedő személyiségeinek megismerése. • Ismeretek szerzése a Horvátország határain túl élő horvátság kultúrájáról és történelméről. • Néhány jelentős horvát történelmi személyiség pályaképeinek megismerése. • Elemzések alapján Horvátország helyének megítélése az ökológiai válság tükrében (pl. nemzeti és természetvédelmi

	kölcsönös egymásra hatásáról: nyelv, népszokás, ételek stb.)	nemzetiségi összetételéről és a köztük kialakult kapcsolatokról, valamint kölcsönös egymásra hatásáról: nyelv, népszokás, ételek stb.); a demokrácia, az emberi jogok alapelveiről (részletek az Alkotmányból és a Kisebbségi törvényből). • A magyarországi horvátok politikai, kulturális intézményeinek, valamint sajtójuk megismerése.	parkjai, vizeinek tisztasága, ökoturizmus stb.). • Beszélgetés folytatása a következő témákról: Horvátország jelenlegi társadalmi, gazdasági helyzete, magyar állampolgárok horvátországi vállalkozásai, turisztikai kapcsolatai, a magyarországi horvátok, illetve a magyarországi horvát oktatásban részt vevő más nemzetiségű diákok (és szüleik, hozzátartozóik) hozzájárulása a két nemzet közötti többoldalú együttműködés sikerességének megvalósításába. • Ismeretek szerzése a két állam közti különböző megállapodásokról (kulturális, oktatási, ökológiai stb.). • A különböző információforrások ismerete, az információk rendszerezése, feldolgozása. • A kisebbségek élete és helyzete a mai Magyarországon és Európában
--	--	---	--

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Alkalom biztosítása arra, hogy a tanulók választ keressenek a következő kérdésekre: • Mik a jellemző tulajdonságaim? • Miben hasonlítok másokhoz, és miben különbözöm tőlük? • Mit jelent, hogy horvát nemzetiségű vagyok? • Mire vagyok képes?	Alkalom biztosítása arra, hogy a tanulók választ keressenek a következő kérdésekre: • Miben hasonlítanak egymásra az emberek? Honnan erednek az emberek közötti különbségek? • Milyen nemzeti és etnikai kisebbségek élnek Magyarországon és	Alkalom biztosítása arra, hogy a tanulók választ keressenek a következő kérdésekre: • Mit jelent számomra az otthon, a szülőföld, a haza, az anyaország, Európa? • Ragaszkodom-e a gyökereimhez? Ez hogyan mutatkozik meg? • Mit jelent számomra a kétnyelvűség? Létezik-e	Alkalom biztosítása arra, hogy a tanulók választ keressenek a következő kérdésekre: • Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? • Van-e különbség a különböző népek, nemzetek erkölcsi normáiban? • Miért kerülhet

<ul style="list-style-type: none"> • Mire nem vagyok képes? • Mi szeretnék lenni? • Miért van szükség szabályokra? 	<p>Horvátországban?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mit jelent számomra magyarországi horvátnak lenni (lehetőségeim, korlátaim)? • Kik voltak elődeim, honnan jöttek, mit hoztak magukkal, mit öriztek meg ebből? • Miért ítélünk meg bizonyos történelmi, társadalmi jelenségeket másként, mint a korábbi generációk? • Mennyire változott meg a mai nemzedékek családfogalma, életvitele (generációk együtt-, illetve különélése, párbeszéd a nemzedékek között). 	<p>egyáltalán? Ismerem-e, beszélem-e anyanyelvemet és hazám nyelvét? Melyiket milyen mértékben?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Származik-e (származott-e) előnyöm a kétnyelvűségből (példa felhozása)? • Milyen szerepe van ma az anyanyelv megőrzésében a családnak, nevelési- oktatási intézményeknek? Változott-e ez a szerep, és hogyan az elmúlt időszakhoz viszonyítva (nagy szülők, szülők esetéhez mérten)? • Van-e szerepe a vallásnak az anyanyelv megőrzésében? • Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illeti meg? • Mennyire változott meg a mai nemzedékek családfogalma, életvitele (generációk együtt-, illetve különélése, párbeszéd a nemzedékek között). 	<p>ellentmondásba erkölcs és jog?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak? Hozzájárul-e ehhez a nemzetiségi lét, a kétnyelvűség? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? • Mennyire vagyok nyitott más kultúrák iránt? • Mennyire jellemző rám: a kollektív tudat, a népem iránti önfeláldozó magatartás és tevékenység, a demokratikus magatartás, a tolerancia? • Töreksem-e arra, hogy megismerjem más népek kultúráját, szokásrendjét? • Mennyire változott meg a mai nemzedékek családfogalma, életvitele (generációk együtt-, illetve különélése, párbeszéd a nemzedékek között)? • Van-e jövője, és milyen feltételek mellett a magyarországi horvátoknak?
---	--	---	---

Hrvatski jezik i književnost za dvojezične škole

Razvojni zahtjevi

1. Komunikacijska sposobnost shvaćanje, razumijevanje i stvaranje govorenog teksta

Razvijanje usmenih jezičnih sposobnosti koje su potrebne za izražavanje pojedinca i za društveni dijalog. Oblikovanje jezične sposobnosti koja odgovara govornoj situaciji i sugovornicima. Shvaćanje i razumijevanje verbalnih i neverbalnih kodova govorenih tekstova, govoreni tekstovi u raznim komunikacijskim situacijama s obzirom na ciljnu usmjerenost. Težnja za shvaćanjem, prepoznavanje komunikacijskih smetnji i njihova korekcija. Jezično sigurna komunikacija, svjesna uporaba neverbalnih sredstava. Težnja za pretencioznom i pravilnom pismenom i usmenom jezičnom uporabom.

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Jednostavno, razumljivo i djelotvorno izražavanje misli, informacija, osjećaja i mišljenja.	Snalaženje u svakodnevnoj govornoj situaciji. Raznovrsno i jasno izražavanje misli, osjećaja, želja.	Prilagođavanje komunikacijskim činiteljima u danoj govornoj situaciji.	Poznavanje činitelja i funkcije priopćavanja. Prilagođavanje predmetu, funkciji, slušatelju izjašnjavanja. Poznavanje i svjesno korištenje razlika pismenog i usmenog izražavanja te privatne i javne jezične uporabe.
Prepoznavanje raznih rečenica (izjavna, upitna, zapovjedna, usklična) primjereno ciljnoj usmjerenosti (molba, želja, negodovanje, pitanje).	Raznovrsna uporaba rečenica raznih modalnosti shodno ciljnoj usmjerenosti. Oblikovanje pitanja, odgovora, sudjelovanje u razgovoru.	Samostalno i suvislo pričanje svakodnevnog doživljaja složenim rečenicama. Reproduciranje pročitanog i slušanog (i mađarskog) teksta.	Egzaktan, točan način izražavanja i izdvajanje bitnog u govoru. Svjesna težnja za probranim izražavanjem misli u raznovrsnim oblicima prilagođavajući se zanimanju i pozornosti slušatelja (sugovornik).
Težnja za izražajnim i drugima razumljivim govorom. Težnja za pravilnom tvorbom glasova, govornim disanjem i izgovorom.	Težnja k izražajnom, pravilnom i jezično pretencioznom govoru koji je razumljiv drugima, te k pravilnom izgovoru glasova. Poznavanje i korištenje osnovnih oblika uljudnog ponašanja.	Prepoznavanje veza između sadržaja priopćavanja i cilja govornika i u interesu toga težnja za pravilnom uporabom intonativnih sredstava i govornih vrednota (tempo, intonacija, riječni i rečenični naglasak, jačina glasa, boja glasa, stanka).	Razumljiv, pretenciozan govor prilagođen komunikacijskoj situaciji koji se temelji na pravogovornim i pravojezičnim osobnostima materinskog jezika. Sigurna uporaba sredstava načina izgovora prilagođenog sadržaju teksta i ciljnoj usmjerenosti govornika.
Ispričati doživljaj u nekoliko suvislih, jednostavnih rečenica.	Kratki usmeni sažetak slušanog teksta. Formuliranje i obrazloženje vlastitog mišljenja prilagođenog temi i komunikacijskoj situaciji. Saslušanje i razumijevanje mišljenja drugih osoba. Slušanje i razumijevanje mišljenja drugih.	Saslušanje i razumijevanje mišljenja drugih osoba, eventualno njihovo opovrgavanje i sažeto reproduciranje u govornim situacijama s više osoba. Samostalno iznošenje osobnog stava s argumentacijom.	Suradnja u razgovoru i raspravi s više osoba. Saslušanje i poštivanje mišljenja drugih osoba. Obrana vlastitog mišljenja (argumentiranje), njegovo eventualno korigiranje. Sposobnost prepoznavanja i razrješavanja komunikacijskih nesporazuma i konflikata.
Uočavati nekoliko elemenata nejezične komunikacije (govor tijela). Težnja za pravilnom uporabom riječi, pravilnim izgovorom i gestikulacijom, na poticaj nastavnika.	Usuglašavanje odabira, geste i intonativnih sredstava sa sadržajem i komunikacijskom situacijom.	Poznavanje i savjesno korištenje znakova geste (mimika, kontakt s očima) u raznovrsnim komunikacijskim situacijama.	Usuglašeno korištenje sredstava odabira riječi, jezika gesta i tekstualne fonetike u raznovrsnim komunikacijskim situacijama. Poznavanje i razumijevanje uloge gesta i njihova svjesna uporaba (potvrđivanje, osporavanje i zamjenariječi). Njihovo razumijevanje u svakidašnjim

			komunikacijskim situacijama i u umjetničkim djelima.
Predočavanje poznatog teksta dramatziranom igrom. Znanje memoritera (pjesme, prozni tekstovi). Iskušavanje različitih dramskih oblika (npr. lutkarske igre, igre sa sjenom, nijema igra, recitiranje, situacijske vježbe).	Dramatizacija različitih oblika (primjerice dijaloga štiva, recitacije, igre s lutkama, situacijskih igara).	Tekstu vjerna interpretacija memoriranog teksta. Dramatizacija različitih oblika (npr. govorenje pjesme, proze, izvođenje kazališnih komada, narodnih običaja).	Tekstu vjerna interpretacija memoriranog teksta uz pravilnu uporabu govornih vrednota.
Pokloniti pažnju vršnjaku i odraslom sugovorniku. Razumijevanje suštine, emotivnog sadržaja kratkog slušanog teksta uz poticaj.			
Ispričati svakodnevne i filmske doživljaje i sadržaje pročitanih štiva primjereno učeniku.			

2. Čitanje, razumijevanje pisanog teksta

Permanentno diferenciranje i produbljivanje čitateljskih sposobnosti i sposobnosti razumijevanja teksta primjerenim sposobnostima dobnoj skupini i obrazovnim zahtjevima. Usvojiti odgovarajući tempo nijemog i glasnog čitanja, shvaćanje i usporedba na takav način pročitanih tekstova različite razine (obim, složenost, vrsta, cilj). Sposobnost usmene i pismene primjene pročitanoog teksta, rasuđivanje njihovog sadržaja (zauzimanje stava, stvaranje samostalnog mišljenja).

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Usvajanje znakovnog sustava čitanja uvažavajući sposobnosti učenika.			
Povezivanje učenih slova i glasova u cjelovitu riječ.			
Glasno čitanje riječi, spojeva riječi, rečenica.			
Vježbanje glasnog i tihog čitanja na različitim kraćim tekstovima uvažavajući pojedinačne osobnosti učenika.	Pravilno, tečno, razgovijetno glasno čitanje tekstova poznatog sadržaja izjednačenim tempom i njegova interpretacija. Pričanje sadržaja nijemim čitanjem pročitanoog teksta.	Tečno, razgovijetno čitanje nepoznatog proznog teksta s pravilnim izgovorom. Nijemo čitanje teksta i njegovo razumijevanje.	Interpretativno čitanje i razumijevanje književnih i inih tekstova.
Zapažanje intonacije i reprodukcija prema ciljnoj usmjerenosti različitih rečenica (npr. izjavna, upitna) u glasnom čitanju.			

Razumijevanje doslovnog značenja jednostavnih tekstova primjerenih učeniku.	Upoznati osnovne tehnike razumijevanja teksta. Prepoznavanje jednostavnijih pjesničkih figura (npr. usporedba, metafora, ponavljanje, gradacija) u književnim tekstovima.	Interpretativno čitanje beletrističkih djela, njihova pojedinačna i skupna obrada, te razumijevanje uz pomoć učiteljevih naputaka. Upoznavanje s tehnikama razumijevanja teksta. Prepoznavanje i shvaćanje jednostavnijih pjesničkih figura (npr. usporedba, metafora, ponavljanje, gradacija) u književnim tekstovima.	Razlikovanje prvotnog i metaforičnog značenja teksta, prepoznavanje neizrečenih sadržaja. Proširivanje spoznaja o tehnikama razumijevanja teksta i njihova uporaba.
Obogaćivanje aktivnog rječničkog blaga putem učenih i obrađenih tekstova.	Obogaćivanje aktivnog i pasivnog rječničkog blaga, poznavanje stručnih i književnih izričaja te njihova uporaba poslije obrade književnih tekstova. Sigurna uporaba rječničkog blaga svakodnevne komunikacije.	Obogaćivanje aktivnog i pasivnog rječničkog blaga samostalnim radom (preporučena lektira, rad u knjižnici, dječji listovi).	Neprekidno i svjesno obogaćivanje rječničkog blaga u svim stilovima i jezičnim slojevima. Težnja k egzaktom uporabom usvojenog leksika prilagodivši ga stilu, predmetu i funkciji komunikacije te slušatelju, u pisanju i govoru.
Ispričati sadržaj štiva u 4-5 suvislih rečenica na temelju slike odnosno skice upotrebljavajući izričaje i riječi koje se javljaju u tekstu.	Samostalno čitanje kratkih beletrističkih djela i tekstova usmene književnosti, izlučivanje i sažeto formuliranje njihove suštine.	Samostalno čitanje i razumijevanje književnih, znanstveno-popularnih i publicističkih tekstova. Samostalna uporaba osnovnih postupaka analize (određivanje teme, izlučivanje suštine, traženje podataka, kauzaliteti, skiciranje).	Interpretacija i otkrivanje strukture i značenjskih slojeva tekstova raznih vrsti. Poznavanje i uporaba postupaka obrade teksta adekvatno književnoj vrsti (kontekst, logička povezanost, karakteristike književne vrste).
Kontinuirano vježbanje interpretativnog glasnog čitanja. Vježbanje glasnog čitanja. Samostalno razumijevanje književnih i neknjiževnih tekstova tihim čitanjem.	Zapažanje razlika tekstova različite vrste (npr. narodna pripovijetka, lirska pjesma, pripovijetka, dokumentarni tekst).	Zapažanje i prepoznavanje razlika između književnih i neknjiževnih tekstova (npr. pripovijetka, putopis, izvještaj).	Zapažanje i uporaba razlika u raznim književnim i neknjiževnim tekstovima.
Oblikovanje mišljenja u rečenici ili dvije o likovima, njihovim postupcima i ponašanju koji se javljaju u pročitanoj tekstu.	Prepričavanje radnje obrađenog štiva. Kratka karakterizacija glavnih likova. Formuliranje osobnog mišljenja o postupcima likova i životnim situacijama koje se javljaju u štivu.	Stvaranje i formuliranje samostalnog mišljenja o pročitanim književnim djelima.	Usporedba raznih pročitanih mišljenja, prepoznavanje sličnosti i razlika te njihova interpretacija.
		Upoznavanje i vježbanje kraćih tekstova (npr. stari arhaičan jezik) koji se razlikuju od razgovornog jezika.	Upoznavanje kraćih tekstova koji se razlikuju od razgovornog jezika. (npr. stari arhaičan jezik) i obogaćivanje spoznaja stečenih u njihovom razumijevanju.

			Samostalno razumijevanje tekstova iz ranijih razdoblja pomoću pomoćnih sredstava (npr. rječnik).
			Prepoznavanje karakteristika epohalnih stilova, stilskih smjerova te karakteristika stilskih slojeva u reprezentativnim tekstovima.

3. Pisanje i stvaranje tekstova

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Učenje slova, usvajanje i uporaba osnovnih karakteristika hrvatskog jezika uvažavajući pojedinačne osobnosti učenika.			Čitki, estetski rukopis.
Postupno razvijanje uporabe pisma kao sredstva.	Odgovarajući tempo čitkog, urednog pisanja.	Uporaba pisanja kao sredstva za izražavanje pojedinca.	
Vježbanje oblikovanja kraćih tekstova na poticaj (npr. kraći opis, kratka pripovijetka, karakterizacija u dvije-tri rečenice).			
Sastavljanje rečenica. Stvaranje teksta spajanjem nekoliko rečenica uvažavajući pojedinačne osobnosti učenika.	Stvaranje kraćih tekstova raznih vrsta (opis, pripovijedanje, karakterizacija). Oblikovanje osobnih i čitanjem stečenih doživljaja upotrijebivši zadane vrste tekstova.	Razvijanje sposobnosti stvaranja teksta u raznim vrstama (opis, pripovijedanje na temelju raznih aspekata pripovjedača, karakterizacija, prikaz).	Sposobnost stvaranja i strukturiranja tekstova raznih vrsta (pismo, autobiografija, zamolba, karakterizacija, opis, i dr.) u privatnoj i javnoj uporabi.
	Pravopis prilikom diktata. Uporaba pravopisnih pravila na razini vještine u aktivnom rječniku.	Svjesna uporaba učenih gramatičkih, pravopisnih i jezičnopravilnosnih spoznaja u pisanju sastavaka.	Svjesna i sigurna uporaba gramatičkih, pravopisnih i jezičnopravilnosnih spoznaja.
	Kreativno stvaranje teksta (pisanje završetka pročitanih djela, nastavak priče). Samokontrola, otkrivanje pravopisnih pogrešaka, njihov samostalni ispravak.	Sposobnost izražavanja pojedinca i kreativno stvaranje u raznim vrstama (pisanje dijaloga, transkripcija dijaloga u oblik pripovijedanja). Izražavanje misli, osjećaja iz raznih aspekata gledišta.	Razvijanje sposobnosti izražavanja samosvjesnosti i kreativnog stvaranja u raznim vrstama (pisanje dijaloga, transkripcija dijaloga u oblik pripovijedanja). Poznavanje i uporaba karakteristika publicističkih vrsta (vijest, izvještaj, oglas). Težnja za stilom koji izražava ličnost.

		Upoznavanje osnova sistematizacije prikupljenih materijala, prikupljanje materijala iz leksikona za djecu i drugih izvora uz učiteljevu pomoć skupno i samostalno.	Pripremanje za pisanje tekstova koji zahtijevaju značajniji prikupljački i samostalni rad (referat, prikaz, esej). Vježbanje stvaranja eseja, analize umjetničkog djela koji zahtijeva duže pripremanje.
--	--	--	--

4. Razvijanje sposobnosti učenja

Individualne i grupne tehnike stjecanja i obrade znanja potrebnih za temeljnu naobrazbu, njihovo upoznavanje i vježbanje.

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Utemeljenje pojedinih koraka samostalnog rada (npr. povezanost slike i teksta, posjet knjižnici, naučiti posuđivati i vraćati knjige, koristiti dječju enciklopediju).	Vježbanje samostalnog rada (posjet knjižnici, naučiti posuđivati i vraćati knjige).	Upoznavanje i vježbanje metoda samostalnog rada, prikupljanja informacija i stjecanja spoznaja (korištenje rječnika, leksikona i inih nosača informacije).	Vježbanje prikupljanja, selekcije, sistematizacije i uporabe verbalnih i neverbalnih informacija. Obogaćivanje spoznaja o korištenju knjižnice, obrada informacija stečenih u muzeju.
Stjecanje iskustava u prikupljanju spoznaja, podataka, informacija, [uporaba knjižnice, vježbanje obrađivanja verbalnih i neverbalnih (audiovizualnih) informacija].	Vježbanje samostalnog rada (npr. potražiti knjige za zadanu temu). Stjecanje iskustava o djelovanju i korištenju raznih nosača informacije.	Prikupljanje podataka i spoznaja iz raznih nosača informacije uz pomoć učitelja.	Svrshodna uporaba raznih nositelja informacijasamostalno primjereno životnoj dobi.
	Upoznavanje i korištenje znanstvenopopularnih djela, leksikona, rječnika za djecu.	Elementarna uvježbanost u korištenju informacija i označavanju izvora.	Upoznavanje i primjena daljnjih normi uporabe informacija (npr. označavanje izvora, formalna i etička prava navođenja, skiciranje).
Skiciranje uz pomoć učitelja.	Razina korištenja skice za razumijevanje tekstova raznih sadržaja i vrsta. Upoznavanje s raznim nosačima informacije (vizualni, audiovizualni, Internet, CD-ROM). Upoznati i razumjeti specifičnosti i ulogu sažetka.	Samostalno skicirati kraće tekstove. Vizualno shvatiti jednostavnije tekstove, razumijevanje prikaza, ilustracija u kontekstu. Poznavanje specifičnosti sažetka, praviti sažetak i njegovo vježbanje uz pomoć učitelja	Samostalno skiciranje uz danu zadaću, temu, na temelju skice stvaranje tekstova različitih vrsta. Istovremeno viđenje, shvaćanje i razumijevanje verbalnih i neverbalnih (audiovizualnih i slikovnih) informacija (npr. prikaza, ilustracija, grafikona, tipografije) u kontekstu. Vježbanje i samostalna primjena specifičnosti sažimanja (npr. isticanje suštine, praćenje vremenskog slijeda, sistematizacija

	prema danim aspektima, grupno i samostalno. Praviti skicu uz pomoć učitelja. Vježbanje sažimanja i isticanja suštine. Utemeljivanje kritičnog primanja informacija (usporedba kraćih informacija istovjetnih tema iz različitih izvora) grupno uz pomoć učitelja.	podataka, izdvajanje stajališta). Vježbanje samostalnog skiciranja uz pomoć učitelja (isticanje ključnih riječi, strukturalna raščlamba). Priprema za prepoznavanje značaja, vrednovanja i kritiku informacije.
--	--	---

5. *Kultura materinskog jezika, spoznaje o materinskom jeziku*

Usvajanje gramatičkih spoznaja potrebnih za nijansiranu i pretencioznu uporabu suvremenog hrvatskog jezika, primjena spoznaja koje se odnose na strukturu, funkcioniranje, značenje i stil u stvaranju, razumijevanju i analizi teksta. Spoznaja da je jezik sredstvo komunikacije, ali je ujedno i društvena pojava, da je jezik sustav znakova koji ima snagu zajedništva, da posreduje znanje i tradiciju o svijetu. Posjedovanje i razvijanje jezične kulture čini temelj uspješne socijalizacije pojedinca, pridonosi stvaranju samovrednovanja, razvitku samopoštovanja i osigurava mogućnost pretencioznogsamoizražavanja.

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Razlikovati rečenice, riječi, sloga, samoglasnika i suglasnika; samoglasničko „r”. Pravilno izgovorati glasove <i>lj, č, ć</i> te alternacije <i>ije/je</i> .	Poznavanje pravila oblikovanja rečenice. Prepoznati povezanosti između različitih jezičnih razina (glas, riječ, spoj riječi, rečenica, tekst).	Opažanje strukturalnih i semiotičkih veza između jezičnih elemenata (karakteristike riječi koje pripadaju istovrsnim vrstama riječi, njihovi oblici; opažanje rečenica istih struktura, ali razne ciljne usmjerenosti; transformacija jezičnih struktura). Opažanje toga kako se ponašaju jezične jedinice u tekstu.	Pristup jeziku s različitih aspekata (jezik kao sustav glasova, jezik i razmišljanje, jezik i društvo jezik i kreativnost). Samostalna primjena gramatičkih spoznaja. Osnovne spoznaje u svezi s tipom hrvatskog jezika.
Pravilna uporaba imenskih riječi i glagola u rečenici. Odvojeno pisanje pomoćnog glagola od glagola, pisati riječcu <i>li</i> u skladu s pravopisnom normom. Permanentno obogaćivanje aktivnog i pasivnog rječničkog blaga, vježbe za obogaćivanje rječničkog blaga. Slijediti jezično zahtjevnog primjera u govoru.	Obogaćivanje spoznaja o vrstama riječi, ulozi vrsta riječi u rečenici. Upoznavanje s uporabom rječnika.	U vježbama u svezi sa značenjima riječi opažanje odnosa između oblika i značenja riječi.	Prepoznavanje veza između oblika i značenja riječi, poznavanje strukture značenja te njena uporaba u sastavljanju teksta (komunikaciji).

Vježbe oblikovanja teksta na području jezične uporabe primjerene životnoj dobi učenika uvažavajući njihove osobnosti.	Zapažanje i prepoznavanje raslojavanja jezika putem primjera posebno s obzirom na leksik.	Osnovne razlike između hrvatskog standardnog jezika i njegovih narječja.	Uvježbanost u uporabi spoznaja o tekstu, semantici, pragmatici, stilistici u raznim tipovima teksta i književnim vrstama.
	Prepoznavanje promjene jezika putem uspoređivanja tekstova pisanih u ranijem razdoblju i u suvremeno doba, uočavanjem razlika posebno s obzirom na razlike u leksiku.	Zapažanje promjene i neprekidnosti jezika na temelju primjera (prvenstveno s obzirom na leksik i učenih gramatičkih pojava) putem usporedbe tekstova nastalih u raznim vremenima.	Poznavanje podrijetla i mjesta hrvatskog jezika u indoeuropskoj i slavenskoj jezičnoj porodici.
Prepoznavanje razlika između hrvatskog i mađarskog jezika, njihovo formuliranje adekvatno uzrastu (npr. na hrvatskom jeziku kažemo ...).	Proširivanje spoznaja o različitosti hrvatskog i mađarskog jezika.	Sposobnost usporedbe spoznaja o hrvatskom i mađarskom jeziku, težnja za što točnijem određivanju pojedinih pojava.	Usporedba osobnosti hrvatskog i mađarskog jezika, Formuliranje razlika koje proizlaze iz različitosti tipa jezika.

6. *Kultura književnosti, interpretacija književnih djela*

Utemeljiti i razviti primanje književnosti kao umjetnosti. Iskusiti čitanje kao užitak, pobuditi interes za čitanjem. Prepoznati, usporediti, razumjeti i interpretirati oblike posebnog izražajnog načina književnosti, Upoznati karakteristike književnih rodova i vrsta. Osjetljivost za otkrivanjem vrijednosti i problema koji se javljaju u književnim djelima. Upoznati djela, autore, razdoblja hrvatske, mađarske, europske i svjetske književnosti.

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Težiti da učenici zavole čitati i probuditi interes za čitanjem.	Utvrđivanje spoznaje da je čitanje izvor estetskog, osjećajnog i misaonog doživljaja.	Održavanje budnosti svijesti da je čitanje izvor raznih doživljaja, koje doprinose upoznavanju duhovnosti danog naroda.	Poticanje na čitanje s određenim ciljem i ukusom. Osvijestiti da je književni doživljaj nepresušni izvor stjecanja iskustava ljudskog života: osjećaji, ideje, misli, životne situacije, konflikti, postupci.
Primati lirski djela (pjesme, brojalice, djela iz domaće i usmene književnosti i narodne književnosti matičnog naroda), poistovjećivanje s osjećajima izraženih u njima.	Prepoznavanje teme, poruke, tona lirskog djela.	Oblikovanje teme, poruke, ugođaja i tona lirskog djela. Određivanje načina pojave lirskog subjekta (uloga pjesnika). Prepoznavanje povezanosti sadržaja i forme (književna vrsta).	Oblikovanje i interpretacija teme, poruke, ugođaja i tona lirskog djela, izražavanje osobnog suda u svezi s njima. Razlikovati lirskog subjekta u djelima nastalim u različitim razdobljima.
Zamijetiti pojedina obilježja pjesničkog izraza.	Prepoznati najvažnije pjesničke slike, zamijetiti njihovu ulogu i djelovanje na stvaranje ugođaja.	Određivanje leksičkih i sintaktičkih obilježja važnijih pjesničkih figura u lirskim djelima.	Određivanje leksičkih i sintaktičkih obilježja važnijih pjesničkih figura u lirskim djelima, shvaćanje njihove uloge u zbijanju značenja na

			temelju učenih pjesama. Uočavanje složenosti pjesničkog izraza, shvaćanje uloge gramatičkih sredstava.
	Upoznati razne vrste lirike.	Razlikovati lirske i nelirske književne vrste u stihu, uočiti njihove sadržajne i formalne značajke.	Razlikovati lirske i nelirske književne vrste u stihu, shvaćanje njihovih sadržajnih i formalnih značajki. Shvaćanje povezanosti između književnih rodova i vrsta.
Razlikovati kiticu pjesme, njena jednostavna karakteristika (broj stihova, njihova duljina, broj slogova).	Razumjeti odnos kitice i većih jedinica strukture.	Upoznati odnos kompozicijske jedinice i kitice (npr. tematska struktura, struktura prostora i vremena, logička struktura).	Uočavanje strukture lirskih djela. Uočavanje i interpretacija načela građenja pjesme u djelima različitih razdoblja.
Čitanje kraćih epskih djela (umjetničke i narodne pripovijetke, novele, odlomci dječjih romana književnosti Hrvata u Mađarskoj i književnosti matične domovine).	Skupno i samostalno čitanje te obrada epskih djela uz poticaj i individualno.	Prepričavanje radnje epskih djela, karakterizacija likova, skupno i samostalno formuliranje poruke na temelju primjera. Samostalno oblikovanje pripovijetke.	Poznavanje obilježja epike, epske vrste, epska kompozicija, jezične osobnosti. Primjena poznatih oblika, stilističkih i jezičnih obilježja u svakodnevnom pripovijedanju i kreativnom stvaranju.
Razlikovati glavne likove pročitanih djela, zamijetiti važne pojedinosti o njima.	Odrediti osnovna obilježja lika: vanjski izgled i unutarnje osobine.	Poznavanje glavnih odlika karakterizacije lika na temelju skupno i individualno obrađenih djela.	Poznavanje i primjena sredstava karakterizacije lika u književnim djelima i u svakodnevnom životu. Usporedba obilježja tipa čovjeka društva, privrede i politike različitog doba.
Povezati događaje proznoga teksta s vremenom radnje i tekstom. Odrediti tko je pripovjedač. Određivanje početka i završetka radnje.	Određivanje nedvosmisleno označenih detalja vremena i prostora.	Težnja za tumačenjem označenih detalja vremena i prostora. Uočiti razliku između vremena pripovijedanja i vremena zbivanja.	Poznavanje i primjena pojmova: pripovjedač, prostor, vrijeme radnje, događaj, odnos pripovjedača, pripovjedački postupci tijekom interpretacije proznoga teksta.
	Zapažanje obilježja pripovjednih i dramskih djela.	Određivanje obilježja pripovjednih i dramskih djela putem primjera.	Obilježja drame, dramska kompozicija, dramske vrste; oblici dramskog postupka, stilske osobnosti; dramski lik; dramski prostor i vrijeme: drama i kazalište.
Čitanje i ostvarivanje narodnih igara, dramatiziranih oblika (pripovijetke, igre s lutkama, stihovne forme).	Dramsko predočavanje dijelova pripovjedaka, epskih pjesama te svakidašnjih situacija.	Skupno i individualno čitanje, obrada i prikazivanje dramatiziranih oblika, dijaloga i dramskih djela. Interpretacija situacija i instrukcija. Situacijske igre.	Samostalno čitanje i obrada dramatiziranih oblika, dijaloga i dramskih djela. Interpretacija komičnih i situacija i karaktera (komedija situacije, karaktera, konverzacije). Uloga

			konflikta u dramskom djelu. Tragični lik. Katarza.
Primati djela usmene književnosti Hrvata u Mađarskoj i matične zemlje (narodna pripovijetka, narodna pjesma, brojalica, zagonetka, poslovice).	Uočavanje osnovnih razlika između narodne i umjetničke književnosti na temelju primjera.	Jezične specifičnosti modernog doba. Opažanje elektronične komunikacije (SMS, skraćenice, e-mail, i dr.) i oblika masovne komunikacije (masmediji).	Mogućnosti koje pruže nosači informacije (CD-Rom, DVD, video) u stjecanju spoznaja. Odnos elektroničnih nosača informacija i tiskane književnosti. Veza modernog doba i narodne književnosti.
Prepoznavanje životnih situacija u pročitanim djelima, oblikovanje mišljenja o postupcima glavnih likova.	Upoznavanje daljnjih osnovnih književnih tema.	Nekoliko značajnih tema i formalnih tradicija hrvatske, mađarske i svjetske književnosti. Na temelju nekih književnih djela prepoznavanje osnovnih obilježja epohalnog stila.	Prepoznavanje povezanosti između tema, životnih situacija, motiva, oblika djela hrvatske, mađarske i svjetske književnosti. Sposobnost analize pročitane djela na više načina s različitih aspekata (tematsko-motivski, književna vrsta, životno djelo, stilski smjer, ideja, kontekst).
Pričanje sadržaja pročitanih djela, kratko oblikovanje njihove poruke, osjećaja i ugođaja.	Težnja za nijansiranim oblikovanjem sadržaja, poruke, osjećaja pročitanih djela. Povezivanje osobnih iskustava, životnih situacija sa životnim situacijama prisutnih u književnim djelima.	Težnja za uopćavanjem (tipiziranjem) karaktera, životnih situacija, ponašanja predočenih u književnim djelima i za nijansiranim izražavanjem sadržaja.	Težnja za uopćavanjem (tipiziranjem) karaktera, životnih situacija, ponašanja predočenih u književnim djelima, i za nijansiranim izražavanjem sadržaja. Snalaženje u tokovima književnosti. Iskustvo i izražavanje osobnog mišljenja u komparativnoj analizi. Izražavanje osobnog osjećaja i suda prilikom analize i interpretacije književnih djela.

7. Moć rasuđivanja, razvoj etičkih, estetskih i povijesnih sposobnosti

Samostalno razmišljanje, kultura samoizražavanja, uočavanje i shvaćanje kulturne i povijesne različitosti te njeno poštivanje. Sposobnost uočavanja i shvaćanja različitosti koja se zasniva na mnogostrukom poznavanju vlastite kulture. Utvrđivanje činjenice da se prihvaćanje različitosti prvenstveno zasniva na posjedovanju spoznaja. Osobni sud o društvenim, povijesnim, etičkim i estetskim pitanjima, sposobnost iznošenja i obrane mišljenja dokazima na temelju raznih kulturnih, etičkih, estetskih normi i kulturoloških spoznaja. Aktivno prihvaćanje umjetničkih djela, želja za uživanjem u umjetnim djelima, shvaćanje fiktivnosti umjetničkog djela. Sposobnost rješavanja konflikata i samostalnog stjecanja spoznaja.

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Primjena pojmova lijep – ružan u razgovoru o svakodnevnim doživljajima.	Oblikovanje kratkog mišljenja od nekoliko rečenica na temelju	Usvajanje nijansiranih jezičnih oblika izražavanja dopadanja,	Shvatiti da ukus ovisi o kontekstu (kulturnim, povijesnim navikama,

	doživljaja i pročitanog štiva.	shvaćanje i prihvaćanje različitih ukusa i različitosti uopće.	navikama zajednice, obitelji i pojedinca). Uočiti da su u kulturi suvremenog doba prisutni elementi različite vrijednosti, zahtjev i sposobnost za samostalno razvijanje ukusa.
Razlikovanje pojmova veseo – tužan u razgovoru provedenom o slušanim i viđenim tekstovima.	Uočavanje humora u svakodnevnom situacijama (npr. vic) i u književnim djelima primjerenim učeniku.	Komedija situacije i karaktera u umjetnostima, određivanje raznih oblika izražavanja autora (ironija, poruga).	Sposobnost analize tekstova složene modalnosti. Upoznati i primijeniti komunikacijske uloge humora u oblikovanju vlastitih tekstova.
Uočavanje ljepote u prirodi, u predmetima svakodnevnog života i u pojedinim umjetničkim djelima raznih grana umjetnosti primjerenim učeniku.	Sudjelovati u razgovoru i raspravi provedenoj o doživljajima doživljenim u svakodnevnom životu, umjetničkim djelima i pročitanim štivima. Slušati i razumjeti mišljenje sugovornika.	Usporedba književnih djela koja pripadaju vrlo različitim estetskim normama, uočavanje razlike između umjetničke i neumjetničke ljepote.	Umjetničko djelo kao pojava koja slijedi norme i koja obnavlja norme; doživjeti istodobnu prisutnost starog i novog u umjetnosti. Aspekt individualnog i zajedničkog prihvaćanja književnog djela.
Nastojati što češće postići doživljavanje osjećaja ljepote preko igre, mašte, ritma i glazbe.		Nastojati postići što češći i potpuniji doživljaj primanja umjetničkog djela, oblikovanje estetskog djelovanja u grupnom razgovoru i u oblikovanju vlastitih tekstova.	Usporedba umjetničkih djela raznih vrsta i raznih umjetničkih grana; estetsko djelovanje umjetničkog djela koje ovisi o vrsti i o mediju. Razviti i obogaćivati višestране kulturne potrošačke navike.
Korištenje pojmova dobar – loš u razgovorima provedenim o svakodnevnom doživljajima.	Dobro i loše/zlo, pravda i nepravda: uočiti presuđivanje kao čin u svakodnevnom tekstovima i književnim djelima.	Pravda i stajalište, shvaćanje konflikta između osobne pravde i pravde zajednice u različitim tekstovima.	Pravda i moral u životu pojedinca i u društvu. Oblikovati povezanost između prava i morala. Usvajanje pravnog i moralnog djelovanja, zahtjev i sposobnost orijentiranja u moralnim pitanjima.
Doživljavanje svakodневnih konflikata dramatiziranom igrom (situacijska igra, lutkarski igrokaz).	Sposobnost predočavanja i doživljavanja stajališta drugih osoba, uočavanje značaja empatije u životu zajednice. Uočiti razlike između svakodnevniх tekstova, predmeta i umjetničkih djela nastalih u drugim razdobljima.	Uočavanje i refleksija raznih postupaka rješavanja konflikata u različitim umjetničkim djelima i svakodnevniх tekstovima. Uočiti da nazor ovisi o životnoj dobi u književnim i svakodnevniх tekstovima.	Zahtjev za razumijevanje pozadine društvenih zajedničkih i osobnih konflikata. Razviti individualne postupke za rješavanje konflikata. Osvješćivanje uloge osobne aktivnosti u prihvaćanju povijesnih različitosti. Svjesno i samostalno razvijati osjećaj za povijesno.
	Uočiti različiti način života i nazor raznih kultura na temelju nekih primjera. Uočiti	Uočiti kulturne razlike kao način života i vrijednost, uočiti kulturnu šarolikost kao	Uočiti i osvijestiti ulogu umjetnosti u građenju kulture. Uočiti barijere na putu prohodnosti između

sličnosti kulturne baštine Hrvata i Mađara na temelju nekoliko običaja i književnih djela.	snagu koja gradi zajednicu u raznim tekstovima. Određivanje sličnosti i razlike hrvatske i mađarske kulture.	kultura, zahtjev za upoznavanje drugih kultura. Određivanje sličnih i različitih crta hrvatske i mađarske kulture i povijesti u zrcalu višestoljetnog suživota.
--	--	--

Hrvatski jezik i književnost za škole s predmetnom nastavom

Razvojne zadaće

Tradicionalni oblik

1. Razumijevanje govora

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Razumijevanje jednostavnih naputaka, pitanja, riječi. Uočavati nejezične sastavnice u komunikaciji, pokreti, mimika).	Razumijevanje jednostavnog priopćenja, pitanja i odgovora Rješavanje zadataka na temelju slušanog teksta.	Razumijevanje govora (teksta) o poznatoj temi čestih situacija Razumijevanje suštine radio i TV-emisije o takvim temama. Primiti poslušanu poruka.	Praćenje slijeda misli predavanja na hrvatskom jeziku, praćenje i razumijevanje vijesti preko radija, televizije i digitalnih sredstava, razumijevanje sadržaja igranih filmova. Razumijevanje hrvatskih književnih djela (pisanih normativnim jezikom i nekih pisanih narječjem). Razumijevanje i slijed sadržaja hrvatski kazališnih predstava i književnih večeri.

2. Vještina govorenja

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Pravilan izgovor u svakodnevnom priopćavanju. Nastojati izražajno i za druge razumljivo govoriti. Vježbati postavljati pitanje i odgovarati na pitanje s pravilnom intonacijom u svakodnevnoj komunikaciji. Tražiti i dati informacije koristeći karakteristične izraze. Poznavanje kraćih	Pravilan izgovor i intonacija u svakodnevnoj komunikaciji. Jednostavno izjašnjavanje u sljedećim temama. Točno znati napamet učena djela, poznavanje nekoliko pjesama, poslovice i zagonetaka. Ostvarivanje dramatiziranih oblika (lutkarski igrokaz, igra sa sjenom, nijema igra), situacijska igra.	Sudjelovanje u razgovoru provedenom na zadanu temu koristeći se pri tom već naučenim izričajima, frazemima. Oblikovanje i izražavanje osobnog doživljaja, misli, mišljenja, osjećaja, njihovo jednostavno i jasno izražavanje prikladno govornoj situaciji jednostavnim i složenim rečenicama	Sudjelovanje u svakodnevnoj komunikaciji (dijalog, razmjena informacija) služeći se usvojenim leksikom sa sugovornikom koji na razini materinskog jezika govori hrvatski. Oblikovanje i izražavanje misli, osjećaja, doživljaja, mišljenja, odnosno obrazloženje i

književnih djela (iz usmene književnosti), nekoliko poslovice, narodnih pjesama, igara i zagonetaka..		<p>pravilnim naglaskom i intonacijom.</p> <p>Memorizacija stihova, proznog ili dramskog teksta (ili ulomaka).</p> <p>Nastojati pravilno izgovarati glasove, primjenjivati tempo, jačinu glasa i intonaciju u skladu s pravopisnom normom.</p>	<p>argumentacija u složenim rečenicama. Ispričati događaj, postavljati pitanja u svezi s pročitanim, slušanim, viđenim.</p> <p>Nastojati raznoliko i plastično se izražavati u govoru, izdvajati suštinu.</p>
---	--	---	---

3. Razumijevanje čitanja

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Glasno čitanje u odgovarajućem tempu s pravilnim izgovorom. Povratnim informacijama pismeno i usmeno o tome da je učenik shvatio jednostavan tekst. Izdvajanje jednostavnih informacija iz zadanog teksta (natpis, reklama). Vježbanje glasnog i tihog čitanja. Zapažanje rečenica raznih modalnosti, njihova pravilna intonacija pri čitanju.</p>	<p>Čitanje nepoznatog teksta u odgovarajućem tempu s izgovorom pridržavajući se pravila interpunkcije. Sažeto ispričati sadržaj tekstova, pronaći traženu obavijest u tekstu. Glasno i izražajno čitanje poznatih tekstova.</p>	<p>Tečno, razgovijetno čitanje jezično složenijeg poznatog i nepoznatog teksta pravilnim naglaskom i intonacijom. Razumijevanje pročitano teksta, odnosno izdvajanje njegove suštine, shvaćanje događaja, osjećaja, mišljenja. Obrada tih tekstova uz pomoć učitelja. Interpretacija nekoliko književnih djela (pjesma, novela, roman) domaće književnosti i književnosti matične zemlje. Sposobnost prikaza tih umjetničkih djela. Obogaćivanje aktivnog i pasivnog rječničkog blaga samostalnim radom.</p>	<p>Izdvajanje suštine pročitanih tekstova raznih razdoblja (književna djela, neknjiževni tekstovi), sažimanje njihovog sadržaja, prepoznavanje njihova stila i određivanje njihove književne vrste. Obrada tekstova (prema zadanom planu) uz poticaj i bez njega. Interpretacija književnih (pjesma, novela, roman) i publicističkih djela iz domaće literature i književnosti matične zemlje. Sposobnost prikaza tih umjetničkih djela.</p>

4. Pisanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Čitko pisanje u tempu prikladnom uzrastu. Pravilno pisanje diktata čiji se leksik sastoji od općepoznatih riječi, prepisivanje jednostavnih tekstova bez pogreške. Oblikovanje predstavljanja, pozdrava na razglednici, poruke o zadanoj temi. Stvaranje jednostavnog teksta koristeći se poznatim</p>	<p>Stvaranje suvislog teksta jednostavnim rečenicama na osnovu slike. Stvaranje kraćeg sastavka o nekom osobnom i književnom doživljaju. Slijediti norme hrvatskog pravopisa. Prikupljanje građe iz dječje enciklopedije, priručnika, grupno ili samostalno.</p>	<p>Oblikovanje opisa, opisivanje doživljaja i kratke priče rečenica u skladu s pravopisnom i pravoujezičnom normom hrvatskog jezika. Pisanje pisma koristeći se raznim tipovima vezanoga teksta (doživljaj, događaj, karakterizacija, dijalog). Pismeno prevoditi jednostavne tekstove.</p>	<p>Stvaranje raznih tipova vezanoga teksta (privatno i službeno pismo, vrste opisa, autobiografija). Stvaranje poduzih tekstova o aktualnim problemima Hrvata u Mađarskoj. Izražavanje idejnog sadržaja, ugođaja hrvatskih književnih i publicističkih djela u tekstu koristeći se pri tom složenim rečenicama.</p>

riječima. Razviti čitko pisanje.			Izražavanje osobnog mišljenja, stava u svezi s njima. Prijevod tekstova svakidašnjih i aktualnih tema. Razviti čitko pisanje, i samostalno bilježenje.
----------------------------------	--	--	---

Hrvatski jezik i književnost za škole s predmetnom nastavom

Razvojne zadaće

Prošireni oblik

1. Razumijevanje govora

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Razumijevanje kraćih tekstova koji su vezani uz neposrednu okolicu učenika (obitelj, dom, škola, zdravlje, priroda, promet) te uz život i svakidašnju djelatnost hrvatske narodnosti. Razumijevanje tekstova općeuporabnog leksika vezanih čiji se leksik sastoji od općepoznatih riječi.	Razumijevanje tekstova vezanih uz teme prethodnih godišta, odnosno uz sljedeće teme: posao, kultura, društveni život.	Slijediti misli predavanja, slijediti i razumjeti radijske i televizijske vijesti, razumjeti sadržaja igranih filmova. Primanje hrvatskih književnih djela (pisanih normativnim jezikom i nekih pisanih na narječju). Razumjeti i slijediti sadržaj hrvatskih kazališnih predstava i književnih večeri.	Razumijevanje tekstova raznih tema i književnih vrsti. Poznavanje reprezentativnih književnih djela domaće književnosti i literature matičnog naroda., prepoznavanje specifičnosti hrvatskog jezika u općeuporabnom i pjesničkom jeziku, u masmedijima. Slijediti i razumjeti filmove, kazališne predstave, književne razgovore, stručna predavanja na hrvatskom jeziku.

2. Vještina govorenja

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Sudjelovanje u svakodnevnoj komunikaciji (dijalog, razmjena informacija) o temama naznačenim u prvoj točki. Poznavanje nekoliko ustaljenih izričaja, i tipičnih izričaja. Poznavanje 4-5 kraćih književnih djela (iz usmene književnosti).	Izražavanje u 8-10 suvislih rečenica u svezi s već naznačenim temama. Kazivanje doživljaja, priča jednostavnim povezanim rečenicama. Točno znati napamet učene stihove, prozna djela. Nastojati pravilno izgovarati glasove, primjenjivati tempo, jačinu	Sudjelovanje u svakodnevnoj komunikaciji (dijalog, razmjena informacija) služeći se usvojenim leksikom sa sugovornikom koji na razini materinskog jezika govori hrvatski. Oblikovanje i izražavanje misli, osjećaja, doživljaja, mišljenja, odnosno	Razgovor, iznošenje osobnog doživljaja i stava u svezis temama naznačenih u prvoj točki u duhu hrvatskog jezika u 15-20 složenih rečenica upotrijebivši stručne izričaje. Nastojati izražajno i pravilno govoriti

<p>Pravilno izgovarati glasove, obratiti posebnu pozornost na govorne vrednote jezika, pravilna tvorba riječi.</p>	<p>glasa i intonaciju u skladu s normom.</p>	<p>obrazloženje i argumentacija u složenim rečenicama. prikladno zadanoj temi. Ispričati događaj, postavljati pitanja u svezi s pročitanim, slušanim, viđenim. Memorizacija 8 pjesama i 15 redova proznog ili dramskog teksta, pri izvođenju poštujući vrednote govorenoga jezika.</p>	
--	--	--	--

3. Razumijevanje čitanja

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Tečno i izražajno čitanje poznatog teksta odgovarajućim naglaskom i intonacijom. Ispričati sadržaj pročitanoog teksta jednostavnim rečenicama, oblikovati mišljenje u nekoliko rečenica.</p>	<p>Tiho čitanje i shvaćanje sadržaja pročitanoog teksta. Usmena i pismena obrada štiva uz poticaj. Oblikovanje mišljenja u nekoliko rečenica. Uporaba pomoćnih sredstava (npr. rječnik).</p>	<p>Izdvajanje suštine pročitanih tekstova raznih razdoblja (književna djela, neknjiževni tekstovi) i sažimanje njihovog sadržaja. Obrada tekstova (prema zadanom planu) uz poticaj i bez njega. Interpretacija književnih (pjesma, novela, roman) i publicističkih djela iz domaće literature i književnosti matične zemlje. Sposobnost prikaza tih umjetničkih djela. Razgovijetno čitanje članaka hrvatskih dječjih listova (Smib, Radost). Čitanje kraćih tekstova kao domaća lektira i njihova obrada prema zadanom planu.</p>	<p>Razgovijetno čitanje kompleksnih tekstova, književnih djela, njihova samostalna obrada na nastavnom satu i kao domaća lektira. Poznavanje i čitanje istaknutih književnih djela domaćih autora i književnosti matičnog naroda (pjesma, novela, pripovijetka, roman, drama, vrste usmene književnosti). Prepoznavanje i oblikovanje njihove vrijednosti, iznošenje osobnog stava o njima. razgovijetno čitanje karakterističnih dijalektalnih književnih djela, razumijevanje njihove suštine, prepoznavanje njihovog značaja. Čitanje i razumijevanje članaka hrvatskih časopisa, tjednika Hrvata u Mađarskoj (Hrvatski glasnik) te članaka Hrvatskog kalendara. Iznošenje osobnog mišljenja o njima.</p>

4. Pisanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Pravilno pisanje diktata čiji se leksik sastoji od općepoznatih riječi, prepisivanje jednostavnih tekstova bez pogreške. Stvaranje teksta u 6-8 suvislih jednostavnih rečenica na osnovu slike. Dopuniti rečenicu riječju koja nedostaje na različitim sintaktičkim mjestima. Razviti raščlambu teksta.</p>	<p>Slijediti norme hrvatskog pravopisa. oblikovanje govornih situacija. Stvaranje teksta od 9-12 rečenica na temelju osobnog doživljaja, odnosno pročitano teksta. Ispunjavanje jednostavne tiskanice. Oblikovanje pozdravnog teksta, razne teme i čestitke. Prepoznavanje i oblikovanje tekstova raznih vezanih tipova.</p>	<p>Stvaranje raznih tipova vezanog teksta (privatno i službeno pismo, vrste opisa, autobiografija). Oblikovanje podužih tekstova o aktualnim problemima Hrvata u Mađarskoj. Izražavanje idejnog sadržaja, ugođaja hrvatskih književnih i publicističkih djela u tekstu koristeći se pri tom složenim rečenicama. Izražavanje osobnog mišljenja, stava u svezi njih. Prijevod tekstova u svakidašnjim i aktualnim temama. Skupljanje građe kraćeg izlaganja, njeno sređivanje i pismeno oblikovanje samostalno i grupno.</p>	<p>Samostalno razumijevanje i obrada domaćih književnih djela i djela matične književnosti prema zadanom planu (pjesma, novela, pripovijetka, roman, drama, vrste usmene književnosti). Prepoznavanje i oblikovanje njihovih vrijednosti, iznošenje osobnog stava o njima. Primjena raznih tehnika pisanja (sažimanje, sređivanje i obrada prikupljenih podataka, njihovo sažimanje, vađenje bilježaka). Prilikom oblikovanja pismenog teksta sigurna primjena gramatičkih, pravopisnih i stilističkih spoznaja. Prevođenje tekstova pomoću rječnika.</p>

Hrvatski narodopis**Razvojne zadaće****Za sve nastavne oblike****1. Stjecanje spoznaja, učenje**

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Poznavanje i izvedba mjesnih narodnih dječjih igara, plesova i običaja. Skupljanje hrvatskih naziva mjesne nošnje, alata te narodnih dječjih igara, poslovice i zagonetaka. Poznavanje i izvedba narodnih</p>	<p>Orijentacija na zemljovidu Mađarske: poznavanje hrvatskog naziva hrvatskih naselja i određivanje njihovog položaja na zemljovidu te njihovo povezivanje s hrvatskim etničkim skupinama (kajkavski,</p>	<p>Obogaćivanje spoznaja o načinu života, duhovne i materijalne kulture domaćih Hrvata putem osobnih razgovora, pročitanih tekstova, fotografija, filmova i drugih izvora masmedija. Skupljanje informacija o</p>	<p>Sposobnost za stjecanja spoznaja koje se odnose na prošlost i sadašnjost te duhovnu i materijalnu kulturu Hrvata u Mađarskoj i matičnoj zemlji iz raznovrsnih izvora; njihovo svrstavanje, razumijevanje</p>

<p>čestitaka vezanih za razne blagdane (npr. Božić, Nova godina). Skupljanje i poznavanje hranidbenih običaja (npr. postavljanje stola) i tipičnih jela vezanih uz razne blagdane. Upoznavanje simbola vezanih za pojedine blagdane. Pronalaženje i upoznavanje tipičnih mjesnih kuća, gospodarskih i inih građevina (šetnja po selu, skupljanje fotografija, osobni razgovori). Stjecanje iskustava o životu mjesnih Hrvata. Pravljenje poklona, ukrasa vezanih uz blagdane. Pojam doma, domovine, rodnog mjesta, matične zemlje, matičnog naroda.</p>	<p>gradišćanski Hrvati, Bunjevci, Šokci, Raci, Bošnjaci). Stjecanje spoznaja o načinu života, duhovnoj i materijalnoj kulturi domaćih Hrvata putem osobnog razgovora, pročitanih tekstova, fotografija, filmova i drugih izvora masmedija. Zapažanje specifičnosti jezične uporabe pojedinih hrvatskih etničkih skupina. Poznavanje simbola Republike Hrvatske. Uporaba stečenih spoznaja u rješavanju raznih zadataka: kazivanje doživljaja, projektni rad. Dramatizirana izvedba značajnijih narodnih običaja (Božić, Uskrs, Duhovi). Predočavanje narodnih motiva, alata, kuća, namještaja, dijelova nošnji, i sl. raznim likovnim tehnikama (npr. crtanje, bojanje, mozaik, slika sastavljena od sjemenki). Pojam doma, domovine, rodnog mjesta, matične zemlje, matičnog naroda.</p>	<p>prošlosti i sadašnjosti te jezičnim specifičnostima Hrvata u Mađarskoj. Poznavanje značajnijih događaja povijesti matične zemlje te zajedničkih točaka tisuću-stogodišnjeg suživota Hrvata i Mađara. Uporaba stečenog znanja (informacije, podaci) u različitim situacijama. Poznavanje ustanova Hrvata u Mađarskoj (Hrvatska državna samouprava, mjesne manjinske samouprave, Savez Hrvata u Mađarskoj, Hrvatsko kazalište, Hrvatski znanstveni zavod, Hrvatska redakcija Mađarskog radija i televizije, Croatica, Hrvatski glasnik, muzeji, škole). Poznavanje karakteristika užeg zavičaja, sposobnosti za njegov prikaz. Prikaz osobnog porodičnog stabla. Pojam doma, domovine, rodnog mjesta, matične zemlje, matičnog naroda.</p>	<p>i uporaba. Sposobnost usporedbe povijesnog položaja, načina života i kulture Hrvata u Mađarskoj te matične zemlji. Poznavanje kulture domaćih Hrvata i matičnog naroda. Poznavanje prava, društvene organizacije (hrvatske manjinske samouprave, civilne udruge, kulturna društava) Hrvata u Mađarskoj. Argumentacija, formuliranje osobnog mišljenja, njegova obrana u svezi s odlukama, događajima, pojavama domaće manjine. Usvajanje načina života svjesnog pripadnika manjini: mađarski državljanin sam hrvatske narodnosti koji se mogu afirmirati i u Europskoj Uniji sa svojom dvojezičnošću, dvokulturalnošću i poznavanjem stranog jezika. Svoju kulturu, materinski jezik čuvam, njegujem, razvijam, dok ove vrednote većinskog i drugih naroda poštujem i njegujem. Pojam doma, domovine, rodnog mjesta, matične zemlje, matičnog naroda.</p>
---	---	---	--

2. Kritičko razmišljanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Samostalno formuliranje pitanja u svezi s temom (npr. zašto se stavljaju na božićni stol kolač, alati, sjemenke, a pod stol slama; buše na lice Mohačana). Shvaćanje povezanost narodnih običaja sa životom naroda preko vjerskih običaja. Prisutnost ljudske zbilje i čežnji u</p>	<p>Samostalno formuliranje pitanja u svezi s temom. Interpretacija ponašanja, postupaka poznatih ličnosti mađarskih Hrvata koji su značajno utjecali na način života i društvenu afirmaciju svog naroda. Poznavanje bitnih elemenata karaktera naših povijesnih i javnih ličnosti, te običnog</p>	<p>Samostalno formuliranje pitanja u svezi s određenom temom. Razlučivanje bitnog od nebitnog u pisanim i slušanim tekstovima. Upoznavanje specifičnosti pojedinih hrvatskih etničkih skupina koje proizlaze iz društvenog položaja i jezičnih</p>	<p>Samostalno formuliranje pitanja u svezi s određenom temom. Razlučivanje bitnog od nebitnog u pisanim i slušanim tekstovima. Kritički pristup izvorima informacija. Formuliranje stava i argumentacije u svezi sa sudbinskim preokretima Hrvata u Mađarskoj.</p>

<p>običajima, djelima usmene književnosti preko reprezentativnih primjera (narodna pjesma, narodna pripovijetka, anegdota, običaj, blagdan).</p>	<p>čovjeka. Prepoznavanje situacije da se u suživotu hrvatske manjine (i matične države) mogu desiti situacije koje se različito prosuđuju. Formuliranje samostalnog mišljenja o društvenim događajima, pojavama i ličnostima. Prikupljanje argumenata za dokazivanje osobnog mišljenja. Pripovijedanje i izvedba narodnih običaja.</p>	<p>osobitosti. Poznavanje društvenih te individualnih mogućnosti i ograničenja koje proizlaze iz manjinskog bitka. U svezi s gore navedenim formuliranje osobnog mišljenja i njegova argumentacija. Prepoznavanje uzajamnosti suživota Hrvata i Mađara. Vrednote državljana, gospodarstva, prirode itd. matične zemlje i domovine (Republika Mađarska), njihova zaštita, uzajamno djelovanje, zaštita ljudskih prava. Formuliranje samostalnog mišljenja o društvenim događajima, pojavama i ličnostima. Prikupljanje argumenata za dokazivanje osobnog mišljenja. Pripovijedanje i izvedba narodnih običaja. Prikupljanje protuargumenata za demantiranje određenih stajališta.</p>	<p>Ispreplitanje mađarske i hrvatske povijesti, te njihov poseban razvoj na temelju izvora. Analiza značajnijih događaja povijesti matične zemlje i točaka tisuću stogodišnjeg suživota Hrvata i Mađara. Dokazivanje uzajamnog djelovanja dviju književnosti putem primjera. Analiza, izvođenje posljedica i njihovo formuliranje o pravima i društvenoj organizaciji Hrvata u Mađarskoj. Formuliranje samostalnog mišljenja u svezi s budućnosti Hrvata u Mađarskoj. Koncipiranje prijedloga radi održavanja i razvijanja samobitnosti domaćih Hrvata (npr. zadaće obiteljskog odgoja, hrvatskih manjinskih samouprava, civilnih udruga, kulturnih društava, uloga škola). Vrednovanje sustava domaćih manjina i ljudskih prava na temelju aspekata osobnog vrednovanja. Kritički prikaz međunarodnih veza hrvatske manjine u prošlosti i sadašnjosti. Upućenost u pojave aktualne manjinske politike i ljudskih prava. Njihova usporedba na temelju funkcionalnih i strukturalnih aspekata. Poznavanje i prikaz pojavnosti hrvatske manjine izvan granica matične zemlje, sistematiziranje upoznatih pojava prema kauzalitetu, sličnosti, različitosti, namjera i posljedica. Formuliranje samostalnog mišljenja o društvenim događajima, pojavama i ličnostima. Prikupljanje argumenata</p>
--	---	--	--

			za dokazivanje osobnog mišljenja. Pripovijedanje i izvedba narodnih običaja. Prikupljanje protuargumenta za demantiranje određenih stajališta. Uporaba vizualnih sredstava (tabela, prikaza, ilustracija).
--	--	--	--

3. Komunikacija

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Razgovor o temi u svezi s hrvatskom manjinom. U razgovoru uporaba stečenih spoznaja. Postavljanje pitanja, razumijevanje odgovora prilikom osobnih razgovora koji se odnose na način života i kulturu hrvatske manjine. Usmeno izvješće o sakupljanju i osobnim razgovorima. Predočavanje načina života, običaja hrvatske manjine jezičnim sredstvima (dramatizirana scena, iznošenje doživljaja). Nejezična komunikacija (crtanje, bojanje, mozaik, ples i dr.) o iskušenom, sakupljenom.	Razgovor o temi u svezi s hrvatskom narodnošću. U razgovoru uporaba stečenih spoznaja. Postavljanje pitanja, razumijevanje odgovora prilikom osobnih razgovora koji se odnose na način života i kulturu hrvatske manjine. Usmeno izvješće o sakupljanju i osobnim razgovorima. Predočavanje načina života, običaja hrvatske manjine jezičnim sredstvima (dramatizirana scena, iznošenje doživljaja). Pisanje sastava o nekoj društvenoj, narodopisnoj temi. Nejezična komunikacija (likovna umjetnost, plesna umjetnost) o iskušenom, sakupljenom (crtanje, bojanje, mozaik, ples i dr.). Izvedba pjesama, narodnih pripovijedaka, priča, narodnih pjesama na nastavnom satu i školskim priredbama.	Upoznavanje specifičnosti pojedinih hrvatskih etničkih skupina koje proizlaze iz društvenog položaja i jezičnih osobitosti. Formuliranje društvenih te individualnih mogućnosti i ograničenja koje proizlaze iz manjinskog bitka. U svezi s gore navedenim formuliranje osobnog mišljenja i njegova argumentacija. Razgovor o uzajamnom djelovanju Hrvata i Mađara. Prikazivanje događaja, priča, pojavnosti, narodnih nošnji na školskim priredbama. Usmeni referat o osobnim iskustvima, o spoznajama stečenim prilikom samostalnog prikupljanja, istraživanja. Pisanje sastava o nekoj društvenoj, narodopisnoj temi. Crtež o narodopisnoj temi. Dramatizacija događaja, narodnih običaja.	Sudjelovanje u razgovoru povedenog u temama: manjinska politika, ljudska prava. Razgovjetno formuliranje osobnog mišljenja. U razgovoru, raspravi izlaganje osobnog mišljenja uz argumentaciju, eventualno promjena osobnog mišljenja uslijed argumenata drugih. Tolerantno ponašanje prilikom rasprave. Izvješće, održavanje predavanja iz hrvatske književnosti, narodopisa, publicistike, odnosno na temelju radio- i TV-emisije. Izložba samostalno prikupljenog materijala. Usmeno izlaganje povezanosti i zaključaka dobivenih na temelju analize raznih informacijskih izvora. Sastavljanje zbirke od samostalno prikupljenih slika, predmeta, pripremanje panoa. Dramatizacija događaja, narodnih običaja.

4. Orijentacija u prostoru i vremenu

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Pravilna uporaba hrvatskih izričaja koji služe za raščlanjivanje vremena: minuta, sat,	Obogaćivanje izraza koji služe za raščlanjivanje vremena: desetljeće, stoljeće. Određivanje	Obogaćivanje izraza koji služe za raščlanjivanje vremena: desetljeće, stoljeće. Određivanje	Poznavanje i korištenje razdoblja hrvatske povijesti. Imenovanje perioda povijesti Hrvata

<p>dan, tjedan, mjesec, godina. Korištenje izraza za određivanje vremena: kad sam bio mali/bila mala, kad su moji roditelji bili djeca, kad su moji stari roditelji bili mladi, nekada davno... Vježbanje uspoređivanja, odnosa: vrlo davno, ranije, kasnije, sada, prije; ovdje, ondje, lijevo, desno, ispred mene, iza mene, pored mene, (po)dalje, bliže. Stavljanje događaja (npr. pojedinih narodnih običaja, djelatnosti, vjerskih blagdana), predmeta (npr. poljoprivrednih sredstava, izraza pređenja), ličnosti (npr. pisaca, pjesnika, etnografa) u kronološki redosljed.</p>	<p>vremena upućivanjem na druge poznate događaje, pojave (npr. prije Krista, poslije Krista, poslije doseljenja Hrvata). Vježbanje uspoređivanja, odnosa: vrlo davno, ranije, kasnije, sada, prije; ovdje, ondje, lijevo, desno, ispred mene, iza mene, pored mene, (po)dalje, bliže. Poznavanje datuma nekoliko istaknutih događaja hrvatske povijesti. Ručno precrtavanje karte Hrvatske označivanjem najznačajnijih zemljopisnih elemenata [velike rijeke, planine, more, područja (npr. Slavonija, Dalmacija, Međimurje), veći gradovi]. Pronalaženje rodni mjesta istaknutih Hrvata u Mađarskoj i Hrvatskoj na zemljopisnoj karti: pisaca, pjesnika, slikara, skladatelja, znanstvenika, izumitelja. Određivanje mjesta muzeja na zemljopisnoj karti koji skupljaju kulturnu baštinu Hrvata u Mađarskoj. Povezivanje događaja s mjestom zbivanja.</p>	<p>vremena upućivanjem na druge poznate događaje, pojave (npr. prije Krista, poslije Krista). Poznavanje datuma nekoliko istaknutih događaja hrvatske povijesti. Stavljanje događaja, predmeta, ličnosti u kronološki redosljed. Pronalaženje naučenih mjesta na karti. Povezivanje događaja s mjestom zbivanja. Orijentacija na zemljopisnoj karti Mađarske: pronalaženje hrvatskih naselja na karti, lociranje ogranaka hrvatskog naroda (zalski Hrvati, gradišćanski Hrvati, Bunjevci, Šokci, Raci). Određivanje zemljopisnih i klimatskih pojaseva (kontinentalni, mediteranski, planinski) Hrvatske na karti.</p>	<p>u Mađarskoj, određivanje datuma važnijih događaja. Povuci paralelu između povijesti hrvatskog i mađarskog naroda (npr. doba buđenja nacionalne svijesti, njegove karakteristike, vrijeme kada je nacionalni jezik postao službenim jezikom). Analiza vremenskog ritma hrvatske i mađarske povijesti i književnosti u odnosu na Zapadnu Europu. Na temelju analize donošenje zaključaka o društvenim, ekonomskim i povijesnim povezanostima. Usporedba povijesnih karata raznih razdoblja, otkrivanje pozadine njihovih promjena. Analiza položaja Hrvata u Mađarskoj u odnosu na popis pučanstva (dijagrami, statistički podaci).</p>
---	--	--	--

5. Ključni elementi sadržaja

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<ul style="list-style-type: none"> • Upoznavanje života, djelatnosti i karakteristika nekoliko hrvatskih (iz Mađarske i Hrvatske) čuvenih ljudi (umjetnika, znanstvenika, svetaca, vladara, političara) koji mogu postati uzorom. • Ukazivanje na t oda današnji čovjek drugačije živi i razmišlja nego nekad. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje daljnjih spoznaja o mjesnim tradicijama, prošlosti i prirodnim vrednotama prebivališta, o opasnostima koje im prijete i o poduzetim mjerama radi njihove zaštite. • Poznavanje nekoliko legendi iz hrvatske povijesti. • Dublje proučavanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje daljnjih spoznaja o mjesnim tradicijama, prošlosti i prirodnim vrednotama prebivališta, o opasnostima koje im prijete i o poduzetim mjerama radi njihove zaštite. • Dublje proučavanje prostorno i vremenski određenog dijela hrvatske povijesti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje daljnjih spoznaja o mjesnim tradicijama, prošlosti i prirodnim vrednotama prebivališta, o opasnostima koje im prijete i o poduzetim mjerama radi njihove zaštite. • Dublje proučavanje nekoliko tema hrvatske povijesti (politička, gospodarska, društvena,

<ul style="list-style-type: none"> • Upoznavanje nekoliko povijesnih događaja, osobito događaja vezanih za nacionalne blagdane i simbole. • Upoznavanje s mjesnim tradicijama, poviješću i prirodnim vrednotama prebivališta. • Upoznavanje s hrvatskim običajima i zanatima. • Poznavanje najvažnijih pravila školskog života, poznavanje njihove uloge i značaja (poštovanje i slavljenje vjerskih i državnih blagdana obaju naroda, njegovanje običaja obaju naroda). 	<p>prostorno i vremenski određenog dijela hrvatske povijesti (npr. vladanje kralja Zvonimira, hrvatski narodni preporod – ilirizam).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje spoznaja o najvažnijim prekretnicama hrvatske države i hrvatskog naroda, upoznavanje istaknutih ličnosti hrvatske povijesti. • Stjecanje spoznaja o prošlosti i sadašnjosti Hrvata u Mađarskoj (način života, zanati, narodna umjetnost, nacionalna jela, običaji). • Razgovor o različitostima između ljudi, o odnosu pojedinca i zajednice (pojedinač je član zajednice, interes pojedinca i zajednice, o nacionalnom sastavu stanovnika prebivališta, o njihovom odnosu i o njihovom međusobnom utjecaju: jezik, običaju, jela, i sl.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje daljnjih spoznaja o najvažnijim prekretnicama hrvatske države i hrvatskog naroda, upoznavanje istaknutih ličnosti hrvatske povijesti. • Stjecanje daljnjih spoznaja o prošlosti i sadašnjosti Hrvata u Mađarskoj (način života, zanati, narodna umjetnost, nacionalna jela, običaji). • Stjecanje spoznaja o povijesnim konfliktima između dviju država i dvaju naroda. • Upoznavanje sa životom, kulturom i predodžbom o budućnosti narodnosti prebivališta. • Razgovor o različitostima između ljudi, o odnosu pojedinca i zajednice (pojedinač je član zajednice, interes pojedinca i zajednice, o nacionalnom sastavu stanovnika prebivališta, o njihovom odnosu i o međusobnom utjecaju: jezik, običaju, jela, i sl.); o temeljnim načelima demokracije i ljudskih prava (detalji iz Ustava i Zakona o manjinama). • Upoznavanje političkih, kulturnih ustanova i tiska Hrvata u Mađarskoj 	<p>znanstveno-tehnička, kulturno-povijesna).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stjecanje daljnjih spoznaja o najvažnijim prekretnicama hrvatske države i hrvatskog naroda, upoznavanje istaknutih ličnosti hrvatske povijesti. • Stjecanje spoznaja o kulturi i povijesti Hrvata izvan Hrvatske. • Upoznavanje stvaralaštva nekoliko istaknutih ličnosti hrvatske povijesti. • Na temelju analize prosuđivanje mjesta Hrvatske u odnosu na ekološku krizu (nacionalni i prirodni parkovi, čistoća voda, ekoturizam i dr.). • Razgovor o sljedećim temama: sadašnje društvene i gospodarske prilike Hrvatske, poduzeća i turističke veze mađarskih državljana u Hrvatskoj, doprinos Hrvata u Mađarskoj i učenika drugih nacionalnosti (njihovih roditelja i rodbine) koji sudjeluju u narodnosnom obrazovanju ostvarivanju uspješne višestrane suradnje između dvaju naroda. • Stjecanje spoznaja o raznim međudržavnim sporazumima (kulturnim, obrazovnim, ekološkim i dr.). • Poznavanje raznih izvora informacija, sistematizacija informacija i njihova obrada. • Život i položaj manjina u današnjoj Mađarskoj i Europi.
--	---	--	---

6. Pitanja za usmjeravanje refleksije

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Pružimo priliku učenicima da traže odgovore na sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koja su moja osobita obilježja? • U čemu sam sličan/slična drugima, a u čemu različit/a? • Što znači da sam Hrvat/Hrvatica? • Za što sam sposoban/sposobna? • Za što nisam sposoban/sposobna? • Što bi htio/htjela postati? • Zašto su potrebna pravila? 	<p>Pružimo priliku učenicima da traže odgovore na sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U čemu su slični ljudi? Odakle potječu razlike među ljudima? • Koje narodnosti i etničke skupine žive u Mađarskoj i u Hrvatskoj? • Što znači za mene biti Hrvatom/Hrvaticom u Mađarskoj (mogućnosti, ograničenja)? • Tko su bili moji preci, odakle su došli, što su donijeli sa sobom, što su od toga očuvali? • Zašto prosuđujemo neke povijesne, društvene pojave drugačije od ranijih generacija? • Koliko se izmijenio pojam obitelji, način života današnjih generacija (zajednički i odvojen život generacija, dijalog među generacijama)? 	<p>Pružimo priliku učenicima da traže odgovore na sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Što znači za mene dom, rodno mjesto, domovina, matična zemlja, Europa? • Držim li se svojih korijena. U čemu se to očituje? • Što znači za mene dvojezičnost? Postoji li uopće? Poznajem li i govorim li svoj materinski jezik i jezik svoje domovine? Koji, uolikoj mjeri? • Imam li (imao/la sam li) koristi od dvojezičnosti (navođenje primjera)? • Koju ulogu ima obitelj u očuvanju materinskog jezika, odgojno-obrazovne ustanove? Da li se promijenila njihova uloga i kako u odnosu na prošla vremena (u odnosu na stare roditelje i na roditelje)? • Imma li vjera ulogu u očuvanju materinskog jezika? • Što znači da svakom čovjeku pripada jednako dostojanstvo? • Koliko se izmijenio pojam obitelji, način života današnjih generacija (zajednički i odvojen život generacija, dijalog među generacijama)? 	<p>Pružimo priliku učenicima da traže odgovore na sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koliko samobitnosti može imati jedan čovjek u odnosu na pripadanje raznim nacionalnim zajednicama? • Imma li razlike između moralnih normi raznih naroda, nacija? • Kako može doći do suprotnosti između morala i prava? • Kakvih mogućnosti ima za samoostvarenje? Doprinosi li tomu manjinski bitak, dvojezičnost? • Kako mogu usporedo živjeti razne kulture, vjere, narodi? Kakve mogućnosti postoje za komunikaciju među raznim kulturama, a koje su njene prepreke? • Stjecanje spoznaja o raznim međudržavnim sporazumima (kulturnim, obrazovnim, ekološkim i dr.). • Poznavanje raznih izvora informacija, sistematizacija informacija i njihova obrada. • Život i položaj manjina u današnjoj Mađarskoj i Europi.

E) NÉMET KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Német nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Érthető, artikulált beszéd. Helyes kiejtés a mindennapi beszédben, a vers- és prózamondásban. Utasítások, közlések megértése, a beszédhelyzethez igazodó válaszadás.	Biztonságos eligazodás a hétköznapi kommunikációs helyzetekben. A közlés kifejezése egyszerű, érthető mondatokban.	Bekapcsolódás különböző kommunikációs folyamatokba. Saját álláspont kifejtése, indokokkal, érvekkel alátámasztva.	A kommunikációs folyamathoz történő rugalmas alkalmazkodás. Választékos beszéd, a gondolatok változatos, lényegkiemelő, pontos megfogalmazása. Érthető, nyelvi igényes szókinccs használata, amely pontosan kifejezi a beszélő szándékát.
Rövid párbeszéd folytatása különböző szituációkban. Megfigyelések, élmények néhány mondatos, összefüggő elmondása. Képekről 6-8 mondat alkotása szóban, tanítói kérdésekre reagálva.	A kommunikáció különböző formáinak ismerete és használata: kérdésfeltevés, válaszadás, véleménynyilvánítás, vitában érvelés.	Hallott szöveg reprodukálása. Felkészülés után élménybeszámoló tartása átélt eseményekről. Saját vélemény megfogalmazása, ill. újrafogalmazása adott szempont szerint.	Germanizmusok megfelelő használata. Helyes intonáció minden beszédhelyzetben. A kommunikáció és metakommunikáció összhangja a beszédben. Érvelés elsajátítása, vélemény, állásfoglalás, logikus gondolatmenet kialakítása.
Olvasmányok tartalmának összefoglalása, összefüggő mondatokkal	Elemi udvariassági formák ismerete és használata. A nem nyelvi kifejezőeszközök helyes használata különböző beszédhelyzetekben.	Tudósítás és interjúkészítés érdekes eseményekről ismert személyekkel.	A köznyelv és irodalmi nyelv szókinccsének ismerete és használata. A nyelvhelyesség magas foka, önkorrekciónak képességének kialakítása. Az olvasottak, látottak, hallottak reprodukciója, megfelelő szókinccs és szófordulatok alkalmazásával. Különböző szóbeli szövegfajták létrehozása.
Kijelentő, kérdő és felszólító mondatok helyes képzése és hangsúlyozása.	Képek és illusztrációk leírása. Rövid tudósítás és interjú készítése az osztályban.	Vers- és prózamondás szépirodalmi és nyelvjárási szövegekből.	Memoriterek szövegű előadása.

Dramatikus formák kipróbálása az osztályközösségben pl. mese, bábjáték, zenés-dalozó színjáték bemutatása.	Nyelvileg igényes szófordulatok használata. Helyes németes intonáció.	Szerepmegformálás színjátékban és más műfajokban, mint paródia vagy verses-zenés összeállítás. A testbeszéd és az élőbeszéd összhangjának tudatos megteremtése.	Tolmacsolás magyarról németre és németről magyarra a két nyelv sajátosságainak szem előtt tartásával.
A nem verbális kommunikáció néhány elemének (pl. testbeszéd) megfigyelése, azokra való reagálás.	Dramatizált jelenetek, helyzetek, életképek csoportos előadása. A mimika és a gesztikuláció összehangolása az élőbeszéddel.	Növekvő igényesség az egyéni nyelvhasználatban és intonációban.	Az európai hatfokú skálán a mesterfokú nyelvhasználói szintek, ún. C1 és esetenként C2 szint követelményeinek és a Sprachdiplom II. követelményeinek megfelelő szint teljesítése.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Felkészülés és megértés után hangos és néma olvasás gyakorlása az életkornak megfelelő rövid szövegeken.	Ismert szövegek folyamatos, kifejező olvasása, értelmezése, rövid összefoglalása.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Idegen szövegek folyamatos, kifejező olvasása, tartalmának összefoglalása.	Irodalmi, publicisztikai és szakszövegek megértése és értelmező felolvasása.
Az olvasott mese jelentésének megértése, mondanivalójának rövid megfogalmazása tanítói segítséggel. Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása az olvasott szövegekben megjelenő szereplők cselekedeteiről, helyzetekről, magatartásokról. A megértés ellenőrzése egyszerű feladatokkal, írásban és rajzban.	Szövegértési technikák, szövegösszefüggés, szövegkörnyezet tudatos figyelemmel kísérése.	A német ifjúsági irodalom alkotásaiból vett részlet értelmező olvasása, csoportmunkában történő feldolgozása.	A szövegek szó szerinti és átvitt értelmezésű jelentéstartalmának felismerése és reprodukálása.
Néhány vers szövegű felidézése.	Saját vélemény megfogalmazása az olvasott szöveg cselekményéről, szereplőiről.	A tartalom megértése, az írói üzenet megfejtése, önálló vélemény formálása. Emlékezetből néhány vers, esetleg prózarészlet megtanulása.	Érvek és ellenérvek világos megfogalmazása.
Különböző szövegfajták felismerése.	Olvasmányélmény elmondása, ezáltal az aktív szókincs gyarapítása.	Ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása, megértése, tartalmának összefoglalása.	A szövegértési és feldolgozási technikák értése és használata, pl. kontextus, logikai összefüggések, jelentésrétegek, a műfaj jellemzői a különböző

			korokban íródott művekben.
Az aktív szókincs gyarapítása a mesék és rövid történetek visszatérő kifejezéseinek megjegyzésével.	Rövid szépirodalmi és népköltészeti szövegek önálló olvasása és értékeik felismerése.		A mai nyelvhasználattól eltérő (rég) szövegek megértésében szerzett tapasztalatok bővítése. Régebbi korokból származó szövegek megértése segítséggel.
		Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek felismerése és értelmezése. Különböző ábrák és illusztrációk értelmezése.	Stílusirányzatok felismerése szövegekben. A vizuális közlés verbális és nem verbális elemei, tipográfia.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Betűtanulás, a német nyelvi jelrendszer sajátosságainak megtanulása és alkalmazása.	Rendezett, jól olvasható írás követelménye.	A szövegalkotás eddig ismert fajtáinak begyakorlása és újak megismerése. A szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegfajtákban. Olvasható, esztétikus írásmód.	Esztétikusan rendezett, jól szerkesztett íráskép. Lényegkiemelő, áttekinthető jegyzetelési technika kialakítása.
Mondatok és rövid szövegek másolása betűtévesztés és kihagyás nélkül.	Tollbamondás után jó tempóban írás követelménye. A helyesírási szabályok betartása.	Leírás készítés minta alapján, a logikai rend szabályainak betartásával. Beszámoló, tudósítás és interjúkészítés önállóan. A nyelvtani, helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása fogalmazásokban.	Választékos szókincs, jó kifejezőképesség a minden napi élet és a műveltségterületek tartalmainak megfogalmazása során.
Adott témáról 6-8 mondat összefüggő leírása, először tanítói segédlettel, majd önállóan.	Az önkifejező írás megjelenése: rövid fogalmazás adott témában, leírás és jellemzés olvasmányélmény alapján, levélírás. Az anyaggyűjtés és elrendezés módszerének elsajátítása, vázlatkészítés.	Önéletrajzírás tartalmi elemeinek ismerete és alkalmazása. Szabályosan szerkesztett magán és hivatalos levélírás ismerete és alkalmazása. Megfelelő stílusjegyek alkalmazása a különböző műfajú írásokban.	A témának megfelelő értekezés, esszé, leírás vagy jellemzés készítése. Önéletrajz, kérvény és pályázat szerkesztése.
Különböző rövid szövegminták pl. levél, üdvözlőlap, leírás, jellemzés szerkesztésének elsajátítása.	Fordítás németről magyarra, közben a szótárhasználat gyakorlása. Nyelvtani ismeretek alkalmazása az írásbeli szövegekben.	Fordítás szótár segítségével magyarról németre, a nyelvi sajátosságok szem előtt tartásával.	Alapos nyelvtani és nyelvhelyességi valamint helyesírási ismeretek és azok tudatos alkalmazása.
A szöveg tagolásának gyakorlása.	Kreatív szövegalkotás pl. rímpárok képzése,	Tehetséges tanulók kreatív szövegalkotásának	Egy és kétnyelvű szótár használata fordítás

	megkezdett történet folytatása és befejezése.	- rímfaragás, dramatizálás - felkarolása, bemutakozási lehetőség biztosítása.	közben. A kreatív szövegalkotás a tehetséges tanulóktól elvárható. Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek írására és szerkesztésére. Projekt munkák megalkotása.
--	---	---	---

4. A tanulási képességek fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása (pl. könyvtárlátogatás, kölesőzés)	Az önálló feladatvégzés elsajátítása lépésről lépésre. A tanulási stratégia fokozatos kialakítása. A könyvtárhasználattal kapcsolatos ismeretek bővítése.	Az önálló feladatvégzés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, segédanyagok használata.	Verbális és nem verbális információk célszerű gyűjtésének és rendszerezésének gyakorlása.
Információk gyűjtése és feldolgozása tanári segítséggel.	Önálló anyaggyűjtés könyvtárban és interneten.	Adatok, ismeretek gyűjtése különböző információhordozókról. A gyűjtött ismeretek elrendezése és felhasználása.	Különböző információhordozók célszerű használata. A felhasznált információk jelölése, források megadása.
Az elsajátított ismeretek alkalmazása.	Vázlat készítése és felhasználása.	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.	Önálló vázlatkészítés adott feladathoz, ill. témához, a vázlat alapján különböző szövegfajták alkotása.
	Az összefoglalás lényegének megértése.	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás készítése megadott szempontok szerint.	Önálló összefoglalás, lényegkiemelés, adatok rendszerezése, álláspontok elkülönítése.
		Jegyzetkészítés tanári irányítással. Lényegkiemelés.	Önálló jegyzetkészítés, kulcsszavak kiemelése, tagolás.

5. Ismeretek az anyanyelvről (a kisebbség nyelvéről)

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az ABC ismerete, a nyelv egyedi jelenségeinek - pl. ä, sch, kis és nagy betű magyar nyelvtől eltérő használata	A mondatképzés szabályainak ismerete és tudatos alkalmazása.	Az 5. és 6. évfolyamon elsajátított nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása.	A német nyelv leíró nyelvtanának ismerete, de elsősorban helyes alkalmazása.

- felismerése és alkalmazása.			
A szófajok (ige, főnév, melléknév, névmás és számnév) helyes alkalmazása a mondatban. Az egyes és többes szám felismerése és helyes használata. A jelen idő helyes használata önállóan. A többi igeidő felismerése.	A szófajok helyes ragozása. A szófaj - mondatrész kapcsolat felismerése.	A műfajok stílusjegyeinek pontos használata szóban és írásban.	Törekvés az írásbeli és szóbeli kifejezés nyelvtani helyességére. Az új német helyesírás szabályainak alkalmazása.
A mondat kezdésének és zárásának helyes jelölése, az írásjegyek önálló alkalmazása. A kijelentő, kérdő és felszólító mondat szórendjének helyes használata beszédben és írásban.	A szótárak, kézikönyvek használatának gyakorlása közben a szavak és szóelemek rendszerszerű összefüggésének felismerése.	A szavak jelentésének megváltozása különböző szövegösszefüggésben, ennek illusztrálása példákon keresztül.	A hétköznapi életből vett alá- és fölérendelő fogalmak egymáshoz rendelése. A köznyelvi és irodalmi fogalmak megértése, definiálása és használata.
	A nyelvhasználat rétegezettségének felismerése különböző típusú szövegek segítségével. A nyelvváltozás folyamatának bemutatása régies és mai német szövegek összehasonlításával.	A magyar és a német nyelv szerkezetének hasonló és eltérő vonásainak érzékeltetése példákon keresztül.	A nyelvi állandóság és változás okainak feltárása. Szinonimák stilisztikai különbözőségének érzékelése.
A német és magyar nyelv eltérő és azonos mondatképzése néhány elemének példákon keresztül történő bemutatása. A nyelvek sajátosságainak felismerése, figyelemmel kísérése.	A német nyelvjárások megjelenése a mindennapokban és az irodalomban.	A nyelvjárások és az irodalmi nyelv kölcsönhatásának bemutatása példákon keresztül.	A német irodalmi nyelv és a nyelvjárás valamint a magyar nyelv azonosságainak és eltéréseinek nyelvtörténeti előzményei - tehetséges tanulók kutató munkája nyomán.

6. Ismeretek az irodalomról

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az olvasás iránti érzelmi és gondolati érdeklődés felkeltése. (Játékosság, képzelet).	Rövid terjedelmű epikai művek pl. népmese, állatmese, monda, történet önálló olvasása, tartalmuk összefoglalása és műfajuk rövid jellemzése. Az olvasás örömeinek felfedezése.	Elbeszélések, rövid történetek, anekdoták, példabeszédek önálló olvasása, a művek tartalmának, mondanivalójának rövid bemutatása.	A német irodalom nagy íróinak és költőinek művein keresztül a német nép érzelm- és gondolatvilágának, valamint világszemléletének és erkölcsi felfogásának megismerése.
	Véleményalkotás a szereplőkről, a	Véleményalkotás, elemzés, jellemzés.	A magyarországi német irodalom művein keresztül

	cselekményről és a helyszínről. Az értékek felfedezése és a velük való azonosulás.		a népcsoport sorskérdéseinek megismerése és a velük való azonosulás elősegítése.
Német mesék, rövid történetek olvasása, mondanivalójuk megértése, a szereplők csoportosítása megadott szempontok szerint.	Különböző témájú versek olvasása, a kedvenc vers előadása. 5-6 német vers memorizálása.	Egy ifjúsági regény elolvasása, a cselekmény, a szereplők és a mondanivaló elemzése.	A három irodalmi alapforma alaki és tartalmi jegyeinek ismerete. A művek műfaj szerinti csoportosítása.
Gyermek és népi játékok olvasása, megértése és előadása.		Költemények, balladák értelmező felolvasása és szövegű felidézése. A mű szépségének és a költő üzenetének megértésére törekvés.	Hasonló témájú versek - szerelem, természetszemlélet, haza, színek összehasonlítása.
	Elbeszélések közös olvasása és dramatizálása az osztályban. A műfajok megkülönböztetése, ismertetőjegyeik felismerése.	Szindarab megtekintése, hangjáték meghallgatása után beszámoló a látottakról és hallottakról.	Az irodalomjegyzékben szereplő művek elolvasása és értelmezése tanórai feldolgozás keretében.
Német népköltészeti alkotások pl. rigmusok, köszöntők ismerete és az alkalomhoz illő elhelyezése.		Jelenetek előadása, érdekes részletek dramatizálása, szindarabok előadása.	Rövid epikai művek - Kurzgeschichte, kisregény - önálló feldolgozása, megadott szempontok szerint.
	Az egyéni olvasmányélmények tanórai bemutatásával az olvasás megszerettetése.		Az irodalmi művek mondanivalója saját korukban és ma, bemutatása kutató munka alapján.
A német gyermekirodalom (mese, monda) néhány alkotásán keresztül véleményformálás az emberi viselkedésről, a jó és a rossz küzdelméről, az emberi értékekről.		Az elektronikus információhordozók szerepe az élményszerű irodalomtanításban.	Kapcsolatkeresés a német és a magyar irodalom témaválasztása között, az okok feltárása. Az irodalmi művek elemzéséhez szükséges szókincs használata.
Az irodalom nevelő hatása, az értékekkel való azonosulás tudatosítása. Videofilm a német szókincs bővítésének és mélyítésének forrásaként.	Kritikai szemlélet kialakítása.	Az irodalmi művek (magyarországi német) érzelmi és gondolati hatása a tanulókra.	Az elektronikus ismerethordozók használata tanórán pl. CD, videofilm, CD-ROM a különböző irodalmi alkotások élményszerű interpretálása során.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A szép és csúnya fogalmának használata a mindennapi élmények kapcsán.	Rövid vélemény megfogalmazása az élmények és olvasmányok hatásáról.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása.	Igény és képesség az ízlés önálló fejlesztésére. Etikai és esztétikai tudatosság. Kreativitás.
A szomorú és vidám megkülönböztetése beszédhelyzetekben.	A humor szerepének érzékelése a korosztálynak megfelelő szövegek kapcsán.	Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye.	Differenciált szövegek elemzésének képessége.
A jó és a rossz megkülönböztetése mindennapi élmények és irodalmi élmények kapcsán.	Az önálló gondolkodás és véleményformálás képességének kialakítása.	Az önálló gondolkodás és véleménynyilvánítás differenciáltabb képessége.	Az önálló gondolkodás és véleménynyilvánítás magas foka. Alkalmazkodás a különböző nyelvi és kommunikációs helyzetekhez.
A mindennapi konfliktusok átélése játékokkal (bábjáték, helyzetgyakorlat).	Konfliktuskezelési képességek fejlesztése.	Törekvés az egyéni és közösségi konfliktusok kezelésére.	Egyéni konfliktuskezelési stratégiák és eljárások kialakítása.
			A másság befogadása, kezelése és reflektálása. Más kultúrák megismerésének és megértésének igénye.

1.2. Német nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Hagyományos nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű megnyilatkozások, kérdések és feleletek megértése és arra való reagálás a következő témakörökben: család, lakás, iskola, napirend	Egyszerű megnyilatkozások, kérdések és feleletek megértése és arra való reagálás a következő témakörökben: egészség, család, szabadidő munka,	A köznyelvi beszéd megértése a következő témakörökben: család, oktatás, szabadidő, kultúra, sport, utazások, média, szolgáltatások egészségvédelem,	Rádió- és tv-műsorok közléseinek megértése. Ismeretterjesztő és játékfilmek tartalmának megértése. Német irodalmi és nyelvjárási szövegek tartalmának

lakóhely, közlekedés, környezet, vásárlás, egészség. A német nemzetiség életéből vett rövid történetek.	étkezéstörténetek a német nemzetiség életéből és a német irodalomból.	környezet és környezetvédelem, országismeret, német nemzetiség jogai és kötelességei. Tartalmak, közlések, információk hallás utáni megértése, reagálás azokra.	megértése. Irodalmi alkotások dramatizált előadásainak követése. Német anyanyelvi előadóművészek produkcióinak (hangjáték, színházi előadás, irodalmi est) követése. Viták pro és kontra álláspontjának megértése. A fontos és mellékes információk megkülönböztetése. A beszédstílusból következtetés a beszédpartnerek közti viszonyra.
---	---	---	---

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű kijelentések, kérdések, kívánságok, kérések megfogalmazása. Köszönés, búcsúzkodás, bemutatkozás formai elemeinek pontos ismerete és használata. Egyszerű felvilágosítás, információadás és kérés szófordulatainak alkalmazása. Ismert témáról, képről néhány mondat mesélése. Képek, illusztrációk segítségével rövid történetek, mesék előadása, dramatizálása. Versek, dalok, rövid mesék, mondókák, nyelvi játékok memorizálása.	Bekapcsolódás párbeszédbe, élmények elmesélése egyszerű mondatokban. 10 közmondás és mondóka, valamint 5 vers memorizálása, néhány anekdota elmesélése.	Beszélgetés, vitázás különböző partnerekkel, egyszerű, összefüggő fordulatokkal az 1. pontban megadott témakörökben. Élményekről és tapasztalatokról egyszerű mondat szerkezetek alkalmazásával beszámolni. Informálódni, kérdezni, kívánságokat kifejezni, felvilágosítást adni. Helyes kiejtés és hangsúlyozás tudatos alkalmazása.	Beszélgetés, vitázás hétköznapi témákról kortársakkal és anyanyelvi partnerrel. Kapcsolatteremtés, véleményformálás, élménybeszámoló, történet elmesélése a megfelelő szókincs alkalmazásával. Képek és ábrák segítségével egy témakörrel beszélni. Beszámoló német nemzetiségű eseményekről, kulturális programokról, a rádió és a tv nemzetiségi adásairól. Hétköznapi szövegek tolmácsolása. 5-6 vers memorizálása.

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Hangos olvasás jó ritmusban, helyes kiejtéssel és hangsúlyozással. Egyszerű szövegekből információk nyerése és visszaadása. Új szövegkörnyezetben az	Az első pontban megadott témakörök szövegeinek feldolgozása, különös tekintettel a német nemzetiség életmódját bemutató történetek értelmezésére. Folyékony,	Ismert és ismeretlen szöveg folyamatos, helyes hangsúllyal történő olvasása. A már meglévő lexikai tudás használatával az olvasott szöveg összefoglalása, a tartalmi	Olvasott szakszövegek és rövid irodalmi művek tartalmának összefoglalása, véleményformálás, érvelés mellette vagy ellene. Ifjúsági folyóiratok

elsajátított szavak felismerése, megértése. Az értő olvasás fokozatos elsajátítása.	helyes, kifejező olvasás fejlesztése.	elemekről vélemény formálása. Hosszabb szövegek esetén a lényeg kiemelése. Német versek, elbeszélések olvasás utáni értelmezése. Magyarországi német szerzők rövid műveinek megértése, tartalmuk, mondanivalójuk értelmezése a német nemzetiség életéről és kultúrájáról kialakult kép gazdagítása céljából.	cikkeinek megértése. Rövid szépirodalmi művek önálló elolvasása utáni értelmezése, értékeik felismerése.
---	---------------------------------------	--	--

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az alapszókincs szavainak helyes írása. Mondatok és rövid összefüggő szövegek másolása, diktálás és hallás utáni leírása. Minta alapján több mondatból álló, összefüggő szöveg írása, pl. üdvözlőlap, bemutatkozás.	Képleírás, kép történetének megfogalmazása írásban. Egyszerű nyomtatvány kitöltése. A német helyesírás szabályainak ismerete és alkalmazása.	Az 1. pontban felsorolt témakörökkel kapcsolatos gondolatok kifejezése írásban. Fogalmazás, beszámoló, levélírás a szövegszerkesztési formák betartásával. Élménybeszámoló írása az önállóan olvasott irodalmi művekből. A nyelvhelyesség és a helyesírás szabályainak alapos ismerete és alkalmazása. Egyszerűbb szövegek fordítása szótár segítségével.	Szövegszerkesztési módszerek továbbfejlesztése (hivatalos levél, önéletrajz, külső és belső jellemzés). Élménybeszámoló írása egy-egy magyarországi német irodalmi alkotás tartalmáról, mondanivalójáról, értékeiről. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási alapos ismeretek használata. Fordítás németről magyarra és magyarról németre szótár segítségével.

Bővített nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Szövegek megértése a következő témakörökben: otthon, iskola, szabadidő, természet, német nemzetiség élete.	Szövegek megértése a következő témakörökben: munka, kultúra, közlekedés, média, német nemzetiség irodalma.	Rádió- és tv-műsorok közléseinek megértése. Ismeretterjesztő és játékfilmek tartalmának megértése. Német irodalmi és nyelvjárási szövegek tartalmának megértése. Irodalmi alkotások dramatizált	A legkülönbözőbb témakörök szövegeinek megértése, pl. fiatalok problémái, természet és környezetvédelem, szolgáltatások, utazás, ünnepek, szabadidő, barátság, szerelem, tolerancia, vallások,

		előadásainak követése. Német anyanyelvi előadóművészek produkcióinak (hangjáték, színházi előadás, irodalmi est) élvezete.	művészetek, német nyelvű országok, Európai Unió, német nemzetiség jövője, 20. századi német irodalmi alkotások. Szövegértés után saját vélemény, állásfoglalás megfogalmazása. Német nyelvű filmek, színházi előadások, felolvasó ülések, szakmai (történelmi, zenei, képzőművészeti) előadások megértése, közléseik, üzeneteik összegzése.
--	--	--	---

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Bekapcsolódás hétköznapi beszédhelyzetekbe, megnyilatkozás, véleményformálás. Párbeszéd folytatása a mindennapi élet témakörében.	Eseményekről információt adni, élményekről mesélni, közösséget bemutatni megfelelő szókincs használatával.	Beszélgetés, vitázás hétköznapi témákról kortársakkal és anyanyelvi partnerrel. Kapcsolatteremtés, véleményformálás, élménybeszámoló, történet elmesélése a megfelelő szókincs alkalmazásával. Beszámoló német nemzetiségi eseményekről, kulturális programokról, a rádió és a tv nemzetiségi adásairól. Hétköznapi szövegek tolmácsolása. Memoriterek.	Álláspont, vélemény hatásos kifejtése bármely fenti témáról, a megfelelő nyelvi formák és germanizmusok alkalmazásával. Kiselőadás (referátum) készítése és nyelvi igényes megfogalmazású előadása. Ismeretterjesztő és szépirodalmi szövegek lényegének megragadása és visszaadása. Dialógus folytatása bármely témáról német anyanyelvi partnerrel. Tudósítás, interjúkészítés magyarországi német közéleti személyiségekkel (politikusok, írók, költők, képzőművészek, egyházi személyek). Tolmácsolás hétköznapi helyzetekben.

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Lexikailag ismert szövegek folyamatos, értő olvasása, megfelelő szó-	Idegen, ill. autentikus szövegek néma olvasása és megértése, pl.	Olvasott szakszövegek és rövid irodalmi művek tartalmának	Német irodalmi és a magyarországi német irodalom alkotásainak

és mondathangsúllyal, tartalmilag tagolt előadásban.	prospektusok, ifjúsági lapok rövid cikkei.	összefoglalása, véleményformálás, érvelés mellette vagy ellene. Ifjúsági folyóiratok cikkeinek megértése. Rövid szépirodalmi művek önálló elolvasása utáni értelmezése, értékeik felismerése.	olvasása, különösen a következő tartalmak és műfajok ismerete: különböző korokban íródott versek - szerelemről, a természetéről, a hazáról - rövid történetek, elbeszélések (Kurzgeschichte), balladák, fabulák, egy-két ifjúsági regény és dráma elolvasása, főleg a 20. századi irodalom alkotásaiból. A német nemzetiségi irodalmi alkotások közül a nyelv és identitás, a tájköltészet, a sorsfordulók és sorscsapások témáját bemutató művek megismerése és értékeik beépítése az identitástudat kialakítási folyamatába. Nyelvjárások felismerése. Német nyelvű sajtótermékek olvasása révén az országismereti tudás bővítése.
--	--	---	--

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Olvasott történetek, átélt vagy kitalált események leírása néhány mondatban. Személyek rövid jellemzésének leírása.	Levélírás, a formai követelmények betartásával. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási szabályok ismerete és alkalmazása a tanult szinten.	Szövegszerkesztési módszerek továbbfejlesztése (hivatalos levél, önéletrajz, külső és belső jellemzés). Élménybeszámoló írása egy-egy magyarországi német irodalmi alkotás tartalmáról, mondanivalójáról, értékeiről. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási ismeretek használata. Fordítás németről magyarra szótár segítségével.	Különböző írástechnikák (összefoglalás, rendszerezés, tömörítés, jegyzetelés) ismerete és alkalmazása. Olvasott irodalmi, közismereti és szakszöveg adott szempont szerinti megfogalmazása. Referátum írása szakirodalom felhasználásával. Magyarról németre, ill. németről magyarra fordítás szótár segítségével. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai, szótárhasználati és helyesírási ismeretek biztos alkalmazásával bármely témájú írás megalkotása.

2. Német népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Információszerzés és feldolgozás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretek a család, a rokonsági viszonyok régi elnevezései és azok irodalmi megfelelőiről.</p> <p>Nyelvhasználat: Mundart (felismerés szintjén, ill. otthonról hozva: alkalmazás szintjén), Hochdeutsch.</p> <p>A településen gyűjtött közmondások, szólások, mondókák, gyermekversek, gyermekjátékok ismerete.</p> <p>Háziállatok, konyhakerti növények helyi elnevezésének megtanulása.</p> <p>Régi foglalkozások, épületek felfedezése a lakóhelyen vagy környékén.</p> <p>Ismerkedés élő hagyományokkal és szokásokkal.</p> <p>A helyi népviselet ruhadarabjainak felismerése.</p> <p>Játékkészítés, daltanulás, rövid jelenetek bemutatása.</p> <p>A fenti témákban cselekvésközpontú ismeretszerzés alkalmazása.</p> <p>A népismerethez kapcsolódó rövid szövegek hangos ill. értő olvasása, azokhoz kapcsolódóan tanári irányítással vázlat készítése.</p> <p>Az életkori</p>	<p>Ismeretek gyűjtése egy németek által lakott település életéről, személyes beszélgetésekből, olvasott anyagokból és filmekből vett információk felhasználásával.</p> <p>Betekintés nyeresé életmódba, szokásokba, konyhaművészetbe, ruházatba, népi építészetbe, nyelvjárásba, tájházak kiállításainak megtekintésével.</p> <p>A szerzett ismeretek rendszerezése tanórán és bemutatása kiállításon vagy színpadra állítása.</p> <p>A német nyelvű országok és a magyarországi németiség történelméről, földrajzáról és kultúrájáról rendszerező ismeretszerzés tanórákon és projektbemutatókon.</p> <p>A projektek kivitelezéséhez a gyűjtött anyagok és információk rendszerezése, kommentálása és prezentálása.</p> <p>Elektronikus és más ismerethordozók (könyvek, folyóiratok) használata.</p>	<p>Ismeretek bővítése a németiség történelméről tanórán, filmek és más források (elektronikus, képi ill. szövegforrások) anyagának feldolgozása során.</p> <p>A naptári évhez és a valláshoz kötődő ünnepek és szokások ismerete és bemutatása.</p> <p>A német népdal és néptáncok megismerése és ápolása.</p> <p>A népviselet ismerete és bemutatása.</p> <p>Tematikus nyelvjárási szókinccs gyűjtése.</p> <p>Betekintés nyeresé a német paraszti és iparos világ mindennapi életébe, tájházak kiállításainak megtekintésével.</p> <p>Alapvető ismeretek birtoklása a népi építészet alkotásairól és egy lakóház berendezési tárgyairól - néprajzi múzeum és tájház kiállításainak megtekintése révén. A múzeumpedagógia módszereinek alkalmazása (ismeretszerzés cselekedtetéssel).</p> <p>A régi és a mai étkezési szokások jellegzetességei a német családokban, a nagymama konyhájának specialitásai.</p> <p>A különböző témák projektalapú feldolgozása.</p>	<p>A német és a magyar történelem kronologikus tanórai feldolgozása során a párhuzamok és eltérések, valamint a kölcsönhatások tudatosítása.</p> <p>A magyarországi németiség történelmi szerepének áttekintése, a betelepítéstől a jelenkorig. Ok és okozati összefüggés feltárása emberi sorsok bemutatásán keresztül.</p> <p>A német kisebbség kultúrájának bemutatása, saját, ill. gyűjtött élmények és tapasztalatok beépítésével.</p> <p>A nyelv és az identitás összefüggésének felismerése, irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások, valamint a média és más elektronikus információhordozóinak segítségével.</p> <p>Kutatómunka a hazai és európai kisebbségpolitika aktuális kérdéseinek értelmezéséről és megjelenési formáiról.</p> <p>Kutatómunka az érettségi témakörei kapcsán bármely témában: egyéni és csoportos projektek kivitelezése.</p> <p>Szakirodalom feldolgozása, a jegyzetelés, lényegkiemelés elsajátítása.</p>

sajátosságoknak megfelelően tárgyi és szellemi értékek gyűjtése, rendszerezése irányítással. Cselekvésközpontú tanulás kialakítása (Lernen mit allen Sinnen).		A kisebbségi önszerveződések lehetősége és megvalósulásuk helyben és országosan. A kisebbségi jogok gyakorlásának lehetőségei a fiatalok és felnőttek számára játékos (szerepjáték) formájában.	A szakirodalmi hivatkozások jelölésének alkalmazása.
---	--	---	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A korábbi és a jelenlegi életkörülmények közötti különbségek felismerése. A népek és népcsoportok különbözőségeinek tudatos elfogadása. Az elődök kultúrájának megismerése a hagyományok játékos, dramatizált reprodukálásával. A népköltészet és a hagyományápolás szépségének és fontosságának felismertetése. A lakóhely vagy környékének nyelvjárása és az irodalmi nyelv kifejezéseinek összehasonlítása.</p>	<p>A magyarországi némettség „lakóhagyományainak” összehasonlítása a magyarokéival vagy más népekéivel. A német népcsoport egyéni arculatának jellemzői, fejlődéstörténetének figyelemmel kísérése. Más népcsoportokkal (magyarok, horvátok, szerbek...) való békés együttélés megvalósulása. Saját identitás kialakításának előmozdítása.</p>	<p>Összefüggések feltárása a magyarországi némettség múltjának sorsdöntő eseményeiről (pl. betelepítés, földrajzi elhelyezkedés...) és következményeiről. A kisebbségek jogainak ismerete, önszerveződési lehetőségeivel élni tudás ismerete. A német anyanemzet, a magyar nemzet és kisebbségi német történelem és kultúra egymásra hatásának felismerése. Az identitástudat kialakítása.</p>	<p>Állásfoglalás és érvelés a némettség sorsfordulóinak értékeléséről folytatott vitában. Források, történelmi és publicisztikai írások elemzése során az ok-okozati viszonyok feltárása. A történelmi hitelesség vizsgálata szépirodalmi művek és filmek üzenetében. Önálló vélemény kialakítása a német kisebbség múltjáról és jelenéről, az életmód, a kultúra és a politika témaköreinek vitás kérdéseiben. Megalapozott, hiteles kisebbségkép kialakítása. A hazai és nemzetközi kisebbségpolitika kritikai bemutatása, az interkulturális tanulás lehetőségeinek kiaknázásával. Az 1993-as kisebbségi törvény és módosításainak ismerete, az abban megfogalmazott jogok és kötelezettségek értelmezése, naprakész alkalmazása. A magyarországi némettség és az anyanemzet kapcsolatrendszerének a fiatalokat érintő lehetőségeinek ismerete és a velük való élni tudásra</p>

			<p>készítés kialakítása.</p> <p>A magyarországi németiség szülőföldjén maradására, nyelvének és kultúrájának megtartására irányuló tudatos nevelés és felkészítés folyamatának lépései, a kritikai gondolkodás és felelősségérzés kialakítása a család, a közoktatás, valamint a német önkormányzatok, az egyesületek és a média alapvető, közösen megoldandó feladata.</p> <p>A hazai kisebbségi és emberi jogi rendszer értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.</p> <p>Az adott kisebbség nemzetközi kapcsolatainak kritikai bemutatása múltban és jelenben.</p> <p>Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről.</p> <p>Azok összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján. A jövő trendjeinek felvázolása.</p> <p>Az adott kisebbség anyaországán kívüli jelenlétének ismerete, bemutatása.</p>
--	--	--	--

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés idős és fiatal németajkú személyekkel életükről. Témákhoz kötődő nyelvjárási szavak gyűjtése a korosztálynak megfelelően.</p> <p>Osztályprojektek kapcsán szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról. Rajzok, modellek, makettek készítése, azok bemutatása. Szokások és</p>	<p>Beszélgetés a német kisebbség életéről, lehetőségeiről az oktatásban régen és ma.</p> <p>Az önazonosság kialakításának első lépései beszélgetésekhez kötve.</p> <p>Gyűjtőmunka bemutatása írásban és szóban.</p> <p>Szokások, történetek, táncok színpadon történő bemutatása.</p>	<p>Beszámoló az önálló gyűjtőmunkáról tanórán.</p> <p>Dalok, versek, színjátékok előadása, népviselet bemutatása osztályban, projektbemutatón, iskolai rendezvényen, svábbálon.</p> <p>Az írott sajtó és egyéb médiák témáinak megbeszélése tanórán.</p>	<p>Kisebbségi témákról folyó vitákban való aktív részvétel, érvelés a saját álláspont mellett.</p> <p>Tudósítás a németiség kulturális és politikai eseményeiről.</p> <p>Interjúkészítés művészekkel és politikusokkal aktuális kérdésekről.</p> <p>Kisebbségtörténeti és</p>

<p>népi, ill. gyermekjátékok bemutatása színpadon. Dalok, mondókák, gyermekversek, mesék előadása.</p>	<p>Versek, mondókák, történetek, népdalok előadása tanórán és iskolai rendezvényeken. Projektekhez kapcsolódóan interjúk készítése és azok dokumentálása. A prezentációk kommentálása.</p>	<p>Beszélgetés azok kapcsán a korosztálynak megfelelő szinten a kisebbségpolitika témaköreiről.</p>	<p>néprajzi kutatómunka eredményének előadása szóban és írásban. Beszámoló a német rádió és tévéműsorok, valamint a német nyelvű sajtó témaválasztásairól és az objektív tájékoztatásáról. Vélemény formálása. Önálló gyűjtőmunka feldolgozása projektbemutatóra vagy tematikus kiállításra. Önálló gyűjtőmunka bemutatása, az eredmények megvédése. Szokások dramatizált előadása iskolai rendezvényeken.</p>
--	--	---	--

4. Tájékozódás térben és időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések helyes használata. Időt és helyet meghatározó kifejezések elsajátítása és gyakorlása. Múltbeli események elmesélése rövid mondatokban. A projektek kapcsán meglátogatott falvak, ill. azokon belüli épületek elhelyezkedése .</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések bővítése: a történelmi időkifejezések (évszázad) alkalmazása. Térkép használat, földrajzi tájékozódás a tanult, ill. gyűjtött ismeretekhez kapcsolódóan. Múzeumlátogatás, azok elhelyezkedése, a falvak elrendezése, alaprajza.</p>	<p>Tájékozódás térben és időben nyomtatott és elektronikus ismerethordozók segítségével. Magyarország németek lakta területeinek ismerete. A hazai németiség intézményeinek elhelyezkedése és funkciója.</p>	<p>Pontos tájékozódás térben és időben: történelmi események helye és ideje. A hazai németiség területi elhelyezkedése a betelepítéstől napjainkig. A népcsoport helyzetének elemzése a történelem során és a mai helyzet kapcsán különböző adatok és ismerethordozók tükrében (népszámlálási adatok, sajtó, internet). A népcsoport intézményei honlapjairól információk gyűjtése.</p>

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Alapismeretek a magyarországi németek kultúrájáról. Családdal kapcsolatos ismeretek. Naptári ünnepek</p>	<p>További ismeretek a magyarországi németek hagyományairól, nyelvéről, kultúrájáról. A hazai német írók és költők műveinek – a</p>	<p>A németek betelepítésével kapcsolatos történelmi ismeretek.</p>	<p>A történelmi sorsfordulók a németiség történetében. A népcsoport helye és szerepe az anyaországgal és Európával való</p>

<p>szokásainak felelevenítése.</p> <p>A lakóhely és közvetlen környezet ismerete. Irodalmi és népköltészeti alkotások ismerete, néhány alkotás recitálása. Néhány népi mesterség ismerete, termékek reprodukálása (pl. csuhébabák, tojásfestés).</p> <p>Alapismeretek a magyarországi németek nyelvről: nyelvjárási szavak gyűjtése témákhoz kapcsolódóan, népi mondókák megtanulása.</p>	<p>korosztálynak megfelelően – ismerete.</p> <p>Lakóhely és lakóház ismerete, berendezkedése, tájházak és berendezései ismerete. Dülönevek. Étkezési szokások, a német konyha sajátosságai. Magyarországi német költők és írók műveinek ismerete. Ház körüli munkálatok.</p> <p>Családi és naptári ünnepek szokásai. Népzene és néptánc ápolása.</p>	<p>Tájházak, németek lakta vidékek.</p> <p>A magyarországi német médiák. Írott sajtó, kiadványok.</p> <p>Naptári évhez kapcsolódó népszokások ismerete és felelevenítése.</p> <p>Népviselő, öltözködés.</p> <p>Írók, költők és egyéb művészek munkásságának megismerése.</p> <p>A nyelvvel kapcsolatos ismeretek: történetek, témákhoz kapcsolódó kifejezések.</p>	<p>kapcsolatban.</p> <p>Művészeti alkotások (irodalmi, képzőművészeti).</p> <p>A népszokások és azok eredetének mélyebb szintű ismerete.</p> <p>Jártasság a nyelv és identitás témaköreiben.</p> <p>Kisebbségek Magyarországon: iskolarendszer, a népcsoportok helyzete, kisebbségpolitika.</p> <p>Azonosságtudat kifejezése.</p>
---	--	--	---

6. A reflexiót irányító kérdések: énkép, önismeret, azonosságtudat

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanulóknak alakuljon ki az a felismerés, hogy a népcsoportokhoz való tartozás kulturális többletet jelent.</p> <p>Foglalkoztassák olyan kérdésekkel, amelyek arra irányulnak, hogy ő hasonló társaihoz és mégis kicsit más.</p>	<p>A tanulók keressenek választ olyan kérdésekre, amelyek identitásuk kialakulásához vezetnek: kik tartoznak az egyes népcsoportokhoz, kik a németek, hogyan élnek együtt a többségi nemzettel stb.</p> <p>Foglalkoztassa őket az problematika, hogy mit jelent számára németnek lenni.</p> <p>Érdeklődjenek családjuk és a népcsoport múltja és gyökerei iránt.</p> <p>Találja meg a korábban élt generációk értékeit.</p>	<p>A tanulóknak alakuljon ki az igény az identitás tudatos vállalására: foglalkoztassák olyan kérdésekkel, mint a gyökereik, a népcsoport nyelve, kultúrája, helyzete, kisebbségpolitikai vonatkozásai.</p> <p>Tudatosuljon bennük, hogy többféle identitása is lehet egy embernek, találják meg a számukra legfontosabb értékeket.</p> <p>Ismerjék fel a nyelvtudás előnyeit és fontosságát a saját maguk és népcsoportjuk számára.</p>	<p>Az azonosságtudat kialakult formája: a tanulók vállalják hovatartozásukat és tudják azt kifejezésre juttatni.</p> <p>Legyenek nyitottak más nyelvek és kultúrák iránt.</p> <p>Ismerjék saját gyökereiket és legyen pozitív jövőkéjük.</p> <p>Ismerjék a nyelvtudás és a népcsoportokhoz való tartozás lehetőségeit, ezzel kapcsolatos kötelességeiket.</p> <p>Legyen jellemző a tolerancia, alakuljon ki a konfliktuskezelés, problémamegoldás képessége.</p>

Deutsche Sprache und Literatur

Deutsche Sprache und Literatur (für den muttersprachlichen und zweisprachigen Unterricht)

Entwicklung sprachlicher Fertigkeiten

1. Sprechfertigkeit, Verfassen, Verstehen und Produktion mündlicher Texte

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Verständliches, artikuliertes Sprechen. Richtige Aussprache im täglichen mündlichen Sprachgebrauch, bei der Rezitation von Gedichten und Prosatexten. Verstehen von Anweisungen und Mitteilungen, zur Sprechsituation passende Antworten geben. In verschiedenen Situationen kurze Dialoge führen. Über Beobachtungen und Erlebnisse in einigen zusammenhängenden Sätzen berichten können. Bildbeschreibung in 6-8 Sätzen, auf die Fragen des Lehrers antworten. Den Inhalt von Lektüren in zusammenhängenden Sätzen zusammenfassen. Richtige Bildung und Intonation von Aussage-, Frage- und Ausrufesätzen. Ausprobieren von Formen der Dramatik in der Klasse, z.B. Aufführung von Märchen, Puppentheater, musikalischen Theaterstücken.</p>	<p>Sichere Orientierung in kommunikativen Situationen des Alltags. Mitteilungen in einfachen, verständlichen Sätzen ausdrücken. Verschiedene Kommunikationsformen kennen und anwenden: Fragen stellen, Antworten geben, Meinung äußern, in der Diskussion argumentieren. Die grundlegenden Höflichkeitsformeln kennen und anwenden. Gebrauch der nonverbalen Ausdrucksmittel in verschiedenen Sprechsituationen. Beschreibung von Bildern und Illustrationen, kurze Berichte erstellen, Interviews führen in der Klasse. Sprachlich anspruchsvolle Wendungen benutzen. Richtige deutsche Intonation. Aufführung von Szenen, Situationen, Lebensbilder in der Gruppe. Mimik und Gestik mit der verbalen Mitteilung in Einklang bringen.</p>	<p>Sich in verschiedene Kommunikationsprozesse einschalten. Den eigenen Standpunkt mit Begründungen, Argumenten unterstützt äußern. Reproduktion von Hörtexten. Nach Vorbereitung über erlebte Erlebnisse berichten. Mit bekannten Persönlichkeiten Berichte und Interviews über interessante Ereignisse machen. Aus belletristischen und mundartlichen Texten Gedichte und Prosa rezitieren. Rollenspiel in Theaterstücken und anderen Gattungen, wie Parodie oder literarisch-musikalisches Programm. Einen bewussten Einklang zwischen Körpersprache und gesprochener Sprache herstellen. Steigende Ansprüche im eigenen Sprachgebrauch und bei der Intonation.</p>	<p>Flexible Anpassung an den Kommunikationsprozess. Differenzierter Sprachgebrauch, Formulierung der Gedanken in differenzierter, das Wesentliche hervorhebender, sachgerechter Form. Verwendung eines verständlichen, sprachlich anspruchsvollen Wortschatzes, der die Absicht des Sprechers genau ausdrückt. Entsprechender Gebrauch von Germanismen. Korrekte Intonation in allen Sprechsituationen. Einklang von Kommunikation und Metakommunikation beim Sprechen. Neben der Standardsprache auch den Wortschatz der – Hochsprache kennen und verwenden. Gelesenes, Gesehenes, Gehörtes mit entsprechendem Wortschatz und passenden Wendungen wiedergeben. Textgetreue Wiedergabe von auswendig gelernten Texten. Dolmetschen aus dem Ungarischen ins Deutsche und aus dem Deutschen ins Ungarische unter Einhaltung der Besonderheiten beider Sprachen. Erfüllung der Anforderungen der Stufe C1 und in Einzelfällen C2 des Europäischen Referenzrahmens, sowie der Anforderungen des Sprachdiploms Stufe II.</p>

2. Lesen, Verstehen geschriebener Texte

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Nach Vorbereitung und Verstehen das laute und stumme Lesen von kurzen, altersgemäßen Texten üben. Die Bedeutung des gelesenen Märchens verstehen, seine Aussage mit Hilfe des Lehrers formulieren. Schriftlich oder mit Zeichnungen erfolgende Kontrolle des Verstehens mit einfachen Aufgaben.</p> <p>Einige Gedichte textgetreu wiedergeben. Verschiedene Textsorten erkennen. Erweiterung des aktiven Wortschatzes durch Merken der wiederkehrenden Wendungen in Märchen und kurzen Geschichten.</p>	<p>Bekannte Texte fließend, ausdrucksvoll lesen, interpretieren und kurz zusammenfassen. Techniken des Textverstehens, wie Kontext, Textumgebung bewusst verfolgen. Die eigene Meinung über die Handlung, die Personen des gelesenen Textes formulieren.</p> <p>Leseerlebnisse erzählen, dadurch den aktiven Wortschatz erweitern. Selbständiges Lesen und Erkennen der Werte von Texten aus der Belletristik und Volksdichtung.</p>	<p>Fremde Texte fließend, ausdrucksvoll lesen und den Inhalt zusammenfassen. Auszüge aus der deutschen Jugendliteratur sinnerfassend lesen, in Gruppenarbeit bearbeiten. Den Inhalt verstehen, eigene Meinung formulieren. Zum Auswendiglernen einiger Gedichte, eventuell Prosawerke.</p> <p>Selbständiges Lesen, Verstehen von populärwissenschaftlichen und publizistischen Texten, ihre Inhalte zusammenfassen. Erkennen und Deuten einfacher Bilder in belletristischen Werken. Interpretation verschiedener Illustrationen und Abbildungen.</p>	<p>Verstehen und sinnerfassendes Vorlesen von literarischen, publizistischen und Fachtexten. Erkennen und Reproduzieren der wortwörtlichen und übertragenen Bedeutung von Texten. Argumente und Gegenargumente klar formulieren. Techniken des Textverstehens und der Textarbeit verstehen und anwenden, z.B. Kontext, logische Zusammenhänge, Bedeutungsschichten, Merkmale der Gattungen in Werken aus verschiedenen Epochen. Erfahrungen sammeln beim Verstehen alter, vom heutigen Sprachgebrauch abweichender Texte mit Hilfe des Lehrers. Stilrichtungen in Texten erkennen.</p> <p>Verbale und Nonverbale Elemente, Typographie.</p>

3. Textproduktion, Schriftbild, Rechtschreibung

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Buchstaben lernen, Besonderheiten des Zeichensystems der deutschen Sprache erlernen und anwenden.</p> <p>Abschreiben von Sätzen und kurzen Texten ohne Buchstaben zu verwechseln oder wegzulassen.</p> <p>6-8 zusammenhängende Sätze über ein vorgegebenes Thema, zuerst mit Hilfe des Lehrers, dann selbständig verfassen.</p> <p>Verschiedene kurze, standardisierte Texte verfassen: einfache Nachricht, genaue Anschrift, Personalien,</p>	<p>Anforderung einer gegliederten, gut lesbaren Schrift.</p> <p>Diktat mit gutem Tempo schreiben. Einhaltung der Rechtschreibregeln. Erscheinen des selbst ausdrückenden Schreibens: kurzer Aufsatz über ein vorgegebenes Thema, Beschreibung und Charakterisierung aufgrund eines Leseerlebnisses, Briefe schreiben.</p> <p>Übersetzen aus dem Deutschen ins Ungarische, dabei die Benutzung des Wörterbuchs üben.</p> <p>Kreative Textproduktion, z.B. Reimpaare bilden,</p>	<p>Bekannte Arten der Textproduktion üben und neue kennen lernen.</p> <p>Verfassen einer Beschreibung nach einem Muster, dabei die Regeln des logischen Aufbaus einhalten. Referat, Bericht und Interview selbständig schreiben.</p> <p>Die inhaltlichen Elemente des Verfassens von Lebensläufen kennen und anwenden. Wissen, wie regelmäßig aufgebaute private und offizielle Briefe verfasst werden, und solche schreiben. Anwendung entsprechender Stilelemente in Texten verschiedener</p>	<p>Ästhetisch gegliedertes, gut strukturiertes Schriftbild. Notizen machen.</p> <p>Differenzierter Wortschatz, gute Ausdrucksfertigkeit beim Verfassen von Inhalten des Alltagslebens und der Bildungsgebiete..</p> <p>Dem Thema und der Textsorte entsprechend Texte verfassen: Aufsatz, Essay, Beschreibung, Charakterisierung schreiben. Lebenslauf, Antrag, Bewerbung verfassen. Gründliche Kenntnis und bewusste Anwendung der Grammatik, der sprachlichen Korrektheit</p>

Brief, Ansichtskarte, Beschreibung, Charakterisierung. Die Textgliederung üben.	Geschichten fortsetzen und beenden.	Gattungen. Übersetzen aus dem Ungarischen ins Deutsche, mit Wörterbuch, unter Berücksichtigung der sprachlichen Besonderheiten. Die begabten Schüler in der kreativen Textproduktion fördern. Präsentationsmöglichkeiten sichern.	und der Orthographie. Benutzen von ein- und zweisprachigen Wörterbüchern beim Übersetzen. Eine kreative Textproduktion kann erwartet werden. Vorbereitung zum Verfassen Arbeiten größeren Umfangs: Recherche, Stoffsammlung, Erstellung von Projekten.
---	-------------------------------------	--	--

4. Entwicklung der Lernfähigkeiten

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Erste Schritte zur selbstständigen Durchführung von Aufgaben (Besuch in der Bibliothek, Ausleihen von Büchern, offene Unterrichtsformen usw.) Sammeln und Bearbeitung von Informationen mit Hilfe des Lehrers. Anwendung der erworbenen Kenntnisse.	Aufbau der Kompetenz selbstständigen Arbeitens. Aufbau von Lernstrategien. Erweiterung der Kenntnisse zum Bibliotheksgebrauch. Selbstständiges Recherchieren in der Bibliothek und auf Internetseiten. Skizze schreiben und anwenden. Das Wesen der Zusammenfassung verstehen.	Methoden des selbstständigen Arbeitens, Gebrauch von Hilfsmitteln. Sammeln von Daten und Kenntnisse anhand verschiedener Informationsträger. Die gewonnenen Kenntnisse systematisieren und anwenden. Selbstständig Skizze schreiben auf Grund kurzer Texte. Das Wesen der Zusammenfassung kennen, Zusammenfassung schreiben können nach angegebenen Gesichtspunkten. Notizen machen mit Hilfe des Lehrers. Hervorheben des Wesentlichen.	Übung der zielgerichteten Sammlung und Systematisierung von verbalen und nonverbalen Informationen. Zweckmäßiger Gebrauch von verschiedenen Informationsträgern. Angabe der Informationen, Quellennachweis. Selbstständig Skizze schreiben zu einer gegebenen Aufgabe, anhand von Skizzen verschiedenen Textsorten verfassen können. Selbstständiges Zusammenfassen von Inhalten, Hervorheben des Wesentlichen, Systematisierung der Informationen und Auseinanderhalten der Standpunkte. Selbstständig Notizen machen, Hervorheben der Schlüsselwörter, Gliederung der Inhalte.

5. Kenntnisse über die Sprache (Sprache der Minderheit)

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Kenntnis des Alphabets, spezielle sprachliche Besonderheiten - z.B. ä, sch, der vom Ungarischen abweichende Gebrauch der Groß- und Kleinschreibung - kennen und anwenden. Richtige Anwendung der Wortarten (Verb, Substantiv, Adjektiv, einige Pronomen, Numerale) im Satz. Singular und Plural erkennen und richtig verwenden. Das Präsens selbständig richtig anwenden, die anderen Zeitformen erkennen. Korrekte Zeichensetzung am Satzanfang und -ende, selbstständige Zeichensetzung. Die Satzgliedfolge im Aussage-, Frage- und Ausrufesatz im schriftlichen und mündlichen Sprachgebrauch richtig verwenden. Elemente der ähnlichen und abweichenden Satzbildung der deutschen und ungarischen Sprache erkennen lassen. machen.</p>	<p>Regeln der Satzbildung kennen, diese bewusst anwenden. Richtige Konjugation und Deklination der Wortarten. Die Beziehung Wortart-Satzteil erkennen. Benutzung von Wörterbüchern und Handbüchern üben, dabei den systematischen Zusammenhang zwischen Wörtern und Wortbauelementen erkennen. Die Merkmale des Sprachgebrauchs mit Hilfe verschiedener Texte erkennen. Den Sprachveränderungsprozess mit dem Vergleich älterer und heutiger deutschsprachiger Texte feststellen.</p>	<p>Bewusste Anwendung der in der 5. und 6. Klasse angeeigneten Kenntnisse der Grammatik, der sprachlichen Korrektheit und der Rechtschreibung. Stilelemente der Gattungen im schriftlichen und mündlichen Sprachgebrauch präzise anwenden. Veränderung der Bedeutung von Wörtern im unterschiedlichen Kontext; diese an Beispielen erkennen. Ähnliche und abweichende Merkmale im strukturellen Aufbau der ungarischen und deutschen Sprache durch Beispiele veranschaulichen. Die Wechselwirkung zwischen den Mundarten und der Hochsprache durch Beispiele veranschaulichen.</p>	<p>Die beschreibende Grammatik der deutschen Sprache kennen, aber in erster Linie richtig verwenden. Streben nach einem grammatisch korrekten schriftlichen und mündlichen Sprachgebrauch. Die neuen deutschen Rechtschreibregeln anwenden können. Unter- und übergeordnete Begriffe aus dem Alltagsleben einander zuordnen. Begriffe der Alltags- und Hochsprache verstehen, definieren und benutzen. Ursachen für die Beständigkeit und Veränderung der Sprache erschließen. Stilistische Unterschiede von Synonymen verstehen. Forschungsarbeit begabter Schüler: Unterschiede und Gemeinsamkeiten der Hochsprache, Mundart und des Ungarischen. Sprachgeschichtliche Hintergründe.</p>

6. Kenntnisse über die Literatur

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Das positive Verhältnis zur Literatur durch Lesen von authentischen Texten fördern. Deutsche Märchen, Kurzgeschichten, Gedichte. Sprüche lesen, ihre Aussage verstehen, die Personen nach vorgegebenen Gesichtspunkten gruppieren. Kindersprüche, -spiele, -reime lesen, verstehen und vortragen. Lesen von Kinderzeitschriften.</p>	<p>Kurze epische Werke z.B. Volksmärchen, Fabel, Sage, Geschichte selbständig lesen, den Inhalt zusammenfassen, die Gattung kurz beschreiben. Meinung über die Personen, die Handlung und den Schauplatz formulieren. Die Werte entdecken und sich mit ihnen identifizieren. Gedichte über unterschiedliche Themen lesen, das Lieblingsgedicht vortragen. 5-6 deutsche Gedichte auswendig lernen.</p>	<p>Novellen, Kurzgeschichten, Anekdoten, Parabeln selbständig lesen, Inhalt und Aussage der Werke kurz beschreiben. Meinungsformulierung, Interpretation, Charakterisierung. Einen Jugendroman lesen, die Handlung, die Personen und die Aussage interpretieren. Gedichte, Balladen sinnerfassend vorlesen und textgetreu wiedergeben. Streben nach dem Erfassen</p>	<p>Durch Werke der Dichter und Schriftsteller der deutschen Literatur die Gefühls- und Gedankenwelt sowie die Weltanschauung und moralische Auffassung des deutschen Volkes kennen lernen. Durch Werke der ungarndeutschen Literatur die Schicksalsfragen der Volksgruppe kennen lernen und die Identifizierung damit fördern. Kenntnis der formalen und inhaltlichen Merkmale der drei</p>

<p>Werke der Volksdichtung, z.B. Reime, Sprüche kennen und den Anlässen zuordnen. Meinungsformulierung über das menschliche Benehmen, über den Kampf des Guten gegen das Böse, über die menschlichen Werte anhand einiger Werke der deutschen Kinderliteratur. Die erzieherische Wirkung der Literatur, die Identifizierung mit den Werten bewusst machen. Film zum Bereichern, Vertiefen des deutschen Wortschatzes.</p>	<p>Erzählungen in der Klasse gemeinsam lesen und dramatisieren. Gattungen unterscheiden, ihre Merkmale erkennen. Eigene Leseerlebnisse im Unterricht präsentieren und dadurch das Lesen beliebt machen. Entfaltung der kritischen Betrachtungsweise.</p>	<p>der Schönheit des Werkes und der Botschaft des Dichters. Theaterstücke anschauen, Hörspiele anhören, danach über das Geschehene und Gehörte berichten. Aufführung von Szenen, Dramatisierung interessanter Teile, Aufführung von Theaterstücken. Rolle der elektronischen Informationsträger im erlebnisbetonten Literaturunterricht. Die Auswirkung literarischer Werke auf die Gefühls- und Gedankenwelt der Schüler</p>	<p>literarischen Gattungen. Werke nach der Gattung gruppieren. Motivgleiche Gedichte behandeln. Die im Kanon angegebenen Romane und Dramen lesen und sie im Unterricht hinsichtlich des Lebenswerks, Themas, der Motive, Geistesgeschichte, Stilrichtung interpretieren. Nach angegebenen Gesichtspunkten erfolgende selbstständige Bearbeitung von kurzen epischen Werken, wie Kurzgeschichte, Novelle. Aussage literarischer Werke in ihrem Zeitalter und heute - Präsentation aufgrund einer Forschungsarbeit. Verbindungen in der Themenwahl der ungarischen und deutschen Literatur suchen, ihre Ursachen aufdecken. Benutzung eines zur Interpretation literarischer Werke erforderlichen Wortschatzes. Benutzung elektronischer Medien im Unterricht.</p>
---	--	---	--

7. Entwicklung des Beurteilungsvermögens, des historischen und ästhetischen Gefühls

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Anhand von Alltagserlebnissen die Begriffe „schön“ und „hässlich“ verwenden. Unterscheidung von „traurig“ und „lustig“ in Gesprächssituationen. Unterscheidung von „gut“ und „schlecht“ anhand von alltäglichen und literarischen Erlebnissen. Alltagskonflikte durch Spiele erleben (Puppenspiel, Situationsübung).</p>	<p>Kurze Formulierung eines Erlebnisses und über die Wirkung der Lesestücke. Erkennen der Rolle des Humors in altersgemäßen Texten. Herausbildung der Fertigkeit des selbstständigen Denkens und der Meinungsäußerung. Entwicklung der Strategien zur Konfliktlösung.</p>	<p>Aneignung differenzierter sprachlicher Formen zum Ausdruck des Gefallens. Selbstständiges Erschließen von Texten. Differenzierte Fähigkeit des selbstständigen Denkens und der Meinungsäußerung. Streben nach Lösung der individuellen und kollektiven Konflikte.</p>	<p>Anspruch und Fertigkeit herausbilden zur selbstständigen Entwicklung des Geschmacks. Ethische und Ästhetische Bewusstheit. Kreativität. Fähigkeit zur Analyse differenzierter Texte. Hoher Grad des selbstständigen Denkens und der Meinungsäußerung. Anpassung an verschiedene sprachliche und kommunikative Situationen. Entwicklung persönlicher Strategien zur Konfliktlösung. Annahme der Andersartigkeit, Umgang</p>

			mit ihr, Reflexionen. Anspruch auf Kennen lernen anderer Kulturen.
--	--	--	--

Deutsche Sprache und Literatur
(für den traditionellen Minderheitenunterricht)
Traditioneller Sprachunterricht

Entwicklung sprachlicher Fertigkeiten

1. Hörverstehen

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Verstehen von einfachen Äußerungen, Fragen und Antworten, darauf in folgenden Themenkreisen reagieren können: Familie, Wohnung, Schule, Tagesablauf, Kleidung, Wohnort, Verkehr, Umgebung, Gesundheit, Einkauf. Kurze Geschichten aus dem Leben der Ungarndeutschen.	Verstehen von einfachen Äußerungen, Fragen und Antworten, darauf in folgenden Themenkreisen reagieren können: Beruf, Gesundheit, Familie, Essen Freizeit. Geschichten aus dem Leben der Ungarndeutschen und der deutschen Literatur.	Die Umgangssprache in folgenden Themenkreisen verstehen: Familie, Unterricht, Berufswahl, Kultur, Sport, Reisen, Medien, Dienstleistungen, „Gesundheitsschutz, Umwelt, -schutz Landeskunde, Rechte und Pflichten der deutschen Minderheit. Inhalte, Mitteilungen, Informationen verstehen und darauf reagieren (Hörverstehen).	Verstehen der Mitteilungen von Radio- und Fernsehsendungen. Verstehen der Inhalte von populärwissenschaftlichen und Spielfilmen. Verstehen der Inhalte von Texten der deutschen Literatur und der Mundarten. Verfolgen dramatisierter Aufführungen literarischer Werke. Produktionen muttersprachlicher Künstler (Hörspiel, Theateraufführung, literarischer Abend) folgen können. In Diskussionen Pro- und Kontraargumente verstehen., zwischen wichtigen und unwichtigen Informationen unterscheiden können. Aus dem Sprachstil auf die Beziehung der Gesprächspartner schließen.

2. Sprechfertigkeit

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Einfache Aussagen, Fragen, Glückwünsche, Wünsche formulieren. Formale Elemente der Wendungen zur Begrüßung, zum Abschied, zur	Sich in Dialoge einschalten, Erlebnisse in einfachen Sätzen erzählen. 10 Sprichwörter und Reime sowie 5 Gedichte auswendig kennen, einige	Mit verschiedenen Partnern Gespräche, Diskussionen über die unter Punkt 1 angegebenen Themenkreise mit einfachen und zusammenhängenden	Gespräche und Diskussionen mit einem Muttersprachler über verschiedene Alltagsthemen führen. Mit Anwendung eines adäquaten

Vorstellung genau kennen und benutzen. Wendungen zur Erteilung und Einholung einfacher Auskünfte und Bitten anwenden. Mit Hilfe von Bildern, Illustrationen kurze Geschichten, Märchen vortragen, dramatisieren. Gedichte, Lieder, Kurze Texte, Märchen, Sprüche, Sprachspiele einstudieren, memorisieren.	Anekdoten erzählen können.	Wendungen führen. Über Erlebnisse und Erfahrungen in einfachen Satzkonstruktionen berichten. Sich informieren, Fragen formulieren, Wünsche äußern, Informationen geben Bewusste Anwendung der richtigen Aussprache und Intonation.	Wortschatzes Kontakte knüpfen, Meinungen formulieren, über Erlebnisse berichten, Geschichten erzählen. Mit Hilfe von Bildern und Zeichnungen über ein Themenkreis sprechen. Berichten über Ereignisse, Kulturprogramme, Radio- und Fernsehsendungen der Ungarndeutschen. Dolmetschen von Alltagstexten. 5-6 Gedichte rezitieren.
---	----------------------------	---	--

3. Leseverstehen

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Lautes Lesen mit dem entsprechenden Rhythmus, mit richtiger Aussprache und Intonation. Aus einfachen Texten Information gewinnen und wiedergeben. Im neuen Kontext die gelernte Lexik erkennen, verstehen. Das Leseverstehen durch stummes Lesen fördern. Kurze literarische Texte (Märchen, Sagen, Gedichte) lesen.	Texte der unter Punkt 1 genannten Themenkreise bearbeiten können, mit besonderem Hinblick auf die Interpretation von Geschichten, die die Lebensweise der Ungarndeutschen vorstellen. Entwicklung des fließenden und ausdrucksstarken Lesens.	Bekannte und unbekannte Texte fließend mit richtiger Intonation lesen. Mit Hilfe der gelernten Lexik den gelesenen Text zusammenfassen, über seinen Inhalt eine Meinung formulieren. Bei längeren Texten das Wesentliche hervorheben. Deutsche Gedichte und Erzählungen nach dem Lesen interpretieren. Werke von ungarndeutschen Autoren verstehen, ihren Inhalt und ihre Aussage interpretieren, um das Bild über das Leben und die Kultur der Ungarndeutschen zu erweitern.	Den Inhalt von gelesenen Fachtexten und kurzen literarischen Werken mit Hilfe eines Wörterbuches zusammenfassen, Meinungen formulieren, pro oder kontra argumentieren. Verstehen von Artikeln aus Jugendzeitschriften. Kurze belletristische Werke nach dem selbstständigen Lesen interpretieren, ihre Werte erkennen.

4. Schreiben

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Richtiges Schreiben der Wörter des Grundwortschatzes. Sätze und kurze zusammenhängende Texte abschreiben und nach Diktat und Hören schreiben. Nach vorgegebenem Beispiel einen aus mehreren zusammenhängenden Sätzen bestehenden Text verfassen, z.B.	Bildbeschreibung; die auf einem Bild dargestellte Geschichte schriftlich formulieren können. Ausfüllen eines einfachen Formulars. Die Regeln der deutschen Rechtschreibung kennen und anwenden.	Gedanken über die unter Punkt 1 angegebenen Themenkreise schriftlich ausdrücken. Aufsätze, Berichte, Briefe nach den (standardisierten) Regeln der Textverfassung schreiben. Einen Erlebnisbericht über selbstständig gelesene literarische Werke schreiben. Die Regeln der sprachlichen Korrektheit	Weiterentwicklung der Methoden des Verfassens von Texten (offizieller Brief, Lebenslauf, innere und äußere Charakterisierung). Verfassen eines Erlebnisberichts über den Inhalt, die Aussage und die Werte je 1 literarischen Werks ungarndeutscher Autoren. Die Grammatik,

Ansichtskarte, Vorstellung.		gründlich kennen und anwenden. Einfache Texte mit Wörterbuch übersetzen.	sprachliche Korrektheit, Stilistik, und Orthographie gründlich kennen und anwenden. Übersetzen aus dem Deutschen ins Ungarische und aus dem Ungarischen ins Deutsche mit Wörterbuch.
-----------------------------	--	--	--

Deutsche Sprache und Literatur für den erweiterten traditionellen Sprachunterricht

Entwicklung sprachlicher Fertigkeiten

1. Hörverstehen

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Texte in den folgenden Themenkreisen verstehen: Heim, Schule, Freizeit, Natur, Leben der Ungarndeutschen.	Texte in folgenden Themenkreisen verstehen: Arbeit, Kultur, Verkehr, Medien, Literatur der Ungarndeutschen.	Verstehen der Mitteilungen von Radio- und Fernsehsendungen. Verstehen der Inhalte von populärwissenschaftlichen und Spielfilmen. Verstehen der Inhalte von literarischen und mundartlichen Texten. Verfolgen von dramatisierten Aufführungen literarischer Werke. Produktionen muttersprachlicher Darsteller (Hörspiel, Theateraufführung, literarischer Abend) genießen.	Verstehen von Texten verschiedener Themenkreise, z.B. Probleme der Jugendlichen, Natur- und Umweltschutz, Dienstleistungen, Reisen, Feste, Freizeit, Freundschaft, Liebe, Toleranz, Religionen, Künste, deutschsprachige Länder, Europäische Union, Zukunft der Ungarndeutschen, literarische Werke des 20. Jahrhunderts. Nach Verstehen des Textes die eigene Meinung, den eigenen Standpunkt formulieren. Verstehen von deutschen Filmen, Theateraufführungen, Autorenlesungen, von fachlichen Vorträgen (über Geschichte, Musik und Kunst), ihre Mitteilungen und Aussagen zusammenfassen.

2. Sprachfertigkeit

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Sich in Sprachsituationen des Alltags einschalten, Aussagen und Meinungen formulieren. Über Themen	Über Ereignisse informieren, über Erlebnisse erzählen, eine Gemeinschaft mit Anwendung des	Mit Jugendlichen und muttersprachlichen Partnern Gespräche und Diskussion führen. Mit Anwendung	Äußerung des Standpunktes, der Meinung über die oben aufgeführten Themen mit Anwendung

des alltäglichen Lebens Dialoge führen.	entsprechenden Wortschatzes vorstellen.	eines adäquaten Wortschatzes Kontakte knüpfen, Meinungen formulieren, über Erlebnisse berichten, Geschichten erzählen. Über Ereignisse, Kulturprogramme, Radio- und Fernsehsendungen der Ungarndeutschen berichten. Dolmetschen von Alltagstexten. Gedichte vortragen.	adäquater sprachlicher Formen und Germanismen. Ein Referat zusammenstellen und sprachlich anspruchsvoll formuliert vortragen. Das Wesentliche aus populärwissenschaftlichen und belletristischen Texten erfassen und wiedergeben. Dialoge über ein oben aufgeführtes Thema mit einem Muttersprachler führen. Über prominente Persönlichkeiten (Politiker, Dichter, Schriftsteller, bildende Künstler, Geistliche) der Ungarndeutschen berichten, mit ihnen Interviews führen. Dolmetschen in Alltagssituationen.
---	---	--	--

3. Leseverstehen

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Fließendes, ausdrucksvolles, inhaltlich gegliedertes Lesen von lexikalisch bekannten Texten mit entsprechender Wort- und Satzintonation.	Lesen- und Verstehen von fremden Texten, z.B. Prospekte, kurze Artikel aus Jugendzeitschriften.	Den Inhalt von gelesenen Fachtexten und kurzen literarischen Werken zusammenfassen, Meinung formulieren, pro oder kontra argumentieren. Artikel aus Jugendzeitschriften verstehen. Kurze belletristische Werke nach dem selbstständigen Lesen interpretieren, ihre Werte erkennen.	Literarische Werke deutscher und ungarndeutscher Autoren lesen, folgende Inhalte und Gattungen kennen: in verschiedenen Epochen geschriebene Gedichte - über Liebe, Natur, Heimat - kurze Lektüren, Kurzgeschichten, Balladen, Fabeln, Lesen von ein-zwei Romanen der Jugendliteratur oder Dramen von den im 20. Jahrhundert geschriebenen Werken deutscher Autoren. Werke ungarndeutscher Autoren, die sich mit der Sprache und Identität, mit der Naturlyrik, mit den Schicksalswegen und Schicksalsschlägen beschäftigen, deren Aussagen und Werte in die Gestaltung des Identitätsprozesses einzubauen sind, kennen lernen. Erkennen der Mundarten. Erweiterung landeskundlicher

			Kenntnisse durch das Lesen der deutschsprachigen Presse.
--	--	--	--

4. Schreiben

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Gelesene Geschichten, selbst erlebte oder erfundene Ereignisse in einigen Sätzen beschreiben. Kurze Personencharakterisierung schreiben.	Briefe schreiben, unter Einhaltung der Formanforderungen. Die Regeln der Grammatik, der sprachlichen Korrektheit, der Stilistik und der Orthographie kennen und auf dem gelernten Niveau anwenden.	Methoden der Textformulierung weiterentwickeln (offizieller Brief, Lebenslauf, innere und äußere Charakterisierung). Einen Erlebnisbericht über den Inhalt, die Aussage und die Werte einiger ungarndeutscher literarischer Werke schreiben. Die Grammatik, sprachliche Korrektheit, Stilistik und Orthographie gründlich kennen und anwenden. Übersetzung aus dem Deutschen ins Ungarische und aus dem Ungarischen ins Deutsche mit Wörterbuch.	Verschiedene Schreibtechniken (Zusammenfassen, Systematisieren, Komprimieren, Anfertigung von Notizen) kennen und anwenden. Gelesene literarische, allgemeine und Fachtexte nach vorgegebenen Gesichtspunkten zusammenfassen. Referate schreiben mit Einbeziehung der Fachliteratur. Fremde Texte mit Wörterbuch übersetzen. Texte über ein beliebiges Thema verfassen, dabei die Kenntnisse der Grammatik, sprachlichen Korrektheit, Stilistik, Wörterbuchbenutzung und Orthographie sicher anwenden.

Minderheitenkunde (für alle Unterrichtsformen)

Entwicklung sprachlicher Fertigkeiten

1. Erwerben von Kenntnissen, Lernen

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Die alten Bezeichnungen der familiären, verwandtschaftlichen Beziehungen kennen. Sprachgebrauch: Mundart, Hochdeutsch erkennen. Die im Dorf gesammelten Sprichwörter und	Kenntnisse über eine von Deutschen bewohnte Siedlung aus persönlichen Gesprächen, aus Lektüren und mit Anwendung aus Filmen gewonnenen Informationen sammeln. Einblick in die	Erweiterung der Kenntnisse über die Geschichte der Ungarndeutschen durch Bearbeitung von Materialien der Quellen und Filme. Kenntnis und Darstellung der Feste des Kalenderjahres und des	Chronologisches Behandeln der deutschen und ungarischen Geschichte im Unterricht, auf Gemeinsamkeiten und Abweichungen, sowie Wechselwirkungen hinweisen. Verfolgen der

<p>Wendungen, Sprüche, Kinderreime, Kinderspiele kennen. Örtliche Bezeichnungen der Haustiere und Pflanzen des Gartens lernen. Entdecken alter Berufe, Gebäude am Wohnort und in der Umgebung. Die noch lebendigen Traditionen und Bräuche kennen lernen. Kleidungsstücke der örtlichen Volkstracht erkennen. Spielzeuge anfertigen, Lieder lernen, Aufführung von kurzen Szenen. In den obigen Themen handlungsorientierte Aneignung der Kenntnisse. Lautes, verstehendes Lesen von kurzen Texten, mit Hilfe des Lehrers Skizzen anfertigen. Sammeln von Sachgegenständen und Bräuchen (altersgemäß).</p>	<p>Lebensweise, Bräuche, in die Essgewohnheiten, Kleidung, Bauweise, Mundart durch Besichtigung von Ausstellungen der Heimatmuseen. Systematisierung der gewonnenen Kenntnisse im Unterricht und ihre Präsentation durch Ausstellungen oder Bühnenszenierungen. Aneignung von systematisierten Kenntnissen im Unterricht und bei Projektpräsentationen über die Geschichte, Geographie und Kultur der deutschsprachigen Länder und der Ungarndeutschen. Systematisieren, Kommentieren und Präsentieren gewonnener Kenntnisse bei Projekten. Gebrauch elektronischer Datenträger.</p>	<p>Kirchenjahres. Kenntnis und Pflege des ungarndeutschen Volkslied- und Volkstanzgutes. Die ungarndeutsche Volkstracht kennen und vorstellen können. Thematisiertes Sammeln des Wortschatzes der Mundart. Durch Besichtigung von Ausstellungen der Heimatmuseen Einblick in das Leben der Bauern und Handwerker gewinnen. Grundlegende Kenntnisse über die Bauweise und Einrichtung eines Wohnhauses durch die Besichtigung von Ausstellungen der ethnografischen Museen und der Heimatmuseen gewinnen. Frühere und heutige Essgewohnheiten in den deutschen Familien, Spezialitäten in Großmutter's Küche. Möglichkeiten der Selbstorganisation der Minderheiten, ihre Verwirklichung auf lokaler und Landesebene. Möglichkeiten der Ausübung der Minderheitenrechte für Jugendliche und Erwachsene durch Rollenspiele.</p>	<p>historischen Rolle der Ungarndeutschen von der Ansiedlung bis zur Gegenwart. Aufdeckung kausaler Zusammenhänge durch menschliche Schicksale. Vorstellung der Kultur der deutschen Minderheit mit Einbeziehung eigener Erlebnisse und Erfahrungen. Erkennen des Zusammenhanges von Sprache und Identität mit Hilfe von Werken der Literatur, der Musik und der bildenden Künste, sowie von neuen Informationsträgern der Medien. Forschungsarbeit als Grundlage für Projekte im Bereich der aktuellen Fragen der ungarischen und europäischen Minderheitenpolitik. Forschungsarbeit in den Themenbereichen des Abiturs: Durchführung gemeinsamer und selbstständiger Projekte. Bearbeitung der Fachliteratur, Notieren, Hervorheben wichtiger Informationen. Quellennachweis in wissenschaftlichen Arbeiten.</p>
--	--	---	--

2. Kritisches Denken

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Erkennen der Unterschiede zwischen den früheren und den heutigen Lebensumständen. Bewusstes Akzeptieren der Unterschiede zwischen den Völkern und Volksgruppen. Die Kultur der Vorfahren durch spielerisches, dramatisiertes Reproduzieren der Traditionen kennen lernen. Die Schönheit und die</p>	<p>Die „Wohntraditionen“ der Ungarndeutschen mit denen der Ungarn oder anderer Völker vergleichen. Die Merkmale des individuellen Erscheinungsbildes der deutschen Volksgruppe und die Geschichte seiner Entwicklung verfolgen. Verwirklichung des friedlichen Zusammenlebens mit</p>	<p>Zusammenhänge zwischen den, das Schicksal entscheidenden Ereignissen und ihren Folgen (z.B. Ansiedlung, geographische Lage) in der Vergangenheit der Ungarndeutschen entdecken. Die Rechte der Minderheit kennen. Die Möglichkeiten der Selbstorganisation kennen. Die aufeinander ausgeübte Wechselwirkung</p>	<p>Stellung nehmen und argumentieren in Diskussionen über die Bewertung der Schicksalswege der Deutschen. Durch Interpretation von Quellen, historischen und publizistischen Schriften Ursachen bestimmter Ereignisse erschließen. Untersuchung der historischen Authentizität</p>

<p>Wichtigkeit der Volksdichtung und der Traditionspflege erkennen. Die Ausdrucksformen der Mundart des Wohnortes oder der Umgebung mit der Hochsprache vergleichen.</p>	<p>anderen Volksgruppen (Ungarn, Kroaten, Serben...) Helfen bei der Entfaltung der eigenen Identität.</p>	<p>zwischen Geschichte und Kultur der deutschen Mutternation, der ungarischen Nation und der ungarndeutschen Minderheit erkennen. Entfaltung des Identitätsbewusstseins.</p>	<p>von Aussagen belletristischer Werke und Filme. Eine eigene Meinung über umstrittene Fragen der Vergangenheit und Gegenwart, der Lebensweise, Kultur und Politik der deutschen Minderheit bilden. Ein begründetes, authentisches Minderheitenbild entwickeln. Kritische Darstellung der einheimischen und internationalen Minderheitenpolitik mit Ausschöpfung der Möglichkeiten des interkulturellen Lernens. Kennen des Minderheitengesetzes vom Jahre 1993 und dessen Modifizierungen, der darin festgehaltenen Rechte und Pflichten. Verbindungselemente zwischen den Ungarndeutschen und der Mutternation kennen, die die Jugendlichen betreffenden Möglichkeiten kennen und nutzen können.. Die Schritte des Prozesses der bewussten Erziehung und Vorbereitung der ungarndeutschen Jugend, in der Heimat zu bleiben, die Sprache und Kultur zu behalten, sowie die Entwicklung des kritischen Denkens und des Verantwortungsgefühls stellen eine gemeinsam zu lösende Aufgabe der Familie, der Schule, der deutschen Selbstverwaltungen, der Vereine und der Medien dar. Bewertung des Systems der Minderheiten- und der Menschenrechte nach Gesichtspunkten des eigenen Wertesystems. Kritische Vorstellung der internationalen Beziehungen der gegebenen Minderheit in der Vergangenheit und heute.</p>
--	---	--	--

			Informationen über aktuelle Erscheinungen der Minderheitenpolitik und der Menschenrechte kennen, Das Dasein der gegebenen Minderheit außerhalb des Mutterlandes kennen, vorstellen.
--	--	--	---

3. Kommunikation

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Mit jungen und älteren ungarndeutschen Personen Gespräche über ihr Leben führen.</p> <p>Fragen stellen über Lebenssituationen im Alltag.</p> <p>Für Klassenprojekte Material in der Gemeinde oder im Komitat sammeln. Mündlicher Bericht im Unterricht über die eigenen Erfahrungen. Zeichnungen, Modelle und Maketten anfertigen. Bräuche und Spiele auf der Bühne aufführen. Lieder, Reime, Kindergedichte, Märchen vortragen.</p>	<p>Gespräch über das Leben der deutschen Minderheit und über die Möglichkeiten der Ausbildung früher und heute.</p> <p>Schriftliche und mündliche Präsentation der Sammelarbeit. Bräuche, Geschichten, Tänze auf der Bühne aufführen. Im Unterricht und bei Schulfeiern Gedichte, Sprüche, Reime, Geschichten rezitieren, Volkslieder singen.</p> <p>Erste Schritte zur Entfaltung des Identitätsbewusstseins anhand von Gesprächen. Zu Projekten Interviews durchführen und dokumentieren.</p> <p>Präsentation der Projekte.</p>	<p>Bericht über die selbständige Sammelarbeit im Unterricht. Vortragen von Liedern, Gedichten, Aufführung von Theaterstücken, Trachtenschau in der Klasse, bei Projektpräsentationen, bei Schulfesten und auf dem Schwabenball.</p> <p>Besprechung der Themen der Medien. Gespräche über die Bereiche der Minderheitenpolitik (dem Alter entsprechend)</p>	<p>Aktive Teilnahme an Diskussionen über Minderheitenthemen, Argumentieren für den eigenen Standpunkt. Bericht über die kulturellen und politischen Ereignisse der Deutschen. Mit Schauspielern und Politikern Interviews über aktuelle Fragen führen.</p> <p>Schriftliche und mündliche Präsentation der Forschungsarbeit über die Minderheitengeschichte und die Volkskunde. Über die Themenwahl und die objektive Informierung in den deutschen Radio- und Fernsehsendungen sowie der Presse berichten.</p> <p>Bearbeitung der eigenen Sammelarbeit für Projektpräsentation oder thematische Ausstellung.</p> <p>Präsentation der selbstständigen Forschungsarbeit, Verteidigung der Ergebnisse. Dramatisierte Aufführung von Bräuchen auf Schulveranstaltungen.</p>

4. Orientierung in Raum und Zeit

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
<p>Adäquater Gebrauch der Zeitbezeichnungen.</p> <p>Aneignen und Üben von Begriffen, die sich auf Zeit und Raum beziehen.</p> <p>Erzählen von</p>	<p>Erweiterung der Begriffe für die Zeit: Anwendung von historischen Zeitangaben (z.B. Jahrhundert).</p> <p>Gebrauch der Landkarte, geographische Orientierung</p>	<p>Orientierung in Raum und Zeit mit Hilfe elektronischer Datenträger. Kennen der ungarndeutschen Siedlungsgebiete.</p>	<p>Präzise Orientierung in Raum und Zeit: Ort und Zeit historischer Ereignisse.</p> <p>Territoriale Gliederung der Ungarndeutschen von</p>

Vergangenem in kurzen Sätzen. Orientierung in den Dörfern, die bei Projekten besucht werden: Platzierung der Einrichtungen eines Dorfes.	bei gelernten Inhalten. Museumsbesuch, Einrichtung eines Dorfes, Grundriss.	Schauplätze der Institutionen der Ungarndeutschen und ihre Funktion.	der Ansiedlung bis heute. Analyse der Situation der Volksgruppe im Lauf der Geschichte und anhand der heutigen Situation im Spiegel verschiedener Datenträger (Volkszählungsdaten, Medien, Internet). Informationen holen von den Web-Seiten der Institutionen der deutschen Volksgruppe.
--	--	--	---

5. Schlüsselemente des Inhalts

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Grundkenntnisse über die Kultur der Ungarndeutschen. Kenntnisse über die Familie. Neubelebung der Bräuche des Kalenderjahres. Kenntnis des Heimatortes und seiner Umgebung. Kennen von Werken der Volksdichtung und Kunstdichtung, Rezitieren einiger. Kenntnis einiger Handwerke, Reproduzieren von Produkten (Puppen aus Maiskolben, Eierfärben usw.). Grundkenntnisse über die Sprache der Volksmärchen: Sammeln von Mundartwörtern zu bestimmten Themen. Erlernen von Sprüchen.	Weitere Kenntnisse über die Kultur, Bräuche und Sprache der Ungarndeutschen. Kenntnis der Werke ungarndeutscher Autoren. (Dem Alter entsprechend.) Heimatort, Haus und Hof, Einrichtungen dieser. Flurnamen. Essgewohnheiten, Eigentümlichkeiten der ungarndeutschen Küche. Arbeiten um das Haus. Bräuche in der Familie und im Kalenderjahr. Pflege der Volksmusik und des Volkstanzes.	Historische Kenntnisse im Zusammenhang mit der Ansiedlung. Heimatismuseen, von Deutschen bewohnte Ortschaften. Ungarndeutsche Medien. Gedruckte Medien, Ausgaben. Bräuche im Kalenderjahr, Neubelebung dieser. Volkstracht. Tätigkeit ungarndeutscher Autoren und Künstler. Kenntnisse im Zusammenhang mit der Sprache: Geschichten, Ausdrücke zu bestimmten Themen.	Historische Wendepunkte im Leben des Ungarndeutschtums. Rolle der Volksgruppe in Europa und im Mutterland. Künstlerische Leistungen (Literatur, bildende Kunst). Tiefgehende Kenntnisse der Bräuche und ihres Ursprungs. Bewandertheit im Bereich der Fragen der Identität und Sprache. Minderheiten in Ungarn: Schulsystem, Minderheitenpolitik, Lage der Volksgruppen. Ausdruck der Identität.

6. Reflexion: Selbstbild, Selbstkenntnis, Identität

Jahrgänge 1-4	Jahrgänge 5-6	Jahrgänge 7-8	Jahrgänge 9-12
Die Schüler sollen erkennen, dass die Zugehörigkeit zu einer Volksgruppe kulturell einen Mehrwert bedeutet. Fragen sollen sie beschäftigen, die sich darauf beziehen, dass sie in gewisser Hinsicht anders sind, als ihre Mitschüler	Suche nach Antworten auf Fragen, die zur Herausbildung der Identität führen: wer gehört zu einer Volksgruppe, wer sind die Deutschen, wie leben sie mit der Mehrheitsnation zusammen usw. Die Problematik, was es bedeutet, Ungarndeutscher	Anspruch auf die bewusste Identität soll entstehen: Fragen sollen die Schüler beschäftigen, wie die Wurzeln, Sprache, Kultur, Lage und Politik der Volksgruppe. Es soll bewusst werden, dass ein Mensch auch eine mehrfache Identität	Ausgeprägte Form der Identität: die Schüler bekennen sich zu ihrer Volksgruppe und bringen das auch zum Ausdruck. Offenheit anderen Kulturen und Sprachen gegenüber. Kenntnis der eigenen Wurzeln. Ein positives

und doch.	zu sein, soll sie beschäftigen. Interesse an der Vergangenheit und den Wurzeln der Volksgruppe. Werte der früheren Generationen.	besitzen kann. Für das Individuum wichtige Werte sollen erkannt werden. Vorteile der Sprachkenntnis für sie und für die Volksgruppe entdecken.	Zukunftsbild besitzen. Kenntnis der Möglichkeiten der Zugehörigkeit zu einer Volksgruppe bzw. Sprache und die damit verbundenen Pflichten. Die Fähigkeit der Toleranz, Konfliktlösung und Problemlösung soll die Schüler charakterisieren.
-----------	--	--	--

F) ROMÁN KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Román nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Egyszerű, érthető nyelvi eszközökkel történő gondolatcsere a román nyelvet második nyelvként és anyanyelvként beszélők között. Kellő figyelem a beszélgetőtársra.</p> <p>Figyelem a román nyelvre jellemző gondos hangképzésre, a diftongusok és triftongusok helyes kiejtésére.</p> <p>Törekvés a kommunikatív nyelvi kompetencia alapjainak az elsajátítására, az artikulált nyelvi magatartás kialakítására.</p>	<p>Gondolatok, szándékok érthető közlése a hétköznapi beszédhelyzetekben.</p> <p>Gondolatközlés egyszerű mondatokban. Törekvés a mások számára érthető beszédre, az érzékletességre.</p> <p>Mások véleményének meghallgatása és a saját vélemény érthető kifejtése egy-egy évrre összpontosítva.</p>	<p>Törekvés a megfelelő szókincs elsajátítására, a <i>nyelvtan</i> és az egyes <i>nyelvi funkciók</i> ismeretére. Aktív bekapcsolódás a különböző kommunikációs folyamatokba. Mások véleményének meghallgatása és figyelembevétel.</p> <p>Saját vélemény megvédése <i>érvekkel</i> és <i>ellenérvekkel</i>.</p> <p>Empatikus viszony kialakítása. Tudatos nyelvi magatartás kialakítása, a nyelvismeret fokozatos fejlesztése.</p>	<p>A <i>szókészlet</i> és a <i>nyelvtan</i> olyan szintű ismerete, amellyel a beszélő képes helyt állni a szűkebb (<i>család, iskola, kisebbség</i>) és a tágabb közösségekben (<i>a két szomszédos nép együttműködése, határon átvélő projektek, vállalkozások, európai nemzetek közössége, egyetemes kontextus</i>).</p> <p>Törekvés a <i>nyelv alapos és reflexív ismeretére</i>. A <i>helyes és kreatív nyelvhasználat igénye a magán-és közélet legkülönbözőbb területein</i>.</p> <p>Különböző szövegműfajok <i>megértése, értelmezése és alkotása</i>.</p> <p>Logikus, helyes, <i>lényegre törő</i> szövegalkotás. <i>Árnyalt, artikulált</i> kifejezőmód.</p>

			<p>Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez a különböző valós beszédhelyzetekben. Gondolatok, szándékok közlése választékos kifejezőkészséggel. Törekvés a lényeg kiemelésére, a nyelvtani szabályokkal összhangban lévő, pontos és árnyalt megfogalmazásra. Törekvés a beszédpartner igényének a megismerésére, véleményének türelmes meghallgatására és figyelembevételére. Az „el-beszélgetés” helyett a <i>kritikus</i> és építő <i>jellegű</i> párbeszéd kezdeményezése.</p>
<p>A különböző mondatfajták felismerése, és rendeltetésszerű használata. Értelmes párbeszéd folytatása hétköznapi kommunikációs helyzetekben. Gondolatok, élmények összefüggő elmondása, szöveggé formálása. A hangsúly és hanglejtés alkalmazása a különböző mondatfajtákban. Törekvés az érthető, tiszta beszédre. Rövid hallott szöveg lényegének megértése.</p>	<p>A nyelvtudás folyamatos gyarapítására irányuló igény fejlesztése. A beszélő szándékának és a célnak legmegfelelőbb mondatfajták használata. Logikus kérdésfeltevés és lényegre törő válaszadás, értelmes véleménynyilvánítás. Tudatos törekvés a nyelv hangzóinak tiszta kiejtésére, a nyelvileg helyes, árnyalt kifejezésre. Figyelem a szünetre, a hanglejtésre, hangerőre, mondatdallamra.</p>	<p>Hallott szövegek reprodukálása. Élménybeszámoló a különféle mondatok tudatos és változatos alkalmazásával. A beszélő szándékának megfelelő mondat- és szövegfonetikai eszközök helyes használata. A szóbeli érvek meggyőző megfogalmazása és kifejezése (<i>hitelesség, őszinteség</i>). Különféle beszédműfajok technikáinak helyes alkalmazása.</p>	<p>A beszédpartnerek nyelvtudásának kölcsönös gyarapítása (igényes közlésformák átvétele). A beszédpartner figyelmének lekötése változatos, érzékletes közlésformákkal. A <i>kommunikáció</i> és <i>metakommunikáció</i> összhangjának megteremtése a beszéd folyamatban.</p> <p>Árnyalt, változatos kifejezőmód. Az értő figyelem alkalmazása. Törekvés az <i>önkorrekcióra</i>. Hangképzési, mondat szerkesztési és szövegformálási szempontból egyaránt érthető, kifejező beszéd. A beszéd szándékának megfelelő hangszínváltozat érzékletes használata.</p>
<p>A <i>gestusnyelv</i> néhány jelének ismerete. A testbeszéd megfigyelése.</p>	<p>A nem nyelvi kifejezőeszközök helyes alkalmazása a különféle beszédhelyzetekben. Törekvés a szóbeli közlés és a gestusok összhangjára.</p>	<p>Az élőszavas közlés és a <i>gestusnyelv</i> harmonizálása különböző beszédhelyzetekben. Igény a helyes testbeszédre (pl. <i>szemkontaktus a</i></p>	<p>Figyelem a testbeszéd helyes alkalmazására a kommunikációs folyamatban (pl. <i>szemkontaktus megteremtése a</i></p>

		<i>beszédpartnerrel).</i>	<i>beszédpartnerekkel, kifejező arcjátékok).</i> Szöveggel összehangolt gesztikuláció.
Aktív részvétel a közösség dramatikus játékaiban <i>(pl. egy-egy népszokás megjelenítése, zenés-dalos színjáték bemutatása).</i> Népi szövegek elsajátítása. Memoriterek.	Különböző szövegtípusok megtanulása és szöveghű reprodukálása. Törekvés a helyes kiejtésre. Különféle dramatikus formák kipróbálása <i>(improvizáció, vers- és prózamondás, bábjáték).</i>	Vers- és prózamondás nyelvjárási és szépirodalmi szövegekből. Az egyéni adottságok, beszéd-sajátosságok kihasználása. Szerepvállalás különböző <i>diákszínpadi</i> előadásokban.	Memoriterek. Figyelem a hangszínváltozásra, a szünetre, hangletésre, mondatdallamra; a <i>szuggesztív előadásmódra.</i>
Udvariassági formák alkalomhoz, beszéd-szituációhoz illő használata. Az IST-hoz kapcsolódó alapismeretek elsajátítása, román kulcskifejezések használata.	Olvasmányok tartalmának összefoglalása saját véleményalkotással. A modern információhordozók alkalmazásával kapcsolatos ismeretek fokozatos bővítése. <i>(szövegszerkesztés román nyelven, internet, CD-ROM).</i>	Referátum, tudósítás a hazai románság életéről, interjúkészítés ismert személyekkel. Felkészülés az elektronikus média útján történő kommunikációra: <i>e-mail</i> , hálózati eszközök. A román nyelv egyre gyakoribb használata a korszerű technológia segítségével.	A tudományok és művészetek nyelvének ismerete <i>(film, fotó, színház).</i> A művészet kódjainak megfejtése. A művekben rejlő <i>etikai és esztétikai</i> értékek befogadásának az igénye. <i>Az elvonatkoztató képesség, a kritikai gondolkodásmód és a kreativitás</i> fejlesztése. Az információs társadalom technológiájának <i>rendeltetésszerű és interaktív</i> használata etikai elvek követésével.
Tanulópárok párbeszéde, közös nyelvgyakorlása. Egymás szókincsének kölcsönös fejlesztése. Bekapcsolódás a tanulócsoporthoz beszélgetéseibe. Tanúságtétel egészséges vitakészségről, helyes szókincs-használatról. A beszélgetést lezáró közlési formák ismerete.	Saját vélemény megfogalmazása és alátámasztása egy többszereplős társalgási folyamatban. A tanuláshoz szükséges köznyelvi, szaknyelvi és irodalmi (alap)szókincs aktivizálása. Valós beszédhelyzetek megjelenítése csoportbontásban. Törekvés a pontos, helyes és folyamatos előadásra.	Érvelő véleményalkotás többszereplős beszéd-szituációban. A beszélőtársak véleményének meghallgatása, s az arra való helyes reagálás. Mások érvelésének ésszerű elfogadása vagy elutasítása.	Együttműködés és toleráns magatartás tanúsítása csoportmunkában. A vita nyelvi és etikai szabályainak alkalmazása egy többszereplős beszédhelyzetben. A nyelvi (ön)kontroll képességének fejlesztése. A saját vélemény ismételt átgondolása. A helyzetkomikumok felismerése, félreértések tisztázása.
Törekvés a szókincs gyarapítására és a helyes intonációra.	.	Önálló nyelvművelési szándék kifejezése. A diák stílusának színesítése rokon jelentésű szavakkal. Kellő figyelem az összetett mondatok logikus felépítésére, helyes megformálására, majd a logikus szövegszerkesztésre. Tolmácsolás automatizmusokkal.	Felkészülés audiovizuális prezentációra, a korszerű technikai eszközök használatára <i>(laptop, digitális tábla).</i> Felkészülés a korszerű információhordozók célszerű használatára. Prezentáció összeállítás tanári irányítással. Önálló előadás megtartása.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Bevezetés a román hangzók birodalmába. A jelrendszer elsajátítása a fokozatosság elvével, a tanulók egyéni képességeinek figyelembevételével (<i>hang, szó, szó szerkezet, mondat</i>). Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival. A román szótagolási szabályok tudatos alkalmazása ismeretlen szövegben.</p>	<p>A szavak konkrét és átvitt jelentéstartalmának felismerése a szöveg kontextusában. Törekvés a szövegértési technikák fokozatos elsajátítására és alkalmazására.</p>	<p>A szövegértési technikák tudatos alkalmazása. A szövegben rejlő metaforikus tartalmak megfejtéséhez szükséges képesség fejlesztése gyakorlással.</p>	<p>A szövegértési technikák további tökéletesítése, gyakorlása, helyes alkalmazása. A tudásban rejlő hatalom felismerése. Nyitottság az élethosszig tartó tanulásra. Szókincsgyarapítás a nyelv minden rétegére kiterjedően (<i>felkészülés a felnőtt létre</i>).</p>
<p>Az olvasási technika folyamatos fejlesztése hangos és csendes olvasással. Szövegértési gyakorlatok, az olvasási képesség fejlesztése. Különböző modalitású mondatok dallamának kifejezése a hangos olvasásban. Olvasás egyéni tempóban, kiegyensúlyozott ritmusban.</p>	<p>Különböző szövegfajták értelmező (néma és hangos) olvasása, helyes hangsúllyal és mondatdallammal. Megfelelő olvasási tempó kialakítása. Az önellenőrzés képességének fejlesztése. Irodalmi szövegek közös és egyéni olvasása az iskolában, a könyvtárban vagy otthon. Önálló olvasás igénye: házi olvasmányok; olvasónapló készítése.</p>	<p>Eltérő szövegtípusok értelmező felolvasása a szövegfonetikai eszközök helyes alkalmazásával. Az olvasmánytartalmak szóbeli összefoglalása, kérdések megfogalmazása. Kisenciklopédiák, lexikonok rendeltetésszerű használata.</p>	<p>Szövegértelmezés a teljes megértés, a helyes hanglejtés és kifejező olvasás igényével.</p>
<p>Az aktív szókincs gyarapítása az olvasmányélmény alapján. Pl.: mese értelmezése, szereplőinek rövid jellemzése (<i>szinonimák, antonimák</i>). Az olvasott szöveg tartalmának elmesélése, megbeszélése tanuló párbán.</p>	<p>Az aktív és passzív kifejezőkészlet bővítése különböző szövegtípusok megismerésével (<i>tájékoztató, érvelő, kifejező</i>). Önálló véleményalkotás a szöveg tartalmával kapcsolatban. Szókincsbővítés párban vagy csoportmunkában.</p>	<p>Szókincsgyarapítás önálló és csoportos munkával. Olvasmányok közös feldolgozása. Szövegértelmezési viták (<i>érvek, ellenérvek</i>). A vitapartner véleményének türelmes meghallgatása és átgondolása. Személyiségépítő gondolatcsere.</p>	<p>A szépirodalmi szövegben rejlő jelenség mögötti lényeg megértése. A kifejezőkészlet további aktív bővítése a különböző tudományok és művészetek (szak)szókincsével. Szakszavak beépülése a szókincsbe. Szövegértelmezés összehangolt csoportmunkában.</p>
<p>A szövegszerkesztés alapvető eljárásainak megismerése.</p>	<p>Az életkornak megfelelő szövegek feldolgozása (<i>tömörítés, kifejtés, magyarázat</i>). Kohézió, ok-okozati összefüggések felismerése az adott szövegben.</p>	<p>Többjelentésűek megértésének gyakorlása (<i>a szavak konkrét és átvitt jelentése</i>). Értő szöveginterpretálás. Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek értő olvasása és tartalmának feltárása. A szövegelemzés alapvető eljárásainak gyakorlása, önálló alkalmazása.</p>	<p>A szöveg logikai - jelentéstani - formai összefüggéseinek megértése. A különböző műfajú és tartalmú szövegek jelentésrétegeinek feltárása. Műfajú meghatározások. Stílusirányzatok felismerése különböző műfajú alkotásokban. A szöveg-feldolgozási eljárások helyes alkalmazása a különböző szövegtípusokban.</p>

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A román betűvetés technikájának elsajátítása.</p> <p>Néhány mondat logikus összekapcsolása, szöveggé formálása.</p> <p>Szövegszerkesztési alapismeretek, <i>(a szöveg főbb szegumentumai)</i>.</p> <p>A vázlatkészítés módszerének elsajátítása és gyakorlása tanári irányítással.</p> <p>Rövid szövegek alkotásának gyakorlása.</p> <p>Román és magyar nyelvű szólások és közmondások összevetése.</p>	<p>Rendezett, olvasható betűformák alkalmazása. Egyéni stílus fokozatos kialakulása.</p> <p>Tollba mondott szöveg helyes és szép írása.</p> <p>Az anyaggyűjtés és elrendezés módszerének elsajátítása.</p> <p>Törekvés önálló vázlat és fogalmazás készítésére.</p> <p>Élmények, események megfogalmazása különböző szövegtípusokban és műfajokban <i>(leírás, elbeszélés, jellemzés)</i>.</p> <p>Fordítás románról magyarra <i>(szótárhasználattal)</i>.</p>	<p>Az esztétikus írás mint az önkifejezés eszköze.</p> <p>A román nyelvhelyességi törvényszerűségek tudatos alkalmazása.</p> <p>A szövegalkotási és szerkesztési ismeretek további bővítése. A szövegszerkesztés főbb szempontjainak készség szintű alkalmazása különböző szövegtípusokban <i>(önéletrajz, magán és hivatalos levél)</i>.</p> <p>Referátum, projekt anyagának összegyűjtése, rendezése, formába öntése tanári irányítással.</p> <p>Önálló vázlatkészítés.</p> <p>Logikusan, arányosan felépített dolgozat.</p> <p>Fordítás magyarról románra (egyre gyorsabb tempójú szótárhasználat).</p>	<p>A román nyelvi normákat követő, hatékony, egyéni írásmód.</p> <p>Árnyalt szókinccs és esztétikus íráskép használata.</p> <p>Önálló vázlat, szinopszis és különböző irodalmi és nem irodalmi szövegek alkotása.</p> <p>Világos és kreatív szövegalkotás a logikai - jelentéstani - formai sajátosságok betartásával (a legkülönbözőbb szövegtípusokban).</p> <p>A nyelvtani, stilisztikai és helyesírási ismeretek tudatos, készség szintű alkalmazása a terjedelmesebb szövegek <i>(értekezés, pályázat, esszé)</i> alkotásában.</p> <p>Egy és kétnyelvű szótár használata fordítás közben.</p>

4. A tanulási képesség fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az önálló tanulás alapismereteinek elsajátítása.</p> <p>A könyvtárhasználat alapjai.</p> <p>Gyermeklexikonok, atlaszok megismerése, forgatása.</p> <p>Ismerkedés a modern információhordozókkal <i>(audiovizuális, elektronikus,</i></p>	<p>A tudásszerzés és feldolgozás technikáinak egyre szélesebb körű ismerete.</p> <p>A saját tanulási stratégia fokozatos kialakítása.</p> <p>A könyvtárhasználat kapcsolatos ismeretek bővítése.</p> <p>Az IST eszközök alkalmazása az írási és</p>	<p>A tanulási folyamat ésszerűsítése <i>(hatékony gazdálkodás az idővel és az információval)</i>.</p> <p><i>Ismeretszerzés, feldolgozás, beépülés a személyiségbe.</i></p> <p>Az önálló feladatmegoldás gyakorlása, különböző információhordozók, segédkönyvek, lexikonok, szótárak rutinos forgatása.</p>	<p>Élőszavas és írásos információk gyűjtése, szelekciója, rendszerezése és célszerű felhasználása.</p> <p>Az életkornak megfelelő tájékozódás a könyvtárban, levéltárban, múzeumban.</p>

<p><i>internet, CD_ROM</i>). Az IST eszközök használata az életkornak megfelelően.</p> <p>Információk gyűjtése és feldolgozása tanári segítséggel.</p> <p>Vázlatkészítés tanári irányítással.</p> <p>Az elsajátított ismeretek alkalmazása új feladathelyzetekben.</p>	<p>olvasási képességek fejlesztésében.</p> <p>Önálló anyaggyűjtés könyvtárban, médiatárban, interneten.</p> <p>Törekvés az önálló vázlatkészítésre.</p> <p>Jegyzetkészítés tanári irányítással (<i>szelektálás, lényegkiemelés, tömörítés</i>).</p> <p>Összefoglalás tanári irányítással (<i>megadott szempontok szerint</i>).</p> <p>Az összefoglalás lényegének a megértése.</p> <p>A tanultak felhasználása (<i>dolgozat, előadás, referátum</i>).</p>	<p>IST eszközök <i>interaktív</i> használata.</p> <p>Az információ felhasználás normáinak a megismerése (<i>az idézés formai és etikai szabályai, forrás megjelölése</i>).</p> <p>Önálló vázlatkészítés.</p> <p>Törekvés a tanári magyarázat önálló jegyzetelésére (<i>kulcsszavak, kulcsmondatok kiemelése</i>).</p> <p>Olvasási napló vezetése, (lényeg kiemelése).</p> <p>Törekvés az önálló összefoglalásra, a szintézisreteremtő képesség fejlesztésére.</p> <p>Az ismert módszerek alkalmazása új feladatok megoldásában.</p>	<p>Az IST alkalmazása a kritikai <i>gondolkodás</i>, a <i>kreativitás</i> fejlesztésében.</p> <p>Anyaggyűjtés könyvtárban, levéltárban, múzeumban, médiatárban, interneten.</p> <p>A gyűjtött információk <i>rendszerezése, értelmezése és feldolgozása</i>. Önálló <i>vázlat, szinopszis, dolgozat, projekt, beszámoló</i> készítése.</p> <p>Előadás önálló jegyzetelése (<i>tömören, lényeglátóan</i>).</p> <p><i>Egyéni</i> vagy <i>csopartos projektkészítés</i> az etikai szabályok betartásával (<i>bibliográfia, jegyzetek, forrás megjelölése, adatközlők, mellékletek, illusztrációk, fotók, ábrák</i>).</p> <p>Önálló összefoglalás okozati összefüggések, (<i>lényeglátás, időrend, adatok</i>).</p> <p>Nagy gyakorlottság az információszerzésben- és feldolgozásban (újabb és újabb feladathelyzetben).</p>
--	---	---	--

5. Ismeretek az anyanyelvről (a kisebbség nyelvéről)

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A magyar és a román ABC eltérése. Az <i>ea, ia, oa, ua</i>, és a <i>ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi, z</i> sajátosságai.</p> <p>A helyes szótagolás, szóképzés. A szótagolás szabályainak helyes alkalmazása ismeretlen szövegben. A szófajok (<i>ige, főnév, melléknév, névmás, számnév</i>). A mondat részei. Az alany és az állítmány egyeztetése. Az egyes és többes szám. A jelen idő. (<i>A többi igeidő felismerése</i>).</p>	<p>A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek felismerése (<i>a hangok, a szóelemek, a szavak szintjén</i>).</p> <p>A tanult szófajok helyes használata a közlésfolyamatban. Mondattan. A mondatfajták megfelelő használata a különböző beszédhelyzetekben.</p>	<p>A román nyelv típusához kötődő alapismeretek. Az eddig elsajátított nyelvtani, stilisztikai és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása.</p> <p>Az összes szófaj helyes használata. Az igeidők és a rendhagyó igék helyes használata. A mellérendelés és alárendelés felismerése.</p>	<p>A román leíró nyelvtani ismeretek helyes alkalmazása. Hangtani, szófajtani, mondattani, jelentés- és szövegtani megközelítések.</p> <p>A román nyelv szabályainak ismerete és helyes alkalmazása szóban és írásban.</p>

Jelentéstani alapismeretek. Szókincsbővítés (szinonimák, <i>antonimák</i>).	Jártasság a szavak jelentésviszonyaiban (szinonimák, <i>antonimák</i> , <i>homonimák</i>). Kézikönyvek, egynyelvű szótárak rendeltetésszerű használata.	A jelentéstani ismeretek további bővítése. A kisebb, nagyobb nyelvi egységekhez kötődő kreatív gyakorlatok. A szavak jelentésének változása a különböző kontextusokban.	A szöveg nyelvi és nem nyelvi eszközeiből fakadó jelentések, jelentésviszonyok felismerése. Törekvés a gazdag, árnyalt szókincs helyes használatára.
Mondathalmaz. Szöveg. Életkornak megfelelő rövid szövegek alkotása. Néhány mondatos elbeszélés, jellemzés leírása.	Szövegformálás a témának megfelelő szókészlet használatával (<i>a tartalom és a forma viszonya</i>). Irodalmi és nem irodalmi szövegek feldolgozása tanári irányítással. Régi és modern szövegek összehasonlítása, a nyelvi állapot változásának felismerése.	Változatos stílusfajták alkalmazása a szövegalkotásban. Irodalmi és nem irodalmi szövegek feldolgozása megadott szempontok szerint. A román és a magyar nyelvtípus összevetése, különbségének felismerése.	A kohézió megteremtése a szövegformálásban (hely, idő, ok-okozati összefüggések meglátása). Irodalmi és nem irodalmi szövegek önálló és helyes feldolgozása. Állandóság és változás a nyelvben (<i>ok-okozati összefüggések feltárása</i>).

6. Ismeretek az irodalomról

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az értő-érző olvasás megtapasztalása, az élményszerzés öröme. A(z) (román) irodalom iránti érdeklődés felkeltése.</p> <p>A lírai alkotások gondolati-érzelmi üzenetei. Versek, mondókák, változatos ritmusú alkotások megismerése.</p> <p>Alapismeretek a költői nyelvről (<i>egyszerűbb szóképek</i> felismerése).</p> <p>Rövidebb epikus művek (<i>népi játékok, mesék, elbeszélések</i>) olvasása, a műélvezet megtapasztalása. Dramatizált meserészletek előadása.</p>	<p>A(z) (román) irodalom iránti gondolati és érzelmi érdeklődés mélyítése. E nép szellemiségének megismerése a fokozatosság elvével. Az önismeret, a népismeret és az emberismeret iránti igény kialakulása.</p> <p>Lírai művek feldolgozása a klasszikus és a kortárs <i>román magyar és világ irodalomból</i>, valamint a magyarországi románok verseiből. Az érzelmi affinitás mélyítése.</p> <p>Költői képek (<i>metafora, hasonlat stb.</i>) szerepének megértése.</p> <p>Epikus művek közös olvasása, élményszerű feldolgozása, dramatizálása.</p> <p>Elbeszélések dramatizált megjelenítése. A műfajok megkülönböztetése.</p>	<p>Művek elemző-értelmező olvasása, mögöttes tartalmak megragadása. Az alkotásokban rejlő „szép és igaz” érzékelése és megértése.</p> <p>A költeményekben rejlő <i>többjelentések</i> egyre mélyrehatóbb <i>feltárása</i>. A zenei és ritmikai eszközök szerepének megértése.</p> <p>A szóképek jelentés- és hangulatteremtő hatásának felfedezése a verselemzés során.</p> <p>Elbeszélő alkotások önálló feldolgozása, értelmezése (elektronikus leckemodell formájában is).</p> <p>Színarab megtekintése és a látottak megvitatása (<i>érvek, ellenérvek</i>). Törekvés az esztétikai érzék és az előadói készség fejlesztésére.</p>	<p>Annak felismerése, hogy az irodalom apadhatatlan élményforrás (<i>értelmi, érzelmi, erkölcsi, esztétikai, filozófiai, önismereti stb.</i>). Fejlett művészetszemlélet kialakítása.</p> <p>Különböző műfajú költemények komplex elemzése.</p> <p>A román verselés jellegzetességei. A költői nyelvhasználat jellemzése. Az alkotás kompozíciós egységei.</p> <p>Különböző terjedelmű és műfajú román irodalmi alkotások komplex elemzése.</p> <p>A főbb irodalmi műnemek és műfajok bemutatása, fejlődésük jellemzése. Lírai, epikus, drámai művek <i>önálló és csoportos</i> feldolgozása.</p>

<p>Szövegértési gyakorlatok.</p>	<p>Olvasmányok közös tanórai feldolgozása, változatos formában (<i>egyéni, csoportos, frontális</i>).</p>	<p>Alaptémák pl.: <i>szülőföldélmény, szerelem, ifjúság</i> különböző korú alkotásokban. Stílusirányzatok jegyeinek felismerése. <i>Az irodalom és a társművészetek</i> kapcsolatának felismerése egy-egy kiemelt motívum alapján (pl. <i>a gyermek az irodalomban és a művészetekben</i>). <i>Irodalmi mű és megfilmesített változat összehasonlítása</i> kritikus látásmóddal. Alapismeretek <i>a román-magyar irodalmi kapcsolatokról</i> (pl. fordítások, levelezések).</p>	<p>A román és a magyar irodalom néhány alkotásának <i>összehasonlító</i> elemzése. Témák, élethelyzetek, motívumok különböző értelmezési lehetőségei. A román és a magyar kultúra <i>kölcsönhatásának</i> felismerése. Témák, motívumok a <i>román, a magyar, az európai és az egyetemes</i> irodalomban valamint a társművészetekben. Román magyar irodalmi kapcsolatok (történeti áttekintés).</p>
<p>Az igényes előadásmód megfigyelése (pl.: versek, rövid epikus alkotások meghallgatása audiovizuális eszközök segítségével). A vitakozási kultúra normáinak megalapozása. Történetek megbeszélése, hősök jellemzése. Mesefilmek vagy más produkciók megtekintése, történetek megbeszélése, hősök jellemzése (<i>pozitív és negatív attitűdök felismerése</i>).</p>	<p>Törekvés a kifejező vers- és prózamondásra, a művészi előadásmódra (<i>versek, olvasmányrészletek meghallgatása hangfelvételtől művészek előadásában</i>). Az elemzési készség fokozatos fejlesztése művek értelmezésével, megadott szempontok alapján. Magatartásformák, cselekedetek megítélése, megvitatása, csoportos vagy frontális munkában (<i>vádvédelem; érvek-ellenérvek</i>). Önálló befogadói magatartás fokozatos fejlesztése a korszerű technológiák alkalmazásával (pl. <i>költői, írói életút megismerése elektronikus feldolgozásban is</i>).</p>	<p>A művészi alkotások szerepe a kiegyensúlyozott én-kép kialakulásában.</p>	<p><i>A szintézisreemtő képesség</i> fejlesztése. „<i>Művészeti utazás</i>” az IST eszközök használatával (<i>prezentáció digitális táblán</i>). A kapcsolódási pontok felismerése, az élmények és érzések <i>kreatív</i> kifejezése. Esztétikai-művészeti tudatosság, gazdag tudástartalom és igényes kifejezőképesség. Különböző nézőpontok, ízlések összevetése. Felkészülés a kulturális és a művészeti életben való részvételre. <i>Az irodalom és a társművészetek</i> jelentőségének a felismerése a személyiségformálásban és a minőségi lét megteremtésében.</p>

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A művészi alkotások iránti érdeklődés felkeltése.	A művészetszemlélet formálása, az <i>értő-érző befogadóvá</i> nevelés.	A művészet iránti lelki, szellemi <i>affinitás</i> mélyítése, különböző alkotások értelmezése.	Fejlett <i>művészetszemlélet, élmények és érzések</i> kreatív kifejezése. <i>Etikai és esztétikai</i> tudatosság.
<i>Az etikai és esztétikai érzék fejlesztése, a helyes ítélőképesség kialakítása.</i> Az olvasás örömeinek felfedezése (<i>belefeledkezés, kaland, képzelet</i>).	<i>Az elvonatkoztató képesség fokozatos fejlesztése. A jelenség mögötti lényeg megfajtása.</i> <i>Élmény és tapasztalatszerzés</i> (elemző-értelmező olvasás, műélvezet képtárlátogatásokon, múzeumban).	<i>Az esztétikai érzék fejlesztésének igénye.</i> <i>Az esztétikum</i> mindennapokban betöltött szerepének a megértése. Annak felismerése, hogy a művészet építi a lelket és a szellemet.	Törekvés az európai országok, nemzetek és kisebbségek művészetének a megismerésére. Annak a felismerése, hogy a művészet <i>megszépíti</i> , minőségivé teszi az emberi létet. Annak a megértése, hogy a műalkotások gazdagítják az <i>önismeretet</i> , segítik a tájékozódást az emberi kapcsolatokban és a világban egyaránt.
Az önálló és a helyes ítéletalkotás megalapozása (etikai, esztétikai normák megismerése). <i>A szép és a rít</i> fogalmainak használata. Felismerésük az alkotásokban és a mindennapokban. <i>A szomorú és a vidám</i> megkülönböztetése eltérő szövegtípusokban és beszédhelyzetekben, az egyén és közösség életében. <i>A jó és a rossz</i> megkülönböztetése művészi alkotásokban, az egyén és a közösség életében. Felkészülés a mindennapi <i>konfliktusok kezelésére</i> (dramatikus játékok, helyzetgyakorlatok).	Az önálló gondolkodás igénye és képessége. Önálló véleményformálás a látott vagy olvasott műalkotásról. A pozitív élmény megosztása másokkal. <i>A humor</i> szerepének a megértése és gyakorlása megfelelő beszédhelyzetekben. Törekvés a <i>jóra</i> és a <i>szépre, a helyes értékítéletre</i> . <i>A konfliktuskezelési</i> képesség fejlesztése.	Igény és fogékonyság a műélvezetre. Törekvés a befogadói ízlés fejlesztésére. Mások ízlésének és véleményének figyelembevétele. A helyzet- és jellemkomikum különböző művészi alkotásokban. A morális cselekvés értelmének a felismerése. Törekvés az egyéni és közösségi konfliktusok kezelésére.	Törekvés a művészet kódjainak minél mélyebb megfajtására. Az ízlés kontextuális függőségének megértése (<i>egyéni, családi, közösségi, kulturális</i>). A humor történeti és időbeli változékonyságának felismerése. Humoros megnyilvánulások kellő helyen és időben. <i>Igazság, igazságosság, erkölcs</i> az egyén és a közösség életében. Igény a <i>harmonikus, békés együttélésre</i> a szűkebb és tágabb közösségekben egyaránt: <i>család, iskola, nemzetiség, nemzet(ek)</i> .

1.2. Román nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Hagyományos nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A kommunikatív nyelvi kompetencia alapjainak elsajátítása.</p> <p>Játékos ismerkedés a nyelvvel, a mindennapi beszédhelyzetekben előforduló kifejezésekkel: utasítások, kérdések, rövid válaszok.</p> <p>Köszönések, köszöntések, életszerű közlések megértése.</p> <p>A tanuló <i>személyére, családjára, iskolájára lakóköznyezetére,</i> vonatkozó szavak, szófordulatok megértése.</p> <p>Törekvés a beszélőpartner gesztusnyelvének a megfigyelésére, a jelek megfajlására a beszédértésben.</p> <p>Az élő és a hangkazettára rögzített egyszerű tartalmú szövegek (gyermekdalok) lényegének a megértése.</p>	<p>A diák megérti a tanult témakörökhöz kötődő szavakat, szófordulatokat, egyszerű kéréseket és utasításokat.</p> <p>Képes rövid válaszadásra. Egyszerű megnyilatkozásait az alábbi témakörökben fejezi ki: <i>saját élete (élettörténetek) család, lakás, iskola (sport, hagyományápolás) nemzetiségi fiatalok szülőföld, társadalmi közeg természeti környezet közlekedés.</i></p> <p>Megérti a természeti filmben gyakran előforduló kifejezéseket (a természet jelenségeiről, a növény- és állatvilágról).</p>	<p>Megérti a köznyelvi beszédet, a standard szövegek fontosabb információit. Beszédértése elsősorban a gyakori, az életszerű témakörökre vonatkozik: <i>szülőföld, család, iskola, szabadidő, sport, kultúra, média, egészségvédelem.</i> Megérti a <i>(nemzetiségi) rádió- és tévéműsorok</i> aktuális híreit, riportjait. A lassúbb tempójú, jól artikulált közlésekben érti a hanglejtés és a beszédszándék összefüggését. Helyesen értelmezi a CD-re, vagy hangkazettára rögzített szövegek tartalmát.</p> <p>Bekapcsolódás interaktív nyelvleckékbe.</p> <p>Szókincsfejlesztés magyar feliratú román filmek megtekintésével.</p>	<p>Megérti a legkülönbözőbb témakörök szövegeit pl. globalizáció; Európai Unió nemzetközi és nemzeti kultúrák közötti együttműködés; a két szomszédos nép (román és magyar) közötti együttműködés; a román nemzetiség jövője; román nyelv szerepe a sajátos civilizációs értékek felfedezésében és felismerésében; nemzetiségek Magyarországon és a határon túl; emberi jogok; tolerancia; a másság elfogadása; környezetvédelem; egészségügy; káros szenvedélyek; oktatásügy; művészet; sport; munka és szórakozás; (régén és ma) a fiatalok problémái; barátság, szerelem; felnőtté válás, párválasztás, pályaválasztás.</p> <p>Képes konkrét és elvont témájú szövegek, bonyolultabb érvelések megértésére, azok összegzésére egyéni véleményalkotással.</p> <p>Érti a szakmai (tudományos, művészeti, nyelvi) előadásokat és beszélgetéseket, és önállóan összegzi a közvetített tudástartalmakat. Képes a román nyelvű rendezvények, irodalmi</p>

			estek, színházi előadások (irodalmi összeállítások) filmek megértésére. Hallás után a CD-re, hangkazettára rögzített hanganyagokat is jól értelmezi.
--	--	--	--

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Képes egyszerű kérdéseket feltenni, és azokra a válaszokat megformálni. Egyszerű megnyilatkozásait helyes kiejtéssel és hanglejtéssel igyekszik kifejezni. Egyszerű kifejezései életrajzára, családjára, közvetlen környezetére és közösségére vonatkoznak.</p> <p>Képes rövid, életszerű párbeszédre (ismert témára és helyzetre vonatkozóan). Néhány mondatban képes jellemezni (nagy)szüleit, barátait, tanulmányait, kedvenc állatait.</p> <p>Aktívan vesz részt a társalgásban, ha a partner lassú tempóban és kifejezően beszél.</p>	<p>A tanuló képes egyszerű interakcióra, kérdésfeltevésre és feleletadásra, közvetlen környezetének a leírására. Tud köszönni, bemutatkozni, kívánságokat és kéréseket megfogalmazni, információkat adni és befogadni. Képes bekapcsolódni egy-egy rövidebb párbeszédbe, és egyszerű közlésformában elmesélni saját élményeit. A beszédhelyzethez és a beszédpartnerhez igazodva alkalmazza a gyakori használatú szófordulatokat és a rövidebb közlésformákat.</p>	<p>A tanuló feltalálja magát a különböző kommunikációs szituációkban, önállóan társalog, vitatkozik, és logikusan érvel, főleg a valós élethelyzeteket tartalmazó témákban (lásd 1. pont). Egyszerűbb mondatszerkezettel képes beszámolni a saját élményeiről, tapasztalatairól, céljairól, szülőföldjéről és nemzetiségéről, (maga)életéről, érdeklődési köréről. Tájékozódik és felvilágosítást ad, kérdez és válaszol, kívánságokat és udvarias formulákat fogalmaz meg. Tudatosan törekszik a helyes mondatformálásra, az egyszerű, de összefüggő szövegszerkezetre, a világos beszédre. Képes helyes kiejtéssel és hangsúllyal beszélni, önálló véleményt formálni, egy rövid történetet elmesélni. Az elektronikus média útján is megérti a fontosabb információkat, és képes azokat továbbítani.</p>	<p>A román nyelvet képes személyes és közéleti kontextusban megfelelően használni.</p> <p>A fenti témakörökben természetes interakciót kezdeményez és tart fenn a román nyelvet folyamatosan beszélő partnerrel. Képes a saját álláspontját megindokolni, megmagyarázni és megvédeni. Egyedül emeli ki, és összegzi az irodalmi és nem-irodalmi szövegek lényegét. Tud logikusan felépített beszámolót készíteni, és azt nyelvileg igényes formában közvetíteni. Román nyelvű interjú készítését közéleti személyiségekkel. Hétköznapi témákban tolmácsolni képes magyarról románra, románról magyarra. Helyes hangsúllyal, mondatfűzéssel és dallammal mesél történeteket, olvasmányélményeket. Törekszik a korszerű információhordozók használatával is gyarapítani a szókincsét, fejleszteni a beszédkészségét.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Megérti az egyszerű szöveget. Képes az adott szöveg megfelelő tempójú olvasására és egyszerű információinak kiemelésére. Feliratok, reklámok, katalógusok kulcsszavainak a megértése.	Jó kiejtéssel, hangsúlyozással és helyes ritmusban tud olvasni. Megérti az egyszerű mondatokat, feliratokat, reklámokat és a fenti témakörök szövegeit. Ezekből rövidek párbeszédeket alkot. Az első pontban megadott témakörök szövegeit jól értelmezi. Megérti az egyszerű történetek lényegét.	Jól tájékozódik a román nyelvű nyomtatványokban. Képes helyes hangsúllyal elolvasni nemcsak az ismert, hanem az ismeretlen szövegeket is. Érti a bennük rejlő információ lényegét. Képes a tartalom összegzésére és önálló véleményalkotásra. Érti a hazai román alkotók pl.: gyermekverseit, meséit, elbeszéléseit, valamint a hazai román lapok cikkeit. Hangos olvasáskor jól érzékelteti a szerző szándékát. Törekszik az egyre bonyolultabb tartalmak megértésére.	Képes a különböző modern román irodalmi alkotások értő- és érző olvasására, és azok üzenetének megfejtésére. Megérti a (magyarországi) román szerzők műveit, s mély lelki affinitással, de tudatosan átgondolva tárja fel üzenetüket a nyelvről, az identitástudatról, a múlttól és a jelenről. Figyelemmel kíséri a román nyelvű sajtót és szakirodalmat is olvas (az internetről is). Jól érti az irodalmi és nem irodalmi szövegeket egyaránt.

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A tanuló írása olvasható, rendezett. Képes a számára gyakori használatú szavak helyes írására és hibátlan szövegmásolásra. Az ismert kifejezéseket mondatokká, egyszerű szöveggé formálja. <i>Képes különböző feljegyzéseket, üzeneteket írni.</i> Tud egyszerű megfogalmazású levelet alkotni.	Képes rövid üdvözlét, feljegyzés megírására, s a használt alapszavak helyes írására. Ki tud tölteni egyszerű nyomtatványokat, és meg tud fogalmazni rövidebb üzeneteket. Lassúbb tempójú diktáláskor jól alkalmazza a helyesírási szabályokat. Törekvés az íráskultúra fejlesztésére (másolás), szövegalkotás, nyelvi, helyesírási feladatok megoldása).	A fenti témakörökben (lásd 1. pont) képes írásos közlésben kifejezni gondolatait, érzéseit, vágyait, ambícióit. Véleményét érthetően tudja indokolni, magyarázni. Képes önálló fogalmazás, levél, rövidebb referátum megírására a szövegszerkesztési formák betartásával. Olvasásélményeiből és hétköznapi témákból egyaránt tud rövid, de logikusan felépített fogalmazást írni. A helyesírási szabályokat következetesen alkalmazza. Számítógépen is szerkeszt rövidebb román nyelvű szövegeket.	Képes arányosan tagolt, részletesen kidolgozott fogalmazás megírására. Természetes könnyedséggel ír önéletrajzot, kérvényt, elismervényt, valamint értekezést és esszét is. Tud bármely témakörben összefüggő, jól érvelő szövegeket szerkeszteni, gondolatait nyelvileg helyes formába önteni. Jól ismeri a különböző írástechnikákat, és szakirodalom felhasználásával önálló referátumot állít össze. Szótár segítségével idegen szakszövegeket is képes lefordítani. Képes különböző műfajú román nyelvű szövegeket alkotni, szerkeszteni és e-mailben továbbítani.

Bővített nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanuló érti a közvetlen környezetével (<i>szülőföld, család, nemzetiség</i>) és a mindennapi tevékenységével kapcsolatos szövegeket. Főbb vonalaiban megéri a tanulmányaihoz, érdeklődési köréhez, kapcsolatrendszeréhez kötődő információkat. A román nyelv iránti motiváció kialakulása. Megéri a standard szövegek fontosabb üzeneteit. Képes a korosztálynak megfelelő román irodalmi alkotások tartalmának megértésére.</p>	<p>A román nyelv és kultúra iránti pozitív attitűd kialakulása.</p> <p>A tanuló képes az alábbi témakörökhöz kapcsolódó szövegek megértésére: <i>a lakóhely és környezete, otthon, iskola, baráti kapcsolatok, szabadidő, ügyintézés, vásárlás, betegség, közlekedés, média, kultúra, nemzetiségismeret (családi ünnepek, hagyományok, életvitel).</i></p> <p>Felismeri a szavak változó jelentését a különböző szövegkörnyezetben. Érzékeli a fő mondanivaló és a másodlagos információk közötti különbséget.</p>	<p>Megéri a bonyolultabb tartalmú és nyelvezetű valamint a szakmai tartalmú rádió- és tévéműsorokat, (játék)filmeket. Az alábbi témakörökben anyanyelvű beszélővel képes társalogni: <i>a hagyományos és a modern társadalom; a nemzedékek közötti párbeszéd; tanulmányok; oktatás, a jövő lehetőségei; az informatika világa; egy határok nélküli Európa; a román kultúra helye az európai és egyetemes kultúra kontextusában.</i></p> <p>Jól érti a hosszabb előadásokat, bonyolultabb érveléseket, a különböző típusú szövegeket. A többjelentésű szavakat a szövegkörnyezetben helyesen értelmezi. Érti a román nyelvű szakmai előadásokat, és élvezi a román nyelvű irodalmi esteket, színházi bemutatókat (dramatizált népszokásokat). Az ismeretterjesztő és játékfilmek tartalmát is megéri.</p>	<p>Képes a legkülönbözőbb témakörű irodalmi és nem irodalmi szövegek megértésére. Ismeri és önállóan értelmezi a román irodalom különböző műfajú alkotásait. Képes szakmai szövegek, recenziók, előadások, szónoklatok megértésére. Érti a román nyelvű filmeket, színházi előadásokat.</p> <p>Képes bekapcsolódni a közösség kulturális és közéletébe.</p> <p>Érti a különböző román nyelvű rádió- és tévéműsorok nyelvezetét. Nyelvismeretével a legfontosabb témakörökben (lásd. 1. Beszédértés 9-12.évf.) elboldogul itthon és a határon túl is.</p>

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Képes egyszerűbb párbeszédre, információcserére (kérdésfeltevésre és válaszadásra). Próbál társalogni a begyakorolt hétköznapi témákról.</p>	<p>Képes bekapcsolódni egy hétköznapi társalgásba, információkat befogadni és adni. A beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket használ. Helyesen ejti ki a román helység és tulajdonneveket.</p>	<p>Folyékonyan, természetesen kommunikál és vitázik a partnerével, sőt az anyanyelvű beszélővel is. Érveit és ellenérveit világosan fogalmazza meg. Élménybeszámolóiban és különböző történelem</p>	<p>A román nyelvet jól beszélő partnerrel interakciót kezdeményez és tart fenn az alábbi témakörökben: <i>globalizáció; Európai Unió; környezetvédelem; nemzetközi és nemzeti</i></p>

<p>Képes bemutatni a családját, a barátait, az iskolát, szülővárosát (faluját).</p>	<p>Törekvés a nyelvhelyességi szabályok betartására (egyeztetés, szórend, diftongusok, triftongusok helyes kiejtése) a jól artikulált kifejezőmódra. Élménybeszámoló összefüggő nyelvi fordulatokkal a beszédpartner érdeklődésének a figyelembevételével. Önálló vélemény megfogalmazása. Az IST eszközök használata a nyelvi kultúra fejlesztésében.</p>	<p>elmesélésekor a szókincsét változatosan alkalmazza, és törekszik a a helyes szórendre, hangsúlyra és hangjejtésre. Beszédkészségét rögzített hangzós szövegek (hangfelvételek) meghallgatásával és tudatos nyelvgyakorlással fejleszti. Pozitív attitűddel gyarapítja a román nyelv és kultúrával kapcsolatos ismereteit.</p>	<p><i>kultúrák közötti együttműködés; emberi jogok; a fiatalok problémái; barátság; szerelem; a román nemzetiség jövője; a román nyelv szerepe a sajátos civilizációs értékek felfedezésében és felismerésében; modern irodalmi alkotások; egészségügy; káros szenvedélyek; oktatásügy; munka és szórakozás.</i> Szövegformálás szakkifejezések használatával. Könnyedén és természetesen tud társalogni az anyanyelvű beszélővel. Képes a nyelvi komplexus leküzdésére. Felkészülés a hazát és a szomszédos országot összekötő szellemi híd építésére, az európai és a világpolgárrá válásra.</p>
---	--	--	--

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Egyszerű nyelvezetű szövegeket képes folyamatosan és helyes mondatdallammal olvasni. Megérti a hétköznapi témákkal kapcsolatos szövegek lényegét. Törekvés az olvasmány értelmezésére tanári segítséggel.</p>	<p>Az ismert szövegeket helyes hangsúllyal és mondatdallammal olvassa el. Idegen szövegből is képes kiemelni a lényegi elemeket, felismerni a szerzői üzenetet. Törekvés az irodalmi műben rejlő többletjelentés megfajtására, az etikai és esztétikai érzék fejlesztésére.</p>	<p>Képes a különböző szövegfajták felismerésére, és a bennük lévő tartalom, információ, érvelés befogadására. Érti a szakmai szövegben rejlő közlést és az irodalmi mű(vek) mögöttes jelentését (tanári segítséggel). Képes a szakmai és a szépirodalmi szövegek tartalmi összegzésére. Tájékoztató olvasás az IST eszközök célszerű használatával.</p>	<p>Képes komplex szövegek értő-érző olvasására és azok önálló értelmezésére. Érti a jelenség mögötti lényegét a különböző műfajú alkotásokban. Természetességgel olvassa a magyarországi román publikációkat, sajtótermékeket, és érti azok nyelvezetét. Érdeklődik a román-magyar irodalmi kapcsolatok iránt. Műveket olvas és értelmez a mai román irodalomból. Megérti a bonyolultabb (konkrét vagy elvont) témájú szövegek tartalmát. Érti a mai kor problémáival kapcsolatos írások lényegét és önálló véleményt formál. Képes a gondolatait másokkal is megosztani és mások érveléseit is elfogadni.</p>

			Csoportmunkában együttműködően dolgozik. Az Interneten különböző típusú szövegeket olvas kritikus látásmóddal.
--	--	--	--

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Képes szövegek hibátlan másolására és a megtanult szavak helyes írására. Egyszerű mondatait fokozatosan bővíti, majd szöveggé szerkeszti.	Képes önálló szövegformálásra, történetek, valós vagy fiktív események leírására. A formai követelmények betartásával tud hivatalos és magánleveleket írni. Írásos munkáiban a tanult szövegszerkesztési és helyesírási szabályok alkalmazására törekszik.	Részletes fogalmazásaiban meg tudja teremteni a szöveg kohézióját, és érthető, gördülékeny stílusban ír. Szókincsének helyes használatával fejt ki véleményét (érveit és ellenérveit) aktuális témákról. Saját emlékeiről és álmairól kifejezően fogalmaz. Értő-érző befogadóként ír olvasmányélményéről, vagy egy-egy (magyarországi) román szerző alkotásának mögöttes jelentéséről. A szövegszerkesztésben a nyelvtani, helyesírási szabályokat tudatosan és helyesen alkalmazza. Képes számítógépen is megszerkeszteni különböző román nyelvű szövegeket.	Tud bármely témakörben összefüggő, logikusan érvelő szövegeket alkotni. Képes önálló műértelmezésre, stilisztikai, nyelvtani, helyesírási szempontból egyaránt igényes dolgozat (<i>értekezés, esszé, referátum stb.</i>) írására. Tanulmányozza a modern szakirodalmat, és szótár segítségével idegen szakszövegeket is képes lefordítani. Képes összefüggő szöveget írni egyrészt a személyes élményeiről, másrészt a mai szűkebb és tágabb közösség életéről, az egész emberiséget érintő problémákról. Álláspontját érvekkel és ellenérvekkel támasztja alá.

2. Román népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Információszerzés és -feldolgozás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Tájékozódás a lakóhelyen, valamint annak szűkebb és tágabb környékén. Az egyén és a kisebb-nagyobb közösségek:	<i>Földrajzi, történelmi, néprajzi, művészeti</i> alapismeretek a hazai románságról és Románia különböző tájegységeiről.	Helytörténeti alapismeretek a magyarországi románok által is lakott településekről. Ismeretszerzés	<i>A földrajzi, történelmi, etnológiai és filozófiai</i> ismeretek összekapcsolása. Ismeretek a négy alaptudományról <i>földrajz,</i>

<p><i>család, lakóközösség, nemzetiség, nemzetiségi népcsoport(ok)</i> összetétele. Alapismeretek a falusi közösségek életéről. Információszerzés személyes beszélgetésekből, régi parasztházak, tárgyak, képek közvetlen megfigyeléséből. A népműveléshez kapcsolódó szövegek értő olvasása. A műveltségi területhez kapcsolódó információhordozók (pl. <i>térképek, régi dokumentumok, tárgyak, népi szöttek, eszközök, fotók</i>) kiválasztása tanári irányítással. Tájékozódás a román népművelési tartalmú szövegekben. Az információ értelmezése tanári irányítással egyéni és csoportmunkában:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lényegkiemelés a szövegből, (<i>kulcsszavak, kulcsmondatok</i>) • Rövid vázlat készítése • Az iskolai (esetleg tanulói) gyűjtemény tematikus csoportosítása tanári irányítással. <p>A tanuló lakóhelyére jellemző népi gyermekjátékok- és -dalok elsajátítása, <i>egyéni</i> vagy <i>csoportos</i> előadása. Román népszokások dramatizálása (pl. <i>téli ünnepkör</i>) mozgással, tánccal, dallal. Memória és koncentrációfejlesztő játékok gyakorlása. Mese megjelenítése bábjátékokkal. A gyermek és a játék(készítés) a múltban és napjainkban.</p>	<p>Információszerzés közvetlen megfigyelésekből, adatközlők elbeszéléseiből, olvasott (szak)irodalomból, filmekből, (CD-ROM, tömegkommunikáció források, internet). Témaközpontú ismeretanyag levéltárban, egyházi archívumban, kiállításon, múzeumban és világhálón. Atlaszok, albumok lexikonok helyes használata.</p> <p>A gyűjtött anyag <i>válogatása, rendszerezése, feldolgozása</i> tanári irányítással <i>egyéni</i> vagy <i>csoportmunkában</i>.</p> <p>Önálló vázlatkészítés. Tapasztalatok, gondolatok, ismeretek megfogalmazása segédeszközök használatával és tanári irányítással. <i>Hagyomány és újítás, régi és új világ összehasonlítása</i> (pl. életmód, munka és szórakozás, népszokások, konyhaművészet). Néphagyományok színpadi feldolgozása tánccal, dallal és mozgással.</p>	<p>a román kultúra és civilizáció fejlődéséről. Tájékozódás a hazánkban élő más ajkú nemzeti és etnikai kisebbségek kultúrájáról. A figyelem irányítása a kultúrák kölcsönhatásaira. Információforrások: Olvasmányok, filmek, történelmi lexikonok, múzeumi kiállítások. Az IST eszközeinek célszerű használata az információszerzésben és -feldolgozásban.</p> <p>Önálló vázlat, színopszis, referátum készítése megfigyelésekről, tapasztalatokról. A projektkészítés módszertani alapismereteinek elsajátítása. A <i>hagyomány-és újítás</i> kölcsönhatásának megértése. <i>Régi és új életmód, életszemlélet, szokások összehasonlítása</i>. Egyre komplexebb drámajátékok bemutatása,</p>	<p><i>történelem, etnológia, filológia.</i> Tudásszerzés a <i>magyarországi románságról, a két nép, az európai és az egyetemes kultúra</i> kontextusában. A magyarok és a románok összefonódása történelmi események tükrében. Tájékozódás a határon belül és határon kívül élő nemzetiségek életéről, kulturális értékeiről. <i>A román, a magyar, a német és a szerb</i> hagyományok kölcsönhatásának felismerése. A témák feldolgozását segítő információhordozók: (<i>térképek, albumok, lexikonok, filmek, CD-ROM, ismeretterjesztő szakirodalom</i>) kiválasztása. Anyaggyűjtés különböző településeken. Anyagválogatás az interneten, könyvtárban és múzeumban. Az információk <i>értelmezése és feldolgozása egyéni</i> vagy <i>csoportmunkában</i>. Tájékozódás a több tudomány és művészeti ágat érintő tudásanyagban. Felkészülés az egyéni vagy csoportos projekt munkára.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Témaválasztás, anyaggyűjtés a régi és új információhordozók használatával. • Az anyag <i>szelektálása, rendszerezése, leírása és feldolgozása, véleményalkotás.</i> A dolgozat logikus felépítése. <p>Kiegészítése gazdag mellékletekkel (kép, ábra, illusztráció). A projekt bemutatása.</p>
---	--	--	---

<p>Az élmény és cselekvésközpontú ismeretszerzés alkalmazása. A tudásszerzés örömeinek a megismerése.</p> <p>Az IST egyszerű eszközeinek megismertetése, a digitalizált anyagok tanulmányozása tanári irányítással.</p> <p>Az információk felhasználása újabb és újabb feladathelyzetekben.</p>	<p>A megszerzett tudás megosztása másokkal.</p>	<p>színpadi feldolgozása. Tapasztalatok, megszerzett ismeretek megosztása a közösséggel.</p>	<p><i>Múlt-jelen-jövő</i> összefonódásának megértése.</p> <p>A múltból fakadó tanulságok személyes élményként való feldolgozása, az <i>identitástudat</i> formálása, erősödése.</p> <p>A tanultak <i>konstruktív</i> alkalmazása.</p> <p>A tanuló elsajátítja az <i>együttélés és együttműködés</i> képességét, a <i>konfliktuskezelést</i>, a szolidaritás érzését, az autonóm és felelősségteljes cselekvést.</p>
---	---	--	---

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A <i>hagyományápolás</i> és <i>-újítás</i>, az <i>értékmentés</i> és <i>-teremtés</i> kölcsönhatásának megértése. A tolerancia problémaköre. A gyermek jogai és kötelességei régen és ma. A népi bölcsesség felismerése a szólásokban és a közmondásokban.</p> <p>Viselkedési és <i>illemszabályok</i> a mai fiatalok életében. A mesehősök jellemzése a <i>vád</i> és a <i>védelem</i> szemszögéből. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Az álom és a valóság összefonódásának megértése a mesékben. Érvelés a <i>mátság</i> elfogadásáról.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témákkal kapcsolatban. A román népcsoport sajátos arculatának felismerése, fejlődéstörténetének megértése. A hagyományos tárgyak felismerése a néprajzi atlaszban, a tájházakban és a múzeumokban.</p> <p><i>Népköltészet - műköltészet</i> (azonosságok és eltérések). Az <i>egyetemes</i>, a <i>nemzeti</i> és a <i>helyi</i> értékek tükröződése a román népmesékben. Jellembrázolás <i>kritikai látásmóddal</i>.</p>	<p><i>Földrajzi és történelmi</i> ismeretekhez kötődő kérdések önálló megfogalmazása. Érvekkel alátámasztott véleményalkotás történelmi eseményekről, személyiségekről. <i>Érvek</i> és <i>ellenérvek</i> gyűjtése az aktuális téma tárgyalásakor. A zárt és a nyílt közösségek jellemzése.</p> <p>A hagyományos és a mai életmód közötti különbség megértése. A <i>szokásváltozások</i> felismerése. Azonos motívumok felismerése <i>román és magyar</i> népkölteményekben. Vegyes lakosságú település építészeti stílusainak felismerése. Az alapfogalmak megértése: <i>kisebbség - többség, nemzeti nyelv - anyanyelv</i>. A társadalmi, kulturális és vallási szerveződések szerepe az <i>identitástudat</i> formálásában.</p> <p>Önálló vélemény megformálása nemzetiségi eseményekről.</p>	<p>Tájékozódás a modern szakirodalomban (<i>lényeglátó válogatás</i>). <i>Földrajzi, történelmi, vallástörténelmi, néprajzi, művészeti, filológiai</i> ismeretek <i>összekapcsolása</i>, és <i>egyidejű</i> alkalmazása. A román nép és nyelv kialakulásához kötődő eltérő szemléletű elméletek megismerése.</p> <p>Önálló vélemény alkotása kritikus látásmóddal.</p> <p>A neolatin nyelveket beszélő országok (népek, etnikumok és kisebbségek) életterének bemutatása (<i>térképhasználat</i>). Az <i>egyetemes</i> és a <i>két nép</i> (román-magyar) együttéléséből adódó <i>ok-okozati összefüggések</i> feltárása. A társalmi viszonyok közötti <i>kölcsönhatások</i> bemutatása művek tükrében. Tudományok és művészetek közötti összefüggések megértése és feltárása. A magyarországi románság <i>szokás- és hagyományvilágának</i> változása. A</p>

			<p>szokásváltozások okainak feltárása. Az <i>endogám</i> és az <i>exogám</i> közösségek jellemzése. A vallások és az egyházak szerepének lényeglátó bemutatása. A <i>profán</i> és <i>szakrális jelképrendszer</i> megfejtése (átmeneti rítusok, ünnepek).</p> <p>Önálló vélemény a románság <i>múltjáról</i> és <i>jelenéről</i>, elképzelés a jövőről. A <i>család</i>, az <i>iskola</i> és a <i>mass média</i> szerepe a nyelvápolásban és az identitásformálásban.</p> <p>Önálló vélemény a <i>kétnyelvűségről</i>, a kisebbségi nyelv pozícióvesztésének okairól; <i>érvek</i> és <i>ellenérvek</i> gyűjtése. Kultúrtörténeti összefüggések megértése. Közéleti szereplők nemzetiségi közösség, intézmények viselkedésének elemzése.</p> <p>Az információforrások kritikus kezelése.</p>
--	--	--	---

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés a (nagy)szülőkkel a régmúlt időkről, az elődök életéről. Minden részterületet érintő saját vélemény érthető megfogalmazása (szóban és írásban). Népköltészeti alkotások ismertetése előszóban. <i>Dramatizált</i> (nép)mesék és szokások. <i>Egyéni gyűjtőmunkával</i> kapcsolatos szóbeli beszámoló. Tánc- és rigmusköltészet gyakorlása. Fogalmazás írása valamelyik kedvenc hősről vagy történelmi személyiségről. Rajz- és tárgykészítés a népmeseter köréből.</p>	<p><i>Interjúkészítés</i> (megadott szempontok szerint) egy idősebb adatközlővel. Népmeseteri téma megvitatása tárgyilagos érveléssel. Fogalmazás írása jelentősebb népszokásról. Szóbeli beszámoló önálló gyűjtőmunkáról. Szokások, történetek dramatikus megjelenítése. Modellek, makettek, rajzok készítése. <i>Kiállítás</i> gyűjtött tárgyakkal, vagy a gyermekek munkáiból (<i>rajzok, játékszerek, fotók</i>). Anyaggyűjtés <i>osztályprojekthez</i>. <i>Tervezés, rendszerezés, feldolgozás</i> tanári irányítással.</p>	<p>Beszélgetés a nemzetiségi létről, a többség-kisebbség viszonyáról, a román nyelv pozícióvesztésének okairól. Interjúkészítés idősebb adatközlőkkel, etnográfusokkal, folkloristákkal. <i>Projektmunka</i> összeállítása és illusztrálása. Rajz készítése népmeseteri témáról. Történelmi - társadalmi és kulturális összefüggések élősavas (vagy) írásos kifejtése.</p>	<p>Kiselőadások, vitaindítók a különböző tudományágakhoz (<i>földrajz, történelem, etnológia, filológia</i>) kapcsolódó témákból. Válogatott bibliográfia összeállítása a fenti témakörökből. <i>Projekt</i> megírása a magyarországi románság (művelődés)történetéből, szokás- és hagyományvilágából. Önálló gyűjtőmunka. (Lásd 1. rész információfeldolgozás) Vita a kisebbségi jogokról, állampolgári ismeretekről, a <i>nyelv és identitás</i> kérdéseiről. Források,</p>

Kézműves technikák alkalmazása.	Rövid referátumok, beszámolók készítése.		történelmi, publicisztikai, szépirodalmi írások elemzése <i>szóban és írásban</i> . Interjúkészítés művészekkel, idős adatközlőkkel. Önálló véleményalkotás a <i>nemzetiségi tévé és rádió</i> műsorairól. <i>Az iskolai újság, rádió, színhátszó kör és táncegyüttes</i> értékmentő és teremtő szerepe. Értékközvetítés kiállításokkal és különböző kulturális bemutatókkal.
Az információs társadalom egyszerű technológiájának megismerése.	Internet-alapú ismeretek (pl. Románia különböző tájegységeinek megtekintése, adatok, képek).	Digitális tananyagok megbeszélése. Prezentációs anyag készítése tanári irányítással.	Önálló prezentációs anyag készítése, bemutatása lappal (csoportban), digitális táblán (osztályban) az iskolai, esetleg a helyi román közösségnek.

4. Tájékozódás térben és időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló román nyelvű kifejezések helyes használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év.</p> <p>Az időt meghatározó kifejezések elsajátítása és gyakorlása: Kicsi koromban, amikor járnai és beszélni tanultam; amikor iskolás lettem; Amikor a (nagy)szüleim gyerekek voltak; Amikor <i>ekével szántottak</i>; amikor <i>szőttek és fontak</i>; amikor <i>népviseletben jártak</i>; amikor <i>lovasszekéren</i> utaztak; hajdan, a régmúltban régen, a közelmúltban. Néprajzkutatók, írók, költők munkásságának bemutatása kronológiai sorrendben.</p>	<p>Az idő tagolására vonatkozó kifejezések bővítése: év, évtized, évszázad, emberöltő. Kr. e., Kr. u. (esemény). Románia hegységei és vizei (<i>térkép</i>). A különböző <i>történelmi provinciák</i> felismerése <i>térkép</i> segítségével. Románia városainak elhelyezése. Neves személyiségek.: írók, költők, festők, zeneszerzők <i>szülőházainak</i> megkeresése térképen. Falumúzeumok, néprajzi múzeumok, tájházak mint az értékmegőrzés színhelyei. A románok tárgyi és szellemi örökségének átmentése a jövő nemzedékei számára.</p>	<p>Tájékozódás térben és időben a történelmi és földrajzi atlasz segítségével (<i>esemény, hely, idő</i>). Románok által is lakott települések a magyar-román határ mentén (<i>térképhasználat</i>). A Körösök és a Maros közti vidék ismerete.</p> <p>A magyarországi románok jelentősebb intézményeinek alapítása (hely-idő).</p>	<p>A románok történetének tagolása, korszakolása (a <i>kezdetektől napjainkig</i>). A magyarországi románok története (különböző időszakok megjelölése: pl. XVIII. század előtti múlt, török hódoltság, a XVIII. század, mint az <i>újratelepülések időszaka</i>). A múlt nyomdokain (<i>térképhasználat</i>). Diakron nyelvvizsgálat: családnévvel, helynevek etimológiája. <i>A bihari és a körös-marosi nyelvjárás</i> használata. <i>Tradicionális és modern</i> közösségek; <i>múlt és jelen</i>; <i>hagyomány és újítás</i>. Szomszédos országok megyéi (<i>térkép</i>).</p> <p>A magyarországi románság helyzetének elemzése népszámlálási adatok tükrében (<i>diagramok, statisztikai adatok</i>).</p>

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<ul style="list-style-type: none"> - Alapismeretek a román nép és nyelv történetéről. - Néhány román (származású) híres ember (<i>költő, prózaíró, drámaíró, feltaláló, történelmi személyiség</i>) pályarajzának megismerése (a múltból vagy ma is élő, határokon belüli vagy azokon túli). - Lássák meg ezekben a zseniális emberekből a pozitív példát, a modellértékű szellemi nagyságot. - Értsék meg, hogy az őseink másképp éltek és gondolkodtak, mint a mai nemzedékek. - Nagy román történelmi események és személyiségek megismerése. - Alapismeretek a magyarországi románság történetéről, néprajzi örökségéről, hitéletéről, nyelvéről. - Néhány jellegzetes régi és új szokás megismerése. <p>- A környezet, a lakóhely környezeti értékeinek felfedezése.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - További ismereteket szerezzenek a különböző történelmi provinciákról és Románia földrajzi tájegységeiről. - Ismerjenek néhány mondát, legendát a román történelemből és földrajzból. - A történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. a <i>törökverő Nagy István szerepe a román kultúra fejlődésében.</i> - Tanulmányozzák a magyarországi románság történetének jelentősebb eseményeit (pl. <i>az újratelepítés időszaka</i>). - Egy-két neves magyarországi román személyiség megismerése. - További ismeretszerzés a magyarországi románok <i>múltjáról</i> és <i>jelenéről</i> (életmód, mesterségek, népviselet, népi konyhaművészet). - Ismeretek bővítése és mélyítése a román szokás- és hagyományvilágról. <p>- A környezet, a lakóhely környezeti és kulturális értékeinek a felfedezése.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Történelmi, földrajzi, művelődéstörténelmi</i> ismeretek összekapcsolása. A tájegységek, a román kultúra és civilizáció központjainak megismerése. - Románia néhány specifikus jelképének a megismerése néhány legenda tükrében. - Egy magyarországi román település (<i>hely</i>)története a kezdetektől napjainkig. - Ismerjék a jelentősebb nemzeti kulturális törekvéseket. Neves magyarországi román személyiségek szerepe, küldetésstudata. - A román <i>kulturális intézmények</i> és a román nyelvű sajtó. - A nemzetiségek együttélése. A magyar és román szokások kölcsönhatásai. - Törekvés a szokásokban rejlő <i>mögöttes</i> jelentések megfajtására. 	<ul style="list-style-type: none"> - Románia helye Európában és a világban. - Turisztikai központok. - Tájak, korok, alakok találkozása a művészet és tudomány alkotásaiban. - Földrajzi, történelmi, vallástörténelmi, művészeti ismeretek integrált bemutatása. <p>A történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabjának tanulmányozása: Európai eszme-és stílusirányzatok hatása a román kultúrára (pl. <i>az európai felvilágosodás hatása az Erdélyi Iskola gondolkodóira</i>).</p> <p>Az <i>endogám</i> és <i>exogám</i> közösségek jellemzése. A <i>vallások</i> és <i>egyházak</i> szerepe a románok kultúrájában.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jártasság a <i>nyelv</i> és <i>identitás</i> témakörében. <i>Kölcsönhatások a román, a magyar és más nemzetiségek népi kultúrájában.</i> - A <i>szokásvándorlások</i> felismerése. - <i>A profán</i> és a <i>szakrális</i> szimbólumok megfajtása (pl. <i>az átmeneti rítusokban</i>). - <i>Kisebbségek</i> élete és helyzete a mai Magyarországon és Európában

		- A lakókörnyezet, a lakóház régen és ma. A család hajdan és napjainkban (generációk együttélése, szereposztások). Kisebbségpolitikai alapismeretek elsajátítása.	Kisebbségpolitikai tájékozottság. - A <i>szülőföldélmény</i> kifejezése hazai román költők, írók, képzőművészek alkotásaiban.
--	--	---	--

6. Énkép, önismeret, azonosságtudat (A reflexiót irányító kérdések)

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki vagyok én? • Miben hasonlítok a velem azonos korú (iskola)társaimhoz? • Milyen külső és belső tulajdonságaim vannak? • Milyenek a képességeim? • Kik az ideáljaim (szülő, tanító,...)? • Kihez szeretnék hasonlítani? Miért? • Mit jelent az, hogy román nemzetiségű vagyok? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki a román? Ki a magyar? Ki a német? Ki a szlovák? Ki a szerb? • Milyen nemzetiségek élnek Magyarországon és Romániában? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek, nemzetiségek? • Miben hasonlítunk mi emberek (különböző nemzetiségiek) és miben különbözünk egymástól? • Mit jelent számomra magyarországi románnak lenni? • Különbözöm-e más állampolgártól? • Kik voltak az elődeim? • Honnan jöttek? • Milyen nyelven beszéltek? • Mivel foglalkoztak? • Hogyan éltek, ünnepeltek, öltözködtek? • Milyen vallásúak voltak? • Miért gondolkodnak másképpen a különböző nemzedékek? • Van-e párbeszéd a 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ismerem-e a közösségem <i>nyelvét, szokás- és hagyományvilágát, vallását?</i> • Ragaszkodom-e a gyökereimhez? • Mit jelent számomra <i>haza (szülőföld, az anyaország, Európa és a nagyvilág)?</i> • Hányféle <i>identitása</i> lehet egy embernek? • Mit jelent a <i>kétnyelvűség (nyelvcseré)?</i> • Érzek-e kellő affinitást az elődeim kulturális öröksége iránt? • Mennyiben segíti a <i>család, az iskola, az egyház, és a mass-média, a magyarországi románság fennmaradását?</i> • Érdemes-e jól megtanulnom románul? • <i>Van-e jövője a hazai románságnak?</i> • Mennyire jellemző rám: <i>önállóság, pontoság, együttműködés, kötelességtudat,</i> 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Képes vagyok-e <i>önvizsgáلدásra, személyes identitásra?</i> • Van-e célja az életemnek? • Van-e elég akaratom az álmaim valóra váltásához? • Miben látom az életem értelmét? • Képes vagyok-e „feleszmélésre” morális (minőségi) létre, a „<i>meglett emberi</i>” magatartásra? • Mit jelent számomra a: <i>szeretet, boldogság, remény, erkölcs, szépség, jószág, hit, harmónia, autonómia, életminőség, szokástisztelet, udvariasság, tisztesség, művészi érzék, emberi méltóság, hivatástudat, tolerancia, empátia?</i> • Mennyire jellemző rám: <i>nyitottság a különböző nyelvek, kultúrák iránt; demokratikus értékrend; vállalkozói szellem; kudarc-tűrés; a munka</i>

	különböző generációk között?	<i>kíváncsiság, fogékonyság, önzetlenség, segítőkészség, a saját képességeim fejlesztésének igénye.</i>	<i>tervezése, szervezése, megosztása, az önállósodás igénye, konfliktuskezelés; pozitív gondolkodás; megnyilatkozni tudás; saját korlátok ismerete; tudatosság; összefogottság; önkontroll; művészi érzék; emberismeret; aktív állampolgári lét; tág látókör; kollektív tudat; kulturális és közéleti tevékenység; aktív cselekvés a kisebbségért, annak fennmaradásáért; digitális kompetencia kamatoztatása a kapcsolatteremtésben; ügyintézésben; munkában; a tudás hatalmába vetett hit; igény az élethosszig tartó tanulásra.</i>
--	------------------------------	---	--

Limba și literatura română

(pentru școlile de naționalitate cu limba de predare română și bilingvă)

Competențe

1. Deprinderi de exprimare orală, înțelegerea, explicarea și compunerea textelor orale

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
Dialog simplu între elevii cu limba maternă română și cei care vorbesc limba română ca a doua limbă. Acordarea atenției cuvenite partenerului. Atenție la formarea sunetelor caracteristice limbii române, pronunțarea corectă a diftongilor și triftongilor. Străduința de a însuși <i>bazele competenței de comunicare și a comportamentului lingvistic de articulație corectă.</i>	Comunicarea limpede a ideilor, a intențiilor în situații obișnuite de conversație. Exprimarea ideilor în propoziții simple. Tendința de a vorbi clar și sugestiv. <i>Acceptarea argumentării altor parteneri de conversație și exprimarea limpede a părerii personale invocând câte un argument.</i>	Străduința de a însuși un <i>vocabular potrivit</i> , de a cunoaște <i>gramatica</i> și funcțiile lingvistice. Participare activă la diversele procese de comunicare. Susținerea părerii personale cu argumente <i>pro</i> sau <i>contra</i> . Audierea și acceptarea argumentării altor parteneri de conversație. Înfririparea unei relații bazate pe <i>empatie</i> . Formarea unui	Cunoașterea vocabularului și a gramaticii la nivelul care-l face capabil pe vorbitor să comunice într-un mediu mai restrâns (<i>familie, școală, minoritate</i>), precum și într-un context mai extins (<i>colaborarea celor două popoare, proiecte transfrontaliere, întreprinderi, uniunea națiunilor europene, context universal</i>). Tendința de <i>cunoaștere temeinică și reflexivă</i> a limbii.

		<p>comportament lingvistic conștientizat.D dezvoltarea <i>treptată</i> a cunoștințelor de limbă.</p>	<p>Exigența de utilizare a limbajului în mod <i>corect</i> și <i>creativ</i>, atât în viața particulară, cât și în cea oficială. <i>Înțelegerea, explicarea și compunerea</i> diferitelor tipuri de texte. Compunerea <i>logică, corectă și compactă</i> a textului. Exprimare nuanțată, <i>articulată</i>. Acomodare la factorii procesului de comunicare în diferite situații reale de conversație. Exprimarea ideilor, intențiilor, folosind expresii elocvente. Tendința de a scoate în evidență esențialul și de a formula frazele exact și nuanțat conform normelor gramaticale. Străduința de a destăinui prezența partenerului de vorbire, ascultarea cu răbdare și acceptarea argumentării lui. Evitarea dialogului formal și substituirea lui cu o <i>convorbire critică și creativă</i>.</p>
<p>Recunoașterea diferitelor feluri de propoziții și folosirea lor adecvată. Dialog inteligent în situații obișnuite de comunicare. Expunerea coerentă și nuanțată a ideilor, îmbinarea lor în text. Aplicarea accentului și intonației în diferitele feluri de propoziții. Străduința de a vorbi clar și limpede. Înțelegerea esenței unui text (scurt) audiat.</p>	<p>Dezvoltarea pretențiede îmbogățire a cunoștințelor de limbă. Folosirea celor mai potrivite feluri de propoziții conform intenției și scopului vorbitorului. Întrebări formulate logic, răspunsuri care exprimă limpede esențialul, părerea vorbitorului. Străduința de a pronunța clar sunetele și de a se exprima sugestiv. Atenție la pauze, la intonație, la intensitatea vocii, la accentul afectiv.</p>	<p>Reproducerea textelor audiate. Relatarea trăirilor proprii aplicând în mod conștient și variat diferitele feluri de propoziții. Folosirea adecvată a mijloacelor fonetice și sintactice, conform intenției vorbitorului. Compunerea și exprimarea convingătoare a argumentelor orale. (<i>credibilitate, sinceritate</i>). Utilizarea corectă a diferitelor tehnici legate de felurile de vorbire.</p>	<p>Îmbogățirea reciprocă a cunoștințelor de limbă ale partenerilor (preluarea unor forme nuanțate). Trezirea și păstrarea atenției interlocutorului, printr-o comunicare variată și sugestivă. Armonia dintre <i>comunicare și metacomunicare</i> în procesul vorbirii.</p> <p>Mod de exprimare variat și nuanțat. Atenția cuvenită față de vorbitor. Străduința de</p>

			<i>autocorectare</i> . Vorbire expresivă și limpede atât din punctul de vedere al formării sunetelor, cât și al formulării propozițiilor, al stilului. Timbru adecvat, conform intenției vorbitorului.
Cunoașterea câtorva gesturi folosite în comunicare. Urmărirea cu atenție a gesticulării vorbitorului.	Folosirea adecvată a mijloacelor de metacomunicație în diversele situații de comunicare. Tendința de armonizare a vorbirii și a gesturilor.	Armonizarea vorbirii și gesturilor în diversele situații de comunicare. Pretenția aplicării adecvate a gesturilor în cursul comunicării (de pildă: context din privire).	Atenție la aplicarea adecvată a gesturilor în cursul comunicării (de pildă: <i>contact din privire, mimică expresivă</i>). Gesturi în concordanță cu textul.
Participare activă la jocurile dramatizate ale comunității (de pildă: <i>prezentarea unor obiceiuri populare sau a unor piese cu cântece și muzică</i>). Memorizarea unor texte populare. Învățarea pe de rost a unor texte pentru dezvoltarea memoriei.	Memorizarea unor texte de tip diferit și reproducerea lor fidelă. Străduința de a pronunța corect. Exersarea diferitelor forme dramatice: dialoguri, versuri, proză (<i>improvizări, poezii, proză, teatru de păpuși</i>).	Declamarea unor poezii, prezentarea unor fragmente de proză din literatura cultă și cea populară. Exploatarea capacităților și particularităților de vorbire ale individului. Participarea activă la <i>spectacolele prezentate de către elevi (roluri jucate)</i> .	Memorizări. Atenție la schimbarea timbrului, la pauze, la intonație, la melodia frazei. Mod <i>sugestiv</i> de prezentare.
Aplicarea formulelor de politețe potrivite situației de comunicare. Înșușirea cunoștințelor de bază legate de IST. Utilizarea în limba română a unor expresii-cheie.	Rezumarea conținutului lecturilor, prin păreri personale. Îmbogățirea cunoștințelor legate de utilizarea tehnologiilor moderne (<i>procesare de text în limba română, internet, CD-ROM</i>)	Referate, înștiințări despre viața românilor din Ungaria, interviuri cu persoane cunoscute. Pregătirea pentru comunicarea pe calea mass- mediei electronice: <i>e-mail, și alte mijloace de comunicație</i> . Folosirea cât mai frecventă a limbii române cu ajutorul tehnologiilor moderne.	Cunoașterea limbii folosite în științe și arte (cinematografie, artă fotografică, teatru). Decodificarea mesajului artistic. Receptivitate la valorile <i>etice și estetice</i> ale creațiilor literare. Dezvoltarea capacității de abstractizare, de gândire critică și creativă. Utilizarea cunoștințelor IST în mod interactiv, corespunzător destinației, urmărind principiile etice legate de folosirea acestora.
Dialogul cuplurilor de elevi, exersarea limbii române. Dezvoltarea reciprocă a vocabularului.	Formularea unor păreri proprii și argumentarea lor într-un dialog cu mai mulți parteneri. Activarea vocabularului	Formarea unor păreri bazate pe argumentare în cadrul unor dialoguri cu mai mulți parteneri. Ascultarea cu atenție a	Demonstrarea în activitățile în grup a spiritului de colaborare și a unui comportament de toleranță.

<p>Implicarea directă în dialogurile realizate în grupurile de elevi. Demonstrarea capacității de inițiere a unui dialog, de folosire adecvată a vocabularului. Cunoașterea formulelor de încheiere a conversației.</p>	<p>de bază, de specialitate și de literatură (de bază) necesar în procesul de învățare. Realizarea unor situații reale de conversație la nivel de grup. Efortul de a însuși prezentarea exactă, corectă și continuă a ideilor.</p>	<p>părerilor partenerilor de conversație și reacții corecte la acestea. Acceptarea sau respingerea coerentă a argumentării altor parteneri.</p>	<p>Utilizarea regulilor de etică și de folosire a limbii într-o situație de conversație cu mai mulți parteneri. Dezvoltarea capacității de (auto)control al limbii materne. Deliberarea părerilor proprii. Recunoașterea comicului de situație, clarificarea neînțelegerilor.</p>
<p>Străduința de a îmbogăți vocabularul și de a însuși o intonație corectă, proprie limbii române.</p>		<p>Exprimarea intenției proprii de cultivare a limbii. Îmbogățirea stilului elevului prin folosirea adecvată a sinonimelor. Acordarea atenției construirii unor fraze logice, formulării acestora, și redactării coerente în scris și oral a unor texte. Interpretare pe bază de automatisme.</p>	<p>Pregătire pentru <i>prezentarea audiovizuală</i>, pentru utilizarea tehnologiilor moderne (<i>laptop, tablă digitală</i>). Pregătire pentru folosirea corespunzătoare a surselor (moderne) de informație. Prezentarea realizată cu ajutorul profesorului. Prelegere individuală.</p>

2. Deprinderi de citire, de înțelegere a textelor scrise

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Introducere în lumea sunetelor limbii române. Însușirea treptată a sistemului convențional de comunicație, conform aptitudinilor individuale ale elevilor (sunet, cuvânt, expresie, propoziție). Cunoașterea tehnicilor de bază pentru înțelegerea unui text. Aplicarea regulilor de silabisire, într-un text necunoscut.</p> <p>Dezvoltarea continuă a tehnicilor de citire prin lectură cu voce tare și prin lectură fără rostirea literelor și cuvintelor. Exerciții de lectură. Dezvoltarea capacităților de lectură. Exprimarea liniei melodice specifice frazelor în cadrul lecturii cu voce tare. Lectură într-</p>	<p>Recunoașterea sensului concret și figurat al cuvintelor în texte. Străduința de însușire succesivă și de utilizare a tehnicilor de înțelegere a textelor scrise.</p> <p>Lectură interpretativă (cu voce tare și fără rostirea cuvintelor) a unor texte diferite cu folosirea corectă a accentelor și a liniei melodice a frazei. Formarea unui ritm de lectură adecvat. Dezvoltarea capacității de autocontrol. Lectura textelor literare - individuală sau în comun - în școală, în bibliotecă sau acasă. Dezvoltarea necesității de lectură individuală: lecturi obligatorii, jurnal de</p>	<p>Aplicarea tehnicii de înțelegere a unui text. Dezvoltarea aptitudinilor de înțelegere a sensului metaforic dintr-un text prin exerciții.</p> <p>Lectură interpretativă a diferitelor tipuri de texte cu aplicarea corectă a mijloacelor fonetice caracteristice textului. Rezumarea orală a conținutului lecturii, formularea întrebărilor. Folosirea adecvată a Miciei enciclopediei, a enciclopediilor generale. Îmbogățirea vocabularului prin activitate individuală și în comun cu ajutorul exercițiilor. Prelucrarea în comun a lecturilor. Interpretarea lecturilor (argumente pro sau</p>	<p>Perfecționarea, exersarea și utilizarea corectă a tehnicii de înțelegere a unui text. Descoperirea <i>puterii</i> care sălășluiește în știință. Importanța perfecționării până la capătul vieții. Îmbogățirea vocabularului variantelor de limbaj. Pregătire pentru maturitate. Analiză de text în urma înțelegerii complexe a acestuia, folosind lectura expresivă cu intonație corectă. Înțelegerea esențialului dintr-un text literar. Îmbogățirea continuă a vocabularului activ cu cuvinte, expresii și termeni tehnici din textele științifice și din alte domenii de artă. Însușirea termenilor</p>

un ritm personal și echilibrat. Îmbogățirea vocabularului activ pe baza lecturilor. De pildă: interpretarea poveștilor, caracterizarea scurtă a personajelor poveștilor, sinonime, antonime. Cunoașterea procedeelelor de bază ale redactării de texte.	lectură. Îmbogățirea vocabularului activ și pasiv prin cunoașterea textelor de tipuri diferite (texte informative, argumentative, expresive). Formarea opiniilor personale privind conținutul textului. Prelucrarea textelor corespunzătoare vârstei (sinteză, expunere, explicație). Recunoașterea coeziunii, a relației cauză-efect dintr-un text.	contra). Exersarea înțelegerii sensurilor multiple (sensul concret și figurat al cuvintelor). Interpretarea analitică a textelor. Citirea interpretativă a textelor literare, de popularizare a cunoștințelor, a publicisticii, scoțând în evidență conținutul lor. Exersarea procedeelelor de bază în analiza textelor, aplicarea lor în mod individual.	tehnici în vocabular. Înțelegerea corelației elementelor logice, semantice și de formă într-un text. Revelarea sensurilor în texte de tip și gen diferit. Definiția genurilor literare. Recunoașterea curentelor de stil în opere de gen diferit.
---	--	---	---

3. Deprinderi de compunere, de scris lizibil, ortografie

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
Însușirea scrierii literelor în românește. Legarea logică în frază a câtorva propoziții, formarea unui text coerent. Cunoștințe de bază privind redactarea (părțile principale ale unei compuneri). Exerciții în vederea alcătuirii unor texte scurte. Compararea unor proverbe și zicători românești și maghiare.	Scrierea ordonată și lizibilă a literelor. Formarea treptată a stilului individual. Scriere corectă și lizibilă după dictare. Străduința de întocmire în mod individual a unei schițe și compuneri. Formularea în scris a unor evenimente trăite, în texte de tipuri și genuri diferite (descriere, narațiune, caracterizare). Traducere din română în maghiară (cu ajutorul dicționarului).	Scrisul estetic ca mod de exprimare individuală. Aplicarea conștientă a normelor de corectitudine a limbii. Îmbogățirea treptată a aptitudinilor de redactare. Aplicarea la nivel de deprindere a regulilor redactării în lucrări de tip diferit (autobiografie, scrisori particulare și oficiale). Adunarea materialului pentru referate, proiecte, sistematizarea și redactarea lor cu ajutorul profesorului. Scrierea unei schițe în mod individual. Lucrare logică, bine concepută și proporționată. Traducere din maghiară în română, folosind cu pricepere și repede dicționarul.	Scris individualizat, eficient, conform normelor limbii române. Folosirea unui vocabular nuanțat, scris estetic. Formarea unei <i>schite</i> individuale, a unui <i>sinopsis</i> și a diverselor <i>texte literare</i> și <i>non-literare</i> . Compuneri limpezi și creative, prin respectarea proprietăților logice, de sens și de formă (în texte de cel mai variat tip). Aplicarea conștientă, și la nivel de deprindere, a cunoștințelor gramaticale, stilistice și ortografice în compunerile mai voluminoase (disertație, concurs, eseu). Traducere, folosind dicționarul etimologic și dicționarul bilingv.

4. Cunoștințe despre dezvoltarea deprinderii de învățare

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
Dezvoltarea deprinderii de întocmire a unui <i>studiu individual</i> .	Însușirea cât mai profundă a <i>tehnichilor de învățare</i> și prelucrare.	Raționalizarea procesului de învățare (<i>economisirea timpului și a informațiilor</i>).	<i>Colecționarea</i> informațiilor orale și a celor scrise, <i>selectarea</i> ,

<p><i>Biblioteca elevilor (cunoștințe de bază).</i> Răsfoirea <i>lexicoanelor</i> (pentru copii) și a <i>hărților</i>. Cunoașterea tehnologiilor moderne (<i>audiovizuale, electronice, internet, CD-ROM</i>). Utilizarea tehnologiilor IST, conform vârstei copilului. Colecționarea și prelucrarea materialului cu ajutorul profesorului. Scrierea unei schițe cu ajutorul învățătorului. Utilizarea cunoștințelor însușite într-o situație nouă.</p>	<p>Formarea treptată a unei strategii de studiu individual. Îmbogățirea cunoștințelor legate de <i>utilizarea bibliotecii</i>. Utilizarea tehnologiilor IST în dezvoltarea deprinderilor de citire și de scris lizibil. Colecționarea individuală a materialului în <i>bibliotecă, mediatecă</i> și de pe <i>internet</i>. Străduința de a scrie o schiță individuală. Scrierea notițelor cu ajutorul profesorului (<i>selectarea, rezumarea esențialului, prescurtarea materialului</i>). Rezumarea cu ajutorul învățătorului (pe baza <i>unor criterii</i>). Utilizarea cunoștințelor (<i>lucrare, prelegere, referat</i>).</p>	<p>Însușirea cunoștințelor, prelucrarea și agregarea acestora în particularitățile personale ale elevului. Exersarea individuală cu folosirea diverselor <i>tehnologii moderne</i>, cu răsfoirea diferitelor <i>enciclopedii, lexicoane, dicționare</i>. Utilizarea <i>interactivă</i> a tehnologiilor IST. Însușirea regulilor de etică referitoare la utilizarea informațiilor colecționate (<i>regulile de etică ale citării și ale utilizării altor surse</i>). Scrierea individuală a unei <i>schite</i>. Tendința de a lua <i>notițe</i> pe baza comentariului ținut de profesor (<i>extragerea unor cuvinte-cheie și a unor propoziții pline de sens</i>). Întocmirea unui jurnal de citire (<i>extragerea esenței conținutului</i>). Străduința de a <i>rezuma</i> în mod individual <i>esența</i> celor învățate; dezvoltarea <i>deprinderilor de sintetizare</i>. Utilizarea modalităților moderne în procesul de rezolvare a noilor probleme.</p>	<p><i>sistematizarea</i> și utilizarea materialului conform obiectivului. Orientarea în <i>bibliotecă, arhivă și muzeu</i> (potrivită <i>ârstei elevului</i>). Utilizarea tehnologiilor moderne în dezvoltarea <i>gândirii critice și a creativității</i>. Colecționarea materialului în bibliotecă, muzeu, mediatecă, internet. <i>Sistematizarea, explicarea și prelucrarea</i> materialului colecționat. Scrierea unei <i>schite</i> individuale, a unui <i>sinopsis, comentariu și proiect</i>. Realizarea unor <i>notițe</i> scurte și individuale în procesul unei <i>prelegeri</i> (<i>extragerea esențialului</i>). Întocmirea unui proiect în mod individual ori în <i>echipe de lucru</i> respectând <i>regulile de etică</i> (<i>bibliografie, note</i>) consemnarea sursei de inspirație, interlocutori, anexe, ilustrații, diagramă. Rezumat individual (<i>descoperirea relației cauză-efect, esență, timp, date</i>). Deprinderea aplicativă în colecționarea și prelucrarea informațiilor (în noi și noi situații).</p>
---	---	---	--

5. Cunoștințe despre limba maternă (limba minorității)

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Diferențe dintre alfabetul maghiar și român. Grupuri de vocale și consoane specifice: <i>ea, ia, oa, ua, ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi</i>, și pronunțarea consoanei <i>x</i>. Silabisirea corectă și derivarea cuvintelor. Aplicarea corectă a regulilor de</p>	<p>Recunoașterea raportului dintre structura și semantica unităților de limbă (sunete, elemente ale cuvintelor). Folosirea corectă, în cursul vorbirii, a felurilor de cuvinte (învățate). Sintaxa. Folosirea potrivită a propozițiilor de diferite</p>	<p>Cunoștințe de bază despre caracterul limbii române. Aplicarea cunoștințelor gramaticale, stilistice și ortografice învățate. Aplicarea potrivită a diferitelor feluri de cuvinte. Aplicarea corectă a timpurilor verbului și a verbelor neregulate.</p>	<p>Aplicarea corectă a cunoștințelor de gramatică descriptivă, cu privire la fonetică, la felurile de cuvinte, la sintaxă, la sens și la semantică. Cunoașterea și aplicarea corectă, a regulilor limbii române atât oral cât și în scris. Recunoașterea</p>

<p>silabisare într-un text necunoscut. Felurile de cuvinte (verbul, substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul). Părțile propoziției. Acordul predicatului cu subiectul. Singularul și pluralul. Timpul prezent. (Recunoașterea celorlalte timpuri.) Semantica. Cunoștințe de bază. Îmbogățirea vocabularului (sinonime, antonime). Mulțimea de propoziții. Compunerea unor texte scurte cu conținut potrivit vârstei. Scrierea în câteva propoziții a unei <i>narațiuni</i> ori <i>caracterizări</i>.</p>	<p>feluri în diversele situații de comunicare. Recunoașterea și folosirea adecvată a semanticii: a sinonimelor, antonimelor, omonimelor. Deprinderi de folosire a manualelor ajutoare și a dicționarelor explicative. Compuneri folosind cuvinte potrivite temei (relația dintre conținut și formă). Compararea unor texte vechi și moderne, recunoașterea schimbărilor intervenite în limbă. Prelucrarea <i>textelor literare</i> și <i>non-literare</i> cu îndrumarea profesorului.</p>	<p>Recunoașterea propozițiilor coordonate și subordonate. Îmbogățirea treptată a cunoștințelor semantice. Exerciții creative cu diverse fenomene gramaticale. Schimbarea sensului cuvintelor în funcție de tipul de texte. Aplicarea unui stil variat în compuneri. Compararea limbilor română și maghiară, identificarea specificului lor. Recunoașterea diferențelor. Prelucrarea <i>textelor literare</i> și <i>non-literare</i> pe baza unor criterii.</p>	<p>semnificației și corelației semnificațiilor care decurg din elementele de limbă și din alte elemente întâlnite într-un text. Tendințe de folosire corectă a unui vocabular bogat și nuanțat. Realizarea coeziunii textului în compunere (identificarea legăturilor între loc și timp, cauză-efect). Stabilitate și schimbări în limbă (descoperirea relației cauză-efect). Prelucrarea individuală și corectă a <i>textelor literare</i> și <i>nonliterare</i>.</p>
--	--	---	---

6. Cunoștințe despre literatură

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Cititul ca sursă de trăiri intelectuale și emoționale. Trezirea interesului față de literatură, inclusiv față de literatura română. Mesajul intelectual-afectiv al operelor lirice. Cunoașterea unor poezii, zicători cu ritm variat. Cunoștințe de bază despre limbajul poetic (recunoașterea unor figuri de stil simple). Citirea unor opere epice scurte (jocuri populare, povești, povestiri) pentru a ilustra plăcerea cititului. Prezentarea pe scenă a unor fragmente din povești. Exerciții de înțelegere a textelor. Urmărirea cu atenție a <i>interpretării artistice</i> (de pildă: ascultarea unor creații lirice și epice cu ajutorul tehnologiilor audiovizuale).</p>	<p>Adâncirea interesului față de literatura română. Cunoașterea treptată a spiritualității poporului român. Tratarea unor opere lirice din literaturile română maghiară și universală, precum și a unor poezii ale autorilor români din Ungaria. Aprofundarea afinităților emotive. Înțelegerea rolului figurilor de stil (<i>metafora, comparația, personificarea</i> etc.). Citirea în comun a unor opere epice, interpretarea și dramatizarea lor. Prezentarea pe scenă a nuvelor dramatizate. Diferențierea genurilor literare. Prelucrarea (analiza) colectivă a lecturilor în cadrul lecțiilor (activitatea individuală, în echipe de lucru, frontală).</p>	<p>Citirea operelor, analiza și interpretarea lor, descoperirea conținuturilor ascunse. Descoperirea sensului complementar ascuns al poeziilor. Înțelegerea rolului ritmului și muzicalității versurilor. Descoperirea efectului de semnificație și emoțional al figurilor de stil. Analiza și interpretarea individuală a unor opere narative (lecții model în formă electronică). Participare la un spectacol, discuție asupra celor văzute (argumente pro și contra). Străduința de dezvoltare a <i>simțului estetic</i> și a deprinderilor de <i>declamare</i> a creațiilor literare. Teme frecvente în operele literare create în diferite epoci: <i>locul natal, dragostea, tinerețea</i>. Recunoașterea</p>	<p>Constatarea că literatura este o sursă nesecată a cunoștințelor, a sentimentelor, a moralei, a esteticii, a filozofiei și a autocunoașterii. Analiza complexă a poeziilor de gen diferit. Specificul versificației românești. Caracterizarea limbajului poetic. Unitățile formale de compoziție ale unei opere. Analiza complexă a unor opere literare române de gen și dimensiuni diferite. Prezentarea genurilor și speciilor literare mai importante, caracterizând dezvoltarea lor. Explicații posibile și variate, privind unele teme, situații și motive. Privire asupra altor arte. Recunoașterea interacțiunii culturii românești și maghiare. Teme, motive în literaturile română,</p>

<p>Înșușirea <i>regulilor de polemizare civilizată</i>. Dezbaterea unor întâmplări, caracterizarea personajelor. Vizionarea unor basme <i>ecranizate</i> ori a altor producții; dezbaterea istorisirilor, caracterizarea personajelor (identificarea <i>atitudinilor pozitive și negative</i>).</p>	<p>Străduința de <i>interpretare expresivă</i> a unor poezii și creații epice (audierea unor creații lirice și ale unor fragmente din lecturile literare înregistrate și interpretate în mod artistic). Dezvoltarea treptată a deprinderilor de analizare a diferitelor creații literare (pe baza unor criterii consemnate). Judecarea și dezbaterea atitudinilor și faptelor în cadrul unor <i>activități în grup</i>, ori în <i>clasă</i> (<i>învinuire, apărare; argumente pro și contra</i>). Dezvoltarea treptată a aptitudinilor cu utilizarea tehnologiilor moderne (de pildă: cunoașterea vieții și activității scriitorilor (și) în <i>prelucrare electronică</i>). Pretenția de <i>autocunoaștere</i>, de <i>cunoaștere a culturii și civilizației românești</i>, precum și a <i>științei umane</i>.</p>	<p>elementelor caracteristice ale curentelor de stil. Descoperirea <i>interferențelor</i> (literatură și alte ramuri ale artei) pe baza unor motive fundamentale (<i>de pildă: copilul în literatură și în alte creații de artă</i>). <i>Compararea</i> cu o gândire critică a operei literare și a variantei ecranizate. Cunoștințe de bază legate de <i>colaborarea literară româno-maghiară</i> (de pildă: <i>traduceri, corespondență</i>). Rolul creațiilor artistice în formarea unui „portret personal” echilibrat. Receptarea și înțelegerea „<i>Frumosului și a Adevăratului</i>” în creația artistică.</p>	<p>maghiară, europeană și universală. Colaborări literare româno-maghiare (privire generală). Dezvoltarea <i>deprinderilor de sintetizare</i>. „<i>Călătorie în lumea artelor</i>” cu folosirea tehnologiilor moderne (IST) (<i>prezentare pe tablă digitală</i>). Descoperirea <i>interferențelor</i>, exprimarea creativă a trăirilor, a experiențelor sufletești. <i>Atitudine estetică, artistică, cunoștințe vaste și mod de exprimare nuanțată</i>. Compararea diverselor puncte de vedere și a simțului estetic. Pregătire pentru desfășurarea unei activități în viața culturală și artistică. Descoperirea și aprecierea <i>rolului</i> literaturii și al artelor în formarea individului și a vieții pline de conștiință umană. Dezvoltarea <i>simțului estetic</i>.</p>
---	--	---	---

7. Dezvoltarea capacității de judecată, a simțului etic, estetic și a viziunii istorice

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Trezirea interesului față de creațiile artistice. Stimularea <i>atitudinii etice și estetice</i>, formarea <i>capacității de judecată corectă</i>. Dezvoltarea satisfacției cititorului (<i>cufundarea în</i></p>	<p>Formarea <i>simțului estetic și a aptitudinilor de înțelegere și de satisfacție artistică</i>. Stimularea treptată a aptitudinii de <i>abstractizare</i>. Descifrarea <i>esenței</i> din</p>	<p>Intensificarea <i>afinității sufletești și spirituale</i>, analiza diverselor opere literare. Pretenția de <i>subtilizare a simțului estetic</i>. Aptitudinea de înțelegere a <i>frumosului în viața cotidiană</i>. Revelarea faptului că <i>arta</i></p>	<p>Subtilitatea <i>simțului estetic</i>, a <i>impresiilor și trăirilor sufletești</i>. <i>Atitudine etică și estetică subtilă</i>. Tendința de cunoaștere a artelor pe <i>plan local și european</i>.</p>

<p><i>lumea creației: aventură, fantezie).</i></p> <p>Însușirea normelor de bază ale <i>capacității de judecată individuală, corectă (respectarea regulilor etice și estetice).</i></p> <p>Utilizarea noțiunilor: <i>frumos, urât</i>, destăinuirea acestora în creațiile de artă și în viața cotidiană.</p> <p>Sensibilitatea la stările diferite ale sufletului (<i>deprimat, senin</i>) în diferitele tipuri de texte și situații de comunicare, precum în viața individului și a comunității.</p> <p>Diferența dintre <i>bine și rău</i> în creațiile de artă în viața individului și a comunității.</p> <p>Pregătire pentru <i>aplanarea conflictelor (jocuri dramatizate, exerciții de situație).</i></p>	<p>dosul apariției.</p> <p>Impresii și experiențe (<i>citire analitică și explicativă, satisfacția artistică</i> în galeria de tablouri și în muzeu).</p> <p>Pretenția de dezvoltare a modului de gândire individuală.</p> <p>Formarea unei păreri proprii despre creația de artă vizionată ori citită.</p> <p><i>Împărtășirea impresiilor pozitive</i> cu colegii.</p> <p>Tendința de a înțelege rolul <i>umorului</i> și cultivarea acestuia în situații potrivite.</p> <p>Aspirația la tot ce este <i>nobil și frumos; aptitudinea de judecată corectă.</i></p> <p>Dezvoltarea <i>capacității de aplanare a conflictelor.</i></p>	<p><i>îmbogățește sufletul și spiritul omului.</i></p> <p>Pretenție de <i>satisfacție artistică.</i></p> <p>Tendința de subtilizare a simțului estetic.</p> <p>Atenție la părerile și gustul altora.</p> <p><i>Comicul de situație și de caracter</i> în diverse creații artistice.</p> <p>Relevarea sensului ascuns în faptele morale.</p> <p>Tendința de <i>aplanare a conflictelor</i> pe plan <i>individual și colectiv.</i></p>	<p>Revelarea faptului că <i>arta înfrumusețează și înnobiează condiția umană.</i></p> <p>Formarea aptitudinilor de a înțelege că creațiile de artă <i>stimulează autocunoașterea și constituie un îndrumător în relațiile umane, precum și în lume.</i></p> <p>Străduința de a <i>descifra</i> într-un mod cât mai profund <i>codurile artei.</i></p> <p>Înțelegerea faptului că, gustul, simțul estetic depinde de contextul familial, colectiv, cultural.</p> <p>Metamorfozele, în timp și spațiu, ale <i>umorului.</i></p> <p>Cultivarea umorului în <i>locul și timpul</i> potrivit.</p> <p><i>Adevăr, veridicitate, morală</i> în viața individului și a comunității.</p> <p>Pretenția <i>conviețuirii pașnice</i> într-un context mai restrâns și mai larg (<i>familie, școală, naționalitate, națiuni).</i></p>
---	--	--	--

Limba și literatura română

(pentru școlile în care limba română se predă ca obiect de studiu)
Formă tradițională de predare

Competențe

1. Deprinderi de înțelegere a mesajului oral

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Însușirea <i>bazelor competenței de comunicare.</i></p> <p>Cunoștință cu limba, cu</p>	<p>Elevul înțelege cuvintele, expresiile legate de temele lecturilor citite, precum și întrebările și indicațiile</p>	<p>Elevul înțelege limba cotidiană, informațiile mai importante cuprinse în texte standarde. Înțelege</p>	<p>Elevul înțelege texte ca: <i>globalizarea, Uniunea Europeană, colaborare între culturile</i></p>

<p>expresiile uzuale: (activitate desfășurată în spirit ludic) <i>îndrumări, întrebări, răspunsuri scurte. Înțelegerea formulelor de salut, de mulțumire, de felicitare, de urare</i>; precum și a informațiilor practice.</p> <p>Elevul înțelege cuvintele și expresiile care se referă la <i>mediul</i> în care trăiește, la <i>familia</i> și la <i>școala</i> sa și la propria sa ființă.</p> <p>Atenție la aplicarea adecvată a <i>gesturilor</i> partenerului de vorbire în cursul comunicării; descifrarea însemnelor.</p> <p>Înțelegerea sensului unor texte vii sau înregistrate, cu un conținut simplu (cântece pentru copii).</p>	<p>simple.</p> <p>Este capabil să dea răspunsuri scurte.</p> <p>Știe să formuleze propoziții simple despre evenimente din viața sa: <i>familie, locuință, școală (sport) păstrarea tradițiilor) viața tinerilor de naționalitate, locul natal, comunitatea socială din care face parte, contextul natural, circulația.</i></p> <p>Elevul înțelege expresiile care apar frecvent în filmele de natură (<i>forțele naturii, flora și fauna</i>).</p> <p>Încadrare în <i>lecții interactive.</i></p> <p>Îmbogățirea vocabularului prin vizionarea filmelor românești cu subtitrare în limba română.</p>	<p>cuvintele și expresiile legate mai cu seamă de: <i>locul natal, familie, școală, timpul liber, sport, cultură, mass-media, ocrotirea sănătății.</i></p> <p>Înțelege știrile, reportajele transmise de studiourile de radio și televiziune pentru ascultătorii și spectatorii de naționalitate.</p> <p>Înțelege relația dintre intonație și intenția vorbitorului într-o comunicare cu ritm lent și pronunție corectă.</p> <p>Interpretează corect conținutul unor texte înregistrate pe CD sau pe bandă de magnetofon.</p>	<p><i>internațională și națională; colaborarea între cele două popoare vecine (român și maghiar); viitorul naționalității române, rolul limbii române în recunoașterea valorilor culturale specifice, naționalități în Ungaria și peste hotare, drepturile omului; comportament de toleranță; acceptarea valorilor diferite; protecția mediului înconjurător; ocrotirea sănătății, pasiunile dăunătoare; învățământul; arta sportul, activitățile zilnice și distracțiile (în trecut și în prezent); problemele tineretului; prietenia, dragostea, trecerea în faza maturității, alegerea partenerului de viață, orientare profesională.</i></p> <p>Este capabil să înțeleagă și să redea pe scurt conținutul unor texte cu subiect abstract, al unor argumente mai complicate, formulându-și părerea personală.</p> <p>Înțelege prelegerile și conversațiile științifice și artistice, rezumând independent conținutul acestora.</p> <p>E capabil să înțeleagă conținutul unor programe literare, al spectacolelor și filmelor. Interpretează corect texte audiate (<i>înregistrări pe CD și benzi de magnetofon</i>).</p>
--	--	---	---

2. Deprinderi de exprimare orală

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Elevul știe să formuleze întrebări simple, precum și răspunsuri la acestea. În expunerile sale simple încearcă să folosească un accent și o intonație</p>	<p>Elevul e capabil să converseze, să pună întrebări, să dea răspunsuri, să descrie mediul înconjurător. Știe să salute, să se prezinte, să</p>	<p>Elevul se descurcă în diferite situații de conversație, conversează nestingherit, poartă discuții, argumentează logic, mai ales în situațiile</p>	<p>Elevul poartă conversații și discută cu parteneri care posedă limba română la perfecție. E capabil să-și argumenteze punctul de vedere, să-l explice, să-</p>

<p>adecvată. Cunoaște expresii simple legate de familie, mediul înconjurător și comunitatea în care trăiește. Știe să pornească un <i>dialog</i> scurt, practic (<i>privitor la teme și situații cunoscute</i>). Elevul este capabil ca în câteva propoziții să-i caracterizeze pe bunicii și pe prietenii săi, și să vorbească despre studiile și animalele preferate. Participă în mod activ în procesul de comunicare, în cazul când partenerul vorbește lent și expresiv.</p>	<p>formuleze dorințe și cereri, să dea informații și să înțeleagă informațiile primite. E capabil să poarte un dialog scurt, povestind cu cuvinte simple câte un eveniment din viața sa. Elevul – conform situației de vorbire și luând în considerație așteptările partenerului, - este capabil să utilizeze unele expresii mai scurte și pe cele folosite frecvent.</p>	<p>reale ale vieții de toate zilele. E capabil să vorbească în propoziții simple despre experiențele, țelurile sale, despre locul natal, naționalitatea sa, despre viața sa privată, despre sfera sa de interese. Se informează, dă informații, pune întrebări, răspunde la întrebări, își formulează dorințele, folosește formule de politețe. Se străduiește să formuleze, în mod conștient, propoziții simple, corecte, vorbind limpede și coerent. E capabil să vorbească cu accent potrivit, pronunție clară, să-și formuleze părerea proprie, să povestească o scurtă întâmplare. Elevul – înțelege informațiile mai importante transmise prin <i>mass-media electronică</i> și e capabil să le trimită mai departe.</p>	<p>apere. Rezumă în mod independent esențialul textelor literare și de altă natură. Știe să compună o dare de seamă, expunând-o logic și într-un limbaj exigent. E capabil să ceară interviuri în românește personalităților din viața publică. Știe să traducă din maghiară în română și din română în maghiară teme cotidiene, asemenea unui translator. Povestește evenimente și lecturi cu accent corect, intonație adecvată, în propoziții logice. Se străduiește ca și prin intermediul tehnologiilor moderne să-și îmbogățească vocabularul și să-și perfecționeze deprinderile de exprimare orală.</p>
---	---	--	--

2. Deprinderi de citire

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Elevul înțelege textele simple. E capabil să citească în ritm potrivit un text dat, scoțând în evidență informațiile mai simple. Înțelegerea cuvintelor-cheie ale: <i>inscripțiilor, reclamelor și fișierelor</i>.</p>	<p>Elevul folosește corect intonația și accentul potrivit, într-un ritm normal. Înțelege propozițiile simple, textul unor inscripții și reclame, cu un conținut legat de teme cunoscute dinainte. Din acestea, e capabil să alcătuiască scurte dialoguri. Textele temelor cunoscute le interpretează corect. Înțelege esența istorisirilor mai simple.</p>	<p>Elevul se orientează cu ușurință printre publicațiile în limba română. E capabil să citească corect și texte neîntâlnite până acum. Înțelege esențialul informațiilor cuprinse în ele. E capabil să rezume conținutul lor și să-și formeze părerea personală. Înțelege operele autorilor români din Ungaria (poezii, povești, nuvele), precum și articolele din presa românilor din Ungaria. Citind cu glas tare, transmite intenția autorului.</p>	<p>Elevul e capabil să citească și să înțeleagă diferite opere literare moderne, scoțând în relief mesajul acestora. Înțelege operele autorilor români din Ungaria, fiind capabil să releve mesajul lor despre limbă, identitate, trecut și prezent. Urmărește cu atenție presa românească, citește și literatură de specialitate (se folosește și de internet).</p>

3. Deprinderi de exprimare în scris

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Elevul are un scris lizibil, ordonat. E capabil să scrie corect cuvintele cunoscute, să copieze fără greșeli texte. Din expresiile cunoscute știe să alcătuiască propoziții, respectiv un text coerent. Știe să compună o scrisoare într-un stil simplu.</p>	<p>Elevul e capabil să formuleze scurte felicitări, să ia notițe, și să scrie corect, din punct de vedere ortografic, cuvintele cunoscute. Știe să completeze simple formulare, mesaje scurte. Scriind după dictare, efectuată în ritm lent, aplică regulile ortografice. Străduința de a forma texte cu o scriere lizibilă și corectă.</p>	<p>Având în vedere temele lecturilor și conversațiilor de până acum, elevul e capabil să-și exprime în scris gândurile, sentimentele, dorințele, ambițiile. Știe să-și argumenteze și să-și explice părerile. E capabil să compună, în mod individual, lucrări, scrisori, referate scurte, ținând seamă de regulile de redactare. Știe să scrie lucrări scurte, logic redactate, despre lecturi, respectiv despre evenimente din viața de toate zilele. Aplică regulile de scriere corectă. Elevul e capabil să redacteze și la calculator un text scurt în limba română.</p>	<p>Elevul e capabil să redacteze, cu multă atenție, lucrări bine structurate. Scrie cu ușurință autobiografie, cereri, adevăruri, chitanțe, respectiv eseuri. Știe să redacteze un text coerent în oricare temă, în care își argumentează gândurile, ideile, exprimându-se într-un limbaj corect și limpede. Cunoaște diversele tehnici de scris și, folosindu-se de literatura de specialitate, e capabil să redacteze singur referate. Cu ajutorul dicționarului, e capabil să traducă texte de specialitate. Elevul este capabil să formeze, să redacteze și să expedieze prin <i>e-mail</i> diferite tipuri de texte în limba română.</p>

Formă lărgită de predare

1. Deprinderi de înțelegere a mesajului oral

Anul 1-4	Anul 5-6	Anul 7-8	Anul 9-12
<p>Elevul înțelege texte despre mediul înconjurător (locul natal, familie, naționalitate) și despre activitățile cotidiene. În linii mari înțelege informațiile legate de <i>studii, de cercul de orientare, de relațiile interumane</i>. Crearea <i>motivației</i> de studiere a limbii române. Înțelege <i>mesajele</i> mai importante ale textelor standard. Elevul este capabil să <i>înțeleagă conținutul</i></p>	<p>Formarea unei atitudini pozitive legate de limba și literatura română. Elevul e capabil să înțeleagă texte legate de: domiciliul și împrejurimile sale, locuința, școala, relațiile de prietenie, timpul liber, afaceri, cumpărăturile, bolile, comunicația, mass-media, cultura, cunoștințele despre naționalitate (sărbători în familie, tradiții, mod de trai). Recunoaște sensul schimbat al cuvintelor în diverse texte. Sesizează, în</p>	<p>Elevul înțelege emisiunile de radio și Tv, precum și filmele artistice cu conținut mai complicat, care abordează teme de specialitate, într-un limbaj ales. E capabil să converseze cu cineva, care vorbește la perfecție limba română, despre: societatea tradițională și cea modernă, dialog între generații, studii, învățământ, posibilități în viitor, informatica, o Europă fără frontiere, locul culturii românești în cultura europeană și în cea</p>	<p>Elevul e capabil să înțeleagă texte literare și nonliterare cu diferite subiecte. Cunoaște și interpretează în mod individual opere de gen diferit din literatura română. E capabil să înțeleagă texte de specialitate: <i>recenzii, prelegeri, cuvântări</i>. Înțelege filmele și piesele de teatru. Știe să se încadreze în viața culturală a comunității. Înțelege limbajul programelor (<i>radio, TV</i>) în</p>

operelor literare potrivite vârstei sale școlare.	texte, diferența dintre principalele idei și informațiile mai puțin importante.	universală. Înțelege în întregime prelegerile mai lungi, argumentările mai complicate, textele de tip diferit. Interpretează adecvat cuvintele cu înțeles multiplu. Înțelege prelegerile de specialitate, participă cu plăcere la serate literare, premiere (jocuri populare dramatizate). Înțelege conținutul filmelor artistice și al celor de popularizare a cunoștințelor.	limba română. Cu cunoștințele de limbă română legate de teme mai importante (vezi: 1. Deprinderi de înțelegere a mesajului oral anii 9-12) poate să se descurce acasă și peste hotar(e).
---	---	--	---

2. Deprinderi de exprimare orală

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Elevul e capabil să participe la un dialog mai simplu și să schimbe informații. Știe să formuleze întrebări și răspunsuri. Încearcă să pornească un dialog despre teme cotidiene pe care le-a învățat.</p> <p>Elevul e capabil să-și prezinte <i>familia, prietenii, școala, orașul (satul) natal</i>.</p>	<p>Elevul e capabil să intre într-o conversație despre teme din viața de toate zilele, este în stare să primească și să dea informații. Folosește expresii adecvate situației. Pronunță corect numele persoanelor și localităților. Străduința de aplicare a regulilor gramaticale (<i>conjugarea corectă, topica, exprimarea corectă a diftongilor și a triftongilor</i>) și de exprimare articulată.</p> <p>Descrierea impresiilor într-un text coerent) manifestând un interes viu pentru partenerul de vorbire.</p> <p>Formarea unei păreri proprii. Utilizarea tehnologiilor noi în procesul de cultivare a limbii.</p>	<p>Elevul vorbește și discută cursiv și în mod firesc cu partenerul său, respectiv cu persoane care vorbesc la perfecție limba română. Își exprimă limpede argumentele pro și contra. Expunând o dare de seamă sau povestind diverse întâmplări, se folosește de un vocabular variat, silindu-se să se exprime nuanțat. E atent la topica corectă, la accent și la intonație.</p> <p>Dezvoltarea deprinderilor de exprimare prin audierea unor texte sonorizate și prin exersarea limbii cu o atitudine pozitivă.</p> <p>Îmbogățirea cunoștințelor de limbă și cultură românească.</p>	<p>Elevul inițiază conversații cu un partener care posedă limba la perfecție. Conversațiile au ca temă: tendințele de <i>globalizare, Uniunea Europeană, ocrotirea naturii, interacțiunea dintre culturile națională și internațională, drepturile omului, problemele tineretului, prietenia, dragostea, viitorul naționalității române, rolul limbii române în descoperirea și recunoașterea valorilor culturale, operele literare moderne, ocrotirea sănătății, patimile dăunătoare, învățământul, munca și distracția</i>. În cursul conversațiilor, elevul folosește și termeni tehnici.</p> <p>Comunică cu ușurință și în mod firesc cu vorbitorul de limbă maternă. Este capabil să supună orice complex de limbă. Pregătire pentru construirea <i>podului spiritual care leagă cele două popoare vecine, și pentru cetățenia europeană și cea universală</i>.</p>

3. Deprinderi de citire

Anul 1-4	Anul 5-6	Anul 7-8	Anul 9-12
<p>Elevul e capabil să citească cursiv și cu intonație adecvată texte scrise într-un limbaj simplu. Înțelege esența conținutului textelor legate de teme cotidiene. Străduința de a înțelege conținutul lecturii cu ajutorul învățătorului.</p>	<p>Elevul citește textele cunoscute cu accent și intonație corectă. E capabil să extragă elementele esențiale și din texte necunoscute de el până atunci, recunoscând mesajul autorului. Străduința de relevare a sensurilor ascunse în opera literară, subtilizarea simțului etic și estetic.</p>	<p>Elevul e capabil să recunoască diferitele tipuri de texte, își apropiază conținutul, informațiile și argumentele care se află în ele. Înțelege mesajul textelor de specialitate și sensul ascuns în operele literare. E capabil să rezume (cu ajutorul profesorului) conținutul textelor de specialitate și literare. Citire orientativă cu utilizarea tehnologiilor moderne (IST).</p>	<p>Elevul este în stare să citească texte complexe, interpretându-le în mod personal. Înțelege esența fenomenelor în operele de diferite genuri. Citește cu ușurință și interes publicațiile românilor din Ungaria fără să aibă greutatea de înțelegere a limbajului. Elevul este preocupat de colaborarea literară româno-maghiară. Citește și interpretează opere din literatura română de azi. Descifrează mesajul (<i>concret ori abstract</i>) al diverselor texte (unele mai complicate). Înțelege esența scrierilor legate de problemele zilelor noastre și își formează o părere proprie. Știe să-și împărtășească impresiile cu alții și să accepte argumentele altora. În activitățile în grup demonstrează un <i>spirit de colaborare</i>. Navigând pe <i>internet</i> e capabil să citească cu o <i>viziune critică</i> diferite tipuri de texte.</p>

4. Deprinderi de exprimare în scris

Anul 1-4	Anul 5-6	Anul 7-8	Anul 9-12
<p>Elevul este capabil să copieze fără greșeli texte, să scrie corect cuvintele înșușite. Propozițiile simple le dezvoltă treptat, apoi le aranjează într-un text coerent.</p>	<p>Elevul este capabil să formuleze texte coerente, să descrie evenimente reale sau fictive. Scriind scrisori particulare sau oficiale, respectă normele de redactare. Se străduiește ca în lucrările sale să nu comită greșeli de ortografie.</p>	<p>Elevul știe să asigure coeziunea textului în compunerile sale detaliate, folosind un stil cursiv și limpede. Formulându-și părerea asupra unor teme de actualitate (cu argumentele și contraargumentele), își folosește corect bagajul de cuvinte. Își relatează visurile și obiectivele</p>	<p>Elevul știe să redacteze lucrări coerente, cu argumente logice în orice temă. E capabil să facă analize de text, să scrie studii, referate, eseuri etc. exigente din punct de vedere stilistic, gramatical și ortografic. Studiază literatura modernă de specialitate, fiind capabil să și traducă cu ajutorul</p>

		<p>exprimându-se nuanțat. Ca cititor receptiv și sensibil își relatează lecturile sau mesajul din operele autorilor români din Ungaria. În cursul redactării aplică în mod conștient și corect regulile gramaticale și ortografice. Elevul este capabil să utilizeze <i>computerul</i> în redactarea diverselor texte în limba română.</p>	<p>dicționarului. Știe să scrie un text coerent, pe de o parte, despre impresiile sale personale, iar pe de altă parte, despre viața de azi a comunității mai restrânse și mai extinse, precum și despre problemele referitoare la omenirea întreagă. Prezentarea <i>unor argumente pro și contra</i>.</p>
--	--	--	--

Cultura și civilizația românească Pentru toate formele de predare

Competențe

1. Acumularea și prelucrarea informațiilor

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Activitatea de orientare, privind localitatea în care trăiesc elevii, precum și împrejurimile din imediata apropiere și mai departe de localitatea lor. Individul și comunitățile mai mici și mai mari: componența familiei, populației locale, naționalității și grupului (rilor) etnic(e).</p> <p>Cunoștințe de bază despre <i>viața comunităților rurale</i>.</p> <p>Acumularea cunoștințelor pe baza unor <i>convorbiri, vizionarea caselor de tip tradițional</i> și a unor <i>fotografii</i> (arhive).</p> <p>Înțelegerea textelor de cultură și civilizație românească.</p> <p>Selectarea materialului didactic (<i>hărți, documente și obiecte vechi, textile populare, unelte de uz casnic, fotografii</i>) cu îndrumarea învățătorului.</p> <p>Orientare în conținutul textelor de cultură și</p>	<p>Cunoștințe de bază privind <i>geografia, istoria, etnologia, artele românilor de pretutindeni</i>.</p> <p>Acumularea informațiilor (<i>remarcarea directă, istorisirile interlocutorilor, literatura de specialitate, filme, CD-ROM, mass-media, internet</i>).</p> <p>Colecționarea materialului legat de subiectul în cauză (<i>arhive, expoziții, muzee, internet</i>).</p> <p>Utilizarea corectă a hărților, albumurilor, lexicoanelor.</p> <p>Selectarea, sistematizarea și prelucrarea materialului colecționat, urmărind îndrumările profesorului (activitate individuală și în grupuri de elevi).</p> <p>Scrierea în mod individual a unei <i>schițe</i>.</p> <p>Exprimarea (<i>orală</i> ori în <i>scris</i>) a experiențelor,</p>	<p>Cunoștințe de bază despre <i>istoricul localităților</i> populate de românii din Ungaria.</p> <p>Cunoștințe despre <i>evoluția</i> culturii și civilizației românești.</p> <p>Activitate de <i>orientare</i> privind cultura <i>altor naționalități, etnii conlocuitoare</i>.</p> <p>Concentrarea atenției asupra <i>interferențelor</i> culturale.</p> <p>Surse de inspirație: <i>lecturi, filme, lexicoane istorice, expoziții în galerii și muzee</i>.</p> <p>Utilizarea rațională a <i>tehnologiilor moderne (IST)</i> în acumularea și prelucrarea cunoștințelor.</p> <p>Exprimarea observațiilor, experiențelor (<i>schită, sinopsis, referat</i>).</p> <p>Înșușirea cunoștințelor de bază legate de metodică elaborării <i>proiectului</i>.</p> <p>Destăinuirea <i>interferențelor (tradiție,</i></p>	<p>Cunoștințe despre cele patru științe fundamentale: <i>geografia, istoria, etnologia și filologia</i>.</p> <p>Relevarea <i>interferențelor</i> (geografie, istorie, etnologie, filologie).</p> <p>Cunoștințe despre românimea din Ungaria în leagănul culturii <i>celor două popoare</i>, precum și în contextul culturii <i>europene și universale</i>.</p> <p><i>Conviețuirea popoarelor (maghiar și român)</i> în oglinda evenimentelor istorice.</p> <p>Activitate de <i>orientare privind viața culturală a naționalităților de dincoace și de peste hotare</i>.</p> <p>Relevarea <i>interferențelor obiceiturilor</i> (la români, unguri, germani, sârbi).</p> <p>Selectarea materialului auxiliar (<i>hărți, albumuri, lexicoane, filme, CD-ROM, literatură de specialitate</i>).</p>

<p>civilizație românească.</p> <p>Interpretarea informațiilor în cadrul unor <i>activități individuale</i> și în <i>echipe</i> urmărind îndrumările învățătorului.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Extragerea <i>esenței</i> din text (<i>cuvinte-cheie, poziții-cheie</i>). • Scrierea unei <i>schite</i> scurte. • <i>Clasificarea tematică</i> a materialului colecționat luând în considerație îndrumările profesorului. <p>Înșușirea <i>jocurilor de copii</i> și a <i>cântecelor populare</i> cu o <i>culoare locală</i>; prezentarea lor <i>individuală</i> sau în <i>grup</i>. <i>Dramatizarea</i> obiceiurilor populare române (de pildă: a celor legate de sărbătorile de iarnă) cu <i>mișcări, dansuri, cântece</i>.</p> <p>Jocuri de dezvoltare a <i>memoriei</i> și a <i>puterii de concentrare</i>.</p> <p>Prezentarea poveștilor cu marionete, ca <i>teatru cu păpuși</i>. Copilul și joaca (<i>confeccionarea jucăriilor</i>) în <i>trecut</i> și <i>azi</i>.</p> <p>Obținerea cunoștințelor prin <i>trăiri</i> și <i>activități</i> efectuate cu <i>plăcere</i>.</p> <p>Relevarea sentimentului de <i>satisfacție</i> în îmbogățirea cunoștințelor.</p> <p>Învățătorii să transmită cunoștințe legate de <i>tehnologiile moderne</i> (mai simple) și de <i>materialele digitalizate</i>.</p> <p>Utilizarea informațiilor în situații diverse.</p>	<p>ideilor, cunoștințelor <i>utilizând tehnologiile moderne</i> și urmărind îndrumările profesorului.</p> <p><i>Tradiție și inovație, trecut-prezent</i>, (de pildă: modul de trăire, ocupațiile, obiceiurile, gastronomia).</p> <p><i>Prelucrarea pe scenă</i> a <i>obiceiurilor</i> însoțite de dansuri, cântece și mișcări.</p> <p>Transmiterea cunoștințelor și pentru alții.</p>	<p><i>inovație</i>).</p> <p>Compararea modului de <i>trăire</i> și de <i>gândire</i> a oamenilor de <i>ieri</i> și de <i>azi</i>, precum și a obiceiurilor tradiționale și recente.</p> <p><i>Prelucrarea și prezentarea pe scenă</i> a <i>jocurilor teatrale</i> tot mai variate.</p> <p>Transmiterea cunoștințelor și a experiențelor pentru întreaga comunitate.</p>	<p><i>Colecționarea</i> materialului în <i>diferitele localități</i>.</p> <p>Colecționarea (<i>selectarea</i>) materialului în <i>biblioteci, muzee</i> și navigând pe <i>internet</i>.</p> <p><i>Interpretarea și prelucrarea</i> informațiilor în mod <i>individual</i> ori în <i>grupuri de elevi</i>.</p> <p>Activitate de orientare în cunoștințele <i>pluridisciplinare</i>.</p> <p>Pregătire pentru elaborarea <i>proiectului</i> în mod <i>individual</i> ori în <i>echipe</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Comsemnarea</i> subiectului, utilizând <i>tehnologiile vechi și noi</i>. • <i>Selectarea, sistematizarea, descrierea și prelucrarea materialului; formarea părerii proprii</i>. <p>Structurarea <i>logică</i> a lucrării.</p> <p>Întregirea lucrării cu <i>anexe bogate (fotografii, ilustrații, grafice, diagrame)</i>.</p> <p><i>Prezentarea proiectului</i>.</p> <p>Înțelegerea conexiunii dintre <i>trecut-prezent-viitor</i>.</p> <p><i>Descifrarea mesajului înaintașilor, formarea afinității emotive și a conștiinței de identitate</i>.</p> <p>Utilizarea cunoștințelor însușite în mod <i>constructiv</i>.</p> <p>Formarea aptitudinilor de <i>conviețuire și colaborare, de aplanare a conflictelor, de solidaritate, de făptuire individuală și plină de răspundere</i>.</p>
--	---	---	--

2. Gândire critică

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Înțelegerea interacțiunii dintre păstrarea tradițiilor și crearea celor noi, salvarea valorilor și crearea noilor valori. Problematika toleranței. Drepturile și obligațiile copilului în trecut și azi. Descoperirea înțelepciunii populare în proverbe și zicători. Norme de conduită și de etichetă în viața tinerilor de azi. Caracterizarea eroilor din povești, sub aspectul acuzării și apărării lor. Argumente în scopul susținerii părerii personale. Înțelegerea îmbinării elementelor fictive și reale în povești. Argumente pentru acceptarea divergențelor.</p>	<p>Întrebări formulate individual în legătură cu temele abordate. Recunoașterea specificului comunității române, înțelegerea dezvoltării sale istorice. Recunoașterea obiectelor tradiționale în atlasul etnografic, în casele-muzeu și în muzee. Poezia populară, poezia cultă (asemănări, deosebiri). Oglindirea valorilor universale, naționale și locale în poveștile populare române. Caracterizări cu spirit critic.</p>	<p>Întrebări formulate individual în legătură cu cunoștințele de geografie și de istorie. Argumente pentru formularea de păreri despre evenimente și personalități istorice. Adunarea de argumente și de contraargumente la dezbaterea unei teme actuale. Caracterizarea comunităților de tip <i>endogam</i> și <i>exogam</i>. Înțelegerea diferenței dintre modul de viață al comunităților izolate și al celor deschise. Recunoașterea schimbărilor survenite în datini. Recunoașterea unor motive similare în <i>poezia populară românească</i> și în cea a maghiarilor. Recunoașterea stilurilor în arhitectura localităților cu populație mixtă. Rolul cunoștințelor geografice, istorice etnografice și de limbă în formarea conștiinței. Înțelegerea noțiunilor de bază: <i>minoritate - majoritate, limbă națională - limbă maternă</i>. Rolul organizațiilor sociale, culturale și profesionale în <i>formarea identității conștiente</i>. Formarea părerii personale în legătură cu evenimentele din viața naționalității.</p>	<p>Orientări în literatura de specialitate modernă (selecționarea informațiilor esențiale). Îmbinarea și aplicarea simultană a cunoștințelor din domeniile geografiei, istoriei, religiei, etnografiei, artei și filologiei. Cunoașterea teoriilor diverse cu privire la formarea poporului român și a limbii române. Formarea părerii proprii cu o <i>viziune critică</i>. Prezentarea pe hartă a țărilor și regiunilor a căror populație, etnii, minorități vorbesc limbi neolatine. Descoperirea relației <i>cauză-efect</i> în decursul <i>conviețuirii popoarelor român și maghiar</i>. <i>Interacțiunile</i> diverselor arte în oglinda operelor. Aplicarea cunoștințelor <i>interdisciplinare</i>, înțelegerea și prezentarea relațiilor dintre <i>științe și arte</i>. <i>Metamorfozele tradițiilor și datinilor</i> românilor din Ungaria. Descoperirea cauzelor care au dus la schimbarea datinilor. Caracterizarea comunităților <i>endogame</i> și <i>exogame</i>. Prezentarea esențialului în rolul profesiunilor și religiilor. Explicarea <i>simbolurilor profane și sacre (rituri de trecere, sărbători)</i>. Păreri personale despre trecutul și prezentul românimii, idei despre viitorul ei. Rolul <i>familiei, al școlii, al organelor de mass-media</i> în păstrarea limbii și în <i>formarea identității</i>. Păreri personale despre <i>bilingvism</i>, despre cauzele pierderii prestigiului limbii minoritare; colectarea de <i>argumente</i></p>

			<i>pro și contra.</i> Înțelegerea corelației dintre istoria culturilor. Analizarea comportamentului liderilor, al comunității minoritare, al instituțiilor. Utilizarea critică a surselor de informație.
--	--	--	--

3. Comunicare

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Convorbire cu părinții, cu bunicii despre vremurile de odinioară, despre viața strămoșilor. Formularea limpede a părerilor (în scris și oral) privind oricare ramură a cunoștințelor. Prezentarea orală a unor creații folclorice. <i>Povești dramatizate</i> și datini. <i>Dare de seamă</i> orală privind activitatea de culegere individuală. Exersarea dansurilor și strigăturilor. Lucrări în scris (<i>compuneri</i>) despre un erou sau o personalitate istorică. Desene și confecționarea unor obiecte de artă populară. Aplicarea tehnicii meșteșugărești. Cunoștințe de bază legate de <i>folosirea tehnologiilor moderne</i>.</p>	<p><i>Interviuri</i> (pe baza unor puncte de vedere stabilite în prealabil) cu un interlocutor mai vârstnic. Dezbateră, cu argumente obiective, a unor teme legate de cultura populară. Compuneri despre obiceiuri populare însemnate. <i>Dare de seamă</i> orală despre munca de culegere, efectuată individual. Dramatizarea unor obiceiuri, evenimente. Pregătirea unor modele, machete desene. Expoziție din obiectele culese de elevi sau din lucrările lor (desene, jucării, fotografii). Culegerea materialului necesar unui proiect, menit să fie elaborat de întreaga clasă. Planificare, sistematizare, prelucrare cu ajutorul profesorului. Elaborarea unor <i>referate</i>, <i>expuneri</i>. Însușirea cunoștințelor prin intermediul <i>internetului</i> (date, imagini).</p>	<p>Convorbire despre <i>condiția de naționalitate</i>, despre <i>relația</i> dintre <i>minoritate-majoritate</i>, despre cauzele pierderii prestigiului limbii române. Interviuri cu interlocutori mai vârstnici, cu etnografi, cu folcloriști. Pregătirea și ilustrarea unui proiect (cu ajutorul profesorului). Desene despre teme legate de folclor. Expunerea orală (sau) în scris a corelației dintre istorie, societate și cultură. Convorbire despre materialele digitale. Elaborarea unei <i>prezentări</i>, respectând îndrumările profesorului.</p>	<p>Scurte <i>prelegeri</i>, <i>expuneri</i> în scopul de a provoca discuții despre teme legate de diversele ramuri ale științei (<i>geografie, istorie, etnologie, filologie</i>). Întocmirea unei <i>bibliografii</i> cu privire la temele amintite mai sus). Întocmirea unui <i>proiect</i>, având ca <i>subiect istoria culturii, tradițiile și obiceiurile populare ale românilor din Ungaria</i>. Activitate individuală de <i>culegere</i>. (Vezi partea 1 Prelucrarea informațiilor). Expuneri în scopul de a provoca discuții despre cunoștințele de <i>drepturi cetățenești</i>, precum și despre <i>problema limbii și a identității</i>. Analiza orală și în scris a izvoarelor, a publicisticii, a scrierilor literare. <i>Interviuri</i> cu etnografi, artiști, interlocutori vârstnici. <i>Reportaje</i> despre evenimentele culturale ale românilor. Părerii personale despre <i>emisunile Tv și radio</i> transmise pentru spectatorii și ascultătorii de naționalitate. Obiceiuri populare ale românilor, privind dansul și jocurile dramatice. Rolul revistei, <i>radioului, echipei teatrale și de dans</i> a școlii în vederea salvării, respectiv creării valorilor. Transmiterea valorilor</p>

			prin <i>expoziții</i> și diferite <i>programe culturale</i> . Elaborarea unui material de <i>prezentare</i> , utilizând <i>laptopul</i> (în grup), <i>tabla digitală</i> (în clasă), în școală ori în comunitatea românească).
--	--	--	---

4. Orientare în spațiu și timp

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
Folosirea corectă a expresiilor în limba română referitoare la <i>proporționarea timpului</i> : <i>minut, oră, zi, săptămână, lună, an</i> . Însușirea unor expresii legate de <i>precizarea timpului</i> : în copilărie când am învățat să umblu și să vorbesc; când am devenit școlar, odinioară când bunicii mei erau copii; când strămoșii noștri <i>arau cu plug</i> ; când străbunicile <i>torceau și țeseau</i> ; când înaintașii <i>purtau costum popula și călătoreau cu căruța</i> , cândva; demult; în trecutul apropiat; Prezentarea în <i>ordine cronologică</i> . a activității unor etnologi, prozatori, poeți,	Îmbogățirea expresiilor legate de <i>proporționarea timpului</i> : <i>an, decenii, generații, înainte de Hristos (i. H.) , după nașterea lui Hristos (d. H.)</i> Munții și apele (<i>harta</i>). Cunoașterea diferitelor <i>provincii</i> cu ajutorul hărții. Situarea marilor <i>orașe</i> din România. Vizionarea <i>caselor memoriale</i> ale personalităților remarcabile (prozatori, poeți, artiști plastici, compozitori). <i>Muzeele</i> satului, muzeele etnografice, casele-muzeu ca locuri de păstrare a valorilor. Transmiterea valorilor materiale și spirituale ale românilor pentru generațiile viitoare.	Orientare în <i>spațiu</i> și în <i>timp</i> cu ajutorul <i>atlasurilor</i> de geografie și de istorie (eveniment, loc, timp). Localitățile populate și de români în zona limitrofă graniței maghiaro – române (<i>folosirea hărții</i>). Cunoașterea regiunii dintre <i>Crișuri și Mureș</i> . Înființarea celor mai importante <i>instituții</i> ale românilor din Ungaria (loc, timp).	<i>Periodizarea</i> istoriei românilor (<i>de la începuturi până în prezent</i>). Istoricul românilor din Ungaria (<i>consemnarea diferitelor perioade</i> ; de pildă: <i>perioada premergătoare sec. al XVIII-lea, epoca dominației turcești, sec. al XVIII-lea, perioada recolonizării</i>). Pe urmele trecutului (cu folosirea hărții). Cercetarea <i>diacronică</i> a limbii: <i>etimologia</i> numelor de familie și de localități. Folosirea <i>graiului bihorean și crișean-mureșean</i> . Comunități <i>tradiționale și moderne, trecut și prezent, tradiție și inovație</i> . Județele țărilor învecinate (<i>harta</i>). Analizarea situației românilor din Ungaria pe baza datelor de recensământ (<i>diagrame, statistici, date</i>).

5. Elementele –cheie ale conținutului

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
Cunoștințe de bază despre <i>istoria și limba</i> poporului român. Cunoașterea <i>vieții și activității</i> câtorva oameni de seamă (<i>poeți, prozatori, dramaturgi</i> ,	Să-și îmbogățească <i>treptat</i> cunoștințele legate de diferitele <i>provincii istorice</i> și de <i>zonele geografice</i> ale României. Să cunoască câteva <i>povestiri fabuloase</i> ,	<i>Îmbinarea</i> cunoștințelor <i>istorice, geografice și de istorie culturală</i> . Cunoașterea zonelor geografice și a <i>centrelor de cultură</i> și civilizație românească.	Locul <i>României în Europa și în lume</i> . <i>Centrele turistice</i> . <i>Peisaje, epoci, figuri</i> în creațiile de <i>artă</i> și în cele <i>științifice</i> . Prezentarea <i>integrată</i> a

<p><i>inventatori și personalități istorice</i>).</p> <p>din veacurile trecute ori din zilele noastre, de dincoace ori de dincoale de hotare.</p> <p>Să vadă în acești oameni de geniu un <i>model pozitiv</i>, de o noblete spirituală. Să înțeleagă că <i>strămoșii</i> noștri <i>au trăit și au gândit altfel</i> ca generațiile de azi.</p> <p>Cunoașterea unor mari <i>evenimente</i> și <i>personalități istorice</i>.</p> <p>Cunoștințe de bază despre <i>istoria, tezaurul etnografico-folcloric, viața de cult și limba</i> românilor din Ungaria.</p> <p><i>Copilul și obiceiurile vechi și noi</i>.</p> <p>Descoperirea valorilor locale și a mediului înconjurător.</p>	<p><i>legende din istoria</i> poporului român și din <i>geografia</i> acestei țări.</p> <p>Să studieze cât mai profund vreun eveniment istoric „delimitat” în <i>spațiu și în timp</i> (de pildă: <i>rolul lui Ștefan cel Mare în evoluția culturii românești</i>).</p> <p>Să studieze evenimentele mai importante ale <i>românimii din Ungaria</i> (de pildă: <i>perioada de recolonizare</i>).</p> <p>Creionarea portretului spiritual al câtorva personalități române din Ungaria.</p> <p>Îmbogățirea cunoștințelor despre <i>trecutul și prezentul</i> românilor din Ungaria (<i>modul de trai, meșteșuguri, portul popular, mâncărurile tradiționale</i>).</p> <p>Amplificarea cunoștințelor legate de <i>obiceiurile și tradițiile</i> românești.</p> <p>Descoperirea <i>valorilor locale</i> și ale mediului geografic.</p>	<p>Să cunoască <i>simbolurile specifice</i> ale României în oglinda câtorva legende.</p> <p><i>Istoricul unei localități</i> populate de românii din Ungaria (de la venirea lor pe aceste meleaguri până în zilele noastre).</p> <p>Să cunoască cele mai importante <i>tendințe național- culturale</i>.</p> <p><i>Rolul și misiunea</i> unor <i>personalități</i> remarcabile ale românimii din Ungaria.</p> <p><i>Instituțiile culturale</i> române și presa în limba română.</p> <p><i>Conviețuirea</i> naționalităților.</p> <p><i>Interacțiunile</i> obiceiurilor maghiare și române.</p> <p>Tendința de <i>descifrare a sensurilor</i> ascunse ale obiceiurilor.</p> <p><i>Casa în trecut și azi</i>.</p> <p><i>Familia de odinioară și cea de azi</i> (conviețuirea generațiilor), împărțirea rolurilor.</p> <p>Cunoștințe de bază legate de <i>politica minoritară</i>.</p>	<p>cunoștințelor legate de <i>geografie istorie</i> istoria religiilor și a artelor.</p> <p>Studierea unui „fragment” istoric delimitat în spațiu și în timp: <i>influențele</i> curentelor și stilurilor europene asupra culturii române (vezi: <i>influențele iluminismului european și gânditorii Școlii Ardelene</i>).</p> <p>Particularitățile comunităților <i>endogame</i> și <i>exogame</i>.</p> <p><i>Rolul religiei și al bisericii</i> în cultura românilor.</p> <p>Cercetări profunde asupra problemei <i>limbii și a identității</i>.</p> <p><i>Influențe reciproce</i> în cultura populară românească și maghiară, precum și în a naționalității.</p> <p>Urmărirea cu atenție a <i>transmisibilității obiceiurilor</i>.</p> <p>Descifrarea simbolurilor <i>sacre și profane</i> (de exemplu: în riturile de trecere).</p> <p>Viața și statutul minorităților în Ungaria de azi și în Europa.</p> <p>Orientare în cunoștințele de <i>politică minoritară</i>.</p> <p>Evocarea <i>locului natal</i> în creațiile poetilor, prozatorilor și artiștilor plastici români din Ungaria de azi.</p>
---	--	---	---

6. Autoportret , autocunoaștere, identitate

Reflectări pe baza unor întrebări

Anii 1-4	Anii 5-6	Anii 7-8	Anii 9-12
<p>Elevii să aibă prilejul de meditare asupra următoarelor întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cine sunt eu? • Prin ce <i>seamăn cu colegii</i> mei de școală, de o vârstă cu mine? 	<p>Elevii să aibă prilejul de meditare asupra următoarelor întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cine e <i>român</i>? Cine e <i>maghiar</i>? Cine e german, sârb ori slovac? 	<p>Elevii să aibă prilejul de meditare asupra următoarelor întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • În ce măsură cunosc <i>limba, obiceiurile, tradițiile și religia</i> comunității căreia îi aparțin? 	<p>Elevii să aibă prilejul de meditare asupra următoarelor întrebări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sunt capabil(ă) ori nu să meditez asupra problemelor de <i>autocunoaștere (identitate)</i>,

<ul style="list-style-type: none"> • Ce fel de <i>însușiri interioare</i> și <i>exterioare</i> am eu? • Cu ce fel de <i>aptitudini</i> sînt înzestrat(ă)? • Cum sunt părinții și învîntătorii mei <i>ideali</i>? • Cu cine aș dori să seamăn? De ce? • Ce înseamnă faptul că sunt <i>de naționalitate română</i>? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ce fel de <i>naționalități</i> trăiesc în <i>Ungaria</i> și în <i>România</i>? • Cum pot să <i>conviețuiesc</i> diversele culturi, religii, popoare, minorități? • Prin ce semănăm și prin ce diferim unii de alții? • Ce înseamnă pentru mine să fiu <i>român din Ungaria</i>? • Prin ce mă deosebesc de alți cetățeni? • Cine au fost <i>înaintașii</i> mei? • De <i>unde</i> se trag? • Ce <i>limbă</i> au vorbit? • Cu ce s-au <i>ocupat</i>? • Cum au <i>trăit</i>, au <i>sărbătorit</i>, cum era <i>portul lor popular</i>? • De ce <i>religie</i> au fost? • De ce se schimbă <i>modul de gândire</i> a diferitelor generații? • Există ori nu un <i>dialog</i> viu între diferitele generații? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ce înseamnă pentru mine <i>rădăcinile</i>? • Ce înseamnă pentru mine: <i>patrie, pămînt natal, țară- mamă, Europa și lumea mare</i>? • Câte <i>identități</i> poate să aibă un om? • Ce înseamnă <i>bilingvismul</i>? • În ce măsură dispun de-o <i>afinitate emotivă</i>, legată de moștenirea culturală a înaintașilor? • În ce măsură contribuie <i>familia, școala, biserica, mass-media</i> la supraviețuirea românimii din Ungaria? • Particularități personale: <i>autonomie proprie, punctualitate, colaborare, tolerarea monotoniei, curiozitate, receptivitate, sensibilitate, generozitate, amabilitate, pretenția de dezvoltare a aptitudinilor.</i> 	<p><i>autodefinire?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Care este <i>menirea mea</i> pe acest pămînt? (<i>rolul, țelul vieții</i>)? • Am destulă <i>voință</i> pentru înfăptuirea idealurilor mele? • Ce cred eu despre <i>rostul vieții</i> omului? • În ce măsură mă preocupă <i>calitatea morală</i> a existenței umane (coordonatele <i>etice și estetice</i>)? • Ce înseamnă pentru mine: <i>dragostea, fericirea, speranța, etica, frumosul, bunătatea, credința, armonia, autonomia, calitatea vieții, respectarea datinilor, decența, cinstea, satisfacția artistică, demnitatea umană, iubirea de profesie, toleranța, empatia</i>? • În ce măsură e relevant pentru mine: <ul style="list-style-type: none"> – <i>deschidere pentru diversele culturi,</i> – <i>valorile morale și intelectuale, spiriul întreprinzător, indulgența planificarea, organizarea, distribuirea activităților, spiritul autonom, aptitudinile de aplanare a conflictelor, gândire pozitivă, manifestare individuală, cunoașterea limitelor proprii, conștiință, gândirea sintetică, autocontrolul, simțul, estetic, știința umană, conduita de cetățean activ, universul de cultură, conștiința</i>
--	--	--	---

			<i>colectivă, activitatea culturală și publică desfășurată pentru supraviețuirea minorității, utilizarea competențelor digitale în cimentarea relațiilor interumane, soluționarea problemelor administrative, încrederea în puterea științei; pretenția de învățare până la capătul vieții?</i>
--	--	--	---

G) RUSZIN KISEBBSÉGI OKTATÁS

1. Ruszin nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Hagyományos nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanár egyszerű szavainak megértése, azok helyes kiejtéssel és hangsúllyal való megisméltése.</p> <p>Eltérések a magyar és a ruszin nyelvi eszközökben.</p> <p>Bevezetés a nyelvtanba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - főnév neme, száma. - névmások <p>Bemutatkozás, köszönési formák megértése.</p> <p>Illem formák: tegezés, magázás.</p> <p>Memorizáló és vizuális játékok segítségével szövegek megértése a következő témákban: otthon, iskola, település, közlekedés, ünnepek.</p>	<p>Ruszinnyelv helye más szláv nyelvek között.</p> <p>Ruszin - magyar és magyar - ruszin szótárok bemutatása. Értelmező, szinonima szótárok, valamint a Ruszin Lexikon használata. Összehasonlító szótárok és más idegen nyelvű ruszin szótárok története.</p> <p>Egyszerű mondatok, megértése. Feltett kérdések megértése, azok megválaszolása.</p> <p>Szövegértés a következő témakörökben: lakóhely, iskola, család, otthon, berendezési tárgyak,</p>	<p>Az ismert témák kommunikációs fejlesztése (szókincsbővítés, spontán beszéd.) Pl. kisebbség kulturális élete, sport, család, média, internet, ország ismeret, néphagyományok, híres személyek. A Magyar Rádió és Televízió ruszin nyelvű műsorai által közvetített legfontosabb események és a tanuló érdeklődési köréhez tartozó információk megértése.</p> <p>Az ország és a Kárpát-medence megismerésére irányuló párbeszéd összeállítása és megértése.</p>	<p>A kisebbségi önkormányzati tevékenységről, kisebbség jogairól, aktuális politikai helyzetéről, kisebbségi törvényről, fiatalok helyzetéről, vallásokról, az Európai Unióról szóló témakörök szövegeinek megértése. Részvétel a konferenciákon, kulturális programokon, irodalmi, képzőművészeti műsorokon. Az előadások megértése, véleményalkotás.</p> <p>Rövidebb és hosszabb közéleti szövegek olvasása, szövegek feldolgozása</p>

Ruszin népmesék ismertetése.	egészség és életmód, nemzetiségi élet, magyarországi ruszinok hagyományai. Ruszinokról szóló legendák ismertetése.		megadott szempontok szerint.
------------------------------	---	--	------------------------------

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű kérdések, kívánságok, kérések megfogalmazása. Köszönés, köszöntés, bemutatkozás, kérés, udvarias megszólítás elemeinek ismerete és alkalmazása, valamint helyzet gyakorlatok. A ruszin gyermekirodalom bemutatása	A tantervi tematikához kapcsolódó képek alapján kérdések megfogalmazása, azok megválaszolása. Látott személyek, tárgyak, cselekvések megnevezése. Szókincs gyarapítása, szinonimák használata. Helyzet gyakorlatok: Párbeszéd, vita kialakulása különféle mondatok változatos használatával. Részvétel a szerepjátékokban.	Részvétel az ismerős, mindennapi témáról szóló beszélgetésekben, vitákban felkészülés nélkül. Aktív szókincs gyarapítása. Élménybeszámolás egyszerű, összefüggő mondatok alkalmazásával. Egy-egy tanult témához tartozó kérdésszerű véleménynyilvánítás, önálló fogalmazás. Párbeszéd folytatása. A beszélőpartnerrel való együttműködés. Törekvés empátikus viszony kialakítása beszélőpartnerrel. Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben	Párbeszéd és vélemény kifejtése a következő témakörökkel kapcsolatban ruszin nemzetiség élete, hagyományok, híres személyek, média, kultúra. Kiselőadás készítése, annak bemutatása tanórán. A híres ruszinok műveinek megismerése, értékeinek felismerése. Interjúkészítés a magyarországi ruszin festőművészekkel, írókkal, egyházi személyekkel. Szereplés (daléneklés, versmondás, előadás) a ruszin kisebbség nemzeti rendezvényein.

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Hangos olvasás, jó kiejtéssel és hangsúlyozással. A tanult szavak felismerése. Egyszerű mondatok (reklám, feliratok) megértése. A megértés visszajelzése szóban, Az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlása Ruszin irodalom 1: Cirill és Metód legendának és cirill betűk történetének ismertetése. Figyelem a kortárs és a felnőtt beszélgetőtársra. Rövid hallott szöveg lényegének, érzelmi tartalmának megértése.	Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása. Rövidebb szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése, összefoglalása. Ruszin irodalom 2: A X-XV. sz. ruszinokról szóló történelmi és korai irodalom szövegeinek ismertetése, megértése. Tematikus szövegek olvasása. Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása.	Ismert hétköznapi témákkal kapcsolatos nyelvi összetettebb szövegek lényegének, illetve benne lévő információk megértése. Ruszin irodalmi alkotások (vers, elbeszélés) olvasása, azok értelmezése, megfogalmazása. Különböző vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok megfigyelése, vélemény megfogalmazása szóban. Ruszin irodalom 3: A XVI.-XVIII. sz. ruszinokról szóló történelmi és irodalmi szövegek ismertetése, megértése. Tematikus szövegek olvasása. Hallott szöveg szóbeli összefoglalása.	Aktív szókincs bővítése. Különböző olvasott vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok felismerése, vélemény megfogalmazása írásban és szóban. Ruszin irodalom 4: A 19. – 21. századi ruszin történelmi és irodalmi alkotások olvasása. Az írók szerepének felismerése a ruszinok nemzeti identitástudatának felébresztésében. Rövid irodalmi művek elemzése. A jelenkor problémáival foglalkozó újságcikkek olvasása, azok értelmezése.

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A cirill ábécé bemutatása, és a ruszin ábécé ismertetése. ábécé írás gyakorlása. Rövid szavak diktálás utáni hibátlan leírása. Család, lakóhely leírása pár mondatban.	Nyelvtan: szófajok ismertetése. Nyelvtani eltérések megértése. Olvasott történetek, mesék leírása néhány mondatban. A felolvasott szöveg alapján rövid feljegyzés készítése a tanult helyesírási szabályok betartásával. Levelek, üzenetek írása. Nyelvtani, helyesírási ismeretek alkalmazása.	Nyelvtan: mondat. Az olvasott irodalmi alkotások lényegének összefoglalása írásban. Élménybeszámoló készítése írásban egy-egy ruszin irodalmi műről vagy kulturális műsorról. Jellemzés gyakorlása, vélemény kifejtés. Rövid cikkek fordítása. Hallott szöveg írásbeli összefoglalása.	Előadás készítése, szakirodalom, sajtócikkek felhasználásával. Összefoglaló szövegek, önéletrajz, jegyzetek, hivatalos levelek írása, megfelelő formában. Önkifejezés és kreativitás különböző műfajokban (pl. párbeszéd írás, dramatisztizálás). Törekvés a személyiséget kifejező egyéni stílusra. Szövegek fordítása.

Bővített nyelvoktató forma**Fejlesztési feladatok****1. Beszédértés**

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Olyan mondatok és gyakran használt kifejezések megértése, amelyek kapcsolódnak a ruszin közösségi élethez, kultúrájához, szokásaihoz. Mátyás Királyról és a II. Rákóczi Ferencről legendák ismertetése.	A következő témakörök szövegeinek megértése: otthon, iskola, ország ismeret, ruszin nemzetiség élete, ünneplési szokások, népviselet. Információk átadása és befogadása párbeszédben. Hallás utáni értés a tantervhez kapcsolódó CD-ről.	Az ismert témával kapcsolatos szövegek megértése. Pl.: híres ruszinok életéről, vallási, nemzetiségi ünnepekről szóló előadások gondolatmenetének követése, beszélgetés kezdeményezése az autentikus kisebbségi, vagy anyanemzetből származó partnerrel. Az aktuális eseményekről szóló rádió- és televízió hírműsorainak megértése és a bennük rejlő információk feldolgozása.	A kisebbségi önkormányzati tevékenységről, kisebbség jogairól, aktuális politikai helyzetéről, kisebbségi törvényről, fiatalok helyzetéről, vallásokról, az Európai Unióról szóló témakörök szövegeinek megértése. Különböző információhordozók (TV- és rádióműsor, internet, újság, film, színház üzeneteinek a megértése és feldolgozása. Tolmácsolás ruszin és magyar nyelven

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Mini dialógusok készítése a lakóhelyről, családról, otthonról, iskoláról,	Részvétel a hétköznapi témával kapcsolatos beszélgetésben,	Folyékony beszélgetés mindennapi témákról iskolatársakkal. Vitákban	Vélemény megfogalmazása bármely tanult témáról, megfelelő szókincs

<p>ünneplési szokásokról, népviseletről. Ismerkedés-beszédfordulatok Bemutakozás. Részvétel a tanulócsoporthoz folyó tematikus beszélgetésben. Saját vélemény megfogalmazása. Kiejtési és hangsúlyt javító gyakorlatok.</p>	<p>véleményalkotás. Halott szöveg rövid szóbeli összefoglalása Beszámoló a településen zajló eseményekről. Ruszin versek megtanulása. Ismertetés a ruszin nyelvi variánsokkal (dialektusokkal). 1. (egyszerű formák)</p>	<p>saját véleményének részletes kifejtése, indoklása. Mások véleményének meghallgatása, megértése és elfogadása. Történetek elmesélése, közösség bemutatása. Rövid párbeszéd összeállítása 3-4 vers megtanulása és kifejező előadása. Helyes kiejtés és hangsúlyozás. Ismertetés a ruszin nyelvi variánsokkal (dialektusokkal) 2. (összehasonlító kifejezések)</p>	<p>használattal. Kiselőadás készítése a fiatalokat érintő témáról. Önbecsülés és mások megbecsülésén alapuló együttműködés csoportos beszélgetésben, vitában. Saját vélemény megvédése vagy újragondolása. A híres ruszinok műveinek tanulmányozása, kutatása, értékeinek felismerése, önálló megfogalmazása. Szerepvállalás a ruszin nemzetiségi ünnepeken. Ismertetés a ruszin nyelvi variánsokkal (dialektusokkal) 3. Valamennyinek a köszöntő is udvarias formái elsajátítása.</p>
---	--	--	--

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A tanult szavak, mondatok folyamatos olvasása, azok értése. Rövid szövegek folyékony hangos olvasása. Egy-két mondatos vélemény megfogalmazása a szövegben megjelenő eseményről, szereplőkről.</p>	<p>A tanultak köréből bármely szöveg felolvasása (megfelelő hangsúllyal), értése. Rövid irodalmi alkotások, mesék lényegének megértése. Néhány mondatos vélemény szóbeli megfogalmazása. Ifjúsági ruszin irodalom olvasása.</p>	<p>Az írott sajtó szövegeinek olvasása és megértése. A jelenkor problémáival foglalkozó újságcikkek olvasása, azok értelmezése, a lényeges információk kiemelése. A XVI. sz. ruszin irodalom és egyházi szláv (ima) szövegek olvasása és értelmezése. A „Gens fidelissima!” c. könyv olvasása értelmezése.</p>	<p>A XX. századi ruszin irodalmi alkotások olvasása, különösképpen amelyek a hazáról, a sorsdöntő változásokról Kortárs ruszin irodalom Magyarországon és a határain túl. A ruszin nyelvű újságcikkek, legújabb kiadványok olvasása. Információk szerzése a kisebbség mai helyzetéről, nemzeti ünnepeiről és tudományos konferenciáiról.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A ruszin ábécé ismerete. A cirill betűk megfelelő használata. Ruszin szövegek tollibamondás után helyes leírása. Az önálló feladatvégzés</p>	<p>A felolvasott szöveg alapján rövid feljegyzés készítése. A tanult nyelvhelyességi szabályok betartása. Levéliírás, rövid történetek</p>	<p>Egyszerű, rövid, összefüggő szöveg megfogalmazása írásban a következő témakörökkel kapcsolatban: család, oktatás, kultúra, kisebbségi</p>	<p>Olvasott szövegek megfogalmazása. Előadás készítése, szakirodalom, sajtócikkek felhasználásával. Hivatalos levelek, feljegyzések írása.</p>

<p>egyres lépéseinek megalapozása (pl. kép és szöveg kapcsolata). Minta alapján tanult szavakból, több mondatból álló, összefüggő szöveg írása (párbeszéd, üzenet, üdvözlő lap bemutatkozás).</p>	<p>leírása. Egyszerű nyomtatvány kitöltése. Vázlatkészítés tanári irányítással. Vázlat felhasználása különböző témájú, műfajú szövegek megértéséhez, megfogalmazásához.</p>	<p>és emberi jogok rendszere, hírközlés, ruszinok története, ruszin települések. Egyszerű szövegek fordítása a tanultak alapján. Ismerkedés különböző információhordozókkal (pl. vizuális, audiovizuális, elektronikus: internet, CD-ROM) Stílusgyakorlatok: - tudományos - szépirodalmi - sajtó</p>	<p>Cikkek fordítása. Az olvasott irodalmi alkotások lényegének összefoglalása írásban. Referátum készítése egy-egy irodalmi vagy kulturális műsorról, nyelvhelyességi szabályok betartásával. Önéletrajz írása.</p>
---	---	--	---

2. Ruszin népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés a Magyarországon élő ruszin kisebbség korábbi életéről idős emberek elbeszélése alapján, képek megfigyeléséből, valamint olvasott szövegekből. Kulcsszavak keresése szövegben. Saját családfa készítése. Információk gyűjtése a ruszin nép történetéről családból és történelmi olvasmányokból. A ruszin zászló, címer, himnusz ismerése. Ismeretszerzés a ruszin építkezési formákról (pl. tornácos házak, fatemplomok), a ruszin népviseletekről. Ismeretszerzés a ruszin hagyományokról. A ruszin nyelv kifejezéseinek megfigyelése otthon és az iskolában. Népdalok, vallási</p>	<p>Ismeretek szerzése a szláv népek múltjáról vándorlásuk útvonaláról a vándorlók életkörülményeiről. Kitekintés a Szlovákiában, Kanadában, Lengyelországban, Romániában, Szerbiában, Horvátországban, Moldáviában, Ukrajnában élő ruszinok földrajzi elhelyezkedésére. A ruszinok népszokásai. A szövés-fonás mintáinak megfigyelése. A helyi hagyományos mesterségek gyűjtése. Kántálás (karácsony), pászka szentelés (húsvét) népszokásai régen és ma. Népdalok, néptáncok, versek elemző összehasonlítása. A szülőfalu régi utca- és dűlőneveinek gyűjtése.</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, író-olvasó találkozókból, tárgyak, épületek (tájházak, fatemplomok), híres ruszin festőművészek képeinek, közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből (MR és MTV ruszin nemzetiségi adásaiból). A legfontosabb ruszin írók, költők műveinek megismerése. A kárpátaljai ruszin régiók irodalmának megismerése. A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Információk gyűjtése a Duchnovics A. a ruszin himnusz és a szózat szerzőjének munkásságáról,</p>	<p>Tájékozódás a ruszin művészetben, történelemben és irodalomban. A nyelvtudás és az identitástudat összefüggésének felismerése. A témával kapcsolatos írások, filmek megtekintése, könyvek olvasása. Művek elemzése. Kiselőadás tartása magyarországi ruszinok kulturális életéről, saját tapasztalatok bemutatásával. Betekintés a történelmi múltba. A nemzetiségek együttélése, egymásrautaltsága a háborúk idején. A ruszinok történelmi szerepének felismerése. Kisebbségek élete és helyzete ma Magyarországon és az Európában. Aktuális kisebbségpolitikai kérdések tanulmányozása.</p>

<p>dalok, mondókák, mesék, találós kérdések, népi játékok, közismert közmondások, legendák gyűjtése ruszin falvakban. Ósi ruszin ételek elnevezése, egyszerű ételreceptek gyűjtése. Néhány rövid ruszin mese megismerése. Ruszin meséken keresztül az elődök kultúrájának megismeréséhez való kedv felébresztése. A hagyományokhoz kapcsolódó gyermekversek, képek könyvek bemutatása. A tanultak felhasználása új feladathelyzetben.</p>	<p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben Ünnepi szokásokról anyag gyűjtés és rendszerezés.</p>	<p>Hodinka A. akadémikus műveiről, a magyarországi ruszinok lakóhelyeiről, életmódjukról, ünneplési és vallási szokásokról. könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten. A gyűjtött adatok felhasználása bemutatók végrehajtásánál. Magyarországon élő ruszinokról legendák gyűjtése. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>	<p>Információk szerzése a kisebbségi önkormányzatok szerepéről. A magyarországi ruszinok aktivizálódásának bekapcsolódásáról a demokratizálódási folyamatba. Ismeretszerzés a ruszinok politikai, jogi, kulturális érdekképviseléséről, az Országos Ruszin Önkormányzat 1999-es megalakulásáról. Egyház és görög katolikus templomok kutatása, művészete elemzése.</p>
---	--	--	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Kérdések önálló megfogalmazása a ruszin népszokásokkal kapcsolatban. A magyar és a ruszin szokások összehasonlítása, különbségek felismerése. A ruszin települések nyelvjárásai és azok összehasonlítása. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. A ruszin hagyományok megismerése játékos formában és hagyományápolás fontosságának felismerése. Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, jelenségekről, és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a szláv népek vándorlásával és a hazai ruszinok letelepedésével kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegből, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint Híres emberek, történelmi személyiségek, hétköznapi emberek jellemzése, szerepük a ruszin kisebbség formálásában, identitástudat felébresztésében. A magyarországi ruszinok élete régen és ma. A különbségek, változások felismerése és a ruszinság szempontjából sorsdöntő változások megfogalmazása.</p>	<p>A kisebbség (és az anyanemzet) kulturális életének, kiemelkedő eseményeinek elbeszélése. Jelenetek eljátszása különböző szempontokból, részvétel regionális ünnepeken, konferenciákon, kulturális eseményeken. Önálló vélemény és kérdések megfogalmazása a kisebbség elmúlt és jelen sorsával, sorsfordulóival kapcsolatban. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. A kisebbség történelmének, társadalom földrajzának ismerete. A kárpáti ruszinok a magyar fejedelem szabadságharcához való csatlakozásának bemutatása. Véleménynyilvánítás a nemzetiségek együttéléséről A magyarok és a ruszinok történelmi és kulturális kölcsönhatásainak felismerése. Önálló vélemény megfogalmazása</p>	<p>Kérdések és vélemény megfogalmazása a ruszin sorsfordulóival kapcsolatban. A különböző korszakok alakjainak, tevékenységének és eszméinek elemzése. Állásfoglalás a különböző, a ruszin kisebbség sorsát meghatározó nézetekről, cselekedetekről. Irodalmi alkotások, publicisztika, filmek szövegeinek vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. Ruszin társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. Önálló vélemény megfogalmazása a ruszin kisebbséget érintő, a jövőjét meghatározó kisebbségpolitikáról. A hazai kisebbségi és emberi jogi rendszer értékelése. Megalapozott, hiteles kisebbségkép kialakítása. Naprakész tájékozottság aktuális kisebbségpolitikai és emberi jogi jelenségekről. A magyarországi és más</p>

		társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.	országokban élő ruszinok kapcsolatrendszerének megismerése, lehetőségeinek felismerése, a fiatalokat érintő kérdések megfogalmazása.
--	--	---	---

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása.</p> <p>Mások véleményének türelmes meghallgatása.</p> <p>Magyarországon lévő ruszin települések és földrajzi adottságainak megismerése a tanórákon és az idős személyekkel történő beszélgetésekből.</p> <p>A településen gyűjtött közmondások, dalok, mondókák, versek játékok tanulása.</p> <p>Anyaggyűjtés a kárpátaljai, szerb, horvát, szlovák, ruszin települések múltjáról és jelenéről.</p> <p>A tanultakkal kapcsolatos helyszínek megtalálása a térképen.</p> <p>Hagyományok felelevenítése. Tojásfestés régi hagyományok szerint.</p> <p>Régi húsvéti és karácsonyi ajándékok, fenyőfadíszek.</p> <p>Rajz készítése húsvéti ünnepről.</p> <p>Egyes mesetörténete eljátszása.</p> <p>Húsvéti és karácsonyi ünnepekhez kapcsolódó mondókák, dalok tanulása.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>Beszélgetés a ruszinok egykori hétköznapjairól.</p> <p>Beszélgetés és vita a ruszin nép gasztronómiai szokásokról. A ruszin konyha berendezéseinek, régi konyha eszközeinek, azok használatának bemutatása. Rajz készítése a régi konyhai eszközökről.</p> <p>Ételreceptek gyűjtése. A ruszin és magyar ételek összehasonlítása. A ruszin tánc alapelemeinek megismerése. A páros tánc és körtánc közötti különbségek felismerése. A ruszin népviselet ruhadarabjainak felsorolása.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása a korábbi és mai ruszin öltözködésről. Betlehemes játékok eljátszása.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>A ruszin irodalom szerepe és helye a világban. A legfontosabb ruszin írók műveinek felsorolása. A megismert műveken keresztül a költő, író céljainak, törekvéseinek felismerése, megfogalmazása. Híres ruszin emberekről (Erdelyi, Varhol) véleménynyilvánítás.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása a Magyarországon élő görög katolikus vallású ruszinok életéről. A nemzeti és etnikai kisebbség, nemzet, anyanyelv fogalmának ismerete. Beszámoló az önálló gyűjtő munkáról a tanórán. Színjátékok előadása az iskolai rendezvényeken.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. A vita során véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, tovább fejlesztése mások véleményének figyelembevételével.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>A tanult történelmi eseményekkel, eszmékkel és fogalmakkal kapcsolatos kérdések önálló megfogalmazása.</p> <p>Véleményalkotás és vita egy-egy aktuális kisebbségpolitikai kérdéssről.</p> <p>Mások véleményének elfogadása, a tolerancia gyakorlása.</p> <p>Beszámoló készítése a néprajzi kutató munka eredményeiről. Kiselőadás tartása a ruszin kulturális életről a ruszin nyelvű sajtó, a rádió- és a tévéműsorok alapján.</p> <p>Önállóan gyűjtött anyagból projektbemutató vagy kiállítás megrendezése.</p>

4. Tájékozódás térben-időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év. Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.) voltam, amikor szüleim gyerekek (fiatalok stb.) voltak, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, amikor karddal harcoltak stb., nagyon régen. Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. Helyszínek modellezése (pl. vázlatrajz, terepasztal, makett).</p>	<p>Időmeghatározás ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. a honfoglalás után, Mátyás uralkodása idején). Krisztus előtt, Krisztus után. Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen.</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>A tanult helyek megkeresése a térképen. Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból. Egyszerű térkép-vázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy egy-egy ruszin vagy külföldi híres ember (pl. művész,	Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy - további ismereteket szerezzenek a ruszin		Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy - további ismereteket szerezzenek a helyi

<p>felfedező, feltaláló, tudós, szent, uralkodó, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma;</p> <ul style="list-style-type: none"> - egy-egy történelmi eseménnyel, különösen a nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó eseményekkel megismerkedjenek; <p>- megismerkedjenek néhány magyar, nemzeti és etnikai kisebbségi népszokással, a hagyományos mesterségekkel;</p> <ul style="list-style-type: none"> - megismerjék az iskolai élet legfontosabb szabályait, és megvitassák azok szerepét, jelentőségét. 	<p>hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről;</p> <ul style="list-style-type: none"> - a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák 	<ul style="list-style-type: none"> - további ismereteket szerezzenek a ruszin nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a ruszin történelem kiemelkedő személyiségeivel; - további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; - ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; - ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól. 	<p>hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről;</p> <ul style="list-style-type: none"> - egy-egy történelmi témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történeti ökológia köréből) mélységében tanulmányozzanak; - további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar és a ruszin nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar és a ruszin történelem kiemelkedő személyiségeivel; - további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; - ismereteket szerezzenek a határon túli ruszinok életéről <p>- megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival;</p> <ul style="list-style-type: none"> - megismerjék néhány jelentős történelmi személyiség átfogó pályaképét; - ismereteket szerezzenek a szűkös erőforrásokkal való racionális gazdálkodás lehetőségeiről; - elemezzék a globális problémák, mindenekelőtt az
---	--	--	--

	<p>Tájékozódjanak arról, hogyan élnek napjainkban az emberek - és különösen a gyerekek - a világ különböző pontjain, különböző civilizációkban;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései.</p>	<p>- szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein;</p> <p>- ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségekre és az emberi helyállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.</p> <p>- ismerjék az alapvető fogyasztói magatartásmintákat.</p> <p>- Egy konkrét példán keresztül tudják értelmezni a reklám és marketinghatások szerepét.</p>	<p>ökológiai válság és az információs forradalom társadalmi-történelmi összefüggéseit;</p> <p>- felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a mai magyar társadalom és gazdaság, a vállalkozás, a munkavállalás, Magyarország és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviseletek.</p> <p>- Ugyancsak folytassanak kommunikációt olyan témakörökről, mint napjaink nemzetközi konfliktusai.</p>
--	---	---	--

6. A reflexiót irányító kérdések

<p>- Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Milyen jellemző tulajdonságai vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól?</p> <p>- Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes?</p> <p>- Milyen szeretnék lenni?</p> <p>- Miért van szükség szabályokra?</p> <p>- Mit jelent az, hogy ruszinok (vagy más nemzetiségűek) vagyunk?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól?</p> <p>- Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek?</p> <p>- Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek?</p> <p>- Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése?</p> <p>- Miért vannak szegények és gazdagok?</p> <p>- Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi életét és kultúráját?</p> <p>- Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen élik át?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg?</p> <p>- Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókéért?</p> <p>- Van-e fejlődés a történelemben?</p> <p>- Miért vannak háborúk?</p> <p>- Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében?</p> <p>- Miért vannak gazdag és szegény országok?</p> <p>- Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra?</p> <p>- Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében?</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <p>- Vannak-e abszolút erkölcsi értékek?</p> <p>- Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog?</p> <p>- Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak?</p> <p>- Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek?</p> <p>- Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi determinizmus?</p> <p>Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak?</p> <p>- Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek</p>
---	--	--	--

			különbözőképpen értelmezik? - Hogyan befolyásolja a geopolitikai helyzet egy állam, egy térség lehetőségeit? - Hogyan változott az állam szerepe a történelemben? - Az érdekek vagy az értékek hatása erősebb-e a különböző korok társadalmaiban?
--	--	--	--

Русинський національний язык и література

Задання по розвитку языка

Традиційна и розширена форма обучения языка меншини

1. Розуміння бисіди

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Порозуміння простых слов учителя. Повтореня сих слов из правильным произношением и из наголошениям. Порозуміння форм представлення себе и привітствования. Введеніє у морфологію. Порозуміння текста слідующих тем: домувство, школа, поселеня, транспорт, сята. Различія жежи мадярськыми и русинськыми языковыми методами: - род назывника, число - займенника Формы обращения: На „ты” На „вы” Из помощью мемориальных и визуальных игр	Порозуміння простых предложений, инструкцій учителя. Отвіт на вопросы. Розуміння текста слідующих тем: бывалище, школа, родина, домувство, домашня обстановка, здоровля, жизнь національной меншини. Місто русинського языка жежи другими словянськыми языками. Представлення русинсько-мадярських и мадярсько-русинських словарей. Товмачні, синонимічні словарі, хоснованя русинської енциклопедіи. Порувняльні словарі и история русиноязычных русинських словарей. Способ жизни, традиції русинув	Порозуміння розговорного языка, тых тем, котрі знакомі ученикам. Приміром: культурна жизнь меншини, спорт, родина, преса, наша держава, народні традиції, извісні люди. Порозуміння інформацій русинських передач Мадярського Радіо і Телевіденія про майважніші события і темы, котрі інтересувуть ученикув. Коммуникативное розвитіє извістных тем (розширення словарного запаса, спонтанна бесіда) Интернет Составленіє и поясненіє диалога, направленного на познания державы и Карпатського басейна	Порозуміння текста тых тем, котрі зязані из діяльністю меншинового самоуправленія, правами, законами, актуальным політичным положенієм меншин, про положеніє молодежи, віросповіданя, Европейську Унію. Принятіє участія на конференціях, літературных пограмах и вечорах вытварного искусства. Порозуміння выступлений, высказываніє мненія. Чтеніє коротких и довгих текстув из общественной жизни, обработка текстув из разных заданных точек зрінія

візуальних игр Ознакомленіє из русинськими народными казками	Мадярщини. Ознакомленя из легендами русинув
---	---

2. Здатність до бисіди

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Формульованя простых вопросув, желанія, прошенія. Най ученики знавуть поклонитися, поздравляти, представити себе, культурно ся звертати до людей. Вивченя 5-х приказок, 3-х віршів. Упражненія соотвітственно ситуациі. Ознакомленя из русинськов дітськов літературов.	Най ученики знавуть ся пользовати разными словесными оборотами при постановці вопросув и давані інформаціи. Постановка вопросув до картин, на котрых є изображение вещей, событій, што капчавуться до програмної тематики. Отвіт на поставлені вопросы. Най ученик годен назвати тоті личности, вещи, действия, котрі вун видить. Изученіє 3-х пісень, 2-х стихув. Розширеня словарного запаса, хоснованя синонімум, ситуационні упражненія: діалоги, созданіє спорных ситуаций из перемінным хоснованям разных выражений.	Бисіда у каждоденной знамуй темі, спорах без подготовки. Реферат про любую изучену тему, из хоснованям простых взаимозязаніх предложений. Най ученик буде годен формульовати свое мненіє про изучені темы. Активное розширеня словарного запаса. Продовженя діалога, сполупраца из партнером. Способствованя созданию empathичных относин из партнером. Приспособленя ид коммуникатным факторам при разных конкретных бесідовых ситуациях.	Най ученик буде годен принимати участие у діалогові и формульованю своего мненія у вопросах, што капчавуться до слідующих тем: жизнь русинської общины, традиции, извісні люди, преса, культура. Подготовка реферата и читаня його на уроці. Познаня произведений великих русинув (будителлов). Порозуміня їх цінности. Пудготовка інтервью из русинськими художниками, писателями и служителями церкви Мадярщини. Выступленіє на національных сяткованях русинської меншины.

3. Розуміня прочитаного

1-4. класі	5-6. класы	7-8. класи	9-12. класы
Голосное читаня из правильным выговором и наголосом. Упознаня изученых слов. Порозуміня простых предложений (рекламы, надписи). Ученик має выразити словами вадь дійствіями то, што порозумів. Упражненіє пояснительного голосного чтенія. Русинська література 1: Легенда Кирила и	Штудійованя текстув слідующих тем: домувство, бывалище, познаня державы, транспорт, русинська національна жизнь, традиции, культура, порозуміня смысла слов. Пояснительное голосное чтеніє знакомых текстув. Самостоятельное чтеніє коротких текстув, выдїленя главных	Порозуміня сущности и інформаціи складніших текстув на бытові темы. Читаня русинських літературных произведений (стихи, повісті), порозуміня сути, мотивціи своего мненія. Сформольованя, сопоставленіє разных мненій, наблюденіє за различьов и похожежествов, формованя заключеній устно.	Активное розширеня словарного запаса. Сопоставленіє разных мненій по прочитанним текстам, спознаня различіи и сходства, формованя мненій письменно и устно. Русинська література 4: XXI столітія Историческі тексты. Чтеніє русинських літературных произведений XIX-XXI - го столітія, пресы.

<p>Мефодія и ознакомленя из историйов кириллки. Вниманіе ид бесіди ученикув из взрослыми. Розуміня суті короткого текста, воспринятого на слух.</p>	<p>думок, їх обобщеніе. Русинська література 2: Ознакомленя и поясненя исторических и ранних литературных текстув про русинув из X-XV столітія. Чтеніе тематических текстув. Короткое словесное обобщеніе текстув, воспринятых на слух.</p>	<p>Русинська література 3: Ознакомленя и поясненя исторических литературных текстув про русинув из XVI до XVIII столітія. Чтеніе тематических текстув, короткое словесное обобщеніе текстув, воспринятых на слух.</p>	<p>Упознаня ролі русинських будителюв через їх произведенія. Характеристика коротких произведений. Читаня и истолкованя новинковых статей, котрі займаються нишніми проблемами русинув.</p>
---	---	---	---

4. Писаня

Представленіе русинського алфавіта, написаніе букв

1-4. класи	5-6. класи	7-8. класи	9-12. класи
<p>Писаня куртых предложений пуд диктант. Описаніе родини, обыстя у двох-трех предложениях.</p>	<p>Описаніе у дакулькох предложениях, прочитаных казок, историй. Голосное читаня текстув и писаня куртых заміток из исползованям правил правописаня.</p>	<p>Написаніе резюме про прочитані літературні произведенія. Написаніе реферата про русинські літературні вадь культурні програмы. Переклад куртых текстув.</p>	<p>Пудготовка доклада у писемной формі из хоснованям новинковых статей и літературных жерел. Написаніе резюме, автобіографіи, заміток, офіціальных писем у соотвітствующей формі. Переклад текстув.</p>

Розширена форма штудійованя

1. Розуміня бисіди

1-4. класи	5-6. класи	7-8. класи	9-12. класи
<p>Порозуміня тых предложений и выражений, котрі часто хоснують и котрі капчавуться до жизни русинської общины, її культуры, обычаів. Ознакомленя из легендами про короля Матяша и про Ференца Раковці II.</p>	<p>Порозуміня текстув слідующих тем: домовство, школа, знаня державы, жизнь русинської общины, сяткованя, народне убраня. Передача інформації у діалозі. Воспрятіе на слух матеріала, извязаного из учебным планом, записаного на КД.</p>	<p>Порозуміня булших по розміру текстув, што звязані из знакомыми темами. Порозуміня смысла докладув про жизнь знамых русинув, релігіозні, національні сяткованя. Зачинаня бисіди из партнерами, котрі добре говорят по русинськы. Порозуміня русинських передач по радио и телевиденію про актуальні события и обработка информации, находящоіся у них.</p>	<p>Порозуміня текстув слідующих тем: діяльність русинського меншинового самоуправленія, права меншин, актуальное політическое положеніе, закон про меншины, положеніе молодежи, віросповіданіе, Свропська Унія. Участіе на конференціях, культурных и літературных програмах и вечерах</p>

	<p>вытварного искусства. Най ученики розуміють текст докладув и будуть гонні сформульовати свое мненіє. Обработка матеріалув. Разні средства масової інформації (ТВ и радіопроеграмы, Интернет, новинкы, фільмы, театр). Товмаченя по-русинськы и по-мадярськы.</p>
--	---

2. Здатнусть до бисіди

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Обмін інформаційов ученикув про родину, домовство, школу, святкованя, народне убраня. Приготовленіє міні-діалогув. Знакомство – способы бисіди: представленіє. Участіє у тематичеських бисідах у учебнуй групі. Формованя собственного мненія. Упражненія по вымові и наголошеною.</p>	<p>Участіє у бисіди на кождоденну тему., формульованя свого мненія. Реферат про событія на русинських бывалищах. Короткое устное резюме по матеріалам, воспринятым на слух. Заучованя русинських стихув. Ознакомленя из вариантами русинського языка (діалектами). 1. прості форми</p>	<p>Свободна бисіда на кождоденну тему из однокласниками. Най ученики будуть годні подробно высказати свое мненіє и мотивацию своего мненія. Розказ историй, реферат про русинську общину, до котрої относятся ученики. Изученіє 2-х,3-х стихув. Выслухованя и порозуміня и приятіє мненій других: составленіє коротких діалогув и выразительна декламация. Правильное произношеня и наголошеня. Ознакомленя из вариантами русинського языка (діалектами) 2. Подобні выраженія.</p>	<p>Формульованя своего мненія про штудійовані темы, использование соответственного запаса слов Подготовка доклада про вопросы, што интересувуть модлодеж. Изглядованя произведений русинських будителюв, упознаня їх цінности, самостоятельное формульованя своего мненія. Выступы на святкованях русинської меншины. Сполупраца у групі, самоуваженіє и уваженіє других при бесідах и спорах. Защита собственного мненія, вадь формованя нового. Изглядованя. Ознакомленіє из вариантами русинського языка (діалектами). 3. Обученіє формам привітствія, поздравленія и бисіди.</p>

3. Розуміня прочитаного

1-4. класі	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Голосное читаня из правильным выговором и наголосом. Упознаня</p>	<p>Штудійованя текстув слідуочих тем: домовство, бывалище,</p>	<p>Порозуміня сущности и інформації складніших текстув на бытові темы.</p>	<p>Активное розширеня словарного запаса. Сопоставленіє разних</p>

<p>изученых слов. Порозуміня простых предложений (рекламы, надписи). Ученик має выразити словами вадь діями то, што порозумів. Упражнение пояснительного голосного чтенія. Русинська література 1: Легенда Кирила и Мефодія и ознакомлення из историйов кирилицы. Внимание ид бесіди ученикув из взрослыми. Розуміня суті короткого текста, воспринятого на слух.</p>	<p>познания державы, транспорт, русинська національна жизнь, традиции, культура, порозуміня смысла слов. Пояснительное голосное чтение знакомых текстов. Самостоятельное чтение коротких текстов, выделения главных думок, їх обобщеніе. Русинська література 2: Ознакомлення и пояснения исторических и ранних литературных текстов про русинув из X-XV столітія. Чтение тематических текстов. Короткое словесное обобщеніе текстов, воспринятых на слух.</p>	<p>Читання русинських літературних произведений (стихи, повісті), порозуміня сути, мотивції свого мненія. Сформольованя, сопоставленіе разных мненій, наблюденіе за различіем и похожеством, формованя заключеній устно. Русинська література 3: Ознакомлення и пояснения исторических литературных текстов про русинув из XVI до XVIII столітія. Чтение тематических текстов, короткое словесное обобщеніе текстов, воспринятых на слух.</p>	<p>мненій по прочитанним текстам, спознания различіи и сходства, формованя мненій письменно и устно. Русинська література 4: XXI столітія Исторические тексты. Чтение русинских литературных произведений XIX-XXI - го столітія, прессы. Упознания ролі русинских будителей через їх произведения. Характеристика коротких произведений. Читання и истолкованя новинковых статей, котрі займаються нишніми проблемами русинув.</p>
---	--	---	--

4. Писаня

Представленіе русинського алфавіта, написаніе букв

1-4. класи	5-6. класи	7-8. класи	9-12. класи
<p>Писаня куртых предложений пуд диктант. Описаніе родины, обыста у двох-трех предложениях.</p>	<p>Описаніе у дакульох предложениях, прочитаных казок, историй. Голосное чтение текстов и писаня куртых заміток из использованием правил правописаня.</p>	<p>Написаніе резюме про прочитані літературні произведения. Написаніе реферата про русинські літературні вадь культурні програмы. Переклад куртых текстов.</p>	<p>Пудготовка доклада у писемной формі из хоснованям новинковых статей и литературных жерел. Написаніе резюме, автобіографіи, заміток, офіціальных писем у соответствующей формі. Переклад текстов.</p>

Розширена форма штудійованя

1. Розуміня бесіди

1-4. класи	5-6. класи	7-8. класи	9-12. класи
<p>Порозуміня тых предложений и выражений, котрі часто хоснують и котрі капчавують до жизни русинської общины, її культуры, обычаів.</p>	<p>Порозуміня текстов слідующих тем: домувство, школа, знаня державы, жизнь русинської общины, сяткованя, народне убраня.</p>	<p>Порозуміня булших по розміру текстов, што звязані из знакомыми темами. Порозуміня смысла докладув про жизнь знамых русинув, релігійні, національні</p>	<p>Порозуміня текстов слідующих тем: діяльність русинського меншинового самоуправленія, права меншин, актуальное</p>

Ознакомлення из легендами про короля Матяша и про Ференца Раковці II.	Передача інформації у діалозі. Восприятіє на слух матеріала, извязаного из учебным планом, записаного на КД.	святкованя. Зачинаня бисіди из партнерами, котрі добре говорять по русинськы. Порозуміня русинськых передач по радіо и телевиденію про актуальні события и обработка информации, находящоіся у них.	політицьское положеніє, закон про меншины, положеніє молодежи, віросповіданіє, Європська Унія. Участіє на конференціях, культурных и літературных програмах и вечерах вытварного искусства. Най ученики розумівуть текст докладув и будуть гонні сформульовати свое мненіє. Обработка матеріалу. Разні средства масовой информации (ТВ и радиопрограммы, Интернет, новинки, фільмы, театр). Товмаченя по-русинськи и по-мадярськи.
---	--	---	--

2. Здатність до бисіди

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Обмін інформаційов ученикув про родину, домовство, школу, святкованя, народне убраня. Приготовленіє міні-діалогув. Знакомство – способы бисіди: представленіє. Участіє у тематичеських бисідах у учебной групі. Формованя собственого мненія. Упражненія по вымові и наголошеню.	Участіє у бисіди на кождоденну тему., формульованя своего мненія. Реферат про события на русинськых бывалищах. Короткое устное резюме по матеріалам, воспринятым на слух. Заучованя русинськых стихув. Ознакомлення из варіантами русинського языка (діалектами). 1. прості форми	Свободна бисіда на кождоденну тему из однокласниками. Най ученики будуть годні подробно высказати свое мненіє и мотивацію своего мненія. Розказ исторій, реферат про русинську общину, до котрої относятся ученики. Изученіє 2-х,3-х стихув. Выслухованя и порозуміня и приятіє мненій других: составленіє коротких діалогув и выразительна декламация. Правильное произношения и наголошения. Ознакомлення из варіантами русинського языка (діалектами) 2. Подобні выражения.	Формульованя своего мненія про штудійовані темы, использование соответственного запаса слов Подготовка доклада про вопросы, што интересувуть модлодеж. Изглядованя произведений русинськых будителей, упознаня їх цінности, самостоятельное формульованя своего мненія. Выступы на святкованях русинської меншины. Сполупраца у групі, самоуваженіє и уваженіє других при бесідах и спорах. Защита собственого мненія, вадь формованя нового. Изглядованя. Ознакомленіє из варіантами русинського

языка (диалектами).
3. Обучение формам
приветствия,
поздравления и бисиди.

3. Розуміння прочитаного

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Свободное читаня изученых слов, предложений. Розуміння їх. Плавное голосное чтение коротких текстув. Составление 1-2 предложений по тексту (событиям, вадь действующим лицам)	Читаня из штудійованых тем хоть якого текста (из соответствующов интонаційов), розуміння прочитаного. Порозуміння сущности коротких літературных произведений, казок. Устное составление дакулькох предложений. Чтение русинської літературы діла молодежи.	Читаня и порозуміння текста газет и журналув. Читаня статей, звязаных из проблемами днишнього дня, подчерслена майважніших інформацій. Чтение и анализ текстув русинської літературы XVI столітя, текстув молитв по-церковно-славянськи. Чтение книги „Gens fidelissima”	Читаня русинських літературных произведений XX-го столітя про отцознину, рокові изменения у судьбі русинув. Читаня нишніх публікації і пресы. Информованость про положеня меншины, національні святкованя, научні конференції.

4. Писаня

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Правильное переписуваня печатных и писаных слов, коротких предложений. Правильное писаня пуд диктант. Из помощью мінты написаня текстув из дакульких предложений. Приміром, діалог, записка, поздоровленя, представленя себе. Представленіе кириличної Азбуки. Письменні упражненія по азбуці. Русинська азбука. Соответственное хоснованя кириличных букв. Русинські тексты. Самостоятельна работа (напрмір, связь межи картинов и текстом). Из изученых слов.	Написаніе короткой замітки на основі прочитаного текста. Додержаня правил писаня. Писаня писем, коротких історій. Выповнення простых анкет. Граматика. Знакомство из частями речи. Приміненіе граматичных и правописных правил. Составленіе схем из помощью учителя. Приміненіе схем діла розуміння различного характера текстув, анализа.	Най ученик годен буде написати простыми, куртыми предложениями сочинение на слідуочі темы: родина, штудіи, култура, меншинова и юридична система прав людей, средства інформації, історія русинув, русинські поселенія. Переклад нескладных текстув. Граматика синтаксиса. Произведеніе и упражненія по выраженію. Мненія Письменное обоженіе текста, воспринятого на слух. Ознакомленіе из разными средствами массовой информации (напримір, візуальными, аудіо-візуальными,	Описаніе прочитаных текстув своїми словами. Подготовка доклада из помощью газет и літературных жерел. Написаніе офіціальных писем, заміток. Переклад статей. Описаня сущности прочитаных літературных произведений. Писемный реферат про літературный, вадь культурный вечер русинув. Додержаня правил правописаня. Написаніе автобіографії. Самовыраженіе и креативность при разных темах, (напр. при діалогови), драматизация, намаганя ид стилю, выражающому личность.

електронними:
інтернет, СД-Ром
Упражнение на разні
стилі
- научні
- літературні
- преси

Русинське народознавство

Діла ушытких форм штудійованя

Вымоги повышеня якости

1. Добытя знаний,повышеня штудійованя

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Добытя нформаций про русинську меншину Мадярщины из бисіди старых людей. Ученик най мае поняття про формы строителства (хижі, деревляні церкви), народное убраня, приміром: васнова блуза, вышита низинов, плахта, вышиваный катран, вышиваный лайбик. Най знае русинські традиції. Міркованя выговора русинських слов дома и у школі. Збираня народных співанок, релігюзних пісень, приказок, казок, мітких вопросов, народных бавок. Майизвістні приказки, легенды. Назвы давньої русинської їды, збираня простых рецептув. Дакулько куртых русинських казок из картин, вадь из прочитанних текстув. Нахоженя слов у тексті. Составленіе собственного фамильного дерева. Збираня информации</p>	<p>Най познавуть ученики историю русинув. Добытя знань про минувшину словянських народув, путь їх переселеня, условия їх жизни. Обзор географичного расположения русинув, што живуть у Словакиі, Канаді, Польщі и на Україні. Народні традиції русинув, ознакомленіе из тканными и вышиванными узорами. Збираня информации про традиційні майстрування. Колядки - Руздво, сяченя Паски (Великдень) давно и типирь. Народні співанкы, танці, стихи, їх характеристика и порунаня. Збираня старых назв улиц, русинських поселень. Про прошлое, пути переселеня, условия жизни русинув Румуніи, Сербіи, Хорватіи, Молдовы. Приміненіе сведеній у новой ситуації Святочні обычаї, їх</p>	<p>Добытя знань из бисід, стріч писателей и читателюв, из никаня предметув, строений (хиж, деревляных цирьков), картин извісных русинських художникув, из того, што чувуть, вадь читають, из фільмув, из русинських передач по радио и телевиденію. Познаня работ найзнамых русинських писателюв, поетув. Познаня русинської літературы на Подкарпатю. Збираня информации про діяльність А. Духновича, автора гимна русинув, академіка А. Годинки. Збираня информации про бывалища, обычаї, святкованя, способ жизни русинув Мадярщины. Хоснованя збираных данных для докладув, выставок. Осмысленное чтение текстув, извязаных из культуров. Находженя ключевых слов и ключевых предложеній</p>	<p>Ученики мають быти информовані у русинськум искусстві и літературі. Определеня связи mezi знанями языка и идентитетом. Никаня фільмув, читаня книг, публікацій, зязаных из сев темов. Изглядованя и характеристика произведеній. Доклад про культурну жизнь русинув Мадярщины, презентация данных из своего опыта. Вниканя у историчное прошлое, сожительство націй, взаимна помощь под часы войн. Упознаня историчной роли русинув. Жизнь и положение меншин у днишній Мадярщині и у Европі. Штудійованя актуальных вопросов меншин. Информации про роль меншиновых самоуправлений. Познаня вопросов активизации русинув Мадярщины у процесі демократизации. Познаня представительств</p>

<p>про історію русинського народу из сімейных розказув и исторических жерел. Ознакомленіє из русинськым прапором, гербом и гимном. Ознакомленіє из архитектурными стилями русинув. Національні убрання. Ознакомленіє из русинськими традиціями. Приміненіє изученого матеріала у новых ситуаціях.</p>	<p>збор и систематизація.</p>	<p>у тексті, у бібліотеці, музеях, інтернеті, медіях.</p> <p>Збор легенд про русинув, живущих у Мадярщині. Приміненіє изученого матеріала у новых ситуаціях.</p>	<p>(політичних, юридичних, культурних) русинув. Організація Вседержавного Русинського Меншинового Самоуправлення у 1999 р. Отнайденя греко-католических церков. Аналіз.</p>
---	-------------------------------	--	---

2. Критичное мышление

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Самостоятельное формулювання вопросув, связанных из русинськими народными обычаями. Порунаня русинських и мадярських обычаяв, упознаня розличій. Діалекты русинських поселень и їх порунаня. Познаня русинських традицій у формі игры и упознаня важности культивации традицій. Представленіє и розказ про разні жизненні ситуації из точки зренія разных дійствующих лиць.</p>	<p>Самостоятельное формулювання вопросув, связанных из переселеням словянських народув и переселеням русинув Мадярщины. Характеристика извістных людей, исторических особ, простых людей и их роль у формованню русинської меншини, пробужденю идентитета. Жизнь мадярських русинув давно и нись. Упознаня разниці, перемін, што ся стали. Формулювання собственного мнения про рокові зміны у історії русинув. Отнайденя суті у писемному и устному матеріалах, переработка текста по заданным позиціям.</p>	<p>Бисіда про культурну жизнь меншини и майзнами события. Участие на региональных святах, конференціях, культурных событіях. Формулювання своего мнения и вопросув, связанных из минулов и типирішнєв судьбов оборотув у історії русинув. Збирания аргументув діла пудтверження своего мнения. Знаня історії меншини, географії русинської общины. Формулювання мнения про совмістну жизнь націй у період I и II Світової войн. Як помогали еден другому мадяры и русины. Упознаня исторического и культурного взаимовплыва сих двох народув. Самостоятельное составленіє мнения про общественні, историческі события, факты и личности.</p>	<p>Самостоятельное формулювання вопросув, связанных из роковыми оборотами у історії русинув. Характеристика діяльности и ідей познатых особ разных періодув. Мнение про їх взгляды и діяльність, што мали оприділяючу роль у судьбі русинської меншини. Изглядованя текстув літературных работ, публикацій, фільмув из бока историчної достовірности. Характеристика работы русинських общественных групп и закладув. Формулювання своего мнения про меншинову політику, котра оприділять будуще русинув. Оцінка меншиновоі и юридичної системы прав людей. Формованя достовірного лица меншини. Информованусть про актуальні юридичні и політичні вопросы меншин. Упознаня</p>

возможностей системы связи русинув
Мадярщины и других держав. Формулювання
вопросув, котрі ся
относят ид молодежи.

3. Комуникація

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Бисіда и спор на общественну , вадь историчеську тему. Выслухованя мненій других лиць</p> <p>Познаня и бисіда на уроках про русинські поселеня и їх географічні условія. Бисіды из старыми людьми. Штудійованя приказок, пісень, стихув, игор, збираных у русинськой общині. Збираня матеріалув про минулость и типирішню жизнь подкарпатських, сербських, хорватських, словацьких поселений русинув. Нахоженя їх на мапі. Удновленя традицій, малёваня писанок по старым традиціям, давні подаркы на Великдень, Руздво, Руздвяні прикрасы. Рисунок про Великодні Свята. Драматизованя дакотрых казок. Изученя приказок, што ся односят до Великодных и Руздвяных Свят. Представленіе даякої казки.</p>	<p>Бисіда и спор на общественну вадь историчеську тему. Разница межи предметнов документацийов и личностными замічаниями. Розказ про событія, историчеські факты по памняти. Бисіда про каждодневну жизнь русинув у прошлости. Бисіда про гастрономичні обычаі русинського народа. Показ обстановкы и утвари давньої русинськой кухни и її хоснованя. Малёваня давньої кухоной утвари. Збираня рецептув. Порунаня русинськой и мадярськой іды. Познаня основных элементув русинського танцо. Упознаня разниці межи парным танцём и танцём у кругу. Перечисленя русинського національного убраня. Усний реферат про свої познаня, опыт, што достали пуд час збираня и изглядованя матеріала. Писемный реферат про давне и днишне убраня русинув. Бетлегемска игра.</p>	<p>Бисіда и спор на общественну вадь историчеську тематику. Разница межи предметнов аргументацийов и личностными замічаниями. По ходу спора опріділеніе разниці у мненіях, обогащеніе собственного мненія. Бисіда и роль русинськой літературы у світі. Перечисленя майзнамых творув русинських писателюв. Най ученик годен сформулювати цілі и намаганя поетув и писателюв, познавши їх произведения. Устный реферат про свуй опыт, знаня, што дустали збираням и изглядованям сих матеріалув. Писемный реферат про жизнь русинув грекокатоличеськой віры, што живуть у Мадярщині. Познаня таких понять, як національна и етнична меншина, нація, материнський язык. Выступ из рефератом на уроці. Театралізація сценок на школьных міроприятія. Выказованя мненія про извістні русинські личности (Ерделі, Варгол)</p>	<p>Бисіда и спор на общественну вадь историчеську тематику. Разница межи предметнов аргументацийов и личностными замічаниями. По ходу спора опріділеніе разниці у мненіях, обогащеніе собственного мненія. Розвитіе собственной мысли из учётом других мненій, розказ про факты, исторіи живым словом. Самостоятельное формулюваня вопросув, звязаных из вивченными историчными событіями, ідеями и понятиями. Формованя собственного мненія и споры по вопросам актуальной меншиновой політики. Принятие мненія собісидника и практикованя толеранції. Выступ у школі из рефератом по результатам изглядовательськой работы по этнографіи русинув. Подготовка докладув про культурну жизнь русинув из новинок, передач по радио и телевиденію на русинськум языку. Организация выставкы, вадь презентация проекта.</p>

4. Орієнтація у часі і пространстві

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Хоснованя выражений діла описанія даякої кулькости времени: минута, година, день, тиждень, місяць, рук. Хоснованя термінув, отділяющих періоды времени: коли я був (была) малым, коли родителі были молоді, коли дідик и бабка были молоді, коли билися на мечах (дуже давно) и т.д. Отработка порозуміння термінув: сперед тим, пудніше, якраз, тогды, типирь, давніше, дуже давно. Событія, явленія, предметы личности и т.д. розположеніє їх у времени. Ручное копированіє простої мапи. Обозначеніє майважных обозначеній на мапі: вода, возвышенности, державні гатары, поселенія. Моделірованіє на місті: (макет, чертеж, макетный стол).</p>	<p>Исчисленя часа по извістным событіям: (напримір, пусяя обретенія отцюзнины, пуд час правленія короля Матяша, пусяя рожденія Христа.) Отработка порозуміння термінув: раньше, пудніше, тогды, типирь, дуже давно. Знаніє времени дакотрых одокремленных событії, явленій. Роспиділеніє изученого матеріала по опріділенным часткам времени. Прості хронологіческї вычисленія. Розложеніє событії, явленій предметув, лиць и т.д. по времени.</p> <p>Копійованя простых мап. Познаваня важных частей мапы: вода, возвышенности, державні гатары, поселенія. Гляданя изученого на мапі.</p>	<p>основаня выражений, котрі опріділявуть продолжительность часа: місяць, рук, десятируччя, столітіє, время жизни чоловіка. Опріділеня времени из помочов извістных событії: явленій. До рожденія Христа, послі рожденія Христа. Изображеніє времени пространственно-візуальными методами. Изученіє хронологіческых данных. Познатя времени даяких извістных событії, явленій, относительно выделенных часток времени.</p> <p>Гляданя изученого на мапі.</p>	<p>Хоснованя назв исторических эпох, періодув, котрі опріділявуть историческое время. Знаня времени дакотрых событії, явленій. Розположеня изученого матеріала по времени относительно выделенных часток времени. Розклад событії, явленій предметув, личностей по времени. Порунаня исторических мап разных столітії, отнайденя причин измененій. Выбор май нужной мапы діла изученя данної темы. Мальованя контурної мапы на основаніи жерела текстової інформації.</p>

5. Ключові вопросы содержания.

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
<p>Ознакомленя ученикув из животом, діятельностью знамої вадь загатарної личности (напримір, артистом, научником, изобрітательом, святым, політиком, правительом и др.) из тов цілльов, обы ученики могли познати, ош люди раньше жили и думали по-другому, як днись, обы они ознакомилися из якимись историческим собитієм, особенно из</p>	<p>Ученики мавуть мати возможность достати дальнійші сведенія про русинські традиції, про прошлость міста проживанія русинув, окруженія, про природну цінность, про сохрание окружающей среды, про усилія діла сього.</p> <p>- ученики мавуть мати возможность изучити историческое</p>	<p>Ученики мавуть мати возможность достати дальнійші сведенія про важнійші историческї событія, ознакомитися из выдающимися личностями русинської истории</p> <p>- мали возможность ознакомитися из важными событіями у истории Европы и хотя би еднов позаевропськов цивілізаційов</p>	<p>Обы ученики мали возможность достати дайльнійші сведенія про містні традиції, про прошлость міста їх проживанія, про їх окруженіє, про їх природні цінности, про опасности, котрі можуть ім угрожати и про усилія по охрані природных цінностей.</p> <p>- обы ученики изучали по еднуй историчнуй темі (політика,</p>

<p>святкованям національних свят и изв'язаними из ними традиціями,</p> <p>- обы ознакомилися из даякими малярськими, національними и етнічними народными сокташами, традиційними ремеслами</p>	<p>прошлоє.</p> <p>Мавуть:</p> <p>- достати сведенія, як живуть люди у разных точках землі, у разных цивілізаціях.</p> <p>- Соотвітственно уровню подготовки мають продолжати коммунікацію по такому кругу тем, котрі освіщавуть разницу меж и окремыи групами людей, связи меж и полами, отношенія личности и общества, вопросы газдувства.</p>	<p>- мали возможность ознакомитися из животом людей у разных эпохах и культурах</p> <p>- мали возможность ознакомитися из політичними конфліктами (революціями, войнами)</p> <p>Ознакомитися из чоловічеськими димензіями свободы и отвітственности у личнуй и общественной жизни:</p> <p>- ознакомитися из такими острыми жизненными ситуаціями у каждодневнуй жизни, из конфліктами, котрі освіщавуть моральні цінности и значенієм жизненної позиції при них и также из капчавущимися до сього проблемами</p> <p>- ознакомитися из потребительськими мірками</p> <p>- на конкретному примірі могли анализировати роль рекламы и маркетинга</p>	<p>газдувство, общественна жизнь, наука, техника вадь история искусства) и также екологія</p> <p>- обы ученики достали дальнійші сведенія про малярську державу и про поворотні пункты истории русинув и маляр,</p> <p>- ознакомилися из выдающимся малярськими и русинськими личностями</p> <p>- обы достали дальнійші сведенія про важнійші историчеські точки Европы и хотя бы про одну неевропеську цивілізацію</p> <p>- про живот загатарных русинув</p> <p>- познакомилися из великодержавными, общественным и конфліктами XX столітія</p> <p>- ознакомилися из біографійов дакулькох знамых историчеських личностей</p> <p>- достали бы сведенія и знания про возможности рационального газдования при дуже узких источниках</p> <p>- анализировати</p>
--	--	---	--

	<p>глобальні проблеми, у перву очередь екологічні катастрофы и информативну революцію серед політики и исторії</p> <p>- продовжати соотвітственно по подготовленности коммунікацію по таким темам: чоловічеськое сознание, мораль, сесуальность, днишня малярська общественность и газдувство, предпринимательство, безработица, політична система Малярщины и Европської Унії, представительства по интересам, по темам днишних межинародных конфліктув и у тот же час продовжають коммунікацію</p>
--	--

6. Вопросы, направляющие рефлексию

1-4. класы	5-6. класы	7-8. класы	9-12. класы
Ученики мавають достати возможность глядати отвіты на слідущі вопросы:	Ученики мавають достати возможность глядати отвіты на слідущі вопросы:	Ученики мавають достати возможность глядати отвіты на слідущі вопросы:	Ученики мавають достати возможность глядати отвіты на слідущі вопросы:
- які характерні особенности має отдільный ученик?	- што то є чоловік?	- што значить, ош каждого чоловіка треба еднако честовати?	- ци є абсолютні моральні цінности?
- У чому	- Чим чоловік отличаєся вуд звірюв?		- Чого можуть вступати у

<p>похожий на других? - У чому отличаеся вуд других? - На што способный? - На што неспособный ? - Яким бы хотів быти? - Чому є потреба у правилах? Што значить быти русином (вадь другов нацийов)</p>	<p>- У чому є сходство людей? У чому состоять отличія межи людьми? - Чому думавають по-другому люди разного возраста? - Вуд чого залежать рїшеня и дїйствїя? - Чого существуют бїднї и богатї? - У якуй мїрї природна среда опредїляе каждоденный живот и культуру людей? Чому разнї люди по разному переживавуть историческї события вадь дїйствительность?</p>	<p>- Што може изробити чоловік за других, вадь за общество, за нуждающихся? - Ци є розвитїє у исторїи? - Чого є войны? - Якое значенїє має природное окруженїє дїла живота даяких держав, вадь цивїлизацій? - Чого є бїднї и богатї державы? - У якуй мїрї великї люди дїйствувуть на историческї события и їх теченїє? Яку роль грає віра у животї чоловіка и общества?</p>	<p>противорїччя мораль и право? - Які є пути самоутвержденїя? - Кулько общественных идентит може мати єден чоловік? - У якуй мїрї и степени мож бесїдовати про причины и причиннї соотношеня и исторїи? - Ци существует историческї детермінїзм? - Як можуть жити уєдно разнї культуры, религїи, народы? - Які возможности и препятствїя суть у коммунакїи межи культурами? - Чого є возможным тото, ош єдно и то же историческое событие вадь дїйствительность разнї люди по-разному оцїнюють? - Як дїйствует геополїтичное состояние на возможности державы, вадь даякої личности? - Як изменилася роль державы у исторїи? Чиє воздїйствїє є сильнїшим на общество разных эпох? Интересув вадь цїнностей?</p>
---	---	--	--

H) SZERB KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Szerb nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek megértése, értelmezése és alkotása

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Artikuláció. A szerb nyelv hangjainak tiszta kiejtése, helyes hangképzés, beszédlégzés, hangoztatás. A magyartól és a helyi nyelvhasználatól eltérő hangok irodalmi nyelvnek megfelelő kiejtése ч, њ, љ, њ, њ (ć, č, dž, đ, lj) és ax (h) a szó elején és végén). A szótagképző p (r) hang.</p>	<p>Törekvés az egyszerű, érthető közlésre változatos kommunikációs helyzetben.</p>	<p>Beszédgyakorlatok összetettebb témákról. A helyes és szép anyanyelvi kifejezés tudatos fejlesztése. Az előző osztályokban elsajátított anyanyelvi kifejezőkészség színvonalának továbbfejlesztése.</p>	<p>Kommunikációs ismeretek különböző élethelyzetekben. Társalgási képesség különféle aktuális témákban. Érthető, nyelvi igényes szókincs használata, amely pontosan kifejezi a beszélő szándékát.</p>
<p>A cselekvést, személyt, tárgyat és birtokot jelentő szavak gyűjtése. A kérdések megértése, válaszadás a kérdésekre és kérdésfeltevés.</p>	<p>Törekvés a pontosságra, a lényeg kiemelésére. Változatos mondatok használata a közlési célnak megfelelően. A szókincs bővítése.</p>	<p>A különböző kommunikációs helyzetekben való részvétel képessége. Tájékozódás és eligazodás különféle kommunikációs helyzetekben. Részvétel mindennapi beszélgetésekben és vitákban.</p>	<p>Megfelelő stílus használata ismert és ismeretlen témájú kommunikációs helyzetekben. Véleménykifejtés, érvelés, cáfolat képessége mindennapi témákban. A kiejtés egyéni sajátosságainak ismerete, törekvés ezek tudatos használatára és fejlesztésére.</p>
<p>Szövegek közlése, képek, vázlat alapján és szabadon. Rövid szóbeli beszámolók, törekvés a helyes szóhasználatra, a kiejtésre, testbeszédre. Mesélés, elbeszélés, törekvés a kifejező, érthető beszédre. Mese, illetve történet alkotása képek, filmek, illetve más mese alapján. Képek alapján elmondott történetek kiegészítése szabad képzelet alapján.</p>	<p>Szövegek tartalmának elmondása vázlat és kérdések alapján. Törekvés a jól formált beszédre.</p>	<p>Irodalmi és egyéb tárgyú szövegek tartalmának elmondása. Az irodalmi művek nyelvi-stilisztikai eszközeinek megfigyelése, alkalmazásuk a leírásban, jellemzésben, beszámolóban. Törekvés a nyelvi igényes és helyes beszédre.</p>	<p>Memoriterek szöveghű előadása. Beszámoló könyvről, filmről vélemény kifejtésével. Nyelvi igényes és helyes beszéd használata.</p>
<p>A különböző modalitású mondatok felismerése,</p>	<p>Kiejtés, artikuláció, intonáció és szóhangsúly -</p>	<p>Helyes anyanyelvi kifejezés a magyar nyelv</p>	<p>Az ismert kommunikációs szituációkban megfelelő</p>

helyes használata és hangsúlyozása. Kiejtés, mondatintonáció, hangsúly. A hangok helyes kiejtése, megfelelő mondatlejtés és a szerb hangsúly váltakozásának érzékelése. A magyar hatások kiküszöbölése. A szerb és a magyar szavak keverésének kerülése, törekvés a helyes szóhasználatra.	további tökéletesítése. A hangok helyes kiejtése, a művelt köznyelvi beszédnek megfelelő mondatlejtés és hangsúly, szóhangsúly.	elemeinek keverése nélkül, a művelt köznyelvi kiejtésre való törekvés. Megfelelő intonáció és hangsúly.	kifejezőmód és hanghordozás. A beszédkultúra és párbeszéd normáinak betartása. A szerb nyelvtől idegen hanglejtés és hangsúly teljes kiküszöbölése.
Figyelem a kortárs és felnőtt beszélgető társra. Saját vélemény rövid megfogalmazása, vita, beszámoló eseményekről és élményekről. Beszélgetés különböző élethelyzetekről. Leírás. Az emberek, tárgyak és tér leírásának szabályai. Tájéleírás.	Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása. Rövid beszámoló az iskolai élet történéseiről. Párbeszéd meghatározott témákról.	A beszélgetéssel való együttműködés. Érvek felkutatása, vélemény, állásfoglalás kialakítása. Törekvés az empatikus viszony kialakítására a beszélgetéssel	Olvasott szövegek, újságcikkek kommentálása, önálló vélemény kifejtése. Beszélgetési képesség az olvasott cikkekről
Ismert szövegek megjelenítése dramatikus játékkal. Dialógusok a tanulók mindennapi életet felölelő témák alapján. Az olvasott és arra alkalmas szövegek dramatizálása. (Dramatikus formák kipróbálása pl. versmondás, bábjáték, némajáték, mesejáték) Népi szövegek elsajátítása.	<i>Saját vélemény megfogalmazása, megvédése egy-egy érv említésével a témának és beszédhelyzetnek megfelelően.</i> Memoriterek szöveghű ismerete, különféle dramatikus formák kipróbálása (helyzetgyakorlatok, improvizáció, versmondás). A szöveg tartalmát megerősítő és megkérdőjelező gesztusok ismerete.	Mások véleményének a meghallgatása, megértése és tömör reprodukálása. Memoriterek szöveghű tolmácsolása, tudatos szövegmondással. A szöveg tartalmát megerősítő és megkérdőjelező gesztusok ismerete, törekvés ezek tudatos használatára.	Tolmácsolás magyarról szerbre és szerbről magyarra a két nyelv sajátosságainak szem előtt tartásával. Az európai hatfokú skálán a mesterfokú nyelvhasználói szintek, ún. C1 és C2 szint követelményeinek.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az olvasás jelrendszerének elsajátítása a tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével. A betűk összeolvasása, szavak, szó szerkezetek, mondatok hangos és néma olvasása. Bevezetés a folyékony, majd kifejező, értelmező olvasásba mindkét betűtípus (cirill és	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása. A különböző mondatfajták hanglejtésének megfigyelése és reprodukálása a hangos olvasásban.	Idegen szövegek folyamatos, kifejező olvasása, tartalmának összefoglalása. Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek biztonságos, értelmező olvasása	Irodalmi és publicisztikai szövegek megértése és értelmező felolvasása, a néma és a hangos olvasás fejlesztése.

latin) szövegein. A különböző mondatfajták hanglejtésének megfigyelése és reprodukálása. Ismerkedés a könyvvel és az iskolai könyvtárral.			
Olvasott szövegek tartalmának elmondása, szövegrészletek tartalmi összefoglalása. Szöveg tartalmának elmondása meghatározott feladat alapján (vázlat, bővítés, kiegészítés) képzelet alapján. Rövid beszámoló az elolvasott szöveg cselekményéről. A szövegek műfaji különbségének érzékelése (mese, lírai költemény, elbeszélés...)	Az olvasott szövegek tartalmának elmondása vázlat és kérdések alapján. Különböző műfajú szövegek olvasása. Cirill betűs és latin betűs irodalmi szövegek folyékony olvasása helyes kiejtéssel. Élő és dramatikus elbeszélő szövegek és szövegrészletek. Prózai és lírai irodalmi alkotások olvasása. Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival.	A szöveg elemzése. Különböző műfajú szövegek olvasása, értelmezése. Ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása, megértése, tartalmának összefoglalása. A szövegben ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetésének és megértésének gyakorlása Ismerkedés a szövegértési technikákkal.	A konkrét és az elvont témájú szövegek megértése és reprodukálása.
Az értelmező hangos olvasás gyakorlása. A szereplők és cselekedeteik megfigyelése, jellemzése. A cselekmény idejének és helyének felismerése. Irodalmi szövegek bemutatása az olvasott szöveg megértésének bizonyítására. A szövegrészek logikai és időrendi összefüggésének érzékelése. A következő fogalmak megismerése: író, költő, cím, a könyv kezelése. A történések sorrendiségének megfigyelése. Egyszerű képek, alakzatok felismerése alkalmazása (pl.: metafora, hasonlat, ismétlés...) Az aktív szókinccs gazdagítása. Az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlása.	Az aktív és a passzív szókinccs gazdagítása különböző szövegösszefüggésekben	Az aktív és a passzív szókinccs gazdagítása önálló munkával	A szövegértési és feldolgozási technikák értése és használata, pl. kontextus, logikai összefüggések, jelentésrétegek, a műfaj jellemzői a különböző korokban íródott művekben. Stílusirányzatok felismerése és rövid jellemzése konkrét irodalmi szövegekben.
A tudományos ismeretterjesztő művek néhány mondatos ismertetése. A tartalom ismertetése a fontos elemek kiemelésével.	Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése összefoglalása.	Irodalmi ,ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek önálló olvasása és megértése a szövegelemzés alapvető eljárásainak önálló alkalmazása (téma megállapítása, a lényeg kiemelése, adatkeresés, ok-okozati kapcsolatok,	Szerb nyelvű lapok és folyóiratok olvasása. Eligazodás az újságokban, néhány folyóirat ismerete.

		válaszadás kérdésekre, vázlatkészítés és összefoglalás)Az értelmező hangos olvasás folyamatos gyakorlása.	
Az irodalmi szövegek kifejező felolvasása, 5-6 rövid vers hibátlan elmondása kívülről. Nyelvi eszközök és a jelentés összefüggéseinek megtapasztalása a szépirodalmi szövegekben. Az „ező-” és „ijező-” kiejtésű szövegek megismerése, megértése. Házi olvasmányok önálló elolvasása (ifjúsági regények, novellák)	Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerű képek, alakzatok felismerése és értelmezése szöveg és kép összjátékának, viszonyának megfigyelése. Különféle ábrák, illusztrációk értelmezése. Rövidebb művek önálló olvasása házi olvasmányként. Az olvasás örömeinek megtapasztalása.	Különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbség megfigyelése. A tájékoztató és véleményközlő műfajok közötti különbség (pl. hír és kommentár) Rövidebb és hosszabb irodalmi és nem irodalmi szövegek önálló olvasása.	<i>Vers, próza, idézetek kifejező előadása. 5-6 vers, prózarészletek előadása.</i>
	Néhány mondatos vélemény szóbeli és írásbeli megfogazása az olvasott szöveg szereplőinek cselekedeteiről, nézeteiről, a szövegekben megjelenő emberi helyzetekről.	<i>Különböző vélemények összevetése, különbségek és hasonlóságok megfigyelése, vélemény megfogalmazása szóban és írásban. Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat, nyelvi stílusrétegeket reprezentáló szövegek megismerése, sajátosságaik felismerése, értelmezése.</i>	

3. Írás, szövegalkotás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az első és második írásmód jelrendszerének (cirill és latin betűs) elsajátítása a tanulók egyéni sajátosságainak figyelembevételével, az írástechnika továbbfejlesztése, a rendezett írásmód gyakorlása. Cirill betűs írás helyes betűalakítással és kötéssel. Latin betűs mérsékelt tempójú írás a cirill betűk keverése nélkül, eszközszintű íráshasználat.	A tanult helyesírási szabályok alkalmazása. Szép, olvasható és tiszta írás a tanult helyesírási normák megfelelő betartásával.	Összetettebb tárgyak és események, történések leírása. Jellemzés. Szövegszerkesztés a tanulókhöz közelálló témákról: iskolai élet, mindennapi élet, alkalmi események.	Jól szerkesztett, esztétikus íráskép. Lényegkiemelő, áttekinthető önálló jegyzetelési technika kialakítása.
Másolás. Cirill betűs szöveg másolása latin betűsre és fordítva. Tollbamondás.	Tollbamondás mindkét írásmódon (cirill és latin).	Mondattani, szótani és stilisztikai gyakorlatok. Tollbamondások írása, másolások hiba nélkül és	Mindennapi témájú szövegek fordítása. A kétnyelvű és egynyelvű szótárak használata.

<p>Tollbamondás utáni írás mindkét betűtípussal. Helyesírási gyakorlatok. Mondatalkotás, néhány mondat összekapcsolásával szövegalkotás. A szöveg tagolásának gyakorlása.</p>		<p>tájékozottság a helyesírási szótárban.</p>	
<p>Önkifejezés és kreativitás (pl. olvasott szöveghez különböző befejezés készítése, rimes játék). Beszámoló, ismertetés, mint a szóbeli kifejezésben. Leírás vizuális élmény alapján. Tájéleírás. A lakóhely és környezet rövid leírása. Néhány soros jellemzés. Anyaggyűjtés, kutatás gyermeklexikonokból, kézikönyvekből.</p>	<p>Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés). Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a rövidebb leírás, elbeszélés, jellemzés műfajában.</p>	<p>A szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegtípusokban és műfajokban (pl. leírás, különböző nézőpontú elbeszélés és jellemzés gyakorlása, ismertetés és vélemény készítése). A szép kifejezés, választékos stílus használatának gyakorlása, fejlesztése. Szókincs- és kifejezőképesség-fejlesztés az olvasott irodalmi művek szavainak és kifejezéseinek használatával.</p>	<p>Irodalmi alkotások írásbeli bemutatása, elemzése. A kreatív szövegalkotás a tehetséges tanulóktól elvárható.</p>
<p>Rövid levél, üdvözlés írása, megfelelő címzés. Levelezőlap, alkalmi (karácsonyi, újévi, születésnap) üdvözlés írása.</p>	<p>Nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása a fogalmazásokban, írásbeli szövegekben. Helyesírási szótár használata.</p>	<p>Nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi ismeretek és a nyelvi elemek különböző stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása a fogalmazásokban, a kreatív szövegalkotásban. Önkontroll és a helyesírási szótár folyamatos használata.</p>	<p>Közéleti műfajú szövegszerkesztési gyakorlatok: magán- és hivatalos levelek, kérdőív, kérvény, pályázat, jellemzés, önéletrajz. Helyesírási és etimológiai szótár használata.</p>
<p>Helyesírás. A nagybetű. Eltérés a magyar helyesírástól. A szavak szótagolása. Az enklitikus (hangsúlytalan) szavak írása. A problematikus (magyartól eltérő) hangok jelölése ч, һ, ѣ, ц, љ (č, ć, dž, đ, lj), a szó eleji és szóvégi х (h). Az – ић, -чић (-ic, -čič) végű családnevek helyesírása. A tőszámnevek és sorszámnevek írása számjeggyel és betűkkel. A mondatvégi pont, vessző a felsorolásban.</p>	<p>Anyaggyűjtés és elrendezés alapjainak megismerése tanári irányítással, csoportosan, önállóan.</p>	<p>Eltérés a magyar helyesírástól. Idegen nevek és szavak átírása (transzkripció). Önkontroll és a helyesírási szótár folyamatos használata. Rövidebb beszámoló anyagának összegyűjtése és írásba foglalása tanári irányítással, csoportosan és önállóan.</p>	<p>A szerb helyesírás alapelve. Változások a helyesírásban. A szerb fonetikus és a magyar szóelemző helyesírás tudatos megkülönböztetése. A magyar helyesírás negatív transzferének kiküszöbölése.</p>

4. A tanulási képesség fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Önálló feladatvégzés, probléma megoldása, információgyűjtés (gyermeklexikonok célszerű használata, könyvkölcsönzés, kép és szöveg kapcsolata.</p>	<p>Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek elkülönítése és gyakorlása (könyvkölcsönzés, a könyvtárhasználat alapjai)</p>	<p>Az önálló feladatvégzés, információgyűjtés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, gyakorlása.</p>	<p>Verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk rendszerezésének és felhasználásának gyakorlása. A könyvtárismeret bővítése, gyakorlása, múzeumi információk.</p>
<p>Szótárhasználat, a anyag bővítése információhordozókból, kapcsolat keresése más tantárgyakkal</p>	<p>Az önálló ismeretszerzés gyakorlása(pl. könyvek keresése megadott témához egyénileg, csoportosan) Tapasztalatgyűjtés különböző információhordozók működéséről, használatáról.</p>	<p>Adatok, ismeretek gyűjtése tanári segítséggel, csoportosan és önállóan. A gyűjtött ismeretek elrendezése, a kitűzött célnak megfelelő felhasználása.</p>	<p>Különböző információhordozók használata az életkornak megfelelő önállósággal. A gyűjtött ismeretek önálló rendszerezése.</p>
<p>Tapasztalatszerzés az anyaggyűjtésben (könyvtárlátogatás). A tanulást segítő gyermeklexikonok szótárak megismerése, használata. Információk feldolgozásának gyakorlása. Különböző információhordozók megismerése, használata (cd, internet...)</p>	<p>Gyermekeknek szóló ismeretterjesztő művek, lexikonok, szótárak megismerése használata.</p>	<p>Elemi gyakorlottság az információ felhasználásában, a források megjelölésében.</p>	<p>Az információ felhasználása: - források megjelölése (lábjegyzet), az idézés formai és etikai szabályai.</p>
<p>Vázlatkészítés, bővítés, szűkítés megadott szempontok szerint.</p>	<p>Vázlat felhasználása különböző témájú, műfajú szövegek megértéséhez, megfogalmazásához.</p>	<p>Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján.</p>	<p>Önálló vázlatkészítés adott feladathoz, témához, a vázlat alapján különböző műfajú szövegek alkotása.</p>
<p>Az összefoglalás szerepének megismerése. Tömörítés, lényegkiemelés. Az információk kritikus befogadásának megalapozása.</p>	<p>Ismerkedés különböző információhordozókkal (pl. vizuális, audiovizuális, elektronikus: internet, CD-ROM).</p>	<p>Egyszerűbb szövegek vizuális környezetének átlátása, ábrák illusztrációk értelmezése szövegösszefüggésben.</p>	<p>Verbális és nem verbális (hangzó és képi) információk együttes kezelése, megértése (pl. illusztráció, ábra, tipográfia, grafikonok értelmezése szövegösszefüggésben, szövegek vizuális elrendezése).</p>
	<p>Az összefoglalás sajátosságainak és szerepének megismerése,</p>	<p>Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás</p>	<p>Az összefoglalás műveletének gyakorlása,</p>

	megértése.	készítése megadott szempontok alapján tanári irányítással csoportosan és önállóan.	önálló alkalmazása (pl. a lényeg kiemelése, időrend követése, adatok rendszerezése).
	Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása.	Az önálló jegyzetkészítés gyakorlása.	Az önálló jegyzetkészítés gyakorlása tanári segítséggel és a nélkül (pl. kulcsszavak kiemelése, szerkezeti tagolás).
	Az információ kritikus befogadásának megalapozása.	Felkészülés az információ értékének, jelentőségének felismerésére, értékelésére, kritikájára.	

5. Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről (a kisebbség nyelvéről)

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A következő nyelvi jelenségek önálló felismerése (gyakorlati tudás alapján): mondat, szó, a szavak szótagjai, hang, betű. Magánhangzó és mássalhangzó, a szótagképző r hang.	A nyelvi egységek közötti egyszerűbb összefüggések felismerése.	A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek megfigyelése. A nyelvi egységek szövegbeli (kommunikációs) szerepének a megfigyelése.	A mai szerb irodalmi nyelv leíró nyelvtanának áttekintése. Stilisztikai és lexikológiai ismeretek rendszerezése. Tájékozottság a nyelv eredetéről és fejlődéséről.
Szótani ismeretek. Az aktív és a passzív szókinccs bővítése (jelentések megadása saját szavakkal.) Szófajok felismerése a szövegben. (főnevek, az egyes és többes szám, a három nyelvtani nem; az igék, a három alapvető igeidő használata, a jelen, múlt és jövő idő ; a személyes névmások neme és személye; a tulajdonságot jelentő és birtokos melléknevek felismerése; a melléknevek használata; a számnevek.) A gyakori előjárósók (pl. u, na, iz, od, do, zbog) helyes alkalmazása főnevekkel.	Gyakorlottság a szavak jelentésvizonyainak a feltérképezésében a korosztály szintjén (pl. az egy- és többjelentésű szavak felismerése rokon értelmű szavak gyűjtése. Ismerkedés az egynyelvű szótárakkal.	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok, a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentésének, valamint a nyelvi szerkezetből, formából fakadó jelentésnek a megismerése.	A nyelvtani ismeretek bővítése és rendszerezése. A tanult nyelvtani ismeretek alkalmazása a beszédben és a szövegelemzésben. A nyelv és a beszéd. Irodalmi (művelt köznyelvi) nyelv és társalgási nyelv. Megfelelő tájékozottság a mindennapi kommunikációs és az irodalmi stílusjelenségek körében.
A mondatok megkülönböztetése a beszélő szándéka szerint. Tömondat és bővített mondat. A tartalom szerinti	A diákok írásbeli és szóbeli szövegalkotásához kötődő alapvető nyelvhelyességi tudnivalók megbeszélése a beszéd és a helyesírás terén	A helyesírási rendszer grammatikai meghatározottságának felismerése, Az ismeretek bővítése. Gyakorlottság a	A szerb és a magyar nyelv. Alapvető eltérések, flektálás és agglutinálás. Az ismeretek folyamatos bővítése.

mondatfajták használata a beszédben	egyaránt. A helyesírás további alapvető szabályainak a megismerése és alkalmazása. Javítás tanári irányítással és önállóan.	helyesírási szótárak használatában. Javítás tanári irányítással és önállóan. Frazeológiai jelenségek szövegbeli megfigyelése.	
A szerb és a magyar nyelv közti különbségek felismerése, ezek megfogalmazása az életkornak megfelelően. Az anyanyelv és az idegen nyelv közötti különbség. Archaikus szavak megadása saját szavakkal, szókincsgyarapítás.		Az egyenes és függő beszéd helyes használata.	A tájnyelvek áttekintése.
		A nyelv és a beszéd. A nyelvek közötti különbségek és hasonlóságok. Indoeurópai és finnugor nyelvek. Szláv nyelvek. A délszláv nyelvek. A szerb nyelv. Az anyanyelv fogalma. A hazai nyelv. Kétnyelvűség. Vuk Karadzic munkássága a szerb nyelv és helyesírás megújítása.	Tájékozottság a szerb nyelv helyéről a világ nyelvei között. Indoeurópai nyelvcsalád. A szláv nyelvek és alapvető jellemzőik.

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az irodalom iránti érdeklődés felébresztése. Az olvasás iránti érzelmi érdeklődés felkeltése.	Bevezetés az irodalom tanulásába. Különböző műfajú szövegek olvasása. Műfaji alapismeretek.	Az irodalmi ismeretek bővítése. A szépirodalom szerepe az ember életében. Bevezetés az irodalmi művek értő olvasásába és elemzésébe. Annak felismerése és tudatosítása, hogy az elemző értelmező olvasás elmélyíti az élmény és tapasztalatszerzést.	A szerb irodalom fejlődésének áttekintése. Az olvasott irodalmi művek tágabb kontextusának elemei: irodalmi korszakok, költők és írók életpályája műveik tükrében. Annak felismerése és tudatosítása, hogy az irodalomolvasás érzelmi, gondolati, erkölcsi, esztétikai élmények, a károsodásmentes tapasztalatszerzés forrása
Realisztikus mesék, tündérmesék, állatmesék, versek, rövid elbeszélések a népköltészet és műköltészet köréből. Közmondások és találós kérdések,	Népdalok és népmesék (tündérmesék, állatmesék, realisztikus mesék). A népköltészet alapvető jegyeinek ismerete.	Az írásbeliség kezdete, Szent Száváról szóló szövegek. Válogatás a népköltészetből: lírai versek, hősi énekek. Műfajok a népköltészetben.	A szerb népköltészet és műköltészet speciális jegyei. Véleményalkotás, elemzés. Költői képek és alakzatok, szókinésbeli és mondattani jellegzetességek

kiszámolók, altatók, tapsolók, nyelvtörők.			azonosítása, jelentésteremtő szerepük megértése és értelmezése a tanult versekben.
Mesék és történetek a gyermekek világából és életéből. A történetek főszereplőinek, idejének és helyszínének azonosítása.	Gyermektémákat tartalmazó válogatott szövegek a szerb és a világirodalom műveiből.	A szerb irodalom áttekintése korszakonként és műfajonként 1-2 mű alapján.	Irodalmi művek bemutatása és elemzése (korszakonként és műfajonként 1-2 irodalmi alkotás). Egy-egy alkotói portré korszakonként és műfajonként.
A vers és próza alapvető különbségének ismerete. A vers alaphangulatának és képi megjelenítésének érzékelése. A lírai és epikus versek közötti különbség (érzelem és cselekmény). A költői nyelv sajátosságai. A vers jellemzői (sorok száma, hosszúsága, szótagszáma,	Lírai versek a gyermekéletből, hazafias és leíró motívumokkal.	Lírai művek: romanticizmus, modernizmus. Költemények, balladák értelmező felolvasása és szövegű felidézése. A mű szépségének és a költő üzenetének megértésére törekvés.	Elbeszélések, regények, versek és drámai művek, illetve ezek részleteinek olvasása és feldolgozása. Az irodalmi mű témájának, társadalmi kontextusának, szerkezetének ismertetése. A szereplők lélektani jellemzése. Lírai vers elemzése idézetek használatával.
Az olvasmány keltette élmény egyszerű elmondása. Az irodalmi szöveg néhány mondatos ismertetése.	Válogatott prózai írásművek (karcolatok, elbeszélés- és regényrészletek az újabb szerb irodalomból).	Prózai művek: felvilágosodás, realizmus, modernizmus. Elbeszélések, rövid történetek, anekdoták, példabeszédek önálló olvasása, a művek tartalmának, mondanivalójának rövid bemutatása.	A három irodalmi alapforma alaki és tartalmi jegyeinek ismerete. A stílusirányzatok közötti eligazodás. Vers, anekdota, próza (részletek) előadása, drámai és dramatizált szövegek bemutatása.
Az irodalmi szöveg néhány mondatos ismertetése. Az olvasmány keltette élmény egyszerű elmondása. Különböző történetek főszereplőinek azonosítása. Annak megállapítása, hogy ki beszél el a történetet, a cselekmény kezdő és végpontjának megállapítása.	A magyarországi szerb írók és költők alkotásai. Teljes művek, illetve részletek.	Válogatás az újabb szerb költészetből és prózából. Válogatás a magyarországi szerb költők és írók műveiből.	Szerb-magyar irodalmi kapcsolatok. Kapcsolatkeresés a kortárs magyarországi szerb és anyaországbeli irodalom között.
A vers és próza alapvető különbségének ismerete. A vers alaphangulatának és képi megjelenítésének érzékelése. A népköltészet és a műköltészet különbségeinek megtapasztalása.	Az epikai és lírai mű egyszerű elemzése. Téma, tartalom. Dráma. Bevezetés, bonyodalom, csúcspont és megoldás.	Dráma. Színdarab megtekintése, hangjáték meghallgatása után beszámoló a látottakról és hallottakról.	Drámai művek önálló olvasása, feldolgozása. Komikus helyzetek és jellemek értelmezése. A drámai konfliktus. Drámai szituációk feszültségforrásainak azonosítása.
Az irodalom nevelő hatása, az értékekkel való azonosulás tudatosítása.	A lírai vers hangulata, a benne kifejezett érzések és alapvető költői képek. Verstani ismeretek. Versszak, verssor, ritmus, rím.	Irodalmi alkotások olvasása a szerb irodalom különböző korszakaiból és műfajaiból. A kompozíciós egység és a versszakok viszonyának felismerése.	A világirodalom legjelentősebb műveiből részletek ismerete szerb nyelven.

	Az esztétikai és etikai érzésvilág formálása az irodalmi olvasmányok alapján. Az olvasói ízlés alakítása.	Az irodalmi művek érzelmi és gondolati hatása játékon befolyásolja a tanulók kötődését a szerb nemzethez és a magyarországi szerb nemzetiséghez.	Az elektronikus ismerethordozók használata tanórán pl. CD, videofilm, CD-ROM a különböző irodalmi alkotások élményszerű interpretálása során.
--	---	--	---

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A szép és a csúnya, a szomorú és a vidám fogalmának használata és megkülönböztetése a mindennapi élményekkel kapcsolatos beszélgetésekben.	Rövid néhány mondatos vélemény megfogalmazása az élményekes olvasmányok hatásáról. A humor kiemelt szerepének érzékelése a mindennapokban és a műalkotásokban a korosztály érdeklődésének megfelelő néhány szöveg kapcsán.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek különbözőségének megértése és elfogadása. A helyzet- és jellemkomikum a művészetben.	Az ízlés kontextuális függőségének megértése (kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság). Igény az ízlés önálló fejlesztésére. A humor kommunikációs funkcióinak megismerése és alkalmazása saját szövegek alkotásában.
Az esztétikai nézőpont megalapozása, megtapasztalása az életkornak megfelelő műalkotásokban.	Részvétel a tanulócsoportban folyó beszélgetésben és vitában a mindennapok, művek és olvasmányok kiváltotta élményekről. Mások véleményének meghallgatása, megértése.	A művészi és nem művészi szépség változékonyságának megtapasztalása.	A műalkotás mint normakövető és normákat megújító jelenség; A mű befogadásának közösségi és egyéni aspektusa.
A műélvezet átélése a belefeledkezés, a játék, a képzelet, a ritmus és a zene révén.	Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb élménye.	Különböző műfajú, más-más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása. Sokoldalú, kifinomult kulturális fogyasztási szokások kialakítása.	Különböző műfajú, más-más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása. Kulturális szokások kialakítása és folyamatos bővítése
A jó és a rossz fogalmainak használata mindennapi – különböző médiumok révén szerzett – élmények kapcsán folytatott beszélgetésekben.	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítélkezés, mint cselekedet felismerése mindennapi szövegekben és különböző műalkotásokban.	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különböző szövegekben.	Az igazság, a morál az egyén életében és a társadalomban. A jog és a morál összefüggéseinek reflektálása. A tudatos, jogkövető és reflektáltan morális cselekvés elsajátítása, a morális kérdésekben való tájékozódás igénye és képessége.

Konfliktusok átélése dramatikus játékokkal (bábjáték, szerepjáték)	A nem saját álláspont megjelenítésének, átélésének képessége, az empátia fontosságának átélése a közösség életében.	Különbőle konfliktuskezelési eljárások megfigyelése és reflexiója különböző műalkotások és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	Igény a társadalmi, közösségi és egyéni konfliktusok háttérének megértésére. Egyéni konfliktuskezelési eljárások kialakítása.
Különböző kultúrák életformájának, értékeinek megismerése, szemléleteik megtapasztalása különböző szövegekben.	A kulturális különbség, mint világlátás, mint életforma és mint érték megismerése, a kulturális sokszínűség, mint közösség építőerő megfigyelése különféle szövegekben.	A kulturális különbség, mint világlátás, mint életforma és mint érték megismerése, a kulturális sokszínűség, mint közösség építőerő megfigyelése különféle szövegekben.	A történeti másság befogadói aktivitást követelő szerepének tudatosulása. A történeti érzék tudatos és önálló fejlesztése. A kultúrák közötti átjárás korlátainak felismerése, a szerb és a magyar kultúra összefonódása, más kultúrák megismerésének igénye.

1.2. Szerb nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű megnyilatkozások, kérdések és feleletek megértése és arra való reagálása. Gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlése. Rövid hallott szöveg lényegének, tartalmának megértése.	Egyszerű megnyilatkozások, kérdések és feleletek megértése és arra való reagálás a következő témakörökben: egészség, család, történetek a szerb nemzetiség életéből. Egyszerű, érthető és hatékony közlés változatos kommunikációs helyzetekben.	Törekvés a nyelvileg igényes és helyes beszédre. A köznyelvi beszéd megértése a következő témakörökben: család, oktatás, pályaválasztás, hivatás, szabadidő, kultúra, sport, utazások, egészségvédelem, ország ismeret. Saját vélemény megfogalmazása, mások véleményének meghallgatása, megértése több szereplős helyzetekben.	Pontosság és a lényeg kiemelése a beszédben. A különféle mondatok változatos használata. Hallott szöveg rövid szóbeli összefoglalása. A saját vélemény újrafogalmazása adott szempontok szerint. Szerb anyanyelvi előadóművészek produkcióinak (hangjáték, színházi előadás, irodalmi est) élvezete.

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Páros és csoportos kommunikáció. A szókincs bővítése és pontosítása. Ismert szövegek megjelenítése dramatikus játékokkal. Memoriterek (költemények, prózai szövegek) ismerete. A mindennapi érintkezés nyelvi fordulatainak gyakorlása.	Bekapcsolódás párbeszédbe, élmények elmesélése egyszerű mondatokban. A köznapi kommunikációs helyzetekben való eligazodás. Tiszta hangképzés, helyes intonáció. Igény a kifejező, az egyéni beszédmódra. Memoriterek szövegű ismerete.	A helyes beszéd és kiejtés. Beszámoló olvasmányokról, rendezvényekről. Események és élmények elmondása, leírással és dialógussal. Párbeszéd meg határozott témáról. Beszélgetés, vitázás különböző partnerekkel, egyszerű, összefüggő fordulatokkal. Memoriterek szövegű tolmácsolása kifejező szövegmondással. Dramatikus formák kipróbálása (pl.: improvizáció, versmondás)	Eligazodás különféle kommunikációs helyzetekben. Társalgási képesség fejlesztése különféle aktuális témákban. Tömör, világos, tartalmas beszámoló megadott témáról. Beszélgetés, vitázás hétköznapi témákról kortársakkal és anyanyelvi partnerrel. Nyelvi konfliktushelyzetek megoldása. Memoriterek szövegű tolmácsolása.

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A szerb nyelv hangjai. A cirill betűk összeolvasása. Szavak, szószerkezetek, mondatok hangos olvasása. A latin betűsor elsajátítása, összeolvasása. Latin betűs szövegek olvasása. A diákok egyéni sajátosságainak figyelembevételével. A hangos és néma olvasása különböző rövidebb szövegeken.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Rövidebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek önálló olvasása, fontosabb gondolatok kiemelése.	Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek jelentéseinek egyéni, irányított és önálló megértése és gyakorlása. Ismert és ismeretlen szöveg folyamatos, helyes hangsúllyal történő olvasása. Az olvasott szöveg összefoglalása, a már meglévő lexikai tudás használatával, a tartalmi elemekről vélemény formálása. Az aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával. A szerb szerzők rövid műveinek megértése, tartalmuk, mondanivalójuk értelmezése.	Irodalmi, ismeretterjesztő szövegek önálló olvasása és megértése. Tartalmának összefoglalása, véleményformálás, érvelés mellette vagy ellene. A szövegértési technikák ismeretének bővítése, gyakorlása, alkalmazása.

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
A cirill írás jelrendszerének elsajátítása. Mondatalkotás néhány mondat	Rövidebb szövegek alkotása különböző szövegtípusokban (pl.:	A szövegalkotási képesség fejlesztése különböző szövegtípusokban (pl.: a	Szövegalkotás, kifejezőkészség a hétköznapi élet minden

összekapcsolásával, szövegalkotás. Rövid szövegek alkotásának gyakorlása (pl.: kisebb leírás, egy-két soros leírás.)	rövid leírás, kisebb elbeszélés). Nyelvtani helyesírási ismeretek alkalmazása az írásbeli szövegekben. Tollbamondás és emlékezet utáni írás. Beszámoló iskolai eseményről. Tájak, tárgyak, személyek leírása.	leírás, jellemzés gyakorlása, vélemény készítése). Mondattani, stilisztikai gyakorlatok. Közéleti műfajok írása, levél, kérvény. A nyelvhelyesség és a helyesírás szabályainak alapos ismerete és alkalmazása. Egyszerűbb szövegek fordítása szótár segítségével.	fontos területén és műfajában (pl.: levél, önéletrajz, kérvény pályázat). Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási alapos ismeretek használata. Fordítás szerbről magyarra és magyarról szerbre szótár segítségével.
--	---	---	---

2. Szerb népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés beszélgetésekből családi és közeli rokoni kapcsolatokról, a családtagok egymás közötti kapcsolatairól; rokonsági fokozatok megnevezése anyanyelven.</p> <p>A családdal kapcsolatos dokumentumok (pl. emlékkönyvek gyűjtése, családfa készítése).</p> <p>Emberi magatartásformák és élethelyzetek, életmódok megfigyelése (a családfő és a háziasszony szerepe; régi családi fotók, versek és prózai szövegek olvasása, gyűjtése); közmondások.</p> <p>A szerbek lakta települések ma és valaha, építkezési szokások változása. A városi és a falusi élet</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből.</p> <p>Családi hagyományok megnevezése, egyszerűbb interpretálása.</p> <p>Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban.</p> <p>Segédkönyvek, atlaszok, használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben</p>	<p>A nyelv és a magyarországi szerb kisebbség történetének összefüggése.</p> <p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése. Családi, települési és iskolai hagyományok ismerete, A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, múzeumokban.</p> <p>Kézikönyvek, atlaszok, lexikonok használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben, ünnepi</p>	<p>A magyarországi szerb kisebbség történelmének, néprajzának és kultúrájának ismerete. Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, hallott és olvasott szövegből, filmekből, grafikonokból.</p> <p>Információ gyűjtése adott témához könyvtárban, múzeumokban, interneten.</p> <p>A nyelv és az identitás összefüggésének felismerése irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások segítségével. A gyűjtött információk önálló rendszerezése és értelmezése.</p> <p>A történelmi múlt rekonstruálása különböző jellegű források alapján.</p> <p>Az olvasmányokról lényegyet kiemelő, pontos és részletes jegyzetek készítése.</p>

<p> hagyományai. A szerb családi ház jellegzetessége (Szent Iván napi koszorú), lakberendezése (ikon és mécses). A lakóhely természeti szépségeinek és kulturális értékeinek ismerete és szerepének bemutatása. Magyarország tájainak és szerb kulturális emlékhelyek ismerete egy-egy tájegységben. Jeles napokhoz fűződő hagyományok a lakóhelyen. Néhány szerb épület, kulturális emlék megjegyzése egy-egy tájegységben. A településen gyűjtött közmondások, szólások, mondókák, gyermekversek, gyermekjátékok elsajátítása. Népi hangszerek szerepe a szerbek életében, a népzene. Illusztrációk, gyermeklexikonok használata. A szerb családi események jellegzetessége Az ünnepi asztal jellegzetességei, speciális ünnepi ételek a szerbeknél. Nemzeti szimbólumok, jelképek. Magyar és szerb zászlók, himnuszok, címerek felismerése. Ismerkedés élő hagyományokkal és szokásokkal. Pravoszláv ünnepeink – Juliánusz naptár szerint. Népi hagyományaink, aktív szerepvállalás a hagyományőrző ünnepségeken. A nyelv és az identitás összefüggésének felismerése irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások segítségével. Népművészet - képzőművészet - népzenei hagyományok ismerete és ápolása. Néptánc mint közösségi tevékenység. A helyi- és </p>	<p> hagyományok, szokások megjelenítése. </p>	<p> Előadás megtartása a szerb kisebbség ünnepei, jelentősebb szokásainak ismeretéről. A legfontosabb történelmi, művelődéstörténeti kézikönyvek, atlaszok, lexikonok ismerete és használata. </p>
---	---	---

<p>más tájegységek (régiók) népviseletének felismerése. Egyházi ének. Ismerkedés népművészeti tárgyakkal (hímzés, szőttés), népi játékokkal, népdalokkal, gyermektáncokkal. Segédkönyvek, gyermeklexikonok használata. Régi foglalkozások, szerszámok elnevezéseinek megtanulása.</p>			
---	--	--	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Egyszerű kérdések önálló megfogalmazása a családdal és a vallási ünnepekkel kapcsolatosan. A népi hagyományok, a népszokások és a vallási ünnepek kapcsolata (pl. milyen étel készül a különböző alkalmakra). A népszokások kapcsolata a népi élettel, a vallással megjelenített szokásokon keresztül. Az emberi valóság és vágyak megjelenése a szokásokban, népköltészeti alkotásokban néhány kifejező példa alapján (népdal, népmese, szokás, ünnep). A népköltészeti alkotásokban a kalandvágy és a hősiesség összefüggése és megjelenítése. Epikus énekek főszereplőinek külső és belső tulajdonságainak felsorolása.</p>	<p>Egyszerűbb kérdések önálló megfogalmazása a népi hagyományokkal, település történetével kapcsolatban. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. Híres emberek, történelmi személyiségek egyszerűbb jellemzése. Egyszerűbb ismeretek történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a magyarországi szerbség történeti múltjáról. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint. A fikció megkülönböztetése az igaz történettől. Történelmi szövegekben (pl. népköltészet) és hagyományokban a valós és a fikatív elemek megkülönböztetése. Szerb érdekképviseleti szervek munkájának egyszerűbb ismerete. Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása állásfoglalás, érvelés a szerbség történelmi sorsfordulóiról. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegből, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempontok szerint. A magyarországi szerbek és anyanemzet, valamint más országokban élő szerbek kapcsolatteremtésének ismerete. Információforrások kritikus kezelése. Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságára, tájékozottságára. Történelmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése. Szépirodalmi és más fikatív elbeszélések összehasonlítása történelmi elbeszélésekkel a narráció módja alapján. Szépirodalmi szövegek, filmek egyéb művek vizsgálata történelmi hitelesség szempontjából. Szerb önkormányzatok, egyesületek, intézmények viselkedésének elemzése. A szerb kisebbség és emberi jogi rendszerértékelése.</p>

			Történelmi jelenetek elbeszélése különböző szempontból. Önálló vélemény megfogalmazása történelmi, kisebbségi eseményekről és személyekről. A megismert jelenségek rendezése, okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek szerint.
--	--	--	--

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Szóbeli beszámoló a szerb kisebbség életmódjáról, kultúrájáról saját tapasztalatok alapján pl.: ünnepek más és más helyen. Az események szerb jellegének felismertetése (pl.: búza, kereszt). Az ünnepekhez kapcsolódó mondókák, szólások, rigmus felidézése. Rajzok készítése családi ünnepekről. Munkához, évszakokhoz, időjáráshoz kapcsolódó szerb ünnepi népszokások (dodole, moba, pudarina). Improvizatív jellegű táncok és szertartások. A szokásokról készült szemelvények olvasása. Egyszerű táncos mozgáselemek megtanulása, bábok és maszkok készítése.</p> <p>Beszélgetés idősebb emberekkel, anyaggyűjtés. Modellek makettek készítése lakóházakról. Népi gyermekjátékok készítése természetes anyagokból, hagyományos technikákkal.</p> <p>Helyi, megyei, országos nemzetiségi programokon való részvétel.</p>	<p>Beszélgetés a kisebbség életmódjáról (pl. családi ünnep, népszokás). Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élő szóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, segítséggel végzett (irányított) gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.</p> <p>Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról.</p> <p>Egyszerűbb néptáncok megtanulása, gyakorlása.</p> <p>Népi hagyományokhoz kapcsolódó tárgymásolatok készítése hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p> <p>Helyi, megyei, országos nemzetiségi programokon való részvétel.</p>	<p>Beszélgetés a kisebbség életmódjáról (pl. családi ünnep, vallási ünnep, anyanyelv és kultúra megőrzése).</p> <p>A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élő szóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.</p> <p>Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról.</p> <p>Néptáncok megtanulása, gyakorlása.</p> <p>Népi hagyományokhoz kapcsolódó tárgyak másolatainak készítése hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p> <p>Helyi, megyei, országos nemzetiségi programokon való részvétel.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy szerb kisebbségi (pl.: anyanyelv és kultúra fejlesztése, hagyományok ápolása, történelmi, tárgyi és szellemi örökség) témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élő szóban. A különböző forrásokból, elemzésekből levont következtetések szóbeli kifejtése. Beszámoló kiselőadás tartása szépirodalomból, népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek, valamint sajtótermékek, rádió- és tévéműsorok alapján. Esszé írása történelmi, képzőművészeti témákról. Történelmi témák vizuális ábrázolása. Rajzos vázlat, folyamatábra diagram készítése.</p> <p>Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése.</p> <p>Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése.</p>

4. Tájékozódás térben – időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: óra, perc, év, hónap, hét, nap.</p> <p>Korosztályokra vonatkozó meghatározások megismerése, alkalmazása (kicsi, fiatal, öreg)</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: most, előbb, később, régebben.</p> <p>Események időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek legfontosabb elemeinek felismerése: államhatárok, települések, vizek, domborzati jelölések.</p> <p>Helyszínek modellezése (pl.: vázlatrajz, terepasztal, makett)</p>	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Rokonsági fokok, elnevezések ismerete szerb nyelven.</p> <p>Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel. Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p>	<p>Szerb történelmi korszakok nevének használata. A szerb történelem kiemelkedő történelmi és társadalmi eseményeinek ismerete. Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p>	<p>Szerb történelmi korszakok nevének használata. Az idő ábrázolása téri- vizuális eszközökkel.</p> <p>Néhány kiemelt esemény időpontjának ismerete (pl. rigómezei csata, szerb felkelés, a nagy vándorlás). A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időponthoz képest.</p> <p>Események, jelenségek, személyek időrendbe állítása. Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. A történelmi tér változásainak leolvasása (pl. nemzetiségek, szerbek megoszlást ábrázoló) térképekről. Egyszerű térkép-vázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>
	<p>Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával (pl. nemzetiségi szerbek megoszlását ábrázoló térképek). A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p>	<p>Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával.</p> <p>A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p>	
	<p>A tanult helyek megkeresése a térképen.</p> <p>Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Egyszerű alaprajzok készítése.</p> <p>Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>A tanult helyek megkeresése a térképen.</p> <p>Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken.</p> <p>Egyszerű alaprajzok készítése (pl. régi falusi házak, településrajzok).</p>	

		Történelmi helyszínek modellezése. Események kapcsolása a tanult helyekhez.	
--	--	--	--

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Néhány szerb híres ember (tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők) tevékenységével, jellemvonásával való megismerkedés.</p> <p>A mai gondolkodás és életmód összehasonlítása a korábban élő emberekével. A nemzeti ünnepekhez és jelképeikhez kapcsolódó eseményekkel való megismerkedés.</p> <p>Beszélgetések az illemszabályokról, külső és belső jellemvonásokról, a barátságról és a rászorulóknak segítségéről.</p> <p>Ismeretszerzés a lakóhely múltjáról, természeti értékeiről, a helyi hagyományokról.</p> <p>A szerb népszokásokkal való ismerkedés, valamint a hagyományos mesterségekkel.</p> <p>Beszélgetés az iskolai élet legfontosabb szabályairól.</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak ismereteket szerezni a szerb helyi hagyományokról, kulturális emlékhelyekről, a lakóhely múltjáról. a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák.</p> <p>A mai gondolkodás, életfelfogás és életmód összehasonlítása a korábban élő emberekével (pl. lakóhely típusa, családi élet, több generáció együttélése).</p> <p>A szerb népszokások ápolása, valamint a hagyományos mesterségek megismerése, jellemzése.</p> <p>Beszélgetés az iskolai élet szabályairól.</p> <p>Ismerkedés a szerb történelem és tudomány egy-két kiemelkedő személyiségével.</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak ismereteket szerezni a szerb helyi és a magyarországi szerbek hagyományairól, kulturális emlékhelyeiről, múltjáról és a megővésükre tett erőfeszítésekről (fenntartásuk problémái, asszimiláció).</p> <p>A történelmi múlt és művelődéstörténet egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében (pl. Matica srpska megalakulása, szerb vándorlás, szerb felkelés stb.).</p> <p>Ismerkedés a szerb történelem és tudomány kiemelkedő személyiségeivel.</p> <p>A szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a közösségen belül (pl. vegyes házasságok, anyanyelv ápolása).</p> <p>Magyarországi szerbek érdekképviselői feladatainak ismeret.</p> <p>Szerb nyelvű médiák ismerete (pl. újság, rádió- és televíziós program)</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak ismereteket szerezni a szerb helyi hagyományokról, kulturális emlékhelyekről, a lakóhely múltjáról, szerb országos rendezvényekről.</p> <p>Tanulmányozzanak egy-egy szerb történelmi témát, művelődéstörténetet, a szerb nép történetének fontosabb fordulópontjairól.</p> <p>Ismerkedjenek meg a szerb történelem kiemelkedő személyiségeivel.</p> <p>Ismerjék meg a 20. század néhány jelentős történelmi, irodalmi személyiség átfogó pályaképét. Folytassanak kommunikációt olyan témakörökről, mint érdekvérvényesítés, az érdekképviselői lehetőségei, az önazonosság vállalása és a kettős kötődés kérdése, a hagyományok ápolásának és átadásának nehézségei (pl. vegyes házasságban, szórványban). Ismerjék meg a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényt, továbbá az állami, társadalmi intézmények a kisebbségi jogokkal kapcsolatos hatáskörét és a kulturális autonómia fogalmát.</p>

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Válaszkeresés kérdésekre:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jellemző tulajdonságok - hasonlóságok és különbségek keresése másokhoz képest - saját képességeim - nem vagyok képes - milyen szeretnék lenni - a szabályok fontossága - a szerbek mint nemzetiség 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek az alábbi és hasonló kérdésekre:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Melyek az egyéni és családi (öröklött) tulajdonságaim? Kire hasonlítok? - Emberek közti hasonlóságok és különbségek - Hogyan nyilvánulnak meg a kommunikációban, öltözködésben az életkorok sajátosságai? - Hogyan lehet a hagyományokat továbbadni? - Lehet-e helye a régi tárgyaknak a modern lakásban? - Melyek a szerb nemzetiség jellemzői? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek az alábbi és hasonló kérdésekre:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Miként élhetnek együtt különböző kultúrák, népek? - Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kapcsolatoknak? - Mi a hit, a vallás szerepe a szórványban élő kisebbségek életében? - Hogyan lehet a hagyományokat megőrizni és továbbadni? - Hogyan lehet fenntartani a kapcsolatot az anyanemzettel? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? - Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? - Melyek az érdekképviselet lehetőségei - Milyen lehetőségek vannak az anyanemzettel való kapcsolattartásra? - Hogyan lehet a hagyományokat továbbadni? Lehet-e helye a régi tárgyaknak a modern lakásban? - Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak?

Настава српског језика и књижевности у мањинским

школама са српским наставним језиком и у двојезичној настави

Развојни задаци

1. Способност говора, стварање и разумевање усменог говора

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Правилно дисање, артикулација српских гласова. Одступања у артикулацији српских гласова од гласова у мађарском језику и	У различитим комуникацијским ситуацијама јасно и разумљиво изражавање.	Говорне вежбе о сложенијим темама. Свесно развијање правилног и лепог говора. Даље развијање способности	Способност комуникације у различитим животним ситуацијама. Вођење разговора и преговора у различитим актуелним

локалним говорима и њихова правилна артикулација (изговор гласова ћ, ч, ц, њ, љ и х на почетку и крају речи). Слоготворно р .		изражавања које су ученици стекли у претходним разредима.	темама. Коришћење јасног и разговетног стила, речничког фонда који тачно изражава говорникову намеру.
Сакупљање речи које означавају радњу, бића, предмете и својину. Разумевање питања, одговори на питања и постављање питања.	Настојање ученика да буде тачан и да уме да схвати суштину. Употреба различитих врста реченица према комуникативној функцији. Проширивање фонда речи.	Способност учешћа у различитим комуникациј-ским ситуацијама. Сналажење у различитим комуникацијским ситуацијама. Учешће у свакодневним разговорима и полемикама.	Употреба одговарајућег стила у познатим и непознатим комуникацијским ситуацијама. Изражавање мишљења, способност аргументовања и демантовања у свакодневним говорним ситуацијама. Употреба тачног изговора и његово свесно коришћење и унапређивање.
Причање о сликама помоћу скице и самостално. Кратки реферати, правилна употреба адекватних речи. Правилна употреба речи. Причање и препричавање. Причање догађаја на основу слика, филмова или других прича. Допуњавање претходно састављених прича помоћу маште.	Препричавање текста уз помоћ скице односно питања. Ученик треба да настоји лепо да се изражава.	Препричавање књижевних и других текстова. Уочавање језичко-стилских изражајних средстава у књижевним текстовима и њихова употреба у описима, карактеризацији, рефератима. Ученик треба да настоји лепо и тачно да се изражава.	Тачна интерпретација меморитера. Извештај о прочитаној књизи, филму са истицањем свог мишљења. Ученик треба да настоји правилно и тачно да се изражава.
Састављање и правилна интонација обавештајних, упитних и заповедних реченица. Изговор, реченична интонација и акценат. Правилна артикулација гласова, одговарајућа реченична интонација и препознавање места акцената. Искључивање мађарских језичких утицаја. Избегавање мешања српских и мађарских речи и израза.	Даље усавршавање изговора, артикулације, интонације и акцената речи. Правилна артикулација гласова, и правилна реченична интонација.	Правилно изражавање, без мешања са изразима мађарског језика, правилан изговор. Одговарајућа интонација и акценат.	Сналажење у познатим комуникацијским ситуацијама, употреба одговарајућег начина изражавања и тона. Говорна култура и правила у вођењу дијалога. Сигурна употреба акцената и интонације у говору. Избегавање интонације и акцената који нису у духу српског језика.
Обраћање пажње на саговорника. Препричавање догађаја, доживљаја и мишљења, препирке о томе. Разговор о различитим животним ситуацијама. Опис. Правила описа	Кратко сумирање послушног текста. Кратко излагање о школском животу. Дијалози на одређену тему.	Сарадња са саговорником Тражење аргумената, формирање мишљења и става. Настојање да се изгради емпатичан однос са саговорником.	Коментарисање прочитаних текстова, новинских чланака, формирање самосталног мишљења. Способност вођења разговора о прочитаним чланцима.

људи, предмета и простора. Опис пејзажа.			
Дијалози, драматизација. Препричавање кратког текста у форми дијалога. Дијалози на основу догађаја из свакодневног живота ученика. Драматизација читаних и других погодних текстова. Испробавање драматуршких форми нпр. Рецитација, луткарско позориште. Меморизација текстова народних умотворина.	Формирање и одбрана свог мишљења помоћу 1-2 аргумента у сагласности са темом и говорном ситуацијом Тачно познавање меморитера, испробавање различитих драмских облика (вежбе ситуације, импровизација, рецитовање) Познавање гестова који потврђују или стављају под знак питања садржај текста.	Прихватање туђег мишљења и његово сажето репродуковање. Тачно казивање текстова напамет. Познавање гестова који потврђују или стављају под знак питања садржај текста, настојање да се они свесно користе.	Превођење са мађарског на српски језик, и са српског на мађарски језик уз придржавање особитостима оба језика. Захтеви највишег степена (Ц1 и Ц2) језичке компетенције на шестостепеној европској скали.

2. Читање, разумевање писаног текста

1-4. разреда	5-6. разреда	7-8. разреда	9-12. разреда
Усвајање слова примерено дечјем узрасту. Шчитавање речи. Читање на глас и у себи. Увођење у течно, а потом изражајно читање оба писма. Запажање интонације различитих реченица и одговарајућа боја гласа. Упознавање са књигом и школском библиотеком.	Читање различитих текстова у себи и наглас. Читање текстова различите садржине са разумевањем. Уочавање реченичне интонације и репродуковање приликом гласног читања.	Тачно и изражајно читање непознатог текста и сумирање његовог садржаја. Читање различитих текстова у себи и наглас. Сигурно читање и разумевање текста познате садржине.	Читање и разумевање књижевних, публицистичких и стручних текстова, развијање читања различитих текстова у себи и наглас.
Препричавање садржаја прочитаног текста, сумирање појединих делова текста. Препричавање садржаја текста на основу одређених задатака (скица, проширивање и допуњавање) уз помоћ маште. Кратко препричавање прочитаног текста. Разликовање књижевних врста (бајка, лирска песма, приповетка).	Препричавање штива. Усмено излагање прочитаног текста. Препричавање садржаја на основу скице или питања. Читање текстова различитих жанрова. Течно читање и правилан изговор ћириличних и латиничних текстова. Читање драмских текстова и одломака. Читање прозних и лирских текстова. Упознавање техникама разумевања текста.	Анализа текста. Читање и анализа текстова различитог жанра. Самостално читање, разумевање и сумирање садржине публицистичких и научно-популарних текстова. Увежбавање доношења закључака и њихово разумевање на основу садржине која није детаљно изложена. Упознавање са различитим техникама разумевања текста.	Препознавање и употреба буквалног и пренесеног значења речи. Разумевање и репродукција штива са конкретном тематиком и са пренесеним значењем.
Вежбање гласног читања и разумевање текста. Опажање и карактеризација ликова и	Богађење активног и пасивног фонда речи у различитим контекстима.	Богађење активног и пасивног фонда речи самосталним радом.	Разни приступи анализи књижевног дела, нпр. контекст, логичке везе, слојеви значења,

<p>њихових поступака. Одређивање времена и места радње. Приказ прочитаног текста као доказ његовог разумевања. Уочавање логичког и хронолошког реда збивања у текстовима. Упознавање следећих појмова: писац, песник, наслов. Руковање књигом. Запажање хронолошког реда радње. Препознавање песничких слика (метафора, поређење, понављање). Богаћење активног речничког блага.</p>			<p>карактеристике жанра у одређеним књижевним епохама. Препознавање стилских праваца и њихова кратка карактеристика у конкретним књижевним текстовима.</p>
<p>Научно-популарна дела. Упознавање са садржајем уз истицање битних елемената. Сажето представљање њиховог садржаја у неколико реченица.</p>	<p>Самостално читање краћих текстова лепе књижевности и текстова друге садржине, истицање важнијих мисли и њихово сумирање.</p>	<p>Самостално читање и разумевање научно-популарних и публицистичких текстова. Анализа (уочавање теме, издвајање суштине, тражење података, узрочне везе, давање одговора на питања, писање скице и сумирање.) Континуирано вежбање читања с разумевањем текста.</p>	<p>Редовито читање новина и часописа на српском језику. Коментарисање новинских чланака. Познавање неколико часописа.</p>
<p>Изражајно читање књижевних текстова. Меморисање 5-6 краћих песама. Стицање искуства помоћу књижевног текста о језичким елементима и повезаности значења. Препознавање и разумевање екавских и ијекавских текстова. Самостално читање домаће лектире (пустоловни роман за децу, новеле).</p>	<p>Препознавање једноставних слика и налажење везе између текста и слике, уочавање њиховог односа. Разумевање различитих цртежа, илустрација. За домаћу лектуру читање краћих књижевних текстова. Налажење задовољства приликом читања.</p>	<p>Уочавање разлике између жанрова лепе књижевности и друге врсте текстова. Уочавање разлике између текстова информативне садржине, нпр. вести и коментара. Самостално читање књижевних текстова и текстова друге врсте.</p>	<p>Изражајно представљање песама, одломака из прозних текстова, рецитоване 5-6 песама, одломака из прозних текстова.</p>
	<p><i>Формирање усменог и писменог мишљења ликовима дела и њиховим поступцима.</i></p>	<p><i>Упоредивање различитих мишљења, уочавање њихове различитости и сличности, оспособљавање за писмено и усмено формирање мишљења.</i></p>	

		Упознавање са текстовима који представљају различите књижевне периоде, стилове.	
--	--	---	--

3. Писање и састављање писаних текстова

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Усвајање првог и другог писма (ћирилица и латиница) узимајући у обзир темпо појединца. Усавршавање технике писања, вежбање спољашњег изгледа рукописа. Ћирилично писање умереним темпом. Ћирилично писање уз правилно формирање и повезивање слова. Латинично писање умереним темпом без мешања са ћириличним словима.	Примена научених правописних правила. Леп, читак рукопис уз придржавање правописним нормама.	Опис сложенијих предмета, догађаја и збивања. Описивање. Састављање текста о темама које су блиске ученицима: живот у школи, свакодневница, свечане прилике.	Леп, читак, естетичан рукопис. Увежбавање технике скицирања са истицањем суштине и самостално састављање прегледне скице.
Преписивање. Преписивање ћириличног текста латиницом и обрнуто. Диктат. Диктат на оба писма. Правописне вежбе.	Диктат на оба писма (ћирилица, латиница).	Синтаксичке, морфолошке и стилистичке вежбе. Писање диктата, преписивање без грешке, сналажење у правописном речнику.	Вежбе превођења са српског на мађарски и обрнуто. Превођење и тумачење текстова са темама из свакодневног живота. Коришћење једнојезичних и двојезичних речника
Састављање реченице и дужег текста. Вежбање рашчлањивања текста.	Стварање краћих текстова различитог жанра (краћи опис, прича, карактеризација на основу личних доживљаја и доживљаја стечених на основу прочитаних текстова.	Развијање способности стварања текстова (опис, прича карактеризација, мишљење). Лепо изражавање, развијање и развијање префињеног стила писања. Проширивање фонда речи и развијање способности изражавања на основу прочитаних књижевних текстова.	Представљање и анализа књижевних остварења у писменој форми. Креативно састављање текста се очекује од талентованијих ученика.
Самоизражавање и креативност (нпр. Осмишљавање разних завршетака прочитаних текстова, игра са римама). Реферати, извештаји у писаној	Употреба граматичких, правописних и језичких правила у саставима, писаним текстовима. Употреба правописног речника.	Употреба граматичких, правописних правила и свесна употреба оних језичких елемената који имају стилистичку вредност. Самоконтрола и континуирана употреба	Писање званичних текстова: приватна и званична писма, упитници, формулари, молбе, конкурс, карактеризација, аутобиографија.

<p>форми. Опис на основу визуелног доживљаја. Опис пејзажа. Кратак опис места становања и околине. Опис карактеристике у неколико реченица. Сакупљање материјала, правилна употреба дечјих енциклопедија и приручника.</p> <p>Писање кратког писма, правилно писање адресе. Дописница, честитка (божићна, новогодишња, рођенданска).</p>		<p>правописног речника.</p>	<p>Употреба правописног и етимолошког речника.</p>
<p>Правопис. Писање великог слова. Одступање од мађарског правописа. Подела речи на слоге. Писање енклитика. Писање гласова који одступају од мађарског изговора (ч, њ, ђ, ц и љ на почетку речи и х на крају речи. Писање презимена на -ић, -чић. Писање основних и редних бројева цифрама и словима. Тачка на крају реченице и зарез код набрајања.</p>	<p>Сакупљање материјала и упознавање основне систематизације уз помоћ наставника.</p>	<p>Одступање од мађарског правописа. Транскрипција страних речи и имена. Правилна употреба интерпункцијских знакова. Самоконтрола и континуирана употреба правописног речника. Сакупљање материјала за краће реферате и састављање у писаној форми уз помоћ наставника, групно и самостално.</p>	<p>Основно начело српског правописа. Промене у правопису. Разликовање српског фонетског од мађарског правописа. Одстрањивање утицаја мађарског правописа. Употреба правописних речника, приручника и једнојезичних речника</p>

4. Развијање способности учења

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
<p>Самостално решавање задатака, проблема, сакупљање информација. (правилна употреба дечјих енциклопедија, изнајмљивање књига, веза између слике и текста).</p>	<p><i>Уочавање, одвајање појединих корака приликом самосталног решавања задатка и њихово увежбавање (изнајмљивање књига, кориштење библиотеке)</i></p>	<p><i>Упознавање и увежбавање разних начина сакупљања информација, усвајања знања и самосталног извршавања задатака.</i></p>	<p>Увежбавање систематизације и коришћења вербалних и невербалних (звучних и визуелних) информација. Проширивање знања о библиотеци, његово увежбавање, информације и сазнања о музејима.</p>
<p>Употреба речника, богаћење градива помоћу ЦД-а, ДВД-а, Интернета. Корелација са другим предметима.</p>	<p><i>Увежбавање самосталног усвајања знања (тражење књига на задату тему, појединачно и групно). Стицање искуства у вези</i></p>	<p><i>Сакупљање података, информација уз помоћ наставника, групно и појединачно. Систематизација сакупљеног материјала и</i></p>	<p>Коришћење различитих носилаца података самостално, према узрасту. самостална систематизација сакупљених</p>

	<i>са употребом разних носилаца информација.</i>	<i>његова употреба сходно постављеном циљу.</i>	информација.
Стицање искуства у сакупљању материјала (посета библиотеке). Упознавање и правилна употреба дечјих енциклопедија, речника. Обрада информација, вежбање. Упознавање употребе Интернета, ЦД-а и ДВД-а.	<i>Упознавање и употреба научно-популарних дела за децу, лексикона и речника.</i>	<i>Основна упућеност у употреби информација и у обележавању извора</i>	Употреба информација: - означавање извора (фусноте), правила форме и етика цитирања.
Писање скице (проширивање, сужавање)	<i>Употреба скице за разумевање и састављање текстова разних тема, жанрова.</i>	<i>Самостално састављање скице на основу краћих текстова.</i>	Самостално састављање скице уз дати задатак, тему, стварање текстова различитих жанрова на основи скице.
Упознавање појма сумирања, издвајање важних делова текста. Постављање основа за критично усвајање нових информација.	<i>Упознавање различитих носилаца информација (визуелни, аудио-визуелни, електронски, интернет, ЦД-РОМ)</i>	<i>Прегледност визуелног окружења краћих текстова, разумевање функције цртежа и илустрација у текстуалном контексту.</i>	Заједничко руковање са вербалним и невербалним (звучним и визуелним) информацијама, њихово разумевање (нпр. разумевање илустрација, цртежа, типографије, графика у повезаности са текстом, визуелна расподела текста).
Упознавање и разумевање значаја и карактеристика сумирања.		<i>Упознавање својстава сумирања, самостално сумирање на основу дате концепције помоћу наставника.</i>	Увежбавање својстава сумирања, самостално коришћење (нпр. истицање суштине, праћење хронолошког реда, систематизација података).
	<i>Писање бележака уз помоћ наставника. Сажимање и издвајање суштине.</i>	<i>Увежбавање самосталног писања бележака</i>	Увежбавање самосталног састављања бележака уз помоћ наставника и самостално (нпр. истицање кључних речи, подела конструкције).
	<i>Критично усвајање информације</i>	<i>Припреме за усвајање значаја информације, њену процену и критику.</i>	

5. Култура матерњег језика, сазнања о матерњем језику (о језику мањине)

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Самостално препознавање следећих језичких појава: реченица, реч, слогови.	Основне везе између језичких јединица.	Уочавање значењских и структуралних веза језичких јединица. Уочавање функције	Преглед описне граматике савременог српског књижевног језика.

глас, слово. Самогласници и сугласници, слоготворно р.		језичких јединица у текстуалном (комуникацијском) контексту.	Систематизација стилистичких и лексиколошких спознаја. Информисаност о пореклу језика и развоју језика.
Морфологија. Богаћење речничког блага (објашњавање са својим речима). Конкретне именице (властите и заједничке именице. Једнина и множина, три граматичка рода.). Препознавање именица у тексту. Разликовање родова, једнине и множине. Глаголи. Употреба три основна глаголска облика у говору. Радња, стање збивање. Садашње, прошло и будуће време у говору. Родови и лица код личних заменица. Употреба личних заменица са глаголима. Препознавање присвојних придева. Употреба придева у усменом и писменом изражавању. Препознавање и разликовање основних и редних бројева. Правилна употреба фреквентних предлога (нпр. у, на, из, од, до, због) са именицама, правилна употреба падешких конструкција са овим предлозима у говору.	Уходаност у препознавању речи према њиховим врстама значења. Препознавање једнозначних и вишезначних речи. Сакупљање синонима и хомонима. Упознавање са једнојезичним речницима. Упознавање са слојевитошћу језика на значењском нивоу.	Креативне вежбе у вези са значењимља речи. Упознавање са значењем језичких јединица. Основна оријентисаност у свакодневној комуникацији и у области стилских појава у књижевности.	Проширивање граматичког знања и његова систематизација. Примена наученог у говору и анализи текста. Језик и говор. Књижевни и свакодневни језик. Одговарајућа информисаност у кругу свакодневних и књижевних стилских комуникативних појава.
Разликовање реченица на основу интонације говорника. Просте и простопроширене реченице. Употреба реченице по саставу приликом говора.	Основна знања у вези са правилностима језика приликом усменог и писменог изражавања. Упознавање и употреба основних правописних правила. Самостално исправљање и са наставником.	Препознавање правописног система као граматичке појаве и проширивање знања. Уочавање фразеологизама у тексту. Употреба правописног речника. Исправљање помоћу наставника и самостално.	Српски и мађарски језик. Основне разлике, флективност, аглутинација. Континуирано проширивање знања.
Препознавање разлике српског и мађарског језика, објашњења		Правилна употреба управног и неуправног говора.	Преглед дијалеката.

<p>примерено узрасту. Разлика између матерњег и страног језика. Давање примера архаичних израза, самостално казивање примера. Богаћење реченичког блага.</p>		<p>говора.</p>	
		<p>Језик и говор. Сличности и разлике међу језицима. Индоевропски и угрофински језици. Словенски језици. Јужнословенски језици. Српски језик. Појам матерњег језика. Двојезичност. Рад Вука Караџића на реформи српског језика и правописа. Рефлекси јата. Екавица и ијекавица. Говор Срба у Мађарској.</p>	<p>Информисаност о месту српског језика у односу на друге језике света. Индоевропски језици. Словенски језици и њихове основне карактеристике.</p>

6. Књижевна култура, интерпретација књижевних дела

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
<p>Буђење интересовања и љубави према књижевности. Буђење емотивног интересовања према читању.</p>	<p>Увод у учење књижевности. Читање текстова различитог жанра. Основни жанрови у књижевности.</p>	<p>Проширивање знања о књижевности. Улога лепе књижевности у животу човека. Увод у читање, разумевање и анализу књижевних дела. Препознавање чињенице да књижевна анализа продубљује уметнички доживљај.</p>	<p>Преглед развоја српске књижевности. Шири контекст прочитаних књижевних дела: књижевне епохе, биографије писаца и песника кроз призму написаних дела.</p> <p>Препознавање чињенице да је читање извор емотивних, мисаоних, моралних и естетских доживљаја, извор стицања искустава без штетних последица.</p>
<p>Приповетке, бајке, басне, песме, кратке приче и песме из народне и уметничке књижевности. Пословице, загонетке, успаванке, ташунаљке и брзалице.</p>	<p>Народне песме. Народне приче (бајке, басне, приче). Познавање основних карактеристика народне поезије.</p>	<p>Почети писмености, текстови о Светом Сави. Избор из народне књижевности: лирске и епске песме. Жанрови у народној књижевности.</p>	<p>Специјалне ознаке писане и усмене (народне) књижевности.</p> <p>Формирање мишљења, анализа. Препознавање песничких слика и стилских средстава, особитости реченичних конструкција и речничког фонда. Њихово разумевање и тумачење у ученим песмама.</p>

<p>Бајке и приче из света и живота деце. Ликови, место и време радње.</p>	<p>Избор издела српске и светске књижевности за децу.</p>	<p>Преглед српске књижевности по епохама и жанровима на основу 1-2 дела.</p>	<p>Представљање и анализа књижевних дела (1-2 дела по епохама и жанровима). По један портрет писца/песника по епохи и по жанру. Аутор и дело. Комплекси приказ.</p>
<p>Познавање основне разлике између поезије и прозе. Препознавање основног расположења песме и њене сликовитости. Разлике између лирске и епске поезије (осећања, дешавања). Карактеристика песме (број, дужина стихова, број слогова).</p>	<p>Лирске песме из живота деце, са описним и родољубивим мотивима.</p>	<p>Лирска дела: романтизам, модернизам. Изражајно читање и рецитовање песама, балада. Упућивање ученика у разумевање поруке и лепоте дела.</p>	<p>Читање и обрада приповетки, романа, песама и драмских дела, односно одломака из књижевних дела. Детаљна обрада теме и структуре књижевног дела и његовог друштвено-историјског контекста. Психолошка карактеризација ликова у делима. Анализа лирских песама уз коришћење цитата.</p>
<p>Једноставно препричавање доживљаја након читања књижевног дела. Препричавање дела у неколико реченица. Дела из српске и светске књижевности која су блиска датом узрасту. Препричавање доживљаја након прочитаног текста. Препричавање прочитаног дела у неколико реченица.</p>	<p>Избор из прозних дела (одломци из приповедака, романа новије српске књижевности).</p>	<p>Прозна дела: Просветитељство, реализам, модернизам. Самостално читање приповедака, кратких прича, анегдота, говора, кратак усмени приказ садржаја и поруке дела.</p>	<p>Књижевни жанрови и њихове основне карактеристике. Разликовање стилова. Рецитовање поезије, одломака из прозних текстова, извођење драмских или драматизованих дела на сцени.</p>
<p>Једноставно препричавање доживљаја прочитаног дела. Препричавање прочитаног књижевног текста у неколико реченица. Идентификација главних јунака различитих књижевних дела. Препознавање ко је казивач догађаја и препознавање почетак и крај радње.</p>	<p>Дела српских писаца и песника из Мађарске. Комплетна дела, односно одломци.</p>	<p>Избор из новије српске поезије и прозе. Избор из дела српских писаца и песника у Мађарској.</p>	<p>Српско-мађарске књижевне везе. Тражење повезаности између савремене српске књижевности у Мађарској и књижевности матице.</p>

<p>Познавање основних разлика између поезије и прозе. Препознавање основног расположења у песмама.</p>	<p>Једноставна анализа епског и лирског дела. Тема, садржај. Драма. Увод, заплет, кулминација, расплет.</p>	<p>Драма. Гледање позоришне представе, слушање радио-драме и њихово представљање.</p>	<p>Самостално читање драмских текстова, њихова обрада. Разумевање комичних ситуација и карактера. драмски конфликт. Идентификација (препознавање) извора сукоба драмских ситуација.</p>
<p>Васпитни утицај књижевности, јачање идентификације са вредностима.</p>	<p>Расположење лирске песме, осећаји у песми и основне песничке слике: строфа, стих, ритам, рима.</p>	<p>Читање књижевних дела различитих жанрова и из различитих епоха српске књижевности. Препознавање односа између строфа и композиционе целине.</p>	<p>Читање одломака из репрезентативних дела светске књижевности на српском језику.</p>
<p>Васпитни утицај књижевности, свесно прихватање система вредности.</p>	<p>Развијање естетске и моралне осетљивости уз помоћ књижевних дела. Формирање читалачког укуса.</p>	<p>Позитивни емотивни и интелектуални утицај књижевних дела на развој осећаја српске националне припадности као и припадности српске мањине у Мађарској.</p>	<p>Коришћење електронских медија на часовима, нпр. CD-а, CD-ромова, видео филмова ради визуелног подстицаја анализе дела.</p>

7. Развијање способности доношења суда, моралног, естетског осећаја и осећаја за радњу

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
<p>Употреба и разликовање појма лепог, ружног, тужног и веселог итд. током разговора у вези свакодневног доживљаја.</p>	<p>Кратко мишљење о неком догађају или прочитаном тексту у писаној форми. Истакнута улога хумора у свакодневници на основу неколико текстова који одговарају узрасту ученика.</p>	<p>Начин изражавања приликом показивања допадања једног дела, прихватање различитости у процени једног дела. Комика ситуације и комика карактера у уметности.</p>	<p>Разумевање контекстуалности укуса (културна, историјска, баштина, утицаји породице, заједнице и особености појединца). Жеља за самостално развијање укуса. Упознавање комуникативних функција хумора и његова употреба у састављању сопствених текстова.</p>

Оснивање естетског аспекта и његово уочавање у уметничким делима која одговарају узрасту.	Учествовање у разговору, расправи о свакодневници или о прочитаном делу. Саслушање и разумевање туђег мишљења.	Уочавање различитости између лепоте и уметничке лепоте.	Уметничко дело као појава која прати норме и обнавља их. Заједнички и појединачни аспекти поимања дела.
Доживљај ужитка уметничког дела (игра, машта, ритам, музика).	Све чешћи самостално стечен уметнички доживљај.	Упоредивање уметничких дела која припадају различитим уметничким гранама. Развијање потребе одласка на разне културне манифестације.	Упоредивање уметничких дела која припадају различитим уметничким гранама. Формирање културалних навика и њихово континуирано проширивање.
Употреба појма добар и лош у разговору о свакодневним доживљајима који се стичу преко разних медија.	Добро и лоше, правда и правичност: препознавање суђења као дела у свакодневним текстовима и разним уметничким делима.	Истина и њен аспект посматрања, схватање конфликта личне и друштвене истине и правде у различитим текстовима.	Правда и морал у животу појединца и у друштву. Рефлектовање повезаности између правде и морала. Усвајање деловања које свесно прати правду и рефлектовано моралног понашања. Жеља и способност за информисаношћу у моралним питањима.
Доживљај конфликта у драмским играма (луткарско позориште, игра улога).	Способност прихватања туђег става, важност емпатије у животу заједнице.	Уочавање и рефлексивна различитих техника за решавање конфликта у вези различитих уметничких дела и свакодневних текстова.	Тежња за разумевање позадине друштвених конфликта и конфликта унутар заједнице или појединца. Формирање индивидуалних поступака за решавање конфликта.
Упознавање начина живота и вредности разних култура и уочавање њихових ставова у различитим текстовима.	Упознавање културолошких разлика у којима се осликавају поглед на свет и начин живота. Уочавање културног шаренила као конструктивне снаге заједнице у различитим текстовима.	Упознавање културолошких разлика у којима се осликавају поглед на свет и начин живота. Уочавање културног шаренила као конструктивне снаге заједнице у различитим текстовима.	Свесно прихватање историјске различитости које захтева активног примаоца. Свесно и самостално развијање историјског осећаја. Препознавање границе могућности преласка између култура, спајање српске и мађарске културе, жеља за упознавањем других култура.

Српски језик и књижевност

(Основна и проширена форма мањинске језичке наставе) Основна форма језичке наставе

Развојни задаци

1. Разумевање говора

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Једноставни комуникацијски изрази, разумевање питања, давање одговора на постављена питања у наведеним тематским круговима: стан, школа, место становања, саобраћај, околина, здравље. Кратки догађаји из живота српске мањине.	Једноставни комуникацијски изрази, разумевање питања, одговори на питања о наведеним темама: здравље, породица, догађаји из српског мањинског живота и краћи текстови из књижевности.	Разумевање свакодневног говора у наведеним темама: породица, образовање, даље учење, професија, слободно време, култура, спорт, путовања, телекомуникација, пошта, кухиња, чување здравља, познавање културе матице. Разумевање усмених информација и реаговање на њих.	Разумевање текстова из часописа. Разумевање и постизање уметничког доживљаја при гледању, слушању позоришне представе, књижевне вечери. Разумевање телевизијских и радио емисија.

2. Способност говора

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Устаљени облици поздрављања, кључни изрази у вођењу часа. Представљање, упознавање. Речи из свакодневног живота, састављање кратких реченица на основу сликовнице. Спољашњи опис личности, предмета. Опис природе, уже околине ученика.	Разговор о летњим доживљајима, путовању, излету. Увод, разрада, закључак. Дескрипција, портрет. Укључивање у дијалог. Препричавање доживљаја једноставним, кратким реченицама. Меморизација 10 пословица и бројалица, 5 краћих песама. Препричавање неколико анегдота.	Развијање правилног изговора. Реферати о прочитаном тексту. Реферати о школским приредбама. Препричавање догађаја описивањем и дијалозима. Дијалози на одређену тему. Разговор, полемисање једноставним изражајним средствима на теме наведене у 1. тачки.	Сналажење у различитим комуникацијским ситуацијама. Развој способности комуникације у различитим актелним темама. Сажето, јасно, садржајно излагање о датој теми. Разговор, полемисање о свакодневним темама са вршњацима и са саговорницима српског матерњег језика. Успостављање контакта, формирање мишљења. Препричавање догађаја и доживљаја уз употребу одговарајуће лексике. Разговор о

			српским мањинским манифестацијама, културним програмима, радио и ТВ емисијама. Превођење свакодневног текста. Меморизација 5-6 песама.
--	--	--	--

3. Разумевање читаног текста

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Гласови српског језика. Велика и мала штампана ћирилична слова. Читање речи и кратких реченица. Читање наглас у одговарајућем ритму, уз правилан изговор и нагласак. Читање у себи по мисаоним целинама. Усвајање латинице. Читање латиничних текстова.	Читање књижевних прозних и лирских дела о животу деце, са веселим тоном. Народне песме, приче (бајке, басне, новеле).	Читање новинских и књижевних текстова. Читање познатих и непознатих текстова уз одговарајуће наглашавање и интонацију. На основу усвојеног лексичког знања сажето препичавање, формирање мишљења на основу прочитаног текста. У случају дужег текста извлачење суштине. - Разумевање текста, песама, приповедака. Разумевање и анализа садржаја краћих текстова српских књижевника из Мађарске.	Сумирање и формирање мишљења о садржају кратких стручних и књижевних текстова. Аргументација за или против. Разумевање текстова из часописа за младе. Анализа и уочавање вредности књижевног дела на основу самосталног читања.

4. Писање

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Ћирилична писана велика и мала слова. Образовање слова. Правилно везивање слова. Састављање реченица, краћих састава. Композиција састава. Писмо, дописница, адреса. Опис. Једноставна карактеризација.	Опис слике, писање састава о садржају слике. Попуњавање једноставног формулара. Познавање и примена правописних правила српског језика. Диктат и аутодиктат. Реферат о школском животу. Опис природе, предмета, личности.	Писање састава - описни, наративни, вођење рачуна о композиционим правилима при писању састава. Синтаксичке и стилистичке вежбе. Писање писма, молбе. Писање реферата на основу самостално прочитаног дела. Познавање правописних правила и њихова примена у писању.	Развијање технике састављања текстова (званично писмо, аутобиографија, спољашњи и унутрашњи опис). Опис уметничког доживљаја о садржају, вредностима у вези са прочитаним делом једног српског писца из Мађарске. Детаљно познавање граматике, језичких правила, стилских и

		Превод краћих текстова помоћу речника.	правописних правила. Превод са мађарског на српски и са српског на мађарски језик помоћу речника.
--	--	--	---

Српски народопис

(За све типове школа)

Развојни задаци

1. Наставни садржаји, стицање знања, учење

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
<p>Препознавање и именовање назива родбинских веза (родитељ- дете, баба-деда, унуци, брат, сестра). Именовање назива родбинских веза на матерњем језику. Сакупљање докумената везаних за породицу (слике, споменар, породично стабло). Посматрање форме људског понашања, животне ситуације и начина живљења (улога главе породице и домаћице; старе породичне фотографије, читање и сакупљање прозе и поезије, пословице). Места настањена Србима данас и некада. Развој начина зидања. Традиција градског и сеоског живота. Особености српских кућа (ивањдански венац, намештај, икона и кандило). Познавање и приказ природне лепоте и културне вредности</p>	<p>Сакупљање информација из личних разговора, непосредног посматрања предмета, слика слушаних и читаних текстова. Именовање породичних обичаја, њихова једноставнија интерпретација. Тражење кључних израза и реченица у текстовима. Сакупљање података уз одређену тему у школској или другој библиотеци.</p>	<p>Повезаности између језика и историје српске мањине у Мађарској. Сакупљање информација из личних разговора, непосредног посматрања предмета, слика слушаних и читаних наративних текстова, филмова, извора масовне комуникације. Запажање начина људског понашања и животних ситуација. Познавање породичних, месних и школских обичаја. Разумљиво читање текстова који се везују уз ову образовну област. Тражење кључних израза и реченица у текстовима. Сакупљање података уз одређену тему у школској или другој библиотеци и музејима.</p>	<p>Познавање историје, етнографије и културе Срба у Мађарској. Стицање знања из разних усмених извора, прочитаних текстова, филмова, графикана. Сакупљање информација на дату тему у музејима, библиотекама, на интернету. Препознавање повезаности језика и идентитета помоћу књижевне, музичке и ликовне уметности. Објашњавање и сређивање самостално сакупљених информација. Реконструкција историјске прошлости на основу разних извора.</p> <p>Писање белешки о прочитаним лектирама. Одржање предавања о неком значајнијем</p>

<p>родног места и подручја. Познавање мађарске и српске културне баштине у појединим пределима. Обичаји који се везују за одређене значајне датуме у датом подручју. Препознавање неколико српских здања, културних споменика унутар подручја.</p> <p>Сакупљање и усвајање пословица, загонетки, дечјих песама и игара у датом подручју.</p> <p>Значај народних инструмената код Срба, народна музика. Употреба илустрација и дечјих енциклопедија.</p> <p>Препознавање особности српских породичних догађаја. Карактеристике празничног стола, специјална празнична српска јела. Познавање националних симбола. Познавање мађарске и српске заставе, грба и химне.</p>	<p>Коришћење приручника, атласа. Примена наученог при решавању нових задатака.</p>	<p>Коришћење приручника, атласа. Примена наученог при решавању нових задатака, прикази празничних обреда и обичаја.</p>	<p>српском обичају. Познавање и коришћење најзначајнијих историјских, културно-историјских приручника, атласа и лексикона.</p>
<p>Упознавање живе традиције и обичаја. Православни празници по јулијанском календару. Активно учешће на традиционалним светковинама. Препознавање везе језика и идентитета уз помоћ књижевних, ликовних и музичких дела.</p> <p>Познавање и неговање народне уметности, ликовне уметности и музичке традиције. Фолклор као колективна делатност. Познавање локалне народне ношњеи по регијама. Црквено појање.</p>			

<p>Упознавање са народним рукотворинама (тканине, вез, керамика).</p> <p>Упознавање са дечјим играма, песмама и дечјим плесовима. Употреба помагала, дечјих енциклопедија.</p> <p>Упознавање назива старих заната и алата.</p>			
--	--	--	--

2. Критичко размишљање

1-4. разред	5-8. разред	7-8. разред	9-12
<p>Самостално постављање питања везаних за породицу и верске празнике.</p> <p>Повезаност традиција, народних обичаја и верских празника (нпр. каква се јела припремају за поједине прилике).</p> <p>Веза између народних обичаја са народним животом, религијом приказано преко обичаја.</p> <p>Људска реалност и појава жеља у обичајима, у делима усмене традиције на основу неколико примера (народна песма, прича, обичај, празник).</p> <p>Повезаност и појава авантуре и јунаштва у народним песмама.</p> <p>Набрајање унутрашњих и спољашњих особина јунака епских песама.</p>	<p>Самостално постављање питања везаних за народне обичаје и историје насеља. истицање суштине из писаног и слушаног текста.</p> <p>Једноставнија карактеристика познатих људи, историјских личности.</p> <p>Једноставније спознаје о покретачима дела и понашања историјских личности. Увежбавање препознавања везе између дела и његове последице.</p> <p>Препричавање историјских сцена и игра по улогама.</p>	<p>Самостално постављање питања везаних за историју српске мањине у Мађарској. Истицање суштине из писаног и слушаног текста, састављање текста према датом аспекту.</p> <p>Разликовање фикције од истините приче.</p> <p>Разликовање фиктивних и стварних елемената у историјским текстовима (нпр. народна поезија) и обичајима. Основно познавање рада мањинских органа.</p> <p>Карактеристика познатих људи, историјских личности.</p> <p>Једноставније спознаје о покретачима дела и понашања историјских личности. Увежбавање препознавања везе између дела и његових последица.</p> <p>Препричавање историјских сцена и игра по улогама из различитих аспеката.</p>	<p>Заузимање става, аргументације, самостално постављање питања о српским историјским догађајима. Усмени или писмени приказ прочитаног текста, језгровитост, формулисање теста према датим критеријумима.</p> <p>Начин и могућности одржавања веза са матицом и дијаспором.</p> <p>Критичан приступ према изворима информација.</p> <p>Постављање питања у вези поузданости извора, информисаности или при-страсности аутора.</p> <p>Анализа историјских података, модела, препричавања.</p> <p>Упоредивање књижевних и других фиктивних приповедака са историјским приповеткама.</p> <p>Испитивање аутентичних извора, књижевних текстова, филмова и других дела.</p> <p>Анализа поступања српских самоуправа, задужбина, организација.</p> <p>Процењивање људских права српске мањине.</p> <p>Историјски догађаји посматрани из разних аспеката. Самостално мишљење о историјским, мањинским</p>

			личностима. Сређивање упознатих појава на основи узрочно-последичних веза, сличности, разлика.
--	--	--	--

3. Комуникација

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
<p>Усмени извештај о начину живота, култури српске мањине на основи личних искустава. Нпр. Различити обичаји на разним местима.</p> <p>Препознавање српског карактера догађаја. (пшеница, крст).</p> <p>Присећање пословица, загонетки које се везују за одређени празник.</p> <p>Илустровање породичних празника.</p> <p>Српски народни обичаји који се везују са пољопривредне радове у појединим годишњим добима и временским приликама (додоле, моба, пударина).</p> <p>Импровизативне игре и ритуали. Читање одломака о некадашњим обичајима.</p> <p>Усвајање једноставних мотива народних игара, прављење маски и лутака.</p> <p>Разговор са старијим особама, прикупљање материјала.</p> <p>Прављење макете и модела о стамбеним кућама.</p> <p>Прављење старих дечјих играчака од природних материјала помоћу традиционалне технике.</p> <p>Учешће на локалним, жупанијским и државним народносним програмима.</p>	<p>Разговор о начину живота мањине (нпр. породични празник, народни обичај). Јасно формулисање личног става. Саслушање мишљења других.</p> <p>Усмено препричавање догађаја и дешавања.</p> <p>усмени извештај о личним искуствима, о сакупљачким радом стеченим искуствима помоћу наставника.</p> <p>Писање састава о некој историјској или друштвеној теми.</p> <p>Припремање цртежа о некој историјској или друштвеној теми. Учење и увежбавање једноставнијих народних игара.</p> <p>Прављење предмета техникама древног ручног рада који се везују уз народну традицију.</p> <p>Драматизација и приказ догађаја, прича и појава.</p> <p>Учешће на локалним, жупанијским и државним народносним програмима.</p>	<p>Разговор о начину живота мањине (нпр. породични празник, верски празник, чување матерњег језика и културе). Разлковање објективне и субјективне аргументације. Јасно формулисање личног става. Саслушање мишљења других.</p> <p>Усмено препричавање догађаја и дешавања.</p> <p>Усмени извештај о личним искуствима, о самосталним сакупљачким радом стеченим искуствима.</p> <p>Писање састава о некој историјској или друштвеној теми.</p> <p>Припремање цртежа о некој историјској или друштвеној теми.</p> <p>Учење и увежбавање народних игара.</p> <p>Прављење предмета техникама древног ручног рада који се везују уз народну традицију.</p> <p>Драматизација и приказ догађаја, прича и појава.</p> <p>Учешће на локалним, жупанијским и државним народносним програмима.</p>	<p>Дискусија, разговор српског карактера (нпр. развијање српског језика и културе, очување традиције, историјска, материјална и духовна наслеђа). Разумљиво излагање личног става.</p> <p>Саслушање мишљења других. Изражајно представљање догађаја.</p> <p>Усмено изражавање о разним изворима, анализа.</p> <p>Извештај, самостално излагање о лепој и научној књижевности, историјским изворима, значају радио и ТВ програма.</p> <p>Писање есеја о неким историјским, научним, уметничким темама.</p> <p>Визуални приказ историјских тема.</p> <p>Припремање скице са цртежом, приказ процеса, дијаграм.</p> <p>Прикупљање фотографија и израда паноа.</p> <p>Дијалози на основу историјских догађаја</p>

4. Сналажење у времену и простору

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Употреба појмова о подели времена: сат, минут, година, недеља, месец, дан.	Употреба појмова о подели времена: месец, година, деценија, век, људски век. Познавање назива родбинских веза. Одређивање времена у вези познатијих дешавања, појава. Пре Христа и после Христа. Приказ времена у простору визуелним средствима. Познавање датума неколико истакнутих дешавања, појава. Постављање у времену нових сазнања у односу на истакнуте датуме.	Употреба назива историјских раздобља. Познавање истакнутих историјских и друштвених збивања српске историје. Приказ времена у простору визуелним средствима, сређивање хронолошких података. Познавање датума неколико истакнутих дешавања, појава. Постављање у времену нових сазнања у односу на истакнуте датуме.	Коришћење назива историских епоха у српској историји. Приказ времена визуалним средствима. Познавање неколико значајнијих догађаја (нпр. Косовска битка, Први српски устанак, Велика сеоба).
Називи по узрасту, њихово усвајање и употреба. (мали, млад, стар).	Једноставнија хронолошка рачунања. Постављање збивања, предмета и личности итд. по хронолошком редоследу. Ручно пресликавање једноставнијих мапа (нпр. мапа које приказују распрострањеност Срба у Мађарској). препознавање најважнијих елемената мапе: воде, географских ознака, државних граница, насеља.	Једноставнија хронолошка рачунања. Постављање збивања, предмета и личности итд. по хронолошком редоследу. Ручно пресликавање једноставнијих мапа. препознавање најважнијих елемената мапе: воде, географских ознака, државних граница, насеља.	Сналажење у временском простору. Постављање догађаја, појава, личности по хронолошком редоследу. Упоредивање историјских мапа разних периода. Стицање увида на историјски развој на мапи (нпр. српска места, народности). Цртање карте на основу изворних текстова.
Вежбање упоређења: сад, раније, касније, некада давно. Редослед догађаја.	Налажење учених места на мапи. Проналажење догађаја, појава на историјској мапи. Припремање једноставних основа кућа. Повезивање догађаја уз позната места.	Налажење учених места на мапи. Проналажење догађаја, појава на историјској мапи. Процењивање и израчунавање раздаљина на историјским мапама. Припремање једноставних цртежа основа (нпр. кућа, насеља). Припремање макета историјских простора. Повезивање догађаја уз позната места.	
Препознавање најважнијих делова мапе: државна граница,			

насеља, воде, ознака релефа. Прављење модела о локацијама. Нпр. цртање нацрта, теренског стола. Макета.			
---	--	--	--

5. Кључни елементи садржаја

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Упознавање са делатношћу и карактеристикама неколико познатих српских уметника, научника, писаца, песника.	Ученици нека имају могућност за стицање знања о месним српским обичајима, културним спомен-местима Срба у Мађарској, историји места становања. Нека детаљно проучавају један просторно и историјски ограничени део историјске прошлости. Упоредивање савременог размишљања и схватања и начина живота са схватањима претходних генерација (нпр. врста места становања, породични живот, заједнички живот више генерација). Неговање српских народних обичаја, упознавање древних заната и њихова карактеристика. Разговор о правилима школског живота. Упознавање са неколико (1-2) истакнутих личности српске историје и науке.	Ученици нека имају могућност за стицање знања о месним српским обичајима, културним спомен-местима Срба у Мађарској, историји и напорима за њихово одржавање (проблеми одржавања, очувања, асимилација). Нека детаљно проучавају један просторно и историјски ограничени део историјске прошлости (нпр. оснивање Матице српске, српске сеобе, устанци итд). Упознавање са неколико истакнутих личности српске историје и науке. Људске димензије слободе и одговорности унутар заједнице (нпр. мешовити бракови, неговање матерњег језика). Познавање задатака организација за заступање интереса српске мањине у Мађарској. Познавање медија на српском језику (нпр. новине, телевизијски и радијски програм).	Ученици нека имају могућност за стицање знања о српским обичајима, културним баштинама, споменицима, прошлости родног места, српсим земаљским приредбама. Нека проучавају једну историјску, културно-историјску тему, значајнији догађај из историје Срба. Нека упознају истакнуте српске историјске личности. Нека упознају неколико истакнутих представника
Упоредивање данашњег начина размишљања и начина живота са начином размишљања и начина живота ранијих генерација.			20. века из области историје и књижевности. Нека комуницирају о могућностима заштите и остваривања интереса

			мањине, самосвести, питања двоструког идентитета, потешкоће у неговању и предаји традиција (мешовити бракови, дијаспора). Нека упознају права националних и етничких мањина, делокруг државних, владиних и друштвених институција, као и појам културне аутономије.
Упознавање са дешавањима и симболима које се везују за националне празнике.			
Разговор о бонтону у унутрашњим и спољашњим особинама, о другарству и о пружању помоћи лицима којима је она потребна.			
Сакупљање материјала о прошлости места становања, о природним вредностима и о локалним обичајима. Упознавање српских народних обичаја и заната. Разговор о најважнијим правилима школског живота.			

6. Питања која усмеравају рефлексију

1-4. разред	5-6. разред	7-8. разред	9-12. разред
Тражење одговора на следећа питања: <ul style="list-style-type: none"> - карактеристичне особине - тражење сличности и разлике у односу на друге људе - сопствене способности - нисам спососбан - какав желим да будем - важност 	Тражење одговора на следећа и слична питања: <ul style="list-style-type: none"> - које су моје наслеђене особине, а које су индивидуалне? На кога личим? - сличности и разлике међу људима - Како се испољавају генерацијске особености у комуникацији и одевању? - Како се могу 	Тражење одговора на следећа и слична питања: <ul style="list-style-type: none"> - На који начин могу заједно живети различите културе и народи? - Које су комуникацијске могућности и препреке између културних веза народа? - Каква је улога вере, цркве у животу мањина које живе у дијаспори? 	Тражење одговора на следећа питања: <ul style="list-style-type: none"> - Како могу заједно да живе разне културе, вере, народи? - Које су комуникацијске могућности и препреке између култура? -Колико идентитета може да има једна особа? - Које су могућности остваривања интереса? - Које су могућности одржавања веза са

<p>правила</p> <p>- Срби као национална мањина</p>	<p>преносити обичаји другим генерацијама?</p> <p>- Да ли имају места древни предмети у модерном стану?</p> <p>- које су карактеристике српске народности?</p>	<p>- Како се могу сачувати обичаји и пренети другим генерацијама?</p> <p>- Какве су могућности за одржавање везе са матицом?</p>	<p>матицом?</p> <p>- Како можемо предати традиције?</p> <p>- Да ли имају места древни предмети (антиквитети) у модерном стану?</p> <p>- Који су путеви самоостварења</p>
--	---	--	--

I) SZLOVÁK KISEBBSÉGI OKTATÁS

1.1. Szlovák nyelv és irodalom

(Anyanyelvű és kétnyelvű kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Egyszerű, helyes és érthető beszéd. Helyes kiejtés a mindennapi beszédben, a vers- és prózamondásban. Utasítások, közlések megértése, a beszédhelyezethez igazoló válaszadás. Egyszerű hanganyag (vers, mese) vagy videofilm megértése.</p> <p>Részvétel párbeszédben a gyakorolt beszédtemában. Mindennapi kommunikációs helyzetek megismerése, megfigyelések, élmények rövid összefüggő elmondása (6-8 mondat) – törekvés az önállóbb kommunikációra.</p> <p>Olvasott szöveg tartalmának összefoglalása néhány összefüggő mondatban. Az olvasott szövegről</p>	<p>Megbízható tájékozódás a napi beszédhelyzetekben, érthető és hatékony szóbeli közlés. Kérés, kérdés és válasz kifejezése egyszerű mondatokkal.</p> <p>A kommunikáció különböző formáinak megismerése és alkalmazása: kérdésre válaszadás, vélemény kifejtése.</p> <p>A különféle mondatok változatos használata a közlési célnak és szándéknak</p>	<p>Bekapcsolódás a vita különböző formáiba. Vélemény kifejezése indoklással. Hanganyag, telefonüzenet, videofilm megértése.</p> <p>Hallott szöveg reprodukálása. Előkészület követően, átélt eseményről beszámoló készítése. Vita- vélemények cseréje, indoklás, bizonyítás.</p> <p>A kommunikációs folyamat tényezőihez való alkalmazkodás különféle konkrét helyzetekben, a</p>	<p>A kommunikációs folyamathoz történő árnyalt, rugalmas alkalmazkodás különféle konkrét beszédhelyzetekben. A beszéd, a gondolatok pontos megfogalmazása. Nyelvileg igényes szókinccs használata. Folyamatos, gördülékeny kifejezőmód.</p> <p>A szlovák nyelvi fordulatok, sajátos kifejezések nagy biztonsággal történő használata. Helyes intonáció a konkrét beszédhelyzetekben. A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kifejezőmód eszközeinek összhangja a beszéd során.</p> <p>A hétköznapi kommunikációs helyzeteken túl a tömegkommunikáció valamint a művészetek-,</p>

<p>önálló vélemény alkotása, kifejtése. Adott illusztráció egyszerű formában történő leírása.</p> <p>A mondatok helyes intonációja (kijelentő, kérdő, felszólító, óhajtó és felkiáltó), hangsúly és a mondat ritmusának megtartása a beszéd, vers és próza előadása során. A magyar kiejtéstől eltérő hangok helyes artikulációja.</p> <p>A szóbeli kommunikációs készségek fejlesztése a drámajátékkal (mese, gyermektörténet, zenés-dalozó színjáték, bábszínház bemutatása).</p>	<p>megfelelően.</p> <p>Kép vagy illusztráció, tevékenység leírása. Rövid riport készítése az osztályban</p> <p>Tipikusan szlovák szófordulatok helyes használata. Törekvés a helyes szlovák kiejtésre.</p> <p>Dramatizált jelenetek helyzetek, életképek csoportos alkotása és gyakorlása. Valós nyelvi szituációk imitációja, beszélgetés csoportokban, gesztikuláció, mimika összhangja a beszéddel.</p>	<p>különböző mondatok változatos és tudatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Riport és beszélgetés készítése, a tanult szókincs felhasználásával, ismert személlyel érdekes eseményről.</p> <p>Szépirodalmi (vers, próza) részlet művészi előadására törekvés helyes kiejtéssel, intonációval. Valamely (regionális) szlovák nyelvjárásban elhangzott szöveg megértése. A nyelvjárás és irodalmi nyelv legjellemzőbb eltérései.</p> <p>Az olvasott irodalmi szemelvények dramatizálása (2-3 szemelvény), gesztikuláció és mimika összhangja a beszéddel.</p>	<p>irodalom, film, színház, zene, képzőművészetek szókincsének ismerete és használata.</p> <p>Az olvasottak, látottak, hallottak felidézése a társalgási helyzetnek megfelelő szókincs pontos használatával.</p> <p>A memoriterek szöveghű előadása, tudatos szövegmondás.</p> <p>Fordítás és tolmácsolás magyarról szlovák nyelvre és szlovákról magyar nyelvre a két nyelv sajátosságainak figyelembevételével. Törekvés a nyelv tudatos használatára és fejlesztésére.</p> <p>Az európai hatfokú skálán a nyelvhasználói szintek – C1 és C2 követelményeinek megfelelő szint teljesítése</p>
---	--	--	---

2. Olvasás, írott szöveg megértése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Hangos és néma olvasás gyakorlása a tanulók életkorának megfelelő terjedelmű, tartalmú és szókincsű szöveggel. A hangok helyes artikulációja, írásjelek figyelembevétele, a mondatok természetes intonációja.</p>	<p>Ismert szöveg (hangos, néma, önálló) olvasása, a szöveg értelmezése, rövid összefoglalása.</p>	<p>A különböző szövegek néma és hangos olvasása, megértése, az olvasott szöveg rövid tartalmának elmondása. Az ismert szöveg biztonságos, értelmező olvasása.</p>	<p>Az irodalmi, publicisztikai és szakszövegek megértése és értelmező felolvasása.</p>

<p>Az olvasott szöveg megértése és az irodalmi szemelvény tartalmának elmondása nevelői segítséggel. A főszereplők tetteinek megfogalmazása (1-2 rövid mondatban). A megértés ellenőrzése egyszerű feladatokkal írásban vagy rajzban.</p> <p>Memoriter: néhány vers (4), mondóka, közmondás vagy találós kérdés (3 rövid prózai részlet, 5-8 sor).</p> <p>Néhány irodalmi műfaj felismerése - vers, mese, gyermektörténet, mondóka, találós kérdés, közmondás.</p> <p>Az aktív szókincs bővítése és erősítése a visszatérő kifejezések megjegyzésével. Ismeretlen kifejezések értelmezése gyermeklexikonok segítségével.</p>	<p>Szövegértési technikák, szövegösszefüggés, szövegkörnyezet tudatos figyelemmel kísérése.</p> <p>Az olvasott szöveggel, szereplőkkel és cselekménnyel kapcsolatos véleményalkotásra törekvés. Olvasmányélmény elmondása által az aktív szókincs gyarapítása.</p> <p>Rövid szemelvények olvasása a szlovák irodalomból és szlovák népköltészetből, értékeik megismerése. Memoriter: 2-3 vers és 6-8 sor próza.</p>	<p>Értő olvasás - szemelvények a szlovák gyermek és ifjúsági irodalomból. Irodalmi szemelvények feldolgozása csoportokban.</p> <p>A tartalom megértése, saját vélemény alkotása az olvasott szemelvényről, a szemelvények önálló feldolgozása, az aktív és passzív szókincs fejlesztése, egy szemelvény dramatizálása. Memoriter: 3-4 vers, 10 sor próza.</p> <p>Szlovák újságok és folyóiratok cikkeinek olvasása, tartalmuk megértése, a szöveg lényegének kiemelése, vázlatkészítés a cikkről.</p>	<p>A konkrét és az elvont témájú szövegek megértése, a ki nem fejtett tartalmak felismerése, értelmezése. A szöveg jelentéstartalmának reprodukálása.</p> <p>Álláspont, érvek, ellenérvek logikus megfogalmazása.</p> <p>Szöveg-feldolgozási, szövegértési technikák ismerete és használata. A különböző műfajú, és rendeltetésű szövegek jelentésrétegeinek feltartása és értelmezése (kontextus, jelentésrétegek összefüggései, a műfaj jellemzői).</p> <p>Stílusirányzatok felismerése konkrét irodalmi szövegekben.</p>
--	---	---	---

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép helyesírás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A szlovák ábécé írása és a tanult ismeretek helyes alkalmazása a gyakorlatban, különös hangsúllyal a szlovák betűkre.</p>	<p>Olvasható, rendezett írásképre, megfelelő írástempóra törekvés, az írástechnika továbbfejlesztése.</p>	<p>Írott szöveg felhasználásával az önálló gondolatok, álláspont kifejtésére való törekvés. A már ismert írásbeli szövegformák gyakorlása.</p>	<p>Jól szerkesztett, esztétikus íráskép.</p>

<p>Ismert szöveg másolása és tollbamondása betűtévesztés és kihagyás nélkül. Saját szöveg ellenőrzése és minta összehasonlításával az esetleges hibák javítása. Az íráskép rendezettségére való törekvés.</p> <p>Tanult témából tanítói segítséggel, majd önállóan összefüggő, egyszerű mondatokból (6-8) álló szöveg összeállítása az időrendiség megtartásával.</p> <p>Különböző rövid szövegek pl. levél, jókívánság, leírás, elbeszélés szerkesztésének elsajátítása. Egyszerű üzenet, pontos cím, legfontosabb személyi adatok írása.</p> <p>Az írásbeli kifejezési forma helyes tagolásának megtartása.</p>	<p>A szlovák helyesírás szabályainak megtartása, Tollbamondás írása megfelelő tempóban.</p> <p>Az önkifejező írás rövidebb formáinak elsajátítása, pl. az olvasott szemelvény rövid összefoglalása, képeslap, rövid levél írása.</p> <p>A szótárhasználat gyakorlása, fordítás szlovák nyelvből magyar nyelvre.</p> <p>A kreatív szövegalkotás pl. a történet folytatása, befejezése, folytatása, rímelő szavak keresése.</p>	<p>Leírás készítése minta alapján, időben történő elhelyezés, a logikai felépítés és időrendiség megtartása. Beszámoló, jelentés, interjú önálló megírása.</p> <p>Az önéletrajzírás alapvető szabályainak ismerete. A magán- és hivatalos levelek írásának szabályai.</p> <p>Fordítás magyarról szlovákra a mondatszerkezet és nyelvi fordulatok különbözőségének figyelembevételével.</p> <p>A tehetséges tanulók kreatív irodalmi próbálkozásai, rövid történetek, versek, jelenetek írása.</p>	<p>Világos, gördülékeny szövegalkotás, választékos szókincs a mindennapi élet és a konkrét műveltségterületek tartalmainak írásbeli kifejezése során. A nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási biztonság fejlesztése, a szabályok tudatos alkalmazása az írásbeli szövegalkotásban.</p> <p>A konkrét témának megfelelő értekezés, esszé, leírás vagy jellemzés készítése. Önéletrajz, kérelem, kérvény, pályázat szerkesztése.</p> <p>Egy és kétnyelvű szótárak készesszintű használata az írásbeli szövegalkotás során.</p> <p>A tehetséges tanulók kreatív irodalmi próbálkozásai, rövid történetek, versek, jelenetek írása.</p>
---	---	---	--

4. A tanulási képesség fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az önálló tanulás alapismereteinek elsajátítása.</p> <p>A könyvtárhasználat alapjai.</p> <p>Gyermeklexikonok, atlaszok megismerése, forgatása.</p> <p>Ismerkedés a modern</p>	<p>A tudásszerzés és -feldolgozás technikáinak egyre szélesebb körű ismerete.</p> <p>A saját tanulási stratégia fokozatos kialakítása.</p> <p>A könyvtárhasználatkal kapcsolatos ismeretek bővítése.</p>	<p>A tanulási folyamat ésszerűsítése (hatékony gazdálkodás az idővel és az információval).</p> <p>Ismeretszerzés, feldolgozás, beépülés a személyiségbe.</p> <p>Az önálló feladatmegoldás gyakorlása, különböző információhordozók,</p>	<p>Élőszavas és írásos információk gyűjtése, szelekciója, rendszerezése és célszerű felhasználása.</p> <p>Az életkornak megfelelő tájékozódás a könyvtárban, levéltárban, múzeumban.</p>

<p>információhordozókkal (audiovizuális, elektronikus, internet, CD_ROM). Az IST eszközök használata az életkornak megfelelően.</p> <p>Információk gyűjtése és feldolgozása tanári segítséggel.</p> <p>Vázlatkészítés tanári irányítással.</p> <p>Az elsajátított ismeretek alkalmazása új feladathelyzetekben.</p>	<p>Az IST eszközök alkalmazása az írási és olvasási képességek fejlesztésében.</p> <p>Önálló anyaggyűjtés könyvtárban, médiatárban, interneten.</p> <p>Törekvés az önálló vázlatkészítésre.</p> <p>Jegyzetkészítés tanári irányítással. (szelektálás, lényegkiemelés, tömörítés).</p> <p>Összefoglalás tanári irányítással (megadott szempontok szerint).</p> <p>Az összefoglalás lényegének a megértése.</p> <p>A tanultak felhasználása (dolgozat, előadás, referátum).</p>	<p>segédkönyvek, lexikonok, szótárak rutinos forgatása. IST eszközök <i>interaktív</i> használata.</p> <p>Az információ-felhasználás normáinak a megismerése (az idézés formai és etikai szabályai, forrás megjelölése).</p> <p>Önálló vázlatkészítés.</p> <p>Törekvés a tanári magyarázat önálló jegyzetelésére (kulcsszavak, kulcsmondatok kiemelése).</p> <p>Olvasási napló vezetése, (lényeg kiemelése).</p> <p>Törekvés az önálló összefoglalásra, a szintézisre vezető képesség fejlesztésére.</p> <p>Az ismert módszerek alkalmazása új feladatok megoldásában.</p>	<p>Az IST alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás fejlesztésében.</p> <p>Anyaggyűjtés könyvtárban, levéltárban, múzeumban, médiatárban, interneten.</p> <p>A gyűjtött információk rendszerezése, értelmezése és feldolgozása. Önálló vázlat, szinopszis, dolgozat, projekt, beszámoló készítése.</p> <p>Előadás önálló jegyzetelése (tömören, lényeglátóan).</p> <p>Egyéni vagy csoportos projektkészítés az etikai szabályok betartásával (bibliográfia, jegyzetek, forrás megjelölése, adatközlők, mellékletek, illusztrációk, fotók, ábrák).</p> <p>Önálló összefoglalás okozati összefüggések (lényeglátás, időrend, adatok).</p> <p>Nagy gyakorlottság az információszerzésben- és -feldolgozásban (újabb és újabb feladathelyzetben).</p>
---	---	--	---

5. Ismeretek az anyanyelvről (a kisebbségi nyelvről)

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A szlovák ábécé ismerete.</p> <p>A szlovák nyelv jellegzetességei pl. ch, š, ō, ä stb. hangok. A kis- és nagybetűk helyes alkalmazása, írásjelek használata. A szavak elválasztásának, a hangok időtartamának helyes használata.</p> <p>A ritmustörvény.</p> <p>A hangok csoportosítása.</p>	<p>A mondatképzés szabályainak ismerete és tudatos alkalmazása.</p>	<p>A már tanult nyelvtani és helyesírási szabályok tudatos használata.</p>	<p>A szlovák nyelv leíró nyelvtanának ismerete, a nyelvtani szabályok tudatos, helyes alkalmazása.</p> <p>A szlovák irodalmi nyelv kialakulásának jellemző vonásai. A gazdag választékos szókincs, a szavak jelentésbeli árnyalatának felhasználása a beszélt és írott nyelvben.</p>

<p>Az <i>i/í - y/ý</i> helyesírásának elsajátítása kemény, lágy és kettős jellegű mássalhangzók után.</p> <p>Szófajok. A ragozható szófajok azonosítása szövegben (főnév, melléknév, ige, néhány névmás és számnév). A nyelvtani egyeztetés gyakorlása mondatmodelleken. A szófajok helyes sorrendje a mondatban. A jelen idő önálló alkalmazása, a múlt és összetett jövő idő fokozatos felismerése és alkalmazása.</p> <p>A mondat kezdetének és végének helyes jelölése. Az írásjelek alkalmazása. A helyes szórend megtartása a kijelentő, kérdő, felszólító, óhajtó és felkiáltó mondatokban. Helyes alkalmazása szóbeli és írásbeli kifejezés során is.</p> <p>A szlovák és magyar mondataalkotás azonos és különböző jegyei. Gyakorlati példákon való bemutatás, következtetések levonása.</p>	<p>A szófajok helyes ragozása. A szófaj – mondatrész kapcsolat felismerése.</p> <p>A szlovák nyelv szótára, a helyesírási szótár és a frazeológiai szótár használatának gyakorlása.</p> <p>A nyelvhasználat rétegezettségének felismerése különböző típusú szövegek segítségével.</p> <p>A szlovák nyelvjárások megjelenése mindennapokban és az irodalomban.</p>	<p>A műfajok stílusjegyeinek pontos használata szóban és írásban.</p> <p>A szavak jelentésének megváltozása különböző szövegösszefüggésben, ennek illusztrálása példákon keresztül.</p> <p>A magyar és a szlovák nyelv szerkezetének hasonló és eltérő vonásainak érzékeltetése példákon keresztül.</p> <p>Az irodalmi nyelv fejlődése, nyelvjárások, dialektusok, különbözőségük az irodalmi nyelvtől.</p>	<p>Az irodalmi nyelv, köznyelv, nyelvjárás megkülönböztetése, gyakorlati példákon való szemléltetése (szövegfajták, olvasmányok, a tanulók nyelvjárása alapján).</p> <p>A magyarországi szlovákok elhelyezése (nyelvjárási atlasz alapján), nyelvjárásának jellegzetességei, azonos és eltérő vonások kiemelése. A nyelvjárások tanulmányozása (táj szótárak használata), tájnyelvi szavak, kifejezések formái, a nyelvi állandóság és változás okainak feltárása.</p> <p>Köznyelvi, irodalmi és konkrét szaknyelvi fogalmak megértése, definiálása és használata.</p>
---	---	---	--

6. Irodalmi kultúra, irodalmi művek értelmezése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Az irodalmi mű (szemelvény), mint a művészi élmény közvetítője. Az	Részletek olvasása rövid epikai művekből pl. népmese, elbeszélés, állatmese, rövid	Rövid elbeszélések, anekdoták, történetek önálló olvasása, az olvasott művek rövid bemutatása.	A szlovák irodalom költőinek, íróinak művein keresztül a szlovák nép érzelm- és

<p>irodalomhoz, mint az élményszerzés és tanulás forrásához való pozitív viszony kialakítása.</p> <p>Az olvasott versek, mesék, történetek tanulságának levonása és alkalmazása a mindennapi életben.</p> <p>A gyermekfolyóiratok felhasználása. Látogatás és tájékozódás az iskolai könyvtárban.</p> <p>Gyermek- és népi játékok olvasása, fordítása, dramatizálása.</p> <p>Szlovák népszokások és ünnepek megjelenése a költészetben, mondókákban, közmondásokban és találós kérdésekben.</p> <p>A gyermekirodalom felhasználása a helyes világnézet alakításában. A történetek szereplői, mint a jó és a rossz magatartás példái - pozitív emberi értékek hangsúlyozása. Az irodalom hatásának felhasználása a gyermeki személyiség pozitív fejlődésére.</p> <p>Rövid animációs vagy játékos mesefilmek, gyermektörténetek megtekintése videofilmeken. Videofilm, mint a szlovák szókinccs és irodalmi ismeretek mélyítésének, szélesítésének forrása.</p>	<p>tartalommondás, az irodalmi műfaj meghatározása.</p> <p>Az irodalmi hősök jellemzése - önálló vélemény alkotása. A népköltészet mához szóló üzenetének felismerése. Különböző témájú versek, verses mesék olvasása, hangulatának, hangnemének felismerése.</p> <p>Elbeszélés közös olvasása, az olvasottak dramatizálása az osztályban. Az irodalmi műfaj alapvető jegyeinek felismerése.</p> <p>Az olvasás iránti érdeklődés felkeltése. Az önállóan olvasott művek bemutatása az osztály előtt.</p> <p>A jó és a rossz harca, pozitív és negatív emberi tulajdonságok a szlovák népmesékben, tanulságok, népi bölcsesség a mesékben. Kritikai szemlélet kialakítása.</p>	<p>Önálló vélemény alkotása az olvasott művekről, a művek elemzése, az irodalmi részletek jellemzése.</p> <p>Egy ifjúsági regény elolvasása, a főszereplők jellemzése.</p> <p>Versek, balladák értő olvasása. Memoriter: 3-4 vers. A szerző üzenetének megértésére való törekvés.</p> <p>Drámai mű - színdarab, színházlátogatás, színházi felvétel meghallgatása, tartalommondás. Az olvasott irodalmi művek dramatizálása, előadása az osztályban.</p> <p>Az audio és videohordozók információi, felhasználásuk az irodalomtanításban, internet felhasználása az információk keresésében.</p> <p>Irodalom, mint a szlovák nemzetiségi érzés és szlovák nemzetiséghez való tartozás egyik befolyásolója.</p>	<p>gondolatvilágának, erkölcsi felfogásának társadalom- és világszemléletének, önmeghatározásának megismerése.</p> <p>A szlovák irodalom történetének áttekintése, fejlődési korszakai, helye az európai irodalomban. A szlovák irodalom egyes alkotásainak szlovák-magyar, ill. világirodalmi kontextusba helyezése.</p> <p>A magyarországi szlovák irodalom konkrét művein keresztül a szlovák kisebbség sorskérdéseinek megismerése, az érzelmi, gondolati, erkölcsi azonosulás elősegítése.</p> <p>A szlovák irodalom konkrét műveinek műfaj szerinti csoportosítása. A műfaji sajátosságok ismerete. Az epikai mű jellemzői, válfajai, szerkezeti felépítése, nyelve, stílusa. Az epikai közlés formái egy adott irodalmi alkotás bemutatása során. A drámai mű jellemzői, műfaji sajátosságok. Egy drámai mű feldolgozása, önállóan elolvasott mű vagy színházi élmény alapján. Egy drámai mű részletének interpretálása a tanórán.</p> <p>A lírai művek jellemzői, műfaji sajátosságok, verstani ismeretek. A lírai mű megkülönböztetése az epikai és drámai művektől. A lírai jegyek, kifejezési formák, stilisztikai eszközök bemutatása egy adott mű elemzése alapján. Egy lírai mű bemutatása, kifejező előadásmód.</p> <p>A magyar és a szlovák irodalom kapcsolatainak megismerése, a kölcsönhatások felfedezése, bemutatása konkrét művek</p>
---	---	---	---

			<p>alapján.</p> <p>Tájékozottság (információ szintjén) az újabb szlovák irodalmi művek, ill. a szlovák kisebbség nyelven megjelent kiadványok, irodalmi alkotások megjelentetéséről. Az elektronikus ismerethordozók jelentős szerepe egyes műalkotások megközelítésében, bemutatásában.</p>
--	--	--	--

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A művészi alkotások iránti érdeklődés felkeltése.</p> <p>Az etikai és esztétikai érzék fejlesztése, a helyes ítélőképesség kialakítása.</p> <p>Az olvasás örömeinek felfedezése (belefeledkezés, kaland, képzelet).</p>	<p>A művészetszemlélet formálása, az értő-érző befogadóvá nevelés.</p> <p>Az elvonatkoztató képesség fokozatos fejlesztése. A jelenség mögötti lényeg megfejtése.</p> <p>Élmény és tapasztalatszerzés (elemző-értelmező olvasás, műélvezet képtárlátogatásokon, múzeumban).</p>	<p>A művészet iránti lelki, szellemi affinitás mélyítése, különböző alkotások értelmezése.</p> <p>Az esztétikai érzék fejlesztésének igénye.</p> <p>Az esztétikum mindennapokban betöltött szerepének a megértése.</p> <p>Annak felismerése, hogy a művészet építi a lelket és a szellemet.</p>	<p>Fejlett művészetszemlélet, élmények és érzések kreatív kifejezése. Etikai és esztétikai tudatosság</p> <p>Törekvés az európai országok, nemzetek és kisebbségek művészetének a megismerésére.</p> <p>Annak a felismerése, hogy a művészet megszépíti, minőségivé teszi az emberi létet.</p> <p>Annak a megértése, hogy a műalkotások gazdagítják az önismeretet, segítik a tájékozódást az emberi kapcsolatokban és a világban egyaránt.</p>
<p>Az önálló és a helyes ítéletalkotás megalapozása (etikai, esztétikai normák megismerése).</p> <p>A szép és a rút fogalmainak használata. Felismerésük az alkotásokban és a mindennapokban.</p> <p>A szomorú és a vidám megkülönböztetése eltérő szövegtípusokban és beszédhelyzetekben, az egyén és közösség életében.</p>	<p>Az önálló gondolkodás igénye és képessége.</p> <p>Önálló véleményformálás a látott vagy olvasott műalkotásról.</p> <p>A pozitív élmény megosztása másokkal.</p> <p>A humor szerepének a megértése és gyakorlása megfelelő beszédhelyzetekben.</p> <p>Törekvés a jóra és a szépre,</p>	<p>Igény és fogékonyság a műélvezetre.</p> <p>Törekvés a befogadói ízlés fejlesztésére.</p> <p>Mások ízlésének és véleményének figyelembevétele.</p> <p>A helyzet- és jellemkomikum különböző művészi alkotásokban.</p> <p>A morális cselekvés</p>	<p>Törekvés a művészet kódjainak minél mélyebb megfejtésére.</p> <p>Az ízlés kontextuális függőségének megértése (egyéni, családi, közösségi, kulturális).</p> <p>A humor történeti és időbeli változékonyságának felismerése.</p> <p>Humoros megnyilvánulások kellő helyen és időben.</p>

A jó és a rossz megkülönböztetése művészi alkotásokban, az egyén és a közösség életében. Felkészülés a mindennapi konfliktusok kezelésére (dramatikus játékok, helyzetgyakorlatok).	a helyes értékítéletre. A konfliktuskezelési képesség fejlesztése.	értelmének a felismerése. Törekvés az egyéni és közösségi konfliktusok kezelésére.	Igazság, igazságosság, erkölcs az egyén és a közösség életében. Igény a harmonikus, békés együttélésre a szűkebb és tágabb közösségekben egyaránt: család, iskola, nemzetiség, nemzet(ek).
--	---	---	---

1.2. Szlovák nyelv és irodalom

(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Rövid szövegek lényegének felismerése. Szóbeli közlések, utasítások, kérések, kérdések, kifejezések és felszólítások megértése, ezekre történő reagálás. Egyszerű kérdések megértése és szóbeli válaszadás a következő témakörökben: család, lakóhely, napirend, iskola, öltözködés, vásárlás, szlovák nemzetiség életéhez kapcsolódó dalok, játékok, mesék. Szlovákia nevezetességei. A témakörökhöz kapcsolódó olvasmányok beszédkörnyezetének és tartalmának megértése.	A kommunikáció különböző formáinak megismerése, alkalmazása. Az egyszerű szóbeli közlések, utasítások, kérések, kifejezések és felszólítások megértése, ezekre történő reagálás. A tanult szavak, kifejezések jelentésének felismerése, szókapcsolatokban és mondatokban egyaránt. Rövidebb szövegekkel kapcsolatos kérdések megválaszolása (magyar és szlovák nyelven).	Szlovák nyelvű szóbeli közlések megértése. Az ismeretlen szöveg lényegének megértése. A kulcsszavak, és az előzetes lényegi információk alapján hallás után a közlés lényegének megértése a következő témakörökben: család, oktatás, pályaválasztás, hivatás, szabadidő, kultúra, sport, utazások, hírközlés, posta, konyha, egészségvédelem, országismeret, a szlovák nemzetiség élete. Az ismert szavak alapján következtetés az ismeretlen szavak jelentésére.	Az élőbeszéd tempójában elhangzott közlést egyszeri hallás utáni megértése különféle beszédhelyzetekben. A hétköznapi kommunikációs helyzetekben a lényeg megértése, szókincsének ismerete és alkalmazása. A látottak, hallottak visszaadása a szituációnak megfelelő szókincs használatával. Az ismeretterjesztő és játékfilmek, valamint a szlovák irodalmi és nyelvjárási szövegek tartalmának megértése.

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Helyes kiejtés, hangképzés, a magyartól eltérő sajátos szlovák hangok helyes képzése (pl. h-ch). Mondatok, kérdések alkotása az egyszerű beszédhelyzetben (pl. köszönés, búcsúzkodás, bemutatkozás információadás és kérés). Képek, illusztrációk segítségével rövid történetek, mesék előadása, dramatizálása. Versek, dalok, rövid szövegek, mesék, mondókák, nyelvi játékok memorizálása.</p>	<p>Bekapcsolódás az egyszerű párbeszédbe. Aktív részvétel beszélgetésben kérdések segítségével, események, élmények elmondása egyszerű mondatokban. Segítségkérés probléma esetén (egyszerű, érthető helyes kiejtéssel) Olvasott szöveg lényegének összefoglalása 2-3 mondatban. Egyszerű kérdések és válaszok alkotása helyes szórenddel különböző szituációkban. A szlovák hangok helyes kiejtése, a magyar kiejtéstől eltérő hangok helyes artikulációja. Énekek, versek, egyéb szövegek memorizálása.</p>	<p>Hallott szöveg megértése – hanganyag, film. Önálló beszélgetés, véleményalkotás, emberek jellemzése, hely, tárgyak leírása a tanult szókincs felhasználásával. Saját érzések, gondolatok kifejezése. Okokra való rákérdezés. Saját élményekkel összefüggő kérdések megfogalmazása. Tipikus beszédfordulatok, udvariassági kifejezések használata. Szépirodalmi mű művészi előadására való törekvés, helyes kiejtéssel.</p>	<p>Nyelvileg igényes szókincs használata. Gondolatok, vélemény önálló rövid megfogalmazása. Egyetértés, ill. egyet nem értés kifejezése. Látottak, hallottak felidézése a társalgási helyzetnek megfelelő szókincs használatával. Szükség esetén társalgás kezdeményezése. Mindennapos, szokványos helyzetekben önmaga megértetése (kevés nyelvtani hibával). Hétköznapi és irodalmi szövegek tolmácsolása, memorizálása.</p>

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A szövegek értő, pontos, folyamatos és kifejező olvasása hangosan, helyes ritmusban, jó kiejtéssel és hangsúlyozással. Új szövegkörnyezetben az elsajátított szavak felismerése, megértése, visszajelzése (cselekvéssel, szóval, írásban). A rövid szöveg lényegének megértése, helyes kérdésfeltevés és helyes válasz adása. Az értő néma olvasás fokozatos elsajátítása. Rövid irodalmi szövegek (mesék, gyermekversek, történetek) olvasása, könyvtár-szolgáltatások igénybevétele.</p>	<p>Az olvasott szövegben ismert szavak, szókapcsolatok, kulcsszavak keresése, ismert szavak ragozott alakjainak felismerése. Az értő néma olvasás elsajátítása. Különböző témakörök szövegeinek feldolgozása, (különös tekintettel a szlovák nemzetiség életmódját bemutató történetek értelmezésére). A folyékony, helyes, kifejező olvasás fokozatos elsajátítása.</p>	<p>Ismeretlen szöveg pontos, folyamatos olvasása. Lényeg megértése néma olvasás esetén. Szövegfeldolgozás szótárhasználattal. Hosszabb szövegek esetén a lényeg kiemelése. A különböző műfajú szövegek fordítása szlovák nyelvről magyar nyelvre és magyar nyelvről szlovák nyelvre (levél, hír, időjárás, hirdetés).</p>	<p>Hosszabb, bonyolultabb irodalmi szöveg megértése, értelmező felolvasása. A lényeget értő néma olvasás készségének és a hallott részlet beazonosítási képességének (író, cím) fejlesztése. A nyelvileg bonyolultabb szöveg komplex megértése: tartalom összefoglalása, véleményformálás. Rövid szépirodalmi művek önálló olvasása.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az alapszókincs ismert szavainak, kifejezéseinek helyes írása. Mondatok, rövid összefüggő írott és nyomtatott szövegek másolása, hallás utáni hibátlan leírása. Egyszerű írásbeli feladatok (pl. szavak alkotása megadott betűkkel, mondatalkotás adott szavakkal, egyszerű mondatokkal szövegszerkesztés, stb.) megoldása. Minta alapján rövid szövegek írása (pl. üdvözlőlap, képeslap, e-mail).</p>	<p>Olvasható, rendezett íráskép, megfelelő írástempó. Másolás hibák nélkül, szavak, rövid mondatok hallás utáni leírása kevés hibával. A szlovák helyesírás szabályainak alkalmazása (az írásban szótaglágypítés helyes jelölése, a szavak helyes elválasztása, az i és y helyes használata az ismert szavakban, a ritmikai szabály írásban történő alkalmazása, a tulajdonnevek helyesírása, a szlovák hangzók írásban történő helyes jelölése). Törekvés a nyelvtanilag helyes mondatok alkotására. Rövid szövegek összeállítása (pl. egyszerű nyomtatvány kitöltése, levél, e-mail írása, párbeszéd, képleírás).</p>	<p>Saját gondolatok egyszerű mondatokban való megfogalmazása. A szlovák nyelvi és nyelvhelyességi törvényszerűségek alkalmazása az írásbeli szövegekben. Különböző adatokat tartalmazó kérdőívek kitöltése. Egyszerű szövegek írása (pl. levél, képeslap, e-mail). Szótárhasználat segítségével egyszerű mondatok fordítása szlovák nyelvre a mondatszerkezet és nyelvi fordulatok különbözőségének figyelembevételével.</p>	<p>Szövegszerkesztési módszerek továbbfejlesztése, jól szerkesztett, esztétikus íráskép (hivatalos levél, e-mail, önéletrajz, külső és belső jellemzés, kérvény írása). Élménybeszámoló készítése egy-egy magyarországi szlovák irodalmi alkotás tartalmáról, mondanivalójáról, értékeiről. A nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási ismeretek fejlesztése, nyelvtani szabályok tudatos alkalmazása az írásbeli szövegalkotásban. Szótár segítségével fordítás szlovákról magyarra és magyarról szlovákra (kevés hibával). Rövid magánlevél, távirat önálló megfogalmazása.</p>

2. Szlovák népismeret

(Valamennyi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A család, a rokonsági viszonyok régi elnevezései és azok irodalmi megfelelőinek megkülönböztetése. A település szlovákajkú lakói hovatarozásának felismerése nyelvük és</p>	<p>Tapasztalatok gyűjtése a szlovákok által lakott település életéről - személyes beszélgetésekből, olvasott anyagokból és filmekből vett információk felhasználásával. Betekintés nyerése</p>	<p>A megszerzett készségek bővítése a szlovákság történelméről tanórán, filmek és források anyagának feldolgozása során. A naptári évhez és a valláshoz kötődő ünnepek</p>	<p>A magyarországi szlovák kisebbség és a magyar nép együttéléséből adódó ok-okozati összefüggések felismerése a közös történelmi múlt tükrében. A magyarországi szlovák kisebbség és többségi</p>

<p>szokásaik alapján, helyi nyelvjárás megismerése. A településen gyűjtött közmondások, szólások, mondókák, gyermekversek, gyermekjátékok elsajátítása. Háziállatok, konyhakerti növények helyi elnevezésének megtanulása. Régi foglalkozások, épületek felfedezése a lakóhelyen vagy környékén. Ismerkedés élő hagyományokkal és szokásokkal, aktív szerepvállalás hagyományörző ünnepségeken. A helyi népviselet ruhadarabjainak felismerése. Játékkészítés, daltanulás, rövid jelenetek bemutatása. A fenti témákban cselekvésközpontú képességek alkalmazása.</p>	<p>életmódba, szokásokba, konyhaművészetbe, ruházatba, népi építészetbe, nyelvjárásba, tájházak kiállításainak megtekintésével. A megszerzett képességek rendszerezése tanórán és bemutatása kiállításon vagy színpadra állítása. Szlovákia és a magyarországi szlovákság történelméről, földrajzáról és kultúrájáról szerzett készségek rendszerezése tanórákon és projektbemutatókon.</p>	<p>és szokások megismerése és bemutatása. A szlovák népdal és néptáncincs bővítése és ápolása. A népviselet megismerése és bemutatása, saját élmények és tapasztalatok beépítésével. A nyelv és az identitás összefüggésének felismerése, irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások, valamint a média információhordozóinak segítségével. Kutatómunka a hazai és európai kisebbségpolitika aktuális kérdéseinek értelmezéséről és megjelenési formáiról.</p>	<p>nemzet hagyományainak, kultúrájának kölcsönhatása (közös és eltérő vonások bemutatása), a vallás és egyház szerepe a szlovák kisebbség életében. A nemzetiségi települések mai helyzete, arculata a lakosság összetételének változásai a különböző nemzetiségek (vegyes házasságok, betelepülések) tekintetében. A párhuzamok és eltérések, kölcsönhatások tudatosítása. Magyarországi szlovák kisebbség történetének, néprajzának és kultúrájának ismerete (a migrációtól a jelenkorig, ok-okozati összefüggések feltárása).</p> <p>Projektmunka készítése, információk gyűjtése saját élmény, megfigyelés alapján, települések közösségi életéről, ünnepeiről, hagyományairól. Helytörténeti tanulmányok, szakirodalom áttekintése – monográfia, újságcikkek, egyéb forrásanyagok gyűjtése. A gyűjtőmunka során szerzett ismeretek feldolgozása, elemzése, rendszerezése. A szlovák nyelv, kultúra és identitás összefüggéseinek értelmezése, felismerése szépirodalmi, képzőművészeti alkotások, zene segítségével.</p> <p>Kutatómunka a magyarországi kisebbségpolitika történetének és aktuális kérdéseinek köréből.</p>
---	---	--	--

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A korábbi és a jelenlegi életkörülmények közötti különbségek megfigyelése. A népek és népcsoportok különbözőségeinek tudatos elfogadása. Az elődök kultúrájának megismerése a hagyományok játékos, dramatizált reprodukálásával. A népköltészet és a hagyományápolás szépségének és fontosságának felismertetése. A lakóhely vagy környékének nyelvjárása és az irodalmi nyelv kifejezéseinek összehasonlítása.</p>	<p>Összefüggések feltárása a magyarországi szlovákság múltjának sorsdöntő eseményeiről (pl. betelepítés, földrajzi elhelyezkedés...) és következményeiről. A szlovák népcsoport egyéni arculatának jellemzői, fejlődéstörténetének figyelemmel kísérése. Más népcsoportokkal (magyarok, horvátok, szerbek...) való békés együttélés megvalósulása. Saját identitás kialakításának előmozdítása.</p>	<p>A magyarországi szlovákság „lakóhagyományainak” összehasonlítása a magyar szokásokkal. A kisebbségek jogainak ismerete, önszerveződési lehetőségeinek megismerése, bekapcsolódás azok gyakorlásába. Az anyanemzet, a magyar nemzet és kisebbségi szlovák történelem és kultúra egymásra hatásának felismerése. Az identitástudat kialakítása.</p>	<p>Kérdések megfogalmazása, állásfoglalás, érvelés a szlovákság történelmi sorsfordulóiról. Önálló vélemény kialakítása a megismert eltérő nézetekről, elméletekről, vitás kérdésekről. Kauzális összefüggések feltárása források segítségével (szövegek, filmek, irodalmi munkák, publicisztika). A nemzetközi és etnikai kisebbség jogairól szóló 1993-as törvény és módosításának ismerete, abban megfogalmazott jogok és köteleységek értelmezése, alkalmazása a mindennapi életben. Naprakész tájékozottság a szlovák kisebbséget érintő aktuális politikai és jogi jelenségekről. Család, nevelési-oktatási intézmények szerepe, önkormányzatok, egyesületek, civil szervezetek, média szerepe, továbbá közös feladatok, javaslatok felvállalása a problémák megoldására vonatkozóan.</p>

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Beszélgetés idős és fiatal szlovák személyekkel életükről, véleményük meghallgatása a szlovákság múltjáról és jelenéről. Kérdésfeltevés a hétköznapi élethelyzetek nyelvjárási szokásainak gyűjtése és tematikus csoportosítása céljából. Anyaggyűjtés településen, a megyében</p>	<p>Beszélgetés és vita a szlovák kisebbség életéről, lehetőségeiről az oktatásban és az önazonosság kialakításában. Gyűjtőmunka bemutatása írásban és szóban. Szokások, történetek, táncok színpadon történő bemutatása. Versek, mondókák, történetek, népdalok</p>	<p>Szóbeli és írásbeli bemutatás - magyar és szlovák kapcsolatok találkozásainak lehetőségeiről. Önálló vélemény előadása, vitában érvek megfogalmazása az érintett kisebbségi témákban. A kisebbségi törvény fiatalokat érintő rendelkezéseinek</p>	<p>Irányított beszélgetés, vita egy-egy kisebbségpolitikai, emberi jogi témáról, véleménykülönbségek tisztázása, saját álláspont szabatos, logikus kifejtése, a tolerancia gyakorlása. Tudósítás a szlovákság kulturális, politikai eseményeiről, beszámoló készítése. A szlovák kisebbség életével, aktuális</p>

<p>osztályprojektek feldolgozásához. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról a tanórán. Rajzok, modellek, makettek készítése. Szokások és népi, ill. gyermekjátékok bemutatása színpadon. Dalok, mondókák, gyermekversek, mesék előadása.</p>	<p>előadása tanórán és iskolai rendezvényeken.</p>	<p>felsorolása. Beszámoló az önálló gyűjtőmunkáról tanórán. Dalok, versek, színjátékok előadása, népviselet bemutatása osztályban, projektbemutatón, iskolai rendezvényen, és találkozókön.</p>	<p>(politikai, emberi jogi, oktatási, kulturális) kérdéseivel kapcsolatosan, a közélet, oktatás és kultúra jeles képviselőinek megszólaltatása. A szlovák kisebbség megjelent tudományos ismeretterjesztő, szépirodalmi alkotásai közül egy-egy mű bemutatása, elemzése. Vitaindító beszélgetés kezdeményezése, vélemények és nézetek egyeztetése. Válogatott művek bibliográfiájának összeállítása. Vitaindító előadás a sajtó, rádió, televízió tömegtájékoztatás és közvélemény címmel. Idegenvezetés, „útikönyv” készítése adott település nemzetiség szempontú bemutatásához.</p>
--	--	---	--

4. Tájékozódás térben és időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló szlovák nyelvű kifejezések helyes használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év.</p> <p>Időmeghatározó kifejezések elsajátítása és gyakorlása: Kicsi koromban, amikor járnai és beszélni tanultam; amikor iskolás lettem; Amikor a (nagy)szüleim gyerekek voltak; Amikor ekével szántottak; amikor szőttek és fontak; amikor népviseletben jártak; amikor lovas szekéren utaztak; hajdan, a régmúltban régen, a közelmúltban. Néprajzkutatók, írók, költők munkásságának bemutatása kronológiai sorrendben.</p>	<p>Az idő tagolására vonatkozó kifejezések bővítése: év, évtized, évszázad, emberöltő. Kr. e., Kr. u. (esemény). Szlovákia hegységei és vizei (térkép). Szlovákia városainak elhelyezése. Neves személyiségek: írók, költők, festők, zeneszerzők szülőházainak megkeresése térképen. Falumúzeumok, néprajzi múzeumok, tájházak mint az értékmegőrzés színhelyei. A szlovákok tárgyi és szellemi örökségének átmentése a jövő nemzedékei számára.</p>	<p>Tájékozódás térben és időben a történelmi és földrajzi atlasz segítségével (esemény, hely, idő). Szlovák lakta települések (térképhasználat). A magyarországi szlovákok jelentősebb intézményeinek alapítása (hely-idő).</p>	<p>A szlovákok történetének tagolása, korszakolása (a kezdetektől napjainkig). A magyarországi szlovákok története (különböző időszakok megjelölése). A múlt nyomdokain (térképhasználat). Diakron nyelvvizsgálat: családnevek, helynevek etimológiája. Tradicionális és modern közösségek; múlt és jelen; hagyomány és újítás. Szomszédos országok megyéi (térkép). A magyarországi szlovákság helyzetének elemzése népszámlálási adatok tükrében (diagramok, statisztikai adatok).</p>

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Alapismeretek a szlovák nép és nyelv történetéről. Néhány szlovák (származású) híres ember (költő, prózaíró, drámaíró, feltaláló, történelmi személyiség) pályarajzának megismerése (a múltból vagy ma is élő, határokon belüli vagy azokon túli).</p> <p>Lássák meg ezekben a zseniális emberekben a pozitív példát, a modellértékű szellemi nagyságot. Értsék meg, hogy az őseink másképp éltek és gondolkodtak, mint a mai nemzedékek. Nagy szlovák történelmi események és személyiségek megismerése. Alapismeretek a magyarországi szlovákság történetéről, néprajzi örökségéről, hitéletéről, nyelvéről. Néhány jellegzetes régi és új szokás megismerése.</p> <p>A környék, a lakóhely környezeti értékeinek felfedezése.</p>	<p>További ismereteket szerezzenek Szlovákia földrajzi tájegységeiről. Ismerjenek néhány mondát, legendát a szlovák történelemből és földrajzból. A történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák. Tanulmányozzák a magyarországi szlovákság történetének jelentősebb eseményeit. Egy-két neves magyarországi szlovák személyiség megismerése. További ismeretszerzés a magyarországi szlovákok múltjáról és jelenéről (életmód, mesterségek, népviselet, népi konyhaművészet). Ismeretek bővítése és mélyítése a szlovák szokás- és hagyományvilágról.</p> <p>A környék, a lakóhely környezeti és kulturális értékeinek a felfedezése.</p>	<p>Történelmi, földrajzi, művelődéstörténeti ismeretek összekapcsolása. A tájegységek, a szlovák kultúra és civilizáció központjainak megismerése. Szlovákia néhány specifikus jelképének a megismerése néhány legenda tükrében. Egy magyarországi szlovák település (hely)története a kezdetektől napjainkig.</p> <p>Ismerjék a jelentősebb nemzeti kulturális törekvéseket. Neves magyarországi szlovák személyiségek szerepe, küldetésstudata. A szlovák kulturális intézmények és a szlovák nyelvű sajtó. A nemzetiségek együttélése. A magyar és szlovák szokások kölcsönhatásai. Törekvés a szokásokban rejlő mögöttes jelentések megfjtésére.</p> <p>A lakókörnyezet, a lakóház régen és ma. A család hajdan és napjainkban (generációk együttélése, szereposztások). Kisebbségpolitikai alapismeretek elsajátítása.</p>	<p>Szlovákia helye Európában és a világban. Turisztikai központok. Tájak, korok, alakok találkozása a művészet és tudomány alkotásaiban. Földrajzi, történelmi, vallástörténeti, művészeti ismeretek integrált bemutatása.</p> <p>A történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabjának tanulmányozása: Európai eszme- és stílusirányzatok hatása a szlovák kultúrára (pl. az európai felvilágosodás hatása).</p> <p>Az endogám és exogám közösségek jellemzése. A vallások és egyházak szerepe a szlovákok kultúrájában. Jártasság a nyelv és identitás témakörében. Kölcsönhatások a szlovák, a magyar és más nemzetiségek népi kultúrájában. A szokásvándorlások felismerése. A profán és a szakrális szimbólumok megfjtése (pl. az átmeneti rítusokban). Kisebbségek élete és helyzete a mai Magyarországon és Európában. Kisebbségpolitikai tájékozottság. A szülőföldélmény kifejezése hazai szlovák költők, írók, képzőművészek alkotásaiban.</p>

6. Énkép, önismeret, azonosság tudat*(A reflexiót irányító kérdések)*

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki vagyok én? • Miben hasonlítok a velem azonos korú (iskola)társaimhoz? • Milyen külső és belső tulajdonságaim vannak? • Milyenek a képességeim? • Kik az ideáljaim (szülő, tanító, ...)? • Kihez szeretnék hasonlítani? Miért? • Mit jelent az, hogy szlovák nemzetiségű vagyok? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki a szlovák? Ki a magyar? Ki a német? Ki a román? Ki a szerb? • Milyen nemzetiségek élnek Magyarországon és Szlovákiában? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek, nemzetiségek? • Miben hasonlítunk mi emberek (különböző nemzetiségiek) és miben különbözünk egymástól? • Mit jelent számomra magyarországi szlováknak lenni? • Különbözöm-e más állampolgártól? • Kik voltak az elődeim? • Honnan jöttek? • Milyen nyelven beszéltek? • Mivel foglalkoztak? • Hogyan éltek, ünnepeltek, öltözködtek? • Milyen vallásúak voltak? • Miért gondolkodnak másképpen a különböző nemzedékek? • Van-e párbeszéd a különböző generációk között? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ismerem-e a közösségem nyelvét, szokás- és hagyományvilágát, vallását? • Ragaszkodom-e a gyökereimhez? • Mit jelent számomra haza (szülőföld, az anyaország, Európa és a nagyvilág)? • Hányféle identitása lehet egy embernek? • Mit jelent a kétnyelvűség (nyelvcserre)? • Érzek-e kellő affinitást az elődeim kulturális öröksége iránt? • Mennyiben segíti a család, az iskola, az egyház, és a média, a magyarországi szlovákság fennmaradását? • Érdemes-e jól megtanulnom szlovákul? • Van-e jövője a hazai szlovákságnak? • Mennyire jellemző rám: önállóság, pontosság, együttműködés, kötelességtudat, monotonia tűrés, kíváncsiság, fogékonyság, önzetlenség, segítőkészség, a saját képességeim fejlesztésének igénye. 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Képes vagyok-e önvizsgálódásra, személyes identitásra? • Van-e célja az életemnek? • Van-e elég akaratom az álmaim valóra váltásához? • Miben látom az életem értelmét? • Képes vagyok-e „feleszmélésre” morális (minőségi) létre, a „meglett emberi” magatartásra? • Mit jelent számomra a: szeretet, boldogság, remény, erkölcs, szépség, jószág, hit, harmónia, autonómia, életminőség, szakáztisztelet, udvariasság, tisztesség, művészi érzék, emberi méltóság, hivatástudat, tolerancia, empátia? • Mennyire jellemző rám: nyitottság a különböző nyelvek, kultúrák iránt; demokratikus értékrend; vállalkozói szellem; kudarc-tűrés; a munka tervezése, szervezése, megosztása, az önállósodás igénye, konfliktuskezelés; pozitív gondolkodás; megnyilatkozni tudás; saját korlátok ismerete; tudatosság; összefogottság; önkontroll; művészi érzék; emberismeret; aktív állampolgári lét; tág látókör; kollektív tudat; kulturális és közéleti tevékenység; aktív cselekvés a kisebbségért, annak fennmaradásáért; digitális kompetencia kamatoztatása a kapcsolatteremtésben; ügyintézésben; munkában; a tudás hatalmába vetett hit; igény az élethosszig tartó tanulásra.

Slovenský jazyk a literatúra

(pre jednojazyčné a dvojjazyčné národnostné školy)

Rozvíjacie úlohy

1. Komunikačné schopnosti, zostavenie a porozumenie hovorených textov

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Jednoduchý, správny a zrozumiteľný ústny prejav. Správna výslovnosť v každodennom ústnom prejave, prednese básní a prozaických diel. Porozumenie pokynov a prejavov a správna reakcia na ne. Porozumenie jednoduchého textu zvukovej nahrávky (báseň, rozprávka) alebo videofilmu.</p> <p>Tvorenie rozhovoru v rámci nacvičenej komunikačnej témy. Krátke súvislé rozprávanie (6-8) viet na základe pozorovaného alebo vlastného zážitku. Snaha o čoraz samostatnejšiu komunikáciu.</p> <p>Zhrnutie vlastnými slovami obsahu do niekoľkých krátkych súvislých viet prečítaného textu. Sformulovanie a vyslovenie vlastného názoru na prečítaný text. Opis prípadnej ilustrácie jednoduchou formou.</p>	<p>Spoľahlivá orientácia v každodenných komunikačných situáciách. Zrozumiteľný a účinný ústny prejav. Vyjadrenie prosby, otázky a odpovede jednoduchými vetami.</p> <p>Oboznámenie sa s rôznymi formami komunikácie, ich používanie: polozenie otázky, odpoveď na danú otázku, vyjadrenie vlastného názoru.</p> <p>Používanie rozmanitých viet v zhode s rečovým cieľom a zámerom.</p>	<p>Zapojenie sa do rôznych foriem diskusie. Vyjadrenie vlastného názoru s odôvodnením. Porozumenie zvukovej nahrávky, telefonической správy, videofilmu.</p> <p>Reprodukcia počutého textu. Príprava a prednes referátu o prežitej udalosti. Diskusia - výmena názorov, odôvodnenie, argumentácia.</p> <p>Prispôsobenie sa činiteľom komunikačného procesu v rôznych konkrétnych situáciách. Vedomé používanie rozmanitých viet v zhode s rečovým cieľom a zámerom. Príprava reportáže a rozhovoru so známou osobou o zaujímavej udalosti v rámci nacvičenej lexiky.</p>	<p>Pružné prispôsobenie sa rôznym konkrétnym konverzačným situáciám v procese komunikácie. Presná formulácia reči a myšlienok. Používanie jazykovo náročnej slovnej zásoby. Plynulý a ľahký spôsob vyjadrovania.</p> <p>Veľká istota v používaní typických slovenských jazykových zvrátov. Správna intonácia v konkrétnych konverzačných situáciách. Súlad medzi obsahom textu a zvolenými prostriedkami jeho vyjadrenia v reči hovoriaceho.</p> <p>Okrem poznávania bežných, každodenných komunikačných situácií poznávanie a používanie slovnej zásoby z oblasti médií, umenia, literatúry, filmu, divadla a výtvarného umenia.</p> <p>Pripomenutie si videného a počutého za použitia presnej slovnej zásoby zodpovedajúcej danej konverzačnej situácii.</p>

<p>Správna intonácia viet (oznamovacích, opytovacích, rozkazovacích, želacích a zvolacích), dodržiavanie prízvuku a rytmu vety v hovorenom texte a pri prednese básní a prózy. Správna artikulácia hlások odlišujúcich sa od výslovnosti v maďarčine.</p> <p>Rozvíjanie komunikačných schopností pomocou dramatizácie (rozprávka, detský príbeh, detská hra, bábkové divadlo ap.).</p>	<p>Opis obrazu alebo ilustrácie, opis činnosti. Príprava krátkej reportáže v triede.</p> <p>Správne používanie typických slovenských slovesných zvrátov. Správna slovenská výslovnosť.</p> <p>Tvorenie a nácvik dialógov v skupinách. Imitácia skutočných jazykových situácií, rozhovory v skupinách, gestikulácia, mimika v súlade s rečou.</p>	<p>Pokus o umelecký prednes úryvkov z krásnej literatúry (báseň, próza) so správnou výslovnosťou a intonáciou.</p> <p>Globálne porozumenie hovoreného textu v niektorom (regionálnom) slovenskom nárečí. Najzákladnejšie odchýlky nárečových slov od spisovného jazyka.</p> <p>Dramatizácia prečítaných ukážok z literárnych diel (2-3 ukážky), gestikulácia a mimika v súlade s hovorenou rečou.</p>	<p>Verný prednes zapamätaného textu, vedomé rozprávanie.</p> <p>Preklad a tlmočenie z maďarčiny do slovenčiny a naopak s ohľadom na osobitosti oboch jazykov. Snaha o vedomé používanie a zdokonaľovanie jazyka.</p> <p>Splnenie požiadaviek C1 a C2 na základe európskej šesťstupňovej jazykovej stupnice.</p>
--	--	---	---

2. Čítanie a porozumenie písaného textu

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Nácvik hlasného a tichého čítania textu s vekuprímeraným rozsahom, obsahom a lexikou.</p> <p>Správna artikulácia hlások, rešpektovanie interpunkčných znamienok, prirodzená intonácia viet.</p> <p>Porozumenie prečítaného textu a vyzprávanie obsahu literárnej ukážky pomocou učiteľa.</p> <p>Hodnotenie literárnych postáv na základe ich činov (1-2 vety).</p> <p>Memorovanie niekoľkých</p>	<p>Hlasné, tiché a samostatné čítanie známeho textu, jeho porozumenie, krátky obsah prečítaného textu.</p> <p>Techniky porozumenia textu. Vedomé sledovanie tektoniky textu a kontextu.</p> <p>Snaha o vyjadrenie vlastného názoru o prečítanom texte, postavách a deji.</p>	<p>Hlasné a tiché čítanie rozmanitých textov, ich porozumenie, krátky obsah prečítaného textu.</p> <p>Čítanie s porozumením - ukážky zo slovenskej literatúry pre deti a mládež.</p> <p>Spracovanie literárnych ukážok v skupinách.</p> <p>Porozumenie obsahu, vyjadrenie vlastného názoru o prečítanej</p>	<p>Pochopenie konkrétneho literárneho, publicistického a odborného textu, jeho prečítanie s vysvetlením.</p> <p>Pochopenie abstraktného a konkrétneho textu, spoznanie nevysvetleného obsahu a jeho objasnenie. Reprodukcia významového obsahu daného textu.</p> <p>Logické koncipovanie argumentov a</p>

<p>básní (4), rečňovaniék, porekadiel alebo hádaniek (3) a krátkeho prozaického úryvku (5-8 riadkov).</p> <p>Rozpoznávanie niektorých literárnych útvarov - báseň, rozprávka, detský príbeh, rečňovanka, hádanka, porekadlo.</p> <p>Obohacovanie a upevňovanie aktívnej slovnej zásoby pomocou opakujúcich sa výrazov.</p>	<p>Rozširovanie aktívnej slovnej zásoby na základe rozprávania o zážitkoch z čítania.</p> <p>Čítanie krátkych ukážok zo slovenskej literatúry a slovenskej ľudovej slovesnosti, spoznávanie ich hodnôt.</p>	<p>ukážke, samostatné spracovanie ukážok, rozširovanie aktívnej a pasívnej slovnej zásoby, dramatizácia jednej ukážky. Memorovanie 3-4 básní a 10 riadkov prózy.</p> <p>Čítanie článkov zo slovenských novín a časopisov, porozumenie ich obsahu, hľadanie podstaty textu, príprava osnovy článku.</p>	<p>protiargumentov, zaujatie postoja.</p> <p>Poznávanie a používanie jednotlivých postupov spracovania a porozumenia textu. Hľadanie a objasnenie významových línií rôznorodých umeleckých textov (kontext, vzájomná spojitosť významových línií, charakteristika určitého žánru).</p> <p>Rozpoznávanie štýlov v konkrétnych literárnych dielach.</p>
--	---	--	---

3. Tvorenie písomných textov, forma písma, pravopis

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Písanie slovenskej abecedy a správne uplatňovanie nacvičených poznatkov v praxi s dôrazom na špecifické slovenské písmená.</p> <p>Písanie bez zámeny a vynechania písmen pri odpisovaní a diktovaní známeho textu.</p> <p>Kontrola vlastného textu a oprava prípadných chýb po porovnaní s predlohou. Snaha o úhľadné písmo.</p> <p>Zostavenie súvislého chronologického textu z naučenej témy</p>	<p>Snažiť sa o čitateľné, úhľadné písmo a primerané tempo písania. Ďalej rozvíjať techniku písania.</p> <p>Dodržiavanie pravidiel slovenského pravopisu. Písanie diktátu v primeranom tempe.</p> <p>Osvojenie si kratších útvarov písomného prejavu (napr. zhrnutie</p>	<p>Snaha o vyjadrenie vlastných myšlienok a vlastného postoja v písanom texte. Nácvič už známych písaných foriem textu.</p> <p>Štylizácia opisu na základe vzoru, jeho umiestnenie v čase, dodržiavanie logickej a chronologickej postupnosti. Samostatné písanie referátu, správy, interview.</p>	<p>Dobre konštruované a esteticky upravené písmo.</p> <p>Jasná a plynulá tvorba textu týkajúceho sa obsahu každodenného života a konkrétnych oblastí vzdelávania s primeranou slovnou zásobou.</p> <p>Rozvoj a istota používania gramaticky správneho pravopisu, vedomé používanie pravidiel slovenského pravopisu pri tvorbe písaného textu.</p> <p>Rozprava, esej, opis alebo charakteristika na konkrétnu tému.</p>

<p>pozostávajúceho z jednoduchých viet (6-8) pomocou učiteľa a neskôr samostatne.</p> <p>Osvojenie si pravidiel zostavovania rozličných krátkych textov ako napr. list, blahoželanie, opis, rozprávanie. Napísať jednoduchý odkaz, presnú adresu, základné osobné údaje.</p> <p>Dodržiavanie správneho členenie písomného prejavu.</p>	<p>prečítanej ukážky, písanie pohľadnice, krátkeho listu) s vyjadrením subjektivity.</p> <p>Nácvik používania slovníka, preklad zo slovenčiny do maďarčiny.</p> <p>Kreatívne zostavovanie textu, napr. pokračovanie, dokončenie príbehu, hľadanie rýmujúcich sa slov.</p>	<p>Poznanie základných pravidiel písania životopisu, súkromných a úradných listov.</p> <p>Preklad z maďarčiny do slovenčiny s ohľadom na jazykové odlišnosti v stavbe vety a jazykových zvrátov.</p> <p>Kreatívne literárne prvotiny talentovaných žiakov, písanie krátkych príbehov, básničiek, scénok.</p>	<p>Štylizácia životopisu, prosby, žiadosti a prihlášky do konkurzu.</p> <p>Používanie jedno- a dvojjazyčných slovníkov pri tvorbe písaného textu.</p> <p>Kreatívne literárne prvotiny talentovaných žiakov, písanie krátkych príbehov, básničiek, scénok.</p>
--	---	--	---

4. Rozvíjanie schopností učenia

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Osvojiť si základné poznatky o samostatnom učení.</p> <p>Získavanie informácií o používaní knižnice.</p> <p>Oboznamovanie sa s detskými lexikónmi a mapami.</p> <p>Oboznamovanie sa s modernými nosičmi informácií (audiovizuálne, elektronické prostriedky, Internet, CD-ROM).</p> <p>Zbieranie a spracovanie informácií s pomocou učiteľa.</p> <p>Zostavenie osnovy s pomocou učiteľa.</p> <p>Praktická aplikácia osvojených poznatkov v rôznych úlohách.</p>	<p>Poznanie techník získavania a spracovania vedomostí.</p> <p>Postupné vytváranie vlastnej stratégie učenia.</p> <p>Ďalšie poznatky o používaní knižnice.</p> <p>Aplikácia prostriedkov IST pri rozvíjaní schopností písania a čítania.</p> <p>Zbieranie materiálu v knižnici a pomocou Internetu.</p> <p>Snaha samostatne zostaviť osnovu.</p> <p>Písanie poznámok s pomocou učiteľa (selekcia, vyzdvihnutie podstaty, zhustenie).</p> <p>Zhrnutie učiva s pomocou učiteľa a podľa daných kritérií.</p> <p>Pochopenie podstaty zhrnutia.</p>	<p>Racionalizácia priebehu učenia (účinné hospodárenie s časom a informáciou).</p> <p>Získavanie, spracovanie a osvojenie si informácií.</p> <p>Samostatné riešenie úloh.</p> <p>Oboznamovanie sa s rôznymi nosičmi informácií. Používanie lexikónov, slovníkov.</p> <p>Interaktívne používanie prostriedkov IST.</p> <p>Spoznávanie noriem aplikácie informácií (formy citátov, etické normy, uvedenie prameňov).</p> <p>Samostatné zostavenie osnovy.</p> <p>Snaha samostatne písať poznámky (kľúčové výrazy, podstatné vety).</p> <p>Písanie čitateľského denníka (vyzdvihnúť podstatu).</p>	<p>Zbieranie, selekcia, systematizácia a používanie ústnej a písomnej informácie.</p> <p>Vekuprimeraná orientácia v knižnici, archíve, múzeu.</p> <p>Rozvíjanie kritického myslenia a kreativity pomocou IST.</p> <p>Zbieranie materiálu v knižnici, archíve, múzeu a na Internete.</p> <p>Systematizácia, pochopenie a spracovanie získaných informácií.</p> <p>Samostatné zostavenie osnovy, synopsy, projektu a referátu.</p> <p>Samostatné písanie poznámok (stručne, výstižne).</p> <p>Vyhotovenie projektu samostatne alebo v skupine, dodržiavaním etických noriem</p>

		Snaha o samostatné zhrnutie, syntézy. Aplikácia osvojených metód pri riešení úloh.	(bibliografia, poznámky, pramene, osoby poskytujúce informácie, prílohy, ilustrácie, fotky, obrazy). Samostatné zhrnutie (kauzálne súvislosti, podstata, chronologická postupnosť, údaje). Nadobúdanie skúseností pri zhromažďovaní a spracovaní informácií (v stále novších úlohách).
--	--	---	--

5. Poznatzky o materinskom jazyku (o menšinovom jazyku)

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Znalosť slovenskej abecedy. Zvláštnosti slovenského jazyka, napr. hlásky ch, š, ô, ä ap. Správne používanie malých a veľkých písmen. Používanie diakritických znamienok. Správne rozdeľovanie slov a označovanie kvantity hlások. Rytmický zákon. Delenie hlások. Osvojenie si pravopisných pravidiel pri písaní i/i-y/ý po tvrdých, mäkkých a obojakých spoluhláskach. Slovné druhy.</p> <p>Identifikácia ohybných slovných druhov v texte (podstatné mená, prídavné mená, slovesá, niektoré zámená a číslovky). Nácvik gramatickej zhody na vetných modeloch. Správne poradie slovných druhov vo vete. Samostatné používanie prítomného času a postupné rozpoznanie a používanie minulého a zloženého budúceho času.</p> <p>Správne označenie začiatku a konca vety. Rešpektovanie</p>	<p>Pravidlá tvorenia viet a ich vedomé používanie.</p> <p>Správne skloňovanie, časovanie slovných druhov. Slovný druh – vetný člen, vzťahy medzi nimi.</p> <p>Používanie Slovníka slovenského jazyka,</p>	<p>Vedomé používanie už naučených gramatických a pravopisných pravidiel.</p> <p>Presné používanie útvarov a ich štýlotvorných činiteľov.</p> <p>Zmena významu slov v závislosti od textu, jej ilustrácia na príkladoch.</p> <p>Odlíšne a podobné znaky v štruktúre slovenského a maďarského jazyka, ich demonštrácia na konkrétnych príkladoch.</p>	<p>Poznanie gramatiky slovenského jazyka, vedomé a správne použitie pravidiel slovenského pravopisu.</p> <p>Charakteristické črty vzniku slovenského spisovného jazyka. Bohatá a adekvátne slovná zásoba, používanie slov na základe ich štylistických odtienkov v ústnych a písomných prejavoch. Uvedomenie si odlišností medzi spisovným jazykom, hovorovým jazykom a nárečiami. Demonštrácia jednotlivých podôb jazyka na konkrétnych textoch (slohové útvary, čítanie podľa nárečia študentov).</p> <p>Zaradenie dolnozemsých Slovákov pomocou nárečovej mapy, charakteristické znaky ich nárečí, podobnosti a odlišnosti. Skúmanie jednotlivých nárečí, dôvody ustálenosť a zmeny, používanie nárečových slovníkov.</p> <p>Pochopenie, vymedzenie definície a používanie</p>

<p>interpunkčných znamienok. Dodržiavanie správneho poradia slov v oznamovacej, opytovacej, rozkazovacej, želacej a zvolacej vete. Ich správne používanie v ústnom a písomnom prejave.</p> <p>Spoločné a odlišné črty slovenského a maďarského jazyka pri tvorení viet. Ukážka na praktických príkladoch a vyvodenie záverov.</p>	<p>Pravopisných pravidiel a frazeologického slovníka.</p> <p>Demonštrácia slovenských dialektov v každodennom živote a v literatúre.</p>	<p>Vývoj spisovného jazyka, nárečia, dialekty, rozdiely medzi nimi a spisovným jazykom.</p>	<p>hovorových, spisovných a konkrétnych odborných pojmov.</p>
---	--	---	---

6. Poznanky o literatúre

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Literárne dielo (ukážka) ako sprostredkovateľ umeleckého zážitku.</p> <p>Vytvorenie pozitívneho vzťahu k literatúre ako zdroju zážitku a poučenia.</p> <p>Vyvodenie ponaučenia a jeho uplatnenie v každodennom živote z prečítaných a preložených básní, rozprávok a príbehov.</p> <p>Využívanie detských časopisov. Návšteva školskej knižnice a orientácia v nej.</p> <p>Čítanie a prekladanie detských a ľudových hier, ich dramtizácia.</p>	<p>Čítanie úryvkov krátkych epických diel (napr. ľudová rozprávka, poviedka, bájka) porozprávanie krátkeho obsahu, určenie literárneho žánru.</p> <p>Charakteristika literárnych postáv - formovanie vlastného názoru.</p> <p>Spoznanie odkazu ľudovej slovesnosti pre dnešok.</p> <p>Čítanie básní, veršovaných rozprávok s rôznou tematikou, určenie ich nálady a štýlu.</p> <p>Spoločné čítanie poviedok, dramtizácia prečítaného v triede.</p> <p>Spoznávanie základných znakov literárnych žánrov.</p> <p>Vzbudenie záujmu o čítanie. Predstavenie samostatne prečítaných diel pred triedou.</p>	<p>Samostatné čítanie krátkych poviedok, anekdot, príbehov, krátke predstavenie prečítaných diel.</p> <p>Vyjadrenie vlastného názoru o prečítaných dielach, rozbor diel, charakteristika literárnych úryvkov.</p> <p>Prečítanie jedného mládežníckeho románu, charakteristika hlavných postáv.</p> <p>Čítanie s porozumením - básne, balady.</p> <p>Memorovanie 3-4 básní.</p> <p>Úsilie pochopiť odkaz autora.</p>	<p>Spoznanie citového a myšlienkového života slovenského ľudu, prostredníctvom diel slovenských básnikov a spisovateľov, chápanie jeho morálky, spoločenských postojov, svetonázoru a vlastného miesta.</p> <p>Prehľad dejín slovenskej literatúry, vývinové obdobia, miesto slovenskej literatúry v európskej literatúre. Diela slovenskej literatúry v kontexte maďarskej a svetovej literatúry.</p> <p>Spoznanie existenčných otázok slovenskej menšiny prostredníctvom konkrétnych diel slovenskej literatúry v Maďarsku. Napomáhanie poznania jeho citovej, duchovnej a morálnej identity.</p> <p>Zaradenie konkrétnych diel slovenskej literatúry do žánrov.</p>

<p>Slovenské ľudové zvyky a sviatky vyjadrené v poézii, rečovankách, prísloviach a hádankách.</p> <p>Využívanie detskej literatúry pre formovanie správneho svetonázoru. Hrdinovia príbehov ako príklad dobrého alebo zlého správania - zdôraznenie kladných ľudských hodnôt. Využitie vplyvu literatúry na pozitívny vývin detskej osobnosti.</p> <p>Pozeranie videofilmov s krátkymi animovanými alebo hranými rozprávkami a detskými príbehmi. Videofilm ako zdroj upevnenia a rozširovania slovnej zásoby a literárnych vedomostí.</p>	<p>Boj dobra a zla, pozitívne a negatívne ľudské vlastnosti v slovenských ľudových rozprávkach, ponaučenie, ľudová múdrosť v rozprávkach. Vytvorenie kritického pohľadu.</p>	<p>Dramatické dielo - divadelná hra, návšteva divadla, počúvanie dramatickej nahrávky - porozprávanie obsahu. Dramatizácia prečítaných literárnych diel, predvedenie v triede.</p> <p>Informácie na audio- a video nosičoch, ich využitie pri vyučovaní literatúry.</p> <p>Využitie Internetu pri hľadaní informácií.</p> <p>Literatúra ako jedna z foriem ovplyvňujúcich slovenské národnostné čítanie a príslušnosť k slovenskej národnosti.</p>	<p>Poznanie osobitostí jednotlivých žánrov. Charakteristické znaky, žánre, kompozícia, jazyk a štýl epiky. Slohové postupy epiky, ich určenie pri predstavení konkrétneho diela. Rozbor jedného prečítaného dramatického diela alebo divadelného predstavenia. Prednes úryvku z jedného dramatického diela.</p> <p>Charakteristické znaky lyriky a jednotlivých lyrických žánrov, poetické znalosti. Rozdiely medzi lyrickými, epickými a dramatickými dielami. Rozbor lyrických diel, ich výrazové a stylistické prostriedky. Výrazný prednes básní.</p> <p>Objavenie a poznanie slovensko-maďarských literárnych vzťahov, ich prezentácia na konkrétnych dielach.</p> <p>Prehľad o najnovších slovenských literárnych dielach a dielach napísaných v menšinovom jazyku (informatívne).</p> <p>Oboznámenie sa s niekoľkými literárnymi dielami prostredníctvom elektronických nahrávok.</p>
--	--	--	--

7. Rozvíjanie schopnosti posudzovania, morálneho, estetického a historického vedomia

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Vzbudenie záujmu o umelecké diela.</p>	<p>Formovanie umeleckého pohľadu, výchova vnímavého a citlivého prijímateľa.</p>	<p>Prehĺbenie duševnej a intelektuálnej afinity voči umeniu, interpretácia rôznych diel.</p>	<p>Vyvinutý umelecký aspekt - kreatívne sformulovanie zážitkov a pocitov. Etické a estetické vedomie.</p>

<p>Rozvíjanie etického a estetického vedomia, vytvorenie schopnosti posudzovania.</p> <p>Čítanie s radosťou (vžiť sa do diela, dobrodružstvo, fantázia).</p> <p>Samostatný a správny posudok (spoznanie etických a estetických noriem).</p> <p>Používanie pojmov: pekný-škaredý, ich objavenie v umeleckých dielach a každodennom živote. Rozlíšenie smutného a veselého v rôznych textoch a komunikačných situáciách, v živote jedinca a komunity. Rozlíšiť dobro a zlo v umeleckých dielach, živote jedinca a pospolitosti.</p> <p>Príprava na riešenie každodenných konfliktov (dramatické a situačné hry).</p>	<p>Postupné rozvíjanie abstrahujúcej schopnosti.</p> <p>Vnímanie podstaty za javom.</p> <p>Získavanie zážitkov a skúseností (analytické čítanie a čítanie s porozumením, estetické prežívanie umeleckého diela v galériách a múzeách).</p> <p>Schopnosť a nárok na samostatné myslenie. Vedieť sformulovať vlastnú mienku o pozorovanom alebo prečítanom umeleckom diele.</p> <p>Pochopenie úlohy humoru a jeho používanie v adekvátnych komunikačných situáciách.</p> <p>Vynaloženie úsilia v prospech dobra a krásna. Schopnosť riešenia konfliktov.</p>	<p>Nárok na rozvíjanie estetického vedomia.</p> <p>Pochopenie úlohy estetiky v každodennom živote.</p> <p>Uvedomenie si, že umenie obohacuje ducha a dušu.</p> <p>Nárok na estetický zážitok. Nárok na rozvíjanie umeleckého vkusu. Rešpekt estetického vkusu a názoru iných.</p> <p>Situačná a charakterová komika v rôznych umeleckých dielach.</p> <p>Spoznanie zmyslu morálneho konania. Snaha o riešenie konfliktov jednotlivca a kolektívu.</p>	<p>Snaha spoznať umenie európskych národov a národností.</p> <p>Uvedomenie si, že umelecké diela obohacujú sebapoznanie, pomáhajú orientovať sa v ľudských stykoch a vo svete.</p> <p>Snaha o čím hlbšie dekódovanie umenia.</p> <p>Pochopenie kontextovosti (jednotlivec, rodina, pospolitosť, kultúra) estetického vkusu.</p> <p>Rozpoznanie historickosti a časovosti v humore. Byť humorným na vhodnom mieste a vhodnom čase.</p> <p>Pravda, spravodlivosť a morálka v živote jednotlivca a komunity.</p> <p>Osvojenie si nároku na harmonické a mierne spolunažívanie v blízkom a širšom spoločenstve (rodina, škola, národnosť, národy).</p>
--	--	---	--

Slovenský jazyk a literatúra
(pre školy, v ktorých sa slovenčina vyučuje ako predmet)

Rozvíjacie úlohy

1. Počúvanie s porozumením

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Hľadanie podstaty v kratších textoch.</p> <p>Pochopenie rečových prejavov, pokynov, výrazov a rozkazov.</p> <p>Pochopenie významu jednoduchých otázok a pohotová verbálna reakcia na ne v rámci tém: rodina, bydlisko, režim dňa, škola, obliekanie, nákupy, piesne, hry, rozprávky viažuce sa k životu slovenskej národnosti.</p> <p>Spoznávanie pozoruhodností Slovenska.</p> <p>Pochopenie textového miliea a obsahu prečítaného textu v rámci jednotlivých tém.</p>	<p>Spoznávanie rôznych foriem komunikácie, ich adaptácia.</p> <p>Pochopenie jednoduchých rečových prejavov, pokynov, želaní, výrazov a rozkazov a reakcia na ne.</p> <p>Spoznávanie významov osvojených slov, výrazov v slovných spojeniach a vetách. Pohotová reakcia na otázky súvisiace s kratšími textami (po maďarsky a po slovensky).</p>	<p>Pochopenie slovenského rečového prejavu.</p> <p>Pochopenie podstaty neznámych textov.</p> <p>Na základe kľúčových slov, predbežných podstatných informácií globálne pochopenie jazykových prejav v rámci tém: rodina, škola, zamestnania, voľný čas, kultúra, šport, cestovanie, spravodajstvo, kuchyňa, starostlivosť o zdravie, poznatky o krajine, život slovenskej národnosti.</p> <p>Vyvodenie významu neznámych slov zo slov známych.</p>	<p>Porozumenie jazykového prejavu po prvom počutí blízkeho tempu živej reči v rôznych komunikačných situáciách.</p> <p>Porozumenie podstaty každodenných prejavov, ovládanie a používanie ich slovnej zásoby.</p> <p>Používanie slovnej zásoby prežitých, videných, a počutých situácií.</p> <p>Globálne pochopenie podstaty dokumentárnych a hraných filmov.</p> <p>Globálne pochopenie podstaty slovenských literárnych a nárečových textov.</p>

2. Rečový proces

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Správne vyslovovanie špecifických slovenských hlások (napr. h, ch).</p> <p>Zostavenie viet, otázok súvisiacich s danou situáciou (pozdrav, rozlúčka, predstavenie sa, podávanie informácie a žiadosť o informácie).</p> <p>Rozprávanie o príbehoch, rozprávkach pomocou obrazov, ich dramatizácia.</p>	<p>Zapojenie sa do jednoduchého rozhovoru.</p> <p>Zúčastnenie sa rozhovoru pomocou otázok, porozprávaním udalostí a zážitkov. Zrozumiteľne a správnou výslovnosťou vedieť požiadať o pomoc.</p> <p>Schopnosť zhrnúť podstatu a obsah prečítaného textu v 2-3 vetách.</p> <p>Tvorenie jednoduchých otázok a odpovedať so správnym slovosledom v rozličných situáciách.</p>	<p>Porozumenie vypočutých textov (nahrávky, filmy).</p> <p>Samostatné rozprávanie, vyjadrenie svojej mienky, charakteristika ľudí, opis miesta alebo veci pomocou osvojenej slovnej zásoby.</p> <p>Vyjadrenie vlastných citov, myšlienok. Opýtať sa na príčiny.</p> <p>Tvorenie otázok súvisiacich s vlastnými zážitkami.</p> <p>Správne používanie typických slovenských</p>	<p>Použitie jazykovo náročnej slovnej zásoby.</p> <p>Samostatné a krátke sformulovanie myšlienok a mienky. Vyjadrenie súhlasu a nesúhlasu.</p> <p>Účasť v komunikačnej situácii. Vyrozprávanie zážitkov (pozorovaných alebo počutých), používanie primeranej slovnej zásoby.</p> <p>Podľa potreby byť iniciátorom rozhovoru.</p> <p>Dorozumenie sa v každodenných, bežných</p>

Memorovanie básní, piesní, kratších textov, rozprávok, riekaniek, jazykových hier.	Správna artikulácia špecifických slovenských hlások. Memorovanie piesní, básní a textov iného typu.	slovesných zvrátov a zdvorilostných fráz. Snaha o umelecký prednes literárnych ukážok so správnou výslovnosťou.	situáciách (<i>s nízkym počtom jazykových chýb</i>). Byť tlmočníkom štandardných a literárnych textov, dokázať ich memorovať.
--	--	--	--

3. Schopnosť čítania

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Čítanie s porozumením. Schopnosť správne, plynulo a výrazne čítať. Čítanie so správnym rytmom a správnou výslovnosťou. Spoznanie osvojených slov a výrazov aj v novom kontexte, vyjadrenie ich pochopenia činmi a prejavmi (ústnymi a písomnými). Globálne pochopenie obsahu krátkych textov, správne sformulovanie otázok a správne odpovede na ne. Postupné osvojovanie si schopnosti tichého čítania s porozumením. Čítanie kratších literárnych textov (<i>rozprávky, detské básne, príbehy</i>).</p> <p>Návšteva a používanie knižnice.</p>	<p>Hľadanie slov, slovných spojení a kľúčových výrazov v prečítanom texte. Schopnosť identifikovať rozličné tvary slov v texte. Postupné nadobúdanie schopnosti tichého čítania. Schopnosť spracúvať texty na rozličné témy (aj texty týkajúce sa života slovenskej národnosti). Postupne si osvojiť správne, výrazné a plynulé čítanie.</p>	<p>Správne a plynulé čítanie neznámych textov. Globálne pochopenie textu pri tichom čítaní. Spracovanie textu pomocou slovníka. Globálne pochopenie dlhších textov.</p> <p>Preklad textov rozličného druhu (list, správa, predpoveď počasia, inzeráty) z maďarčiny do slovenčiny a zo slovenčiny do maďarčiny.</p>	<p>Čítanie a pochopenie dlhších a zložitejších literárnych textov. Vytváranie schopnosti tichého čítania s globálnym porozumením, ako aj schopnosť stotožňovania počutého (spisovateľ, názov diela) na základe úryvku. Komplexné pochopenie zložitejších textov, zhrnutie ich podstaty a vyjadrenie vlastnej mienky. Schopnosť samostatne čítať krátke literárne texty.</p>

4. Schopnosť písania

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Správne písanie slov základnej slovnej zásoby. Pri diktovaní a opisovaní znalosť bezchybného napísania krátkych, súvisiacich, rukou písaných a tlačených textov.</p>	<p>Snaha o čitateľné a úhľadné písmo, primerané tempo písania. Znalosť bezchybne napísať texty pri opisovaní, pri diktovaní slov a krátkych viet s malým počtom chýb. Správne aplikovať pravidlá slovenského</p>	<p>Písomne správne sformulovať vlastné myšlienky v jednoduchých vetách. V písomných prejavoch vedieť aplikovať zákonitosti slovenského jazyka. Znalosť vyplniť dotazníky s údajmi.</p>	<p>Aplikácia osvojených metód tvorenia textu (úradný list, e-mail, životopis, vonkajšia a vnútorná charakteristika, písanie žiadosti). Schopnosť písomne vyjadriť vlastnú mienku o dielach národnostnej</p>

<p>Znalosť riešiť jednoduché úlohy súvisiace s písaním (<i>z hlások utvoriť slová, zo slov vety a z viet zostaviť krátky text</i>).</p> <p>Tvorenie jednoduchých textov (pohľadnica, pozdrav, e-mail) podľa predlohy.</p>	<p>pravopisu (označovať mäkkosť v slabikách, správne rozdeľovať slová, správne písať <i>i-y</i> v osvojených slovách, aplikovať rytmický zákon, správne písať vlastné mená a jednotlivé hlásky). Sformulovanie gramaticky správnych viet.</p> <p>Znalosť zostaviť krátke texty (vyplniť dotazník, napísať list, rozhovor, opísať obraz).</p>	<p>Písanie jednoduchých textov (napr. list, pohľadnica, telegram).</p> <p>Pomocou slovníka vedieť prekladať jednoduché vety do slovenčiny, popritom rešpektovať rozdiely v stavbe viet a jazykových zvratoch</p>	<p>literatúry, vedieť sformulovať hlavnú myšlienku a hodnotu týchto diel.</p> <p>Rozvíjanie gramatických, stylistických a pravopisných znalostí. Vedomá aplikácia gramatických noriem v písomných prejavoch.</p> <p>Schopnosť prekladať texty zo slovenčiny do maďarčiny a naopak (s malým počtom chýb) pomocou slovníka.</p> <p>Znalosť zoštylizovať krátky súkromný list a telegram.</p>
---	--	--	--

Slovenská vzdelanosť

(pre všetky typy výučby)

Rozvíjacie úlohy

1. Vzdelávanie a získavanie poznatkov

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Získavanie informácií o tradičnom pomenovaní členov rodiny a príbuzných, názvy porovnávať s ich súčasnými spisovnými ekvivalentmi.</p> <p>Podľa charakteristických jazykových znakov a zvykov obyvateľstva spoznať a identifikovať príslušnosť k slovenskej národnosti.</p> <p>Znalosť porekadiel, prísloví, vyčítaniek, detských riekaniek, básničiek a detských hier zozbieraných v mieste</p>	<p>Prostredníctvom osobných rozhovorov, čítaním národnostnej literatúry a sledovaním filmov získavať informácie o živote usadlostí obývaných slovenskou národnosťou.</p> <p>Organizovaním exkurzií do pamiatkových domov, účasťou na výstavách v múzeách nahliadnuť do tradičných zvykov pri príprave jedál a obliekaní. Pozorovať ľudové stavby a charakteristické znaky nárečia.</p> <p>Získané poznatky</p>	<p>Rozširovanie si poznatkov o dejinách slovenskej národnosti na vyučovacích hodinách podľa filmových materiálov alebo zo spracovaných textových prameňov.</p> <p>Poznanie a osvojenie si zvykov, ktoré sa viažu ku kalendárnym alebo cirkevným sviatkom.</p> <p>Pestovanie návyku na počúvanie a spievanie miestnych ľudových piesní a zachovávanie tradičných ľudových tancov.</p>	<p>V zrkadle spoločnej histórie slovenskej menšiny a maďarského národa objaviť kauzálne súvislosti vyplývajúce z ich spolunažívania.</p> <p>Interakcia medzi tradíciami a kultúrami slovenskej menšiny a väčšinového národa (znázornenie podobností a odlišností).</p> <p>Úloha náboženstva a cirkvi v živote slovenskej menšiny.</p>

<p>bydliska.</p> <p>Osvojenie si miestnych pomenovaní domácich zvierat a rastlín pestovaných v domových záhradkách.</p> <p>Objavovanie tradičných remesiel a stavieb v okolí svojho bydliska.</p> <p>Oboznamovanie sa so živými tradíciami a zvykmi. Aktívna účasť na folklórnych slávnostiach.</p> <p>Poznanie jednotlivých častí miestneho ľudového odevu.</p> <p>Zhotovovanie hračiek, nácvik piesní a ukážky krátkych príbehov.</p> <p>Poznatky z uvádzaných oblastí získavať prostredníctvom konkrétnych činností.</p>	<p>systematizovať na vyučovacích hodinách, ukázať ich aj na výstavách, alebo predviesť v javiskovej podobe.</p> <p>Systematizácia poznatkov nielen na vyučovacích hodinách, ale aj prehliadkami projektov o dejinách, upevňovaním zemepisných poznatkov a poznatkov o kultúre Slovenska a slovenskej národnosti žijúcej v Maďarsku.</p>	<p>Oboznámenie sa s charakteristickými znakmi ľudových odevov.</p> <p>Objavenie súvislostí medzi jazykom a identitou pomocou literárnych, hudobných diel, diel výtvarného umenia a rôznych nosičov informácií.</p> <p>Skúmanie vysvetlenia a formy aktuálnych otázok domácej a európskej menšinovej politiky.</p>	<p>Dnešná situácia súčasných národnostných osád, ich charakter, zmeny v štruktúre obyvateľstva (miešané manželstvá, migrácia) v porovnaní s rôznymi národnosťami.</p> <p>Uvedomovanie si podobností, odlišností a súvzťažností.</p> <p>Poznávanie dejín, národopisu a kultúry Slovákov v Maďarsku (od migrácie až po súčasnosť, odhaľovanie kauzálnych súvislostí).</p> <p>Vyhotovenie projektovej práce, zbieranie informácií o spoločenskom živote osád, sviatkoch a tradíciách na základe vlastných skúseností a pozorovaní. Štúdie o miestnych dejinách, preštudovanie odbornej literatúry, monografií, zbieranie novinových článkov a iných prameňov. Spracovanie, analýza a systematizácia poznatkov. Vysvetlenie a spoznanie vzájomných súvislostí slovenského jazyka, kultúry a identity na základe diel z krásnej literatúry, výtvarného umenia a hudby.</p> <p>Výskumná práca z okruhu dejín národnostnej politiky v Maďarsku a aktuálnych národnostnopolitických otázok.</p>
---	---	---	---

2. Tvorivé myslenie

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Oboznámenie sa s podmienkami životného prostredia v súčasnosti a minulosti. Rešpekt rozdielov medzi ľuďmi a skupinami ľudí.</p>	<p>Spoznanie súvislostí vzťahujúcich sa na udalosti vo vývine slovenskej národnosti a oboznámenie sa s ich dôsledkami (osídlenie,</p>	<p>Porovnávanie miestnych zvykov a tradícií slovenského a maďarského obyvateľstva.</p> <p>Oboznámenie sa s právnymi normami</p>	<p>Nastolenie otázok a zaujatie stanoviska, argumentácia v kľúčových otázkach dejín Slovákov.</p> <p>Vytvorenie vlastného stanoviska o spoznaných</p>

<p>Oboznámenie sa s kultúrou predkov a reprodukcia zvykov hravou formou - dramatizáciou.</p> <p>Ocenenie krásy a významu ľudovej slovesnosti a zachovania tradícií.</p> <p>Sledovanie používaných nárečových slov a ich porovnávanie so spisovným jazykom v okolí svojho bydliska.</p>	<p>zemepisné polozenie).</p> <p>Charakteristické znaky národnostnej svojráznosti a sledovanie jej historického vývinu.</p> <p>Formovanie spolužitia s ostatnými národnosťami (Maďarmi, Chorvátmi, Srbmi...).</p> <p>Vytváranie predpokladov na formovanie vlastnej identity.</p>	<p>platnými pre národnosti. Využívanie príležitostí na oboznámenie sa s činnosťou spoločenských národnostných organizácií.</p> <p>Spoznávanie vzájomného vplyvu historických a kultúrnych vzťahov medzi materskou krajinou, maďarským národom a slovenskou národnosťou v Maďarsku. Ovpływňovanie formovania národnostnej identity.</p>	<p>odlišných a diskutabilných otázkach, teóriách a názoroch.</p> <p>Odhalenie kauzálnych súvislostí pomocou prameňov (texty, filmy, literárne diela, publicistika).</p> <p>Poznanie zmien zákona z roku 1993 o medzinárodnej a etnickej menšine, vysvetlenie jednotlivých práv a povinností, ich aplikácia v každodennom živote.</p> <p>Znalosť aktuálnych politických a právnych javov týkajúcich sa slovenskej národnosti.</p> <p>Úloha rodiny, výchovno-vzdelávacích inštitúcií, samospráv, úloha spoločenských organizácií, médií, ich ďalšie úlohy a návrhy na riešenie problémov.</p>
--	--	--	---

3. Komunikácia

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Rozhovor so staršími a mladými osobami o živote národnosti, vypočutie ich názoru o minulosti a súčasnosti. Beseda o činnostiach vo všedných dňoch.</p> <p>Zbieranie slovnej zásoby nárečia a tematické zoskupovanie objavených slov.</p> <p>Zbieranie materiálov v usadlosti a v župe na vypracovanie triednych projektov.</p> <p>Ústny prednes vlastných zážitkov na vyučovacej hodine.</p> <p>Príprava kresieb, modelov a makiet.</p> <p>Javiskový prednes detských hier a zvykov.</p> <p>Prednes piesní,</p>	<p>Rozhovor a diskusia o živote a možnostiach vzdelávania slovenskej národnosti.</p> <p>Ústny a písomný prejav o zberateľskej činnosti.</p> <p>Prednes tancov, zvykov a príbehov na javisku.</p> <p>Prednes básní, riekaniek, príbehov a ľudových piesní na vyučovacích hodinách a rôznych podujatiach.</p>	<p>Rozhovor a diskusia o živote a možnostiach vzdelávania slovenskej národnosti.</p> <p>Ústny a písomný prejav o zberateľskej činnosti.</p> <p>Prednes tancov, zvykov a príbehov na javisku.</p> <p>Prednes básní, riekaniek, príbehov a ľudových piesní na vyučovacích hodinách a rôznych podujatiach.</p>	<p>Rozhovor, polemika o danej téme z národnostnej politiky, ľudských práv, vyjasnenie si odlišností, logické a jasné vyjadrenie vlastného stanoviska, výchova k tolerancii.</p> <p>Spravodajstvo o kultúrnych a politických udalostiach slovenskej menšiny, príprava referátu.</p> <p>Interview so známymi predstaviteľmi verejného života, školstva a kultúry o aktuálnych otázkach života slovenskej menšiny (politika, školstvo, ľudské práva a kultúra).</p> <p>Predstavenie, rozbor jedného národnostného</p>

riekaniek, básničiek a rozprávok.			<p>populárno-vedeckého alebo literárneho diela</p> <p>Schopnosť viesť polemiku, výmena názorov.</p> <p>Zostavenie bibliografie vybraných diel.</p> <p>Schopnosť viesť polemiku s názvom: Písaná tlač, rádio, televízia, spravodajstvo a verejnosť.</p> <p>Sprievodcovstvo – zhotovenie „cestopisu“ na predstavenie národnostného dedičstva danej osady.</p>
-----------------------------------	--	--	---

4. Orientácia v čase a priestore

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Správne používanie výrazov času: minúta, hodina, deň, týždeň, mesiac, rok.</p> <p>Poznanie výrazov, ktoré vyjadrujú časový úsek, obdobie: za mlada, keď som začal chodiť a rozprávať, keď som išiel do školy, keď moji starí rodičia boli deťmi, keď sa ešte pluhom oralo, keď sa tkalo, keď boli priadky, keď sa ešte v kroji chodilo, keď sa cestovalo kónským záprahom, kedysi, za dávnych čias, v nedávnej minulosti.</p> <p>Predstavenie životnej dráhy národopiscov, spisovateľov a básnikov v časovej postupnosti.</p>	<p>Rozšírenie výrazov času: rok, desaťročie, storočie, ľudský vek, pred Kr., za Kr., pohoria a vodstvo Slovenska, slovenské mestá na mape, rodné domy známych osobností (spisovateľov, básnikov, maliarov, hudobných skladateľov) na mape.</p> <p>Ochrana kultúrneho dedičstva - slovenské pamiatkové národopisné domy, etnografické múzeá.</p> <p>Zachovávanie vecného a duchovného dedičstva</p>	<p>Orientácia v čase a priestore pomocou dejepisnej a zemepisnej mapy (udalosť, miesto, čas).</p> <p>Slovákmi obývané mestá a dediny V Maďarsku (používanie mapy).</p> <p>Založenie najdôležitejších inštitúcií Slovákov v Maďarsku (miesto, čas).</p>	<p>Jednotlivé obdobia slovenských dejín (od začiatkov až po súčasnosť).</p> <p>Dejiny Slovákov v Maďarsku (vyznačenie jednotlivých období).</p> <p>Diachronické skúmanie jazyka, etymológia priezvisk a miestnych mien.</p> <p>Tradicionalne a moderné pospolitosti: minulosť a prítomnosť, tradícia a obroda.</p> <p>Župy susedných štátov (na mape).</p> <p>Analýza súčasnej situácie Slovákov v Maďarsku v zrkadle údajov sčítania ľudí.</p>

5. Kľúčové elementy obsahu

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
Základné vedomosti o histórii slovenského národa a slovenského			Miesto Slovenska v Európe a vo svete. Turistické centrá.

<p>jazyka. Spoznanie životnej dráhy niekoľkých významných slovenských osobností alebo osobností slovenského pôvodu (básnici, prozaici, dramatici, vedci) z minulosti alebo zo súčasnosti, doma i za hranicami. Uvedenie si pozitívneho príkladu v ich duševnej veľkosti. Pochopenie života a zmýšľania našich predkov na rozdiel od súčasnej generácie.</p> <p>Spoznanie historických udalostí a osobností. Základné vedomosti o dejinách, národopisnom dedičstve, náboženstve a jazyku Slovákov v Maďarsku. Spoznanie niekoľkých špecifických starých a novších tradícií. Skúmanie hodnôt rodiska.</p>	<p>Ďalšie vedomosti o zemepisných oblastiach Slovenska. Spoznanie niekoľkých povestí, legiend zo slovenských dejín a zemepisu. Hlbšie preskúmanie histórie na jednom konkrétnom mieste a v konkrétnom čase. Skúmanie dôležitých udalostí histórie Slovákov v Maďarsku. Spoznanie jednej/dvoch slovenských národnostných osobností. Ďalšie vedomosti o minulosti a prítomnosti (životný štýl, povolania, ľudový odev, tradičná kuchyňa) Slovákov v Maďarsku. Prehĺbenie a rozšírenie vedomostí o tradíciách a zvykoch Slovákov. Skúmanie hodnôt rodiska.</p>	<p>Spojenie vedomostí z dejepisu, zemepisu a kultúrnej histórie. Spoznanie zemepisných oblastí a centier slovenskej kultúry/civilizácie. Spoznanie charakteristických symbolov Slovenska v zrkadle niekoľkých legiend. (Miestne) dejiny jednej slovenskej osady v Maďarsku od začiatkov až po súčasnosť. Poznanie najdôležitejšieho úsilia národnej kultúry. Úloha a poslanie známych národnostných osobností.</p> <p>Slovenské kultúrne inštitúcie a slovenská média.</p> <p>Spolunažívanie národností. Interakcia maďarských a slovenských zvykov. Odhalenie druhotného významu zvykov.</p> <p>Bydlisko a obytný dom v minulosti a dnes. Rodina v minulosti a dnes (generácie, rozdelenie úloh).</p> <p>Základné poznatky o menšinovej politike.</p>	<p>Stretnutia zemepisných oblastí, historických období a ľudí v umeleckých a vedeckých dielach. Integrované predstavenie zemepisných, dejepisných poznatkov a vedomostí z dejín náboženstva a umenia. Skúmanie histórie na jednom konkrétnom mieste a v konkrétnom čase. Vplyv európskych ideových hnutí a umeleckých smerov na slovenskú kultúru (vplyv osvietenstva). Charakteristika endogénnych a exogénnych komunití. Význam náboženstva a cirkvi v kultúre Slovákov. Skúsenosti týkajúce sa tém: jazyk a identita.</p> <p>Interakcia v kultúre Slovákov, Maďarov a iných národností. Spoznanie vandrovania zvykov.</p> <p>Odhalenie profánnych a sakrálnych symbolov (napr. v prechodných rítdoch).</p> <p>Život a postavenie národností v súčasnom Maďarsku a Európe. Poznatky v národnostnej politike.</p> <p>Domovina ako zážitok v dielach slovenských národnostných básnikov, spisovateľov a umelcov.</p>
---	---	--	--

6. Sebapoznanie a identita (Otázky riadiace reflexiu)

1.-4. ročník	5.-6. ročník	7.-8. ročník	9.-12. ročník
<p>Umožnenie hľadať odpoveď na otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kto som ja? • V čom sa podobám mojím rovesníkom v škole a mimo školy? • Aké vonkajšie a vnútorné vlastnosti mám? • Aké sú moje schopnosti? • Kto je mojím ideálom (rodičia, učitelia...)? • Komu sa chcem podobat' a prečo? • Čo pre mňa znamená moja slovenská národnosť? 	<p>Umožnenie hľadať odpoveď na otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kto je Slováč? Kto je Maďar? Kto je Rumun? Kto je Srb? • Aké národnosti žijú v Maďarsku a na Slovensku? • Prečo žijú rôzne kultúry, náboženstvá, národy a národnosti spolu? • V čom sa ľudia (národnosti) podobajú a v čom sa líšia? • Čo pre mňa znamená byť Slovákom v Maďarsku? • Líšim sa od iných občanov? • Poznám svojich predkov? • Odkiaľ prišli? • Akým jazykom rozprávali? • Čím sa zaoberali? • Ako žili, oslavovali, ako sa obliekali? • Aké bolo ich vierovyznanie? 	<p>Umožnenie hľadať odpoveď na otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznám jazyk, zvyky, tradície, vierovyznanie mojej pospolitosti? • Aký mám vzťah k svojim koreňom? • Čo pre mňa znamená vlasť (domovina, materská krajina, Európa a svet)? • Koľko identít môže mať jeden človek? • Čo je dvojjazyčnosť (zmena jazyka)? • Cítim v sebe dosť afínit ku kultúrnemu dedičstvu našich predkov? • Ako podporuje rodina, škola, cirkev a média ďalší vývoj slovenskej národnosti v Maďarsku? • Oplatí sa dobre vedieť po slovensky? • Má budúcnosť slovenská menšina v Maďarsku? 	<p>Umožnenie hľadať odpoveď na otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Som schopný na sebakúmanie a osobnú identitu? • Aké mám ciele? • Som dostatočne húževnatý, aby som dosiahol svoje ciele? • V čom vidím zmysel svojho života? • Som schopný spamätať sa a žiť morálny, kvalitný život, život „dospelého“ človeka? • Čo pre mňa znamenajú pojmy: láska, šťastie, nádej, morálka, krása, dobro, viera, harmónia, autonómia, kvalita života, tradície, zdvorilosť, poctivosť, afinita k umeniam, ľudská dôstojnosť, povolanie ako poslanie, tolerancia, empátia? • Som otvorený pred rôznymi jazykmi, kultúrami, demokratickými hodnotami? Som podnikavý? Viem sa vyrovnat' s neúspechom? Ako plánujem, organizujem, rozdelím prácu? Som schopný osamostatniť sa a riešiť konflikty? Som pozitívne zmýšľajúci človek? Viem sa prejavit'? Poznám svoje hranice? Charakterizuje ma uvedomelosť, sústredenosť, sebakontrola, afinita k umeniu, poznanie iných, aktívny občiansky život, široký rozhľad, kolektívne vedomie, kultúrna a verejná aktivita, aktívna činnosť v prospech národnosti, digitálna kompetencia v súkromnom, pracovnom a úradnom styku, viera vo všemohúcnosť vedomostí, nárok na celoživotné vzdelanie?

J) SZLOVÉN KISEBBSÉGI OKTATÁS**1. Szlovén nyelv és irodalom****(Nyelvoktató és kiegészítő kisebbségi oktatási forma)****Hagyományos nyelvoktató forma****Fejlesztési feladatok****1. Beszédértés**

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű utasítások, nagyon alapvető kérdések és feleletek hallás utáni megértése. A nem verbális kommunikáció alkalmazása.	Kérdések, feleletek, rövid megnyilatkozások megértése. A nem verbális kommunikáció alkalmazása.	A köznyelvi beszéd megértése ismert, gyakran előforduló témakörökben. Viszonylag lassan és világosan közvetített információk, közlések hallás utáni megértése, valamint rövid gondolkodás után reagálás azokra.	A köznyelvi beszéd, a rádió- és TV-műsorok közléseinek, ismeretterjesztő- és játékfilmek tartalmának megértése. Szlovén irodalmi és Mura-vidéki, ill. Rába-vidéki nyelvjárási szövegek tartalmának, valamint irodalmi alkotások dramatizált előadásának figyelemmel kísérése, a kulcsmozzanatok megértése, a megértett jelenetek, epizódok élvezete.

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű kijelentések, kérdések, kívánságok, kérések megfogalmazása, illetve reagálás azokra egyszerű formában. Törekvés a szlovén hangzók helyes kiejtésére szavakban, rövid mondatokban. A szlovén irodalmi nyelv alapszókincsének megalapozása. Aktív részvétel különböző	Bekapcsolódás párbeszédbe, élmények elmesélése egyszerű mondatokban. A szlovén irodalmi nyelv már elsajátított alapszókincsének bővítése. Szövegalkotás (néhány mondatban) kép, film, esemény vagy adott tárgy alapján. A nyelv különféle	Beszélgetés különböző partnerekkel, egyszerű fordulatokkal a már ismert témakörökben. Beszámoló (egyszerű mondat szerkezettel) élményekről és tapasztalatokról Információk szerzése kérdezőssel, kívánságok kifejezése. Törekvés a megfelelő	Felkészülés nélkül folytatott beszélgetés, vitázás hétköznapi témákról kortársakkal és anyanyelvi partnerrel. Vélemény kifejtése, élménybeszámoló, történetek elmesélése a megfelelő szókincs felhasználásával. Beszámoló szlovén kisebbségi eseményekről,

<p>didaktikus nyelvi játékokban. Képről, tárgyról tudjon néhány egyszerű mondatot alkotni. Tudjon memoriterként néhány kiszámolót, mondókát és verset.</p>	<p>közléseket közvetítő szerepének (kérdés, tagadás, kérés, óhaj, parancs) felismerése. Különféle dramatikus formák kipróbálása, aktív részvétel különböző didaktikus nyelvi játékokban. Memoriterként néhány kiszámoló, mondóka, közmondás és vers ismerete.</p>	<p>artikulációra, a beszédtempó, hangerő, hangmagasság, hanglejtés alkalmazása. Memoriter szöveghű ismerete: néhány vers, illetve rövid prózarészlet.</p>	<p>kulturális, és sportprogramokról, valamint a szlovén nemzetiségi újságban (Porabje) aktuálisan megjelent cikkekről és a Slovenski utrinki televíziós adásairól. Hétköznapi szövegek tolmácsolása. Néhány vers, versrészlet és Szlovénia tájegységeiként legalább 1 ének memorizálása. Törekvés a változatosságra, érzékletességre, a lényeg kiemelésére a beszédben.</p>
--	---	---	---

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Hangos olvasás megfelelő tempóban, helyes kiejtéssel és hangsúlyozással. Néma olvasás gyakorlása. Egyszerű szövegekből információ kikeresése és visszaadása írásban vagy szóban.</p>	<p>Ismert és ismeretlen szöveg megfelelő tempójú olvasása helyes kiejtéssel, valamint a központozás szabályainak betartásával. Az olvasott szövegek tartalmának tömör (néhány mondatos) elmondása, a szövegből információk visszakeresése. Ismert tartalmú szövegek értelmező, hangos olvasása.</p>	<p>Ismert és ismeretlen szöveg folyamatos, helyes hangsúlyozással történő hangos illetve értő néma olvasása. Egyszerű szövegekből (reklám, felirat, katalógus) információ kikeresése és visszaadása. Néhány rövidebb irodalmi alkotás értelmezése az anyaországi és a magyarországi szlovén irodalomból. Ezen műalkotások bemutatásának képessége. Az aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.</p>	<p>Olvasott szakszövegek és rövid irodalmi művek tartalmának összefoglalása, tömörítése. Vélemények-ellenvélemények ütköztetésének megértése prózai szövegekben. Szlovéniai ifjúsági folyóiratok és a Porabje nemzetiségi lapban megjelent cikkek megértése. Rövid szépirodalmi művek önálló elolvasás utáni értelmezése, a bennük rejlő művészi, erkölcsi értékek felismerése. Az aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A korosztálynak megfelelő tempójú írás. Az alapszókincs szavainak helyes írása. Mondatok és rövid szövegek helyes másolása</p>	<p>Képleírás, kép történetének, eseménynek, élménynek megfogalmazása írásban. Egyszerű nyomtatvány kitöltése. A szlovén helyesírás</p>	<p>Ismert, gyakran előforduló témakörökhöz kapcsolódó gondolatok megfogalmazása. Rövid fogalmazás, beszámoló, levél írása a</p>	<p>Különböző funkcionális szövegek alkotása: (hivatalos levél, meghívó, értesítés, kérvény, fellebbezés, beszámoló, önéletrajz).</p>

<p>illetve leírása tollbamondás után. Rendezett, olvasható írás az automatizmusok szintjén.</p> <p>Meghatározott témában egyszerű mondatokból álló rövid szöveg alkotása.</p>	<p>elsajátított szabályainak alkalmazása. Gyakorlati-kommunikációs természetű szövegekkel való ismerkedés: meghívó, képeslap levél.</p>	<p>szövegszerkesztési formák betartásával. Gyakorlati-kommunikációs természetű szövegek alkotása. A nyelvhelyesség és a helyesírás szabályainak alapos ismerete és alkalmazása. Egyszerűbb szövegek fordítása írásban szótár segítségével.</p>	<p>Élménybeszámoló írása anyaországi és hazai szlovének által írt irodalmi alkotás tartalmáról, mondanivalójáról. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási ismeretek helyes használata. Fordítás szlovénról magyarra és magyarról szlovénra szótár segítségével. Olvasható, áttekinthető íráskép valamint önálló jegyzetelési technika kialakítása.</p>
---	---	--	--

Bővített nyelvoktató forma

Fejlesztési feladatok

1. Beszédértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Mindennapi témájú, a gyerekek közvetlen környezetével kapcsolatos rövid szövegek megértése.</p>	<p>Mindennapi témájú szövegek megértése. A szlovén nemzetiség életéből és az anyaországi szlovén irodalomból (népköltészeti alkotások) vett történetek megértése.</p>	<p>Mindennapi témakörök, valamint rádió- és TV-műsorok közléseinek, ismeretterjesztő- és játékfilmek tartalmának megértése. Szlovén irodalmi és Mura-vidéki ill. Rába-vidéki nyelvjárási szövegek tartalmának, valamint irodalmi alkotások dramatizált előadásának figyelemmel kísérése, a kulcsmozzanatok megértése, a megértett jelenetek, epizódok élvezete.</p>	<p>A legkülönbözőbb témakörök szóanyagát tartalmazó szövegek megértése. A szöveg megértése után a saját állásfoglalás, vélemény kifejtése. Szlovén nyelvű irodalmi, színházi, és filmművészeti alkotások, előadások megértése, azok közléseinek, mondanivalójának összegzése.</p>

2. Beszédkészség

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Aktív bekapcsolódás a hétköznapi témákban folytatott begyakorolt dialógusokba rövid megnyilatkozásokkal,</p>	<p>Beszélgetés különböző partnerekkel, egyszerű fordulatokkal mindennapi témakörökben. Információk adása</p>	<p>Felkészülés nélkül folytatott beszélgetés, vitázás hétköznapi témákról kortársakkal és anyanyelvi partnerrel.</p>	<p>Álláspont, vélemény kifejtése bármely témakörben a megfelelő nyelvi formák és szakkifejezések, szlovén</p>

<p>véleményalkotásokkal. Különféle közlések alkotása kép, esemény kapcsán. Memoriterként néhány kiszámoló, mondóka és rövid vers ismerete. Figyelem a gondos hangképzésre, hangoztatásra, szóképzésre.</p>	<p>eseményekről, beszámoló élményekről. Helyes kiejtés és hangsúlyozás tudatos alkalmazása a közlési folyamat során. Verses, prózai művek (vagy azok részleteinek) memorizálása. Beszámoló a megismert olvasmányok tartalmáról.</p>	<p>Vélemény kifejtése, élménybeszámoló, történetek elmesélése megfelelő, változatos szókincs felhasználásával. Beszámoló szlovén kisebbségi eseményekről, kulturális, és sportprogramokról, valamint a szlovén nemzetiségi újságban (Porabje) aktuálisan megjelent cikkekről és a Slovenski utrinki televíziós adásairól. Hétköznapi szövegek tolmácsolása. Több vers és ének memorizálása.</p>	<p>frazeologizmusok felhasználásával. Referátumok elkészítése és igényes előadása. Szépirodalmi és ismeretterjesztő szövegek lényegi elemeinek megragadása és visszaadása. Párbeszéd folytatása bármely témában szlovén anyanyelvű beszélgetőtárral. Interjúkészítés magyarországi szlovén közéleti személyiségekkel (kisebbségi szervezetek vezetői, egyházi személyek, kulturális csoportok vezetői, tagjai). Tolmácsolás hétköznapi helyzetekben.</p>
--	---	---	--

3. Olvasásértés

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A szövegfeldolgozás során megismert szókincsanyagú szövegek gördülékeny, értő olvasása megfelelő intonációval, tartalmilag tagolt előadásmódban. Az olvasott szöveg tartalmának elmondása egyszerű mondatokkal. Rövid idegen szövegek néma és hangos olvasása és megértése. Pl. Porabje újság gyermekoldala, Ciciban, ill. egyéb anyaországbeli gyermekkiadványok, prospektusok.</p>	<p>Mindennapi témakörök szövegeinek néma olvasással történő feldolgozása és megértése, különös tekintettel a szlovén nemzetiség életmódját bemutató történetek értelmezésére. Ismert és ismeretlen szöveg folyamatos, helyes hangsúlyozással történő olvasása. Néhány mondatos vélemény megfogalmazása szóban és írásban. Különböző segédeszközök (szótárak) használata.</p>	<p>Olvasott szövegek tartalmának összefoglalása, tömörítése. Vélemények, ellenvélemények ütköztetésének megértése prózai szövegekben. Publicisztikai cikkek megértése. Rövid szépirodalmi művek önálló elolvasás utáni értelmezése, a bennük rejlő művészi, erkölcsi értékek felismerése. Különböző segédeszközök tudatos kiválasztása és használata.</p>	<p>Anyországi és Rába-vidéki szlovén irodalmi alkotások önálló olvasása a különféle műfajokban a szlovén irodalom kezdeteitől napjainkig. Rövid szépirodalmi művek önálló elolvasás utáni értelmezése, a bennük rejlő művészi, erkölcsi értékek felismerése. Nyelvjárások felismerése és megértése. Szlovén nyelven megjelenő sajtótermékek olvasása, az országismereti tudáshalmaz bővítése. Különböző segédeszközök tudatos kiválasztása és használata.</p>

4. Írás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Néhány mondatos fogalmazás-írása egyszerű történetről.</p>	<p>Rövid fogalmazás, beszámoló, levél írása a szövegszerkesztés formái</p>	<p>Szövegalkotási módszerek továbbfejlesztése. Élménybeszámoló írása</p>	<p>Különböző írástechnikák (összefoglalás, rendszerezés, tömörítés,</p>

<p>A helyesírási szabályok ismerete és alkalmazása a tanult szinten. A szöveg tagolásának kialakítása.</p>	<p>követelményeinek betartásával. Írásbeli beszámoló olvasmányként megismert művekből. Az elsajátított nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási szabályok alkalmazása.</p>	<p>egy-egy irodalmi alkotás tartalmáról, mondanivalójáról. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai és helyesírási ismeretek használata. Rövidebb szövegek elolvasása házi olvasmányként, ezek – megadott szempontok szerinti feldolgozása. Fordítás szlovénról magyarra és magyarról szlovénra szótár segítségével.</p>	<p>jegyzetelés) ismerete és alkalmazása. Olvasott irodalmi, közismereti és szakszövegek adott szempont szerinti megfogalmazása. Referátum készítése szakirodalom felhasználásával. Nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai, szótárhasználati és helyesírási ismeretek biztos alkalmazásával bármilyen témájú írás megalkotása. Idegen szöveg fordítása szlovénról magyarra és magyarról szlovénra szótár segítségével.</p>
--	---	--	---

2. Szlovén népismeret

(Valamennyi kisebbségi oktatási forma)

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből: (pl. kapcsolat a népi mesterségek őrzőivel: fazekasmester, kosárfonó, papírvirág készítő). Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése: (pl. a népcsoport életmódjának, a család és környezet kisebbségi kötődésének megfigyelése). Gyermekkönyvek, gyermeklexikonok használata.</p>	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből. Ismeretszerzés hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, tömegkommunikációs eszközökből: (források pl: „Porabje” nemzetiségi hetilap és a „Slovenski utrinki” nemzetiségi televíziós adás heti műsorai). A népismeret témaköreihez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Információk gyűjtése meghatározott témákban</p>	<p>Ismeretek bővítése személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből. Információk gyűjtése hallott és olvasott szövegekből, filmekből, tömegkommunikációs eszközökből. A népismeret témaköreihez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Információk gyűjtése meghatározott témákban könyvtárban, múzeumokban. A szlovén kisebbség emberi magatartásformáinak és élethelyzeteinek</p>	<p>Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből. Ismeretszerzés hallott és olvasott szövegekből, filmekből, tömegkommunikációs eszközökből: Ismeretszerzés különböző más írásos forrásokból pl.: grafikonok. Információk gyűjtése adott témához, projekthez könyvtárban, médiatárban, múzeumban, az interneten. A gyűjtött információk önálló rendszerezése, értelmezése és bemutatása.</p>

A tanulak alkalmazása, felhasználása.	könyvtárban, múzeumokban. A szlovén kisebbség emberi magatartásformáinak és élethelyzeteinek megfigyelése. Segédkönyvek, lexikonok használata. A megszerzett ismeretek bemutatása. A tanulak alkalmazása, felhasználása új feladathelyzetekben: projektek tervezése és végrehajtása a népismeret műveltségi terület témaköreiben.	megfigyelése. Segédkönyvek, lexikonok használata. A megszerzett ismeretek bemutatása. A tanulak felhasználása új feladathelyzetben: iskolai projektek, bemutatók tervezése és végrehajtása a népismeret témaköreiben.	Az információgyűjtés során lényegyet kiemelő pontos jegyzet készítése. Segédkönyvek, lexikonok, atlaszok használata. A tanulak felhasználása új feladathelyzetekben: iskolai projektek, bemutatók tervezése és lebonyolítása.
---------------------------------------	---	--	---

2. Kritikai gondolkodás

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Egyszerű kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. Rövid önálló vélemény megfogalmazása szlovén személyekről, eseményekről, jelenségekről. Az emberek különbözőségének tudatosulása (elsősorban a nyelv és a szokásrendszer tekintetében), valamint felkészülés e különbségek akceptálására. A hagyományápolás fontosságának megértése.	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témákkal kapcsolatban. Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők szempontjából. Önálló vélemény megfogalmazása szlovén személyekről, eseményekről, jelenségekről. Más kultúrák iránti aktív érdeklődés és azok másságának elfogadása. A hagyományápolás fontosságának megértése.	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témákkal kapcsolatban. Összetettebb (pl. történelmi) élethelyzetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. Érvekkel alátámasztott önálló vélemény megfogalmazása a kisebbség múltbeli és jelen sorsával, sorsfordulóival kapcsolatban. A szlovén kisebbséggel kapcsolatos témákban előforduló jelenségek, események elemzése. Kapcsolódási pontok keresése a kisebbség és az anyanemzet kapcsolatában. A hagyományápolás fontosságának megértése. A szlovén identitástudat kialakítása.	Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témákkal kapcsolatban. Összetettebb (pl. történelmi) jelenségek, élethelyzetek összehasonlítása, elemzése különböző szempontokból. Önálló állásfoglalás és érvelés különböző, a szlovénség múltbeli és jelen sorsával, sorsfordulóival kapcsolatban, sorsát meghatározó nézetekről, cselekedetekről (pl. vend-kérdés). A szlovén kisebbséggel kapcsolatos témákban előforduló jelenségek, események elemzése. Kapcsolódási pontok keresése a kisebbség és az anyanemzet kapcsolatában. Különböző írásos munkák (pl. szépirodalmi, publicisztikai, kisebbségpolitikai) összevetése, kritikai feldolgozása. Szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. Információforrások kritikus

			<p>kezelése.</p> <p>Kisebbségi társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. Önálló, kritikus, érvekkel alátámasztott vélemény megfogalmazása a szlovén kisebbséget érintő eseményről, jelenségekről, ismert szlovén kisebbségi személyekről.</p> <p>Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására. Feltevések megfogalmazása egyes nemzetiségi jelenségek háttéréről, okairól.</p> <p>Az 1993-as kisebbségi törvény és módosításainak ismerete, az abban foglalt jogok és kötelezettségek értelmezése, naprakész alkalmazása.</p> <p>A hazai kisebbségi és emberi jogi rendszer értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.</p> <p>A Rába-vidéki szlovénség nemzetközi kapcsolatainak kritikai bemutatása múltban és jelenben (vasfüggöny-híd).</p> <p>Azok összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján.</p> <p>A jövő trendjeinek felvázolása.</p> <p>A szlovén kisebbség életével kapcsolatos jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint.</p>
--	--	--	---

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
Rövid válaszok a népismeret meghatározott témaköreiben feltett kérdésekre. Kérdésfeltevés a meghatározott	Beszélgetés a szlovén népismeret meghatározott témáiban, valamint a szlovén kisebbségi médiumokból nyert információk alapján.	Beszélgetés és vita a szlovén népismeret meghatározott témáiban, valamint a szlovén kisebbségi médiumokból szerzett információk	Beszélgetés és vita a szlovén népismeret meghatározott témáiban, valamint a szlovén kisebbségi médiumokból szerzett információk

<p>témakörökben, illetve pl. gyűjtőmunka során. Rövid vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének meghallgatása. Szóbeli beszámoló a nevelő segítségével gyűjtőmunkával szerzett tapasztalatokról, ismeretekről. Rajzok, modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak készítése hagyományos kézműves technikákkal. Népszokások, gyermekjátékok, mondókák, dal- és mozgásanyagának bemutatása iskolai és falusi rendezvényeken.</p>	<p>Saját vélemény rövid, érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely kisebbségi témáról. Rajz készítése kisebbségi témáról. A szlovén kisebbség életéből vett körjátékok, néptáncok, rövid irodalmi és nyelvjárásban íródott jelenetek előadása iskolai és falusi rendezvények keretében.</p>	<p>alapján. Önálló vélemény alkotása vitás kérdésekben, vélemények ütköztetése, érvelés a szlovén népismeret témaköreivel kapcsolatos vitákban. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. Szóbeli beszámoló a tanórákon saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Fogalmazás írása valamely kisebbségi témáról. Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése. Hazai és anyaországi szlovén népdalok, néptáncok megismerése, bemutatása falusi rendezvényeken, hazai és külföldi fellépéseken.</p>	<p>alapján. Érvekkel alátámasztott önálló vélemény alkotása vitás kérdésekben. A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével, a tolerancia gyakorlása. Szóbeli beszámoló a tanórákon saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Kiselőadás tartása a népismeret témaköreiben. Tudósítás a szlovén diaszpóra kulturális és politikai eseményeiről. Interjú készítése szlovén, illetve szlovén kisebbségi személyekkel aktuális kérdésekről. Esszé írása valamely kisebbségi témáról. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló és magyarázat készítése. Szokások dramatizált előadása iskolai és kisebbségi rendezvényeken.</p>
---	--	--	---

4. Tájékozódás térben és időben

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló szlovén nyelvű kifejezések helyes használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év. Az idő meghatározására szolgáló kifejezések elsajátítása és gyakorlása: pl. kicsi koromban, amikor járnai és beszélni tanultam; amikor iskolás lettem; amikor a (nagy)szüleim gyerekek voltak. Viszonyítások gyakorlása: régebben, most, nagyon régen.</p>	<p>Az idő tagolására vonatkozó kifejezések bővítése: év, évtized, évszázad, emberöltő. Néhány kiemelt, a szlovének szempontjából jelentős esemény időpontjának ismerete, jelenségek időrendbe helyezése. A térkép legfontosabb elemeinek ismerete: (Szlovénia hegységei, vizei, legfontosabb városai; a Rába-vidék települései). Neves személyiségek: írók, költők, festők, zeneszerzők</p>	<p>Tájékozódás térben és időben a történelmi és földrajzi atlasz segítségével (<i>esemény, hely, idő</i>). Jelentős szlovén személyiségek, valamint néhány kiemelt, a szlovének szempontjából jelentős esemény időpontjának ismerete, jelenségek időrendbe helyezése. A tanultak elhelyezése időben egy-egy kiemelt</p>	<p>Tájékozódás térben és időben a történelmi és földrajzi atlasz segítségével (<i>esemény, hely, idő</i>). A szlovének történetének korszakolása (<i>kezdetektől napjainkig</i>). Egyes gazdasági, politikai, kulturális jelenség eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásának vizsgálata. A szlovén és a magyar történelem kronológikus</p>

<p>Tárgyak, személyek, események időrendbe állítása. A szűkebb környezetről vázlatrajz, terepasztal készítése.</p>	<p>életterének megkeresése térképen. Egyszerű alaprajzok, térképek készítése.</p>	<p>időponthoz képest. A magyarországi szlovének jelentősebb intézményeinek alapítása elhelyezése időben. Alaprajzok, térképek készítése.</p>	<p>feldolgozása során a párhuzamok és eltérések tudatosítása. Egy adott téma tanulmányozásához megfelelő térkép kiválasztása. Különböző változások (pl. történelmi, gazdasági, demográfiai) nyomon követése különböző térképen. A magyarországi szlovén nemzetiség helyzetének elemzése népszámlálási adatok tükrében (<i>diagramok, statisztikai adatok</i>).</p>
--	---	--	--

5. A tartalom kulcselemei

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<ul style="list-style-type: none"> - Alapismeretek a szlovén nép és nyelv történetéről. - Néhány szlovén (Rába-vidéki) híres ember megismerése (a múltból vagy ma is élő). - Lássák meg ezekben az emberekben a pozitív példát, a modellértékű szellemi nagyságot. - Értsék meg, hogy ősünk másképp éltek és gondolkodtak, mint a mai nemzedékek. - Alapismeretek a magyarországi szlovénség <i>néprajzi örökségéről, nyelvéről</i>. - Néhány jellegzetes régi és új szokás megismerése. - A környék, a lakóhely <i>környezeti értékeinek</i> felfedezése. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ismeretek a Rába-vidék történelméről, földrajzáról. - Ismeretek a magyarországi szlovénség történetének jelentősebb eseményeiről. - Egy-két neves magyarországi szlovén személyiség megismerése. - További ismeretszerzés a magyarországi szlovének <i>múltjáról</i> és <i>jelenéről</i> (életmód, mesterségek, népviselet, népi konyhaművészet). - Ismeretek bővítése és mélyítése a szlovén szokás-és <i>hagyományvilágról</i>. - A környék, a lakóhely <i>környezeti és kulturális értékeinek a felfedezése</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ismeretszerzés a különböző történelmi eseményekről és Szlovénia földrajzi tájegységeiről. - Nagy szlovén történelmi események és személyiségek megismerése. - Néhány monda, legenda ismerete a szlovén történelemből és földrajzból. - Egy magyarországi szlovén település (<i>hely</i>) <i>története</i> a kezdetektől napjainkig. - A vallási és más ünnepekhez kötődő szokások, hagyományok ismerete és bemutatása (pl. betlehemezés, lucázás, friskálás, májusfa állítás, búcsú, lakodalom, rönkhúzás). - Ismeretek a Rába-vidéki nyelvjárásokról. - Kisebbségpolitikai alapismeretek elsajátítása. 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Történelmi, földrajzi, művelődéstörténeti</i> ismeretek összekapcsolása. - Szlovénia helye Európában és a világban - Földrajzi, történelmi, néprajzi, művészeti ismeretek integrált bemutatása. - <i>A szülőföldélmény</i> kifejezése szlovén költők, írók, képzőművészek alkotásaiban. - Hatás- kölcsönhatás: a nemzetiségek együttélése. - A szlovén <i>kulturális intézmények</i> és a szlovén nyelvű sajtó. - <i>Kisebbségek élete</i> és helyzete a mai Magyarországon és Európában – Kisebbségpolitikai tájékozottság - A jelentősebb nemzeti kulturális törekvések ismerete.

6. A reflexiót irányító kérdések

1-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek az alábbi kérdésekre: Ki vagyok én?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miben hasonlítok a velem azonos korú (iskola) társaimhoz? • Milyen külső és belső tulajdonságaim vannak? • Milyenek a képességeim? • Kik az ideáljaim (szülő, tanító,...)? • Kihez szeretnék hasonlítani? Miért? • Mit jelent az, hogy szlovén nemzetiségű vagyok? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki a szlovén? Ki a magyar? Ki a német? Ki a szlovák? Ki a szerb? • Milyen nemzetiségek élnek Magyarországon és Szlovéniában? • Hogyan élhetnek együtt különböző <i>kultúrák, vallások, népek, nemzetiségek</i>? • Miben hasonlítunk egymásra (különböző nemzetiségiek) és miben különbözünk egymástól? • Mit jelent számomra magyarországi szlovénnek lenni? • Különbözöm-e más állampolgártól? • Kik voltak az elődeim? • Mivel foglalkoztak? • Hogyan éltek, ünnepeltek, öltözködtek? • Milyen vallásúak voltak? • Miért gondolkodnak másképpen a különböző nemzedékek? • Van-e párbeszéd a különböző generációk között? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ismerem-e a közösségem <i>nyelvét, szokás -és hagyományvilágát, vallását</i>? • Ragaszkodom-e a gyökereimhez? • Mit jelent számomra a <i>haza (szülőföld, az anyaország, Európa és a nagyvilág)</i>? • Hányféle <i>identitása</i> lehet egy embernek? • Mit jelent a <i>kétnyelvűség (nyelvcsere)</i>? • Érzek-e kellő affinitást az elődeim kulturális öröksége iránt? • Mennyiben segíti a <i>család, az iskola, az egyház, a média</i> a magyarországi szlovének fennmaradását? • Érdemes-e jól megtanulnom szlovénul? • <i>Van-e jövője a hazai szlovénségnek</i>? • Mennyire jellemző rám: <i>önállóság, pontosság, együttműködés, kötelességtudat, kíváncsiság, fogékonyság, önzetlenség, segítőkészség, a saját képességeim fejlesztésének igénye.</i> 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Képes vagyok-e <i>önvizsgálódásra, személyes identitásra</i>? • Van-e célja az életemnek? • Van-e elég akaratom az álmaim valóra váltásához? • Miben látom az életem értelmét? • Mit jelent számomra a: <i>szeretet, boldogság, remény, erkölcs, szépség, jóság, hit, harmónia, autonómia, életminőség, szakástitiztelet, udvariasság, tisztesség, művészi érzék, emberi méltóság, hivatástudat, tolerancia, empátia</i>? • Mennyire jellemző rám: <i>nyitottság a különböző nyelvek, kultúrák iránt; demokratikus értékrend; vállalkozói szellem; kudarcűrítés; a munka tervezése, szervezése, megosztása, az önállósodás igénye, konfliktuskezelés; pozitív gondolkodás; megnyilatkozni tudás; saját korlátok ismerete; tudatosság; összefogottság; önkontroll; művészi érzék; emberismeret; aktív állampolgári lét; tág látókör; kollektív tudat; kulturális és közéleti tevékenység; aktív cselekvés a kisebbségért, annak fennmaradásáért; digitális kompetencia kamatoztatása a kapcsolatteremtésben; ügyintézésben; munkában; a tudás hatalmába vetett hit; igény az élethosszig tartó tanulásra.</i>

Slovenski jezik in književnost

(za tradicionalno in razširjeno obliko jezikovnega pouka)

Tradicionalna oblika jezikovnega pouka

Razvojne naloge

1. Govorno razumevanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Slušno razumevanje: preprosta navodila, temeljna vprašanja, odgovori. Uporaba neverbalne komunikacije.	Razumevanje vprašanj, odgovorov, kratkih izjav. Uporaba neverbalne komunikacije.	Razumevanje pogovornega jezika ob znani, pogosti tematiki. Slušno razumevanje sorazmerno počasi in jedrnatu posredovanih informacij, po kratkem razmišljanju reagiranje nanje.	Razumevanje pogovornega jezika in vsebin radijskih in televizijskih oddaj ter poljudno-znanstvenih in igranih filmov. Razumevanje slovenskih literarnih besedil, prekmurskih in porabskih narečnih besedil. Opazovanje dramskih predstav v knjižnem jeziku, doumevanje njihovih ključnih momentov, uživanje ob raznih prizorih.

2. Govorno izražanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Oblikovanje preprostih izjav, vprašanj, želja in prošenj oziroma preprosto reagiranje nanje. Pravilen izgovor glasov v besedah in v stavkih. Utrjevanje osnovnega besednega zaklada v slovenskem knjižnem jeziku. Aktivno sodelovanje pri raznih didaktičnih jezikovnih igrah. Učenec naj zna sestaviti kratko besedilo o sliki ali določenem predmetu. Naj zna na pamet nekaj izštevank in pesmic.	Vključevanje s prostimi stavki v dvogovore, pripovedovanje o lastnih doživetjih. Razširjanje besednega zaklada v slovenskem jeziku. Sestavitev besedila (v nekaj stavkih) ob sliki, filmu, dogodku ali določenem predmetu. Učenec naj pragmatično spozna različne sporočilne vloge jezika (spraševanje, zanikanje, prošnja, želja, ukaz). Preizkuša naj se v različnih dramskih vrstah in aktivno sodeluje v različnih didaktičnih	Razgovor z različnimi sogovorniki z enostavnimi izrazi o znani tematiki. Poročanje s prostimi stavki o lastnih doživetjih in izkušnjah. Pridobivanje informacij s spraševanjem in izražanje različnih želja. Prizadevanje za ustrezno artikulacijo, govorno hitrost, jakost glasa, višino glasu, kadenco. Učenec naj zna na pamet nekaj pesmi, kratkih proznih odlomkov.	Pogovor in diskusija brez priprave o vsakdanjih temah z vrstniki in s sogovorniki, ki jim je slovenščina materinščina Izražanje mnenja, poročanje o doživetjih, pripovedovanje zgodb z uporabo ustreznega besednega zaklada. Poročanje o različnih slovenskih manjšinskih dogodkih, kulturnih in športnih programih, oziroma o aktualnih novicah v slovenskem časopisu Porabje ter v televizijski oddaji Slovenski utrinki. Ustno prevajanje vsakdanjih pogovorov.

	jezikovnih igrah. Naj zna na pamet nekaj izštevank, pregovorov in pesmic.		Naj zna na pamet nekaj pesmi ali odlomkov iz beril ter naj zna zapeti po eno slovensko pesem iz vsake slovenske pokrajine. V govoru naj si prizadeva za raznolikost, pretanjenost in strnitev bistva.
--	--	--	--

3. Bralno razumevanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Glasno branje v ustreznem ritmu, s pravilno izgovorjavo in intonacijo. Vaje tihega branja. Iskanje informacij v enostavnih tekstih in podajanje povratnih informacij o prebranem besedilu pisno ali ustno.	Branje znanih in neznanih besedil v ustreznem ritmu, s pravilno izgovorjavo, upoštevanje pravilne stave ločil. Kratka vsebina prebranih besedil, iskanje informacij iz tekstov. Interpretativno, glasno branje besedil z znano vsebino.	Tekoče glasno, oziroma smiselno tiho branje znanega in neznanega besedila s pravilnim naglaševanjem. Iskanje informacij v enostavnih tekstih (reklama, napis, katalog) in podajanje povratnih informacij o prebranem besedilu. Razumevanje kratkih literarnih del slovenskih avtorjev iz matične države in iz Madžarske, interpretacija njihovih zapisanih misli. Samostojno bogatenje aktivnega in pasivnega besednega zaklada.	Učenec naj zna strniti vsebino prebranih strokovnih tekstov in kratkih literarnih besedil. Doumevanje soočanja mnenj in nasprotnih mnenj v proznih besedilih. Razumevanje člankov, ki so objavljeni v mladinskih revijah v Sloveniji in na straneh slovenskega narodnostnega časopisa Porabje. Samostojno interpretiranje kratkih leposlovnih del, prepoznavanje v njih skritih umetnostnih in moralnih vrednot. Širjenje aktivnega in pasivnega besednega zaklada s samostojnim delom.

4. Pisno izražanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Primerna hitrost pisanja glede na starost učencev. Učenec naj zna pravilno zapisati osnovne besede temeljnega besedišča. Pravilno prepisovanje stavkov in kratkih tekstov oziroma pravilno pisanje stavkov in kratkih tekstov po nareku. Urejeno in čitljivo pisanje z avtomatično tehniko pisanja. Tvorba kratkega teksta na	Tvorba različnih sporočil ob sliki, opis dogodka v pisni obliki. Izpolnjevanje preprostih obrazcev. Obvladanje ter raba pravil slovenskega pravopisa. Spoznavanje besedil praktično-sporazumevalne narave: vabilo, razglednica, pismo.	Oblikovanje misli o vsakdanjih temah, o znani, pogosti tematiki. Pisanje kratkih spisov, poročil in pisem z upoštevanjem pravil o tvorbi besedil. Tvorba besedil praktično-sporazumevalne narave. Temeljito znanje in pravilna raba pravopisa in jezikovne pravilnosti/stilistike. Prevajanje enostavnih	Ustvarjanje besedil praktično-sporazumevalne narave (uradno pismo, vabilo, obvestilo, prošnja, pritožba, poročilo, življenjepis). Pisanje doživljajskega spisa o vsebini in sporočilu porabskega in slovenskega literarnega dela. Obvladanje in raba temeljnih slovničnih, stilističnih in pravopisnih

določeno temo v prostih stavkih.		besedil v pisni obliki s pomočjo slovarja.	pravil. Prevajanje iz slovenščine v madžarščino in obratno s slovarjem. Dijak naj ima berljiv in pregleden rokopis, naj zna oblikovati smiselne zapiske.
----------------------------------	--	--	--

Razširjena oblika jezikovnega pouka

1. Govorno razumevanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Razumevanje kratkih besedil iz vsakdanjega življenja, iz otrokovega okolja.	Razumevanje besedil z vsakdanjo tematiko. Razumevanje zgodb iz življenja slovenske narodnosti in iz slovenske književnosti (ljudsko pesništvo).	Razumevanje vsebin z vsakdanjo tematiko, radijskih in televizijskih oddaj ter poljudno-znanstvenih in igranih filmov. Razumevanje slovenskih literarnih besedil, prekmurskih in porabskih narečnih besedil. Opazovanje dramskih predstav v knjižnem jeziku, doumevanje njihovih ključnih momentov, uživanje ob raznih prizorih.	Razumevanje raznovrstnih besedil, ki vsebujejo besedišče najrazličnejših tem. Po razumevanju besedil izražanje lastnega stališča, mnenja. Razumevanje slovenskih literarnih, gledaliških in filmskih umetnin, doumevanje ter povzemanje njihovih sporočil.

2. Govorno izražanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Učenec naj se s prostimi stavki aktivno vključuje v dvogovore, ki vsebujejo že znane besedne zveze, izraze in stavčne strukture, naj izrazi svoje mnenje. Tvorba različnih sporočil o sliki, dogodku. Naj zna na pamet nekaj izštevank, pregovorov in krajših pesmic. Naj pazi na pravilno poudarjanje, tvorjenje glasov in besed.	Razgovor z različnimi sogovorniki, z enostavnimi izrazi, o vsakodnevni tematiki. Podajanje informacij o raznih dogodkih, poročila o doživetjih. Med govorjenjem naj učenecki pazi na pravilni stavčni poudarek in pravilni besedni naglas. Naj zna na pamet pesmi, kratke prozne odlomke iz beril.	Pogovor in diskusija brez priprave o vsakdanjih temah z vrstniki in sogovorniki, ki jim je slovenščina materinščina. Izražanje mnenja, poročanje o doživetjih, pripovedovanje zgodb z uporabo ustreznega besednega zaklada. Poročanje o različnih slovenskih manjšinskih dogodkih, kulturnih in športnih programih, oziroma o aktualnih novicah v slovenskem	Izražanje stališča, mnenja o katerikoli temi z uporabo ustreznih jezikovnih oblik in strokovnih ter frazeoloških izrazov. Priprava in zahtevna predstavitev referatov. Poročanje o bistvenih elementih leposlovnih in poljudnoznanstvenih besedil. Dialog o katerikoli temi s sogovornikom, ki mu je slovenski jezik materinščina.

	Poroča naj o vsebini prebranega berila.	časopisu Porabje ter v televizijski oddaji Slovenski utrinki. Ustno prevajanje vsakdanjih pogovorov. Učenec naj zna na pamet recitirati več pesmi in naj zna zapeti nekaj slovenskih pesmi.	Intervjuvanje znanih osebnosti (vodij in članov manjšinskih organizacij in kulturnih skupin, cerkvenih osebnosti). Ustno prevajanje v vsakdanjih govornih položajih.
--	---	---	--

3. Bralno razumevanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Vsebinsko razčlenjena predstavitev že obravnavanih besedil, njihovo tekoče in smiselno branje z ustrezno stavčno intonacijo. Vsebino prebranega besedila pove s prostimi stavki. Tiho in glasno branje ter razumevanje kratkih neznanih tekstov, npr. otroška stran časopisa Porabje, Ciciban in druge otroške revije, prospekti iz matične domovine.	Po tihem branju obravnava in razumevanje besedil o vsakdanji tematiki, s posebnim poudarkom na obravnavi tekstov, ki prikazujejo način življenja slovenske narodnosti. Tekoče branje znanega in neznanega besedila s pravilnim naglaševanjem. Oblikovanje ustnega in pisnega mnenja v nekaj stavkih. Raba različnih jezikovnih priročnikov (slovarji).	Povzetek in strnitev vsebine prebranih besedil. Razumevanje konfrontacije, soočanja mnenj in nasprotnih mnenj v proznih besedilih. Razumevanje publicističnih člankov. Samostojna interpretacija prebranih kratkih leposlovnih del, prepoznavanje v njih skritih umetnostnih in moralnih vrednot. Samostojen izbor in raba različnih jezikovnih priročnikov.	Samostojno branje raznovrstnih slovenskih literarnih del iz matične države in Porabja od začetka slovenske književnosti do danes. Samostojna interpretacija prebranih kratkih leposlovnih del, prepoznavanje v njih skritih umetnostnih in moralnih vrednot. Prepoznavanje in razumevanje različnih narečij. Branje tiska v slovenskem jeziku, razširitev znanj o spoznavanju slovenstva. Samostojen izbor in raba različnih učnih pripomočkov.

4. Pisno izražanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
Učenec naj zna sestaviti kratek spis o preprostih dogodkih. Obvladovanje in pravilna raba pravopisnih pravil na usvojeni ravni. Razčlenitev besedila.	Pisanje kratkih spisov, poročil in pisem z upoštevanjem formalnih predpisov in pravil pri sestavljanju le-teh. Pisno poročanje o prebranem delu. Obvladovanje in raba temeljnih slovničnih, in pravopisnih pravil ter njihova raba na pričakovani ravni.	Nadaljnje razvijanje metod pisanja besedil. Pisanje doživljajskega spisa o vsebini in temi literarnih del. Obvladovanje in raba temeljnih slovničnih, stilističnih in pravopisnih pravil. Domače branje kratkih besedil in pisno poročanje o prebranem delu. Prevajanje iz slovenščine v madžarščino in obratno s pomočjo slovarja.	Učenec naj obvlada in uporablja razne tehnike pisanja (povzetek, urejanje, strnitev, zapisovanje). Vodena interpretacija prebranega literarnega, poljudnega ali strokovnega besedila z določenega vidika. Priprava referatov z uporabo strokovne literature. Učenec naj zna sestaviti besedila o katerikoli temi z dosledno uporabo

			usvojenih slovničnih, stilističnih in pravopisnih znanj. Prevajanje neznanega besedila iz slovenščine v madžarščino in obratno s slovarjem.
--	--	--	--

Spoznavanje slovenstva (Za vse izobraževalne oblike)

Razvojne naloge

1. Pridobivanje znanja, učenje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Pridobivanje znanja z osebnimi pogovori in z neposrednim opazovanjem predmetov, zgradb in slik; npr. stiki z likovnimi ustvarjalci.</p> <p>Spoznavanje obrti: lončarstvo, pletenje košaric, izdelovanje cvetlic iz papirja itd. Opazovanje oblik človeškega vedenja in raznih življenjskih položajev. (npr. način življenja slovenske manjšine in etnična pripadnost družine ter prebivalstva rojstne vasi).</p> <p>Raba otroškega leposlovja in enciklopedij.</p> <p>Uporaba usvojenega znanja pri nalogah.</p>	<p>Pridobivanje znanja iz osebnih pogovorov in z direktnim opazovanjem predmetov, zgradb in slik.</p> <p>Pridobivanje informacij iz sredstev javnega obveščanja in iz prebranih besedil ali iz ogledanih filmov: (viri: časopis Porabje, Radio Monošter in slovenska narodnostna televizijska oddaja „Slovenski utrinki“.)</p> <p>Razumevanje prebranih besedil v zvezi s spoznavanjem naroda.</p> <p>Zbiranje informacij v zvezi z določenimi temami v knjižnicah, v muzejih.</p> <p>Opazovanje načinov vedenja pripadnikov slovenske manjšine in njihovih različnih življenjskih situacij.</p> <p>Raba poljudnih priročnikov, leksikonov.</p> <p>Predstavitev pridobljenega znanja.</p> <p>Raba usvojene snovi pri novih nalogah: načrtovanje in izpeljava novih projektov, ki so povezani s tematiko spoznavanja naroda na izobraževalnem področju.</p>	<p>Razširjanje znanja iz osebnih pogovorov in z direktnim opazovanjem predmetov, zgradb in slik.</p> <p>Zbiranje informacij iz sredstev javnega obveščanja in iz prebranih besedil ali iz ogledanih filmov.</p> <p>Interpretativno branje besedil v zvezi s spoznavanjem naroda.</p> <p>Zbiranje informacij v zvezi z določenimi temami v knjižnicah, v muzejih.</p> <p>Opazovanje načinov vedenja pripadnikov slovenske manjšine in njihovih različnih življenjskih situacij.</p> <p>Raba poljudnih priročnikov, leksikonov.</p> <p>Predstavitev pridobljenega znanja.</p> <p>Raba usvojene snovi pri novih nalogah: načrtovanje in izpeljava novih šolskih projektov, ki so povezani s tematiko spoznavanja naroda na izobraževalnem področju.</p>	<p>Razširjanje znanja iz osebnih pogovorov in z direktnim opazovanjem predmetov, zgradb in slik.</p> <p>Zbiranje informacij iz sredstev javnega obveščanja in iz prebranih besedil ali iz ogledanih filmov.</p> <p>Pridobivanje znanja iz raznih pisnih virov, npr. grafikonov.</p> <p>Zbiranje informacij v zvezi z določenimi temami v knjižnicah, v muzejih, v mediotekah oziroma na internetu.</p> <p>Samostojno razvrščanje, razlaganje in predstavljanje informacij.</p> <p>Pri zbiranju informacij naj si dijak pripravi zapiske, v katerih poudarja bistvo.</p> <p>Naj uporablja leksikone, atlase in druge priročnike.</p> <p>Pridobljeno znanje naj uporablja v novih situacijah: pri načrtovanju in izvedbi šolskih projektov in predstavitev.</p>

2. Kritično razmišljanje

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Samostojno oblikovanje preprostih vprašanj v zvezi z obravnavano tematiko.</p> <p>Pripovedovanje o vsakdanjih življenjskih položajih, dramatizacija situacij iz drugačnega zornega kota nastopajočih.</p> <p>Sestavljanje kratkega, samostojnega mnenja o slovenskih ljudeh, zgodbah in pojavih.</p> <p>Uzaveščanje drugačnosti, različnosti ljudi (zlasti glede jezika in navad) in priprava učencev na sprejemanje drugačnosti.</p> <p>Razumevanje pomembnosti ohranjanja običajev.</p>	<p>Samostojno oblikovanje vprašanj v zvezi z obravnavano tematiko.</p> <p>Pripovedovanje o vsakdanjih življenjskih temah, dramatizacija situacij z drugačnega zornega kota.</p> <p>Samostojno oblikovanje mnenja o pripadnikih slovenske manjšine, dogodkih in pojavih.</p> <p>Aktivno zanimanje za druge kulture in sprejemanje drugačnosti.</p> <p>Razumevanje pomembnosti negovanja dediščine.</p>	<p>Samostojno oblikovanje vprašanj v zvezi z obravnavano tematiko.</p> <p>Pripovedovanje o zahtevnejših (npr. zgodovinskih) temah, dramatizacija situacij z drugačnega zornega kota.</p> <p>Samostojno oblikovanje lastnega mnenja in postavljanje vprašanj o usodi manjšine v preteklosti in danes.</p> <p>Razumevanje vloge manjšin na področju mednarodnih odnosov.</p> <p>Razumevanje pomembnosti negovanja dediščine.</p> <p>Oblikovanje slovenske identitete.</p>	<p>Samostojno postavljanje vprašanj o določenih temah. Primerjanje in analiza določenih kompleksnih tem (zgodovinski pojavi, življenjske situacije) z različnih zornih kotov.</p> <p>Samostojno oblikovanje lastnega stališča in argumentiranje v zvezi z usodo slovenske manjšine v preteklosti in danes (npr. vendsko-slovensko vprašanje).</p> <p>Analiza pojavov v zvezi s slovensko manjšino, iskanje stičnih točk med manjšino in matičnim narodom (npr. primerjanje in kritična obdelava leposlovja, publicistike, manjšinske politike).</p> <p>Analiza besedil, filmov, itd. z vidika zgodovinske verodostojnosti.</p> <p>Kritično ravnanje z viri informacij.</p> <p>Analiza obnašanja slovenskih manjšinskih družbenih skupin in ustanov.</p> <p>Izoblikovanje in izražanje lastnega mnenja o usodi manjšine in znanih slovenskih osebnostih.</p> <p>Zbiranje argumentov za spodbijanje nasprotnih mnenj.</p> <p>Formuliranje domnev o zakulisju določenih manjšinskih pojavov in njihovih vzrokov.</p> <p>Spoznavanje manjšinskega zakona, sprejetega l. 1993, in njegovih sprememb.</p> <p>Interpretacija pravic in dolžnosti, uveljavljanje pravic narodnosti v vsakdanjem življenju.</p> <p>Vrednotenje sistema zagotavljanja manjšinskih in človekovih pravic na</p>

			<p>Madžarskem.</p> <p>Kritično prikazovanje mednarodnih stikov Porabskih Slovencev v preteklosti in danes (železna zavesa - most).</p> <p>Primerjava mednarodnih povezav iz strukturnega in funkcionalnega zornega kota.</p> <p>Načrtovanje bodočnosti manjšine.</p> <p>Sistematiziranje pojavov v zvezi z življenjem slovenske manjšine na podlagi vzrokov in posledic, podobnosti in razlike, nameni in posledice.</p>
--	--	--	--

3. Komunikacija

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Kratki odgovori na vprašanja v zvezi z obravnavano tematiko pri spoznavanju slovenstva.</p> <p>Pravilno postavljanje vprašanj med zbiranjem informacij in kratko, jedrnato izražanje lastnega mnenja.</p> <p>Strpno poslušanje mnenja sogovornikov.</p> <p>S pomočjo učitelja ustno poročanje o zbranem gradivu, pridobljenih izkušnjah.</p> <p>Priprava risb, modelov, maket in kopij predmetov.</p> <p>Priprava nekaj rokodelskih izdelkov s tradicionalno tehniko.</p> <p>Predstavitve narodnih šeg, otroških iger, izštevank in plesov na različnih šolskih in vaških prireditvah.</p>	<p>Pogovor o določenih temah v zvezi s spoznavanjem slovenstva in o informacijah, ki so jih učenci slišali ali videli v manjšinskih medijih.</p> <p>Kratko in jedrnato izražanje lastnega mnenja.</p> <p>Strpno poslušanje in upoštevanje mnenja drugih.</p> <p>Ustno poročanje učencev o lastnih izkušnjah, o znanju, ki so ga pridobili s samostojnim zbiranjem in raziskovalnim delom.</p> <p>Pisanje spisov z manjšinsko tematiko.</p> <p>Risanje na slovensko manjšinsko tematiko.</p> <p>Predstavitve otroških iger, narodnih plesov, kratkih prizorov, napisanih v knjižni slovenščini ali v narečju v okviru različnih šolskih in vaških prireditev.</p>	<p>Pogovor in debata o določenih temah, povezanih s spoznavanjem slovenstva, in o informacijah, ki so jih učenci slišali ali videli v manjšinskih medijih.</p> <p>Ustvarjanje samostojnega mnenja o spornih vprašanjih, soočanje nasprotnih mnenj, utemeljevanje lastnih stališč o temah, ki se nanašajo na spoznavanje slovenstva.</p> <p>Strpno poslušanje in upoštevanje mnenja drugih.</p> <p>Ustno poročanje učencev pri učnih urah o lastnih izkušnjah, o znanju, ki so ga pridobili s samostojnim zbiranjem in raziskovalnim delom.</p> <p>Pisanje spisov z manjšinsko tematiko.</p> <p>Dramatizacija dogodkov, pojavov in zgodb iz narodnostnega življenja.</p> <p>Učenje različnih ljudskih pesmi in plesov iz matične domovine in iz domačega okolja ter izvajanje le-teh</p>	<p>Pogovor in debata o določenih temah iz spoznavanja slovenstva oziroma na osnovi informacij, pridobljenih iz slovenskih manjšinskih medijev.</p> <p>Oblikovanje lastnega stališča, podprtega z argumenti, o spornih vprašanjih.</p> <p>Razčiščevanje spornih mnenj v debati, bogatenje in razvijanje lastnega stališča z upoštevanjem mnenja drugih, vaje za tolerantnost.</p> <p>Ustno poročanje učencev pri učnih urah o lastnih izkušnjah, o znanju, ki so ga pridobili s samostojnim zbiranjem in raziskovalnim delom.</p> <p>Dijak naj pripravi kratko predavanje o tematiki spoznavanja slovenstva.</p> <p>Informiranje o kulturno-političnih dogodkih slovenske diaspore.</p> <p>Intervjuvanje znanih politikov, umetnikov o aktualnih vprašanjih.</p> <p>Pisanje eseja na</p>

		na vaških prireditvah ter na nastopih v tujini.	manjšinsko temo. Dramatizirana predstavitev slovenskih običajev na različnih šolskih in manjšinskih prireditvah. Priprava razstave iz samostojno zbranih slik ali fotografij, priprava komentarjev pod skupinske slike.
--	--	---	---

4. Orientacija v prostoru in času

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Pravilna raba slovenskih izrazov pri temi čas: minuta, ura, dan, teden, mesec, leto. Vaja in osvojitvev izrazov: napr.: ko sem še bil majhen, ko sem se učila hoditi in govoriti, ko sem postal učenec, ko so moji (stari) starši bili otroci.</p> <p>Vaja primejav: nekoč, danes, zelo davno.</p> <p>Umeščanje predmetov, oseb in dogajanja v časovno zaporedje.</p> <p>Priprava tlorisa in makete ožjega okolja.</p>	<p>Dopolnjevanje izrazov za razločevanje časa: leto, desetletje, stoletje, pokolenje.</p> <p>Poznavanje datumov nekaj izjemnih, za Slovence pomembnih dogodkov, kronološki pregled.</p> <p>Poznavanje osnovnih topografskih znakov na zemljevidu: (gore, reke, večja mesta v Sloveniji, vasi v Porabju).</p> <p>Iskanje rojstnih krajev znamenitih Slovencev (pisatelji, pesniki, slikarji, komponisti) na zemljevidu.</p> <p>Tvorba enostavnih tlorisov, zemljevidov.</p>	<p>Orientacija v prostoru in času s pomočjo zgodovinskega in geografskega atlasa (dogodek, kraj, čas).</p> <p>Poznavanje pomembnih Slovencev oziroma pomnjenje datumov nekaj izjemnih, za Slovence pomembnih dogodkov, kronološki pregled.</p> <p>Časovna umestitev dogodkov.</p> <p>Ustanovitev pomembnih ustanov Porabskih Slovencev, kronološki pregled.</p> <p>Tvorba tlorisov, zemljevidov.</p>	<p>Orientacija v prostoru in času s pomočjo zgodovinskega in geografskega atlasa (dogodek, kraj, čas).</p> <p>Časovni trak zgodovine Slovencev (od začetka do danes).</p> <p>Analiza medsebojnega vpliva diahronih gospodarskih, političnih in kulturnih pojavov.</p> <p>Uzaveščanje diahronih in sinhronih pojavov v kronologiji madžarske in slovenske zgodovine.</p> <p>Izbira primerne zemljevida k določeni temi.</p> <p>Spremljanje sprememb (zgodovinskih, gospodarskih, demografskih) na raznih zemljevidih.</p> <p>Analiza položaja Slovencev na Madžarskem na osnovi podatkov popisov prebivalstva (diagrami, statistični podatki).</p>

5. Ključni elementi vsebine

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>- Osnovno znanje iz zgodovine Slovencev in iz zgodovine jezika.</p> <p>- Naj spoznajo nekaj slovenskih (porabskih)</p>	<p>- Poznavanje zgodovine, geografije Porabja.</p> <p>- Poznavanje pomembnejših dogodkov</p>	<p>- Pridobivanje znanja o raznih zgodovinskih dogodkih in o geografskih pokrajinah v Sloveniji.</p>	<p>- Korelacija zgodovinskih, zemljepisnih in kulturno-zgodovinskih znanj.</p> <p>- Mesto Slovenije v</p>

<p>znamenitih osebnosti (iz preteklosti ali iz sedanjosti).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Naj v njih vidijo pozitiven zgled, vzor duhovne veličine. - Naj razumejo, da so naši predniki živeli in mislili drugače kot današnje generacije. - Osnovno znanje iz etnografske dediščine in jezika Slovencev na Madžarskem. - Spoznavanje nekaj značilnih novih in starih običajev. - Odkrivanje vrednosti pokrajine in ožje domovine. 	<p>iz zgodovine Slovencev na Madžarskem.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poznavanje nekaj znamenitih Slovencev na Madžarskem. - Pridobivanje dodatnih znanj o preteklosti in sedanjosti Slovencev na Madžarskem (način življenja, poklici, narodna noša, narodna gastronomija). - Širitev in poglobitev znanja o tradiciji in običajih Slovencev. - Odkrivanje okoljskih in kulturnih vrednot domačega kraja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Poznavanje velikih zgodovinskih dogodkov in znamenitih Slovencev. - Poznavanje nekaj pripovedk, legend iz zgodovine in geografije Slovencev. - Krajevna zgodovina ene porabske vasi od začetka do danes. - Poznavanje in predstavitev tradicij in običajev, ki so povezani z verskimi in drugimi prazniki (betlehemeške, licija, friškanje, postavljanje mlaja, proščenje, poroka, borovo gostüvanje). - Znanje o porabskem narečju. -Usvojitev osnovnih znanj o manjšinski politiki. 	<p>Evropi in v svetu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predstavitev integriranih zemljepisnih, zgodovinskih, etnografskih in umetnostnih znanj. - Izražanje pripadnosti rodni grudi v delih slovenskih pesnikov, pisateljev in likovnih umetnikov. - Medsebojni vplivi: sožitje manjšin. - Slovenske kulturne ustanove in slovenski tisk. - Življenje in položaj manjšin na Madžarskem in v Evropi danes – razgledanost na področju manjšinske politike. - Poznavanje pomembnejših nacionalnih kulturnih prizadevanj.
--	--	--	---

6. Usmerjevalna vprašanja za refleksijo

1.-4. razred	5.-6. razred	7.-8. razred	9.-12. razred
<p>Učenci naj imajo možnost poiskati odgovore na naslednja vprašanja:</p> <p>Kdo sem jaz?</p> <ul style="list-style-type: none"> • V čem sem podoben sošolcem iste starosti? • Kakšne zunanje in notranje lastnosti imam? • Kakšne spretnosti imam? V čem sem dober? • Kdo so moji vzorniki? (starši, učitelji...) • Komu bi bil rad podoben? Zakaj? • Kaj pomeni to, da sem slovenske narodnosti? 	<p>Učenci naj imajo možnost poiskati odgovore na naslednja vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kdo je Slovenec? Kdo je Madžar? Kdo je Nmec? Kdo je Slovak? Kdo je Srb? • Katere narodnosti živijo na Madžarskem in v Sloveniji? • Kako lahko živijo skupaj različne kulture, vere, narodi in narodnosti? • V čem smo si podobni (pripadniki različnih manjšin) in v čem se razlikujemo? • Kaj pomeni zame biti Slovenec na Madžarskem? • Ali se razlikujem od drugih državljanov? • Kdo so bili moji predniki? • S čim so se ukvarjali? 	<p>Učenci naj imajo možnost poiskati odgovore na naslednja vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ali poznam jezik, svet tradicij in običajev, vero svoje skupnosti? • Ali sem navezan na svoje korenine? • Kaj pomeni zame domovina (rojni kraj, matična domovina, Evropa in veliki svet)? • Koliko identitet lahko ima vsak človek? • Kaj pomeni dvojezičnost (menjava jezikov)? • Ali čutim dovolj afinitete do kulturne dediščine svojih prednikov? • V kolikšni meri pomagajo družina, šola, cerkev, mediji pri obstoju Slovencev na Madžarskem? 	<p>Učenci naj imajo možnost poiskati odgovore na naslednja vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ali sem sposoben za samoanalizo in oblikovanje lastne identitete? • Ali ima moje življenje cilj? • Ali imam dovolj hotenja, da uresničim svoje sanje? • V čem vidim smisel svojega življenja? • Kaj mi pomenijo pojmi: ljubezen, sreča, upanje, morala, lepota, dobrot, vera, harmonija, avtonomija, kakovost življenja, spoštovanje tradicij, vljudnost, poštenost, umetniška žilica, človeško dostojanstvo, strokovna poklicnost, strpnost, empatija?

	<ul style="list-style-type: none"> • Kako so živeli, praznovali, se oblačili? • Katere vere so bili? • Zakaj različne generacije razmišljajo različno? • Ali obstaja dialog med različnimi generacijami? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ali se mi splača dobro naučiti slovensko? • Ali imajo Slovenci na Madžarskem prihodnost? • V kakšni meri so značilni zame: samostojnost, točnost, sodelovanje, dolžnost, radovednost, dovzetnost, nesebičnost, pripravljenost pomagati, zahteva za razvijanje lastnih sposobnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • V kolikšni meri je značilno zame: odprtost do različnih jezikov in kultur; demokratične vrednote; podjetniški duh; prenašanje neuspehov; načrtovanje in organizacija dela; želja po samostojnosti; obvladovanje konfliktov; pozitivna naravnost; sposobnost odzivanja; poznavanje lastnih ovir; zavednost; zbranost; samokontrola; umetniška žilica; spoznavanje ljudi; aktivno državljansko življenje; razgledanost; kolektivna zavest; udejstvovanje na kulturnem in javnem področju; aktivno delovanje za manjšino, za njen obstoj; koriščenje digitalne pismenosti pri vzpostavljanju stikov, pri poslovanju, pri delu; verovanje v moč znanja; želja po vseživljenjskem učenju.
--	--	--	--

**A szociális és munkaügyi miniszter
16/2008. (IX. 26.) SZMM
rendelete**

**a 2009. évi munkaszüneti napok körüli
munkarendről**

A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 125. § (5) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján, a szociális és munkaügyi miniszter feladat- és hatásköréről szóló 170/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet 1. § a) pontjában meghatározott feladatkörömben eljárva a következőket rendelem el:

1. §

(1) E rendelet hatálya – a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel – kiterjed minden munkáltatóra és az általuk foglalkoztatottakra.

(2) E rendelet hatálya nem terjed ki a megszakítás nélkül üzemelő és a rendeltetése folytán a munkaszüneti napokon is működő munkáltatónál, illetve az ilyen jellegű munkakörben foglalkoztatott munkavállalók munkarendjére.

2. §

A 2009. évi munkaszüneti napok körüli – a naptár szerinti munkarendtől való eltéréssel járó – munkarend a következő:

a) január 10., szombat január 2., péntek	munkanap, pihenőnap,
b) augusztus 29., szombat augusztus 21., péntek	munkanap, pihenőnap,
c) december 19., szombat december 24., csütörtök	munkanap, pihenőnap.

3. §

Az általánostól eltérő munkaidő-beosztásban foglalkoztatott munkavállalók munkarendje – a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 118. § (1) bekezdése alapján – a 2. §-tól eltérően is meghatározható.

4. §

Ez a rendelet a kihirdetését követő 8. napon lép hatályba, és 2009. december 31-én hatályát veszti.

Szűcs Erika s. k.,
szociális és munkaügyi miniszter

**VI. Az Alkotmánybíróság
határozatai és végzései**

**Az Alkotmánybíróság
109/2008. (IX. 26.) AB
határozata**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítványok tárgyában – *dr. Bragyova András, dr. Holló András és dr. Kiss László* alkotmánybírák különvéleményével – meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény 4. §-a, 5. § (3) bekezdése, 6–7. §-ai, 10. § (1) bekezdése, valamint 16. § (15) bekezdés a) pontja alkotmányellenes, ezért azokat a jelen határozat közzétételének napjával megsemmisíti.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a szakellátási kapacitások felosztásának szempontjairól és a szakellátási elérési szabályokról szóló 54/2006. (XII. 29.) EüM rendelet alkotmányellenes, ezért azt a jelen határozat közzétételének napjával megsemmisíti.

3. Az Alkotmánybíróság az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény egésze, 16. § (1) bekezdése, 16. § (15) bekezdés b) pontja, 2. számú melléklete, valamint – az önkormányzati alapjogokkal, illetve az Alkotmány 44/C. §-ával összefüggésben – az 1. § (1) bekezdés d) pontja alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasítja.

4. Az Alkotmánybíróság az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény 1. § (1) bekezdés d) pontja és 4. § (3) bekezdés ba) alpontja alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló, az Alkotmány 70/D. §-a alapján előterjesztett indítványt visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Köz-
lönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Alkotmánybírósághoz több indítvány érkezett az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény (a továbbiakban: Eftv.) egészé, illetve egyes rendelkezései alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt.

1. Az egyik indítványozó a törvény egészét azért kérte megsemmisíteni, mert a jogalkotási eljárás során megsértették az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményét. Utalt a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (a továbbiakban: Jat.) 19–20., 27. és 30–31. §-aira, melyek az érdekképviseleti szervezetek a jogszabály-előkészítési folyamatban véleményezési jogot biztosítanak. Hivatkozott a Magyar Orvosi Kamaráról szóló 1994. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: MOKtv.) 2. § (1) bekezdés *f*) pontjára, illetve (2) bekezdésére. Eszerint a Magyar Orvosi Kamara (a továbbiakban: MOK) feladat- és hatáskörébe tartozik az orvosok szakmai tevékenységét, anyagi helyzetét közvetlenül befolyásoló, illetőleg valamennyi, az egészségügyet egyéb módon érintő jogszabály megalkotásánál a véleménynyilvánítás. A jogszabályok előkészítéséért felelős szervek, személyek számára pedig előírja, hogy kötelesek a jogszabályok tervezeteit és indokolását úgy megküldeni a MOK-nak, hogy annak véleménye kialakításához megfelelő idő és ismeret álljon rendelkezésre. A MOK véleményét az előkészítés során kötelesek mérlegelni, a vélemény figyelmen kívül hagyása vagy részleges figyelembevétele esetén annak okairól a jogszabály megalkotására jogosult személyt vagy szervezetet tájékoztatni. Az indítvány utalt a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamaráról szóló 2003. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: MESZKtv.) 2. § (2) bekezdés *ba*) alpontjára és 3. § (1) bekezdésére is, amelyek hasonló rendelkezéseket tartalmaznak a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara (a továbbiakban: MESZK) vonatkozásában. Az indítvány szerint a jogalkotó sem a MOK-kal, sem a MESZK-kel nem folytatott semmiféle előzetes egyeztetést a tervezett intézkedések hatásairól. Ennek következtében a köztételek a törvényben biztosított véleményezési jogukkal nem élhettek. A jogalkotási eljárási szabályok megsértése így az Eftv. közjogi érvénytelenségét idézte elő.

Ugyanez az indítvány az egész Eftv.-t az Alkotmány 70/D. §-a alapján is támadta. Állította, hogy a törvény várható hatásai eredményeként a jelenlegi ellátásbiztonság és stabilitás csökken. A tényleges intézményi csökkenés, az ágyszámleépítés hatására a hozzáférés korlátozása anélkül történik meg, hogy más tekintetben azonos védelmet nyújtó garanciális szabályok kerültek volna kiépítésre. Ennek következtében megvalósulni látta az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt alapjogi sérelmet.

Az indítvány végül támadta az Eftv. 16. §-ának (1) bekezdését, amely szerint az Eftv. 2007. január 1-jén lép hatályba azzal, hogy az Eftv. alapján meghatározott kapacitásokra a finanszírozási szerződéseket 2007. március 31-ig kell megkötöni. Mivel az Eftv.-t 2006. december 22-én hirdették ki a Magyar Közlönyben, felkészülési időként csupán 10 nap maradt a hatálybalépéséig, a finanszírozási szerződések megkötésére pedig csak 3 hónap állt rendelkezésre. Az Eftv. nem adott kellő időt arra, hogy a jogalanyok a megváltozott körülményekhez igazodhassanak, ezért az Eftv. 16. § (1) bekezdése sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó jogbiztonság elvét.

2. Egy másik indítványozó – hivatkozva az Alkotmány 2. § (1) bekezdésére, 41–43. §-aira, 44. § (1) bekezdésére, 44/A. § (1) bekezdés *a)–d*) és *h*) pontjaira, 44/C. §-ára, valamint 70/D. §-ára – kérte az Eftv. 1. § (1) bekezdése, 4. § (3) bekezdés *ba*) alpontja, illetve 4. § (6) bekezdése alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését. Az Eftv. 1. § (1) bekezdését azért támadta, mert az az Eftv. hatályát kiterjeszti a Regionális Egészségügyi Tanácsokra (a továbbiakban: RET). Az indítványozó szerint az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) által létrehozott RET-eknek, azaz alapvetően véleményező, koordináló, érdekegyeztető regionális szervezeteknek az Eftv. olyan hatáskört ad, amely sérti az önkormányzatok Alkotmányban biztosított jogait.

Az Eftv. 4. § (6) bekezdése szerint, ha a normatívák felosztásáról a RET a fenntartók által jóváhagyott, érvényes döntést nem hoz, akkor az egészségügyért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) 8 napon belül dönt az adott régió normatíváinak felosztásáról. Ez a rendelkezés az indítványozó szerint azért sérti az Alkotmányt, mert a miniszter önkormányzati hatáskört elvonva dönt régiók, megyék, megyei jogú városok, városok önkormányzatát megillető hatáskörben.

Hivatkozott arra is, hogy a támadott rendelkezéseket – mivel érintik az önkormányzatok alapjogait, autonómiáját – kétharmados törvényben kellett volna szabályozni.

Előadta, hogy „[a] RET egyeztetési »játékait« elfogadni nem lehet”, és megemlítette az Eftv. 4. § (3) bekezdés *ba*) alpontját, amelynek értelmében a RET a miniszter által készített felosztási javaslattól eltérhet, és előnyben részesítheti azt az egészségügyi szolgáltatót, amelynek fenntartója intézményfenntartói társulás vagy kistérségi társulás, vagy ennek a RET döntéséig történő létrehozását nyilatkozatban vállalja. Mivel a RET ülésein csak a szolgáltató polgármestere vagy egy képviselője van jelen, nyilatkozatuk a képviselőtestületi döntés nélkül kétséges. A társulások létrehozása pedig át nem ruházható önkormányzati hatáskör.

A kifogásolt rendelkezéseket az Alkotmány 70/D. §-a alapján is sérelmezte, mert veszélyeztetik az állampolgárok gyógyulását, és ez ellátási bizonytalanságot szül. Az indítványozó szerint az Eftv. alapján elvégzett átalakítás a kórházi ágyak jelentős csökkenését, a szakorvosi és szak-

dolgozói kapacitások teljes átrendeződését, megszűnését eredményezi. A kapacitás- és a hozzáférés-csökkentés az állampolgárok, a betegek számára megnehezíti, esetenként teljes mértékben lehetetlenné teszi az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést. A költségvetési kiadások csökkentésére való hivatkozást viszont nem lehet olyan indoknak tekinteni, amely arányban állna az intézkedések negatív hatásaival.

3. A harmadik indítvány egyrészt az Eftv. hatálybalépésére vonatkozó rendelkezést támadta. Saját esetéből kiindulva az egyik indítványozó előadta, hogy „a jogalkotó nem volt figyelemmel arra, hogy az emberi terhesség szokásos tartama (40 hét), ehhez hasonlóan egyes, hónapokkal előre tervezett (ütemezett) beavatkozások kitűzött időpontja nem teszi lehetővé, hogy az állampolgárok a kihirdetés és a hatálybalépés közötti időpontban a megváltozott élethelyzethez tudjanak igazodni”.

Az Eftv. alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését emellett – az Alkotmány 2. § (1) bekezdésére hivatkozással – azon az alapon is kérték az indítványozók, hogy a Jat. 18. § (1) bekezdését megsértették. A jogszabály megalkotása előtt elmaradt ugyanis – a tudomány eredményeire támaszkodva – a szabályozni kívánt társadalmi-gazdasági viszonyok, az állampolgári jogok és köteleességek érvényesülése, az érdek-összeütközések feloldása lehetőségének, a szabályozás várható hatásainak és a végrehajtás feltételeinek elemzése.

Kifogásolták továbbá az Eftv. 4. § (2) bekezdését, amely csak technikai szempontokat határoz meg a felosztási javaslat elkészítése során, olyan körülmények figyelembevételét azonban, mint az ellátási területen élők száma, demográfiai adatok, a szolgáltató technikai felszereltsége, az elmúlt években a központi költségvetés terhére végzett rekonstrukció stb., nem írja elő. Ennek következtében nem teszi lehetővé, hogy az állam az Alkotmány 8. § (1) bekezdésében rögzített objektív alapjogvédelmi kötelezettségét teljesítse, de ellentétben áll az Alkotmány 54. §-ában biztosított emberi méltósághoz való joggal, továbbá a 70/D. §-ában biztosított lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való joggal is.

Támadták az Eftv. 4. § (6) bekezdését is, mert a normatívának a miniszter által történő felosztása esetére az Eftv. nem ír elő semmilyen irányadó, mérlegelendő szempontot. Ez alapot teremt az önkényes, a jogbiztonság sérelmével járó szubjektív jogalkalmazói döntéseknek, ami sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését.

Az Eftv. 4. § (7) bekezdése meglátásuk szerint az Alkotmány 57. § (5) bekezdésébe ütközik. Amiatt, hogy a miniszternek a normatívák felosztásáról szóló döntése ellen indított kereset nincs halasztó hatállyal a határozat végrehajtására, így kiüresedik a jogorvoslati jog. A bírósági eljárás ugyanis rendszerint több hónapot, esetleg több évet is igénybe vehet, az eljárás ideje alatt megszüntetett kórházi ágyakon, bezárt intézményekben az egészségügyi szolgál-

tatás ismételt beindítása gyakorlatilag lehetetlen, vagy csak nagy költséggel, illetve hosszabb idő alatt lehetséges.

Az indítványozók kérelmet terjesztettek elő az Eftv. 16. § (15) bekezdése alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt is. A kifogásolt rendelkezés minden korlátozás és a jogalkotás kereteinek meghatározása nélkül ad felhatalmazást a miniszternek, hogy az a kapacitáelosztás szempontjait és a szakellátási elérési szabályokat, illetve a 15. § (4) bekezdés szerinti felülvizsgálat szempontrendszerét és módszertanát meghatározza. Ez pedig sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményét. A támadott szabály nincs figyelemmel a Jat. 15. § (1) bekezdésére, mely szerint a végrehajtási jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit. Emiatt az alapvető jogok érvényesülése kétségesse vált, megnyílt a lehetőség az Alkotmány 8. § (1)–(2) bekezdése alapján kialakított szükségesség-arányosság követelményét sértő szabályozásra.

Az indítványozók szerint az Eftv.-nek a kapacitások régiók és szakmai csoportok közötti felosztásáról szóló 2. számú melléklete lényegében több egyedi döntés összefoglalásaként, törvényi rendelkezés formájában jelenik meg, és ezzel kizárja a bírósági felülvizsgálatot. Miután ezzel a döntéssel szemben nincs érdemi jogorvoslatra mód, sérül az Alkotmány 57. § (5) bekezdése. Ezzel összefüggésben utaltak az Alkotmánybíróság több olyan korábbi döntésére [6/1994. (II. 18.) AB határozat, 45/1997. (IX. 19.) AB határozat], amelyekben az Alkotmánybíróság azért semmisített meg jogszabályi rendelkezéseket, mert a jogalkotó egyedi eseteket döntött el jogszabályi formában, s ezzel kizárta a jogorvoslat lehetőségét.

Az indítványozók végül támadták a szakellátási kapacitások felosztásának szempontjairól és a szakellátási elérési szabályokról szóló 54/2006. (XII. 29.) EüM rendeletet (a továbbiakban: R.). Előadták, hogy az elvi elérési idők mellett – utaló szabállyal – mérlethatékonysági szempontok figyelembevételét írja csak elő a rendelet. Nem határoz meg azonban további figyelembe veendő szempontokat, s ezáltal ugyancsak alapot teremt az önkényes jogalkalmazói döntéseknek. Ez pedig az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményét sérti.

4. A negyedik indítványozó által előterjesztett beadvány tartalma nagyrészt megegyezik az előző indítványéval: az Eftv. ugyanazon rendelkezései alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte az Alkotmány ugyanazon §-ai és azonos indokok alapján. Ezen túl azonban hivatkozott a törvény megalkotásával összefüggő bizonyos szabálytalanságokra is: megsértették a Jat. 19. és 20. §-ait: a jogalkalmazó, a társadalmi és az érdekképviselői szerveket nem vonták be a törvény-előkészítésbe, nem került sor társadalmi vitára, ezáltal sérült az Alkotmány 2. § (1) bekezdése, illetve – mivel a társadalmi vita a közvetlen demokrácia intézménye – az Alkotmány 2. § (2) bekezdése is. Emellett az Eftv. előter-

jesztője sürgősségi javaslatot nyújtott be, ám azt – a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Hárszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat (a továbbiakban: Hárszabály) 92. § (2) bekezdését megsértve – nem indokolták meg. Mindez pedig sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó jogállamiság elvét.

Utalva az 54/1996. (XI. 30.) AB határozatra (a továbbiakban: Abh.), az indítványozó előadta, hogy az Eftv. és az R. nem garantálja a biztosítási alapú betegellátás teljesítését. Ez meglátása szerint arra vezet, hogy a finanszírozott egészségügyi szolgáltatásokat az állam nem, illetve nem megfelelő színvonalon biztosítja, mely ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített jogállamiság (jogbiztonság) elvével.

Az indítványozó a fentiekén túl több, az egészségügyi ellátások finanszírozására vonatkozó kormányrendelet alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt terjesztett elő kérelmet. Az általa megjelölt kormányrendeleteket a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény 34. § (3) bekezdése értelmében a hatálybalépésüket megelőzően legalább 30 nappal ki kellett volna hirdetni, erre azonban nem került sor. Az indítványozó szerint ez sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság elvét.

5. Az ötödik indítványozó az Eftv. 4. § (2) bekezdése és 16. § (15) bekezdése alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt terjesztett elő kérelmet. Az Alkotmány 70/D. §-ára és 8. § (2) bekezdésére hivatkozva előadta, hogy meglátása szerint a területi ellátási kötelezettség és a kapacitáskiosztás szabályainak legalább a tartalmi kereteit az Eftv.-nek kellene tartalmaznia, mivel az egészségügyi szolgáltatók által nyújtható szolgáltatásokra, azok minőségére vagy mennyiségére hatással bíró állami rendelkezések közvetlen kapcsolatban állnak az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt alapjoggal. Ezzel szemben az Eftv. a kapacitáskiosztás meghatározása tekintetében semmilyen konkrétumot nem tartalmaz, az egész kérdést a miniszter hatáskörébe utalja. Az indítványozó szerint a jogalkotó akkor járt volna el alkotmányosan, ha az elért tekintetében legalább a lakosság 95%-a vonatkozásában 60 perces elvi elérhetőség alapulvált kimondta volna, és a kapacitáskiosztás alapvető szempontját (lakosság száma, korábbi betegszám, várható megbetegedések számára eső ágyszám) lefektette volna. Ezzel kapcsolatban utalt arra is, hogy az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó hatalommegosztás elvébe ütközik, ha ugyanaz a személy kap felhatalmazást egy adott kérdés szabályozására, aki majd a saját maga által hozott anyagi jogszabályok szerint személyesen jogosult döntést hozni.

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése alapján támadta az R.-t is a felhatalmazó norma alkotmányellenessége miatt, valamint azért, mert a miniszter a felhatalmazásnak nem tett eleget: nem alkotta meg az ágyszám kiosztásának feltételeit. Az R. alkotmányellenességének alátámasztásaként hivatkozott a jogegyenlőség sérelmére is: a jelenlegi

szabályok alapján nincs mód annak ellenőrzésére, hogy egy adott szolgáltató területére eső biztosított számára az adott ellátási területre megállapított ágyszám az ellátás, ha nem is azonos, de legalább hasonló szintjét biztosítja, mint egy másik szolgáltató ellátási területébe eső biztosítottnak a saját szolgáltatója tekintetében megállapított ágyszám.

Az indítványozó szerint az R. sérti az Alkotmány 57. § (5) bekezdését is, mivel hiányoznak belőle azok a szempontok és mércék, amelyek alapján egy adott egészségügyi szolgáltatóra jutó ágyszám megállapításra kerül. Így az Eftv. 4. § (7) bekezdése hiába biztosítja a miniszter határozata ellen a bírósághoz való fordulás jogát, a miniszter döntését a bíróság érdemben nem tudja felülvizsgálni: az anyagi jogszabályok hiánya miatt nem tud döntené a miniszteri határozat jogszerűségéről, mert nincs mihez viszonyítania.

6. Az Alkotmánybíróság az indítványokat a szoros tárgyi összefüggésre tekintettel az Alkotmánybíróság ideiglenes ügyrendjéről és annak közzétételéről szóló, módosított és egységes szerkezetbe foglalt 3/2001. (XII. 3.) Tü. határozat (ABH 2003, 2065., a továbbiakban: Ügyrend) 28. § (1) bekezdése alapján egyesítette és egy eljárásban bírálta el. A negyedik indítványozó által az egészségügyi ellátások finanszírozására vonatkozó kormányrendeletek alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére vonatkozó kérelem érdemi megvizsgálását és elbírálását azonban az Ügyrend 28. § (2) bekezdése alapján elkülönítette.

7. Az Alkotmánybíróság beszerezte az egészségügyi miniszter véleményét.

II.

1. Az Alkotmány indítvánnyal érintett rendelkezései:
„2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.

(2) A Magyar Köztársaságban minden hatalom a népé, amely a népszuverenitást választott képviselői útján, valamint közvetlenül gyakorolja.”

„8. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sértetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

„37. § (3) A Kormány tagjai törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján feladatkörükben eljárva rendeletet adnak ki, amelyek törvénnyel és kormányrendelettel nem lehetnek ellentétesek. A rendeleteket a hivatalos lapban ki kell hirdetni.”

„41. § (1) A Magyar Köztársaság területe fővárosra, megyékre, városokra és községekre tagozódik.

(2) A főváros kerületekre tagozódik. A városokban kerületek alakíthatók.”

„42. § A község, a város, a főváros és kerületei, valamint a megye választópolgárainak közösségét megilleti a helyi önkormányzás joga. A helyi önkormányzás a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlása.”

„43. § (1) A helyi önkormányzatok alapjogai (44/A. §) egyenlők. Az önkormányzatok kötelezettségei eltérőek lehetnek.

(2) A helyi önkormányzati jogokat és kötelezettségeket törvény határozza meg. Az önkormányzat hatáskörének jogszerű gyakorlása bírósági védelemben részesül, jogai védelmében az önkormányzat az Alkotmánybírósághoz fordulhat.”

„44/A. § (1) A helyi képviselőtestület:

a) önkormányzati ügyekben önállóan szabályoz és igazgat, döntése kizárólag törvényességi okból vizsgálható felül,

b) gyakorolja az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonost megillető jogokat, az önkormányzat bevételeivel önállóan gazdálkodik, saját felelősségére vállalkozhat,

c) az önkormányzat törvényben meghatározott feladatainak ellátásához megfelelő saját bevételre jogosult, továbbá e feladatokkal arányban álló állami támogatásban részesül,

d) törvény keretei között megállapítja a helyi adók fajta- és mértékét,

(...)

h) szabadon társulhat más helyi képviselőtestülettel, érdekeinek képviseletére önkormányzati érdekszövetséget hozhat létre, feladatkörében együttműködhet más országok helyi önkormányzatával, és tagja lehet nemzetközi önkormányzati szervezetnek.”

„44/C. § A helyi önkormányzatokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Ugyanilyen szavazataránnyal elfogadott törvényben korlátozhatók az önkormányzatok alapjogai.”

„54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

„57. § (5) A Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátozhatja.”

„70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más

vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”

„70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

(2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszerzésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.”

2. A Jat. érintett rendelkezései:

„5. § Az állampolgárok alapvető jogai és kötelezései körében törvényben kell szabályozni különösen

(...)

j) az egészségügyi ellátást és a társadalombiztosítást, (...).”

„15. § (1) A végrehajtási jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit. A felhatalmazás jogosultja a jogi szabályozásra másnak további felhatalmazást nem adhat.”

„18. § (1) A jogszabály megalkotása előtt – a tudomány eredményeire támaszkodva – elemezni kell a szabályozni kívánt társadalmi-gazdasági viszonyokat, az állampolgári jogok és kötelezések érvényesülését, az érdekösszeütközések feloldásának a lehetőségét, meg kell vizsgálni a szabályozás várható hatását és a végrehajtás feltételeit. Erről a jogalkotót tájékoztatni kell.”

„19. § Az állampolgárok – közvetlenül, illetőleg képviseleti szerveik útján – közreműködnek és életviszonyaikat érintő jogszabályok előkészítésében és megalkotásában.”

„20. § A jogalkalmazó szerveket, a társadalmi szervezeteket és az érdekképviseleti szerveket be kell vonni az olyan jogszabályok tervezetének elkészítésébe, amelyek az általuk képviselt és védett érdekeket, illetőleg társadalmi viszonyokat érintik.”

„27. § A Kormány elé terjesztendő jogszabálytervezetről véleményt nyilvánítanak

(...)

c) az érdekelt társadalmi szervezetek és érdekképviseleti szervek.”

„30. § A tanácsok tevékenységét jelentősen érintő jogszabály tervezetét véleményezésre meg kell küldeni a fővárosi és a megyei tanácsoknak.”

„31. § (1) A véleménynyilvánítás határidejét a tervezet előkészítőjének úgy kell megállapítania, hogy a véleményező megalapozott véleményt adhasson, és azt a tervezet elkészítésénél figyelembe lehessen venni.

(2) A határidő megállapításakor a jogszabálytervezet terjedelmére és a véleményező szerv testületi jellegére is tekintettel kell lenni.”

„32. § A jogszabály tervezetével egyidejűleg meg kell küldeni véleményezésre a végrehajtási jogszabály tervezetét is.”

3. Az Eütv. érintett rendelkezései:

„149/A. § (1) A RET az egészségügyi régióban a regionális egészségpolitika kialakításában közreműködő szervezet.

(2) Egészségügyi régió a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 5. §-ának e) pontjában meghatározott régióval megegyező terület.

(3) A RET feladatai:

a) az egészségügyi régió egészségpolitikai programjának összeállítása,

b) koordináció és érdekegyeztetés az egészségügyi régió területén működő egészségügyi közszolgáltatók, fenntartók és a lakosság, illetve betegszervezetek között,

c) az Egészségügyi Fejlesztési Előirányzat (a továbbiakban: EFE) forrásaira kiírt pályázatokkal kapcsolatos feladatok ellátása, továbbá az EFE regionális részének kezelése,

d) a regionális szakellátási normatívák felosztására irányuló külön jogszabály szerinti eljárás lebonyolítása,

e) működési területén az egészségügyi közszolgáltatást igénybe vevő betegek körében betegelégedettségi vizsgálatok végzése és ennek figyelembevétele a fejlesztési prioritások kijelölése során,

f) a regionális egészségpolitikai program megvalósulásának évenkénti értékelése és amennyiben szükséges, annak módosítása és kiegészítése,

g) véleményezi a területi beutalási szabályokkal kapcsolatos jogszabályokat és kezdeményezheti az egészségügyért felelős miniszternél a területi beutalási szabályok felülvizsgálatát, amennyiben az az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférést veszélyezteti.”

4. Az Eftv. támadott rendelkezései:

„1. § (1) E törvény hatálya

(...)

d) a regionális egészségügyi tanácsokra (a továbbiakban: RET) terjed ki.”

„4. § (1) Az egészségügyért felelős miniszter az egészségbiztosítóval együtt felosztási javaslatot készít a 2. számú mellékletben meghatározott regionális szakellátási normatívák és a hozzájuk tartozó ellátási területek egészségügyi szolgáltatók közötti felosztásáról és e törvény hatálybalépésétől számított 8 napon belül megküldi azt az illetékes RET számára.

(2) A felosztási javaslat készítése során

a) figyelembe kell venni, hogy

aa) a felosztható aktív fekvőbeteg-szakellátási normatívából bármely, az adott régióban működő egészségügyi szolgáltató részesülhet,

ab) a krónikus fekvőbeteg-szakellátási normatívából az 1. számú mellékletben megnevezett országos feladatkörű speciális intézetek és súlyponti kórházakon kívül bármely, a régió területén működő egészségügyi szolgáltató részesülhet,

ac) a finanszírozott szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók régióon belüli egymástól való távolságának meg kell felelnie az egészségügyért felelős miniszter által külön jogszabályban meghatározott elérési és kapacitáselosztási szabályoknak, valamint az intézmények és azok szervezeti egységei működési feltételül külön jogszabályban meghatározott ágyszámoknak,

b) előnyben kell részesíteni az aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitások felosztásának vonatkozásában azt az egészségügyi szolgáltatót, amelyik sürgősségi betegellátásra megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkezik.

(3) A RET az (1) bekezdés alapján készített javaslat megérkezésétől számított 20 napon belül dönt a normatívák és a hozzájuk tartozó ellátási területek egészségügyi szolgáltatók közötti felosztásáról. A RET a felosztási javaslatban foglaltaktól eltérő döntést is hozhat, amennyiben az

a) megfelel a (2) bekezdés a)–b) pontjában meghatározott szempontoknak,

b) előnyben részesíti azt az egészségügyi szolgáltatót,

ba) amelyik fenntartója intézményfenntartói társulás vagy többcélú kistérségi társulás vagy ennek a RET döntéséig történő létrehozását nyilatkozatban vállalja,

bb) amelynek tulajdonosa vagy működtetője az egészségügyi szolgáltató orvosai és más alkalmazottai részvételével létrehozott gazdasági társaság,

c) az irányadó normatívát nem lépi túl.

(4) A (3) bekezdés alapján hozott döntés akkor érvényes, ha azt a régió területén működő valamennyi, fekvőbeteg-szakellátást nyújtó közfinanszírozott egészségügyi szolgáltató fenntartója a RET döntésétől számított 30 napon belül jóváhagyta.

(5) A RET a döntésről és annak érvényességéről – a fenntartók általi jóváhagyását követő 5 napon belül – tájékoztatja az egészségügyért felelős minisztert, az egészségbiztosítót és az egészségügyi államigazgatási szervet.

(6) Amennyiben a normatívák felosztásáról szóló érvényes döntés nem születik meg a (3) és (4) bekezdésben foglaltak szerint, az egészségügyért felelős miniszter 8 napon belül dönt az adott régió normatíváinak felosztásáról.

(7) A (6) bekezdés szerinti felosztás a közigazgatási határozatokra vonatkozó szabályok szerint bíróság előtt megtámadható, azzal, hogy a keresetnek a (6) bekezdés szerinti felosztás végrehajtására nincs halasztó hatálya.

(8) A felosztott szakellátási normatívákról, a hozzájuk tartozó ellátási területtel együtt – egészségügyi szolgáltatóként – az egészségügyi államigazgatási szerv nyilvántartást vezet. A nyilvántartásba bárki betekinhet. Az egészségügyi államigazgatási szerv a saját honlapjáról biztosítja a betekintést, illetőleg a hozzáférést a nyilvántartásba.”

„5. § (3) A RET az (1) bekezdés alapján felszabaduló kapacitást a 4. § (3)–(5) bekezdésében foglaltaknak megfelelően oszthatja fel.”

„6. § A szomszédos régiókban működő RET-ek a 2. számú melléklet szerinti normatíváik terhére megállapodást

köhetnek a régiók közötti kapacitásátadásról, amennyiben az – a 4. § (2) bekezdésének *ac*) alpontja szerinti elérési szabályokat figyelembe véve – a régió határának mentén élők egészségügyi ellátása érdekében megvalósuló feladatátadáshoz szükséges, és a megállapodással a 2. § (1) bekezdés hatálya alá tartozó helyi önkormányzatok közül valamennyi, a kapacitásátadással érintett egyetért.

7. § (1) A RET minden év június 30-áig módosíthatja a 2. számú mellékletben szereplő kapacitások felosztását a 4. § (3)–(5) bekezdésében meghatározott eljárás keretében, amely során a rendelkezésére álló normatívák terhére érdemben elbírálja a régió területén működő egészségügyi szolgáltatók fenntartóinak a kapacitások finanszírozásba történő befogadása iránti kérelmét.

(2) A RET a 2. számú mellékletben meghatározott normatíván belül az egyes szakmacsoportokhoz tartozó kapacitások mennyiségét annak 10 százalékáig módosíthatja, azzal, hogy az adott szakmacsoportban ezáltal keletkező kapacitás felosztására a 4. § (3)–(5) bekezdését kell alkalmazni.

(3) Az egészségügyi szolgáltató fenntartója a 2. számú mellékletben meghatározott kapacitások tekintetében a RET-nél, az 1. számú mellékletben meghatározott kapacitások tekintetében az egészségügyért felelős miniszternél kezdeményezheti az aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitása legfeljebb 10 százalékának krónikus fekvőbeteg-szakellátási kapacitássá, egy napos ellátási, illetőleg járóbeteg-szakellátási kapacitássá történő – külön jogszabály szerinti – átcsoportosítását.

(4) Az (1) bekezdés szerinti módosítás akkor érvényes, ha azt a régió területén működő valamennyi, fekvőbeteg-szakellátást nyújtó közfinanszírozott egészségügyi szolgáltató fenntartója jóváhagyta.”

„10. § (1) Az egészségbiztosító kezdeményezheti a RET-nél a 7. § (1) bekezdése szerinti eljárás lefolytatását a felosztható kapacitások terhére, amennyiben

a) az külön jogszabály szerinti szakmai, illetőleg ellátási érdekből szükséges, és

b) az államháztartásért felelős miniszter egyetért.”

„16. § (1) Ez a törvény – a (2) és (3) bekezdésben foglaltak kivételével – 2007. január 1-jén lép hatályba, azzal, hogy az 1. számú és 2. számú mellékletben meghatározott kapacitásokra, valamint a (10) bekezdés alapján létrejött kapacitásokra a finanszírozási szerződéseket 2007. március 31-éig kell megkötöni.

(...)

(15) Felhatalmazást kap az egészségügyért felelős miniszter, hogy rendeletben állapítsa meg

a) a kapacitáselosztás szempontjait, továbbá a szakellátási elérési szabályokat,

b) a (4) bekezdés szerinti felülvizsgálat szempontrendszerét és módszertanát.”

5. Az R. rendelkezései mellékletek nélkül:

„Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény (a továbbiakban: Tv.)

16. §-ának (15) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján, az egészségügyi miniszter feladat- és hatásköréről szóló 161/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet 1. §-ának *a*) pontjában meghatározott feladatkörömben a következőket rendelem el:

1. § E rendelet alkalmazásában

a) elvi elérhetőség: az átlagos közlekedési viszonyok mellett az 1. számú melléklet sebességhatáraival számítva a közúti megközelítéshez szükséges időtartam,

b) alapszakma: belgyógyászat, gyermekgyógyászat, sebészet, szülészet-nőgyógyászat,

c) szakmai centrum: regionális vagy régióközi feladatot ellátó, speciális feladatellátásra szakosodott szervezeti egység vagy intézményrész.

2. § (1) A Tv. 4. §-ának (1) bekezdése szerinti javaslat, valamint a (3) és (6) bekezdése szerinti döntések esetében a Tv. 2. számú mellékletében meghatározott aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitások felosztásánál biztosítani kell, hogy

a) az érintett lakosság legalább 95%-a számára, legalább az alapszakmákban ellátást nyújtó aktív fekvőbeteg-szakellátó intézmény elvi elérhetősége legfeljebb 60 perc legyen,

b) az egy település esetében sem eredményezhesse az alapszakmákban szolgáltatást nyújtó legközelebbi intézmény, illetve intézmények 2006. december 31-én 60 percet meg nem haladó elvi elérhetőségének 60 percet meghaladó mértékűre való meghosszabbodását,

c) a régióban működő szakmai centrumok működőképessége továbbra is fenntartható legyen,

d) a Tv. alapján kialakított szervezeti egységek nagysága, a működtetés formájától függetlenül elérje az egyes szakmacsoportokban a külön jogszabály által a működés feltételéül előírt ágyszámot.

(2) A 2006. december 31-én közfinanszírozott kapacitásokkal nem rendelkező intézmény részére alapszakmában finanszírozandó kapacitásokat a Tv. 4. §-ának (3) és (6) bekezdései alapján hozott döntés csak akkor állapíthat meg, ha az ellátási területen található olyan település, amely esetében a Tv. hatálybalépését megelőzően a legközelebbi intézmény elvi elérhetősége 60 percet meghaladó volt, és az új kapacitáson történő szolgáltatásnyújtással ezen település számára a szolgáltatás elérhetősége 60 percnél kisebb mértékűre csökken.

3. § A 2. § (1) bekezdésének *a*) és *b*) pontjában meghatározott feltétel teljesülését a regionális egészségügyi tanács (a továbbiakban: RET) az Egészségügyi Minisztérium által térítésmentesen rendelkezésére bocsátott számítógépes programmal ellenőrzi.

4. § (1) A Tv. 16. §-ának (12) bekezdése alapján figyelembe kell venni, hogy amennyiben az egészségügyi szolgáltató az egészségügyi ellátórendszer struktúraátalakításának támogatására, az intézményi átalakítások megkezdésére az Egészségügyi Minisztérium által kiírt pályázaton támogatást kapott aktív ágyainak megszüntetéséhez vagy átalakításához, a Tv. 2. számú mellékletében megha-

tározott szakellátási normatívák felosztásának eredményeként az egészségügyi szolgáltató

a) aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitása az adott szakmacsoportban nem lépheti túl az átcsoportosítás eredményeként támogatással kialakított ágyszámot,

b) krónikus fekvőbeteg-szakellátási kapacitása – a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel – nem lehet kevesebb a pályázat eredményeként támogatással kialakított kapacitásnál.

(2) Az (1) bekezdés b) pontját a Tv. 1. számú mellékletében meghatározott kórházak esetében nem kell alkalmazni.

5. § (1) A Tv. 7. §-ának (3) bekezdése alapján az egészségügyi szolgáltató fenntartója által kezdeményezett kapacitás átcsoportosításra a régióon belül felosztott kapacitások éves, június 30-ig esedékes felülvizsgálati eljárása során van lehetőség.

(2) A Tv. 1. számú mellékletében rögzített kapacitások tekintetében az egészségügyi szolgáltató fenntartója nem kezdeményezhet olyan kapacitásátcsoportosítást, amely valamely, a Tv. 1. számú mellékletben az adott intézmény számára kijelölt szakmacsoport megszűnéséhez vezet, vagy a létrehozandó állapot nem teljesíti a külön jogszabályban rögzített működési feltételeket valamely szakmacsoport vonatkozásában.

(3) A RET, illetőleg a miniszter csak abban az esetben tagadhatja meg a Tv. 7. §-ának (3) bekezdése alapján kezdeményezett átcsoportosítást, amennyiben az annak közvetkeztében létrejövő állapot:

a) nem felel meg a 2. §-ban rögzített szabályoknak, vagy

b) nem biztosított a csökkentett aktív fekvőbeteg-szakellátás más ellátási formával történő kiváltása.

(4) A kezdeményezett változtatásról és annak jóváhagyásáról tájékoztatni kell a területileg érintett RET-et és az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat régiós intézetét.

6. § E rendelet 2. számú melléklete határozza meg, hogy az egyes szakmákat melyik, a Tv. 1. és 2. számú mellékletében megnevezett szakmacsoporton belül kell figyelembe venni.

7. § Ez a rendelet 2007. január 3-án lép hatályba.”

III.

Az indítványok részben megalapozottak.

Az Alkotmánybíróság először az Eftv. egésze alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló, az Alkotmány 2. § (1) és (2) bekezdésére alapított indítványokat vizsgálta meg.

1. Több indítványozó kifogásolta, hogy nem tartották be az Eftv. megalkotása során a jogszabályalkotásra vonatkozó előírásokat, így különösen a Jat. 18., 19–20., 27. és 30–31. §-ait. Az első indítvány szerint a Jat. előírásain

kívül, megsértették a MOKtv. és a MESZKtv. kamarai véleményeztetésre vonatkozó rendelkezéseit is. Mindez pedig ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével.

1.1. Az Alkotmánybíróság több korábbi határozatában vizsgálta a véleményezési jog mellőzésével meghozott jogszabály alkotmányellenességét.

A 496/B/1990. AB határozat – utóbb többször megerősített – megállapítása szerint a „jogszabályelőkészítő szervek [a Jat. 27. § c) pontja szerinti] vélemények beszerzésével kapcsolatos kötelezettségszegése (...) önmagában nem érintheti az adott törvény érvényességét. A jogszabály előkészítésre vonatkozó törvényi előírások megsértése az illetékes szervek államigazgatási jogi, esetleg politikai felelősségét alapozhatja meg csupán” [ABH 1991, 493, 495–496.; megerősítései például: 30/1991. (VI. 5.) AB határozat, ABH 1991, 421.; 14/1992. (III. 30.) AB határozat, ABH 1992, 338, 342.; 54/1996. (XI. 30.) AB határozat, ABH 1996, 173, 195.; 50/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 387, 395.; 39/1999. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1999, 325, 349.].

A 30/2000. (X. 11.) AB határozatában az Alkotmánybíróság „arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogszabály által kifejezetten és konkrétan megnevezett, egyetértési, illetve véleményezési jogkörrel rendelkező szervezetek – a demokratikus döntéshozatali eljárásban betöltött szerepük miatt az egyeztetési kötelezettség vonatkozásában – közhatalminak, így a jogalkotó számára megkerülhetetlenek minősülnek” (ABH 2000, 202, 206.). Az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével összefüggésben hangsúlyozta: „A jogállamiság részét képező döntéshozatali eljárási szabályok megsértése a döntés közjogi érvénytelenségét eredményezheti. Ellenkező esetben maga a demokratikus rendszer veszíti el legitimitációját, hiszen a különböző társadalmi részérdekek megjelenítésére és összehangolására nem nyílik mód, így a konszenzus elérése eleve lehetetlen. Amennyiben pedig külön törvény ír elő konkrét és intézményesített véleménykérelmi kötelezettséget, akkor annak elmulasztása olyan, a jogalkotási eljárásban elkövetett súlyos szabálytalanságnak minősülhet, amely adott esetben a jogállamiság alkotmányos követelményét közvetlenül veszélyezteti, és a törvényt sértő módon alkotott jogszabály közjogi érvénytelenségét eredményezheti. Azt a kérdést, hogy a külön törvényekben meghatározott jogalkotási eljárási szabály megszegése súlyosságánál fogva adott esetben eléri-e az alkotmányvétség szintjét, az Alkotmánybíróságnak eseti mérlegeléssel kell eldöntenie” (ABH 2000, 202, 207.). Ebben a határozatban az Alkotmánybíróság megsemmisítette azt a kormányrendeletet, amit úgy alkottak meg, hogy a törvény által előírt kötelező véleményeztetést nem folytatták le.

A 7/2004. (III. 24.) AB határozattal elbírált ügyben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a vélemények beszerzésével kapcsolatos kötelezettségszegés nem érintheti az adott törvény érvényességét (...), a Jat. rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása önmagában nem vezet a törvény alkotmányellenességének megállapításához, ha

nem csak akkor, ha az egyben az Alkotmány valamely szabályába ütközik (...), az előkészítésre vonatkozó szabályok megsértése az előterjesztő államigazgatási jogi, esetleg politikai felelősségét alapozza meg (ABH 2004, 98, 101.). Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta: „a törvényalkotási eljárás ügydöntő, érdemi része a törvényjavaslat benyújtásával kezdődik, annak nem eleme a törvénytervezet elkészítése, és ugyanígy kívül esnek rajta az előkészítés során lefolytatott egyeztetések és véleményezések” (ABH 2004, 98, 105.). A határozat külön kiemelte, hogy a 30/2000. (X. 11.) AB határozatban rögzítettek követésére az adott esetben azért sem kerülhetett sor, mert abban nem törvény, hanem kormányrendelet alkotmányossága volt a kérdés (ABH 2004, 98, 105–106.). Az e határozatban foglaltakat az Alkotmánybíróság a 29/2006. (VI. 21.) AB határozattal eldöntött ügy kapcsán is megismételte.

Hasonlóan a 87/2008. (VI. 18.) AB határozattal elbírált üggyhöz (ABK 2008. június, 867, 876.), jelen esetben sem találta alkotmányértőnek az Alkotmánybíróság azt, hogy a MOK, illetve a MESZK a rájuk vonatkozó törvényekben előírt véleményezési jogukat nem gyakorolhatták, valamint hogy az Eftv. előkészítője a véleményeztetési kötelezettségének nem tett eleget. Korábbi gyakorlatával összhangban azt sem találta az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe ütközőnek, hogy más társadalmi/érdekképviseleti vagy egyéb szervek véleményét az Eftv. előkészítése során nem kérték ki, illetve ennek folyamán olyan érdekeket nem jelenítettek meg, amelyekre az országgyűlési vita során már nem kerülhetett sor. E következtetést nem befolyásolja az, hogy valamely társadalmilag jelentős kérdés tekintetében mulasztotta el a jogalkotás előkészítéséért felelős szerv az előzetes érdekegyeztetést. Ez az eljárása a politikai felelősségét érintheti, de nem hat ki a megalkotott jogszabály közjogi érvényességére.

1.2. Több indítványozó szerint a Jat. 18. § (1) bekezdésének be nem tartása is alkotmányellenességhez vezet. A hatástanulmány elkészítésének elmulasztása ugyanis sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban rámutatott arra, hogy a Jat. 18. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés nem alkotmányi szabály. Ennek a szabálynak a megsértése feltehetően a törvény társadalmi hatékonyságának a kárát fogja eredményezni, de közvetlen alkotmányértéshez csak az vezet, ha maga a törvény sérti az Alkotmány valamely rendelkezését. A törvényjavaslat előkészítése körébe tartozó társadalmi-szociológiai követelmények teljesítése, illetve azok elmulasztása az Alkotmány rendelkezéseivel nem hozható közvetlen összefüggésbe, s az nem vezet a jogállamiság és a jogbiztonság sérelméhez. [ABH 1996, 173, 190.; megerősítette: 38/2000. (X. 31.) AB határozat, ABH 2000, 303, 313.] Így ezen az alapon az Eftv. megsemmisítésének nincs helye.

1.3. Az Alkotmánybíróság vizsgálta azt is, eredményezi-e az Alkotmány 2. § (2) bekezdésének sérelmét az, hogy az Eftv. előkészítése során nem került sor érdekegyeztetésre. Az egyik indítványozó szerint ugyanis az Alkotmány

módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény indokolása értelmében a közvetlen demokrácia intézményei közé tartoznak a népszavazás, a népi kezdeményezés, a kollektív kérelmezési és a panaszjog mellett a társadalmi viták is. Ebből az indítványozó szerint következik, hogy az érdekképviseleti szervek véleménye kikérésének elmulasztása sérti az Alkotmány 2. § (2) bekezdésében foglalt népszuverenitás elvét.

A társadalmi vita intézményét az alkotmánymódosító törvény hatálybalépésekor (1989. október 23.) a Jat. 33–36. §-ai szabályozták, azonban ezt a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény módosításáról szóló 1990. évi XXXI. törvény 1. §-a 1990. május 16. napjával hatályon kívül helyezte. A társadalmi vitától függetlenül tartalmazta és tartalmazza jelenleg is a Jat. 20. §-a az érdekképviseleti szerveknek a jogszabály-alkotási folyamatba történő bevonására vonatkozó kötelezettséget. Az indítványozó által felhozott összefüggésben ezért az Alkotmány 2. § (2) bekezdésének sérelme fel sem merül. De nem sérti a népszuverenitás elvét az sem, hogy a Jat. által előírt véleményeztetési kötelezettségének a jogszabály előkészítője nem tesz eleget. Az Alkotmány 2. § (2) bekezdése szerint ugyanis a nép a hatalmat választott képviselők útján, valamint közvetlenül gyakorolja. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alkotmányból levezethető általános elv az Országgyűlés (azaz választott képviselők) által történő hatalomgyakorlás. [2/1993. (I. 22.) AB határozat, ABH 1993, 33, 36.]. A Jat. azon előírása, mely az érdekképviseleti szerveknek véleményezési jogot biztosít, ezen közvetett hatalomgyakorláshoz kötődik, a véleményeztetés elmaradása ugyanakkor nem korlátozza vagy szünteti meg a népszuverenitás választott képviselők útján történő gyakorlását.

1.4. Az egyik indítványozó arra is hivatkozott, hogy az Eftv. előterjesztője sürgősségi javaslatot nyújtott be az Országgyűléshez a Házzsabály 92. § (1) bekezdése alapján. Ezt a javaslatát azonban – a Házzsabály 92. § (2) bekezdésében foglalt előírás ellenére – nem indokolta meg. Ezzel pedig szükségképpen sérült az Alkotmány 2. § (1) bekezdése.

Az Alkotmánybíróság már a 11/1992. (III. 5.) AB határozatban hangsúlyozta, hogy csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály (ABH 1992, 77, 85.). Az eljárási biztosítékok következetes érvényesítése, a formalizált eljárási szabályok maradéktalan betartása a törvényhozási eljárásra vonatkozóan is – a jogállamiságból fakadó – alkotmányos követelmény. [66/1997. (XII. 29.) AB határozat, ABH 1997, 397, 401.] A jogalkotás során elkövetett eljárási alkotmányértés a törvény tartalmi alkotmányellenességének hiányában is a törvény megsemmisítését vonhatja maga után. [52/1997. (X. 14.) AB határozat, ABH 1997, 331, 332.] Az Alkotmánybíróság azonban csak azokban az esetekben semmisíti meg az eljárási szabályok megsértésével megalkotott törvényt, ha az olyan súlyos, hogy eléri az alkotmányellenesség szintjét. Így például alkotmányos követelményként

rögzítette az Alkotmánybíróság a 29/1997. (IV. 29.) AB határozatában, hogy az „olyan törvény, amelyet az Országgyűlés úgy szavazott meg, hogy nem tette lehetővé a törvényjavaslat előzetes alkotmányossági vizsgálatára irányuló indítvány alapján az előzetes alkotmányossági vizsgálatot, formai okból alkotmányosértő (érvénytelen)”, és alapot ad a törvény kihirdetése napjára történő visszamenőleges hatályú megsemmisítésére. (ABH 1997, 122.) A 63/2003. (XII. 15.) AB határozatával pedig azért semmisítette meg az Alkotmánybíróság az alkotmányossági vizsgálat tárgyává tett törvényt, mert az Országgyűlés ülésének összehívására az irányadó eljárási szabályokkal ellentétesen került sor (az ülés összehívásáról és az ülés javasolt napirendjéről nem értesítették valamennyi országgyűlési képviselőt, illetve a képviselőknek a napirendi javaslatot nem megfelelő időben küldték meg), melynek következtében a köztársasági elnök által megfontolás végett az Országgyűlésnek visszaküldött törvényt a képviselők érdemben nem tárgyalhatták újra. (ABH 2003, 676, 685–689.)

A tények vizsgálata nélkül az Alkotmánybíróság rögzíti, hogy a Hárszabály bármely rendelkezésének megsértése nem eredményezi automatikusan az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének sérelmét, s ezáltal a hibásan megalkotott törvény alkotmányellenességét. A Hárszabály csupán azon előírásainak megsértése ellentétes a jogállamiság elvével, melyek közvetlenül az Alkotmány rendelkezéseiből fakadnak. A sürgősségi javaslat indoklására vonatkozó kötelezettség nem tekinthető ilyennek, különös figyelemmel arra, hogy a sürgősség kérdésében végeredményben az Országgyűlés határoz vita nélkül [Hárszabály 45. § (2) bekezdés]. Az indoklási kötelezettség elmulasztása ezért szabályellenességre vezet ugyan, de alkotmányellenességre nem.

Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság az Eftv. megalkotásával kapcsolatos hiányosságokra és hibákra alapozott, az Alkotmány 2. § (1) és (2) bekezdésének sérelmét állító indítványokat elutasította.

2. Az egyik indítványozó – hivatkozva az Abh.-ra – előadta, hogy az Eftv. és az R. – szoros tárgyi összefüggésben a finanszírozási jogszabályokkal – nem garantálja a biztosítási alapú betegellátás megvalósítását. Ez meglátása szerint arra vezet, hogy az állam a finanszírozott egészségügyi ellátásokat nem, illetve nem megfelelő színvonalon biztosítja. Mindez pedig ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével.

Az Abh.-ban az Alkotmánybíróság a kötelező társadalombiztosítás körébe tartozó ellátási jogosultság alkotmányos alapjaként az Alkotmány 70/E. §-át és 13. §-át jelölte meg (ABH 1995, 173, 187.). Az indítványozó azon érvelése, mely szerint az állam nem megfelelő színvonalú egészségbiztosítási ellátásokat nyújt, ennél fogva ezen alkotmányos rendelkezések – és nem az Alkotmány 2. § (1) bekezdése – fényében ítélt meg. Az Eftv. és a jogállamiság elve között az indítványozó által felvetett összefüggésben nincs alkotmányjogilag értékelhető kapcsolat. Az Alkot-

mánybíróság gyakorlatában az érdemi alkotmányossági összefüggés hiánya az indítvány elutasítását eredményezi [54/1992. (X. 29.) AB határozat, ABH 1992, 266, 267.; 36/2007. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2007, 432, 452.], ezért az Alkotmánybíróság az indítványt ebben a tekintetben elutasította.

IV.

Az Alkotmánybíróság ezt követően azt az indítványt vizsgálta meg, mely az Alkotmány 70/D. §-a alapján támadta az Eftv. egészét. Az indítványozók álláspontja szerint az Alkotmány 70/D. § (2) bekezdésében nevesített állami kötelezettség megköveteli, hogy annak teljesítése során a működő egészségügyi intézmények legnagyobb ki méletével, azok működőképességének fenntartása mellett garantálják az ellátórendszer biztonságát és a stabilitást. Az ellátás és az ahhoz való hozzáférés biztonsági szintjének csökkentése megköveteli annak törvényalkotói igazolását, hogy erre valamilyen alkotmányos jog érvényesülése, vagy más, konkrétan meghatározható közérdek miatt kerüljön sor. Az egészségügyi ellátórendszer biztonságát szolgáló garanciák csökkentésének meg kell felelnie az arányosság és a szükségesség követelményének. Az Eftv. „várható hatásai eredményeként” az ellátásbiztonság és a stabilitás az indítványozók szerint csökken. A tényleges intézményi csökkenés és az ágyszámleépítés a hozzáférést anélkül korlátozza, hogy azonos védelmet nyújtó garanciális szabályok kerülnének kiépítésre.

Az Alkotmánybíróság több korábbi határozatában értelmezte az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogot.

Az Alkotmánybíróság az 56/1995. (IX. 15.) AB határozatában megállapította: „A legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogosultságként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához és életviteléhez. E feltételeket konkretizálja egyebek között az Alkotmány 70/D. §-ának (2) bekezdésében írt rendelkezés, amely az állam kötelezettségévé teszi a megfelelő egészségügyi intézmények létesítését és az orvosi ellátás megszervezését.” (ABH 1995, 260, 270.)

A 77/1995. (XII. 21.) AB határozatban kifejtettek szerint: „A 70/D. § (1) bekezdése szerint az ország területén élő minden polgárnak joga van a lehető legmagasabb szintű egészséghez. Az államnak a (2) bekezdésben e jog megvalósulása érdekében meghatározott, az egészségügyi intézmények és orvosi ellátás megszervezésére irányuló kötelezettsége a piacgazdaság feltételei között nem értelmezhető oly módon, hogy az állam köteles létrehozni, fenntartani és működtetni az egészségügyi intézményrendszert.

„Am annyi feltétlenül jelent, hogy az állam köteles megteremteni egy olyan intézményrendszer működésének a garanciáit, amely mindenki számára biztosítja az egészségügyi szolgáltatások igénybevételének lehetőségét, azaz azt, hogy a szolgáltató intézmények hiánya miatt senki ne maradjon ellátatlanul.” (ABH 1995, 390, 396.) Hozzátette: „A törvényhozó szabadon dönt arról, hogy a többszektörű egészségügyi szolgáltatási rendszerben milyen módon alakítja ki az Alkotmány 70/D. §-ában megfogalmazott alapvető jog érvényesülésének garanciáit. Am ez a szabadsága nem terjed odáig, hogy anélkül üresítse ki az egyik legfontosabb garanciális intézmény tartalmát, hogy helyette nem építi ki az alapvető jog megvalósulásának azonos súlyú biztosítékait.” (ABH 1995, 390, 397.)

Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság az Alkotmány – 44/A. § (1) bekezdés a) pontján kívül a – 70/D. §-ába ütközőnek is találta azt, hogy a vizsgált törvényi rendelkezés az egészségbiztosítási pénztár és a népjóléti miniszter közösen kialakított egyedi döntésétől, valamint a finanszírozási szerződésektől tette függővé a helyi önkormányzatok kötelezően ellátandó feladatait. A törvényhozás ezáltal lehetőséget adott arra, hogy kizárólag a finanszírozásban érdekelt szervek aktuális gazdasági érdekei határozzák meg azt, hogy mely területeken működjenek egészségügyi szakellátást, járó- és fekvőbeteg-ellátást nyújtó intézmények és azok milyen egészségügyi szolgáltatást nyújtsanak. Ez pedig magában hordozta annak valós veszélyét, hogy egyes területeken az ott élők ellátás nélkül maradjanak.

Az egészségügyi ellátások finanszírozásának rendszerét az egészségügyi ellátási kötelezettségről és a területi finanszírozási normatívákról szóló 1996. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Tv.) új alapokra helyezte. A törvény által alkalmazott konstrukció alapeleme az ún. „kapacitás-lekötési megállapodás” volt, amelyet a fenntartó és az Egészségbiztosítási Alap kezeléséért felelős szervezet, a MEP kötöttek. A lekötendő kapacitásokra a fenntartók tettek ajánlatot a MEP-nek. Közös ajánlatukat az ajánlattevők a megyei egyeztető fórumon alakították ki. A közös ajánlatokat a MEP csak akkor utasíthatta el, ha azok nem feleltek meg a törvény által meghatározott megyei finanszírozási normatíváknak. A finanszírozás szélső tételeit tehát a törvény rendelkezései határozták meg, azon belül pedig a finanszírozás mértéke a felek megállapodására volt utalva. Ha a fenntartó és a finanszírozó között a konszenzus nem született meg – a törvény rendelkezéseire figyelemmel és annak finanszírozási normatíváin belül –, a finanszírozás mértékéről a MEP döntött, döntése ellen a fenntartó fellebbezéssel élhet az OEP-hez, az OEP főigazgatójának határozata pedig a közigazgatási határozatokra vonatkozó szabályok szerint a bíróság előtt megtámadható volt.

Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban megvizsgálta, hogy a finanszírozásnak ez a rendszere összeegyeztethető-e a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való joggal. Ennek kapcsán rámutatott arra, hogy „a rendszer helyességének, hatékonyságának, eredményességének a megítélés-

se nem alkotmányossági kérdés. Az Alkotmány alapján az sem vizsgálható, hogy az átalakításnak ez a konstrukciója szakmailag megalapozott-e, mennyiben felel meg a célszerűségi, takarékosági követelményeknek, illetőleg, hogy a jelenlegi rendszer valóban pazarló-e, vagy legalábbis túlffinanszírozott. Mindezeknek a szempontoknak a megítélése és a lehetséges átalakítási struktúrák közötti választás a törvényhozó szabadságába tartozik, egyúttal azonban a törvényhozó felelőssége is. Az alkotmánybírósági vizsgálat csak arra irányulhat, hogy a szabályozás megfelel-e az Alkotmány rendelkezéseinek, illetve kielégítheti-e az állami kötelezettségek alkotmányosan még elfogadható követelményszintjét.” (ABH 1996, 173, 186.)

Az Alkotmánybíróság ugyanebben a határozatában az Alkotmány 70/D. §-ával, illetve 8. § (1)–(2) bekezdésével összefüggésben kimondta, hogy „a Tv. alkotmányossága, illetőleg alkotmányellenessége egyedül az Alkotmány 70/D. §-ában foglaltak szerint nem bírálható el. Az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog biztosítása olyan alkotmányos állami feladatot jelent, amelyet az állam központi szervei és a helyi önkormányzati – továbbá egyéb – szervek rendszere révén valósít meg. Ennek keretében az állam – egyebek között – egészségügyi intézményhálózat működtetésére és az orvosi ellátás megszervezésére köteles. Az egészségügyi intézményhálózat és az orvosi ellátás körében az Alkotmánybíróság elvontan, általános ismervekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Ilyennek volna minősíthető például, ha az ország egyes területein az egészségügyi intézményrendszer és az orvosi ellátás teljesen hiányozna. Az ilyen szélső eseteken túl azonban az Alkotmány 70/D. §-ban meghatározott állami kötelezettségnek nincs alkotmányos mércéje. A lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, az az Alkotmány 70/D. § (2) bekezdésében foglalt állami kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.” (ABH 1996, 173, 186–187.)

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta: „Az állam (...) az egészségügy szervezeti és intézményi rendszereinek kialakítása és azok finanszírozási elveinek megalkotása során – ahogy erre az Alkotmánybíróság fentebb már utalt – nagyfokú szabadságot élvez. Az államnak e törvényhozói szabadsága mindaddig nem vet fel alkotmányossági kérdéseket, ameddig az nem vezet valamely alkotmányos jog (tulajdonvédelem, társadalombiztosítás útján érvényesülő betegellátási jogosultság) megsértéséhez. Az egészségügyi intézményhálózat és az orvosi ellátás sokféle módon szervezhető meg. Az Alkotmányból eredően senkinek sincs alanyi joga egy meghatározott szervezési módra. Másrészt nincs alkotmányos ismérve arra, hogy a rendszer

önmagában mennyiben alkalmas a biztosításon alapuló betegellátáshoz való jogosultságok teljesítését garantálni. Ezért a rendszer alkotmányellenessége csak olyan szélső esetben állapítható meg, ha egyértelmű, hogy a rendszer eleve alkalmatlan az államot terhelő kötelezettségek alkotmányosan még elfogadható minimumának teljesítésére. E tekintetben a törvényhozó elképzelését az Alkotmánybíróság a sajátjával nem helyettesítheti. A rendszernek azonban garantálnia kell az Alkotmány 70/E. §-án alapuló társadalombiztosítási ellátási jogosultságot. Ez működtetésének alkotmányos követelménye, feltétele.” (ABH 1996, 173, 188–189.)

Ennek biztosítása érdekében az Alkotmánybíróság az Alkotmány 70/E. §-án alapuló alkotmányos követelményként előírta, hogy az akkor hatályos társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény szerint megállapított szolgáltatások teljesítését a rendszeren belül az államnak akkor is biztosítania kell, ha az egészségügyi ellátási szükséglet a Tv. 3. §-ában meghatározott és finanszírozott szolgáltatásokat meghaladja.

Az egészségügyi ellátások finanszírozására kialakított rendszerek fejlődésében a következő állomást az egészségügyi szakellátási kötelezettségről, továbbá egyes egészségügyet érintő törvények módosításáról szóló 2001. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Eszt.) jelentette. Az Eszt. megszüntette a finanszírozás törvényi kereteit, ehelyett a kapacitások lekötését egyedi döntésektől és szerződésektől tette függővé. Az Alkotmánybíróság a 16/2003. (IV. 18.) AB határozatában – megerősítve az Abh.-ban kifejtett megállapításokat – elutasította azokat az indítványokat, melyek az Eszt. alkotmányellenességének megállapítását az Alkotmány 70/D. §-a alapján kérték, mivel az Eszt. vitatott rendelkezései következtében nem állt elő olyan kivételes, szélsőséges ellátatlanságot jelentő helyzet, amely miatt az Alkotmány 70/D. §-ának sérelmét meg lehetett volna állapítani. Hasonlóan azonban az Abh.-ban foglalt megoldással, alkotmányos követelményt fogalmazott meg, mely szerint „az Alkotmány 70/E. §-ából, valamint ezzel összefüggésben az alkotmányos tulajdonvédelemből folyó alkotmányos követelmény, hogy az állam a kötelező egészségbiztosítás körébe tartozó alanyi jogosultságok érvényesüléséhez szükséges szakellátások teljesítésének feltételeit úgy köteles biztosítani, hogy azokhoz a jogosultak akkor is hozzájussanak, ha az ehhez szükséges kiadások meghaladják az Egészségbiztosítási Alap kereteit.” (ABH 2003, 214.)

Az Alkotmánybíróság fent ismertetett gyakorlatából következik, hogy az Eftv. alkotmányossága szakmai, hatékonysági szempontok szerint nem, csakis az Alkotmány rendelkezései alapján bírálható el. Így jelen esetben sem vizsgálható, hogy az átalakításnak ez a konstrukciója szakmailag megalapozott-e, illetve mennyiben felel meg a célszerűségi, takarékosági követelményeknek.

Az Eftv. tárgyi hatálya a szakellátási kötelezettség körében nyújtott járóbeteg- és fekvőbeteg-szakellátásokra ter-

jed ki. Az indítványok azonban kizárólag a fekvőbeteg-szakellátási kapacitásokkal összefüggő rendelkezéseket támadták, illetve ezekkel kapcsolatban tartalmaznak érveket. A fekvőbeteg-ellátás szakellátási kapacitásokat a támadott törvény az aktív és krónikus ellátási ágyak számában határozta meg. Az Eftv. által kialakított ellátórendszer több szintből tevődik össze. Egyrészt vannak azok a kiemelt kórházak, melyek az ország egész területén vagy egyes nagyobb terület egységein biztosítják a súlyos, speciális vagy ritka betegségben szenvedők hatékony ellátását. Ebben a tekintetben elsődlegesen az volt a cél, hogy magas színvonalú ellátást (személyi és tárgyi vonatkozásban egyaránt) nyújtsanak az intézmények a betegeknek. Az Eftv. 1. számú melléklete sorolja fel ezeket az országos feladatkörű intézeteket, illetve az ún. súlyponti kórházakat, melléjük rendelve (ágyszámokban meghatározva) a konkrét kapacitásokat. Másrészt a területi kórházak feladata az „általános” ellátás nyújtása. A kapacitásokat az Eftv. 2. számú melléklete regionális szinten, szakmacsoportonkénti bontásban határozza meg. A régió belüli kapacitáselosztásra az Eftv. külön eljárást alakított ki.

Az Alkotmánybíróság irányadó gyakorlata értelmében a jogalkotó szabadságába tartozik, milyen finanszírozási rendet alakít ki, milyen reformcélokat tűz ki, s ennek elérése érdekében milyen megoldásokat választ, míg az Alkotmány 70/D. §-ából fakadó keretek között marad. Az egészségügyi ellátórendszer stabilitásának megőrzése nem követeli meg szükségképpen azt, hogy a finanszírozási rendszer reformja során a már meglévő intézmények ne szűnhessenek meg, illetve azok működőképességét a jövőben is fenntartsák. Ezek a kérdések az új rendszer hatékonyságát érintik, mint ahogy önmagában az ágyszámleépítés is. Az Eftv. egészének az Alkotmány 70/D. §-ába ütköző alkotmányellenessége ezen az alapon nem állapítható meg, ezért az Alkotmánybíróság az indítványt ebben a tekintetben elutasította.

Irányadónak tekinti azonban az Alkotmánybíróság az Abh.-ban, illetve a 16/2003. (IV. 18.) AB határozatban felállított, az Alkotmány 70/E. §-án alapuló alkotmányos követelményt a jelen ügy kapcsán is.

Az Alkotmánybíróság által az Abh.-ban kialakított gyakorlat értelmében a kötelező társadalombiztosítás körébe tartozó ellátási jogosultság ugyanis már valóságos alanyi jog, amelynek azonban nem az Alkotmány 70/D. §-a az alkotmányos alapja, hanem az Alkotmány 70/E. §-ában foglalt rendelkezés, illetőleg az alkotmányos tulajdonvédelem. Az egészségügyi ellátásokat jelenleg a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebtv.) határozza meg, melyet az Eftv. rendelkezései nem szűkítenek vagy vonnak meg. Az egészségügyi ellátások finanszírozására vonatkozó előírások ugyanis közvetlenül nem érintik az egészségügyi ellátásokra vonatkozó jogosultságot, azok terjedelmét, igénybevételük feltételeit.

A fentiekben túl, a jelen ügyben is helytálló az Abh.-ban kifejtett azon megállapítás (ABH 1996, 173, 189.), mely

szerint a finanszírozás struktúrájára vonatkozó normatív előírásokat a támadott törvény mellékletei tartalmazzák, és ezek a törvény egészének kardinális elemét jelentik. Ezek a normatívák az Egészségbiztosítási Alap (a továbbiakban: E. Alap) gazdálkodási lehetőségeiből indulnak ki, ezért az Eftv. egészének alkotmányossági megítélése alapvetően hasonló a költségvetési törvényhez, hiszen az Eftv. egésze lényegileg az Egészségbiztosítási Alap állományának a „szétosztásáról” szól. Ha pedig a rendszerben jelen vannak – akár látens módon, akár pótköltségvetés garantálásával – olyan tartalékok, amelyek a betegellátási jogosultság teljesítésének finanszírozását garantálják; akkor – függetlenül a rendszer hatékonyságától és eredményességétől – az alkotmányellenesség az Alkotmány 70/E. §-a, illetőleg az alkotmányos tulajdonvédelem sérelme alapján nem állapítható meg.

Az Eftv. 8. §-a rögzíti, hogy az egészségbiztosító felelős:

a) az 1. számú mellékletben meghatározott szolgáltatók által nyújtott aktív és krónikus fekvőbeteg-szakellátások,

b) a 2. számú mellékletben meghatározott normatíva felhasználásával nyújtott aktív és krónikus fekvőbeteg-szakellátások,

c) a 2006. december 31-én lekötött kapacitások és a 16. § (10) bekezdése alapján létrehozott kapacitás felhasználásával nyújtott járóbeteg-szakellátások,

d) a 16. § (7) bekezdésében meghatározott kapacitáson nyújtott szakellátás,

e) a külön jogszabály szerinti eljárásban előzetesen befogadott kapacitásokon nyújtott szakellátások

Egészségbiztosítási Alap terhére történő külön jogszabály szerinti finanszírozásáért.

Az Eftv. fenti szabálya tehát – alapvetően az E. Alapban rendelkezésre álló források szűkösségére tekintettel – behatárolja az E. Alapból finanszírozható ellátásokat. Az Ebtv. 4. §-a azonban előírja, hogy az állam az Ebtv.-ben meghatározott ellátások teljesítését akkor is biztosítja, ha az ahhoz szükséges kiadások az Egészségbiztosítási Alapból nem fedezhetők. Az ilyen tartalmú garanciavállalást az Alkotmánybíróság már az 56/1995. (IX. 15.) AB határozatban az Alkotmány 70/E. §-án alapuló, a betegség esetre szóló ellátási jogosultság törvényi biztosítékának tekintette (ABH 1995, 260, 267.), s ezt az álláspontját az Abh.-ban (ABH 1996, 173, 187–188.), illetve a 16/2003. (IV. 18.) AB határozatban (ABH 2003, 214, 229.) is megerősítette.

Az Alkotmánybíróság a fentiekre tekintettel az Eftv. alkalmazása (végrehajtása) során is nélkülözhetetlennek tartja annak kimondását, hogy az Ebtv. szerint megállapított szolgáltatások teljesítését a rendszeren belül az államnak akkor is biztosítania kell, ha az egészségügyi ellátási szükséglet az Eftv. 8. §-ában meghatározott és finanszírozott szolgáltatásokat meghaladja.

V.

Az Alkotmánybíróság végül az Eftv. egyes rendelkezéseinek, valamint az R. alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat vizsgálta meg.

1. Több indítványozó különböző alkotmányos rendelkezések alapján támadta az Eftv. 4. § (6) bekezdését. Az indítványok elbírálása érdekében az Alkotmánybíróság áttekintette az Eftv. által a kapacitások felosztására kialakított rendszert.

1.1. Az Eftv. hatálya csak az egészségügyi szakellátásokra terjed ki. Az 1. § (2) bekezdés *i)* pontja értelmében szakellátási kapacitás:

ia) a járóbeteg-szakellátásban a szakorvosi és nem szakorvosi órák száma, egynapos ellátások finanszírozott szolgáltatási egységei,

ib) a fekvőbeteg-ellátásban az aktív és krónikus ellátási ágyak száma,

ic) jogszabályban előírt bármely más finanszírozott szolgáltatási egység.

A fekvőbeteg-szakellátás vonatkozásában a kapacitások felosztására az Eftv. kétféle szisztémát dolgozott ki, ehhez igazodóan a törvénynek két melléklete van. Az 1. számú mellékletben foglalt rendelkezésekkel az Országgyűlés maga osztotta el az ágyakat egyrészt az országos feladatkörű speciális intézetek (A), másrészt a súlyponti kórházak (B) között (szakmacsoportok szerint és aktív ágy–krónikus ágy megosztásban). A 2. számú melléklet szakmacsoportonként és aktív ágy–krónikus ágy megosztásban regionális szinten határozza meg a felosztható ágy-számokat [3. § (2) bekezdés]. Ezeket a kapacitásokat a régió területén működő egészségügyi szolgáltatók között az Eftv. 4. §-ában foglalt eljárás keretében kellett felosztani.

Az eljárás lényege a következőkben foglalható össze:

i) A miniszter az egészségbiztosítóval együtt felosztási javaslatot készít a 2. számú mellékletben meghatározott regionális szakellátási normatívák és a hozzájuk tartozó ellátási területek egészségügyi szolgáltatók közötti felosztásáról, és azt az Eftv. hatálybalépésétől számított 8 napon belül megküldi az illetékes RET számára. [4. § (1) bekezdés]

ii) A RET a javaslat megérkezésétől számított 20 napon belül dönt a normatívák és a hozzájuk tartozó ellátási területek egészségügyi szolgáltatók közötti felosztásáról. A RET a felosztási javaslatban foglaltaktól eltérő döntést is hozhat az Eftv.-ben meghatározottak figyelembevételével. [4. § (3) bekezdés]

iii) A RET döntése akkor érvényes, ha azt a régió területén működő valamennyi, fekvőbeteg-szakellátást nyújtó közfinanszírozott egészségügyi szolgáltató fenntartója a RET döntésétől számított 30 napon belül jóváhagyta. [4. § (4) bekezdés]

iv) Amennyiben a normatívák felosztásáról szóló érvényes döntés nem születik meg az *i)–iii)* pontokban foglal-

tak szerint, az egészségügyért felelős miniszter 8 napon belül dönt az adott régió normatíváinak felosztásáról. Ez a felosztás a közigazgatási határozatokra vonatkozó szabályok szerint bíróság előtt megtámadható, azzal, hogy a keresetnek a felosztás végrehajtására nincs halasztó hatálya. [4. § (6)–(7) bekezdés]

Az indítványozók a *iv*) pontban foglalt miniszteri döntés alkotmányellenességét állították. Az egyik indítványozó szerint azért sérül az Alkotmány 2. § (1) bekezdése, mert a törvény nem határozza meg a miniszteri döntés kialakítása során figyelembe veendő szempontokat. Ez pedig alapot teremt önkényes jogalkalmazói döntésekhez. Egy másik indítványozó szerint a miniszteri döntés önkormányzati alapjogot, nevezetesen az Alkotmány 44/A. § (1) bekezdés *a*) pontjában foglalt önálló szabályozási és igazgatási jogot sérti. Emellett az Eftv. 4. § (6) bekezdését – mivel az önkormányzati alapjogot érint – az Alkotmány 44/C. §-a alapján kétharmados többséggel kellett volna elfogadni. Végül, ezen indítványozó szerint sérül az Alkotmány 70/D. §-a is.

1.2. Az Alkotmánybíróság megvizsgálta a kapacitások elosztására vonatkozó döntések jogi jellegét.

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) 70. § (1) bekezdésének *b*) pontja a megyei önkormányzatok kötelező feladatákként írja elő az alapellátást meghaladó egészségügyi szakellátásról történő gondoskodást, amennyiben azt a külön törvény szerint ellátásra kötelezett települési önkormányzat nem vállalja. Az egészségügyi szakellátás megszervezése alapvetően tehát a helyi (elsősorban a megyei) önkormányzatok feladata. Hasonlóan ugyanakkor más önkormányzati feladatok ellátásához, a finanszírozásuk nem az önkormányzatok saját bevételeiből, hanem központi forrásokból, jelen esetben az E. Alapból történik. A központi költségvetésből származó normatívák elosztása pedig az állam hatáskörbe tartozik. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint ebből következően az Eftv. által meghatározott kapacitások felosztása nem önkormányzati, hanem állami feladat.

Ez azt jelenti, hogy a támadott 4. § (6) bekezdés szerinti miniszteri határozat nem önkormányzati, hanem államigazgatási ügyben születik, így – az indítványozó által felvetett összefüggésben – nem valósulhat meg az Alkotmány 44/A. § (1) bekezdés *a*) pontjának sérelme. Az önkormányzat képviselő-testületét ugyanis kizárólag önkormányzati ügyekben illeti meg az önálló szabályozás és igazgatás joga, a kapacitásfelosztásról szóló döntés azonban nem ilyen. E vonatkozásban tehát az, hogy a miniszter dönt a kapacitások felosztásáról, nem tekinthető alkotmányellenesnek.

1.3. Megvizsgálta azonban az Alkotmánybíróság, hogy mennyiben egyeztethető össze az Alkotmánynak az indítványozók által is hivatkozott 2. § (1) bekezdésével az Eftv. 4. § (6) bekezdésében szabályozott miniszteri döntés.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a miniszternek a kapacitások felosztásáról szóló döntése közigazgatási hatósági ügyben hozott döntésnek minősül, mivel a miniszter mint hatóság az államigazgatási, illetve államszervezetben kívüli jogalanyok (egészségügyi szolgáltatók és fenntartók) jogát és kötelezettségét érintő egyoldalú döntést hoz azzal, hogy a konkrét egészségügyi szolgáltatókat megillető kapacitásokat (ágyszámokat) és a hozzájuk fűződő ellátási területeket meghatározza. Ezek a határozatok képezik alapját az egészségügyi szolgáltatók és az egészségbiztosító közötti finanszírozási szerződéseknek, és – az Eftv. 2. § (1) bekezdés *b*) pontjában foglaltakra tekintettel – ez jelöli ki a helyi önkormányzatok egészségügyi szakellátási kötelezettségének terjedelmét.

A miniszternek ez a jogköre természetesen olyan, mely bizonyos szintű diszkrecionális elemet foglalhat magában. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a hatóság normatív módon meghatározott szempontok nélkül, teljesen saját belátása szerint hozhassa meg a határozatát.

Az Alkotmánybíróság az 56/1991. (XI. 8.) AB határozatban kifejtett és utóbb többször megerősített álláspontja szerint a jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket, a jog által szabályozott eljárási rendben, az anyagi jog által megállapított keretek között hozzák meg döntéseiket. [ABH 1991, 454, 456.; megerősítette pl.: 6/1999. (IV. 21.) AB határozat, ABH 1999, 90, 94–95.; 2/2000. (II. 25.) AB határozat, ABH 2000, 25, 28.]

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.]

A jogbiztonság elvének értelmezése során az Alkotmánybíróság következetesen hangsúlyozta, hogy ha egy jogszabály tényállása túl részletező, túl szűk, túlságosan eseti, az megköti a jogalkalmazót és megakadályozza, megnehezíti, hogy a jogszabály az életviszonyok szabályozásában betöltse szerepét. Ha pedig egy jogszabály törvényi tényállása túl elvont, túl általános, akkor a jogszabály rendelkezése a jogalkalmazó belátása szerint kiterjeszhető vagy leszűkíthető. Az ilyen szabály lehetőséget ad a szubjektív jogalkalmazói döntésre, a különböző jogalkalmazók eltérő gyakorlatára, a jogegység hiányára. (1160/B/1992. AB határozat, ABH 1993, 607, 608.)

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint nemcsak a túlzottan általános (elvont) megfogalmazott szabályok

sértik a jogbiztonság elvét, de az is, ha a jogalkalmazói döntés jogszabályi kereteit a jogalkotó egyáltalán nem, vagy olyan túlzottan tágan határozza meg, hogy a jogalkalmazó szinte teljes egészében saját belátása szerint hozhat döntést. Ez ugyanúgy megnyitja az utat a szubjektív, önkényes jogalkalmazás előtt, mint mikor a jogalkotó a normavilágosságot sértő módon alkotja meg az alkalmazandó norma szövegét.

Az Eftv. 4. § (2) bekezdése közvetlenül csak a miniszteri javaslat elkészítése során figyelembe veendő szempontokat rögzíti, azonban az Eftv. rendszeréből következően azokat – a RET-ek mellett – a miniszternek a támadott rendelkezés szerint hozott határozatánál is figyelembe kell vennie.

Az Eftv. 4. § (2) bekezdése azonban nagyvonalúan szabta meg azokat az irányvonalakat, amelyeket a döntésre jogosult fórumoknak, így a miniszternek is figyelembe kell vennie. Törvényi szinten csak azt írta elő a jogalkotó, hogy az aktív fekvőbeteg-szakellátási normatívából a régióban működő bármely egészségügyi szolgáltató részülhet, így az országos feladatkörű speciális intézetek és súlyponti kórházak is, míg a krónikus fekvőbeteg-szakellátási normatívákból ez utóbbiak nem kaphatnak, valamint előnyben kell részesíteni az aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitások felosztásánál azt az egészségügyi szolgáltatót, amelyik sürgősségi betegellátásra megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkezik. Nem határozta meg az Eftv. az egészségügyi szolgáltatók régióon belüli egymástól való távolságának szabályozását sem, hanem azt teljesen a miniszteri rendeletalkotásra (azaz a döntéshozatalra jogosultnak) hagyta. Szintén külön jogszabály határozza meg az intézmények és azok szervezeti egységei működési feltételül előírt – a felosztás során figyelembe veendő – ágyszámokat [lásd az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről szóló 60/2003. (X. 20.) ESZCSM rendeletet]. Teljesen hiányzik azonban az adott régió sajátos, a lakosság egészségügyi helyzetéhez igazodó körülmények figyelembevételének előírása.

Az Alkotmánybíróság ebben a körben hivatkozik a miniszter által a kapacitások felosztásáról hozott – és az Alkotmánybíróság által beszerzett – határozatok indokolásában szereplő azon megállapításra, mely szerint a miniszter a döntés meghozatala során az Országos Egészségbiztosítási Pénztár által a finanszírozási szerződések alapján finanszírozásra került kapacitásokról készített adatbázisok alapján áttekintette a szakterületenkénti ágyszám meghatározásánál az adott régió morbiditási és mortalitási adatait; a sürgős és a nem sürgős esetek arányát, az egyes esetekre jutó ápolási időt, az ellátott esetek súlyosságát mutató esetösszetételi indexet (CMI), az egy ágyra jutó betegforgalmi adatokat, a harminc napon belüli ismételt kórházi felvételek esetszámát, az átlagos ápolási időt, a más kórházból, illetve a szolgáltató számára meghatározott ellátási területen kívüli területről átvételre került ellátott betegek számát, az aktív ellátás helyett krónikus ellátás vagy járó-

beteg-szakellátás keretében végezhető esetszámokat, a nagyértékű orvostechnikai eszközök és műszerek kihasználtságának mutatóit. Figyelembe vette továbbá a miniszter a biztonságos betegellátás és a megfelelő gyakorlat biztosítása érdekében az adott intézmények szakterületenkénti ellátott esetszámainak alakulását. Az ágyszámok módosításánál megvizsgálta az intézmények, illetve a szakterületek ágykihasználtsági mutatóit. Végül tekintettel volt a miniszter az ellátási terület demográfiai adatainak megváltozására és jellemzőire. A felsorolt tényezők figyelembevételének, illetve esetleg más tényezők figyelmen kívül hagyásának ugyanakkor nincs jogszabályi alapja, azok – tényleges, számszerűsített adatok feltüntetése nélkül – a miniszter belátásának függvényében játszottak szerepet a határozat meghozatala során, azaz a minisztert döntése meghozatala során lényegében semmi nem kötötte.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a minisztert az Eftv. és a végrehajtott rendelkezések –, illetve azok hiányosságai – folytán széles körű mérlegelési jogkör illeti meg az egyes szolgáltatóknak juttatott kapacitások meghatározása során.

S bár az Eftv. 4. § (7) bekezdése szerint ez a döntés a közigazgatási határozatokra vonatkozó szabályok szerint bíróság előtt megtámadható, a bíróság a túlzottan széles mérlegelési jogkör miatt nincs abban a helyzetben, hogy a határozatot érdemben felül tudja vizsgálni.

Az Alkotmánybíróság a 39/1997. (VII. 1.) AB határozatában alkotmányos követelményként mondta ki: „A közigazgatási határozatok törvényessége bírósági ellenőrzésének szabályozásánál alkotmányos követelmény, hogy a bíróság a perbe vitt jogokat és kötelezettségeket az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek megfelelően érdemben elbírálhassa. A közigazgatási döntési jogkört meghatározó szabálynak megfelelő szempontot vagy mércét kell tartalmaznia, amely alapján a döntés jogszerűségét a bíróság felülvizsgálhatja.” (ABH 1997, 263.) Az Alkotmány 50. § (2) bekezdésének az 57. § (1) bekezdésre tekintettel történő értelmezése kapcsán az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy „nem csupán az a jogszabály lehet alkotmányellenes, amely kifejezetten kizárja a jogkérdésen túlmenő bírói felülvizsgálatot, vagy annak a közigazgatási mérlegeléssel szemben olyan kevés teret hagy, hogy az ügy megfelelő alkotmányos garanciák közötti érdemi »elbírálásáról« nem beszélhetünk, hanem az olyan jogszabály is, amely az igazgatásnak korlátlan mérlegelési jogot adván semmilyen jogszerűségi mércét nem tartalmaz a bírói döntés számára sem.” (ABH 1997, 263, 272.)

Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is megerősíti és irányadónak tartja a fenti megállapításokat. Egyúttal utal a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) 1. § (1) bekezdésében foglalt alapelvre, mely az idézett alkotmányos követelményt a hatósági jogalkalmazók vonatkozásában képezi le. Eszerint a közigazgatási hatóság mérlegelési és méltányossági jogkörét a jogalkotó

által meghatározott szempontok figyelembevételével és az adott ügy egyedi sajátosságaira tekintettel gyakorolja. A jogalkotónak (elsődlegesen is a törvényalkotónak) Alkotmányból eredő kötelessége tehát, hogy a közigazgatási hatóságok anyagi mérlegelésének szempontjait jogszabályban rögzítse, míg a hatóságok kötelessége, hogy a Ket. 1. § (1) bekezdésében foglalt alapelvvel összhangban azokat alkalmazva hozzák meg döntésüket.

Jelen ügyben a miniszteri döntés szempontjainak törvényi meghatározatlansága nemcsak kiszámíthatatlan közigazgatási döntésekre vezet, de kiüresíti a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának valódi lehetőségét is. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az a kapacitáselosztási konstrukció, ahol a jogalkotó a mérlegelési szempontok rögzítése nélkül csaknem parttalan diszkrecionális jogkört biztosít a döntés meghozatalára jogosult miniszternek, s ezáltal teret enged a szubjektív jogalkalmazói döntéseknek, ennél fogva nem biztosítja a közigazgatási határozattal szembeni hatékony, érdemi bírói felülvizsgálat lehetőségét, sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiság követelményét. Különösen aggályossá teszi a rendszert az, hogy a kapacitáselosztás bizonyos részletszempontjait maga a hatósági határozat meghozatalára is feljogosított személy, azaz a miniszter jogosult rendelettel megállapítani (vagy meg nem állapítani).

1.4. Az Alkotmánybíróság a fenti megállapításokon túl nem tekinthetett el az Eftv. 4. § (6) bekezdésében foglalt szöveg egészének vizsgálatától. A támadott szabály szerint a miniszter akkor dönt, ha a normatívák felosztásáról szóló érvényes döntés nem születik meg a (3) és (4) bekezdésben foglaltak szerint. Az Eftv. 4. § (3) bekezdése értelmében a RET az (1) bekezdés alapján készített javaslat megérkezésétől számított 20 napon belül dönt a normatívák és a hozzájuk tartozó ellátási területek egészségügyi szolgáltatók közötti felosztásáról.

A RET az Eütv. 149/A. § (1) bekezdése szerint az egészségügyi régióban a regionális egészségpolitika kialakításában közreműködő szervezet. A 149/C. § rögzíti, hogy a RET jogi személy, gazdálkodására a részben önállóan gazdálkodó költségvetési szerv gazdálkodására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A RET titkársági feladatait az egészségügyi államigazgatási szerv kijelölt szerve keretében működő RET titkárság látja el. A RET, illetve a RET titkárság működési költségeinek fedezetét az egészségügyi államigazgatási szerv költségvetésében kell biztosítani. Tagjait az Eütv. 149/B. § (1) bekezdése határozza meg, akik lényegében a régió területén működő egészségügyi szolgáltatók fenntartóinak (megyei önkormányzat, minisztérium, egyház, egyetemek stb.) képviselői. Feladatait az Eütv. 149/A. § (3) bekezdése rögzíti. Ennek alapján megállapítható, hogy a RET elsődlegesen egy véleményező, koordinációs szervezet, mely azonban bizonyos ügyekben döntési jogkörrel is rendelkezik. Az állam lényegében az egészségüggyel kapcsolatos feladatai egy részét ruházta a RET-ekre, amelyek az Eftv. 4. § (3) bekez-

dése értelmében döntenek – államigazgatási ügyként – a kapacitások elosztásáról.

Az Eftv. 4. § (4) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a RET döntése csak akkor érvényes, ha azt a régió területén működő valamennyi, fekvőbeteg-szakellátást nyújtó közfinanszírozott egészségügyi szolgáltató fenntartója a RET döntésétől számított 30 napon belül jóváhagyta. Ezek a fenntartók elsődlegesen az egészségügyi szakellátás megszervezéséért felelős helyi önkormányzatok, illetve rajtuk kívül az egyéb fenntartók, mint az egyetemek, az egyházak stb... Az Eftv. ismertetett szabályai értelmében a fenntartók (még hozzá valamennyi fenntartó) együttdöntési jogkört gyakorolnak a RET-tel, hiszen jóváhagyásuk nélkül a RET döntése nem érvényesülhet.

A kapacitáselosztásnak az Eftv.-ben kialakított eme eljárási rendje sérti az Alkotmány 44/A. §-át, mivel egy államigazgatási ügyben hozott döntés érvényessége a helyi önkormányzat, pontosabban: a helyi képviselő-testület jóváhagyásától is függ, miközben a helyi képviselő-testület államigazgatási hatásköröket nem gyakorolhat.

Az Alkotmánybíróság a 2/2001. (I. 17.) AB határozatában kifejtette, hogy lehetnek olyan helyi közügyek, melyek egyúttal olyan közfeladatokat takarnak, amiknek a maradéktalan ellátásához nem csupán helyi, hanem kifejezetten országos, állami érdek is fűződik. A törvényhozónak lehetősége van arra, hogy az egyúttal országos közfeladatnak is minősülő teendő ellátását – helyi közügyként kezelve – a helyi önkormányzatokra bízva, vagy – bízva a markánsabb, közvetlen beavatkozásra is módot nyitó eszközrendszerekben – alapvetően államigazgatási feladatnak tekintse. Ha viszont a törvényhozó a közfeladat ellátását a helyi önkormányzatokra bízva, a helyi autonómiát garantáló alkotmányossági előírásokat tiszteletben kell tartania. Válassza tehát a törvényalkotó bármelyik feladatellátási megoldást, az egyiket nem vegyítheti a másikkal. (ABH 2001, 40, 51.) Az E. Alapban rendelkezésre álló kapacitások felosztása – ahogy azt az Alkotmánybíróság jelen határozatában már megállapította – állami feladat, s azt az Országgyűlés államigazgatási hatósági ügyként szabályozta. Ezzel alkotmányosan nem fér össze, hogy a helyi önkormányzatok képviselő-testületei az Eftv. által kialakított eljárási rendben együttdöntési jogot gyakorolhassanak. Az Alkotmány 44/B. § (2) és (3) bekezdése értelmében államigazgatási feladatokat és hatásköröket csak a polgármester, illetve a jegyző és a képviselő-testület hivatalának ügyintézője láthat el. Az Alkotmánynak a helyi önkormányzatokról szóló IX. fejezete, és különösen a helyi képviselő-testületek feladatairól szóló 44/A. §-a nem ad lehetőséget arra, hogy törvény az önkormányzatok képviselő-testületeinek feladat- és hatáskört biztosítson államigazgatási feladat ellátására, jelenjen az meg bármilyen (jelen esetben együttdöntési) formában.

Az Eftv. 4. § (3) és (4) bekezdésében szabályozott döntéshozatali mechanizmus sérti emellett az Alkotmány 2. § (1) bekezdését is, mivel nélkülözi a közhatalom gyakorlásának egyik legfontosabb feltételét: a demokratikus legiti-

mációt. Az együttdöntési jog ugyanis nemcsak a helyi önkormányzatokat, de a régió területén működő egészségügyi szolgáltatók egyéb fenntartóit is megilleti. Az Eütv. 3. § w) pontja értelmében fenntartónak minősül;

wa) költségvetési szerv egészségügyi szolgáltató esetén az alapító okiratban felügyeleti szervként megjelölt állami szerv, helyi önkormányzat vagy önkormányzati társulás,

wb) egyházi jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező egyházi egészségügyi szolgáltató esetén az alapító okiratban fenntartóként megjelölt egyházi jogi személy,

wc) alapítványi, közalapítványi egészségügyi szolgáltató esetén az alapítvány, közalapítvány,

wd) más szervezet egészségügyi szolgáltató egységeként működő gyógyintézet esetén a tulajdonosi jogokat gyakorló szervezet.

Az államigazgatási ügyben hozott döntés érvényessége tehát egyház, alapítvány, közalapítvány, de akár magántulajdonos jóváhagyásától is függ, azaz ezek a szervek, illetve személyek a RET-tel együtt közhatalmat gyakorolnak. Ahogy azt az Alkotmánybíróság a 38/1991. (VI. 11.) AB határozatban, illetve a 16/1998. (V. 8.) AB határozatban kifejtette, a népszuverenitásra épülő rendszerekben a hatalmi ágak lehetnek önlegitimálók, ha közvetlen választáson alapulnak. A másik út a közhatalom elnyerése valamely más hatalmi ág közreműködésével, a hatalomnak azonban ekkor is, ezen a láncolaton keresztül visszavezethetőnek kell lennie a szuverén néphez. [38/1991. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1991, 183, 262.; 16/1998. (V. 8.) AB határozat, ABH 1998, 140, 146.] Az Eftv.-ben szabályozott döntési rend alapján közhatalmi (államigazgatási) jogkört gyakorolnak olyan szervek és személyek is, amelyek, illetve akik semmilyen demokratikus legitimitációval nem bírnak. Ez pedig ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével.

Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság az Eftv. 4. § (3)–(4) és (6) bekezdését alkotmányellenesnek találta és megsemmisítette, egyúttal a szoros tárgyi összefüggés miatt megsemmisítette a 4. § (1)–(2), (5), valamint (7)–(8) bekezdéseit is. [54/1992. (X. 29.) AB határozat, ABH 1992, 266, 268.; legutóbb: 42/2008. (IV. 17.) AB határozat, ABK 2008. április, 456, 464.] Ezek a rendelkezések ugyanis olyan elválaszthatatlan módon kapcsolódnak az alkotmányellenesnek talált előírásokhoz, hogy hatályban tartásuk esetén is alkalmazhatatlanok volnának.

1.5. A szoros tárgyi összefüggésre tekintettel az Alkotmánybíróság megsemmisítette az Eftv. valamennyi olyan rendelkezését is, mely az Eftv. 4. § (3)–(5) bekezdésében foglalt eljárást rendeli alkalmazni: így a felszabaduló kapacitások elosztásáról szóló 5. § (3) bekezdést, illetve a kapacitások felosztásának módosításáról szóló 7. § (1) és (2) bekezdést. Tekintettel arra, hogy az Eftv. 10. § (1) bekezdése visszaüt a 7. § (1) bekezdésére azáltal, hogy az egészségbiztosító az ott szabályozott eljárás lefolytatását

kezdemenyezheti, az Alkotmánybíróság az Eftv. 10. § (1) bekezdését is megsemmisítette.

A kapacitáselosztás évenkénti felülvizsgálatára és módosítására előírt eljárás az Alkotmánybíróság megítélése szerint egyúttal sérti az Alkotmány 70/D. §-át is, mivel – szemben a 4. §-ban szabályozott eljárással, ahol ha érvényes döntést nem tud hozni a RET, akkor kiegészítő megoldásként a miniszter dönt – itt valamennyi fenntartó hozzájárulása nélkül módosító határozat nem születhet. Az időközben bekövetkező változások miatt szükségessé váló kapacitás-úraelosztás, illetve kapacitásbefogadás olyan egyhangú döntéshozatalhoz kötött, melynek gyakorlati megvalósulása kétséges és esetleges. Mindez pedig magában hordja annak a veszélyét, hogy az egészségügyi ellátórendszer megszervezésének e módja nem képes teljesíteni a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jobból fakadó minimumot.

Az Eftv. 7. § (3) bekezdése lehetőséget ad arra, hogy az egészségügyi szolgáltató fenntartója a 2. számú mellékletben meghatározott kapacitások tekintetében a RET-nél, az 1. számú mellékletben meghatározott kapacitások tekintetében a miniszternél kezdeményezze az aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitása legfeljebb 10%-ának krónikus fekvőbeteg-szakellátási kapacitássá, egynapos ellátási, illetőleg járóbeteg-szakellátási kapacitássá történő átcsoportosítását. Az átcsoportosításról a RET, illetve a miniszter dönt. A (4) bekezdés szerint a RET általi módosítás csak akkor érvényes, ha azt a régió területén működő valamennyi, fekvőbeteg-szakellátást nyújtó közfinanszírozott egészségügyi szolgáltató fenntartója jóváhagyta. Mivel ez a döntés ugyanolyan együttdöntési mechanizmuson alapul, mint ami az Eftv. 4. § (3)–(4) bekezdésében található, sérti az Alkotmány 44/A. §-át és 2. § (1) bekezdését. A miniszternek az 1. számú mellékletet érintő döntési jogköre az Eftv. 4. § (6) bekezdése kapcsán kifejtett indokok alapján sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az Eftv. 7. §-át is megsemmisítette.

Az Eftv. 6. §-a szerint a szomszédos régiókban működő RET-ek a 2. számú melléklet szerinti normatíváik terhére megállapodást köthetnek a régiók közötti kapacitásátadásról, amennyiben az – a 4. § (2) bekezdésének ac) alpontja szerinti elérési szabályokat figyelembe véve – a régió határának mentén élők egészségügyi ellátása érdekében megvalósuló feladatátadáshoz szükséges, és a megállapodással a 2. § (1) bekezdés hatálya alá tartozó helyi önkormányzatok közül valamennyi, a kapacitásátadással érintett egyetért. Ez a § az Eftv. 4. § (3)–(5) bekezdésében foglaltakhoz hasonló eljárási rendet alakít ki, azzal a különbséggel, hogy a RET döntésének érvényességéhez csupán az érintett helyi önkormányzatok jóváhagyása szükséges. Lényegét tekintve tehát államigazgatási ügyben döntési jogot biztosít a helyi önkormányzatoknak, mely a korábban kifejtettek szerint sérti az Alkotmány 44/A. §-át. Ezért az Alkotmánybíróság az Eftv. 6. §-át a szoros tárgyi összefüggésre tekintettel megsemmisítette.

1.6. Az indítványozók az Eftv. 4. § (6) bekezdésének az alkotmányossági vizsgálatát az Alkotmány 44/C. §-a és 70/D. §-a alapján is kezdeményezték, míg az Eftv. 4. § (2) bekezdését az Alkotmány 8. § (1) bekezdése, 54. § (1) bekezdése, 70/D. §-a, az Eftv. 4. § (3) bekezdés *ba*) alpontját az Alkotmány 44/C. §-a és 70/D. §-a, az Eftv. 4. § (7) bekezdését pedig az Alkotmány 57. § (5) bekezdése alapján támadták. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint, ha az adott rendelkezés alkotmányellenességét az Alkotmány valamely tétele alapján már megállapította, az indítványokban felhívott további alkotmányi rendelkezésekkel fennálló ellentétet már nem vizsgálja [legutóbb: 47/2008. (IV. 17.) AB határozat, ABK 2008. április, 553, 561.] Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság az Eftv. 4. §-át teljes egészében megsemmisítette, az egyéb alkotmányos rendelkezések sérelmének vizsgálatát mellőzte.

2. Az indítványozók – a 4. § (2) bekezdés *ac*) pontjával összefüggésben – támadták az Eftv. 16. § (15) bekezdés *a*) pontját az Alkotmány 70/D. §-a és 8. § (2) bekezdése, valamint 2. § (1) bekezdése alapján.

2.1. Az egyik indítvány szerint – figyelemmel az Alkotmány 70/D. §-ára és 8. § (2) bekezdésére – törvényben (elsődlegesen az Eftv.-ben) kellett volna szabályozni a kapacitáselosztás tartalmi kereteit. Ezzel szemben az Eftv. csak minimális követelményeket rögzít. A 4. § (2) bekezdés *ac*) alpontja pedig úgy rendelkezik, hogy a finanszírozott szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók régióon belüli egymástól való távolságának a miniszter által külön jogszabályban meghatározott elérési és kapacitáselosztási szabályoknak kell megfelelnie. Ennek megfelelően a 16. § (15) bekezdés *a*) pontja felhatalmazást ad a miniszternek arra, hogy rendeletben szabályozza a kapacitáselosztás szempontjait, illetve a szakellátási elérési szabályokat. Ezeket a részletszabályokat az R. tartalmazza. Az indítványozó szerint a felhatalmazó rendelkezés és ennek következtében az R. is alkotmányellenes: sérül az Alkotmány 70/D. §-a és 8. § (2) bekezdése, illetve ez a megoldás ellentétes a „biankó jogalkotási felhatalmazásra szóló alkotmányos tilalommal”.

Az Eftv. az egészségügyi szolgáltatók régióon belüli egymástól való távolságát befolyásoló elérési és kapacitáselosztási szabályok tekintetében semmilyen konkrétumot nem tartalmaz, amely kijelölné a miniszter rendeletalkotási jogának és kötelezettségének elvi kereteit. Az R. az elvi elérhetőség meghatározásaként rögzíti, hogy az aktív fekvőbeteg-szakellátási kapacitások felosztásánál biztosítani kell, hogy az érintett lakosság legalább 95%-a számára, legalább az alapszakmákban ellátást nyújtó aktív fekvőbeteg-szakellátó intézmény elvi elérhetősége legfeljebb 60 perc legyen. Az elvi elérhetőség vizsgálatánál figyelembe vett sebességekről az R. 1. számú melléklete rendelkezik. Egyéb kapacitáselosztási követelményként írja elő

az R., hogy a régióban működő szakmai centrumok működőképességét továbbra is fenn kell tartani, illetve, hogy az Eftv. alapján kialakított szervezeti egységek nagyságának a működtetés formájától függetlenül el kell érnie az egyes szakmacsoportokban külön jogszabály által a működés feltételéül előírt ágyszámot.

Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése szerint az alapvető jogokra vonatkozó szabályokat törvényben kell megállapítani. Annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata szerint az Alkotmány 70/D. §-a állami feladatot, kötelezettséget jelent, s önmagában az egyes egészségügyi ellátásokra vonatkozó alanyi jogként nem értelmezhető – az Alkotmány XII. fejezetében foglalt többi alkotmányos alapjoghoz hasonlóan –, vonatkozik rá az Alkotmány 8. § (2) bekezdésében foglalt követelmény. (lásd pl. a 990/B/1995. AB határozatot, ABH 1997, 824, 826–827.)

Az Alkotmánybíróság már az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének értelmezése vonatkozásában alaphatározatnak tekintett, s azóta többször megerősített 64/1991. (XII. 17.) AB határozatában kifejtette, hogy valamely alapjog tartalmának meghatározása és lényeges garanciáinak megállapítása csakis törvényben történhet, törvény kell továbbá az alapjog közvetlen és jelentős korlátozásához. Mindazonáltal nem mindenfajta összefüggés az alapjogokkal követeli meg a törvényi szintű szabályozást. Közvetett és távoli összefüggés esetében elegendő a rendeleti szint is. (ABH 1991, 297, 300.)

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Eftv. által kialakított kapacitáselosztási rendszerben a finanszírozott szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók régióon belüli egymástól való távolságát meghatározó, elvi szintű elérési és kapacitáselosztási szabályok az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog tartalmi elemét képezik. Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban hangsúlyozta, hogy az Alkotmány 70/D. §-át akkor sérti különösen az egészségügyi intézményhálózat kialakítására és működtetésére létrehozott rendszer, ha az ország egyes területein az orvosi ellátás teljesen hiányzik. Ezt a megállapítást a maga relativitásában kell értelmezni: vannak olyan (speciális, ritka betegségek gyógyítására szolgáló) orvosi ellátások, melyek országos szinten való megszervezése kielégíti a 70/D. §-ból folyó kötelezettséget, míg más (általános) orvosi ellátások esetében ez a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való alkotmányos alapjog által támasztott követelményeknek nem felel meg.

Azok az egészségügyi ellátások, amelyeknek finanszírozása az Eftv. 2. számú mellékletében foglalt kapacitások elosztása útján történik, – figyelemmel az Eftv. indoklásában kifejtett célokra és megoldási módszerekre – ez utóbbi körbe tartoznak. Az elosztás szabályainak kialakítása során ezért biztosítani kell, hogy az ellátásokhoz való hozzáférést a fizikai elérhetőség lényegesen ne korlátozza, illetve ne zárja ki.

Az egészségügyi intézményhálózat, és ezen intézményhálózaton belül a kapacitások elosztása, illetve a finanszírozási rend kialakítása során biztosítható az, hogy a fizikai hozzáférés hiánya vagy súlyos korlátozottsága miatt senki ne maradjon ellátatlanul az ország egyik területi egységén sem. Az általános jellegű fekvőbeteg-szakellátás tekintetében az egyes ellátásokat nyújtó egészségügyi szolgáltatók országosan (régión) belüli elhelyezkedésétől, egymástól való távolságától, illetve a hozzájuk tartozó ellátási területektől függ alapvetően, hogy vannak-e olyan országrészek, ahol az arra jogosultak ellátás nélkül maradnak vagy sem.

A finanszírozott szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók régió belüli egymástól való távolságát meghatározó, a kapacitáselosztás szempontjaira vonatkozó olyan előírások, melyek közvetlenül érintik az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférést, ennél fogva csak törvényi szinten szabályozhatók. Olyan törvényi előírás, mely e tekintetben a kapacitáselosztás szabályainak meghatározását az elvi keretek meghatározása nélkül teljes egészében a miniszteri rendeletalkotásra hagyja, ellentétes az Alkotmány 8. § (2) bekezdésével, mert lehetőséget ad arra, hogy az alapvető jog tartalmát és garanciáit meghatározó szabályokat ne törvényben, hanem rendeletben állapítsák meg.

Tekintettel arra, hogy a miniszteri rendeletalkotás irányvonalát az Eftv. a kapacitáselosztás szempontjai, illetve a szakellátási elérési szabályok vonatkozásában egyáltalán nem jelöli ki, és lehetőséget ad arra, hogy törvényi szintre tartozó tárgykörben rendeleti szintű szabályozás szülessen, az Eftv. 16. § (15) bekezdés *a*) pontjában található általános felhatalmazás – az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog vonatkozásában – sérti az Alkotmány 8. § (2) bekezdését, ezért azt a rendelkező részben foglaltak szerint megsemmisítette.

2.2. Egy másik indítványozó az Eftv. 16. § (15) bekezdés *a*) pontját az Alkotmány 2. § (1) bekezdése alapján is támadta. Mivel azonban az Alkotmánybíróság a kifogásolt felhatalmazó rendelkezés alkotmányellenességét már az Alkotmány 8. § (2) bekezdése alapján megállapította, a jogállamiságon alapuló vizsgálatot mellőzte.

3. Több indítványozó támadta az R.-t, és kérte alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését. Az egyik indítványozó szerint ez azért indokolt, mert maga a felhatalmazó norma is alkotmányellenes, azaz sérül az Alkotmány 2. § (1) bekezdése. Emellett az R. sérti az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében foglalt jogorvoslathoz való jogot, mert a törvényi „szempontok és mércék” hiánya következtében a miniszteri döntések bírósági felülvizsgálatára csak formálisan van lehetőség. Végül sérül az Alkotmány 70/A. §-a is, mivel az R. nem biztosítja, hogy minden biztosított legalábbis hasonló szintű ellátásban részesüljön. Két másik indítványozó szerint az R. az Alkot-

mány 2. § (1) bekezdésével azért ellentétes, mert a fekvőbeteg-szakellátási kapacitások felosztásánál figyelembe veendő szempontok között csupán elvi elérési időket és – utaló szabállyal – mérrethatékonysági követelményeket határozott meg, további szempontokat nem.

Az Alkotmánybíróság a jelen határozatában megállapította, hogy az Eftv. 16. § (15) bekezdésének *a*) pontja, mely a rendeleti jogalkotás kereteinek meghatározása nélkül ad felhatalmazást a miniszternek a kapacitáselosztás szempontjainak és a szakellátási elérési szabályoknak a megalkotására, alkotmányellenes. Ezáltal megszűnt a miniszteri rendelet megalkotásának törvényi alapja, miközben az Alkotmány 37. § (3) bekezdése értelmében a Kormány tagjai csak törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján feladatkörükben eljárva adhatnak ki rendeletet.

A 49/1996. (X. 25.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megállapította egy, az Alkotmánnyal ellentétes törvényi felhatalmazó rendelkezés alkotmányellenességét és megsemmisítette azt, mert azon tárgykör, melyre a felhatalmazás vonatkozott, törvényi szintű szabályozást igényelt volna. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság kimondta, hogy ebből már következik az alkotmányellenes felhatalmazáson nyugvó rendelet alkotmányellenessége és megsemmisítésének szükségessége is (ABH 1996, 150, 154.). A 15/2008. (II. 28.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megsemmisített egy miniszteri rendeletet azon az alapon, hogy a törvényhozó olyan általános jellegű felhatalmazást adott, melyben beazonosíthatatlan volt mind a felhatalmazás jogosultja, mind a szabályozási jogkörök. Kiemelte: „A delegált jogalkotás alkotmányossági követelményeinek meg nem felelő, felhatalmazást nélkülöző szabályozás ellentétes az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság és az abból levezetett jogbiztonság követelményével, továbbá az Alkotmány 37. § (3) bekezdésében rögzített, a Kormány tagjainak jogalkotási hatáskörét szabályozó rendelkezéssel is.” (ABK 2008. február, 159, 162.) A 41/2008. (IV. 17.) AB határozatban azonban – miután az Alkotmánybíróság megsemmisítette a törvényi felhatalmazó rendelkezést, mert az pontosan nem jelölte ki a miniszter jogalkotási jogának terjedelmét – hangsúlyozta, hogy a felhatalmazás megsemmisítése nem érinti a végrehajtási rendelet alkotmányellenességét.

Jelen esetben az Alkotmánybíróság megítélése szerint a miniszteri rendeleti jogalkotás keretei törvényi meghatározásának hiánya az R. alkotmányellenességéhez vezet. Ez a hiányosság ugyanis arra vezethetett, hogy olyan kérdéseket is miniszteri rendeletben szabályozzanak, melyek – az Alkotmány 70/D. §-ából és 8. § (2) bekezdéséből kifolyólag – törvényi szintű rendezést igényelnek. Ilyen például az elvi elérési időnek az R. 2. § (1) bekezdés *a*) pontjában foglalt generális szabálya. A törvényi irányvonalak meghatározásának elégtelensége azt is eredményezi, hogy

érdemben nem bírálható felül, vajon a miniszter túllépte-e a felhatalmazásban számára juttatott jogosultságot vagy sem. Az Alkotmánybíróságnak nem feladata ezen törvényi keretek kijelölése, ez az Országgyűlés kötelezettsége. Épp emiatt az Alkotmánybíróság §-ról §-ra nem vizsgálhatja felül az R. rendelkezéseit abból a szempontból, vajon megfelelnek-e a miniszteri rendeletalkotás szabta követelményeknek. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az R. egészéről megállapította, hogy az az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményét sérti, ezért a jelen határozat kihirdetése napjával megsemmisítette.

4. Az egyik indítványozó szerint az Eftv. 1. § (1) bekezdése azért alkotmányellenes, mert egy véleményező, koordináló, érdekegyeztető regionális szervnek – azaz a RET-nek – ad olyan hatáskört, mely sérti az önkormányzatok Alkotmányban rögzített jogait. Az Eftv. 1. § (1) bekezdése a törvény hatályát határozza meg, *d)* pontjának értelmében ez kiterjed a RET-ekre is. Maga az 1. § (1) bekezdése azonban semmilyen szerv hatáskörét, így a RET és az önkormányzatok hatáskörét sem érinti. Mindezek alapján az Eftv. 1. § (1) bekezdés *d)* pontja és az önkormányzatok alkotmányos alapjoga között alkotmányjogilag értékelhető összefüggés nincs. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az érdemi alkotmányossági összefüggés hiánya az indítvány elutasítását eredményezi [54/1992. (X. 29.) AB határozat, ABH 1992, 266, 267.; 36/2007. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2007, 432, 452.]. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az Eftv. 1. § (1) bekezdés *d)* pontja alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt előterjesztett indítványt elutasította.

Az indítványozó szerint az Eftv. 1. § (1) bekezdés *d)* pontjában foglalt rendelkezéseket – mivel érinti az önkormányzatok alapjogait, autonómiáját – csak kétharmados törvénnyel lehetett volna elfogadni. Ezért az említett szabály az Alkotmány 44/C. §-ával is ellentétes. Mivel a támadott rendelkezés nem áll alkotmányjogilag értékelhető összefüggésben az önkormányzati alapjogokkal, az Alkotmány 44/C. §-ának sérelme sem merülhet fel. Az Alkotmánybíróság az indítványt ezért elutasította.

5. Több indítványozó támadta az Eftv. hatályba léptető rendelkezését. A 16. § (1) bekezdése értelmében az Eftv. 2007. január 1-jén lépett hatályba. Az indítványok szerint a jogalkotónak lehetővé kellett volna tennie, hogy a jogalanyok a megváltozott jogszabályi (s ezzel szoros összefüggésben a személyi, kapacitásbeli, finanszírozási) feltételek mentén tervezhessék meg működésüket. Erre azonban nem állt rendelkezésre megfelelő idő, mivel az Eftv. 2006. december 22-én jelent meg a Magyar Közlönyben, s pár nap múlva már hatályba is lépett. A finanszírozási szerződések megkötésére pedig alig három hónap állt rendelkezésre. Két indítványozó is hivatkozott arra, hogy a jogalkotó arra sem volt figyelemmel, hogy az emberi ter-

hesség szokásos időtartama miatt a gyermeket váró nők nem tudták az új környezethez (a kapacitáselosztás folytán egyes kórházak bezárása miatt) igazítani a magatartásukat.

Az Alkotmánybíróság a 28/1992. (IV. 30.) AB határozatában a következőképpen fogalmazta meg az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből fakadó jogbiztonság követelményét: „a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy kellő idő maradjon

a) a jogszabály szövegének megszerzésére (akár úgy, hogy az érintett előfizet a hivatalos lapra, akár úgy, hogy annak egyes számaina a szükséghez képest megvásárolja) és áttanulmányozására (ide értve bonyolultabb jogszabályok esetében az illetékes hatóságtól történő felvilágosítás kérését is);

b) a jogalkalmazó szervek számára a jogszabály alkalmazására való felkészüléshez (ide értve szükség esetén a jogszabály szervezett továbbképzés keretében való alapos megismerését, a felmerülő jogszabályértelmezési problémák tisztázását, a jogszabály végrehajtásához szükséges nyomtatványok, űrlapok beszerzését vagy előállítását, a zökkenőmentes végrehajtás személyi és tárgyi feltételeiről való gondoskodást);

c) a jogszabállyal érintett személyek és szervek számára annak eldöntéséhez, hogy miként alkalmazkodjanak a jogszabály rendelkezéseire (pl. a környezetvédelmi kibocsátási értékek szigorítása esetén: egyes termékek gyártásának megszüntetése útján, korszerű technikai eszközök beszerzése útján, az alkalmazott technológia megváltozásával vagy nagyobb határfokú tisztítóberendezés létesítésével) az önkéntes jogkövetés személyi és tárgyi feltételeiről való gondoskodáshoz.” (ABH 1992, 155, 157.)

Az Alkotmánybíróság különösen akkor állapítja meg valamely jogszabály alkotmányellenességét, ha az szerzett jogot korlátoz, a korábbihoz képest úgy állapított meg hátrányosabb rendelkezést, illetőleg oly módon hátrított fokozott kockázatot a címzettekre, hogy a megismerés és a felkészülés lehetőségének hiánya sérelmet okozott az érintettek számára, akadályozta a jogalkalmazót a jogszabály alkalmazásában. [7/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 45, 47.; 25/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 131, 132.; 43/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 188, 196.; 44/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 203, 207.; 723/B/1998. AB határozat, ABH 1999, 795, 799–800.; 1025/B/2001. AB határozat, ABH 2003, 1456, 1459–1460.; 797/B/2001. AB határozat, ABH 2003, 1437, 1441–1442.]

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Eftv. hatálya az egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevő személyekre (ellátásra szorulókra, betegekre) nem terjed ki, ők nem közvetlen címzettjei a törvénynek: számukra sem jogok, sem kötelezettségek nem fakadnak a rendelkezéseiből. Így nem következik az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből, hogy a fekvőbeteg-szakellátás finanszírozásának átalakításakor a jogalkotó figyelemmel legyen az emberi ter-

hesség időtartamára vagy egyes betegségek gyógyulási idejére.

Az Eftv. által érintett személyi kör a közfinanszírozásban részesülő egészségügyi szolgáltatók, azok fenntartói, illetve működtetői, a miniszter, a RET, az egészségbiztosítási felügyeleti hatóság, az egészségügyi államigazgatási szerv, illetve az egészségbiztosító [1. § (1) bekezdés *b)–c)* pontja]. Az ő vonatkozásukban kell vizsgálni a fenti követelmények teljesülését. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Eftv. 16. § (1) bekezdése nem sérti a jogbiztonság elvét. Bár a törvény kihirdetése és hatálybalépése között viszonylag rövid idő telt el, a régió belüli kapacitáselosztás vonatkozásában a végrehajtására a maga által meghatározott időbeli ütemezésben került sor: a miniszternek a javaslatát a hatálybalépéstől számított 8 napon belül meg kellett küldenie a RET-eknek, melyek 20 napon belül dönthettek a normatívák felosztásáról. A RET döntésének a fenntartók által történő jóváhagyására 30 nap állt rendelkezésre, ennek hiányában pedig a miniszter döntött 8 napon belül. Ehhez igazodott a finanszírozási szerződések megkötésére előírt 2007. március 31-i határidő. Közvetlenül ez az időpont volt az, amikor az Eftv. tényleges változást idézett elő a korábbi finanszírozási rendben. Kétségtelen, hogy a korábbi szabályozáshoz képest az Eftv. átalakította a kapacitások elosztásának rendszerét, a finanszírozás módszerét azonban gyökeresen nem változtatta meg. Az Eftv. emellett nem olyan terjedelmes joganyag, melynek megismerése, tanulmányozása különösen hosszú felkészülési időt igényelt volna. Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság az Eftv. 16. § (1) bekezdése alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasította.

6. Az egyik indítványozó szerint az Eftv. 16. § (15) bekezdés *b)* pontja – hasonlóan az *a)* ponthoz – sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését, mivel a felhatalmazás nincs tekintettel a Jat. 15. § (1) bekezdésében foglalt előírásra, mely szerint a végrehajtási jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát, kereteit. A kifogásolt rendelkezés az indítványozó szerint parttalan felhatalmazást ad a miniszteri rendeletalkotásra, melynek következtében az alapvető jogok érvényesülése esetlegessé válik.

A miniszteri jogalkotásnak alkotmányi korlátai vannak, ezzel kapcsolatos álláspontját az Alkotmánybíróság legutóbb a 41/2008. (IV. 17.) AB határozatában az alábbiakban foglalta össze: „A jogalkotási felhatalmazás és a delegált jogalkotási hatáskör alapján kiadott jogszabályok alkotmányossági vizsgálata során az Alkotmánybíróság gyakorlata a jogállam alkotmányi elve alapján értelmezi az Országgyűlés és a Kormány tevékenységének, a közhatalom gyakorlásának korlátait és kereteit, a hatalommegosztást. A közhatalom gyakorlásába tartozik a jogalkotás is.

[30/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 220, 233.; 66/1997. (XII. 29.) AB határozat, ABH 1997, 397, 403.]

A 6/1999. (IV. 21.) AB határozat szerint: »[a] jogállamiság elvéből folyó egyik alapvető követelmény, a közigazgatás törvény alá rendeltségének követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket [56/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991, 454, 456.]. Ez a követelmény magában foglalja azt is, ha törvény valamely alkotmányos, illetőleg törvényben szabályozott, jog korlátozására ad jogalkotási felhatalmazást valamely közigazgatási szervnek, a törvénynek meg kell határozni a jogalkotási hatáskör terjedelmét, annak korlátait.« [ABH 1999, 90, 94.; hivatkozik még rá: 19/2004. (V. 26.) AB határozat, ABH 2004, 321, 353–354.; 21/2006. (V. 31.) AB határozat, ABH 2006, 333, 337.; 15/2008. (II. 28.) AB határozat, ABK 2008. február, 159, 162.]

A 15/2008. (II. 28.) AB határozat – összefoglalva és továbbfejlesztve az Alkotmánybíróság jogalkotási felhatalmazással kapcsolatos gyakorlatát – megállapította: »[e] követelményeknek a jogszabály-alkotásban való érvényesülését konkretizálja a Jat. annak az alkotmányos jelentőségű elvárásnak a megfogalmazásával, amely szerint a magasabb szintű jogszabály által más jogalkotó számára adott felhatalmazásnak, azaz végrehajtási szabály megalkotására adott felhatalmazásnak tartalmaznia kell a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit [Jat. 15. § (1) bekezdés].« (ABK 2008. február, 159, 162.) A 15/2008. (II. 28.) AB határozat szerint azáltal, hogy a törvényhozó „általános jellegű felhatalmazást adott”, „beazonosíthatatlan mind a felhatalmazás jogosultja, de a szabályozási tárgykörök is”. Ez az adott ügyben arra vezetett, hogy az Alkotmánybíróság a végrehajtási rendeletet az Alkotmány 2. § (1) bekezdése alapján megsemmisítette.”

Az Eftv. 16. § (15) bekezdésének *b)* pontja arra ad felhatalmazást a miniszternek, hogy rendeletben szabályozza a (4) bekezdés szerinti felülvizsgálat szempontrendszerét és módszertanát. Az Eftv. 16. § (4) bekezdése értelmében a RET évente megvizsgálja a régióban működő szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók rendelkezésére álló finanszírozott kapacitások kihasználtságát és a kapacitásbevonás szükségességét. A miniszteri rendeletalkotás tehát a finanszírozott kapacitások kihasználtsága, illetve a kapacitásbevonás szükségessége vizsgálatának szempontrendszerére, illetve módszertanára, azaz alapvetően technikai jellegű előírásokra vonatkozik, közvetlenül nem érinti a jogalanyok jogait és kötelezettségeit. A felhatalmazás alanya (a miniszter) pontosan meghatározható, tárgya és keretei az Eftv. 16. § (4) bekezdéséből következnek. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az Eftv. 16. § (15) bekezdés *b)* pontja alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

7. Két indítványozó kifogásolta az Eftv. 2. számú mellékletét az Alkotmány 57. § (5) bekezdése alapján. Meglátásuk szerint gyakorlatilag több egyedi döntés összefoglalásaként jelenik meg a törvényi szabály, ez pedig kizárja a bírói felülvizsgálatot.

Az Alkotmánybíróság első alkalommal a 6/1994. (II. 18.) AB határozatában mondta ki, hogy az egyedi döntések önkormányzati rendeleti formában való megjelentésével a jogalkotó gyakorlatilag kizárta a fellebbezés és a bírósági felülvizsgálat benyújtásának a lehetőségét, és ezáltal megsértette a jogorvoslat érvényesülési lehetőségét (ABH 1994, 65, 67.). Ezt később több határozatában is megerősítette. [45/1997. (X. 19.) AB határozat, ABH 1997, 311, 318.; 53/2002. (XI. 28.) AB határozat, ABH 2002, 327, 334.; 33/2006. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2006, 447, 464.]

Az Eftv. 2. számú melléklete a regionális szinten felosztható normatívákat tartalmazza szakmacsoportonkénti, aktív és krónikus ágybontásban. Ebből önmagában nem állapítható meg, hogy a régió területén működő egy-egy fenntartónak mennyi kapacitás jut, ezért nem tekinthető több egyedi döntés jogszabályi formában való összefoglalásának. A 2. számú melléklet csupán a kereteit jelöli ki az egyedi döntéseknek. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az indítványt ebben a részében elutasította.

VI.

Az első indítvány előterjesztői szerint az Eftv. 1. § (1) bekezdés *d*) pontja, illetve 4. § (3) bekezdés *ba*) alpontja sérti az Alkotmány 70/D. §-át. Hiánypótlási felhívást követően sem jelölték azonban meg, hogy miben valósul meg a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog sérelme.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az indítvány akkor felel meg az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 22. § (2) bekezdésének, ha az tartalmazza a megtámadott jogszabályt, illetve annak konkrét rendelkezését, amelyet az Alkotmány ugyancsak valamely konkrét rendelkezésébe ütközőnek tart (440/B/1993. AB végzés, ABH 1993, 910.). Nem elegendő az Alkotmány egyes rendelkezéseire hivatkozni, az indítványban meg kell indokolni, hogy az Alkotmány egyes felhívott rendelkezéseit a megsemmisíteni kért jogszabály miért és mennyiben sérti (472/B/2000. AB végzés, ABH 2001, 1655.; 494/B/2002. AB végzés, ABH 2002, 1783, 1784.; 1125/D/2004. AB határozat, ABH 2007, 1775, 1786.).

Mivel az indítvány ebben a részében érdemben nem bírálható el, azt az Alkotmánybíróság az Ügyrend 29. § *d*) pontja alapján visszautasította.

A határozat Magyar Közlönyben történő közzététele az Abtv. 41. §-án alapul.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovich Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévy Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 60/B/2007.

Dr. Bragyova András alkotmánybíró különvéleménye

Nem értek egyet a többségi határozat rendelkező részének 1. és 2. pontjaiban foglaltakkal, sem azok indokolásával.

1. Az Eftv. egyes rendelkezései alkotmányellenességét kimondó és megsemmisítő többségi döntéssel kapcsolatban a következőket tartom aggályosnak.

1.1. A többségi határozat érvelése abból indul ki, hogy a szakellátási kapacitások felosztásáról szóló miniszteri döntés közigazgatási hatósági határozat (lásd a határozat V. részének 1.3. pontját), ebből vezeti le az Eftv. egyes rendelkezései alkotmányellenességét, arra hivatkozva, hogy a törvény szabályozása nem felel meg a közigazgatási hatósági határozatokkal szemben támasztott, az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményének, és az abból levezethető joghoz kötöttség kívánalmának.

Álláspontom szerint azonban ez a miniszteri határozat semmilyen értelemben nem tekinthető hatósági határozatnak. A hatósági határozatok ugyanis a közigazgatás döntéseinek egyik csoportját alkotják – de messze nem tekinthető minden közigazgatási határozat hatósági határozatnak. Igaz ez az államilag finanszírozott egészségügyi kapacitások régióon belüli elosztása tárgyában hozott miniszteri határozatra is, amely döntés minden lényeges jogi tulajdonságában különbözik a közigazgatási hatósági határozatoktól.

A közigazgatási határozat – ahogyan arra fentebb is utaltam – a közigazgatási döntések egyik jogi alakja. Ennek egyik típusa a hatósági határozat. A szóban forgó döntés viszont nem hatósági határozat, hanem alkotmá-

nyos kormányzati hatáskörben hozott vegyes, egészségügyi erőforrás-elosztási és költségvetési döntés.

A magyar jogban „hatósági határozatnak” nevezett egyedi közigazgatási jogalkalmazó aktusok fogalmi elemei a közigazgatási jogtudományban és -gyakorlatban nagyjából kialakultnak tekinthetők. Ezek alapvető tulajdonsága, hogy a határozat eljárásjogi és anyagi jogi értelemben is a közigazgatási jogalkalmazás eredménye. A hatósági jogalkalmazó tevékenység során a közigazgatási szerv hatásköre, illetékessége és cselekvési lehetőségei jogszabályban részletesen meghatározottak. A hatóság cselekvése pedig e tevékenység során a jogszabályok alkalmazásában nyilvánul meg. Éppen ez a jogalkalmazó tevékenység az, ami a hatósági határozat alapvető megkülönböztető jegye: a hatósági döntés a közigazgatáson kívülállókra alkalmazza a jogszabályokat (engedélyt ad, ellenőriz, tilt vagy szankciót alkalmaz), s így a közigazgatáson kívülálló felek jogait, illetve kötelezettségeit közvetlenül érinti: vagyis másokra alkalmazza a jogot. A hatósági határozat tehát alapvetően a közigazgatás jogalkalmazó tevékenységének eredménye, amennyiben a közigazgatási szerv valamely jogszabályt konkrét, egyedi ügyre alkalmaz, s amely döntések a közigazgatáson kívüli természetes vagy jogi személyek jogait, illetőleg kötelezettségeit érintik. A hatósági igazgatás tehát a klasszikus értelemben „kötött” közigazgatás, szemben a kötetlenebb, mérlegelést kívánó, magasabb szintű irányító, szervező, hagyományosan „politikainak” nevezett, mára alapvetően szolgáltató közigazgatással (mint amilyen az egészségügyi ellátás is).

Az általam fentebb kifejtetteket támasztja alá a közigazgatási hatósági határozat tételes jogi meghatározását tartalmazó, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) 12. § (2) bekezdésében foglalt definíció is. A Ket. hivatkozott rendelkezése értelmében közigazgatási hatósági ügy minden olyan ügy, amelyben a közigazgatási hatóság az ügyfelet érintő jogot vagy kötelezettséget állapít meg, adatot, tény, jogosultságot igazol, hatósági nyilvántartást vezet, vagy hatósági ellenőrzést végez, továbbá főszabály szerint a tevékenység gyakorlásához szükséges nyilvántartásba vétel és az abból való törlesztés is, ha törvény valamely foglalkozás gyakorlását köztestületi tagsághoz köti.

A többségi határozat érvelése alapján, miszerint a miniszter döntése a Ket. definíciója szerinti hatósági határozat, az ugyanazon tárgyban hozott RET határozatnak is hatósági határozatnak kellene lennie. A többségi álláspont semmi alkotmányosan kifogásolhatót nem talál abban, hogy a RET határozata esetén ugyanazok az alkotmányellenesen meghatározatlan szabályok alkalmazandók, jóllehet a RET – összetételétől függetlenül – közigazgatási szerv, ahogyan a miniszter is az, aki az Alkotmány 37. § (2) bekezdése szerint a jogszabályok rendelkezéseinek és a Kormány határozatainak megfelelően vezeti az államigaz-

gatásnak feladatkörébe tartozó ágait, és irányítja az alá rendelt szerveket. A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2006. évi LVII. törvény 28. § (2) bekezdése értelmében pedig a miniszter „a Kormány általános politikájának keretei között vezeti a minisztériumot; e feladatkörében irányítja az államtitkár tevékenységét, valamint dönt a hatáskörébe utalt ügyekben”.

A miniszteri döntés hatósági határozattá minősítése fordított érvelés: először jogalkalmazónak minősít egy határozatfajtát, majd ennek alapján hiányolja, hogy nincs alkalmazandó jog. Ez az érvelés álláspontom szerint legfeljebb alkotmányellenes mulasztás kimondására adna lehetőséget. Ez a mulasztás abban állhatna, hogy hiányoznak a miniszter döntését meghatározó anyagi jogi szabályok, amihez ki kellene mutatni, hogy hiányuk alkotmányellenes.

1.2. A többségi határozat számára döntő érv, hogy maga az Eftv. minősíti „hatósági határozatnak” a miniszter határozatát. Ezt az állítást azzal igazolja, hogy a határozat a „közigazgatási határozatok megtámadására vonatkozó” szabályok szerint bíróság előtt megtámadható [lásd: Eftv. 4. § (7) bekezdés]. Ebből azonban szerintem nem következik, hogy a bíróság előtt megtámadható közigazgatási határozat szükségképpen hatósági határozat. Ez az állítás tételes jogilag nem helytálló, mivel az idézett szabály tulajdonképpen csak a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) XX. fejezetének alkalmazását írja elő, ez pedig a közigazgatási perekre vonatkozó eljárási szabályokat tartalmazza – és nem csak a hatósági határozatok megtámadhatóságáról szól. Külön törvényi rendelkezésre, amennyiben a miniszteri határozat valóban a Ket. szerinti hatósági határozat lenne, nem is lett volna szükség, mert a Ket. 108. § (1) bekezdése eleve lehetővé teszi a miniszter által első fokon hozott hatósági határozatoknak a Ket. 109–111. §-ai szerinti bírói felülvizsgálatát. A bírói utat lehetővé tevő rendelkezésre csak azért lehetett szükség, mert a miniszteri határozat nem hatósági határozat.

A magyar jogban a közigazgatási határozatok törvényességi szempontú, általános bírói felülvizsgálata az Alkotmány 50. § (2) bekezdése alapján alkotmányos követelmény. Az Alkotmány hivatkozott rendelkezése értelmében „a bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét”. Az Alkotmány e szabálya egyáltalán nem korlátozza a bírósági felülvizsgálatot a hatósági határozatokra – ilyen értelmezésre semmi indok sincs. Egyébként, ahogyan arra fentebb is utaltam, a Pp. közigazgatási perek eljárási szabályait tartalmazó XX. fejezete sem tesz másként. A Pp. 324. § (2) bekezdésének c) pontja a közigazgatási per külön esetként kezeli a hatósági határozatok mellett azon közigazgatási határozatok megtámadását, amelyek ellen külön törvény ezt megengedi. Pontosan ilyen

„külön törvény” az Eftv. is, amelynek 4. § (7) bekezdése rendelkezik a miniszter határozatának bíróság előtti megtámadhatóságáról. Az Eftv. hivatkozott rendelkezéséből sem következik tehát a miniszteri döntés hatósági határozat mivolta. Ugyanakkor az ezzel esetleg ellentétes bírói gyakorlat csak dogmatikai eltéréshez vezethet, hiszen a bíróságok jogi döntési lehetősége ekkor sem lehet hasonló a közigazgatási hatósági jogalkalmazó határozatok felülvizsgálatához.

2. A közigazgatás vezetése és alapvető szervezési, erőforrás-elosztási döntései álláspontom szerint nem írhatók le a jelen különvélemény 1. pontjában felvázolt értelemben vett hatósági döntésként.

A közigazgatás joghoz kötöttségének alapvető elve etől függetlenül itt is érvényes – alkotmányos államban egyébként a közigazgatásban jogi kötöttségtől mentes döntés nem is létezhet –; ezért helyes, ha a törvényhozó megnyitja az Alkotmány szerint egyébként is fennálló bírói utat az ilyen döntések jogszerűségének felülvizsgálatára. A közigazgatási döntések bírói felülvizsgálata a nem hatósági-jogalkalmazó ügyekben a döntési eljárás szabályszerűségére és az általános jogszerűségére terjed ki, de nem a közigazgatás által eldöntendő kérdés célszerűségének, ésszerűségének mérlegelésen alapuló vizsgálatára. A közigazgatási döntésnek azonban így is jogszerű eljárásban és a közigazgatási szerv hatáskörét túl nem lépve kell létrejönnie.

A közigazgatás minden döntésére tehát, és nem csak a hatósági jogalkalmazásra, érvényes alkotmányos követelmény, hogy a közigazgatási szerv jogszerűen járjon el, sőt az is, hogy cselekvése törvényi felhatalmazáson alapuljon. Igaz ez akkor is, ha a közigazgatás mérlegelési jogköre az adott döntés meghozatalánál széles, hiszen a közigazgatási cselekvés jogszerűségének bírósági felülvizsgálata ekkor is lehetséges. A jelen esetben is ilyen széles mérlegelési jogkörrel meghozott miniszteri döntéssel állunk szemben, de a többség által elfogadott határozatban foglaltakkal ellentétben az nem teljesen kötetlen, „parttalan”, hiszen ahogyan arra már fentebb rámutattam, nem is lehet az. A miniszteri döntés – mint ahogyan ez a közigazgatási határozatokra általában véve is igaz – a széles mérlegelési jogkör ellenére sem lehet önkényes, nem hozható meg a tények kellő ismerete nélkül, továbbá a döntéshozó nem lépheti túl hatáskörét, és nem élhet vissza azzal. E szempontok jó részét a Pp. 339/B. §-a maga is felsorolja. Mindez azt jelenti, hogy a miniszternek döntése meghozatalakor kellő körültekintéssel kell eljárnia, vagyis az indítványozó által hiányolt szempontokat, mint pl. a demográfiai és nemzetgazdasági mutatók, az egyes betegségek területi megoszlása, a szolgáltatók technikai felszereltsége, a finanszírozási lehetőségek – annak ellenére, hogy azok felsorolása az Eftv.-ben nem található meg – döntése kialakítása során figyelembe kell vennie. A közigazgatás viszonylag kötetlen mérlegelésére elegendő indok, hogy a döntésben figyelembe veendő társadalmi és gazdasági tények gyorsan és

előre nem látható módon változnak, amiért is a hozzájuk való alkalmazkodásra részletes szabályok nem is adhatók.

Az egészségbiztosító és a szolgáltatást igénybe vevő alanyok érdekeinek összehangolására irányuló miniszteri döntés az egészségügyi finanszírozáshoz rendelkezésre álló erőforrások racionális felhasználásáról szóló, ideális esetben az érdekelték közötti kompromisszumon alapuló döntés. Akár ezen, akár más, az állami erőforrások felhasználásának megszervezéséről szóló döntés esetén is elmondható, hogy senkinek sincs alkotmányos vagy törvényes joga arra, hogy e kérdésben a közigazgatási szerv meghatározott tartalmú döntést hozzon. A jelen ügyben ez azt jelenti, hogy senkinek (egy egészségügyi szolgáltatónak) sincs alanyi joga arra, hogy éppen az ő kórháza legyen súlyponti kórház stb.

3. A többség szerint az Alkotmány 70/D. §-a, mint alapjogi szabály az Alkotmány 8. § (2) bekezdése alapján az egészségügyi kapacitás-elosztás elvei kérdésében kötelezővé teszi a törvényi szintű szabályozást. Az Alkotmánybíróság – ahogyan ezt a többségi határozat IV. része is említi – eddig nem látott a 70/D. §-ban alapjogi szabályt, inkább államcél, amelyből csak alkotmányos követelmények vezethetők le. A többségi határozat megközelítése ugyanakkor nem áll összhangban az Alkotmány 70/D. § (2) bekezdésével, amely az egészségügyi ellátáshoz való jog tartalmát „az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésében”, vagyis állami szervezési-fenntartási (közigazgatási) feladat ellátásában jelöli meg. Ezzel összevetendő az Alkotmány 35. § (1) bekezdés g) pontja: eszerint a Kormány „meghatározza (...) az egészségügyi ellátás állami rendszerét”. A 70/D. § (2) bekezdése és az idézett hely közötti kapcsolat nem kétséges: az Alkotmány 70/D. §-ában megjelölt államcél gyakorlati megvalósítása legalább részben a Kormány alkotmányos feladata és hatásköre. Ennek alapján az egészségügyi ellátás állami rendszerének szervezésére és/vagy átalakítására vonatkozó döntés a Kormány alkotmányos feladatának ellátása, adott esetben tagja, az egészségügyért felelős miniszter útján.

Ezért nem mondható, hogy az Eftv. 16. § (15) bekezdésében a miniszternek rendeletalkotásra adott felhatalmazás alkotmányellenes lenne. Az Alkotmányban foglalt feladat megvalósításának jogi eszköze: az egészségügyi ellátás állami rendszere egy fontos elemének átalakításáról alkotott jogszabály. Ez kétségtelen, hiszen az egészségügyi ellátás a hatályos jog szerint állami rendszer, amelyet végső soron az állami költségvetés finanszíroz, és amelynek ellátásait külön törvény (az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény), költségvetését külön költségvetési törvény (jelenleg a Magyar Köztársaság 2008. évi költségvetéséről szóló 2007. évi CLXIX. törvény) határozza meg. Az egészségbiztosító az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény értelmében az államháztartás része. Az Eftv. törvény pedig nem is erről, hanem az állami egészségügyi feladatok megvalósításának mikéntjéről, – ésszerű megszervezéséről, költségei csökkentéséről, szervezete

átalakításáról stb. – tehát végrehajtási, szak-közigazgatási feladatokról szolt.

Az Alkotmány alapján ez a feladat a mondottak szerint megoszlik a törvényhozás [lásd Alkotmány 70/D. § (2) bekezdés és 8. § (2) bekezdés], valamint a Kormány [lásd Alkotmány 35. § (1) bekezdés g) pont] között. Ezért sem az EüM rendelet alkotására adott felhatalmazást, következésképpen magát a rendeletet sem tartom alkotmányellenesnek.

Mindezek alapján álláspontom szerint az Alkotmánybírósnak az Eftv. egyes rendelkezései, továbbá az EüM rendelet alkotmányellenessége megállapítására irányuló indítványokat is el kellett volna utasítania.

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Holló András alkotmánybíró különvéleménye

Egyetértek a határozat rendelkező részének 2–4. pontjával, de nem értek egyet a rendelkező rész 1. pontjában foglaltakkal, s annak indoklásával.

1. A határozat a megsemmisített jogszabályi rendelkezések alkotmányellenességének megállapítását az Alkotmány 2. § (1) bekezdésére alapítja. A többségi álláspont szerint sérti a jogbiztonságot az, hogy a törvényben meghatározott szolgáltatói kapacitások elosztása során a végső döntést hozó egészségügyért felelős miniszternek túl széles mérlegelési, szinte diszkrecionális jogkört biztosít a törvényi szabályozás. A törvényhozó nem állapította meg, hogy a miniszter milyen mérlegelési szempontok szerint hozza meg a döntését. A miniszteri döntés mérlegelési szempontjainak törvényi meghatározatlansága kiszámíthatatlan közigazgatási döntésekhez vezet, és egyúttal kiüresíti a közigazgatási határozatok bírói felülvizsgálatának valódi lehetőségét is.

Álláspontom szerint annak megítélése során, hogy a miniszteri határozat joghoz kötöttsége megfelel-e az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből folyó jogbiztonság követelményének, a miniszteri határozat funkciójából kell kiindulni. A miniszter a határozatában arról dönt, hogy az egyes szolgáltatók milyen szolgáltatásaik után részesülnek az Egészségbiztosítási Alapból állami finanszírozásban, az egészségbiztosító mely szolgáltatókkal és mely szolgáltatásokra köt finanszírozási szerződést. A döntés funkciója az, hogy megteremtse az összhangot az egészségbiztosítás rendszerében a biztosítottakat megillető alanyi jogi igények kielégítése és az Egészségbiztosítási Alap anyagi lehetőségei között. A miniszternek a határozatai meghozatala során úgy kell meghatároznia a közfinanszírozásban részesülő szolgáltatások körét, hogy a biztosítottaknak a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvényben (Ebtv.) szabályozott alanyi jogosultságai ne

sérüljenek, az alanyi jogok érvényesüléséhez szükséges ellátásokat az e határozatokban meghatározott ellátó rendszer képes legyen nyújtani. A szolgáltatói normatívák elosztásáról szóló miniszteri döntések tartalmukat tekintve szakmai, gazdasági és területi érdekek egyeztetésén, összehangolásán alapuló ágazatpolitikai döntések, amelyek azért öltik hatósági határozat formáját, mert autonóm jogalanyok (önkormányzati, egyházi és magán egészségügyi szolgáltatók) jogait, kötelezettségeit érintik. E határozatainak meghozatala során a jogalkalmazónak számtalan jogi és jogon kívüli tényezőt kell figyelembe vennie. Az ilyen döntések esetében szükségszerű az, hogy a jogalkotó széles mérlegelési lehetőséget biztosít a döntést hozó számára.

Álláspontom szerint a határozatban alkotmányellenesnek ítélt szabályok valóban széles mérlegelési jogkört biztosítanak a miniszternek, de nem tekinthetők jogilag kötetlen, – ahogy a határozat megfogalmazza – „csaknem parttalan diszkrecionális döntési jogkört” biztosító szabályoknak. A miniszter döntési jogkörét anyagi és eljárási szabályok határozzák meg. A miniszteri döntés eljárásjogilag kettősen kötött. Egyrészt mivel a miniszter hatósági határozat formájában hozza meg döntését, eljárására irányadók a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) szabályai. Másrészt a vitatott szabályok alapján a miniszter csak akkor hozhat határozatot, ha a Regionális Egészségügyi Tanácsok (RET) szintjén nem születik olyan döntés, amely a régióban működő valamennyi egészségügyi szolgáltató fenntartójának teljes konszenzusán alapul.

A miniszter döntése anyagi jogilag sem tekinthető kötetlennek.

Egyrészt maga az Eftv. tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyeket a miniszternek a döntése során figyelembe kell vennie. Az Egészségbiztosítási Alap terhére finanszírozott kapacitások egy részét – nem is kis részét – elosztja maga a törvényhozó. Az Eftv. 1. számú melléklete tételesen, kórházak és szakmák szerinti megosztásban meghatározza az ágyszámokat az országos intézetek és a súlyponti kórházak tekintetében. Mivel ezek az intézmények működési területükön meghatározó szerepet töltenek be az ellátásban, ezek a törvényi rendelkezések egyben jelentős mérlegelési szempontot is jelentenek a RET-ek, illetőleg a miniszter döntése tekintetében is. A RET-ek és a miniszter hatáskörébe tartozó kapacitáelosztás szempontjából döntő jelentőségű a törvény 2. számú melléklete, amely régióként és szakmánként behatárolja az aktív és a krónikus ágyak számát, amelynek keretei között a kapacitások szolgáltatókénti felosztása tekintetében a RET-eknek egyezségekre kell jutniuk, illetőleg egyezés hiányában a miniszternek kell döntenie.

Amint arra a határozat is rámutat az Eftv. 4. § (2) bekezdésében foglaltak, nemcsak a miniszter által elkészített felosztási javaslatra irányadók, hanem magára a miniszteri döntésre is. E szabályok tartalmazznak mérlegelési szempontokat. De utalnak arra is, hogy a döntés során figyelem-

mel kell lenni más jogszabályok rendelkezéseire is, így az egészségügyi szolgáltatók működésének, a működési engedélyezés feltételeként előírt standardokat meghatározó, az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételeket szabályozó jogszabály előírásaira. Bár az Eftv. nem utal rá, de a miniszternek mérlegelése során értelemszerűen figyelemmel kell lennie az Ebtv., valamint az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) rendelkezéseire is. Ugyanakkor ez a szabály előírja a miniszter számára, hogy köteles előre, jogszabályi formában meghatározni, hogy döntése során milyen további szempontok alapján fog mérlegelni.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a miniszter döntése a jog által programozott döntés. A jog meghatározza a döntés célját, kereteit, tartalmát, az eljárás rendjét, nem tekinthető szabad belátáson alapuló, kizárólag a jogalkalmazó szubjektív megítélésétől függő döntésnek.

Az Alkotmánybíróság által az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében szabályozott jogállamiság elvéből levezetett, jogbiztonság, illetőleg a közigazgatás törvény alárendeltségének követelményéből nem következik a széles mérlegelési jogkört adó szabályozás tilalma. A közigazgatási aktusok jogi kötöttségének több fokozata van. Azoknál az aktusoknál, amelyek valamely alkotmányos alapjogot, vagy valamely alkotmányi rendelkezés érvényesítése érdekében törvényben szabályozott alanyi jogot érintenek, az Alkotmánybíróságnak szigorúbb mércét kell állítani az aktus jogi kötöttsége tekintetében, mint azoknál az aktusoknál, amelyek a különböző érdekek összehangolását, szerteágazó jogi és nem jogi szempontok értékelését kívánják meg. A mérlegelést engedő szabályozási mód esetén mindig fennáll annak a veszélye, hogy a jogalkalmazó szubjektuma szerepet kap a döntésben, részrehajló, visszaélészerű döntés születik. A mérlegelést engedő szabályozás esetén az aktusok eljárási kötöttsége hivatott biztosítani azt, hogy a széles mérlegelési jogkör ne vezessen önkényes jogalkalmazáshoz. Az alapeljárásban az ügyfelek számára biztosított eljárási jogosultságok (meghallgatáshoz való jog, nyilatkozattételi jog, iratbetekintési jog, bizonyítás indítványozásának a joga stb.), a határozat indokolásának kötelezettsége, és a jogorvoslat nyújtanak garanciát a jogalkalmazás önkényességének elkerülésére. A Ket. 72. § (1) bekezdés *ec*) pontja a jogalkalmazó kötelezettségévé teszi, hogy a határozat indokolásában kifejtse a mérlegelési jogkör gyakorlása során szerepet játszó szempontokat és tényeket. A határozatok bíróság előtt megtámadhatók. A határozatban idézett 39/1997. (VII. 1.) AB határozat rendelkező részében megfogalmazott hatékony bírói felülvizsgálat követelményéből sem vezethető le a széles mérlegelési jogkört adó szabályozás alkotmányellenessége. A bírói felülvizsgálat ilyen esetben sem formális. A Pp. 339/B. §-a meghatározza, hogy a mérlegelési jogkört engedő határozatok esetén mire terjed ki a bíróság jogszerűségi vizsgálata:

„339/B. § Mérlegelési jogkörben hozott közigazgatási határozat akkor tekintendő jogszerűnek, ha a közigazgatá-

si szerv a tényállást kellő mértékben feltárta, az eljárási szabályokat betartotta, a mérlegelés szempontjai megállapíthatóak, és a határozat indokolásából a bizonyítékok mérlegelésének okszerűsége kitűnik.”

Mindezeket figyelembe véve álláspontom szerint a miniszter hatáskörének gyakorlására vonatkozó szabályozás alkotmányellenessége az Alkotmány 2. § (1) bekezdése alapján a jogbiztonság sérelme miatt nem állapítható meg.

2. A határozat alkotmányellenesnek ítéli az Eftv.-nek a RET-ek eljárására vonatkozó szabályait is. A többségi álláspont szerint az Eftv. 4. § (3)–(4) bekezdésében szabályozott eljárás, amely a helyi képviselő-testület hozzájárulását írja elő a RET döntéséhez, – tehát államigazgatási ügyben együttdöntési kötelezettséget ír elő – sérti az Alkotmány 44/A. §-át, mert a képviselő-testület államigazgatási döntést nem hozhat. Ez a szabályozás nem felel meg a demokratikus legitimitáció követelményének sem, mert azokban az esetekben, amikor egyházak, alapítványok, gazdálkodó szervezetek vagy magánszemélyek az egészségügyi szolgáltatók fenntartói, a fenntartói hozzájárulás azt eredményezi, hogy közhatalommal nem rendelkező szervek a RET-tel együtt közhatalmat gyakorolnak.

Álláspontom szerint a RET-nek a kapacitások elosztása tárgyában hozott döntése nem tekinthető államigazgatási hatósági döntésnek. A RET eljárása egy előzetes egyeztetési eljárás, az a célja, hogy a régióban működő egészségügyi szolgáltatók fenntartói között egyezség jöjjön létre. A RET összetételét az Eütv. 149/B. §-a határozza meg. E szabályok szerint a RET tagjai a régióban működő egészségügyi szolgáltatók fenntartóinak képviselői. Az eljárás során, ha a RET-en belül a fenntartók képviselői között megegyezés születik, ez a megegyezés csak akkor válik érvényessé, ha ahhoz valamennyi fenntartó hozzájárult. A RET az egészségügyi intézmények fenntartói között létrejött egyezséget foglalja döntésébe. Ha a RET eljárása nyomán létrejön a teljes körű megegyezés, az egészségbiztosító az egyezség alapján köti meg a finanszírozási szerződéseket. Hatósági döntés a kapacitások elosztásáról csak akkor születik, ha a RET eljárásának eredményeként a fenntartóknak nem sikerül egyezsége jutniuk.

Ezt figyelembe véve, a helyi önkormányzat képviselő-testületének jóváhagyása nem egy államigazgatási ügyben való együttdöntési kötelezettséget jelent, hanem a képviselő-testület, mint az egészségügyi szolgáltató fenntartója dönt arról, hogy elfogadja-e a saját intézményére vonatkozóan a RET-ben az intézményfenntartók képviselői között kialakított megoldást. A képviselő-testület tehát fenntartói, tulajdonosi minőségben, önkormányzati jogkörében jár el. Tekintettel arra, hogy álláspontom szerint a RET döntése nem hatósági döntés, így nem tekinthető a demokratikus legitimitáció követelménye sérelmének az sem, hogy a szabályozás a közhatalommal nem rendelkező intézményfenntartók jóváhagyását is megköveteli a döntéshez.

Álláspontom szerint az Eftv. 4. §-ában foglalt, és a határozat által azzal szoros összefüggés alapján elbírált szabályok alkotmányellenessége a határozatban foglalt alkotmányossági érvek alapján nem állapítható meg, ezért az Alkotmánybíróságnak az erre irányuló indítványokat el kellett volna utasítania.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

A különvéleményhez csatlakozom:

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

**Az Alkotmánybíróság
110/2008. (IX. 26.) AB
határozata**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottságnak az országos népszavazás kitzűzésére irányuló kezdeményezés aláírásgyűjtő ívének hitelesítése tárgyában hozott határozata ellen benyújtott kifogás alapján – *dr. Holló András* és *dr. Lévay Miklós* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 90/2008. (II. 26.) OVB határozatát – az e határozatban foglalt indokok alapján – helybenhagyja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közönlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) 90/2008. (II. 26.) határozatával úgy döntött, hogy magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés aláírásgyűjtő ívének hitelesítését megtagadja. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepel:

„Akarja-e Ön, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése a jelen népszavazás eredményének kihirdetése utáni

egy hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától?”

Az OVB álláspontja szerint a kezdeményezés célja olyan jogi helyzet teremtése, amelyben lehetőség nyílik az Országgyűlés feloszlására/feloszlatására. Az OVB rámutat: a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 28/C. §-a (5) bekezdésének *e*) pontja alapján nem tartható országos népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról. Az OVB indokolása szerint a népszavazási kezdeményezés, bár közvetlenül nem tenné szükségessé az Országgyűlés feloszlását/feloszlatását, célját vizsgálva egyértelműen erre irányul, így az Alkotmányban foglalt tilalomba ütközik.

A népszavazást kezdeményező magánszemély kifogást terjesztett elő az OVB határozatával szemben. Hangsúlyozza, hogy az Alkotmány 28/C. §-a szerint az Országgyűlés nem kötelezhető feloszlásának kimondására, ez azonban – úgy véli – nem jelenti azt, hogy népszavazás nem vezethet az Országgyűlés feloszlásához, amely terminus technicus nem azonos a feloszlással. Az Alkotmányból egyértelműen következik, hogy a feloszlás nem azonos a feloszlatással. Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *e*) pontja alapján nem tartható népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról, miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul, így – a kezdeményező álláspontja szerint – nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén valóban létrejöhet olyan jogi helyzet, amelyben „az Országgyűlés feloszlatható a Köztársasági Elnök által”.

II.

Az Alkotmánybíróság a kifogást az Alkotmány, az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.), valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) alábbi rendelkezései alapján vizsgálta meg.

Alkotmány rendelkezése:

„28/C. § (5) Nem lehet országos népszavazást tartani:

(...)

e) az Országgyűlés feloszlásáról ,”

Nsztv. rendelkezése:

„10. § Az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha

(...)

b) a kérdésben nem lehet országos népszavazást tartani,

(...)”

Ve. rendelkezése:

„130. § (1) Az Országos Választási Bizottságnak az aláírásgyűjtő ív, illetőleg a konkrét kérdés hitelesítésével kapcsolatos döntése elleni kifogást a határozat közzétételét követő tizenöt napon belül lehet – az Alkotmánybíró-

sághoz címezve – az Országos Választási Bizottsághoz benyújtani. (...)

(3) Az Alkotmánybíróság a kifogást soron kívül bírálja el. Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság, illetőleg az Országgyűlés határozatát helybenhagyja, vagy azt megsemmisíti, és az Országos Választási Bizottságot, illetőleg az Országgyűlést új eljárásra utasítja.”

III.

A kifogás nem megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróságnak a jelen ügyben irányadó hatáskörét az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. § *h)* pontjában foglaltaknak megfelelően a Ve. 130. §-a határozza meg. Az Alkotmánybíróságnak a kifogás alapján lefolytatott eljárása jogorvoslati eljárás, melynek során az Alkotmánybíróság – alkotmányos jogállásával és rendeltetésével összhangban – azt vizsgálja, hogy a beérkezett kifogás megfelel-e a Ve.-ben és az Nsztv.-ben foglalt feltételeknek, és az OVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítési eljárásában az Alkotmánynak és az irányadó törvényeknek megfelelően járt-e el.

2. A kifogás hangsúlyozza azt, hogy „helytelen, és érvelési hibához vezet” az OVB álláspontja abban, amikor azonos fogalomként használja az Országgyűlés feloszlását és feloszlását, ilyen módon utasítja el a kezdeményezést az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *e)* pontjára alapozva, amely szerint nem lehet országos népszavazást tartani az Országgyűlés feloszlásáról. A kezdeményezés azonban nem is ezt tartalmazza. Miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul – érvel a kifogás –, így nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja viszont, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén létrejöhet olyan jogi helyzet, amivel az OVB is indokolta a határozatát, amelyben az Országgyűlés feloszlatható, s a kifogásból megállapíthatóan a kezdeményezés voltaképpen erre irányul.

Az Alkotmánybíróság elsőként az Országgyűlés feloszlásának, illetőleg feloszlásának alkotmányi rendezését vizsgálta.

Az Alkotmány 28. § (2) bekezdése alapján az Országgyűlés kimondhatja a feloszlását a megbízatásának lejárta előtt, erről viszont az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *e)* pontja szerint nem lehet országos népszavazást tartani.

Ezzel szemben az Országgyűlés feloszlása – az Alkotmányban meghatározott feltételekkel – a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik az Alkotmány 28. § (3) bekezdése alapján. Amíg tehát az Országgyűlés feloszlásáról maga az Országgyűlés mérlegelési jogkörben önállóan dönthet – s ebben a kérdésben az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *e)* pontja szerint országos népszavazás nem tartható –, addig az Országgyűlés feloszlása nem tartozik az Ország-

gyűlés hatáskörébe, hanem az arról való döntés a köztársasági elnök hatásköre, s már csak ezért sem tartható arról – mint az Országgyűlés hatáskörébe nem tartozó kérdésről – országos népszavazás.

3. A továbbiakban az Alkotmánybíróságnak azt kellett vizsgálni, hogy tartható-e országos népszavazás a kezdeményezés szerinti tárgyban. Az aláírásgyűjtő ív mintája abban kér állásfoglalást, hogy az Országgyűlés a népszavazás eredményének kihirdetése utáni egy hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától.

Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdésében országos népszavazás tiltott tárgykörként nem szerepel az Országgyűlés azon hatásköre, amely alapján megvonhatja a bizalmat a Kormánytól. Az Alkotmány erről a 28. §-ában a következőként rendelkezik:

„28. § (3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszlathatja az Országgyűlést, ha

a) az Országgyűlés – ugyanazon Országgyűlés megbízatásának idején – tizenkét hónapon belül legalább négy esetben megvonja a bizalmat a Kormánytól,”

A népszavazási kezdeményezés tartalmát tekintve éppen arra irányul, hogy eredményessége esetén az Országgyűlés egy hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Kormánytól. Ebben az esetben ugyanis az Alkotmányban írt feltételekkel és eljárásban már a köztársasági elnök mérlegelésén múlik, hogy feloszlattja-e az Országgyűlést. Így előállhatna az a jogi helyzet, amire az OVB közvetve utal.

Az országos népszavazási kezdeményezés eredményessége esetén arra köteleznék az Országgyűlést, hogy gyakorolja az Alkotmány 28. § (3) bekezdés *a)* pontja szerinti hatáskörét, az aláírásgyűjtő ív lényegében ennek az alkotmányi rendelkezésnek a szövegét veszi át azzal a fontos különbséggel, hogy az Alkotmánytól eltérően nem tizenkét hónapon belül, hanem az eredményes népszavazást követő egy hónapon belül vonja meg a bizalmat négyszer az Országgyűlés a Kormánytól. Ez a feltétel nyilvánvalóan ellentétes az Alkotmány rendelkezésével.

A Kormány tekintetében a bizalmi szavazásról az Alkotmány 39/A. § (3)–(4) bekezdései rendelkeznek. Ezek alapján az Országgyűlésnek a Kormány javasolhatja bizalmi szavazást, illetőleg a Kormány azt is javasolhatja, hogy az általa benyújtott előterjesztés feletti szavazás egyben bizalmi szavazás legyen. Ha az Országgyűlés ezekben az esetekben nem szavaz bizalmat a Kormányra, a Kormány köteles lemondani. Mindkét esetben az Országgyűlés csak akkor dönthet, ha a Kormány bizalmi szavazást javasol.

Az Alkotmány 28/B. § (1) bekezdése szerint országos népszavazás és népi kezdeményezés tárgya az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés lehet. A bizalmi szavazás kezdeményezése kizárólag a Kormányt illeti, a Kormány hatáskörébe tartozó kérdésben azonban nem lehet orszá-

gos népszavazást tartani. Országos népszavazás közvetve sem kötelezheti a Kormányt arra, hogy bizalmi szavazást kérjen az Országgyűléstől.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság a 90/2008. (II. 26.) OVB határozatot helybenhagyta.

Az Alkotmánybíróság, figyelemmel az OVB határozat Magyar Közlönyben való megjelenésére, elrendelte a határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 267/H/2008.

Dr. Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása

Az Országos Választási Bizottság 90–92/2008. (II. 26.) OVB határozataival három, egymással szorosan összefüggő kérdésben tagadta meg az országos népszavazás aláírásgyűjtő ívének a hitelesítését. Az Alkotmánybíróság mindhárom OVB határozatot helybenhagyta, e határozatokkal egyetértek.

A határozatok indokolásában kifejtett jogi állásponttal – önmagában – egyetértek, de figyelembe véve a három szorosan összefüggő kérdést, a határozatok rendelkező részét a rendeltetésellenes joggyakorlásnak a 18/2008. (III. 12.) AB határozatban kidolgozott mércéje alapján kellett volna megindokolni.

A hivatkozott határozatában az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy az aláírásgyűjtés kezdeményezése a népszavazáshoz való jog gyakorlásának részjogosítványa, a választópolgárok által kezdeményezett népszavazási eljárásnak döntő eleme, melynek célja – rendeltetése – a népszavazási eljárás elindítása. E jog gyakorlása akkor rendeltetészerű, ha összhangban áll az Alkotmány 2. § (2) bekezdésében foglaltakkal, a népszuverenitás közvetlen (de kiegészítő, lásd: 2/1993. (I. 22.) AB határozat, ABH 1993, 33.) gyakorlásával: „A rendeltetészerű joggyakorlás követelménye a hitelesítési eljárás kezdeményezése során azt jelenti, hogy az aláírásgyűjtés kezdeményezőjének az országos népszavazás alkotmányos rendeltetésére, a közvet-

len hatalomgyakorlás kivételességére, az állam életében betöltött szerepére és súlyára tekintettel kell eljárnia. Felelősségteljesen, annak tudatában kell benyújtania kezdeményezését, hogy az általa útjára indított népszavazási eljárás állásfoglalásra készíti az ország valamennyi választópolgárát, és annak eredményeként az Országgyűlést kötelező döntés születik, amely országgyűlési döntéssé, törvénnyé válva hosszabb távon meghatározza a polgárok jogait, kötelezettségeit, befolyásolja a társadalom életét.” (ABK 2008, március, 267, 274.)

Eltekintve attól, hogy a kérdés maga burkolt alkotmánymódosítást fogalmaz meg (az Alkotmány alapján ugyanis nem lehet népszavazással a Kormányt arra kötelezni, hogy bizalmi szavazást kérjen...), az ötletszerű, önkényes időtartam-variációk (egy, három, tizenkét hónap) mindhárom kérdést komolytalanná teszik, nem alkalmas felelősségteljes állampolgári döntés kialakítására. A népszavazási kezdeményezés ezáltal nélküli a népszavazáshoz való jog rendeltetészerű gyakorlásának azokat a követelményeit, amelyeket a fent idézett alkotmánybírósági határozat megfogalmazott.

Az Alkotmánybíróságnak az OVB hivatkozott határozatait ezen indokok alapján kellett volna helybenhagyni.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Az Alkotmánybíróság 111/2008. (IX. 26.) AB határozata

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottságnak az országos népszavazás kitűzésére irányuló kezdeményezés aláírásgyűjtő ívének hitelesítése tárgyában hozott határozata ellen benyújtott kifogás alapján – *dr. Holló András* és *dr. Lévay Miklós* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 91/2008. (II. 26.) OVB határozatát – az e határozatban foglalt indokok alapján – helybenhagyja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) 91/2008. (II. 26.) OVB határozatával úgy döntött, hogy magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés aláírásgyűjtő ívének a hitelesítését megtagadja. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepel:

„Akarja- Ön, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése a jelen népszavazás eredményének kihirdetése utáni három hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától?”

Az OVB álláspontja szerint a kezdeményezés célja olyan jogi helyzet teremtése, amelyben lehetőség nyílik az Országgyűlés feloszlására/feloszlatására. Az OVB rámutat: a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 28/C. §-a (5) bekezdésének e) pontja alapján nem tartható országos népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról. Az OVB indokolása szerint a népszavazási kezdeményezés, bár közvetlenül nem tenné szükségessé az Országgyűlés feloszlását/feloszlatását, célját vizsgálva egyértelműen erre irányul.

A népszavazást kezdeményező magánszemély kifogást terjesztett elő az OVB határozatával szemben. Hangsúlyozza, hogy az Alkotmány 28/C. §-a szerint az Országgyűlés nem kötelezhető feloszlásának kimondására, ez azonban – úgy véli – nem jelenti azt, hogy népszavazás nem vezethet az Országgyűlés feloszlásához, amely terminus technicus nem azonos a feloszlással. Az Alkotmányból egyértelműen következik, hogy a feloszlás nem azonos a feloszlattal. Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja alapján nem tartható népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról, miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul, így – álláspontja szerint – nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén valóban létrejöhet olyan jogi helyzet, amelyben „az Országgyűlés felosztható a Köztársasági Elnök által”.

II.

Az Alkotmánybíróság a kifogást az Alkotmány, az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.), valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) alábbi rendelkezései alapján vizsgálta meg.

Alkotmány rendelkezése:

„28/C. § (5) Nem lehet országos népszavazást tartani:
(...)

e) az Országgyűlés feloszlásáról ,”

Nsztv. rendelkezése:

„10. § Az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha

(...)

b) a kérdésben nem lehet országos népszavazást tartani,
(...)”

Ve. rendelkezése:

„130. § (1) Az Országos Választási Bizottságnak az aláírásgyűjtő ív, illetőleg a konkrét kérdés hitelesítésével kapcsolatos döntése elleni kifogást a határozat közzétételét követő tizenöt napon belül lehet – az Alkotmánybírósághoz címezve – az Országos Választási Bizottsághoz benyújtani. (...)

(3) Az Alkotmánybíróság a kifogást soron kívül bírálja el. Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság, illetőleg az Országgyűlés határozatát helybenhagyja, vagy azt megsemmisíti, és az Országos Választási Bizottságot, illetőleg az Országgyűlést új eljárásra utasítja.”

III.

A kifogás nem megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróságnak a jelen ügyben irányadó hatáskörét az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. § h) pontjában foglaltaknak megfelelően a Ve. 130. §-a határozza meg. Az Alkotmánybíróságnak a kifogás alapján lefolytatott eljárása jogorvoslati eljárás, melynek során az Alkotmánybíróság – alkotmányos jogállásával és rendeltetésével összhangban – azt vizsgálja, hogy a beérkezett kifogás megfelel-e a Ve.-ben és az Nsztv.-ben foglalt feltételeknek és az OVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítési eljárásában az Alkotmánynak és az irányadó törvényeknek megfelelően járt-e el.

2. A kifogás hangsúlyozza azt, hogy „helytelen, és érvelési hibához vezet” az OVB álláspontja abban, amikor azonos fogalomként használja az Országgyűlés feloszlását és feloszlattását, ilyen módon utasítja el a kezdeményezést az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontjára alapozva, amely szerint nem lehet országos népszavazást tartani az Országgyűlés feloszlásáról. A kezdeményezés azonban nem is ezt tartalmazza. Miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul – érvel a kifogás –, így nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja viszont, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén létrejöhet olyan jogi helyzet, amivel az OVB is indokolta a határozatát, amelyben az Országgyűlés felosztható, s a kifogásból megállapíthatóan a kezdeményezés erre irányul.

Az Alkotmánybíróság elsőként az Országgyűlés feloszlásának, illetőleg feloszlattásának alkotmányi rendezését vizsgálta.

Az Alkotmány 28. § (2) bekezdése alapján az Országgyűlés kimondhatja a feloszlását a megbízatásának lejárta előtt, erről viszont az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja szerint nem lehet országos népszavazást tartani.

Ezzel szemben az Országgyűlés feloszlata – az Alkotmányban meghatározott feltételekkel – a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik az Alkotmány 28. § (3) bekezdésének értelmében. Amíg tehát az Országgyűlés feloszlásáról maga az Országgyűlés mérlegelési jogkörben önállóan dönt – s ebben a kérdésben az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja szerint országos népszavazás nem tartható –, addig az Országgyűlés feloszlata nem tartozik az Országgyűlés hatáskörébe, hanem az arról való döntés a köztársasági elnök hatásköre, s már csak ezért sem tartható arról – mint az Országgyűlés hatáskörébe nem tartozó kérdésről – országos népszavazás.

3. A továbbiakban az Alkotmánybíróságnak azt kellett vizsgálni, hogy tartható-e országos népszavazás a kezdeményezés szerinti tárgyban. Az aláírásgyűjtő ív mintája abban kér állásfoglalást, hogy az Országgyűlés a népszavazás eredményének kihirdetése utáni három hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától.

Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdésében országos népszavazás tiltott tárgykörként nem szerepel az Országgyűlés azon hatásköre, amely alapján megvonhatja a bizalmat a Kormánytól. Az Alkotmány erről a 28. §-ában a következőként rendelkezik:

„28. § (3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszlathatja az Országgyűlést, ha

a) az Országgyűlés – ugyanazon Országgyűlés megbízatásának idején – tizenkét hónapon belül legalább négy esetben megvonja a bizalmat a Kormánytól,”

A népszavazási kezdeményezés tartalmát tekintve éppen arra irányul, hogy eredményessége esetén az Országgyűlés három hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Kormánytól. Ebben az esetben ugyanis az Alkotmányban írt feltételekkel és eljárásban már a köztársasági elnök mérlegelésén múlik, hogy feloszlatja-e az Országgyűlést. Így előállhatna az a jogi helyzet, amire az OVB közvetve utal.

Az országos népszavazási kezdeményezés eredményessége esetén arra köteleznék az Országgyűlést, hogy gyakorolja az Alkotmány 28. § (3) bekezdés a) pontja szerinti hatáskörét, az aláírásgyűjtő ív lényegében ennek az alkotmányi rendelkezésnek a szövegét veszi át azzal a fontos különbséggel, hogy az Alkotmánytól eltérően nem tizenkét hónapon belül, hanem három hónapon belül vonja meg a bizalmat négyszer az Országgyűlés a Kormánytól. Ez a feltétel nyilvánvalóan ellentétes az Alkotmánnyal.

A Kormány tekintetében a bizalmi szavazásról az Alkotmány 39/A. § (3)–(4) bekezdései rendelkeznek. Ezek alapján az Országgyűlésnek a Kormány javasolhatja bizalmi szavazást, illetőleg a Kormány azt is javasolhatja, hogy az általa benyújtott előterjesztés feletti szavazás egyben bizalmi szavazás legyen. Ha az Országgyűlés ezekben az esetekben nem szavaz bizalmat a Kormányra, a Kormány köteles lemondani. Mindkét esetben az Országgyűlés csak akkor dönthet, ha a Kormány bizalmi szavazást javasol.

Az Alkotmány 28/B. § (1) bekezdése szerint országos népszavazás és népi kezdeményezés tárgya az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés lehet. A bizalmi szavazás kezdeményezése kizárólag a Kormányt illeti, a Kormány hatáskörébe tartozó kérdésben azonban nem lehet országos népszavazást tartani. Országos népszavazás közvetve sem kötelezheti a Kormányt arra, hogy bizalmi szavazást kérjen az Országgyűléstől.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság a 91/2008. (II. 26.) OVB határozatot helybenhagyta.

Az Alkotmánybíróság, figyelemmel az OVB határozat Magyar Közlönyben való megjelenésére, elrendelte a határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkó Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 268/H/2008.

Dr. Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása

Az Országos Választási Bizottság 90–92/2008. (II. 26.) OVB határozataival három, egymással szorosan összefüggő kérdésben tagadta meg az országos népszavazás aláírásgyűjtő ívének a hitelesítését. Az Alkotmánybíróság mindhárom OVB határozatot helybenhagyta, e határozatokkal egyetérték.

A határozatok indokolásában kifejtett jogi állásponttal – önmagában – egyetérték, de figyelembe véve a három szorosan összefüggő kérdést, a határozatok rendelkező részét a rendeltetésellenes joggyakorlásnak a 18/2008. (III. 12.) AB határozatban kidolgozott mércéje alapján kellett volna megindokolni.

A párhuzamos indokolás kifejtését a 267/H/2008. számú határozathoz csatoltam.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

**Az Alkotmánybíróság
112/2008. (IX. 26.) AB
határozata**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottságnak az országos népszavazás kitűzésére irányuló kezdeményezés aláírásgyűjő ívének hitelesítése tárgyában hozott határozata ellen benyújtott kifogás alapján – dr. Holló András és dr. Lévay Miklós alkotmánybírók párhuzamos indoklásával – meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 92/2008. (II. 26.) OVB határozatát – az e határozatban foglalt indokokkal – helybenhagyja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Köz-
lönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) 92/2008. (II. 26.) OVB határozatával úgy döntött, hogy magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés aláírásgyűjő ívének a hitelesítését megtagadja. Az aláírásgyűjő íven a következő kérdés szerepel:

„Akarja-e Ön, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése a jelen népszavazás eredményének kihirdetése utáni tizenkét hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától?”

Az OVB álláspontja szerint a kezdeményezés célja olyan jogi helyzet teremtése, amelyben lehetőség nyílik az Országgyűlés feloszlására/feloszlatására. Az OVB rámutat: a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 28/C. §-a (5) bekezdésének e) pontja alapján nem tartható országos népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról. Az OVB indoklása szerint a népszavazási kezdeményezés, bár közvetlenül nem tenné szükségessé az Országgyűlés feloszlását/feloszlatását, célját vizsgálva egyértelműen erre irányul, így az Alkotmányban foglalt tilalomba ütközik.

A népszavazást kezdeményező magánszemély kifogást terjesztett elő az OVB határozatával szemben. Hangsúlyozza, hogy az Alkotmány 28/C. §-a szerint az Országgyűlés nem kötelezhető feloszlásának kimondására, ez azonban – úgy véli – nem jelenti azt, hogy népszavazás nem vezethet az Országgyűlés feloszlásához, amely terminus technicus nem azonos a feloszlással. Az Alkot-

mányból egyértelműen következik, hogy a feloszlás nem azonos a feloszlással. Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja alapján nem tartható népszavazás az Országgyűlés feloszlásáról, miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul, így – álláspontja szerint – nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén valóban létrejöhöz olyan jogi helyzet, amelyben „az Országgyűlés feloszlatható a Köztársasági Elnök által”.

II.

Az Alkotmánybíróság a kifogást az Alkotmány, az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.), valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) alábbi rendelkezései alapján vizsgálta meg.

Alkotmány rendelkezése:

„28/C. § (5) Nem lehet országos népszavazást tartani:
(...)

e) az Országgyűlés feloszlásáról ,”

Nsztv. rendelkezése:

„10. § Az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjő ív hitelesítését, ha

(...)

b) a kérdésben nem lehet országos népszavazást tartani,

(...)”

Ve. rendelkezései:

„130. § (1) Az Országos Választási Bizottságnak az aláírásgyűjő ív, illetőleg a konkrét kérdés hitelesítésével kapcsolatos döntése elleni kifogást a határozat közzétételét követő tizenöt napon belül lehet – az Alkotmánybíróshoz címezve – az Országos Választási Bizottsághoz benyújtani. (...)

(3) Az Alkotmánybíróság a kifogást soron kívül bírálja el. Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság, illetőleg az Országgyűlés határozatát helybenhagyja, vagy azt megsemmisíti, és az Országos Választási Bizottságot, illetőleg az Országgyűlést új eljárásra utasítja.”

III.

A kifogás nem megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróságnak a jelen ügyben irányadó hatáskörét az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. § h) pontjában foglaltaknak megfelelően a Ve. 130. §-a határozza meg. Az Alkotmánybíróságnak a kifogás alapján lefolytatott eljárása jogorvoslati eljárás, melynek során az Alkotmánybíróság – alkotmányos jogállásával és rendeltetésével összhangban – azt vizsgál-

ja, hogy a beérkezett kifogás megfelel-e a Ve.-ben és az Nsztv.-ben foglalt feltételeknek és az OVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítési eljárásában az Alkotmánynak és az irányadó törvényeknek megfelelően járt-e el.

2. A kifogás hangsúlyozza azt, hogy „helytelen, és érvelési hibához vezet” az OVB álláspontja abban, amikor azonos fogalomként használja az Országgyűlés feloszlását és feloszlását, ilyen módon utasítja el a kezdeményezést az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontjára alapozva, amely szerint nem lehet országos népszavazást tartani az Országgyűlés feloszlásáról. A kezdeményezés azonban nem is ezt tartalmazza. Miután a kezdeményezés nem az Országgyűlés feloszlására irányul – érvel a kifogás –, így nem vonatkozik rá az alkotmányi tilalom. Nem vitatja viszont, hogy a kezdeményezés eredményessége esetén létrejöhet olyan jogi helyzet, amivel az OVB is indokolta a határozatát, amelyben az Országgyűlés felosztható, s a kifogásból megállapíthatóan a kezdeményezés voltaképpen erre irányul.

Az Alkotmánybíróság elsőként az Országgyűlés feloszlásának, illetőleg feloszlásának alkotmányi rendezését vizsgálta.

Az Alkotmány 28. § (2) bekezdése alapján az Országgyűlés kimondhatja a feloszlását a megbízatásának lejárta előtt, erről viszont az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja szerint nem lehet országos népszavazást tartani.

Ezzel szemben az Országgyűlés feloszlása – az Alkotmányban meghatározott feltételekkel – a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik az Alkotmány 28. § (3) bekezdése szerint. Amíg tehát az Országgyűlés feloszlásáról maga az Országgyűlés mérlegelési jogkörben önállóan dönthet – s ebben a kérdésben az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés e) pontja kizárja az országos népszavazást –, addig az Országgyűlés feloszlása nem tartozik az Országgyűlés hatáskörébe, hanem az arról való döntés a köztársasági elnök hatásköre, s már csak ezért sem tartható az Országgyűlés feloszlásáról – mint az Országgyűlés hatáskörébe nem tartozó kérdésről – országos népszavazás.

3. A továbbiakban az Alkotmánybíróságnak azt kellett vizsgálni, hogy tartható-e országos népszavazás a kezdeményezés szerinti tárgyban. Az aláírásgyűjtő ív mintája abban kér állásfoglalást, hogy az Országgyűlés a népszavazás eredményének kihirdetése utáni tizenkét hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Magyar Köztársaság Kormányától.

Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdésében országos népszavazás tiltott tárgykörként nem szerepel az Országgyűlés azon hatásköre, amely alapján megvonhatja a bizalmat a Kormánytól. Az Alkotmány erről a 28. §-ában a következőként rendelkezik:

„28. § (3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszthatja az Országgyűlést, ha

a) az Országgyűlés – ugyanazon Országgyűlés megbízatásának idején – tizenkét hónapon belül legalább négy esetben megvonja a bizalmat a Kormánytól,”

A népszavazási kezdeményezés tartalmát tekintve éppen arra irányul, hogy eredményessége esetén az Országgyűlés tizenkét hónapon belül legalább négy esetben vonja meg a bizalmat a Kormánytól. Ebben az esetben ugyanis az Alkotmányban írt feltételekkel és eljárásban már a köztársasági elnök mérlegelésén múlik, hogy feloszlatja-e az Országgyűlést. Így előállhatna az a jogi helyzet, amire az OVB közvetve utal.

Az országos népszavazási kezdeményezés eredményessége esetén arra köteleznék az Országgyűlést, hogy gyakorolja az Alkotmány 28. § (3) bekezdés a) pontja szerinti hatáskörét, az aláírásgyűjtő ív lényegében ennek az alkotmányi rendelkezésnek a szövegét veszi át.

A Kormány tekintetében a bizalmi szavazásról az Alkotmány 39/A. § (3)–(4) bekezdései rendelkeznek. Ezek alapján az Országgyűlésnek a Kormány javasolhatja bizalmi szavazást, illetőleg a Kormány azt is javasolhatja, hogy az általa benyújtott előterjesztés feletti szavazás egyben bizalmi szavazás legyen. Ha az Országgyűlés ezekben az esetekben nem szavaz bizalmat a Kormánynak, a Kormány köteles lemondani. Mindkét esetben az Országgyűlés csak akkor dönthet, ha a Kormány bizalmi szavazást javasol.

Az Alkotmány 28/B. § (1) bekezdése szerint országos népszavazás és népi kezdeményezés tárgya az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés lehet. A bizalmi szavazás kezdeményezése kizárólag a Kormányt illeti, a Kormány hatáskörébe tartozó kérdésben azonban nem lehet országos népszavazást tartani. Országos népszavazás közvetve sem kötelezheti a Kormányt arra, hogy bizalmi szavazást kérjen az Országgyűléstől.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság a 92/2008. (II. 26.) OVB határozatot helybenhagyta.

Az Alkotmánybíróság, figyelemmel az OVB határozat Magyar Közlönyben való megjelenésére, elrendelte a határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovich Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 269/H/2008.

Dr. Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása

Az Országos Választási Bizottság 90–92/2008. (II. 26.) OVB határozataival három, egymással szorosan összefüggő kérdésben tagadta meg az országos népszavazás aláírásgyűjtő ívének a hitelesítését. Az Alkotmánybíróság mindhárom OVB határozatot helybenhagyta, e határozatokkal egyetérttek.

A határozatok indokolásában kifejtett jogi állásponttal – önmagában – egyetérttek, de figyelembe véve a három szorosan összefüggő kérdést, a határozatok rendelkező részét a rendeltetésellenes joggyakorlásnak a 18/2008. (III. 12.) AB határozatban kidolgozott mércéje alapján kellett volna megindokolni.

A párhuzamos indokolás kifejtését a 267/H/2008. számú határozathoz csatoltam.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Dr. Lévay Miklós s. k.,
alkotmánybíró

Az Alkotmánybíróság 113/2008. (IX. 26.) AB határozata

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottságnak az országos népszavazás kitzűzésére irányuló kezdeményezés aláírásgyűjtő ívének hitelesítése tárgyában hozott határozata ellen benyújtott kifogás alapján meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 187/2008. (V. 6.) OVB határozatát helybenhagyja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közönlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) a Magyar Családok Országos Szövetsége kezdemé-

nyezésére a 187/2008. (V. 6.) OVB határozatával hitelesítette az országos népszavazás aláírásgyűjtő ívét, amelyen a következő kérdés szerepel:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a következő országgyűlési képviseléválasztás során a jelölteknek már ne kelljen ajánlószelvényt gyűjteni?”

Az OVB megállapította, hogy az aláírásgyűjtő ív a törvényben meghatározott formái, valamint a népszavazásra feltenni kívánt kérdésre vonatkozó tartalmi követelményeknek eleget tesz, ezért hitelesítésének akadálya nincs.

Az OVB határozata ellen a törvényes határidőn belül három kifogást terjesztettek elő, az Alkotmánybíróság azokat egyesítette és egy eljárásban bírálta el.

Az egyik kifogás előterjesztője szerint a népszavazási kezdeményezés jogosultsága kizárólag állampolgárt illet meg. Azzal érvel, hogy az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) preambuluma a közvetlen hatalomgyakorlás formájaként említi a népszavazást (és nem egyesület közvetítése révén), azt állampolgári kezdeményezésként definiálja az Nsztv. (3. §, 4. §, 5. §, 23. §), valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.; 134. §, 138. §, 140. §, és 149. §). Mindezekkel szemben a kezdeményező jogi személy, jelesül a Magyar Családok Országos Szövetsége. A kezdeményezést jogi személy képviselésében nyújtották be, holott – úgy véli – a „kezdeményezést benyújtók” csak természetes személyek, állampolgárok lehetnek a Ve. 149. § i) pontja alapján. Álláspontja szerint mulasztott az OVB, amikor nem vizsgálta meg, hogy a Magyar Családok Országos Szövetsége céljai között szerepel-e ez a tevékenység, képviselője rendelkezett-e képviseleti jogosultsággal, volt-e az egyesületnek a konkrét ügyre vonatkozó határozata.

A második kifogás szerint a kérdés az Országgyűlés szervezetalakítási szabadságába tartozik, annak megalakulásával közvetlenül összefügg, ezért az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés d) pontjába ütközik a népszavazás.

A harmadik kifogás ugyancsak az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés d) pontjába ütközőnek tekinti a népszavazási kezdeményezést. Ez a kifogás részletesen ismerteti a 25/2004. (VII. 7.) AB határozatot – erre az előző is utal –, valamint hivatkozik az azt megerősítő 58/2006. (X. 13.) AB határozatra és a 62/2007. (X. 17.) AB határozatra is. A kifogás idézi a Ve. azon rendelkezéseit, amelyek az ajánlószelvényre vonatkoznak. Álláspontja szerint az Alkotmánybíróság határozataiból az következik, hogy „az országgyűlés, mint szervezet saját megalakításának, létrejöttének szabályai, azaz a választási törvények (...) rendelkezéseinek többsége is a szervezetalakítási kérdésre vonatkozó népszavazási tilalom alá tartozik.” Hangsúlyozza, hogy a kezdeményezésben szereplő kérdésben megtartott eredményes népszavazás esetén az Országgyűlésnek a választójogi törvényeknek a vonatkozó rendelkezéseit módosítani kellene. Az ajánlószelvények gyűjtése azt a célt

szolgálja, hogy a minimális társadalmi támogatással sem rendelkező „jelöltként” indulók ne válhassanak képviselő-jelöltté.

II.

Az Alkotmánybíróság a kifogást az Alkotmány, az Nsztv. és a Ve. alábbi rendelkezései alapján vizsgálta meg.

1. Az Alkotmány rendelkezései:

„28/C. § (5) Nem lehet országos népszavazást tartani:

(...)

d) az Országgyűlés hatáskörébe tartozó személyi és szer-
vezetalakítási (-átalakítási, -megszüntetési) kérdésekről,”

2. Az Nsztv. rendelkezései:

„10. § Az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha

(...)

b) ha a kérdésben nem lehet országos népszavazást tar-
tani,”

3. A Ve. rendelkezései:

„130. § (1) Az Országos Választási Bizottságnak az alá-
írásgyűjtő ív, illetőleg a konkrét kérdés hitelesítésével
kapcsolatos döntése elleni kifogást a határozat közzététe-
lét követő tizenöt napon belül lehet – az Alkotmánybír-
ósághoz címezve – az Országos Választási Bizottsághoz be-
nyújtani.

(...)

(3) Az Alkotmánybíróság a kifogást soron kívül bírálja
el. Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizott-
ság, illetőleg az Országgyűlés határozatát helybenhagyja,
vagy azt megsemmisíti, és az Országos Választási Bizott-
ságot, illetőleg az Országgyűlést új eljárásra utasítja.”

III.

A kifogások nem megalapozottak.

1. Az Alkotmánybíróságnak a jelen ügyben irányadó
hatáskörét az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi
XXXII. törvény 1. § *h)* pontjában foglaltaknak megfele-
lően a Ve. 130. §-a határozza meg. Az Alkotmánybíróság-
nak a kifogás alapján lefolytatott eljárása jogorvoslati eljá-
rás, melynek során az Alkotmánybíróság – alkotmányos
jogállásával és rendeltetésével összhangban – azt vizsgál-
ja, hogy a beérkezett kifogás megfelel-e a Ve.-ben és az
Nsztv.-ben foglalt feltételeknek és az OVB az aláírásgyűj-
tő ív hitelesítési eljárásában az Alkotmánynak és az irány-
adó törvényeknek megfelelően járt-e el.

2. Az Alkotmánybíróság elsőként azt a kifogást vizs-
gálta, amely szerint az országos népszavazás kezdeménye-

zésének jogosultja csak természetes személy, állampolgár
lehet, s a tárgyi ügyben pedig egyesület nyújtotta be hitele-
sítésre az aláírásgyűjtő ívet.

Az Alkotmány nem határozza meg az országos népszavazás kezdeményezésének jogosultját. Az Alkotmány 28/E. §-a arról rendelkezik, hogy országos népszavazás elrendelésére irányuló állampolgári kezdeményezés esetén négy hónapig, országos népi kezdeményezés esetén két hónapig lehet aláírást gyűjteni. Az Nsztv. preambuluma a népet jelöli meg a hatalom birtokosának. Hangsúlyozza továbbá, hogy a demokratikus hatalomgyakorlás része, hogy az ország sorsát érintő legfontosabb ügyek eldöntésében, illetőleg képviseleti döntések befolyásolásában vagy megváltoztatásában a nép közvetlenül, szavazás útján is részt vehessen. A kezdeményezési jogosultságot tehát nem határozza meg. Az országos népszavazási eljárásban alkalmazandó Ve. viszont tartalmaz értelmező rendelkezéseket, a Ve. 149. § *i)* pontja szerint e törvény alkalmazásában *kezdeményezést benyújtók*: népszavazás állampolgári kezdeményezése, valamint népi kezdeményezés esetén azok a szervezetek, illetve magánszemélyek, amelyek, illetve akik a kezdeményezést benyújtották. A tárgyalta kezdeményezést egyesület nyújtotta be, a Ve. 149. § *i)* pontja alapján az egyesület jogosult népszavazási kezdeményezést benyújtani, ezért a kifogás ebben a részében nem megalapozott.

A kifogás az OVB mulasztását is állítja, mert az OVB nem vizsgálta, hogy az egyesület céljai között szerepel-e ez a tevékenység, a kezdeményezést benyújtó rendelkezett-e a konkrét ügyben képviseleti jogosultsággal, volt-e az egyesületnek a konkrét ügyre vonatkozó határozata. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az OVB-nek nem feladata, nincs is hatásköre a kifogásban megjelöltek vizsgálatára, ezért a kifogás ebben a részében sem megalapozott.

3. Két kifogás arra hivatkozik, hogy az országos népszavazási kezdeményezés szerinti kérdésben tiltja az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *d)* pontja az országos népszavazást, mert az az Országgyűlés szervezetalakítási szabadságába tartozik, hiszen az az Országgyűlés megalakulásával közvetlenül összefügg, s álláspontjuk mellett több alkotmánybírósági határozatra utalnak: elsőként a 25/2004. (VII. 7.) AB határozatra, valamint az azt megerősítő 58/2006. (X. 13.) AB határozatra és a 62/2007. (X. 17.) AB határozatra.

Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *d)* pontja szerint nem tartható országos népszavazás az Országgyűlés hatáskörébe tartozó személyi és szervezetalakítási (-átalakítási, -megszüntetési) kérdésekről. Az Alkotmánybíróság több határozata értelmezte az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *d)* pontját.

A kifogásokban is meghivatkozott 25/2004. (VII. 7.) AB határozat – amely alapjául szolgáló kérdés arra irá-

nyult, hogy az Országgyűlés a jelenleginél kisebb létszámmal működjön – megállapította:

„Az Alkotmány szabálya szerint már nem csak személyi kérdésekben való döntésekről nem lehet országos népszavazást tartani, hanem az Országgyűlés hatáskörébe tartozó szervezetalakítási (szervezetátalakítási, szervezetmegszüntetési) kérdésekről sem. Olyan következtetésre nem lehet jutni az Alkotmány szövege alapján, hogy a tilalom csupán valamely szerv belső szervezetének átalakítását érintő kérdésre vonatkozik. Az Alkotmány szervezetalakítás alatt nem csupán valamely szerv belső szervezetének megállapítását érti, hanem a szerv létrehozását vagy átalakítását is.

Az OVB-nek, illetve az Alkotmánybíróságnak ezért esetről esetre kell eldöntenie, hogy a népszavazást kezdeményező által megfogalmazott kérdés az Országgyűlés hatáskörébe tartozó szervezetalakítási kérdés-e.”

„Az országgyűlési képviselők számát az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Ovtv.) 4. § (1) bekezdése tartalmazza. Eszerint az országgyűlési képviselők száma összesen háromszáznolcvanhat. Az országgyűlési képviselők száma – minthogy az Országgyűlés a képviselőkől áll – az Országgyűlés mint szerv alakításának a kérdései közé tartozik. Az Országgyűlésnek a képviselők számára vonatkozó döntése az Országgyűlés létrehozásával közvetlenül összefüggő, az Országgyűlést mint népképviselői szervet alakító kérdés. Az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdésének d) pontja valamennyi szervezetalakítási kérdésben kizárja a népszavazást, az Országgyűlés tekintetében ezért nemcsak a parlamenti bizottsági struktúra és a frakciók tevékenységének kérdése nem lehet népszavazás tárgya, hanem az országgyűlési képviselők száma sem.” (ABH 2004, 381, 384–385.)

A két kifogás az Országgyűlés szervezetalakító szabadságába ütközik, az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdését sértőnek tartja az országgyűlési képviselők választásán az ajánlószevény megszüntetését. Az OVB által hitelesített aláírásgyűjtő íven szereplő kérdésben az érvényes és eredményes országos népszavazás az ajánlószevény megszüntetésére kötelezi az Országgyűlést, de nem kötelezi az országgyűlési képviselők számának, az Országgyűlés létszámának a megváltoztatására.

Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény 5. § (1) bekezdése szerint az egyéni választókerületben a választópolgárok és azok a társadalmi szervezetek, amelyek megfelelnek a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló rendelkezéseinek, jelölhetnek. A (2) bekezdés pedig arról rendelkezik, hogy az egyéni választókerületben a jelöléshez legalább hétszázötven választópolgárnak az aláírásával hitelesített ajánlása szükséges. Jelöltet ajánlani viszont a Ve. 46. § (1) bekezdése alapján kizárólag ajánlószevényen lehet. Az ajánlószevényről az Alkotmány nem rendelkezik, az ajánlósze-

vényre vonatkozó szabályok megalkotása, azok eltörlése az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kifogások nem megalapozottak, az aláírásgyűjtő ív mintapéldányán szereplő kérdés nem ütközik az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés d) pontjába. Ezért az Alkotmánybíróság helyben hagyta a 187/2008. (V. 6.) OVB határozatot.

Az Alkotmánybíróság, tekintettel az OVB határozat Magyar Közlönyben való megjelenésére, elrendelte e határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévy Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 526/H/2008.

Az Alkotmánybíróság 114/2008. (IX. 26.) AB határozata

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság által országos népszavazás kezdeményezésére irányuló aláírásgyűjtő ív mintapéldánya és az azon szereplő kérdés hitelesítése tárgyában hozott határozat ellen benyújtott kifogás alapján meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 306/2007. (VIII. 23.) OVB határozatát megsemmisíti, és az Országos Választási Bizottságot új eljárásra utasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

1. A magánszemély kezdeményező 2007. augusztus 2-án országos népszavazási kezdeményezés tárgyában aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz (a továbbiakban: OVB) hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven az alábbi kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése, jogszabály (a Büntető Törvénykönyv) módosításával tegye szankcionálhatóvá a hálapénz adását és elfogadását az egészségügyben, a szociális szférában?” Az OVB az aláírásgyűjtő ív mintapéldányát a 306/2007. (VIII. 23.) határozatával (kihirdetve: 2007. augusztus 29-én) hitelesítette.

Az OVB döntését azzal indokolta, hogy az aláírásgyűjtő ív a törvényben meghatározott formái, valamint a népszavazásra feltenni kívánt kérdésre vonatkozó tartalmi követelményeknek eleget tesz.

2. A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 130. § (1) bekezdése alapján egy másik magánszemély kifogást nyújtott be az Alkotmánybírósághoz a 306/2007. (VIII. 23.) OVB határozat ellen, amelyben a határozat megsemmisítését és az OVB új eljárásra utasítását kérte. A kifogás 2007. szeptember 13-án 11 óra 50 perckor, a határidő 15. napján érkezett az OVB-hez.

A kifogás szerint a támadott határozat sérti a népszavazásról szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. § (1) bekezdésében meghatározott, valamint az Alkotmánybíróság által több határozatban értelmezett egyértelműség követelményét. Ezzel összefüggésben a kifogást előterjesztő hivatkozott a 162/2007. (VI. 25.) OVB határozatra, amelyben a „hálapénz” fogalmáról a testület kifejtette, hogy az nem egyértelmű. Az általa kifogásolt kérdés egyértelműségének hiányát látta továbbá abban is, hogy sem az „egészségügy”, sem a „szociális szféra” fogalma nem határozható meg pontosan.

II.

Az Alkotmánybíróság a kifogást az Alkotmány, az Nsztv., valamint a Ve. alábbi rendelkezései alapján vizsgálta meg:

1. Az Alkotmány rendelkezései:

„28/B. § (1) Országos népszavazás és népi kezdeményezés tárgya az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés lehet.”

„70. § (1) A Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező minden nagykorú magyar állampolgárt megil-

let az a jog, hogy az országgyűlési képviselők választásán választó és választható legyen, valamint országos népszavazásban és népi kezdeményezésben részt vegyen.”

2. Az Nsztv. rendelkezése:

„2. § Az aláírásgyűjtő ívek mintapéldányát az aláírásgyűjtés megkezdése előtt – hitelesítés céljából – be kell nyújtani az Országos Választási Bizottsághoz.”

„10. § Az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha

[...]

c) a kérdés megfogalmazása nem felel meg a törvényben foglalt követelményeknek,”

„13. § (1) A népszavazásra feltett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni.

(2) A konkrét kérdést a kezdeményezésben megfogalmazott formában kell népszavazásra bocsátani.”

3. A Ve. rendelkezései:

„77. § (2) A kifogásnak tartalmaznia kell

a) a jogszabálysértés megjelölését,

b) a jogszabálysértés bizonyítékait,

[...]

(5) Ha a kifogás elkésett, vagy nem tartalmazza a (2) bekezdés a)–c) pontjában foglaltakat, a kifogást érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani. Ha a kifogás áttételére kerül sor, a kifogás határidőben történt benyújtásának vizsgálatakor azt az időpontot kell figyelembe venni, amikor az első választási bizottsághoz beérkezett.”

„116. § Az I–X. fejezet, valamint a 89. § (1)–(7) bekezdése, a 99/O. § rendelkezéseit az országos népszavazáson a jelen fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.”

„130. § (1) Az Országos Választási Bizottságnak az aláírásgyűjtő ív, illetőleg a konkrét kérdés hitelesítésével kapcsolatos döntése elleni kifogást a határozat közzétételét követő tizenöt napon belül lehet – az Alkotmánybírósághoz címezve – az Országos Választási Bizottsághoz benyújtani.

[...]

(3) Az Alkotmánybíróság a kifogást soron kívül bírálja el. Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság, illetőleg az Országgyűlés határozatát helyben hagyja, vagy azt megsemmisíti, és az Országos Választási Bizottságot, illetőleg az Országgyűlést új eljárásra utasítja.”

III.

A kifogás megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróság hatáskörét a jelen ügyben az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. §

h) pontja alapján a Ve. 130. §-a határozza meg. Az Alkotmánybíróság eljárása ebben a hatáskörben jogorvoslati természetű. Az Alkotmánybíróság az OVB határozatában, valamint a kifogásban foglaltak alapján azt vizsgálja, hogy a beérkezett kifogás megfelel-e a Ve.-ben és az Nsztv.-ben foglalt feltételeknek, és az OVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítési eljárásában az Alkotmánynak és az irányadó törvényeknek megfelelően járt-e el [63/2002. (XII. 3.) AB határozat, ABH 2002, 342, 344.]. Az Alkotmánybíróság feladatát e hatáskörben eljárva is alkotmányos jogállásával és rendeltetésével összhangban látja el [25/1999. (VII. 7.) AB határozat, ABH 1999, 251, 256.].

2. Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben mindenekelőtt azt vizsgálta, hogy a kifogás befogadható-e. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kifogást a törvényes határidőn belül [Ve. 130. § (1) bekezdés], és a kifogásra előírt tartalmi követelményeket [Ve. 77. § (2) bekezdés] teljesítve nyújtották be. Ennek megfelelően a kifogás érdemi elbírálásra alkalmas.

3. Az érdemi elbírálás során az Alkotmánybíróság a kifogást benyújtó azon álláspontjának megalapozottságát vizsgálta, amely szerint az aláírásgyűjtő íven megfogalmazott kérdés nem felel meg az egyértelműség törvényi követelményének.

3.1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata során több határozatában értelmezte az Nsztv. 13. § (1) bekezdésében a népszavazásra bocsátandó kérdéssel szemben támasztott egyértelműség követelményét. E határozataiban az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az egyértelműség követelménye a népszavazáshoz való jog érvényesülésének garanciája. Az egyértelműség követelménye ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy a népszavazásra szánt kérdésnek egyértelműen megválaszolhatónak kell lenni. Ahhoz, hogy a választópolgár a népszavazásra feltett kérdésre egyértelműen tudjon válaszolni, az szükséges, hogy a kérdés világos és kizárólag egyféleképpen értelmezhető legyen, a kérdésre „igen”-nel vagy „nem”-mel lehessen felelni (választópolgári egyértelműség). Az eredményes népszavazással hozott döntés az Országgyűlésnek az Alkotmány 19. § (3) bekezdés *b)* pontjában foglalt jogkörének – Alkotmányban szabályozott – korlátozása: az Országgyűlés köteles az eredményes népszavazásból következő döntéseket meghozni. Ezért a kérdés egyértelműségének megállapításakor az Alkotmánybíróságnak vizsgálnia kell azt is, hogy a népszavazás eredménye alapján az Országgyűlés – az akkor hatályban lévő jogszabályok szerint – el tudja-e dönteni, hogy terheli-e jogalkotási kötelezettség, s ha igen, milyen jogalkotásra köteles (jogalkotói egyértelműség) [51/2001. (XI. 29.) AB határozat, ABH 2001, 392, 396.; 25/2004. (VII. 7.) AB határozat, ABH 2004, 381, 386.; 24/2006. (VI. 15.) AB határozat, ABH 2006, 358, 360–361.].

Habár az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az Nsztv. 13. § (1) bekezdése nem támaszt olyan követelményt népszavazás kezdeményezőjével szemben, hogy a kérdés megfogalmazásakor pontosan használja a hatályos jogszabályok terminológiáját, illetőleg pontosan meghatározza azt, hogy a népszavazási kezdeményezés mely jogszabályok módosítására, hatályon kívül helyezésére, vagy változatlan állapotban való fenntartására irányul [43/2007. (VI. 27.) AB határozat, ABH 2007, 571, 575.], a kérdésből mind a választópolgárok, mind az Országgyűlés számára ki kell derülnie, hogy milyen lehetséges következményekkel járhat a népszavazás.

A jogalkotói egyértelműséggel szorosan összefüggő választópolgári egyértelműség követelményének része, hogy a választópolgárok a kérdés megválaszolásának lehetséges következményeit világosan lássák [26/2007. (IV. 25.) AB határozat, ABH 2007, 332, 336.].

3.2. A jelen ügy megítélése szempontjából precedensnek számító 99/2007. (XII. 6.) AB határozat szerint a hálapénz kötelezővé tételéről azért nem lehetett népszavazást tartani, mert a választópolgárok nem lehettek volna tisztában azzal, hogy miről döntenek. Az Alkotmánybíróság a következőkre mutatott rá: „A kérdés – lényeges tartalma szerint – arra irányul, hogy a háziorvosi-, fogászati- és járóbeteg szakellátásért, valamint a fekvőbeteg-gyógyintézet ellátásért, vagyis az egészségbiztosítás egészségügyi szolgáltatásaiért »kötelező legyen hálapénzt fizetni«.

A hálapénzzel kapcsolatban a Magyar Orvosi Kamara (MOK) etikai kódexe a következőképpen fogalmaz: »A beteg ember meggyógyítását, életének megmentését, új életet világra segítését kísérő hála kifejezése kényszer nélküli, és szabad elhatározáson alapul. A hálapénz a beteg vagy hozzátartozója által a kezelést követően, utólag az orvosnak önként adott juttatás. ... A hálapénztől élesen el kell különíteni az előre felajánlott, vagy ráutaló magatartással kikényszerített anyagi juttatást, amely már korrupciónak, zsarolásnak minősül.« (64–65., 69. pont)

A nem jogi kötelezettségből, de kényszerből, a kérdésben szereplő ellátások nyújtásával összefüggésben adott juttatás nem minősül hálapénznek az orvosi hivatás gyakorlása szempontjából, a jogi kötelezettséggé jelentkező fizetési kötelezettség pedig már nem hálapénz.” (ABH 2007, 815, 818.)

Mindezekből következően az Alkotmánybíróság rámutatott: a hatályos jogszabályok keretei között nem állapítható meg, hogy milyen tartalmú jogalkotásra lenne köteles az Országgyűlés eredményes népszavazás esetén, továbbá az sem, hogy a választópolgároknak a döntésük meghozatalakor miről kellene dönteniük. (ABH 2007, 815, 819.)

3.3. A jelen eljárásban vizsgált esetben is megállapítható, hogy a választópolgárok a kérdés alapján nem lehetnének tisztában döntésük tartalmával. A hálapénz adásá-

nak és elfogadásának szankcionálását a kérdés nem szűkíti le az egészségügyre, hanem kiterjeszti a „szociális szférára” is. Ez utóbbi olyan fogalmi elem, amelynek tágabb és szűkebb értelmezése egyaránt lehetséges. A tágabb értelmezés szerint a szociális szféra magában foglalja mindazt a szükségletet, illetve ezek kielégítését, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül a nyereséget létrehozó gazdasági tevékenységhez, így például idetartozik a munkaerő újratermelése (oktatás, továbbképzés) is. Ezzel szemben a szűk értelemben vett szociálpolitika csak a társadalmi munkamegosztásban még vagy már részt nem vevők vagy abból kiszorultak, valamint a leginkább hátrányos helyzetűek állami támogatását fogja át.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza: a hálapénz fogalmának egyértelműsége ellenére nem lenne világos, hogy milyen tevékenység, milyen körben, milyen feltételek fennállta esetén válna szankcionálhatóvá. Behatárolhatatlan a „szociális szféra” terjedelme, meghatározhatatlan az érintett személyek köre, tisztázatlan a cselekmény jellege. Ezek a bizonytalansági tényezők már külön-külön is megkérdőjelezzik a népszavazásra feltenni kívánt kérdés egyértelműségét, együttesen pedig kizáróan nyilvánvalóvá teszik a törvényi feltétel hiányát.

A kifejtettek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a „hálapénz” adásának és elfogadásának büntethetőségéről szóló kérdésre egyértelmű válasz nem adható, ezért az ellentétes az Nsztv. 13. § (1) bekezdésében foglalt követelménnyel. Ennek következtében az Alkotmánybíróság a 306/2007. (VIII. 23.) OVB határozatot – a Ve. 130. § (3) bekezdésében írt jogkörében eljárva – megsemmisítette, és az OVB-t új eljárásra utasította.

Az Alkotmánybíróság a határozat közzétételét az OVB határozatnak a Magyar Közlönyben való közzétételére tekintettel rendelte el.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
előadó alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 1141/H/2007.

Az Alkotmánybíróság 115/2008. (IX. 26.) AB határozata

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítvány tárgyában meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésének részletes szabályairól szóló 63/2005. (IV. 8.) Korm. rendelet 1. § (3) bekezdés *a)* és *b)* pontja alkotmányellenes, ezért azokat e határozat kihirdetésének napjával megsemmisíti, a megsemmisítést követően az 1. § (3) bekezdése a következő szöveggel marad hatályban:

„(3) Azon kérelmezők, akik a megosztással keletkező földrészletüket saját maguk kívánják megművelni, erre vonatkozó nyilatkozatot nyújthatnak be az illetékes körzeti földhivatalhoz, illetve a Fővárosi Kerületek Földhivatalához (a továbbiakban együtt: körzeti földhivatal) e rendelet hatálybalépését követő 60 napon belül.”

2. Az Alkotmánybíróság a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésének részletes szabályairól szóló 63/2005. (IV. 8.) Korm. rendelet 4. § (1)–(2) bekezdései, 5. § (1)–(4) bekezdései alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

A Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége (a továbbiakban: indítványozó) az Alkotmánybíróságnál kezdeményezte a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésének részletes szabályairól szóló 63/2005. (IV. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm.r.) 1. § (3) bekezdés *a)* pontja, 4. § (1)–(2) bekezdése, 5. § (1)–(4) bekezdése alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését.

Az indítvány hangsúlyozza, hogy a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló 1993. évi II. törvény (a továbbiakban: Fkbt.) 12/E.–F. §-ai tartalmazzák az osztatlan közös tulajdonban lévő termőföldek közös tulajdonának megszüntetésére vonatkozó szabályokat. Állítja, hogy a

Korm.r. több rendelkezése ellentétes az Fkbt. rendelkezéseivel, a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 1. § (2) bekezdésével és az Alkotmány 35. § (2) bekezdésébe ütközés miatt alkotmányellenes. Az indítvány szerint a Korm.r. 4. § (1) bekezdése és a 4. § (5) bekezdése a tulajdonosokat megfosztja a jogorvoslat lehetőségétől, ezért sérti az Alkotmány 57. § (5) bekezdését, sérül továbbá a tulajdon alkotmányos védelme, az Alkotmány 13. §-a, valamint az állampolgári jogegyenlőség elve is.

II.

1. Az Alkotmány indítvánnyal érintett rendelkezései:

„13. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.”

„35. § (2) A Kormány a maga feladatkörében rendeleteket bocsát ki, és határozatokat hoz. Ezeket a miniszterelnök írja alá. A Kormány rendelete és határozata törvénnyel nem lehet ellentétes. A Kormány rendeleteit a hivatalos lapban ki kell hirdetni.”

„57. § (5) A Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátozhatja.”

„70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

(2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.”

2. Az Fkbt. indítvánnyal érintett rendelkezései:

„12/E. § (1) A részarány-tulajdonnak megfelelő föld kiadása, illetve a részarány-földtulajdon helyének meghatározására irányuló eljárás eredményeként kialakított földrészleten fennálló közös tulajdon megszüntetésére e törvény rendelkezéseit kell alkalmazni, ha a tulajdonostársak a közös tulajdont szerződéssel nem szüntetik meg, s az – a tulajdonostársak nagy számánál vagy más körülménynél fogva – nem várható.

(2) E fejezet rendelkezései nem alkalmazhatók az erdőkre, kivéve az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény 4. §-a (1) bekezdésének *b)* pontjában meghatározottakat.

12/F. § (1) Amennyiben a földkiadási eljárás eredményeként létrejött osztatlan közös tulajdon tulajdonostársait megillető tulajdoni hányadokat az ingatlan-nyilvántartásba már jogerősen bejegyezték, az ingatlanügyi hatóságnál bármely tulajdonostárs kérelmével e törvény hatálybalépésétől számított 60 napon belül, a továbbiakban évente március 1-jéig kezdeményezheti az ingatlan megosztását annak érdekében, hogy saját tulajdoni hányadát önálló ingatlanként kaphassa meg.

(2) Az ingatlan-nyilvántartásba osztatlan közös tulajdonként bejegyzett ingatlanok esetében a megosztások költségeit 2004. január 1-jétől kezdődően az állam viseli. Az ingatlanügyi hatóság illetékességi területén lefolytatott eljárás során elsőbbséget élvez az a kérelmező, aki a megosztással kialakított önálló ingatlanát sajátjaként műveli. A megosztás költségeit a kérelmező megelőlegezheti. A költségek viselésének és megtérítésének módját a Kormány rendeletben szabályozza.

(3) Az önálló ingatlan kialakítására vonatkozó kérelmet írásban az ingatlanügyi hatóság által erre rendszeresített nyomtatványon kell benyújtani. A kérelmet több tulajdonostárs együttesen is benyújthatja, és kérhetik az önálló ingatlan osztatlan közös tulajdonban történő kiadását.

(4) A kérelem alapján az ingatlanügyi hatóság meghatározza a földrészlet megosztásának módját, megállapítja a megosztás kiindulási helyét és irányát figyelemmel a talajvédelmi szempontokra is.

(5) Az ingatlanügyi hatóság az (1) bekezdés szerinti határidő letele után a tulajdonostársak közötti egyezség hiányában sorsolással dönt a kiosztás sorrendjéről.

(6) Az ingatlanügyi hatóság a sorsolással az adott földrészlet vonatkozásában a kiosztási sorrendet állapítja meg, és a földrészlet meghatározott részéhez rendeli a tulajdonosokat tulajdoni hányaduknak megfelelően.

(7) Az önálló földrészlet kialakítására a 9/C. § (6) bekezdésében foglaltak az irányadóak.

(8) A sorsolás során a 9/C. § (10) bekezdésének szabályai értelemszerűen alkalmazandók, azzal az eltéréssel, hogy a sorsolás ellen az ingatlanügyi hatóságnál kifogás nyújtható be.

(9) A földrészlet megosztására csak abban az esetben kerülhet sor, ha ahhoz a megosztandó ingatlant terhelő és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogok jogosultjai hozzájárultak.

(10) Az ingatlanügyi hatóság a sorsolást követően elkészíti a változási vázrajzot, s ennek, valamint a sorsolási jegyzőkönyvnek az alapján a tulajdonjogot bejegyzzi az ingatlan-nyilvántartásba.

(11) Akik önálló földrészlet kialakítását nem kérték a visszamaradó földrészleten tulajdonközösségben maradnak.

(12) Az önálló ingatlan alakításáról szóló határozatok kézbesítésére az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény vonatkozó rendelkezései az irányadóak.

(...)

12/K. § A közös tulajdonnak az e törvény rendelkezései szerinti megszüntetése következtében létrejött közös tulajdon megszüntetésére a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.”

„15. § Felhatalmazást kap a Kormány, hogy az egységes eljárás érdekében az osztatlan közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos ingatlan-nyilvántartási eljárás részletes szabályait, az Fkbt. 12/F. § (1) bekezdése szerint 2002. március 1-jéig benyújtott kérelmek teljesítésének ütemezése érdekében szükséges intézkedésekre vonatkozó szabályokat, a költségviselés és megtérítés szabályait rendeletben megállapítsa.”

3. A Korm.r. indítvánnyal érintett rendelkezései:

„1. § (1) Egy adott földrészlet vonatkozásában az osztatlan közös tulajdon megszüntetésére irányuló kérelmeket – tekintet nélkül a benyújtás évére – összevontan kell teljesíteni.

(2) Egy adott földrészleten belül az önálló földrészletek kialakítását – az egyezség vagy a sorsolás alapján – minden, az önálló földrészlet kialakítását kérelmező tulajdonostárs vonatkozásában el kell végezni, az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével.

(3) Azon kérelmezők, akik a megosztással keletkező földrészletüket saját maguk kívánják megművelni, erre vonatkozó nyilatkozatot nyújthatnak be az illetékes körzeti földhivatalhoz, illetve a Fővárosi Kerületek Földhivatalához (a továbbiakban együtt: körzeti földhivatal) e rendelet hatálybalépését követő 60 napon belül. Az elsőbbség akkor biztosítható, ha

a) a kérelmező tulajdonostárs – e rendelet mellékletében foglaltak szerint, helyrajzi számonként külön-külön – nyilatkozik arról, hogy

1. legalább 2002. január 1-jétől 2004. május 1-jéig a mezőgazdasági termelők agrártámogatás igénybevételével összefüggő adatszolgáltatásáról és nyilvántartásba vételéről szóló 236/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet alapján kapott nyilvántartási számmal rendelkezett, valamint
2. az Európai Unió Közös Agrárpolitikája magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről szóló 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet szerinti regisztrációs számmal rendelkezik, továbbá

b) a kérelemmel érintett földrészletre vonatkozóan nincs a földhasználati nyilvántartás részletes szabályairól szóló 184/1999. (XII. 13.) Korm. rendelet alapján vezetett földhasználati nyilvántartásban regisztrált, nem saját használatra utaló hatályos szerződése, illetve a szerződés legkésőbb 2005. december 31-én megszűnik.”

„4. § (1) A körzeti földhivatal a talajvédelmi, megközelíthetőségi és művelhetőségi szempontoknak megfelelően

– figyelemmel a helyszínen kialakult használati állapotra is – meghatározza a megosztás kiindulási helyét és irányát. Az ezt tartalmazó határozatot – az illetékes települési önkormányzat polgármesteri hivatalánál, illetve a körjegyzőségénél – közzemlére tétel útján kell az érintettekkel közölni. Az eljárás csak a határozat jogerőre emelkedése után folytatható.

(2) Ha az egy földrészletben érintett kérelmezők egyezséget kötöttek, és azt közokiratba vagy teljes, bizonyító erejű magánokiratba foglalták, továbbá az egyezség megfelel az (1) bekezdésben említett határozatnak, a megosztást aszerint kell elvégezni. Egyezség hiányában a körzeti földhivatal az 5. §-ban foglaltak szerint jár el.

(3) A megosztást értékarányosan – figyelemmel a 3. § (4) bekezdésében foglaltakra – kell elvégezni.

(4) A kialakítandó új földrészletek megközelíthetőségéről az Fkbt. 12. § (4) bekezdésének megfelelő alkalmazásával kell gondoskodni.

(5) A tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének jogerőre emelkedése után az új földrészleteket ki kell tűzni és be kell mutatni. A bemutatás időpontjáról az eredeti földrészlet összes tulajdonosát igazolható módon értesíteni kell azzal, hogy a távollét nem akadályozza meg a bemutatás lefolytatását, illetve, hogy a távolmaradás esetén igazolásnak helye nincs. A bemutatásról jegyzőkönyvet kell felvenni és azt a földhivatali iratokhoz kell csatolni.

5. § (1) A 4. § (2) bekezdésében meghatározott egyezség hiányában a földrészlet – kérelmezők közötti – megosztásának sorrendjét sorsolással kell megállapítani. A sorsolás helyszínéről és időpontjáról szóló értesítést a körzeti földhivatal 30 nappal korábban – igazolható módon – a kérelmezők részére kézbesíti.

(2) A sorsoláson minden, az adott földrészletben érintett kérelmező részt vehet, vagy meghatalmazottja útján képviselheti magát. A távollét nem akadályozza meg a sorsolás lebonyolítását és igazolásnak sincs helye.

(3) Két vagy több kérelmező tulajdonostárs a sorsolás megkezdéséig kérheti, hogy az Fkbt. 12/F. § (3) bekezdés második mondatának megfelelő alkalmazásával alakítsák ki az önálló ingatlant.

(4) A sorsolást a körzeti földhivatal által létrehozott sorsolási bizottság bonyolítja le. Amennyiben egy adott földrészletben húsz vagy annál több kérelmező van, úgy a sorsolást körjegyző jelenlétében kell lebonyolítani. A sorsolási bizottság egyik tagját a kérelmezők maguk közül delegálhatják.”

III.

Az indítvány részben megalapozott.

1. Az indítványozó álláspontja szerint a Korm.r. 1. § (3) bekezdésének a) pontja azért alkotmányellenes, mert törvénnyel, az Fkbt. szabályával ellentétes. Az Fkbt. a ki-

mérés tekintetében elsőbbségi jogot biztosít annak a tulajdonosnak, aki a földjét saját maga műveli, ezzel szemben a Korm.r. „többet követel meg, nevezetesen, hogy a kimérést kérő regisztrációs számmal rendelkező gazda legyen.” Az indítványozó úgy véli, hogy az Fkbt. alapján a tulajdonosnak arra a földre van elsőbbségi joga, amit saját maga művel, a Korm.r. viszont az elsőbbségi jogot úgy értelmezi, hogy a közös tulajdon megszüntetését kérik csak arra van joga, hogy a sorsoláson elsőbbséget élvezzen.

Az indítvány a Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) pontjára irányul, de a *b*) pont is az elsőbbség feltételét állapítja meg, ezért az Alkotmánybíróság – eddigi gyakorlatával összhangban – az alkotmányossági vizsgálatot „szoros tárgyi összefüggés” okán a *b*) pontra is kiterjesztette. [54/1992. (X. 29.) AB határozat, ABH 1992, 266, 268.; 28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994, 134, 137.; 34/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 177, 181.; 67/1997. (XII. 29.) AB határozat, ABH 1997, 411, 416.; 33/2002. (VII. 4.) AB határozat, ABH 2002, 173, 182.; 17/2006. (I. 17.) AB határozat, ABH 2006, 281.; 42/2008. (IV. 17.) AB határozat, ABK 2008. április, 456, 464.]

Az Fkbt. a földrendező és a földkiadó bizottságokról szól, és külön szabályokat állapít meg a közös tulajdon megszüntetésére. Annak a közös tulajdonnak a megszüntetéséről van szó, amely a földkiadás eredményeként jön létre és a tulajdoni hányadokat az ingatlan-nyilvántartásba már jogerősen bejegyezték.

Az Fkbt. 12/F. § (1) bekezdése alapján, amennyiben a földkiadási eljárás eredményeként létrejött osztatlan közös tulajdon tulajdonostársait megillető tulajdoni hányadokat az ingatlan-nyilvántartásba már jogerősen bejegyezték, az ingatlanügyi hatóságnál bármely tulajdonostárs kérelmével e törvény hatálybalépésétől számított 60 napon belül, a továbbiakban évente március 1-jéig kezdeményezheti az ingatlan megosztását annak érdekében, hogy saját tulajdoni hányadát önálló ingatlanként kaphassa meg. A (2) bekezdés szerint az ingatlanügyi hatóság illetékességi területén lefolytatott eljárás során elsőbbséget élvez az a kérelmező, aki a megosztással kialakított önálló ingatlanát sajátjaként műveli. Az Fkbt. tehát az ingatlanügyi hatósági eljárásban, az eljárás során biztosít elsőbbséget annak, aki a megosztással kialakított önálló ingatlanát sajátjaként műveli.

Az indítvány az Fkbt. idézett rendelkezésével két okból tartja ellentétesnek a Korm.r. támadott rendelkezését.

1.1. Az indítvány egyrészt azt állítja, hogy a Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) pontja azért alkotmányellenes, mert az a törvényben foglalható képest – a kérelmező az ingatlant sajátjaként műveli – az elsőbbséghez további feltételeket határoz meg. A Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) pontja az elsőbbség biztosításának feltételeként határozza meg a kérelmező tulajdonostárs nyilatkozatát arról, hogy

1. legalább 2002. január 1-jétől 2004. május 1-jéig a mezőgazdasági termelők agrártámogatás igénybevitelével összefüggő adatszolgáltatásáról és nyil-

vántartásba vételéről szóló 236/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet alapján kapott nyilvántartási számmal rendelkezett, valamint

2. az Európai Unió Közös Agrárpolitikája magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről szóló 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet szerinti regisztrációs számmal rendelkezik.

Az Alkotmánybíróság által a szoros tartalmi összefüggés okán a vizsgálatba bevont *b*) pontban megállapított további feltétel pedig:

„*b*) a kérelemmel érintett földrészletre vonatkozóan nincs a földhasználati nyilvántartás részletes szabályairól szóló 184/1999. (XII. 13.) Korm. rendelet alapján vezetett földhasználati nyilvántartásban regisztrált, nem saját használatra utaló hatályos szerződése, illetve a szerződés legkésőbb 2005. december 31-én megszűnik.”

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a indítvány megalapozott abban, hogy a Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) és *b*) pontja alkotmányellenes, mert ellentétes az Fkbt. 12/F. § (2) bekezdésének azon rendelkezésével, amely szerint: „Az ingatlanügyi hatóság illetékességi területén lefolytatott eljárás során elsőbbséget élvez az a kérelmező, aki a megosztással kialakított önálló ingatlanát sajátjaként műveli.” Az Fkbt. az elsőbbséghez más feltételt nem szab, ezzel szemben a Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) és *b*) pontja az elsőbbséghez további, új feltételeket határoz meg. Erre pedig a Kormány nem kapott felhatalmazást. Az Fkbt. 15. §-a arra hatalmazta fel a Kormányt, hogy az egységes eljárás érdekében az osztatlan közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos földhivatali eljárás részletes szabályait, az Fkbt. 12/F. § (1) bekezdése szerint 2002. március 1-jéig benyújtott kérelmek teljesítésének ütemezése érdekében szükséges intézkedésekre vonatkozó szabályokat, a költségviselés és megtérítés szabályait rendeletben megállapítsa. A Kormánynak tehát nem volt felhatalmazása az elsőbbség feltételeinek a szabályozására. Az Alkotmány 35. § (2) bekezdése szerint a Kormány rendelete nem lehet ellentétes törvénnyel. A Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) és *b*) pontja ellentétes az Fkbt. 12/F. § (2) bekezdésével. Az Alkotmánybíróság következetesen érvényesített elvi álláspontja szerint: „A felhatalmazás kereteinek túllépése – a jogforrási hierarchia megsértésén keresztül – alkotmányellenességet eredményez.” [19/1993. (III. 27.) AB határozat, ABH 1993, 431, 432–433.; 47/2003. (X. 27.) AB határozat, ABH 2003, 525, 545.; 56/2007. (IX. 28.) AB határozat, ABH 2007, 1011, 1014.] Az Alkotmánybíróság ezért megsemmisítette a Korm.r. 1. § (3) bekezdés *a*) és *b*) pontját arra is tekintettel, hogy az Fkbt. 12/F. § (1) bekezdése szerint évente március 1-jéig kezdeményezhető az ingatlanmegosztás.

1.2. Az indítványozó azért is alkotmányellenesnek tartja a Korm.r. támadott rendelkezéseit, mert értelmezése szerint a törvény azt sugallja, hogy a tulajdonosnak arra a

földre van elsőbbségi joga, amit maga művel. Ez nem megalapozott. Az Fkbt. 12/F. § (2) bekezdése szerint az ingatlanügyi hatóság illetékességi területén lefolytatott eljárás során élvez elsőbbséget az a kérelmező, aki a megosztással kialakított önálló ingatlanát sajátjaként műveli. Az elsőbbség tehát az ingatlanügyi hatósági eljárásra vonatkozik. Az eljárás megindulásakor a kérelmezőnek még csak tulajdoni hányada van és az eljárás során jelölik a földterületet, ami éppen lehet ugyanaz, amit valamilyen címen esetleg már használ.

2. Az indítvány kifogásolja, hogy a Korm.r. nem határozza meg azokat a kritériumokat, amelyek alapján eldönthető, milyen körülmény gátolja a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó szerződés megkötését.

Az Fkbt. 12/E. § (1) bekezdése az Fkbt. alkalmazásának több törvényi feltételét határozza meg. Nem alkalmazható ez a törvény, ha a tulajdonostársak a közös tulajdon szerződéssel megszüntették. Ennek hiányában az Fkbt. alkalmazásának feltétele, hogy a közös tulajdon szerződéssel való megszüntetése „a tulajdonostársak nagy számánál vagy más körülménynél fogva nem várható.” Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint mind a tulajdonostársak száma, mind a más körülmény (elhunyt tulajdonostárs ismeretlen örökösrel, tartós külföldi távollét, ismeretlen tartózkodási hely) adott településen, a helyben ismert feltételek alapján az eljárásban megállapítható és eldönthető, hogy várható-e vagy sem a közös tulajdon szerződéssel való megszüntetése. Az indítvány ebben a részében nem megalapozott.

3. Az indítványozó értelmezése szerint az Fkbt. 12/F. § (5) bekezdése „feltételezi”, hogy először meg kell kísérelni a kiosztás sorrendjére vonatkozó egyezség megkötését a tulajdonostársak között, s ha ez nem jön létre, úgy a körzeti földhivatal dönt a kiosztás sorrendjéről. Az indítványozó arra hivatkozik, hogy a Korm.r. 4. § (2) bekezdése a törvényi rendelkezéssel ellentétesen kizárólag a kimérést kérők közötti egyezségről szól, figyelmen kívül hagyva a kimérést nem kérő tulajdonostársaknak az egyezség megkötésére történő felhívására vonatkozó törvényi kötelezettséget. Az Fkbt. 12/F. § (5) bekezdése azonban nem tartalmaz kötelezettséget a kimérést nem kérők felhívására.

Az indítványozó értelmezése azért sem megalapozott, mert az Fkbt. 12/F. § (5) bekezdése figyelemmel van egyezség megkötésének a lehetőségére, de ennek „megkísérlését” nem teszi kötelezővé. Amennyiben van egyezség, akkor annak megfelelően jár el az ingatlanügyi hatóság, egyezség hiányában viszont sorsolással dönt a kiosztás sorrendjéről.

4. Az indítványozó a jogorvoslathoz való jog, az Alkotmány 57. § (5) bekezdés sérelmét is állítja amiatt, hogy a Korm.r. 4. § (1) bekezdése a megosztás kiindulási helyét

meghatározó határozat közzétételét csak közszemlére való közzététellel rendeli az érintettek tudomására hozni, holott azt – véleménye szerint – minden tulajdonossal közölni kellene. Ugyanakkor a Korm.r. 4. § (5) bekezdése szerint az új földrészletek bemutatásának időpontjáról az eredeti földrészlet minden tulajdonosát igazolható módon értesíteni kell. Ekkorra azonban megtörtént a közös tulajdon megszüntetése, már nincs jogorvoslati lehetőség.

Az indítvány ebben a részében sem megalapozott. A közös tulajdon megszüntetéséről ugyanis minden tulajdonostárs, a megosztást nem kérő tulajdonostárs is, az ingatlan-nyilvántartási bejegyző határozat közzétételével értesül, amely határozatot a földhivatal az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény 52. § (1) bekezdés a) pontja, 52/A. § (3) bekezdése alapján minden tulajdonostársnak kézbesít, a határozattal szemben minden tulajdonostárs jogorvoslattal élhet. A bejegyző határozat jogerőre emelkedését követően kerül sor a kitűzésre, a terepi bemutatásra.

5. Az indítványozó szerint felmerül az Alkotmány 13. § (1) bekezdésének, a tulajdon védelmének a sérelme, mivel a közös tulajdon megszüntetése miatt a tulajdoni hányadának önálló ingatlanra alakítását nem kérő vagy arra nem jogosult tulajdonos ingatlanára értékcsökkenést szenvedhet. Miután a Korm.r. 4. § (3) bekezdése szerint a megosztást értékarányosan kell elvégezni, ezért a tulajdonhoz való jog sérelme nem állapítható meg.

6. Az indítvány a diszkrimináció tilalmának sérelmét állítja, „hiszen a Korm. rendelet számos helyen [4. § (2) bek., 5. § (1)–(4) bek.] kizárólag a kimérést kérők értesítését, jelenlétét, delegálási jogát ismeri el.”

Az Alkotmánybíróság már számos határozatában értelmezte az Alkotmány 70/A. §-ának (1) bekezdését. Kialakult gyakorlata szerint az Alkotmány e rendelkezését a jogegyenlőség általános elvét megfogalmazó alkotmányi követelményként értelmezte. Kimondta, hogy az alkotmányi tilalom elsősorban az alkotmányos alapjogok tekintetében tett megkülönböztetésekre terjed ki, abban az esetben, ha a megkülönböztetés nem az emberi vagy az alapvető állampolgári jog tekintetében történt, az eltérő szabályozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha az az emberi méltósághoz való jogot sérti. Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata során ez utóbbi körben akkor ítélte alkotmányellenesnek a jogalanyok közötti megkülönböztetést, ha a jogalkotó önkényesen, ésszerű indok nélkül tett különbséget az azonos szabályozási kör alá vont jogalanyok között. [9/1990. (IV. 25.) AB határozat, ABH 1990, 47, 48.; 21/1990. (X. 4.) AB határozat, ABH 1990, 73, 77–78.; 61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281–282.; 35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197, 203–204.; 30/1997. (IV. 29.) AB határozat, ABH 1997, 130, 138–140.; 37/2002. (IX. 4.) AB határozat,

ABH 2002, 230, 241–242.; 716/B/2005. AB határozat, ABK 2008., április, 625, 626.]

Az Alkotmánybíróság számos határozatában rámutatott arra, hogy a diszkrimináció vizsgálatánál központi elem annak meghatározása, hogy kiket kell egy csoportba tartozóknak tekinteni. A diszkrimináció alkotmányos tilalma csak a szabályozás szempontjából egy csoportba tartozókra vonatkozik. A diszkrimináció vizsgálatának ennek megfelelően csak az egy csoportba tartozók közötti különbségtétel vizsgálata a tárgya. Az Fkbt. és a Korm.r. a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdon megszüntetésének a szabályait tartalmazza. Az indítvány a közös tulajdon tulajdonostársait tekinti egy csoportba tartozóknak. Erre akkor lehetne alapozni, ha a Korm.r. hivatkozott rendelkezései a közös tulajdon szabályait rendeznék. A szabályozás szempontjából azonban a tulajdonostársak két csoportja különül el: az egyik csoportot alkotják azok, akik az ingatlan megosztását kérik, a másik csoportot azok képezik, akik nem kérik, a megmaradó közös tulajdon tekintetében változatlanul tulajdonostársak. Az elkülönülő két csoportra természetesen külön szabályok vonatkoznak, s a Korm.r. az egy csoportba tartozókra nem állapít meg eltérő rendelkezéseket, így a diszkrimináció alkotmányos tilalmának sérelme nem állapítható meg.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság a Korm.r. 4. § (1)–(2) bekezdései, 5. § (1)–(4) bekezdései alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

A határozatnak a Magyar Közlönyben való közzététele az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 41. §-án alapul.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 397/B/2005.

**Az Alkotmánybíróság
116/2008. (IX. 26.) AB
határozata**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára, valamint mulasztásban

megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítvány alapján meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulás igénybevételének rendjéről és feltételeiről szóló 39/2006. (V. 19.) FVM–PM együttes rendelet 2. § (1) bekezdésének „, de – mezőőrönként és hegyőrönként – legfeljebb háromszázezer forintnak a megtérítését,” szövegrésze, és a „, de legfeljebb ötvenezer forint/hó/fő” szövegrésze alkotmányellenes, ezért e rendelkezéseket megsemmisíti.

A 2. § (1) bekezdés a megsemmisítést követően az alábbi szöveggel marad hatályban:

„2. § (1) Az önkormányzat az újonnan létrehozott őrszolgálat megalakítási költségeinek 50%-át a létrehozást követő kilencven napon belül igényelheti. Az önkormányzat az őrszolgálat fenntartásával és működésével kapcsolatban felmerülő költségek – személyi és dologi kiadások – 50%-ának megtérítését negyedévente utólag, illetve az újonnan megalakított őrszolgálat esetében negyedévente, a létrehozást követő negyedévtől kérelmezheti. A költségként kimutatott és pénzügyileg rendezett kiadások lehetnek csak a kérelmezés alapbizonylatai.”

2. Az Alkotmánybíróság a fegyveres biztonsági őrzésről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény 30. § (7) bekezdésével összefüggésben mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság e határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az indítványozó az Alkotmánybíróságtól a fegyveres biztonsági őrzésről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény (a továbbiakban: Tv.) 30. § (7) bekezdése vonatkozásában mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség, valamint a mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó 2004. évi állami hozzájárulás igénybevételének rendjéről és feltételeiről szóló 26/2004. (III. 3.) FVM–PM együttes miniszteri rendelet (a továbbiakban: R1.) 2. § (1) bekezdésében foglalt „...legfeljebb 300 000 Ft-nak...” és „...legfeljebb 50 000 Ft/hó/fő...” szövegrészei alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte. A Tv. 30. § (7) bekezdése sze-

rint „felhatalmazást kap az agrárpolitikáért felelős miniszter és az államháztartásért felelős miniszter, hogy együttes rendeletben állapítsa meg az önkormányzati mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulás igénybevételének rendjét és feltételeit”. Az indítványozó annak megállapítására tett indítványt, hogy e törvényi felhatalmazás nem terjed ki a támogatás összegének meghatározására, valamint hiányolta a felhatalmazás keretének pontos meghatározását, mely szabályozási hiány következtében előfordulhatott, hogy határidőre vonatkozó szabályozás nélkül évente újabb rendeletet adjanak ki. Ezekre vonatkozóan az indítványozó szerint a jogalkotó mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértést követett el.

Az indítványozó álláspontja szerint továbbá az R1. 2. § (1) bekezdésében foglalt „...legfeljebb 300 000 Ft-nak...” és „...legfeljebb 50 000 Ft/hó/fő...” szövegrészei is alkotmányellenesek. Az alkotmányellenes helyzet az indítványozó szerint azért áll fenn, mert a Tv. 19. § (2) bekezdésében az Országgyűlés vállalta a mezei őrszolgálatok megalakítási, fenntartási és működési költségeinek felét, ezzel ellentétben az R1. konkrétan meghatározza az állami támogatás maximális értékét, melynek következtében az önkormányzatok a költségek felénél alacsonyabb összegű támogatásra tarthatnak igényt. Az indítvány emellett azt is sérelmezi, hogy a támogatás összege évente újonnan van megállapítva, ezzel veszélyeztetve az önkormányzatok gazdálkodását. Az indítványozó szerint a megjelölt jogszabályi rendelkezések nem állnak összhangban az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével, 37. § (2)–(3) bekezdésével, 43. § (2) bekezdésével, 44/A. § (1) bekezdés *b)* és *c)* pontjával.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmánybírósági eljárás ideje alatt az R1.-t a 114/2005. (XII. 14.) FVM–PM együttes rendelet 2005. december 17-től hatályon kívül helyezte, s jelenleg az igényelhető állami támogatás tárgyában a mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulás igénybevételének rendjéről és feltételeiről szóló 39/2006. (V. 19.) FVM–PM együttes rendelet (a továbbiakban: R2.) van hatályban. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatánál a határozat meghozatalakor hatályos jogszabályok tekintetében végzi el a vizsgálatot, ha a hatályos jogszabályok azonos tartalmúak a támadott, de már hatályban nem lévő rendelkezésekkel. (137/B/1991. AB határozat, ABH 1992, 456, 457.; 138/B/1992. AB határozat, ABH 1992, 579, 581.) Az indítványozó által támadott R1., és a jelenleg hatályos R2. érintett szövegrészei teljes egészében megegyeznek, ezért az Alkotmánybíróság eljárását az R2. 2. § (1) bekezdése tekintetében folytatta le.

Az Alkotmánybíróság eljárása során beszerezte a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter véleményét.

II.

Az Alkotmánybíróság a rendelkező részben foglalt döntését az alábbi jogszabályi rendelkezésekre alapozta.

1. Az Alkotmány indítvánnyal érintett rendelkezései:

„2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

„37. § (2) A miniszterek a jogszabályok rendelkezéseinek és a Kormány határozatainak megfelelően vezetik az államigazgatásnak feladatkörükbe tartozó ágait, és irányítják az alájuk rendelt szerveket. A tárca nélküli miniszterek ellátják a Kormány által meghatározott feladataikat.

(3) A Kormány tagjai törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján feladatkörükben eljárva rendeletet adnak ki, amelyek törvénnyel és kormányrendelettel nem lehetnek ellentétesek. A rendeleteket a hivatalos lapban ki kell hirdetni.”

„43. § (2) A helyi önkormányzati jogokat és kötelezettségeket törvény határozza meg. Az önkormányzat hatáskörének jogszerű gyakorlása bírósági védelemben részesül, jogai védelmében az önkormányzat az Alkotmánybírósághoz fordulhat.”

„44/A. § (1) A helyi képviselőtestület:

(...)

b) gyakorolja az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonost megillető jogokat, az önkormányzat bevételeivel önállóan gazdálkodik, saját felelősségére vállalkozhat,

c) az önkormányzat törvényben meghatározott feladatainak ellátásához megfelelő saját bevételre jogosult, továbbá e feladatokkal arányban álló állami támogatásban részesül.”

2. A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (a továbbiakban: Jat.) érintett rendelkezései:

„8. § (1) A miniszter feladatkörében és törvényben, törvényerejű rendeletben vagy minisztertanácsi rendeletben kapott felhatalmazás alapján ad ki rendeletet.”

„15. § (1) A végrehajtási jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit. A felhatalmazás jogosultja a jogi szabályozásra másnak további felhatalmazást nem adhat.”

3. A Tv. érintett rendelkezései:

„19. § (1) Az önkormányzati mezei őrszolgálat megalakítási, fenntartási és működési költségeit a földhasználó, ha ez ismeretlen, a tulajdonos által kifizetett mezőőri járulékból kell fedezni, amelynek mértékét és megfizetésének módját a települési, a fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat, a mezei őrszolgálat létesítéséről és működéséről szóló helyi önkormányzati rendeletében szabályozza.

(2) A megalakítási, fenntartási és működési költségek felét a központi költségvetés biztosítja hozzájárulásként.”

„30. § (7) Felhatalmazást kap az agrárpolitikáért felelős miniszter és az államháztartásért felelős miniszter, hogy együttes rendeletben állapítsa meg az önkormányzati mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulás igénybevételének rendjét és feltételeit.”

4. Az R1. indítvánnyal támadott rendelkezése:

„2. § (1) Az önkormányzat a 2004. évben újonnan létrehozott őrszolgálat megalakítási költségeinek 50%-át, de – mezőőrönként és hegyőrönként – legfeljebb 300 000 Ft-nak a megtérítését, a létrehozást követő 90 napon belül igényelheti. Az önkormányzat az őrszolgálat fenntartásával és működésével kapcsolatban felmerülő költségek – személyi és dologi kiadások – 50%-ának, de legfeljebb 50 000 Ft/hó/fő megtérítését negyedévente, illetve az újonnan megalakított őrszolgálat negyedévente, a létrehozását követő negyedévtől kérelmezheti. A költségként kimutatott és pénzügyileg rendezett kiadások lehetnek csak a kérelmezés alapbizonylatai.”

5. Az R2. indítvány kapcsán vizsgált rendelkezése:

„2. § (1) Az önkormányzat az újonnan létrehozott őrszolgálat megalakítási költségeinek 50%-át, de – mezőőrönként és hegyőrönként – legfeljebb háromszázezer forintnak a megtérítését, a létrehozást követő kilencven napon belül igényelheti. Az önkormányzat az őrszolgálat fenntartásával és működésével kapcsolatban felmerülő költségek – személyi és dologi kiadások – 50%-ának, de legfeljebb ötvenezer forint/hó/fő megtérítését negyedévente utólag, illetve az újonnan megalakított őrszolgálat esetében negyedévente, a létrehozást követő negyedévtől kérelmezheti. A költségként kimutatott és pénzügyileg rendezett kiadások lehetnek csak a kérelmezés alapbizonylatai.”

III.

Az indítvány részben megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróság korábbi határozatában már értelmezte a jogállamiság, és az abban fontos szerepet játszó jogbiztonság elvét. „A jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák.” [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.]

Jogállamiság alkotmányos alapját jelentő jogbiztonság elvének egyik garanciája a jogalkotási hierarchia érvényesülése. A jogalkotási hierarchia azt jelenti, hogy az alacsonyabb szintű jogszabály tartalma nem lehet ellentétes magasabb szintű jogszabály rendelkezéseivel. Az Alkotmánybíróság ezért először azt vizsgálta, hogy az R2. indítvány kapcsán vizsgált rendelkezésének tartalma nem ellentétes-e a Tv. 19. § (2) bekezdésének és a 30. § (7) bekezdésének szabályaival.

A felhatalmazás általános követelményeiről a Jat. rendelkezik, melynek 15. § (1) bekezdése kimondja, hogy a végrehajtási jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit.

A Tv. 30. § (7) bekezdése meghatározza a felhatalmazás jogosultját (az agrárpolitikáért felelős minisztert és az államháztartásért felelős minisztert), a felhatalmazás tárgyát (az önkormányzati mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulást), továbbá a felhatalmazás kereteit (igénybevételének rendjéről és feltételeiről). E vonatkozásban az R2. a felhatalmazás keretei között szabályoz.

Az R2. 2. § (1) bekezdése azonban olyan szabályozást is tartalmaz, amivel új – a felhatalmazás kereteit túllépő – rendelkezést állapít meg, s ezáltal ellentétes a Tv. rendelkezésével. A Tv. 19. § (2) bekezdése alapján a mezei őrszolgálat megalakítási, fenntartási és működési költségeinek felét a központi költségvetés biztosítja hozzájárulásként az önkormányzatok számára. A Tv. hivatkozott rendelkezése a támogatás mértékére egyetlen szabályt tartalmaz („megalakítási, fenntartási és működési költségek felét”), s nem állapít meg további szabályt sem a támogatás minimum, sem a maximum mértékére vonatkozóan. Az R2. a törvényi szabályozással ellentétes új szabályként állapította meg a költségvetés által biztosított hozzájárulás maximum mértékét („de – mezőőrönként és hegyőrönként – legfeljebb háromszázezer forintnak a megtérítését,” illetve „de legfeljebb ötvenezer forint/hó/fő”).

Az Alkotmány és a Jat. rendelkezései alapján a jogforrási hierarchia alkotmányosan védett rendjéből (a felhatalmazás kérdését követően) az is következik, hogy alacsonyabb szintű jogszabály nem lehet ellentétes magasabb szintű jogszabállyal. Az Alkotmány 37. § (3) bekezdése a miniszteri jogalkotás korlátjaként egyértelműen kimondja, hogy a miniszter rendelete törvénnyel és kormányrendelettel nem lehet ellentétes. A Tv. 30. § (7) bekezdése felhatalmazta a minisztert, hogy az önkormányzati mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó állami hozzájárulás igénybevételének rendjét és feltételeit rendelettel állapítsa meg.

A jogforrási szintek és a hierarchikus rend betartása garanciális jelentőségű, mely jelen esetben az önkormányzatok törvényes és biztonságos gazdálkodását érinti. A Tv. 19. § (2) bekezdésében és a 30. § (7) bekezdésében foglalt rendelkezéseken kívül a támogatás összegével kapcsolatban további iránymutatást nem adott. Az agrárpolitikáért és az államháztartásért felelős miniszterek az R2.-t e felhatalmazás alapján alkották meg. Az R2. vizsgált rendelkezése az állami támogatás maximális összegét tartalmazza, melynek értelmé-

ben az önkormányzatok a miniszteri rendeletben meghatározott összegnél magasabb hozzájárulásra nem jogosultak. Az Alkotmánybíróság megállapította: az Alkotmány 37. § (3) bekezdését sértette az a miniszteri rendeleti szabályozás, amely a költségekhez való hozzájárulást a Tv. vonatkozó rendelkezésétől eltérően, attól esetenként alacsonyabban, az igényelhető támogatást maximalizálva állapította meg, kizárva az önkormányzatok közül azokat, akiknek a mezei őrszolgálat megalakításához és fenntartásához szükséges költségek fele meghaladja az R2.-ben foglalt összeghatárokat. A korlátozás következtében nem minden önkormányzat számára biztosított az állam részéről a Tv.-ben meghatározott 50%-os hozzájárulás.

A fentiek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az R2. 2. § (1) bekezdésének „, de – mezőőrönként és hegyőrönként – legfeljebb háromszázezer forintnak a megtérítését,” szövegrésze, és a „, de legfeljebb ötvenezer forint/hó/fő” szövegrésze alkotmányellenes, sérti az Alkotmány 37. § (3) bekezdését. Ezért e rendelkezéseket az Alkotmánybíróság megsemmisítette.

2. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint, ha az indítvánnyal támadott jogszabályt vagy annak egy részét az Alkotmány valamely rendelkezésébe ütközőnek minősíti, és ezért azt megsemmisíti, akkor a további alkotmányi rendelkezések esetleges sérelmét a már megsemmisített jogszabályi rendelkezéssel összefüggésben érdemben nem vizsgálja. [44/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 203, 205.; 4/1996. (II. 23.) AB határozat, ABH 1996, 37, 44.; 61/1997. (XI. 19.) AB határozat, ABH 1997, 361, 364.; 15/2000. (V. 24.) AB határozat, ABH 2000, 420, 423.; 16/2000. (V. 24.) AB határozat, ABH 2000, 425, 429.; 29/2000. (X. 11.) AB határozat, ABH 2000, 193, 200.; 38/2003. (VI. 26.) AB határozat, ABH 2003, 829, 835.] Mivel az Alkotmánybíróság az R2. 2. § (1) bekezdése rendelkező részben meghatározott szövegrészeit az Alkotmány 37. § (3) bekezdésébe ütközőnek minősítette, ezért e szövegrészek vonatkozásában az Alkotmány 2. § (1) bekezdése, 37. § (2) bekezdése, 43. § (2) bekezdése és a 44/A. § (1) bekezdés *b)* és *c)* pontjában foglalt rendelkezések sérelmét nem vizsgálta.

3. Az indítványozó mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítását is kérte a Tv. 30. § (7) bekezdése vonatkozásában.

Az Alkotmánybíróságnak a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló hatáskörét az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) határozza meg. Az Abtv. 49. § (1) bekezdése szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására akkor kerülhet sor, ha a jogalkotó szerv a jogszabályi felhatalmazásból származó jogalkotói feladatát elmulasztotta, és ezzel alkotmányellenes helyzetet idézett elő. „E törvényi rendelkezés alkalmazása során a két feltételnek – a mulasztásnak és az ennek folytán előidézett alkotmányellenes helyzetnek –

együttesen kell fennállnia.” (1395/E/1996. AB határozat, ABH 1998, 667, 669.)

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a jogalkotó szerv jogalkotási kötelezettségének konkrét jogszabályi felhatalmazás nélkül is köteles eleget tenni, ha az alkotmányellenes helyzet – a jogi szabályozás iránti igény – annak nyomán állott elő, hogy az állam jogszabályi úton avatkozott bizonyos életviszonyokba, és ezáltal az állampolgárok egy csoportját megfosztotta alkotmányos jogai érvényesítésének lehetőségétől. [22/1990. (X. 16.) AB határozat, ABH 1990, 83, 86.]

Az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapít meg akkor is, ha alapjog érvényesüléséhez szükséges jogszabályi garanciák hiányoznak. [37/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992, 227, 232.] Az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló alkotmány-sértést nemcsak akkor állapít meg, ha az adott tárgykörre vonatkozóan semmilyen szabály nincs, hanem akkor is, ha az adott szabályozási koncepción belül az Alkotmányból levezethető tartalmú jogszabályi rendelkezés hiányzik. [22/1997. (III. 31.) AB határozat, ABH 1995, 108, 113.; 29/1997. (IV. 29.) AB határozat, ABH 1997, 122, 128.; 15/1998. (V. 8.) AB határozat, ABH 1998, 132, 138.]

Az Alkotmánybíróság jelen ügyben megállapította, hogy a Tv. 30. § (7) bekezdése tartalmazza a Jat. 15. § (1) bekezdésében meghatározott elemeket (felhatalmazás jogosultja, tárgya és keretei). Az állami támogatás összegszerű meghatározása nem tartozik a megkövetelt általános tartalmi elemek közé. Az R2. hatálya pedig az R2. 7. § (1) bekezdéséből egyértelműen megállapítható („E rendelet a kihirdetését követő harmadik napon lép hatályba azal, hogy rendelkezéseit 2006. január 1-jétől kell alkalmazni.”). Az Alkotmánybíróság mindezek alapján megállapítja, hogy a jogalkotó eleget tett a felhatalmazás Jat. által meghatározott általános kritériumai meghatározásának, nem állapítható meg mulasztásban megnyilvánuló alkotmány-sértés. Ezért az Alkotmánybíróság a Tv. 30. § (7) bekezdésével összefüggésben a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványt elutasította.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovich Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 1011/E/2005.

**Az Alkotmánybíróság
117/2008. (IX. 26.) AB
határozata**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítvány tárgyában meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy Devecser Önkormányzata Képviselő-testületének az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatáról szóló 14/2007. (IV. 01.) számú rendelete és 74. § (3) bekezdése *b*) pontjának „A polgármesteri egyetértés a munkáltatói jogok gyakorlásához:” szövegrésze, valamint *b*) pontjának 1., 2. és 3. pontjai alkotmányellenesek, ezért azokat megsemmisíti.

Devecser Önkormányzata Képviselő-testületének az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatáról szóló 14/2007. (IV. 01.) számú rendelete 74. § (3) bekezdésének *b*) pontja ezt követően a következő szöveggel marad hatályban:

„(A jegyző)

b) a hatáskörébe tartozó ügyekben szabályozza a kiadományozás rendjét; gyakorolja a munkáltatói jogokat a képviselőtestület hivatalának köztisztviselői tekintetében. A kinevezéshez, vezetői megbízáshoz, felmentéshez, a vezetői megbízás visszavonásához, jutalmazáshoz – a polgármester által meghatározott körben – a polgármester egyetértése szükséges. {Ötv. 36. § (2) bekezdés *b*)}.”

2. Az Alkotmánybíróság Devecser Önkormányzata Képviselő-testületének az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatáról szóló 14/2007. (IV. 01.) számú rendelete 23. § (3) bekezdésének „, , közigazgatás szakmai tekintetben a jegyző” szövegrésze alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

1. A Közép-dunántúli Regionális Közigazgatási Hivatal vezetője a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) 99. § (2) bekezdésének *a*) pontjára és az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi

XXXII. törvény (a továbbiakban Abtv.) 1. § *b*) pontjára, továbbá 37. §-ára hivatkozással fordult az Alkotmánybírósághoz, miután az Ötv. 99. § (1) bekezdése szerinti törvényességi felhívására a rendelkezésre álló határidő meghosszabbítását követően sem érkezett válasz.

1.1. Az indítványozó szerint Devecser Önkormányzata Képviselő-testületének az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatáról szóló 14/2007. (IV. 01.) számú rendelete (a továbbiakban: Ör.) 23. § (3) bekezdésének [az ülés elnökének munkáját az ülés vezetésében az alpolgármester,] „közigazgatás szakmai tekintetben a jegyző segíti” szövegrésze sérti az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdését. Az indítványozó szerint az Ötv. számára nem állapít meg ülésvezetési feladatokat a jegyzőnek, az ülés vezetésének (összehívásának) jogát a polgármesterre, annak akadályoztatása esetén az alpolgármesterre ruhazza át.

A jegyző nem tagja a képviselő-testületnek, annak ülésein kizárólag tanácskozási joggal vesz részt, a tanácskozási jog biztosítja számára, hogy a törvényesség öreként jelezni tudja, ha a képviselő-testületi döntések jogszabálysértők [Ötv. 31. §; 36. § (2) bekezdés *e*) pont; 36. § (3) bekezdés].

1.2. Az indítványozó szerint az Ör. 23. § (3) bekezdése sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe foglalt jogállamiság részét képező normavilágosság követelményét, mivel az ülésvezetési feladatok „közigazgatás szakmai” és más vetületekre bontása olyan értelmezési zavarokhoz vezet, amely alapján az egyébként csak tanácskozási joggal rendelkező jegyzőnek ülésvezetési feladatai lennének. Az Ör. eme vitatott szabályának megfogalmazása a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 18. § (2) bekezdésében foglalt követelménynek sem tesz eleget, hogy a jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és köztérthetően kell megszövegezni.

2. Az Ör. 74. § (3) bekezdésének *b*) pontjának alkotmányellenességét elsősorban a jogforrási hierarchia sérelmében látja az indítványozó. A vitatott szabály megalkotásával a Képviselő-testület rendeleti úton szabályozta a jegyző által gyakorolt munkáltatói jogok egyes szabályait, akkor, amikor egyes munkáltatói jogok gyakorlása feltétlenül a polgármesterrel történő egyetértést írta elő. Az Ötv. a képviselő-testület hivatala vezetését a jegyzőre telepítette, a képviselő-testület hatásköre csak a hivatal létrehozására, belső szervezeti tagozódásának meghatározására, a munkarend és az ügyfélfogadás rendjének meghatározására terjed ki. Az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *b*) pontja a polgármester számára biztosítja azt a lehetőséget, hogy az által meghatározott képviselő-testületi alkalmazottak körében egyetértési jogot adjon egyes munkáltatói döntésekhez: a kinevezéshez, vezetői megbízáshoz, felmentéshez, a vezetői megbízás visszavonásához és a jutalmazáshoz. Az indítványozó szerint rendeleti úton nem lehet szabályozni

ezeket a munkáltatói döntéseket, a vitatott szabállyal a Képviselő-testület elvonta a polgármester hatáskörét, és ellentétbe került az Ötv. 16. §-ával, 18. § (1) bekezdésével és 36. §-ával, ezáltal az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdésével. Indokolás nélkül hivatkozott arra, hogy az Ör. eme rendelkezése sérti „az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság alapvető elvét és követelményét is.”

II.

1. Az Alkotmány indítvánnyal érintett rendelkezései:

„2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

(...)

„44/A. § (2) A helyi képviselőtestület a feladatkörében rendeletet alkothat, amely nem lehet ellentétes a magasabb szintű jogszabállyal.”

2. A Jat indítványban hivatkozott szabálya:

„18. § (2) A jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és közérthetően kell megszövegezni.”

3. Az Ötv. rendelkezései

„12. § (2) A képviselő-testület elnöke a polgármester, aki összehívja és vezeti a képviselő-testület ülését.”

(...)

„31. § A polgármesteri és az alpolgármesteri tisztség egyidejű betöltetlensége, illetőleg tartós akadályoztatásuk esetére a szervezeti és működési szabályzat rendelkezik a képviselő-testület összehívásának, vezetésének a módjáról.”

(...)

„36. § (2) A jegyző vezeti a képviselő-testület hivatalát.”

(...)

„(A jegyző)

b) (...) gyakorolja a munkáltatói jogokat a képviselő-testület hivatalának köztisztviselői tekintetében. A kinevezéshez, vezetői megbízáshoz, felmentéshez, a vezetői megbízás visszavonásához, jutalmazáshoz – a polgármester által meghatározott körben – a polgármester egyetértése szükséges.

(...)

e) tanácskozási joggal vesz részt a képviselő-testület, a képviselő-testület bizottságának ülésén”

4. Az Ör. vitatott szabályai:

„23. § (3) Az ülés elnökének munkáját az ülés vezetésében az alpolgármester, közigazgatás szakmai tekintetben a jegyző segíti.”

(...)

„(A jegyző)

74. § (3) b) a hatáskörébe tartozó ügyekben szabályozza a kiadmányozás rendjét; gyakorolja a munkáltatói jogokat a képviselőtestület hivatalának köztisztviselői tekintetében. A kinevezéshez, vezetői megbízáshoz, felmentéshez, a vezetői megbízás visszavonásához, jutalmazáshoz – a polgármester által meghatározott körben – a polgármester egyetértése szükséges. {Ötv. 36. § (2) bekezdés b)} A polgármesteri egyetértés a munkáltatói jogok gyakorlásához:

1. A polgármester egyetértése szükséges a következő munkáltatói jogok gyakorlásához:

a) Valamennyi köztisztviselő és ügykezelő kinevezéséhez, kinevezés módosításához, felmentéshez, áthelyezéshez, korengedményes nyugdíjazáshoz.

b) A vezetői megbízások adásához, a megbízás visszavonásához.

c) Valamennyi köztisztviselő és ügykezelő jutalmazáshoz, értve ez alatt a jutalom összegét is.

d) A szakemberképzés érdekében a középtávú beiskolázási terv elkészítéséhez.

2. Az 1. pont alatti munkáltatói intézkedésekről kiállított munkajogi iratokat munkáltatóként a jegyző írja alá. Egyetértés szükségessége esetén a munkajogi irat érvényességéhez a polgármester aláírása is szükséges.

3. Bérgazdálkodóként – gazdálkodási jogkörök szabályzatával összhangban – kötelezettségvállalásra a jegyző jogosult, kivéve az 1. pont szerinti eseteket, amikor a jegyző a polgármester egyetértésével jogosult a kötelezettségvállalásra.

A jegyző tájékoztatási kötelezettsége.

A jegyző az alábbi intézkedésekről köteles tájékoztatni a polgármestert:

– a köztisztviselő és ügykezelő munkakörének változása

– személyi illetmény megállapítása

– összeférhetetlenség megállapítása

– munkavégzéssel járó egyéb jogviszony létesítésének engedélyezése, tiltása

– a köztisztviselői előmenetel gyorsítása, lassítása

– a tanácsadói, főtanácsadói cím adományozása

– a köztisztviselő és ügykezelő ellen indított fegyelmi eljárás indítása, a vizsgálat eredménye

– tanulmányi szerződés kötése, felbontása

– szabadidő átalány megállapítása

– helyi és állami kitüntetések adományozásának kezdeményezése

– jutalmazási elv meghatározása

– jubileumi jutalmak megállapítása

– a köztisztviselőnek és ügykezelőnek a Ktv. szerinti járó alapilletményének megállapítása, valamint alapilletményétől +/- eltérítése

– az aljegyző, az irodavezetők, a referens, és valamennyi ügyintéző minősítésének eredménye.”

III.

Az indítvány részben megalapozott.

1. Az Alkotmánybíróság először azt az indítványi kérelmet bírálta el, amely szerint az Ör. 23. § (3) bekezdése sérti az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdését, és – ezzel összefüggésben – az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe foglalt jogállamiságból következő jogbiztonság részét képező normavilágosság követelményét, továbbá a Jat. 18. § (2) bekezdését.

1.1. A helyi önkormányzat rendeletalkotási hatáskörét egyrészt az Alkotmány, másrészt a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) állapítja meg. Az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdésében meghatározott egyik alkotmányos korlát szerint a helyi önkormányzat feladatkörében rendeletet alkothat, amely azonban nem lehet ellentétes a magasabb szintű jogszabállyal. Az Ötv. 16. § (1) bekezdése pedig előírja, hogy a képviselő-testület a törvény által nem szabályozott helyi társadalmi viszonyok rendezésére, továbbá a törvény felhatalmazása alapján, annak végrehajtására önkormányzati rendeletet alkot.

A képviselő-testületi ülések vezetésével kapcsolatos kérdéseket részben az Ötv., részben a helyi önkormányzat képviselő-testületének szervezeti és működési szabályzata tartalmazza. Az Ötv. 12. § (2) bekezdése szerint a képviselő-testület elnökének feladata a képviselő-testületi ülés összehívása és vezetése. A képviselő-testület a szervezeti és működési szabályzatról szóló rendeletében határozza meg a polgármesteri és az alpolgármesteri tisztség egyidejű betöltetlensége, illetőleg tartós akadályoztatásuk esetére a képviselő-testület összehívásának, vezetésének módját. Az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *e*) pontja a jegyzőnek tanácskozási jogot biztosít a képviselő-testület ülésén. Ezen túlmenően az Ötv. csak a 8. § (5) bekezdésében rendelkezik arról, hogy a képviselő-testület szervezeti és működési szabályzatában kiket ruházhat fel tanácskozási joggal a képviselő-testület ülésein (önszerveződő közösségek képviselői).

Az Ötv. vonatkozó rendelkezései tehát felhatalmazzák a képviselő-testületet arra, hogy az ülésvezetési helyettesítési rendet meghatározzák, de e felhatalmazó rendelkezésnek nem adható olyan értelmezés mely szerint közvetlenül a helyi önkormányzati választásokon választójogosult polgárok által meg nem választott (nem közvetlenül a választópolgárok által legitimált) személyek részt vehessenek az ülésvezetés körébe tartozó és az együtt járó közhatalmi döntések meghozatalában.

Ezt az értelmezést erősítik az Ötv. képviselő-testületi üléssel összefüggő feladatairól szóló rendelkezései, továbbá a jegyzőnek biztosított tanácskozási jog. A jegyzőnek – az ülések adminisztratív előkészítésén túl – feladata az is, hogy figyelemmel kísérje az ülés vezetését és jelezze,

ha az ülésvezetés eltér a szervezeti és működési szabályzat vagy más jogszabály előírásaitól. A tanácskozási jog arra biztosít lehetőséget, hogy a jegyző jelezni tudja, ha az ülésen (beleértve az ülésvezetési feladatokat) jogszabálysértő döntések születnének. Az Ör. támadott szövegrésze az egyébként helyettesítésre jogosult alpolgármester és a jegyző között osztja meg a polgármester ülésvezetésével kapcsolatos segítő tevékenységet. Míg az alpolgármester a polgármester akadályoztatása esetén vezeti a képviselő-testületi ülést, addig a jegyző feladata az ülésvezetés „közigazgatás szakmai szempontból való” elősegítése. Ezen feladat ellátása érdekében az Ör. 15. § (2) bekezdése a jegyzőt tanácskozási joggal ruházza fel. A támadott szövegrész nyelvtani olvasata alapján annak nem tulajdonítható olyan értelmezés, amely szerint a jegyző ülést megelőző adminisztrációs és az ülésen történő közigazgatás szakmai, vagyis az ülésvezetéshez kapcsolódó törvényességi, továbbá a képviselő-testületi üléseken meghozandó döntések alkotmányossági és törvényességi szempontú előzetes észrevételezési (tanácsadó) tevékenysége meghaladná az Ötv. szerint őt egyébként megillető hatásköröket, és a polgármester mellett, vagy annak akadályoztatása esetén ahelyett az ülésvezetésre vonatkozó érdemi feladatok ellátását is magában foglalná.

1.2. A norma egyértelműségének követelményével kapcsolatban az Alkotmánybíróság az 1263/B/1993. AB határozatában kifejtette, hogy a „Jat. 18. §-ának (2) bekezdése értelmében a jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és közérthetően kell megfogalmazni. Pusztán az a tény, hogy valamely jogszabályi rendelkezést többféleképpen lehet értelmezni, nem szükségképpen jelenti a Jat. idézett szabályának megsértését. A leggondosabb jogszabályszerkesztés és jogszabály-előkészítés mellett is előfordulhatnak ugyanis a gyakorlatban jogszabályértelmezési nehézségek, amelyeket általában a jogalkotói vagy jogalkalmazói jogszabályértelmezés eszközeivel kell felszámolni. Ugyanez az irányadó arra az esetre, ha valamely rendelkezés kétségtelenül nem áll összhangban a Jat. idézett szabályával, de a jogszabályértelmezés révén gondoskodni lehet a szóban forgó jogszabály helyes alkalmazásáról. Amennyiben tehát egy törvény valamely rendelkezése nem felel meg a Jat. 18. § (2) bekezdésében megfogalmazott követelménynek, ez önmagában véve még nem jelent alkotmányellenességet. Alkotmányosértésnek csak az minősül, ha a sérelmezett jogszabály tartalma olyan mértékben homályos, vagy rendelkezései olyannyira ellentmondásosak, hogy a tisztázatlanság feloldására a jogszabályértelmezés már nem elegendő, s a jogalkotói fogyatékos az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság szerves részét alkotó jogbiztonság sérelmét idézi elő.” (ABH 1994, 672, 673–674.)

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint jogállamiság részét képező jogbiztonság követelményének alapvető eleme a normavilágosság. Az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből származó ezen követelmény sérelme miatt alkotmányellenessé csak az a szabály nyilvánítható, amely értelmezhetetlen voltánál fogva teremt jogbizonytalanságot, mert hatását tekintve nem kiszámítható és címzettjei számára előre nem látható. Csak a jogalkalmazás számára eleve értelmezhetetlen jogszabály sérti a jogbiztonságot. [36/1997. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1997, 222, 232.; 754/B/1999. AB határozat, ABH 2002, 1050, 1054.; 219/B/2002. AB határozat, ABH 2003, 1488, 1492.] Figyelemmel a III. 1. pontban kifejtettekre is, az Ör. támadott szövegrésze az Ötv. 36. § (3) bekezdése alapján konkretizálja a jegyző képviselő-testületi ülésen ellátandó feladatait, mely szerint a jegyző köteles jelezni a képviselő-testületnek, ha alkotmány- vagy jogszabálysértő döntés születne, ezért nem minősül eleve értelmezhetetlen rendelkezésnek.

A fentiek alapján nem állapítható meg, hogy az Ör. támadott szövegrésze ellentétes lenne az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdésével, az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével és a Jat. 18. § (2) bekezdésével.

Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az Ör. 23. § (3) bekezdésének „, közigazgatás szakmai tekintetben a jegyző” szövegrésze alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

2. Ezt követően az Alkotmánybíróság abban a kérdésben foglalt állást, hogy egyes jegyzői munkáltatói jogok gyakorlásának önkormányzati rendeletben történő polgármesteri egyetértéshez kötése ellentétes-e az Ötv. indítványozó által hivatkozott rendelkezéseivel, és ezáltal az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdésével.

A polgármesteri hivatalban foglalkoztatott ügykezelők és köztisztviselők közszolgálati jogviszonyára vonatkozó általános szabályokat a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Ktv.) határozza meg. Az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *b*) pontja – mint *lex specialis* – alapján a jegyző gyakorolja a munkáltatói jogokat a képviselő-testület hivatalának köztisztviselői tekintetében. Az Ötv. 103. § (1) bekezdésének *d*) pontja alapján a munkáltatói jog gyakorlása magába foglalja a képviselő-testület hivatala ügykezelő és fizikai alkalmazottai felletti munkáltatói jogot is.

Az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *b*) pontja szerint a polgármester szabad belátása szerint dönthet úgy, hogy egyes, az Ötv. idézett szabályában taxatíván felsorolt munkáltatói jogok (a kinevezés, vezetői megbízás, felmentés, a vezetői megbízás visszavonása, jutalmazás) gyakorlását egyetértéséhez köti. A Képviselő-testület az Ör. 74. § (3) bekezdése *b*) pontja „[A] polgármesteri egyetértés a munkáltatói jogok gyakorlásához:” szövegrészeivel, valamint 1. és

2. pontjainak megalkotásával e tárgyörökben kötötte ki a polgármester és a jegyző együtdöntési jogát. Az Alkotmánybíróság szerint az Ör. egyedi munkáltató döntésre vonatkozó együtdöntési kötelezettséget előíró szabálya nem helyi társadalmi viszonyt szabályoz, hanem a polgármesteri hivatal ügykezelőinek és köztisztviselőinek foglalkoztatotti jogviszonyára vonatkozó szabályt fogalmaz meg.

Az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *b*) pontja kógens módon szabályozza azokat az eseteket, amikor a polgármester saját, nem pedig a képviselő-testület döntése alapján gyakorolhatja egyetértési jogát. Bár a polgármesteri hivatalban foglalkoztatottakra vonatkozó általános törvény, a Ktv. számos esetben felhatalmazást ad a helyi önkormányzatok képviselő-testületének a köztisztviselői jogviszonyra vonatkozó egyes kérdések rendelettel való szabályozására [Ktv. 10. § (18) bekezdés; 11/A. § (3) bekezdés; 34. § (3) bekezdés; 44/A. § (1) bekezdés; 103. § (1) bekezdés], de az Ör. által szabályozott munkáltatói jogok polgármester és jegyző általi együttes gyakorlása nem tartozik ebbe a körbe. Az Ör. 74. § (3) bekezdése *b*) pontjának 1. és 2. pontjai ellentétesek az Ötv. 36. § (2) bekezdésének *b*) pontjával, és így az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdésével, mivel rendeleti úton elvonták a jegyző (és saját döntése szerint a polgármester) önálló, illetőleg együttes munkáltatói jogait. A fentiek alapján az Alkotmánybíróság az Ör. 74. § (3) bekezdése *b*) pontjának „[A] polgármesteri egyetértés a munkáltatói jogok gyakorlásához:” szövegrészt, valamint 1. és 2. pontjait a határozat kihirdetésének napjával megsemmisítette.

Mivel az Ör. 74. § (3) bekezdése *b*) pontjának 3. pontjának első mondata a bérghatározási kötelezettségvállalással kapcsolatban utal az Ör. megsemmisített rendelkezéseire (1. és 2. pontokra), ezért az Alkotmánybíróság – szoros összefüggés okán [3/1992. (I. 23.) AB határozat, ABH 1992, 329, 330.; 26/1995. (V. 15.) AB határozat, ABH 1995, 123, 124.; 2/1998. (II. 4.) AB határozat, ABH 1998, 41, 46.; 16/1998. (V. 8.) AB határozat, ABH 1998, 140, 153.; 5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75, 77.; 67/2006. (XI. 29.) AB határozat, ABH 2006, 971, 978.] – e rendelkezést is megsemmisítette.

3. Az Ör. 74. § (3) bekezdése *b*) pontja 3. pontjának második és harmadik mondata a jegyző polgármesternek történő tájékoztatási kötelezettségét írja elő egyes munkáltatói jog gyakorlásával összefüggő intézkedésekről.

Az Alkotmánybíróság 45/1993. (VII. 2.) AB határozata szerint a jegyzőnek az építéshatósági döntés meghozatalában a képviselő-testület bizottságai előzetes álláspontjának megkérésére, illetőleg figyelembevételére irányuló kötelezése olyan hatáskör-korlátozást eredményez, amely a hatáskör elvonásával azonos megítélés alá esik. Később ezt a tilalmat az Alkotmánybíróság kiterjesztette a jegyzői hatáskörbe tartozó munkáltatói

döntésekre is [43/2000. (XI. 24.) AB határozat, ABH 2000, 473, 479.]. A 29/2003. (VI. 2.) AB határozatban kifejtettek szerint a képviselő-testület hivatalában foglalkoztatottakra irányadó törvények felhatalmazása hiányában a képviselő-testületnek nincs hatásköre a foglalkoztatotti jogviszonyt érintő rendeletalkotásra (ABH 2003, 810, 816).

Az egyedi munkáltatói döntésekkel kapcsolatos munkáltatói (jegyzői) tájékoztatási kötelezettség nem minősül olyan helyi közügynek, amelynek szabályozására az Alkotmány 44/A. § (2) bekezdése alapján a Képviselő-testületnek közvetlenül az Alkotmányon alapuló hatásköre lenne. Emellett a Ktv. sem biztosít olyan jogalkotói felhatalmazást, ami alapján a Képviselő-testületnek hatásköre lenne az egyes munkáltatói intézkedésekkel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségekről rendeletet alkotni. A kifejtettek tekintetével az Ör. 74. § (3) bekezdése *b)* pontja 3. pontjának második és harmadik mondatát az Alkotmánybíróság a határozat kihirdetésének napjával megsemmisítette.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, az Ör. kifogásolt rendelkezéseinek *ex nunc* hatályú megsemmisítése – az Abtv. 43. § (2) bekezdése alapján – nem érinti a határozat közzététele előtt létrejött munkáltatói intézkedések érvényességét, a belőlük származó jogokat és kötelezettségeket.

Mivel az Alkotmánybíróság az Ör. vitatott szabályának alkotmányellenességét megállapította, így – állandó gyakorlatának megfelelően – nem vizsgálta azt, hogy az ellentétes-e az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével. [61/1997. (XI. 19.) AB határozat, ABH 1997, 361, 364.; 16/2000. (V. 24.) AB határozat, ABH 2000, 425, 429.; 29/2000. (X. 11.) AB határozat, ABH 2000, 193, 200.; 56/2001. (XI. 29.) AB határozat, ABH 2001, 478, 482.; 35/2002. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2002, 199, 213.; 4/2004. (II. 20.) AB határozat, ABH 2004, 66, 72.; 9/2005. (III. 31.) AB határozat, ABH 2005, 627, 636.]

A határozat Magyar Közlönyben való közzététele az Abtv. 41. §-án alapul.

Dr. Holló András s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 1282/H/2007.

Az Alkotmánybíróság 118/2008. (IX. 26.) AB végzése

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság által aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítése tárgyában hozott határozat ellen benyújtott kifogás alapján meghozta a következő

végzést:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 190/2008. (V. 19.) OVB határozata ellen benyújtott kifogást érdemi vizsgálat nélkül visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a végzését a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) 190/2008. (V. 19.) OVB határozatával a magánszemély által benyújtott aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt: „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés a Magyar Köztársaságban előrehozott választást, és új Alkotmányt alkosson – hozzon.”

Az OVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítésének megtagadását formai, alakszerűségi okokra alapította. Megállapította, hogy az aláírásgyűjtő ív azért nem felel meg a jogszabályi feltételeknek, mivel azt az aláírást gyűjtő személy aláírása számára fenntartott helyen a beadvány előterjesztője már aláírta.

A kifogást tevő előadta, hogy az aláírásgyűjtő ívet tévedésből valóban aláírta, azonban nézete szerint az OVB az ügyben elfogultan jogsértően járt el, mivel feltehetően az OVB feladata lett volna a hibák kijavítása, vagy az azok kijavítására irányuló felszólítás. Ezen túlmenően a kifogás benyújtója a határozattal szemben nem fogalmazta meg, hogy miért tartja az OVB döntését jogszabálysértőnek, nem jelölt meg azzal kapcsolatban konkrét jogsértést. Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 22. § (2) bekezdése szerint az indítványnak tartalmaznia kell a kérelem alapjául szolgáló okot. A Ve. 77. § (2) bekezdés *a)* és *b)* pontja szerint a kifogásnak tartalmaznia kell a jogszabálysértés megjelölését és annak bizonyítékait. A 77. § (5) bekezdése szerint a kifogást érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, ha az elkésett, vagy nem tartalmazza a (2) bekezdés *a)–b)* pontjában foglaltakat. [85/2008. (VI. 13.) AB végzés, ABK 2008. június, 945.]

Az Alkotmánybíróság a tartalmi feltételeknek meg nem felelő kifogást az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 22. § (2) bekezdése, valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 116. §-ában és 77. §

(5) bekezdésében foglaltak alapján érdemi vizsgálat nélkül visszautasította.

A végzés közzétételét az OVB határozatának a Magyar Közlönyben való megjelenésére tekintettel rendelte el az Alkotmánybíróság.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 580/H/2008.

Az Alkotmánybíróság 119/2008. (IX. 26.) AB végzése

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság által aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítése tárgyában hozott határozat ellen benyújtott kifogás alapján meghozta a következő

végzést:

Az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 206/2008. (VI. 25.) OVB határozata ellen benyújtott kifogást érdemi vizsgálat nélkül visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a végzését a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) 206/2008. (VI. 25.) OVB határozatával a magánszemély által benyújtott aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt: „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés a Magyar Köztársaságban előrehozott választást, és új Alkotmányt alkosson – hozzon.”

Az OVB az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta. Határozatának indokolásában megállapította, hogy az országgyűlési képviselőválasztás szükségé-

gességének esteit maga az Alkotmány határozza meg, az Alkotmány módosítására azonban állampolgári kezdeményezésre induló népszavazás útján nem kerülhet sor. Megállapította továbbá, hogy az előrehozott választás kérdése nem tartozik az Országgyűlés hatáskörébe, mivel az Alkotmány 30/A. § (1) bekezdésének *d)* pontja szerint az országgyűlési képviselők választását a köztársasági elnök tűzi ki. Nem felel meg a kérdés az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ában foglalt egyértelműségi követelménynek, mivel a kezdeményezés egy kérdésbe foglalja az előrehozott választás és az új Alkotmány elfogadásának tartalmilag össze nem függő, külön választ igénylő kérdéseit.

A kifogást tevő – jogi érveket nem tartalmazó – kérelmében arra hivatkozik, hogy az Alkotmány, az Nsztv. és az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) egyaránt a diktatúra törvényei, amelyek lehetnek ugyan törvényesek, de nem igazságosak, nem egyeztethetők össze a demokráciával, a jogállamisággal és az emberi méltósággal. Mindezen túlmenően a kifogás benyújtója a határozattal szemben nem fogalmazta meg, hogy miért tartja az OVB határozatát jogszabálysértőnek, nem jelölt meg azzal kapcsolatban konkrét jogsértést. Az Abtv. 22. § (2) bekezdése szerint az indítványnak tartalmaznia kell a kérelem alapjául szolgáló okot. A Ve. 77. § (2) bekezdés *a)* és *b)* pontja szerint a kifogásnak tartalmaznia kell a jogszabálysértés megjelölését és annak bizonyítékait. A 77. § (5) bekezdése szerint a kifogást érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, ha az elkésett, vagy nem tartalmazza a (2) bekezdés *a)–b)* pontjában foglaltakat. [85/2008. (VI. 13.) AB végzés, ABK 2008. június, 945.]

Az Alkotmánybíróság a tartalmi feltételeknek meg nem felelő kifogást az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 22. § (2) bekezdése, valamint a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 116. §-ában és 77. § (5) bekezdésében foglaltak alapján érdemi vizsgálat nélkül visszautasította.

A végzés közzétételét az OVB határozatának a Magyar Közlönyben való megjelenésére tekintettel rendelte el az Alkotmánybíróság.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balogh Elemér s. k., *Dr. Bragyova András s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Holló András s. k., *Dr. Kiss László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Kovács Péter s. k., *Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,*
alkotmánybíró előadó alkotmánybíró

Dr. Lévay Miklós s. k., *Dr. Trócsányi László s. k.,*
alkotmánybíró alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 876/H/2008.

VIII. Az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Kormány és a Kormány tagjainak határozatai

Az Országgyűlés határozatai

Az Országgyűlés 84/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**Bencsik János országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Bencsik János* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Székesfehérvári Városi Bíróság 7. B. 521/2006/15. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

Az Országgyűlés 85/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**dr. Bóth János országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *dr. Bóth János* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Váci Városi Bíróság 3. B. 237/2007/9 a számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

Az Országgyűlés 86/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**dr. Deutsch-Für Tamás országgyűlési képviselő
mentelmi ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *dr. Deutsch-Für Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Pesti Központi Kerületi Bíróság 13. B. 34.379/2008/2. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

Az Országgyűlés 87/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**Karsai Péter országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Karsai Péter* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Pesti Központi Kerületi Bíróság 9. B. 24.758/2006/9-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
88/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**dr. Lázár János országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *dr. Lázár János* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Szegedi Városi Bíróság 24. B. 1453/2008/2. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
89/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**dr. Lázár János országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *dr. Lázár János* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Szegedi Városi Bíróság 24. B. 1454/2008. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
90/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**dr. Simon Miklós országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *dr. Simon Miklós* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Nyírbátori Városi Bíróság B. 208/2008/6. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
91/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Sós Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát az Egri Városi Bíróság 1. B. 312/2008/3. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
92/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Sós Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát az Egri Városi Bíróság 1. B. 313/2008/2-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
93/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Sós Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát az Egri Városi Bíróság 1. B. 316/2008/2-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
94/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Sós Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát az Egri Városi Bíróság 1. B. 318/2008/2-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
95/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Sós Tamás országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében****

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Sós Tamás* országgyűlési képviselő mentelmi jogát az Egri Városi Bíróság 1. B. 329/2008/3-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
96/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**Tasó László országgyűlési képviselő mentelmi
ügyében***

A Magyar Köztársaság Országgyűlése *Tasó László* országgyűlési képviselő mentelmi jogát a Debreceni Városi Bíróság 75. B. 700/2008/2-I. számú megkeresésével érintett ügyben nem függeszti fel.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
97/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**az Országgyűlés bizottságainak létrehozásáról,
tisztviselőinek és tagjainak megválasztásáról szóló
14/2006. (V. 31.) OGY határozat
módosításáról****

Az Országgyűlés bizottságainak létrehozásáról, tisztviselőinek és tagjainak megválasztásáról szóló 14/2006. (V. 31.) OGY határozat a következők szerint módosul:

Az Országgyűlés

a Költségvetési, pénzügyi és számvetőségi bizottságba

dr. Gegesy Ferenc korábban megüresedett tagsági helyére

dr. Kóka Jánost

a bizottság tagjává megválasztja.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
98/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**a Nabucco földgázvezeték előkészítésének
és megvalósításának folyamatát segítő eseti bizottság
létrehozásáról***

1. Az Országgyűlés az ország energiaellátásának biztosítása, az egyoldalú importfüggőség elkerülése érdekében alapvető fontosságúnak tartja és prioritásként támogatja az Európai Unió által stratégiai projektként megjelölt Nabucco földgázvezeték mielőbbi megépítését.

2. Az Országgyűlés a Házzsabály 34. § (1) bekezdése és 35. §-a alapján, létrehozza a Nabucco földgázvezeték előkészítésének és megvalósításának folyamatát segítő eseti bizottságot (a továbbiakban: Bizottság).

3. A Bizottság feladata, hogy a Nabucco földgázvezeték előkészítése és megvalósítása érdekében

a) az eddig tett európai uniós és hazai intézkedéseket áttekintse;

b) az Európai Unió által megjelölt intézkedések és célok hazai érvényrejtését ellenőrizze;

c) az előkészítés és megvalósulás folyamatát figyelemmel kísérje, támogassa és elősegítse;

d) a Nabucco földgázvezeték bármilyen formában érintő, gáztározásra és nagykapacitású gázvezetékek építésére irányuló, eddig megkötött és jövőbeni nemzetközi megállapodásokat, illetve projekteket figyelemmel kísérje, és nyomon kövesse;

e) a Magyar Köztársaság Kormánya képviselőjét rendszeresen meghallgassa;

f) a Magyar Köztársaság Kormánya részére ajánlásokat fogalmazzon meg;

g) a munkájáról és a tapasztalatokról az Országgyűlés számára ülészakonként jelentést készítsen.

4. A Bizottság 12 tagból áll, tagjai országgyűlési képviselők. A bizottság paritásos alapon működik, a mindenkori kormánypárti és ellenzéki oldal oldalanként egyenlő számú taggal képviselteti magát benne. A tagokra a képviselőcsoportok vezetői tesznek ajánlást az alábbiak szerint:

– MSZP	6
– FIDESZ – Magyar Polgári Szövetség	3
– KDNP	1
– SZDSZ	1
– MDF	1

5. A Bizottság elnökének, további 3 társelnökének és tagjainak megválasztására a képviselőcsoportok vezetőinek javaslata alapján az Országgyűlés elnöke terjeszt elő javaslatot, amelyről az Országgyűlés vita nélkül határoz. A Bizottság elnökére az SZDSZ, 2 társelnökére az MSZP, 1 társelnökére a Fidesz képviselőcsoportja terjeszt elő javaslatot a bizottsági tagságra jelöltek köréből.

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

6. A Bizottság tagjai munkájukért díjazásban nem részesülnek.

7. A Bizottság ügyrendjét a Hárszabály vonatkozó rendelkezései alapján maga állapítja meg.

8. A Bizottság működésének költségei az Országgyűlés költségvetéséből kerülnek biztosításra.

9. A Bizottság megbízása a tagjainak megválasztásáról szóló országgyűlési határozat közzétételekor kezdődik, és a jelenlegi Országgyűlés működésének befejezéséig tart.

10. Az Országgyűlés felkéri a Magyar Köztársaság Kormányát, hogy az Országgyűlés által elfogadott energiapolitikai koncepcióval összhangban csak olyan intézkedéseket tegyen, ami elősegíti a Nabucco földgázvezeték megvalósulását.

11. E határozat a közzététele napján lép hatályba.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

Az Országgyűlés 99/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**a „Fogyasztóvédelmi eseti bizottság”
létrehozásáról szóló
12/2007. (III. 7.) OGY határozat
módosításáról***

1. A „Fogyasztóvédelmi eseti bizottság” létrehozásáról szóló 12/2007. (III. 7.) OGY határozat 3. pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

„3. A Bizottság a munkájáról évente jelentést készít, amelyet 2007-ben október 15-ig, 2008-ban és 2009-ben november 15-ig az Országgyűlés elé terjeszt. A Bizottság tevékenysége a jelen Országgyűlés működésének befejezéséig tart.”

2. Jelen határozat a közzététele napján lép hatályba.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

Az Országgyűlés 100/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**a Gazdasági Versenyhivatal 2007. évi tevékenységéről
és a versenytörvény alkalmazása során szerzett,
a verseny tisztaságának és szabadságának
értvényesülésével kapcsolatos tapasztalatokról szóló
jelentés elfogadásáról***

1. Az Országgyűlés elfogadja a Gazdasági Versenyhivatal 2007. évi tevékenységéről és a versenytörvény alkalmazása során szerzett, a verseny tisztaságának és szabadságának értvényesülésével kapcsolatos tapasztalatokról szóló jelentést.

2. Ez a határozat a közzététele napján lép hatályba.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

Az Országgyűlés 101/2008. (IX. 26.) OGY határozata

**az egy magyar vezetésű afganisztáni tartományi
újjáépítési csoport létesítéséről
és működésének előkészítéséről szóló
2115/2006. (VI. 29.) Korm. határozat módosításáról
szóló kormánydöntésről szóló beszámoló
elfogadásáról****

Az Országgyűlés „az egy magyar vezetésű afganisztáni tartományi újjáépítési csoport létesítéséről és működésének előkészítéséről szóló 2115/2006. (VI. 29.) Korm. határozat módosításáról szóló kormánydöntésről” szóló beszámolót elfogadja.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**Az Országgyűlés
102/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági
Közreműködő Erők (ISAF) műveleteiben történő
magyar katonai részvétel engedélyezéséről szóló
kormánydöntésről szóló beszámoló
elfogadásáról***

Az Országgyűlés „az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (ISAF) műveleteiben történő magyar katonai részvétel engedélyezéséről szóló kormánydöntésről” szóló beszámolót elfogadja.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

**Az Országgyűlés
103/2008. (IX. 26.) OGY
határozata**

**a NATO irányítású balkáni katonai béketámogató
műveletekben részt vevő nemzetközi erőkben történő
magyar katonai részvételről szóló beszámoló
elfogadásáról****

Az Országgyűlés „a NATO irányítású balkáni katonai béketámogató műveletekben részt vevő nemzetközi erőkben történő magyar katonai részvételről” szóló beszámolót elfogadja.

Dr. Szili Katalin s. k.,
az Országgyűlés elnöke

Podolák György s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

V. Németh Zsolt s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

* A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

** A határozatot az Országgyűlés a 2008. szeptember 22-i ülésnapján fogadta el.

**A köztársasági elnök
határozatai**

**A köztársasági elnök
201/2008. (IX. 26.) KE
határozata**

kitüntetés adományozásáról

Az Alkotmány 30/A. § (1) bekezdés *j*) pontja, valamint a Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló 1991. évi XXXI. törvény 2. § (1) bekezdése alapján a miniszterelnök előterjesztésére

a magyar–ecuadori kétoldalú kapcsolatok fejlesztése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként

Rafael Correa Delgado-nak, az Ecuadori Köztársaság elnökének,

a magyar–chilei kétoldalú kapcsolatok fejlesztése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként

Michelle Bachelet Jeria-nak, a Chilei Köztársaság elnökének,

a magyar–perui kétoldalú kapcsolatok fejlesztése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként

Alan García Pérez-nek, a Perui Köztársaság elnökének a

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND
NAGYKERESZTJE A LÁNCCAL
(polgári tagozata)

kitüntetést adományozom.

Budapest, 2008. szeptember 16.

Sólyom László s. k.,
köztársasági elnök

Ellenjegyzem:

Gyurcsány Ferenc s. k.,
miniszterelnök

KEH ügyszám: VIII-1/04184/2008.

**A köztársasági elnök
202/2008. (IX. 26.) KE
határozata**

kitüntetés adományozásáról

Az Alkotmány 30/A. § (1) bekezdés *j*) pontja, valamint a Magyar Köztársaság kitüntetéseiéről szóló 1991. évi XXXI. törvény 2. § (1) bekezdése alapján a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter előterjesztésére

Dercsár Ottónak, a LATEX Vállalat Posztó és Nemezőgyára nyugalmazott igazgatójának a

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ARANY
ÉRDEMKERESZT
(polgári tagozat)

kitüntetést adományozom.

Budapest, 2008. szeptember 9.

Sólyom László s. k.,
köztársasági elnök

Ellenjegyzem:

Kiss Péter s. k.,
a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter

KEH ügyszám: VIII-1/04041/2008.

**A köztársasági elnök
203/2008. (IX. 26.) KE
határozata**

**büntetés-végrehajtási vezérőrnagyi
előléptetésről**

Az Alkotmány 30/A. §-a (1) bekezdésének *i*) pontjában foglalt jogkörömben, az igazságügyi és rendészeti miniszter előterjesztésére *Dömény Sándor* büntetés-végrehajtási dandártábornokot 2008. szeptember 8-i hatállyal büntetés-végrehajtási vezérőrnaggyá előléptetem.

Budapest, 2008. augusztus 29.

Sólyom László s. k.,
köztársasági elnök

Ellenjegyzem:

Budapest, 2008. szeptember 4.

Dr. Draskovics Tibor s. k.,
igazságügyi és rendészeti miniszter

KEH ügyszám: IV-6/03938/2008.

**A köztársasági elnök
204/2008. (IX. 26.) KE
határozata**

**bírák felmentéséről és bírák
kinevezéséről**

Az Alkotmány 48. § (2) bekezdése, valamint a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 4. § (1) bekezdése alapján, az Országos Igazságszolgáltatási Tanács előterjesztésére

lemondására tekintettel

dr. Srajné dr. Csörgő Andreát és
dr. Tóthné dr. Kiss Emőkét 2008. szeptember 30-ai hatállyal,
dr. Csiki Tamás Gábort 2008. október 31-ei hatállyal

bírói tisztségének ellátására tartósan – egészségügyi okból – alkalmatlanná válása miatt

*dr. Csikiné dr. Rusvai Ágnes*t 2008. szeptember 30-ai hatállyal,

nyugállományba helyezés iránti kérelmére

dr. Hajdu Koppányné dr. Balogh Valériát és
Katona Béláné dr. Fejes Irént 2009. március 31-ei hatállyal,

Szalai Sándorné dr. Csapláros Máriát 2009. április 14-ei hatállyal,

dr. Hunya Miklóst 2009. június 1-jei hatállyal,

dr. Szántó Szilviát 2009. július 23-ai hatállyal,

dr. Bencze Lászlóné dr. Rossa Editet és

Váradi Károlyné dr. Gál Zsuzsannát 2009. július 31-ei hatállyal,

a felső korhatár elérése miatt

dr. Kaposvári Bertalant 2009. március 31-ei hatállyal,

dr. Oltai Lászlót 2009. április 10-ei hatállyal,

dr. Deák Lászlóné dr. Kádas Anikót és

dr. Szabó Győzöt 2009. április 15-ei hatállyal;

bírói tisztségéből felmentem;

dr. Bucsi Ágnes,

dr. Éles Anita Kingát,

dr. Házi Lajost,

dr. Kánai Pált,

dr. Kishonti Noémi Ágotát,

dr. Kiss Andreát,

dr. László Laura Katalint,

dr. Lehoczky Juditot,

dr. Mayerhoffer Emese Gyöngyit,

dr. Mohos Mariann,

dr. Nagy Emesét,

dr. Rákosi Tibort,

dr. Simon Juditot,

dr. Sulymosi Zsuzsannát és

dr. Trecska Annamáriát

2008. október 1. napjától határozatlan időtartamra bírónak,

dr. Barnóczki Endrét,

dr. Bárdy Szilviát,

dr. Benkő Imolát,

dr. Erdős Tibort,

dr. Hudvágner András,

dr. Juhász Csabát,

dr. Kiss Szilviát,

dr. Kocsis Zoltánt,

dr. Lakner Szilviát,

dr. Lippai Mónikát,

dr. Liptai Andreát,

dr. Rozsnyai Balázs Sándort,

Sterné dr. Deák Andreát,

dr. Szarka Attilát és

dr. Zsálek Henriettet

a 2008. október 1. napjától 2011. szeptember 30. napjáig terjedő időtartamra bírónak

kinevezem.

Budapest, 2008. szeptember 16.

Sólyom László s. k.,
köztársasági elnök

KEH ügyszám: IV-4/04115-1/2008.

A miniszterelnök határozatai

A miniszterelnök 67/2008. (IX. 26.) ME határozata

szakállamtitkár megbízatásának megszűnéséről

A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2006. évi LVII. törvény 59. §-ának (1)–(2) bekezdése alapján megállapítom, hogy

Gilyán Györgynek, a Külügyminisztérium szakállamtitkárának e megbízatása

2008. szeptember 24-ei hatállyal – lemondásával – megszűnik.

Gyurcsány Ferenc s. k.,
miniszterelnök

IX. Az Országos Választási Bizottság állásfoglalásai és határozatai

Az Országos Választási Bizottság 264/2008. (IX. 26.) OVB határozata

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva a T. E. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási

Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 26-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Akarja-e Ön, hogy Magyarországon a forint alapú ingatlanhitelek kezelési költségének mértékét a hitelező ne változtathassa meg a hitelszerződés aláírását követően?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni.

A kezdeményezés sem a választópolgárok, sem a jogal-kotó számára nem egyértelmű, mivel az „ingatlanhitelek” fogalma mind jogilag, mind a köznyelvben többféle értelemben is használatos.

A kérdés ezenkívül oly mértékben korlátozza a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 9. § (2) bekezdésében fog-lalt gazdasági verseny szabadságát, hogy eredményes népszavazás esetén az Alkotmány módosítása válna szükségessé.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorla-tára tekintettel az Alkotmány nem módosítható választó-polgári kezdeményezésre induló népszavazással.

II.

A határozat az Alkotmány 9. § (2) bekezdésén, az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

Az Országos Választási Bizottság
265/2008. (IX. 26.) OVB
határozata

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptem-ber 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról

szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskö-rében eljárva a T. E. magánszemély által benyújtott orszá-gos népszavazási kezdeményezés tárgyában meg-hozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzété-telét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 26-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Akarja-e Ön, hogy Magyarországon a forint alapú ingatlanhitelek kamatát a hitelező ne változtathassa meg a hitelszerződés aláírását követően?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni.

A kezdeményezés sem a választópolgárok, sem a jogal-kotó számára nem egyértelmű, mivel az „ingatlanhitelek” fogalma mind jogilag, mind a köznyelvben többféle érte-lemben is használatos.

A kérdés ezenkívül oly mértékben korlátozza a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 9. § (2) bekezdésében fog-lalt gazdasági verseny szabadságát, hogy eredményes népszavazás esetén az Alkotmány módosítása válna szüksé-gessé.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett követke-zetes gyakorlatára tekintettel az Alkotmány nem módosít-ható választópolgári kezdeményezésre induló népsza-vazással.

II.

A határozat az Alkotmány 9. § (2) bekezdésén, az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a

jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
266/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdés *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva T. E. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 26-án nyújtotta be aláírásgyűjtő ív mintapéldányát hitelesítés céljából. Az íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy Magyarországon a jelen népszavazást követő év január 1-jétől a közüzemi távhőszolgáltatásért ne kelljen a tényleges hőfogyasztástól független alapidjat fizetni?”

A közüzemi távhőszolgáltatás árszabályozása a települési önkormányzatok képviselő-testületeinek hatásköre. Tehát a szabályozás nem tartozik az Országgyűlés hatáskörébe.

A kérdés továbbá oly mértékben korlátozza a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 9. § (2) bekezdésében foglalt gazdasági verseny szabadságát, hogy eredményes népszavazás esetén az Alkotmány módosítása válna szükségessé.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003.

(X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlata tekintettel az Alkotmány nem módosítható választópolgári kezdeményezésre induló népszavazással.

II.

A határozat az Alkotmány 9. § (2) bekezdésén, az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény 2. §-án, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. § (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
267/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva S. M. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányát hitelesíti.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 27-én aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az országgyűlési képviselőknek csak a bizonylattal alátámasztott elszámolható kiadásai után járhat költségtérítés?”

Az Országos Választási Bizottság megállapítja, hogy az aláírásgyűjtő ív a törvényben meghatározott formai, valamint a népszavazásra feltenni kívánt kérdésre vonatkozó tartalmi követelményeknek eleget tesz, ezért a hitelesítésének akadályja nincs.

II.

A határozat az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény 2. §-án, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
268/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b)* pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Egyetért-e Ön azzal, hogy csak a megválasztott egyéni képviselő kerülhessen be a parlamentbe, ill. önkormányzatba, pártlistáról ne?”

A kezdeményezés két kérdést tartalmaz. Egyrészt az önkormányzati, másrészt az országgyűlési képviselők mandátumszerzésének szabályait kívánja megváltoztatni. A két kérdés tartalmilag nem függ össze, egy kérdésben szerepeltetésük miatt a választópolgároknak nincs módja külön-külön dönteni támogatásukról.

A kérdés emellett az önkormányzati választás tekintetében nem egyértelmű, mert ebben a választástípusban nem csak a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény szerint bejegyzett párt, hanem az

egyesületi jogról szóló 1989. évi II. törvény szerint bejegyzett társadalmi szervezet is állíthat jelöltet.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta.

II.

A határozat az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény 2. §-án, 10. § *c)* pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
269/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b)* pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a képviselők visszahívhatók legyenek?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A kezdeményezés nem

felel meg a fenti követelménynek, ugyanis sem a választópolgár, sem a jogalkotó számára nem derül ki belőle, milyen képviselőkre (országgyűlési, európai parlamenti, helyi önkormányzati stb.) vonatkozik a kérdés.

A képviselők visszahívhatóságával kapcsolatban az Országos Választási Bizottság a 204/2008. (VI. 25.) határozatában megállapította, hogy „a képviselői megbízatás megszűnésének eseteit az országgyűlési képviselők esetében legmagasabb szinten az Alkotmány 20/A. §-a szabályozza. Az eredményes népszavazás – többek között – az országgyűlési képviselők megbízatása megszűnésének eseteit egészítené ki, és felülírná a szabad mandátum alkotmányos elvét. Ezért az Országos Választási Bizottság – tekintettel az Alkotmánybíróság több határozatában [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlatára is – a kérdést alkotmánymódosításra irányuló tárgya miatt elutasította.” Az Országos Választási Bizottság idézett határozatát az Alkotmánybíróság a 882/H/2008. AB határozatban jóváhagyta.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta.

II.

A határozat az Alkotmány 20/A. §-án, az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
270/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz

címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a képviselők felelősségre vonhatók legyenek?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A kezdeményezés nem felel meg a fenti követelménynek, ugyanis sem a választópolgár, sem a jogalkotó számára nem derül ki belőle, milyen képviselőkre (országgyűlési, európai parlamenti, helyi önkormányzati stb.) és milyen típusú felelősségre vonatkozik a kérdés.

Erre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadta.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
271/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Egyetért-e Ön azzal, hogy csak a minimum 8 általános iskolát végzett adófizető állampolgárok szavazhassanak?”

A kérdés műveltségi és vagyoni cenzust kíván bevezetni a választójog tekintetében. Mivel a választójogot kizáró okokról az Alkotmány 70. § (5) bekezdése rendelkezik, és egy eredményes népszavazás az Alkotmány módosítását igényelné, a kérdés nem hitelesíthető.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlatára tekintettel a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) nem módosítható választópolgári kezdeményezésre induló népszavazással.

II.

A határozat az Alkotmány 70. § (5) bekezdésén, az Nsztv. 2. §-án, 10. § b) és c) pontjain, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
272/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az ingatlan tulajdonosnak joga legyen a legnagyobb védekezési erővel megvédeni tulajdonát és életét?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A kezdeményezés sem a választópolgárok, sem a jogalkotó számára nem egyértelmű, nem dönthető el ugyanis, mit ért a kezdeményező „a legnagyobb védekezési erővel” kifejezés alatt.

A kérdés továbbá burkoltan két kérdést tartalmaz, mert más-más jogvédelmet igényel a tulajdon elleni támadás, illetőleg az életet veszélyeztető támadás kivédése.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
273/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án az alábbi kérdésben kezdeményezett országos népszavazást.

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a 20000 Ft-os szabálysértési összeghatár 0 Ft-ra módosuljon, és ezt az összeget csak a parlament módosíthassa?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A kezdeményezés sem a választópolgárok, sem a jogalkotó számára nem egyértelmű, mivel lehetetlen célra irányul, ezenkívül több kérdést is tartalmaz.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. § c) pontján, 13. § (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
274/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva az Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az önkényes lakásfoglalónak semmilyen joga ne legyen az elfoglalt ingatlan esetében?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni.

A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel az nyelvtanilag helytelen, és nem világos, hogy miféle jogok megvonását célozza meg. Ezen kívül a kérdés megtévesztő az állampolgárok számára, mivel az önkényes lakásfoglalóknak a jelenlegi jogszabályok sem biztosítanak jogokat az elfoglalt lakásra vonatkozóan.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
275/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljár-

va Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányát hitelesíti.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy 14 éves büntethetőségi korhatár 10 éves korra csökkenjen?”

Az Országos Választási Bizottság megállapítja, hogy az aláírásgyűjtő ív a törvényben meghatározott formai, valamint a népszavazásra feltenni kívánt kérdésre vonatkozó tartalmi követelményeknek eleget tesz, ezért a hitelesítésének akadályja nincs.

II.

A határozat az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény 2. §-án, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
276/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a települések dönthessenek arról, hogy az emberi együttélés alapvető szabályait /törvények előírásai alapján/ be nem tartók a településről kizárhatók legyenek?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel nem tér ki arra, hogy a „települések” megjelölés keretében mely szerv jogosult dönteni; továbbá, hogy pontosan mely tárgyban kell döntést hoznia, valamint az sem egyértelmű, hogy „mik az emberi együttélés alapvető szabályai”.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának *c*) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
277/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva

va Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a 16 év alatti szexuális kapcsolat minősüljön erőszakos nemi közösülésnek?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A kezdeményező által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel nem tér ki az elkövetők körére.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
278/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló

1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az állam csak azokat a szülőanyagát támogassa, akik már betöltötték 18. életévüket?”

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 66. § (2) bekezdésének értelmében, a Magyar Köztársaságban az anyának a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint, támogatást és védelmet kell nyújtani. Az országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés eredményes népszavazás esetén az Alkotmány módosítását tenné szükségessé.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlatára tekintettel az Alkotmány nem módosítható választópolgári kezdeményezésre induló népszavazással.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Alkotmány 66. § (2) bekezdésén, az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló

1998. évi III. törvény 2. §-án, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
279/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b)* pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyéért-e Ön azzal, hogy családi pótlék pénzben ne legyen kifizethető, csak adójóváírás és adókedvezmény formájában járjon?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 2. §-a alapján az aláírásgyűjtő ív mintapéldányát hitelesítés céljából be kell nyújtani az Országos Választási Bizottsághoz.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 28/C. § (5) bekezdésének *a)* pontja értelmében nem lehet országos népszavazást tartani a költségvetésről, a költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről és illetékekről, a vámokról, valamint a helyi adók központi felteteleiről szóló törvények tartalmáról. A családi pótlék kifizetésére vonatkozó módosításnak költségvetési von-

zata van; továbbá az adójóváírás és az adókedvezmény közvetlenül érinti a központi adónemeket. Az Alkotmány hatályos rendelkezései alapján a kérdésben országos népszavazás nem tartható.

Az Nsztv. 10. § *b)* pontja alapján az Országos Választási Bizottság megtagadja az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha a kérdésben nem lehet országos népszavazást tartani.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdésének *a)* pontján, az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának *b)* pontján, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

**Az Országos Választási Bizottság
280/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b)* pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a szabályokat, törvényeket be nem tartók esetében a segély és mindenféle támogatás megvonása kötelező legyen?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel nem határozza meg, hogy a „szabályok, törvények be nem tartása” milyen magatartási formákat jelent, illetve hogy a „segély és mindenféle támogatás megvonása” milyen jogcímen, milyen jogosultaknak adott juttatásra vonatkozik.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
281/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a ki nem fizetett számlák, büntetések a segélyekből, ugyanúgy, mint a fizetésből, levonhatók legyenek?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra fel-tett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel nem határozza meg, hogy a „ki nem fizetett számla” alatt pontosan mit ért. Ezen kívül a kérdésben nincs meghatározva az alanyi kör, azaz nem eldönthető, hogy a ki által nem fizetett számlák eredményeznének szankciót.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
282/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz

címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a segély ne járjon alanyi jogon, hanem legyen adható, és lehessen feltételekhez szabni?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mivel megtéveszti a választópolgárokat. A szociális ellátások számos formája nem jár alanyi jogon, jelenleg is rászorultsághoz kötött, azaz csak a jogszabályi feltételeknek való megfelelés esetén igényelhető sikeresen.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
283/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az iskolaigazgatóknak joguk és kötelességük legyen a beilleszkedni képtelen gyerekeket eltávolítani a tanulni akaró gyerekek közül?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mert a „beilleszkedni képtelen gyerekek” meghatározás a választópolgárok és a jogalkotó számára is értelmezhetetlen. Ezen kívül értelmezhetetlen a „tanulni akaró gyerek” kategória gyakorlati alkalmazása is.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

—————

**Az Országos Választási Bizottság
284/2008. (IX. 26.) OVB
határozata**

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva

va Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a közösségből kitilthatók legyenek azok a gyerekek, akik járványt, betegséget vihetnek be a közösségbe az otthonukban hiányzó higiénia miatt?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezéséről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, mert megtéveszti a választópolgárokat. A járványos betegséget terjesztő betegre jelenleg is pontos jogszabályi előírások vannak, a közösségben való részvételüket esetenként korlátozni lehet.

A kezdeményezés továbbá olyan tilalmakra utal, melyek szabályozása eredményes népszavazás esetén súlyosan sértené a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 70/A. §-ban megfogalmazott diszkrimináció tilalmának elvét.

Ezenkívül sem a „járvány”, vagy a „higiénia” fogalma, sem a közösségből való kitiltás nincs pontosan meghatározva.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Alkotmány 70/A. §-án, az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának c) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogor-

voslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

Az Országos Választási Bizottság 285/2008. (IX. 26.) OVB határozata

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének b) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy mindenkinek egyenlő joga és kötelessége legyen, és szűnjön meg a pozitív diszkrimináció mindenféle intézményével együtt?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezéséről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltehető konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. A beadványozó által országos népszavazásra feltenni kívánt kérdés nem felel meg a fenti jogszabályi követelménynek, hiszen nem konkrét, a „pozitív diszkrimináció mindenféle intézménye” alatt akár a társadalomban érvényre jutó udvariassági és illemszabályok is érthetők. Minderre tekintettel a kérdés a jogalkotó számára értelmezhetetlen, és a választópolgároknak sem

nyújt elegendő útmutatást a népszavazás tárgyát illetően. A kezdeményezés ezenkívül több kérdést tartalmaz.

Ezenkívül eredményes népszavazás esetén az Alkotmány több pontját módosítani kellene, tekintettel arra, hogy az jelenleg is több társadalmi csoportot is támogat, illetve védelemben részesít (pl. fiatalok és nők munkavédelmi szabályai; nemzeti és etnikai kisebbségek; rászorulóok).

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlata tekintettel a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) nem módosítható választópolgári kezdeményezésre induló népszavazással.

Fentiek miatt az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának *c*) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

Az Országos Választási Bizottság 286/2008. (IX. 26.) OVB határozata

Az Országos Választási Bizottság – a 2008. szeptember 23-án megtartott ülésén – a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (a továbbiakban: Ve.) 124/A. § (3) bekezdésének *b*) pontjában foglalt hatáskörében eljárva Sz. I. magánszemély által benyújtott országos népszavazási kezdeményezés tárgyában meghozta a következő

határozatot:

Az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

A határozat ellen – a Magyar Közlönyben való közzétételét követő 15 napon belül – az Alkotmánybírósághoz címzett kifogást lehet benyújtani az Országos Választási Bizottságnál (1051 Budapest, Nádor u. 2.; levélcím: 1903 Budapest, Pf. 314; fax: 06-1-441-1729).

Indokolás

I.

A beadványozó 2008. augusztus 28-án aláírásgyűjtő ív mintapéldányát nyújtotta be az Országos Választási Bizottsághoz hitelesítés céljából. Az aláírásgyűjtő íven a következő kérdés szerepelt:

„Egyetért-e ön azzal, hogy lakásépítési támogatást csak büntetlen előéletű ember kaphasson?”

Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény (a továbbiakban: Nsztv.) 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a népszavazásra feltett konkrét kérdést úgy kell megfogalmazni, hogy arra egyértelműen lehessen válaszolni. Lakásépítési támogatást nem csak magánszemélyek kaphatnak és a beadványozó által feltenni kívánt kérdés nem fogalmazza meg pontosan, hogy milyen lakásépítési támogatást kíván szabályozni (pl. az állampolgároknak, az önkormányzatoknak, vagy más jogi személyeknek nyújtott támogatást).

Eredményes népszavazás esetén a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) módosítása is szükségessé válna, tekintettel arra, hogy egy olyan szankciót kívánna bevezetni, amelyet bíróság nem mondott ki. Ez pedig beleütközik az Alkotmány 57. § (2) bekezdésébe, amely szerint „a Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”, továbbá bűncselekménynek minősülő magatartás esetén is csak bíróság szabhat ki büntetést.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is [2/1993. (I. 22.) AB, 25/1999. (XI. 22.) AB, 28/1999. (VII. 7.) AB, 40/1999. (XII. 21.) AB, 50/2001. (XI. 22.) AB, 48/2003. (X. 27.) AB határozatok] kifejtett következetes gyakorlata tekintettel a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) nem módosítható választópolgári kezdeményezésre induló népszavazással.

Mindezekre tekintettel az Országos Választási Bizottság az aláírásgyűjtő ív mintapéldányának hitelesítését megtagadja.

II.

A határozat az Alkotmány 57. § (2) bekezdésén, az Nsztv. 2. §-án, 10. §-ának *c*) pontján, 13. §-ának (1) bekezdésén, a jogorvoslatról szóló tájékoztatás a Ve. 130. §-ának (1) bekezdésén alapul.

Dr. Szigeti Péter s. k.,
az Országos Választási Bizottság elnöke

A Magyar Közlönyt szerkeszti a Miniszterelnöki Hivatal, a Szerkesztőbizottság közreműködésével. A Szerkesztőbizottság elnöke: dr. Petrétei József. A szerkesztésért felelős: dr. Tordai Csaba. Budapest V., Kossuth tér 1–3.
Kiadja a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Felelős kiadó: dr. Kodela László elnök-vezérigazgató.
Budapest VIII., Somogyi Béla u. 6., www.mhk.hu. Telefon: 266-9290.
A papír alapon terjesztett Magyar Közlöny a kormányzati portálon közzétett hiteles elektronikus dokumentum oldalhű másolata.

Előfizetésben megrendelhető a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadónál
Budapest VIII., Somogyi Béla u. 6., 1394 Budapest 62. Pf. 357, vagy faxon 318-6668.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó a FAMA ZRT. közreműködésével.
Telefon: 235-4554, 266-9290/240, 241 mellék. Terjesztés: tel.: 317-9999, 266-9290/245 mellék.
Példányonként megvásárolható a Budapest VII., Rákóczi út 30. (bejárat a Dohány u. és Nyár u. sarkán) szám alatti Közlöny
Centrumban (tel.: 321-5971, fax: 321-5275, e-mail: kozlonycentrum@mhk.hu), illetve megrendelhető a kiadó ügyfélszolgá-
latán (fax: 318-6668, 338-4746, e-mail: kozlonybolt@mhk.hu) vagy a www.mhk.hu/kozlonybolt internetcímen.
2008. évi éves előfizetési díj: 121 212 Ft. Egy példány ára: 250 Ft 16 oldal terjedelemtől, utána +8 oldalanként +215 Ft.

HU ISSN 0076—2407

08.2817 – Nyomja a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Lajosmizsei Nyomdája. Felelős vezető: Burján Norbert igazgató.

Előfizetési bankszámlaszám: MKB Bank 10300002–20377199–70213285